Vázáno v tuhých deskách, hřbet v plátně za 2 zl.

Tiskem knih. arcib. knihtiskárny (Rohlíček a Sievers) v Praze
Nákladem Dědictví Sv. Jana Nepomuckého

TROJÍ ŘÍ

Svazek 1.

Matrika Dědi

Číslo 84. na rok

Msgre **Gauma**

TROJÍ ŘÍM.

Každodenní zkušenosti a dojmy při cestování po Italii.

Autorisovaný překlad z francouzštiny

od

Ant. Koutného,

kooperátora v Osoku na Moravě

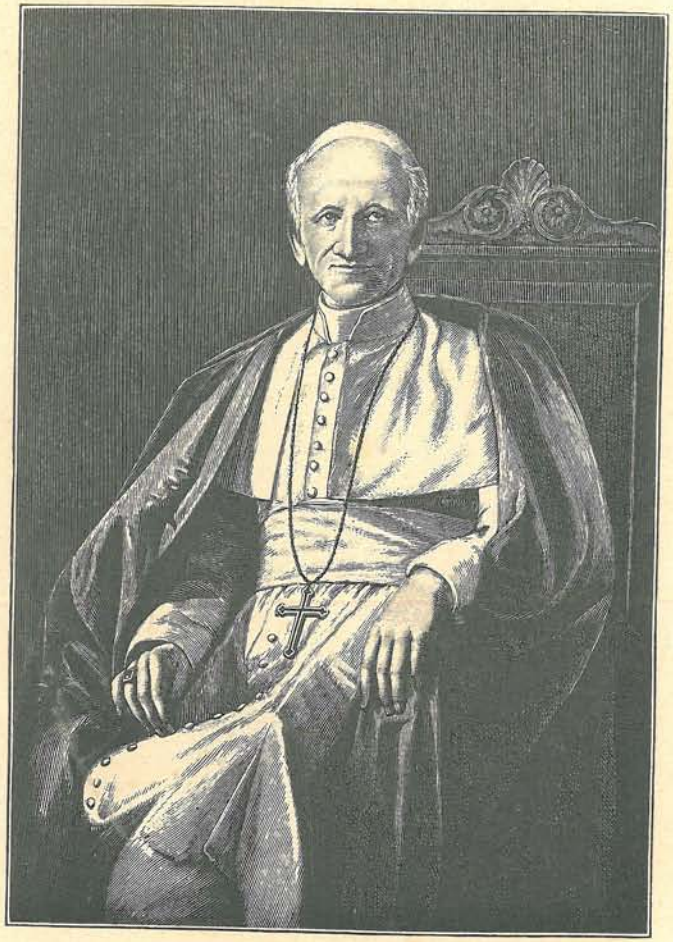
Svazek 1

Matrika Dědictví.

Oddíl údů Dědictví Svatojanského
čís. 84. na rok 1897.

V PRAZE.

Na skladě v knihkupectví *B. Stýbla* v Praze, *Jos. Hölzla* v Olomouci a *K. Winikra* v Brně.

Sv. Otec Lev XIII.

Msgra Gauma

TROJÍ ŘÍM.

Každodenní zkušenosti a dojmy při cestování po Italii.

Nec unquam (civitas) nec major nec sanctior.

Nikdy nebylo města většího ni světějšího.

Tit.-Liv. Hist. lib. I.

Autorisovaný překlad z francštiny

od

Antonína Koutného,

kooperatora v Oseku na Moravě.

Svazek I.

Matrika Dědictví.

Podíl údů na rok 1897. — Číslo 84.
(Se čtyřmi obrázky.)

V Praze.

Nákladem Dědictví Svatojanského. — Tiskem kníž. arcib. knihtiskárny.

Obsah.

Předmluva spisovatelova . . . . . III.
Předmluva překladatelova . . . . . VII.
2. listopadu 1841. Odjezd z Neversu. — Církevní modlitba pro poutníky. — Villars. — Saint-Parize. — Saint-Pierre-le-Moûtier . . . 1
3. a 4. listopadu. — Moulins. — Jízda poštou a život lidský. — Roanne. — Tarare. — Lyon. — Vienne. — Valence. — Viviers — Mornas. — Avignon. — Beaucaire 5
5. a 7. listopadu. Arles. — Sv. Trofim. — Sv. Césarius. — Divadlo. — Amfiteátr. — Sněmy. — Svatý Genesius. — Moře. — Panna Maria Strážná. — Lazar. — Marseille. — Přístav 13
8. listopadu. Marseille. — Kostely. — Dobročinné ústavy. — Anekdota. — Kapucíni 17
9. listopadu. Cesta z Marseile do Tulonu 19
10. listopadu. Pohled na přístav. — Na moři. — Vězení galejních otroků. — Anekdota. — Rozjímání. — Návrat do Marseile . . . 21
11. listopadu. Přípravy k další cestě 28
12. listopadu. Plavba. — Angličané. — Pokojík. — Rozmluva . . 28
13, listopadu. Italská kuchyně. — Rozhled po Janově. — Vliv francouzský. — Duch náboženský. — Anekdota 32
14. listopadu. Svatý Vavřinec. — Sacro Catino. — Pisco. — Villa Negroni. — Vévodský palác a Sarra. — Mravy italské. — Vánek či dech umrlců 36
15. listopadu. Chorobinec. — Světnice sv. Kateřiny Janovské. Kostel Panny Marie Kariňanské. — Odjezd z Janova. — Novi 40
16. listopadu. Alexandria. — Šedá sestra milosrdná. — Vzpomínka. — Bojiště u Marenga. — Voghera. — Le Rizzotto alla Milanese. — Setkání s kapucínem 43
17. listopadu. Dobrodružství ve Stradele. — Celní úřad. — Přechod přes Trebii. — Nápisy. — Piačenca. — Pohled na město. — Vzpomínky 47
18. listopadu. Městečko San Donino. — Pracovna. — Most přes řeku Taro. — Spolek paní božského srdce Páně. — Studie bohoslovné. — Pohled na Parmu 52
19. listopadu. Katedrála v Parmě. Baptisterium. — Museum. — Galerie. — Knihovna —. Vnitřek města. — Kostel sv. Kventina 54
20. Listopadu. Odjezd z Parmy. — Mýtný. — Reggio. — Modena. — Muratori. — Tiraboschi. — Triumvirát. — Boloňa. — Svatá Panna. — Průvod s nejsvětější Svátostí Oltářní 58

21. listopadu. Serenáda. — Obraz křesťanského města. — Výchova. — Věž Asinelli a Garizenda. — Universita 62

22. listopadu. Obraz Panny Marie od sv. Lukáše. — Její svátek. — Campo Santo 64

23. listopadu. Vězení krále Enzia. — Kostel sv. Pavla. — Svatý Petronius. — Svatý Dominik. — Svatá Kateřina Boloňská. — Svatý Štěpán. — Anekdota o Benediktu XIV. — Galerie 68

24 listopadu. Apeniny. — Kroj. — Markýzka Pepoli 72

25. listopadu. Florencie — Zahrada de Boboli. — Krátký přehled dějin města Florencie 75

26. listopadu. Křestní kaple. — Katedrála. — Pomník Danteho, Giotta a Marsila Ficina. — Sochy sv. Miniata a sv. Antonína. — Žehnáčky. — Svatý Zenob. — Upomínka na všeobecný sněm. — Zvonice. — Kostel sv. Vavřince. — Kaple Medičejská. — Kostel l' Annunziata. — Kostel sv. Magdaleny de Pazzi. — Nápis Arnulfův. — Zápalky chemické. — Ukázka mravů 78

27. listopadu. Překvapení. — Galerie paláce Pitti. — Úsudek o renesanci 84

28. listopadu. Anekdota. — Palazzo Vecchio. — Uffizzi. — Návštěva u p. kanovníka B . . . — Mravní stav města Florencie. — Bratrstvo božského milosrdenství. — Vyučování dospělé mládeže v katechismu 92

29. listopadu. Poloviční svátek sv. Ondřeje. — Pia casa di Lavoro. — Útulna Bigallo. — Pia casa sv. Filipa Nerejského. — Opatrovna „Neviňátek." — Sasso di Dante. — Knihovna sv. Vavřince. — Pisánské pandekty. — Hroby Michala Angela, Galileiho, Macchiavelliho a Pika della Mirandolla — Anekdota 99

30. listopadu. Galilei před soudem. — Proč byl Galilei odsouzen? — Odjezd z Florencie do Říma 102

1. prosince. Siena. — Katedrála. — Upomínka na sv. Kateřinu, — na sv. Bernardina, — na Krištofa Kolumba. — Kostel Fonte-Giusta. — Chudobinec. — Osamělá kaple. — Jaký byl náš povoz se spřežením? — Radikofani. — Upomínka na Pia VII. 106

2. prosince. Bellarmin. — Pontecentino. — Akvapendente. — Bolsena. — Mirade. — Montefiaskone. — Anekdota. — Vzpomínka na kardinála Maury. — Cesta Kasiova. — Jezero Naviso. — Viterbe. — Blahoslavený Kryšpín. — Svatá Růžena. — Monterosi. — Objevení sv. kříže na chrámu sv. Petra. — Římská rovina. — Ponte molle. — Vjezd do Říma 110

3. prosince. Pojem o naší cestě do Říma. — Současný přehled Říma pohanského a Říma křesťanského. — Obzvláštní přehled Říma křesťanského. — Vycházky do okolí římského a prohlídka katakomb 116

4. prosince. Průvodcové po Římě. — Průvodcové po Římě pohanském, po Římě křesťanském a po Římě podzemním 117

5. prosince. Pifferari 121

6. prosince. V kostele sv. Petra. — Vzpomínky. — Náměstí sv. Petra. — Obelisk Neronův. — Stolec sv. Petra. — Konfese. — Kopula čili báň svatopetrská. — Ponaučení 124

7. prosince. Všeobecný rozhled po dvou Římech. — Řím pohanský. — Jeho rozsáhlosť. — Jeho silnice. — Jeho obyvatelstvo. — Řím křesťanský. — Jeho krásy. — Jeho ústavy. — První setkáni se svatým Otcem. — Požehnání Velebnou Svátostí v kostele svatých Apoštolů 131

8. prosince. Svátek Neposkvrněného Početí P. M. — Anekdoty: — hraběnka de R . . . . . — Lord Spencer 142

9. prosince. Svatý Jan Lateránský. — Roztřídění kostelů římských. — Křestní kaple Konstantinova. — Obelisk. — Triklinium sv. Lva. — Scala Santa. — P. Ratisbonne 144

10. prosince. Podnik o zalození bohoslovné akademie. — Kostel sv. Klaudia 158

11. prosince. Mučedníci. — Obelisk Augustův před kostelem Panny Marie Sněžné. — Panna Maria Sněžná. — Původ. — Ozdoby. — Malby. — Svatá brána. — Anekdota. — Pomníky a památky v této čtvrti starého města. — Kostel sv. Kříže v Jerusalémě. — Nápis na kříži Spasitelově. — chromáždění mučedníků 160

12. prosince. Posvátné háje. — Chrámy pohanské. — Nymfea. — Ležení pretoriánské. — Vzpomínky na Nerona a Karakalu. — Lázně Diokleciánovy. — Panna Maria Andělská. — Mučedníci. — Kapucíni neposkvrněného početí Panny Marie. — Hřbitov. — Blahoslavený Kryšpín z Viterba 173

13. prosince. Pokoj znamenitých a vynikajících mužů 182

14. prosince. Vicus Patricius. — Slávobrána čili oblouk Galienův. — Dům sv. Justina. — Kostel sv. Pudenciány. — Upomínky dějepisné. — Lázně Tisnotheovy. — Kostel sv. Praxedy. — Mosaika. — Kaple Boromejská. — Sloup bičování Páně. — Shromáždění mučedníků 185

15. prosince. Přísný půst. — Podrobnosti o mosaice. — Význam tohoto umění. — Potřebná látka při mosaice. — Způsob skládání. — Značky na oděvu. — Zář okolo hlavy světců 190

16. prosince. Starodávný Kapitol. — Chrám Jovišův. — Tvrz. — Curia Calabra. — Skála Tarpejská. — Intermontium. — Pokladny. — Kapitol nynější. — Museum a galerie. — Kostel Ara cocli. — Zjevení Augustovo. — Vězení Mamertinské 194

17. prosince. Co jest Forum? — Forum romanum. — Budovy. — Basiliky. — Chrámy. — Řečnická tribuna. — Comitium. — Sloupy sv. Petra a Pavla. — Secretarium Senatus. — Kostel sv. Martiny. — Nápis o d stavitele Kolosea. — Chrám Rémův. — Kostel sv. Kosmy a Damiána. — Kámen mučedníkův. — Chrám Faustiny. — Chrám Pokoje. — Ustní podání. — Chrám Venuše a Říma. — Kostel Panny Marie Nové. — Památky po sv. Petru a Pavlu. — Výrok anglického protestanta 207

18. prosince. Opětná návštěva na Forum. — Příbyte Krále obětního. — Cesta posvátná. — Vzpomínky na slavné muže. — Různé pomníky. — Most Kaligulův. — Kostel sv. Teodora. — Zlatý dům Neronův. — Slávobrána Titova čili vítězný oblouk Titův. — Budovy na druhé straně římského Forum. — Socha Vítězství. —

Chrám Kastorův. — Chrám Vesty. — Jezero Kurciovo. — Chrám zasvěcený Bohyni Juno Juga a bohu Aïus Locutius 215

19. prosince. Papežská kaple. — Posvátný sbor čili svaté kolegium; rozdělení, původ, počet, jména a hodnosti kardinálův. — Anekdota. — Mše v kapli Sixtinské. — Zvláštní obřady. — Pohled na slávobránu Titovu, Koloseum a na slávobránu Konstantinovu zároveň. — Úvahy 224

20 prosince. Meta sudans. — Koloseum. — První dojmy. — Popis Kolosea. — Popis zápasů. — Mučednictví sv. Ignáce. — Koloseum jako Kapitol křesťanský 235

21. prosince. Slávobrána Konstantinova. — Kostel sv. Klementa. — Starožitnosť, prvotná podoba. — Konsul Flavius Klement. — Ubohý mrzák. — Knihovna. — Prodavači starých knih. — Žebráci. — Ukázky obyčejů 249

22. prosince. Panna Maria Vítězná. — Turecké prapory. — Zahrady Salustovy. — Jaký byl život a chování prokonsulů římských. — Jejich bohatství. — Jakým způsobem se obohacovali. — Odpověď cizincova. — Via Scelerata. — Lázně Titovy, Trajanovy, Hadriánovy. — Svatý Petr v okovech. — Svatý Šebestián. — Mojžíš od Michala Angela. — Upomínky křesťanské, svatý Lev, svatý Petr. — Kostel sv. Martina z Hor. — Malby od Poussina. — Kostel podzemní. — Papež sv. Silvester. — Mučednicýé nástroje 261

23. prosince. Kramářské boudy před svátky vánočními. — Vatikán. — Kniha Jindřicha VIII. — Nápisy. — Křesšanské museum. — Musea pohanská. — Laokoon. — Obrazy Rafaelovy. — Loggie a pokoje Rafaelovy. — Galerie. — Proměnění Krista Pána. — Vznik a původ tohoto obrazu 271

24. prosince. Palatin. — Palác Augustův. — Lararium. — Chrámy bohů a císařů. — Socha Apolinova. — Křesťané domu Neronova. — Septizonium. — Svatý Šobestián alla Polveriera. — Zahrady. — Forum. — Villa Palatina. — Kostel sv. Bonaventury. — Blahoslavený Leonard de Porto Mauritio 278

25. prosince. Mše papežská. — Granátníci. — Konservativní duch v církvi katolické. — Příchod Svatého Otce. — Proč nemá papež pastýřské berly. — Meč. — Vévodský klobouk. — Epištola a evangelium zpívány jazykem řeckým. — Konsekrace čili Proměňování. — Kostel Panny Marie Sněžné. — Jesličky. — Podrobnosti. — Popis 285

26. prosince. Kostel sv. Vavřince za hradbami. — Svatý Vavřinec in fonte. — Sv. Vavřinec in Panisperna. — Sv. Vavřinec in Lucina. — Basilika sv. Vavřince za hradbami. — Kapitol a Sauto Bambino. — Malí kazatelé 295

27. prosince. Pahorek Célius. — Dům starých Římanů. — Kostel a klášter sv. Ondřeje. — Triklinium chudasů. — Upomínky. — Svatý Jan a Pavel. — Řeholníci z řádu Pasionistů. — Vila Mattei. — Kasárny pro cizozemské vojíny. — Kostel della Navicella. — Sv. Filip Nerejský. — Kostel sv. Cyriaky. — Škola gladiatorů. — Veliké jatky. — Kostel Čtyř Světců Korunovaných. — Svatý Štěpán Okrouhlý. — Malby. — Forum Trajanovo 300

28. prosince. Velabrum. — Svatý Jiří. — Upomínka na sv. Bibiánu. — Oblouk Jánusa se čtyřmi obličeji. — Veliká stoka Tarkvinova, cloaca maxima. — O stokách římských vůbec. — Původ slova velmi známého. — Kostel sv. Marie Egyptské čili kostel arménský . . 311

29. prosince. Divadlo Marcelovo. — Forum olitorium. — Sloupořadí Oktavie. — San Angelo in Pescheria. — Povšimnutí hodné nápisy. — Cirkus Flaminianus. — Klášter svatého Ambrože della Massima. Veliký Cirkus. — Rozměr. — Líčení her. — Panna Maria in Cosmedin 317

30. prosince. Aventin. — Památky pohanské. — Památky křesťanské. — Kostel sv. Prisky a sv. Sabiny. — Dějiny. — Převorství rytířů maltézských. — Pohled na Řím. — Monte Testaccio. — Heliogabalův podivný rozkaz 326

31. prosince. Konec roku. — Dojmy. — Te Deum v kostele Gesù . 333

2. listopadu 1841.

Odjezd z Neversu. — Církevní modlitba pro poutníky. — Villars. — Saint-Parize. — Saint-Pierre-le Moûtier.

Asi o dvou hodinách po poledni veliký vůz poštovský jezdící z Paříže do Lyonu zastavil se v Neversu.

V tomto městě přibyli do něho tři cestující do Italie; byli to pánové H. de Ch . . ., F. de Ch . . . a já. Moji mladiství druhové vstoupili vesele do vozu, a já vážně posadil se mezi ně. Poštovský pacholek zapráskl bičem nad hlavami pěti běhounů, kteří dali se do nenáhlého klusu s těžkým povozem. Z okna poslali jsme ještě poslední pozdrav svým přátelům a ujistili je, že za měsíc budeme v Římě. Kapesní hodinky ukazovaly právě za pět minut tři čtvrtě na tři; připomínám zde úmyslně tento zevrubný čas; později se dovíme, proč tak činím.

Kdo již podnikl někdy dalekou cestu, dá mi za pravdu, že chvíle odjezdu chová v sobě cosi dojemného a slavnostního. A proč to? Zdá se mi, že to vím, ale nedovedu to jak se patří pověděti; řeknu toliko, že když se rozjel vůz, který jsme ponenáhlu za dvacet jiných vyměnili, z nichž poslední zastaviti se měl na nejvýchodnějším konci Italie, a když patřil jsem na domy, ulice a náměstí, s nimiž jsme se snad na vždy loučili, — tu při vzpomínce na tolik drahých osob, které nás doprovázely s obavami i vroucím přáním, nebylo nikterak srdce naše bez jakéhosi rozčilení.

I sám den, kterého jsme odjížděli, den to plný smutných vzpomínek na věrné zemřelé, suché listí, které vítr sypal nám na cestu, pomyšlení na nebezpečenství, které cestovatele snadno potkati může, to všecko vzbuzovalo v nás jakousi těžkomyslnost, kterou jsme dávali na jevo dlouhým mlčením. Abychom se jí zbavili, představili jsme si v duchu užitek

a radosti plynoucí z cesty, kterou jsme podnikali, doufajíce ve šťastný návrat do svého domova. Řím a Italie stavěly se nám před oči se svým kouzelným jménem a svými mohutnými upomínkami.

Řím! Italie! Co obsahují v sobě jen tato dvě slova! Pro obyčejného cestovatele jest Italie zemí s krásným podnebím a rozmarnými krajinami; pro mudrce a spisovatele jest jevištěm největších událostí v dějinách starého věku. Z oněch slavných mužů, jimiž jsme se tak rádi zabývali za našeho mládí, mnozí zde žili, zde mluvili a psali, zde působili, a stopy jejich života a působení viděti zde posavad. Pro umělce jest Italie domovinou umění, a samo město Řím jest nepřehlednou řadou uměleckých předmětů; pro milovníka starožitností jest Italie museem, kde veškery dějiny o náboženství, veškery světové události vryty jsou do kamene, mramoru a kovu. Pro křesťana, a obzvláště pro kněze, jest Italie oním šťastným nábřežím, u něhož loď církve svaté pro všecky věky se zakotvila, Řím pak jest středem víry, kteréžto může sloužiti jako své matce. Jaké to štěstí pro křesťana a jmenovitě kněze!

Ze všech těchto předností postačila by pouze jediná, abychom byli nadšeni pro cestu do Italie. O čem se nám sotva snilo, stávalo se nyní skutečností; ujížděli jsme tudíž jako ze sna probuzeni a tázali se samých sebe: „Pravda-li to, že jedeme do Říma?“ — Ano, Říme, ty máti a paní celé Církve, ty město vyvolené Prozřetelností božskou, jsouc hned předmětem hrůzy, hned zase předmětem lásky u lidí; ty tajemná pásko obou světů, ty královno národů, ty tichý příbytku společného Otce veliké katolické rodiny, který jsi byl druhdy bouřlivým městem tyranů pokolení lidského: my brzy budeme na tebe patřiti nejen očima světské vědy, nýbrž také očima svaté víry! Ty posvátná půdo, po níž mnozí svatí a mučedníci se sv. Petrem a Pavlem chodili, kterou svým potem a svou krví svlažili, brzy budeš moci svědčiti i o stopách našich kročejů. Ještě malou chvilku, a patřiti budeme na velebnou tvář toho, jehož tak mnozí, jsouce méně šťastni než-li my, přejí si viděti a přece snad nikdy neuvidí. Budeme moci posilniti se u víře na hrobě apoštolů, v katakombách našich předků, a potom vrátíme se ke svým přátelům a žíti budeme krásným upomínkám.

Tuto naději v návrat do domova, která jest tak sladkou pro srdce poutníkovo, chtěli jsme ihned v sobě upevniti.

Sotva byl veliký most přes řeku Loáru za námi, vzal jsem útočiště ku léku, který zjednává nám milou důvěru v Boha. Jest to sbírka obzvláštních modliteb, jimiž Církev ve své mateřské péči připomíná nám, že i Spasitel náš byl kdysi poutníkem v tomto slzavém údolí, že měl předchůdce, který mu cestu klestil. Modlitby tyto, nazvané *Itinerarium*, mluví k srdci lidskému o převeliké dobrotě Boží k poutníkům, o podivuhodné cestě Israelitů mořem Rudým, o osvobození Abrahamově v zemi chaldejské a o cestě mladého Tobiáše pod ochranou archanděla Rafaela. —

Při upomínce na tuto zázračnou moc a lásku Boží oddává se srdce nezměrné důvěře a člověk si řekne: Čeho se budu báti? Ten, jemuž celá země přináleží, a jehož živlové poslouchají, bdí nade mnou jako nad svou zřítelnicí. Se mnou kráčí anděl strážný můj i mých obou spoludruhů; po celé cestě rozestaveni jsou strážní duchové na místech, kudy kráčíme. Oni mají přikázáno od Otce mého nebeského, aby o mne péči měli; a já vím, že budou povinnost svou lépe plniti, než civilní a vojenské úřady. Chváleno a velebeno budiž ono svaté náboženství, které nás poučuje, že kdekoli jeho dítky se nacházejí, nikde nejsou samotny.

V takové myšlénky jsouce zabráni ani jsme nepozorovali, jak rychle ujíždíme. Na pravo spatřili jsme za vysokými topoly starý hrad *Villars*, jehož široké příkopy pochovaly mnohé rytíře se železným pancířem; po levici zahlédli jsme *Saint-Parize*, kde nalézá se hrobka římská, která jest předmětem ustavičného patrání archeologů. Byla tmavá noc, když dojeli jsme do města Saint-Pierre-le-Moûtier.

Jako dvě zářící hvězdy vznášejí se dvě mohutné postavy nad tímto městem, které v dějinách zaujímá dosti významné místo. První osobností jest sv. Benedikt, který ve středověku na tomto osamělém místě po nějaký čas se zdržoval; kolem kláštera pak povstalo ponenáhlu město; zde jako všude jinde přišla vzdělanosť až za náboženstvím. Druhá postava, která s první v jednu skupinu se pojí a hodna jest dovedného štětce malířova, jest zázračná Panna Orleánská: St-Pierre-le-Moûtier byl svědkem její skvělé udatnosti. Sotva mineme onu prostoru, která před časy tvořila samy zákopy, již zdá se nám jako bychom slyšeli hlas mladé rekyně, která volá na své lidi: „Rychle sem s haluzím a proutím, abychom byli s mostem hotovi!“ A sotva to se stalo, již město bylo dobyto

bez velikého odporu. Všechny činy oné panny byly jako božské a zázračné, a jen pod zvláštním vedením Hospodinovým mohla útlá dívka takové divy tvořiti.

Dobytí města St.-Pierre-le-Moûtier patřilo mezi poslední rekovné činy Panny Orleánské. Následujícího roku odpykala osvoboditelka Francie svou slávu na hranici zapálené od Angličanů.

Za pět hodin, co jsme ve voze seděli, měli jsme času dosti navzájem se poznati a pohovořiti. Hodili jsme se k sobě; v přírodě panovalo slavnostní ticho, jež slabě bylo rušeno hlomozem těžkého vozu poštovského, který pomalu vrýval kola svá do bláta na silnici burbonské. Nadešla hodinka, kdy vykládají se doma pohádky za podzimních večerů, a jazyky rozvázaly se i nám. Jako obyčejně bavili jsme se vším, co nám na mysl přišlo. Rozmluva vedena byla poučně, rozvláčně, vážně a rozmarně, až konečně na drahnou chvíli dali jsme se do rozmlouvání o výchově; mluveno bylo dílem žertovně, dílem s preceptorskou přísností.

Mluvili jsme o vychování mateřském i otcovském, o výchově ve škole a v klášteře, o přednostech i vadách ve vychování, o nevinnosti a blaženo ti dětského věku; všecko to pak kořenili jsme poznámkami a vypravováním rozličných zajímavých příhod. Jednu bych rád s milým čtenářem sdělil.

V zadní části vozu seděl plukovní ranhojič, který vzdor své prošedivělé hlavě zachoval veškerou čilost mladistvého věku, jsa velmi dobrým společníkem a roztomilým vypravovatelem. „Někdy," pravil mezi jiným, „ukazují dítky naprostou naivnost a prostosrdečnost. Před několika lety ochuravěla dosti povážlivě jedna z mých dcer, jménem Marie; bylo jí asi 7 let; byl jsem přesvědčen, že visikátor jí pomůže, ale bylo velmi nesnadno jí ho dáti. Dlouho jsem přemýšlel, kterak ji k tomu přiměti; najednou připadla mi dobrá myšlénka. Zavolal jsem Marii a její asi o dvě léta starší sestru Matildu, a pravil jsem k nim zcela vážně: „Která z vás bude dnes hodnější, dostane ode mne večer visikátor." — „Já, já, tatínku" odvětily obě najednou a počaly mne objímati. Vyšel jsem ven a matka vstoupila do světnice; obě jí běžely naproti volajíce: „Matinko, matinko, budeme-li dnes hodnými, dá nám tatínek večer visikátor." — Den při různém, užitečném zaměstnání uplynul a co chvíle slyšel jsem potichu se tázati: „Ty, viděla jsi již visikátor?" Poněvadž to nevěděla ani jedna ani druhá, přiběhla Marie ke mně a pravila: „Tatíčku, co jest visikátor? Může se to jísti?" — „Nikoli, drahoušku, visikator se dává na rameno." — Co slyšela, odběhla povědĕti Matildě, i jaly se obě prohlížeti svá ramena, aby se už předkem těšily, jaký účinek bude míti asi tato tajuplná okrasa.

Nadešel večer, a já jsem prohlásil, že Marie byla hodnější. Při těchto slovech přiskočila v návalu radosti ke mně a dala se do objímání. Matilda dala se do pláče. — „Neplač, sestřičko," těšila ji Marie, „když budeme hodnými, dá ti tatínek zítra visikátor jako mně." — „Na které rámě mi dáte visikátor, tatínku?" tázala se nemocná. — „Na pravé." — Ihned obnažila mi své ruce až po rameno. „Avšak chceš-li dostati visikátor, musíš si lehnouti do postele," pravím jí, a ona už byla v posteli. Přiložil jsem jí náplast, ona mi poděkovala, políbila mne a usnula šťastně jako královna. Avšak, bohužel, jako u mnohých trvalo štěstí její jen na krátko. Den ještě se nerozbřesknul a ona volala na svou sestřičku: „Matildo, Matildo, nechceš můj visikátor?" „Ó ano, půjč mi ho na chvilku!" — Zaslechl jsem to a rychle jsem přiskočil; stálo mne to namáhání, aby se nestalo po jejím přání. Tu Matilda dala se do vzlykání a pravila: „Marii se dává všecko, a já nedostanu nikdy nic."

3. a 4. listopadu.

Moulins. — Jízda poštou a život lidský. — Roanne. — Tarare. — Lyon. — Vienne. — Valence. — Viviers. — Mornas. — Avignon. — Beaucaire.

Byla půlnoc; husté mraky pokrývaly nebesa a mlhovitý měsíc osvěcoval naši rychlou jízdu do *Moulinsa*, města to s rozkošnými procházkami. Na úsvitě otevřeli jsme parou zašlé okno vozu; hustá tma zakrývala nám obzor, zima byla pronikavá, cesta prázdná a jednotvárná: všecko kolem nás nutkalo k vážným myšlénkám. Já sám u sebe přemýšlel jsem o podobnosti lidského života s jízdou ve voze poštovním.

Ve voze poštovním scházíme se s cestujícími, z nichž někteří jsou po naší chuti, druzí se nám nelíbí; jedni opustí nás dříve, druzí později; přátelé i nepřátelé, všickni musejí

se rozejíti. Vystoupí-li jeden, přijde na jeho místo druhý; roztodivné osoby vystřídají se zde. Poznáme tu nové osobnosti, nové choutky, nové zábavy, nové myšlénky, celý nový svět. Kdo vystoupí, přijde brzy v zapomenutí. A tak jest to i s lidským životem.

Ve voze poštovním odkládají se zavazadla na rozličná místa, i my jedno místo opustíme a sedneme si na druhé. Lavice pro študenty v čas prázdnin a pro vojáky v čas dovolené, kde jest plno kouře z doutníků, kde v zimě mrazí a za deště jest mokro; místa v předním oddělení, kde bývá krásné pohlaví, a odkud viděti jest na koně; místa uvnitř určená ku vzájemnému pobavení, kde jest v čas vedra na udušení, kde vede se řeč o divadle a stavitelství, o ječmenu a o řepě, o bavlně a hedbávi; zadní místa pro lid sprostý, kde žádný v zábavě není vybíravý, kde jest však na zalknutí od prachu a silně páchnoucího opeřenstva: ze všech těchto míst nestojí žádné za nic. Všecko se otřásá a všude jest do unavení. Tak jest to i s lidským životem. Kdo může říci, že dobře sedí? Kdo může za to ručiti, že nezaujme znenáhla všecka místa poštovského vozu ve společnosti lidské? Jak mnoho sedí jich nyní na nejpohodlnějším místě, kteří byli kdysi na špatném a zase naopak?

V dostavníku jede každý za zvláštním úmyslem; ten k vůli obchodu, onen pro zábavu, jeden pro poučení, druhý z příčin zdravotních, třetí za příčinou změny místa. Ach ano, na této cestě životní, která má míti pro všechny jeden a týž účel, jest tolik účelů, kolik cestujících!

V dostavníku ubíhá cesta rychle; darmo bychom mnohdy jízdu chtěli zdržeti. Drsný hlas průvodčího volá na každé stanici: „Sedat! Rychle!“ A bič pacholkův plní tento neúprosný rozkaz. Tak to chodí i v lidském životě. Ať máme jakékoli přání, ani na okamžik nesmíme se zastaviti; pánovitý hlas času volá napořád: Jen dál! Jen dál! A člověk musí s časem jíti dál.

Na cestách přijdeme do rozličných hostinců; některé jsou dobré, některé obstojné, opět jiné špatné; pobudeme v nich jen na chvíli; upotřebíme služebníků, nábytku, prádla a pokojů jen na okamžik; nejinak jest to v lidském životě: chatrč chuďasova, dům boháčův, palác králův jsou přístřeším jen pro chvilku, kde každý jednu noc spí, druhého pak dne musí pryč.

S dostavníkem bývá cesta krátká: několik hodin neb dní, zřídka několik týdnů neb měsíců; podobně se to má i s životem lidským: nejdelší život jest toliko snem.

Cesta dostavníkem bývá klamavá: Zemi, stromy, domy, kopce, lidi, oblohu, všecko to spatřujeme jen z části; rychle se to ukáže a náhle zase zmizí. Myslíme si, že všechno ubíhá, a přece ubíháme my. Tak jest to i s lidským životem: vidíme, kterak všecko se mění kolem nás, a nepozorujeme ani, že měníme se my.

Při jízdě dostavníkem konečně přihodí se nám nezřídka neštěstí. A komu není známo, že i na nejpříjemnějších cestách zastihnou nás mnohé nepříjemnosti a nehody? Právě tak a nejinak jest to i v lidském životě.

U města *La Palisse* ustal jsem náhle ve svém uvažování; místo toto uvedlo mi na paměť pána de Lapalisse ve spojení s prostonárodními zpěvy. Při vzpomínce na tohoto slavného maršálka francouzského, který po tolika námahách v bitvě u Pavie zahynul, bezděky zvoláme s Maistrem: „Hleď státi se proslaveným mužem, aby lecjaký veršotepec jméno tvoje u potomků směšným učinil.“

Zatím rychle míjeli jsme poslední roviny Burbonské, na nichž vyhlédnul si Napoleon dvacet výhodných bojišť. Projevše městem Roanne, kde započíná čilý ruch lyonský, přijeli jsme brzy do města Tarare, které s hrdostí povýšence ukazuje nám jednotvárnou řadu dlouhých budov, jež vesměs mají podobu kasáren neb vězení. Byla půlnoc, když jsme dorazili do Lyonu, který jsme opět opustili ráno o 6. hodinách; asi o 8. hodině na to unášela nás loď zvaná *Papin* č. 2.

Hustý houř prostíral se v pochmurných mračnech nad starodávným městem francouzského kraleviče, které na pohled vyhlíželo jako nějaká matrona ve smutečních šatech. Katedrálu se štíhlými věžemi sotva bylo znamenati v pochmurné krajině, a smělé rozměry této gotické stavby zdály se ztráceti v klikatém hřebenu šedavých hor. Hledáme-li v tomto keltickém městě něco zajímavého, jest se nám otázati samých dějin. V nich nalézáme hojnou sklizeň slavných upomínek.

V krvavých letopisech církevních září čtyři jáhnové leskem nevyrovnatelným: Štěpán v Jerusalémě, Vavřinec v Římě, Vincenc ve Španělích a Sanktus v Gallii. Lidumilové, pokloňte se a vzdejte patřičnou čest jejich jménům.

Co nazýváte svým majetkem, a čím jste sami, to máte od těchto mužů a jich následovníků. Vaše osvěta, vaše zřízení, vaše mravy a obyčeje, vaše svoboda jsou ovocem toliko stromu křesťanského, jehož kořeny oplodněny byly jejich krví. Sanktus narodil se ve Vienně a měl za soudruhy v mučednictví sv. Potina a sv. Blandina. Před soudem odolal všem soudcům a dovedl si zjednati úcty a vážnosti ode všech, kdož přichvátali pokochat se na jeho mukách. Co mám říci o oněch listech církve vienské a lyonské, které rozepisují se svým sestrám na východě o bojích tohoto křesťanského hrdiny? Přátelé dávnověkosti, chcete poznati starodávnou památku vznešené jednoduchosti, kterou obdivujete u Herodota a u Homéra? Čtěte jen list tento: „Služebníci Ježíše Krista, kteří ve městech keltické Galie, Vienně a Lyoně meškají, bratřím svým v Asii a Frygii, kteří touž víru mají a v téhož Spasitele doufají, pokoj, milost a požehnání pro milosrdenství Boha Otce a skrze Ježíše Krista Pána našeho."

Vienna také nabádá nás vzdáti vděčnost apoštolům osvěty. Zde shromáždil se v měsíci dubnu r. 1311. patnáctý všeobecný sněm. Zde byl papež Klement V. obklopen svatým kolegiem a třemi sty biskupy. Na trůně poněkud nižším seděl Filip Krásný, provázen jsa svou družinou; seděl zde nikoli, aby soudil víru, nýbrž aby jako pán zevnějšího pořádku mocí svou usnesení sněmovní podporoval a chránil; zastával tentýž úřad jako Konstantin v Nicei a Marcián v Chalcedonu. A na čem usnesla se zde shromážděná Církev katolická v tomto nejkrásnějším období dějin církevních? Přede vším jiným ustanovila, aby ustanoveny byly učitelské stolice pro hebrejštinu, arabštinu a chaldejštinu při universitách v Paříži, v Římě, v Oxfordě, v Boloni a Salamance.

Nedaleko od Vienny spatřujeme hrob Pilátův, zvláštní to pomník na způsob pyramidy; dle ústního podání jest to ono místo, odkud nespravedlivý soudce Pilát, hnán jsa výčitkami svědomí, vrhl se do řeky Róny.

O půl jedenácté hodině bylo znamenati v dáli cosi černého, a zdálo se, jako by to vyrůstalo z řeky Róny. Byl to pověstný zámek Turnon, vystavený na skále, jejíž spodní část v řece se smáčí. Kusé střechy této starodávné budovy, obzvláště pak nynější její účel svědčí o smutných převratech v lidském životě. Někdejší šlechtické sídlo statečných

rytířů jest nyní vězením. Na místo purkhrabat nádherou zářících, na místo jemnocitných a dobromyslných paní a ušlechtilých panen přišli jiní hosté, zcela jiné postavy, opačné zvyky a obyčeje. Cestou potkali jsme asi deset osob, které byly vedeny od četníků a měly řetězy kolem krku. Na protějším břehu řeky zvedají se pahorkovité stráně *Hermitage* a *Côte-rotie*, pověstné svou révou. Jménem všech milovníků révy s radostí pozdravili jsme vinorodé pahrbky tyto.

Náhle ukázala se před našima očima Valence. Toto sesterské město Vienny, zakládajíc si na pozornosti cestujících, zdá se k nám asi takto promlouvati: Máte-li na spěch a nemůžete-li vyslechnouti celou moji minulost, vezměte s sebou aspoň jedinou upomínku, která ať nevymizí z vaší paměti, jako dosud nevymizela z paměti mé.

Před půl stoletím viděla jsem nejvznešenější osobnost na světě přicházeti sem jako zajatce. Byl to osmdesátiletý stařec, třikráte ctihodný svým stářím, svými ctnostmi a svou důstojností; jmenoval se Pius VI. Dosud vidím s vrcholku své pevnosti majestátní postavu tohoto panovníka církevního, který neměl na sobě žádné viny, leč že byl papežem. Viděla jsem jeho utrpení, avšak přes to zdál se mi býti větším, byv spoután, nežli sedě na trůně. Viděla jsem jej umírati, a smrť jeho byla líbeznou jako sladký spánek, a slavnostní, jako zapadající slunce, které ztrácí se ve vlnách mořských. Poutníče, pověz mi, jaký byl konec jeho pronásledovatelů, jaké bylo jejich proroctví, dle něhož měl býti Pius VI. posledním mezi papeži a pověčným hrobem papežství?

Loď Papin na chvíli zastavila se před Valencí, a když několik cestujících vystoupilo a vstoupilo, dala se do rychlého běhu, až přivezla nás poblíž města Viviersu, které pyšní se svým krásným seminářem a katedrálou, mající podobu mohutného zámku.

Za mostem sv. Ducha rozstupují se náhle břehy řeky Róny do šířky, a oči naše spatřují širošíré nivy Vauklusské a Gardské; silný tok Róny proudí ve stejné výšce s břehy rychlostí každou chvílí rostoucí: řekl bys, že dcera sv. Gotharda spěchá, aby splatila moři Středozemnímu dluh svých vod. —

Naproti mostu sv. Ducha na levém břehu řeky viděti jest vesnici Mornas se svou krví potřísněnou skalou. Kdo

by byl na konci 16. století meškal v této krajině, byl by znal muže vysoké postavy, s očima těkavýma, s nosem zakřiveným, s obličejem vyzáblým, na němž tkvěly známky černé krve, člověka to, který s rychlostí ptáka dravce spojoval ukrutnost tygra; byl to Sula protestantismu František Beaumont, baron z Adretů. On to byl, který po dobytí vesnice Mornas s barbarskou rozkoší rozkázal vojínům katolické posádky, aby s vrcholků sousedních skal nebo s plochých střech věžových skákali do příkopů, kdež jeho lidé zachycovali je na své bodáky. Když jeden z těchto nešťastníků rozběhl se dvakráte a pokaždé zarazil se na pokraji propasti, zařval na něj Beaumont: „*Již podruhé jsi se zarazil, ty zbabělče!*“ — „A ty by ses zarazil desetkráte!“ odsekl mu vojín. Taková duchapřítomnost v tomto okamžiku zalíbila se ukrutníkovi i udělil odsouzenci milost.

Byl jsem neobyčejně dojat, když odvrátiv zrak svůj od krvavého divadla, pozdravil jsem malé městečko Roquemaure, kde dle pověsti Hanibal, táhna na Italii, překročil s vojskem řeku Rónu.

Brzy na to v dáli objevily se věže Avignona. Bývalé hlavní město Kavarů, střídavě jsouc kolonií římskou, kořistí Burgundů, Saracénů, Franků pod vedením Karla Martela ve třináctém století republikou, která byla ve století čtrnáctém prodána papeži Klementu VI. od Johanky Neapolské, stala se konečně za první revoluce francouzské součástí území francouzského.

Parník náš šťastnou náhodou se opozdiv poskytl nám vhodnou příležitost přehlédnouti Avignon: učinili jsme začátek s palácem papežů. Tato mohutná budova spočívající na mohutné skále, která vévodí řece Róně, má čtyři věže čtyřhranné, výšky i rozměrův obrovských. Kdežto milovník starožitností s úžasem pozoruje a zkoumá moudrý a pochmúrný středověk, spatřuje křesťan v budově této obraz Církve, která založena jsouc na skále, vidí plynouti proud staletí, jejichž vlny marně narážejí na její věčné základy. Jedna z věží dle záznamů revolučních zachovala si smutnou památku. Do ledovny, která jest umístněna mezi základy, dal divoký a ukrutný Kamil Jourdan (kterému se dostalo přezviska *Usekavač hlav*) svrhnouti množství ubohých obětí, které se provinily tím, že měly názvy šlechtické a bohaty byly na statky a ctnosti.

Po takové kruté vzpomínce bylo nám třeba potěšiti se pohledem, který nám skýtal opodál chrám Panny Marie Dómské. V této starožitné svatyni, vystavěné ku cti nejsvětější Panny, neskrblila zbožnosť a vděčnosť obyvatelů Avignonských ani řezbami ani drahocenným mramorem. Zákristie nabízí těm, kdož mají zálibu v umění, gótickou hrobku Jana XXII., který proslul svou zbožností k Panně Marii.

Laskavostí výtečných jeptišek sv. Josefa bylo nám popřáno obdivovati se v nemocnici znamenité soše Kristově ze slonoviny, která jest mezi posud známými největší a nejkrásnější. Když jsme se vrátili ku nábřeží Róny, dospěli jsme k mostu sv. Benezeta, k němuž nás vábila podivná pověsť. Jednoho krásného dne l. P. 1176. přišel malý pasáček asi dvanáctiletý s hor, kde pásával beránky své matince. Přišed do Avignonu vypravoval, kterak dojat byl nebezpečenstvím, kterého jest ubohým poutníkům přestáti při přechodu Róny; přicházíť tudíž z vnuknutí Božího, aby vystavěl přes řeku most. Vstoupiv do kostela ohlásil své božské poslání biskupovi. Všickni pokládali ho za snílka a posílali ho nazpět do hor, aby šel pásti své stádo Na ústěpky následovaly hrozby; než nic jej od úmyslu jeho nezviklalo: nabídnul se, že učiní pokus, a nabídnutí jeho bylo přijato

Před očima celého města unesl hošík veliký balvan, který nedovedlo pozvednouti ani třicet mužů. Na místo pohrdání nastoupil obdiv, a za všeobecné pochvaly a souhlasu bylo ujednáno stavěti most. Každý přispíval svými penězi i svou prací ku vykonání této velkolepé stavby, kterou Benezet sám řídil. Se stavbou počato bylo roku 1177, a most ukončen byl r. 1192. Jeho pevnosť, jeho 18 oblouků, 1340 stop délky vřadily most tento vším právem mezi divy středověku, který beztoho jest bohat a obdivuhoden pro své památné stavby. Benezet, nedokončiv zúplna svého díla, avšak odstraniv všecky nesnáze a překážky, zemřel, uctíván byv tou měrou pro své ctnosti, jakou slaven byl pro své zázraky. Proniknuto úctou a vděčností, dalo město vystavěti na třináctém oblouku ušlechtilou kapli, kde uloženy byly ostatky tohoto svatého. Roku pak 1669, kdy veliká část mostu se zřítila, byly přeneseny do kostela Celestinů.

Kráčíme-li dále podél řeky Róny, nová podívaná namane se zraku našemu. Po pravé straně řeky rozkládá se rozsáhlá rovina, kde se odbývá výroční trh města Beaucaire. Nad ní

vyčnívá strašná věž s vězením ze středověku, která vévodí celému městu. Konečně objeví se nám město Beaucaire ve své mladistvé a čilé postavě, s překrásným mostem, který je spojuje se sestron starší, starodávným městem Taraskonem. Měli jsme času dosti navštíviti i toto město.

Starý kostel sv. Marty, který se vyznačuje svým slohem stavitelským, obrátil na sebe nejprve naši pozornost. Bohužel při posledním vystoupení Róny zaplavena byla krypta, tak že jsme nemohli dle přání prohlédnouti si hrob hostitelky Syna Božího. Za to však slyšeli jsme vypravovati o zázračném působení apoštolském této světice. Průvodčí náš vypravoval toto:

„Když přišla světice do naší země, nalezla obyvatele pohříženy v modlářství; avšak Prozřetelností Boží dostalo se jí brzy příležitosti, aby dokázala pravdivost víry křesťanské. Hrozná obluda, nazvaná *Taraska*, pustošila celou krajinu a byla postrachem veškerého obyvatelstva. Několikráte již učinili na ni obyvatelé hon, avšak ona nejodvážnější z nich sežrala a unikla všem jejich nástrahám. Nikdo se neodvážil ani vyjíti; tu vzato bylo útočiště ku přišlé světici, aby se smilovala a osvobodila krajinu od strašné metly. Světice odporučila se Pánu Bohu a ozbrojivši se malým křížem a provazem, otázala se, kdeže jest obluda. Lidé vedli ji k lesu *Nerluckému*, kde se strašná potvora obyčejně zdržovala, nebyla-li právě na březích Róny, a to v jedné jeskyni, která posloužila již za hrob valnému počtu poutníků. Rekyně vešla do lesa, postavila se před otvor jeskyně a promluvila na obludu beze vší bázně: *„Ve jménu Ježíše Krista poroučím ti, abys vylezla!“*

Ihned ukázala se strašná obluda, tak že pouhým pohledem na ni diváci všichni strnuli. Byla do polovice čtvernožcem, od polovice rybou, tělo měla větší a vyšší než-li býk, hlavu lví, dlouhé tesáky, hřívu koňskou, nohy medvědí a ocas hadí; tělo bylo pokryto šupinami tvrdými jak ze železa. Při pohledu na obludu utekli i nejsrdnatější mužové, a světice zůstala sama. Taraska přiblížila se, jakoby nadlidskou mocí spoutána byla, ku světici, a položila se k její nohoum s bázní a třesením jako nešťastník očekávající smrť.

Světice dotkla se křížem její hlavy, dala jí provaz kolem krku a vedla netvora toho, který skrotnul jako beránek: celé město sběhlo se, aby vidělo ten zázrak. Aby pomstili

nesčetné oběti obludy této, zabili obyvatelé Tarasku, rozsekavše ji nyní bez bázně jako nějaký obrázek malovaný na papíře. Jednomyslně byla vzdána chvála Martě, a moc Boha křesťanů byla uznána. Na památku události této, která učinila v krajině naší konec modloslužbě, konáme každoročně velkolepou slavnosť, které každý chce býti účasten.“

Hrad Taraskon ukazoval nám svoje černé hradby, s nichž svrženo bylo po devátém termidoru množství zuřivých republikánů. Ejhle, nedaleko od sebe nacházejí se dvě krvavá divadla z revoluce francouzské, ledovna pro ubohé oběti v Avignonu a pevnosť pro jejich katy v Taraskonu; v tomto stejném způsobu smrti viděti lze zajisté spravedlnosť Boží.

5. a 7. listopadu.

Arles. — Sv. Trofim. — Sv. Césarius. — Divadlo. — Amfiteátr. — Sněmy. — Svatý Genesius. — Moře. — Panna Maria Strážná. — Lazar. — Marseille. — Přístav.

Častně z rána měli jsme přijíti ku přístavu, kam spěchalo množství cestujících. Zvon na lodi Papinu již dával znamení a komín vypouštěl mohutné kotouče bílého kouře, znamení to brzkého odjezdu. O osmi hodinách již jsme se plavili; nebe bylo jasné a Róna klidná, tak že jsme o deseti hodinách byli u Arlesu, přepluvše vzdálenosť šesti hodin.

Filosof, který nechtě vzdáliti se z Francie, rád by rozpoznal rozličné převraty v dějinách lidstva, nemohl by lepšího pobytu voliti, než-li v tomto starodávném městě Arelatů. Řekové, Římané, Burgunďané, Gotové, Saraceni, Frankové a Bůh sám ví, kolikero rozličných národů jeden po druhém rozmetali vlastníma rukama a svlažili vlastní krví tuto půdu, která ještě dosud pokryta jest pomníky zaniklé jejich slávy. Bývalé chrámy, budovy, paláce, náměstí, divadla, pevnůstky a všecky ostatní pomníky staly se tím, čím stanou se ponenáhlu všechna díla rukou lidskou zhotovená, totiž zříceninami. Než právě proto zdají se mi býti tím výmluvnějšími, obzvláště považíme-li, že obyvatelé města Arles mají své zvláštnosti. Lišiť se od ostatního obyvatelstva krojem, nářečím i mravy; jako by byli pamětlivi své bývalé slávy a chtěli zůstati, čím byli.

Mezi všemi těmito mocnými, avšak délkou času kleslými památkami jest jedna plná živosti, která dovedla vtisknouti známku nesmrtelnosti jak lidem tak pomníkům: jest to křesťanství. Po tolika letech zachoval Arles zbožnou památku na Trofima, Césaria a Genesia.

První byl chudým učedníkem hotovitele stanů, jménem Pavla, který spoután ve vězení v Římě vzdoroval moci Neronově, otřásal bůžky na Kapitolu a vysílal své učedníky na dobývání světa. Město Arles přiděleno bylo Trofimovi, a tomuto mladému apoštolu, který se zdarem znal prováděti úmysly svého mistra, podařilo se podmaniti pod vládu kříže část jižní Galie.

Slovutným žákem sv. Pavla počíná se dlouhý řetěz biskupů arlesských, jehož nejskvělejším článkem jest znamenitý Césarius. Jsa obdivovatelem sv. Augustina a jako tento metlou Pelagiánů, stal se též následovníkem jeho v lásce křesťanské. R. 507. při tvrdošijném oblehání města byl Arles tou měrou přeplněn zajatci, že byli dáváni i do kostelů. Césarius dojat byv osudem nešťastníků, kteří neměli nejnutnějších potřeb, vynaložil ku podpoře jejich nikoliv své otcovské jmění — toť bylo již dávno majetkem chudých — nýbrž čerpal z pokladnice své katedrály. Dal roztaviti všecky stříbrné okrasy na mřížích a pilířích, jakož i kaditelnice, kalichy a pateny; všecko to bylo prodáno a peníze utržené věnovány na potřeby zajatců. Toto heroické vyprázdnění pokladny zdálo se mu býti něčím zcela obyčejným. „Náš Spasitel," pravil, „měl při poslední večeři jen hlíněné nádoby, nebojme se tudíž dáti tyto drahocenné nádoby jakožto výkupné za vykoupence jeho drahocennou krví."

Vyšedše z kostela, kde srdce naše rozplesalo se radostnými a příjemnými upomínkami, přišli jsme do ovzduší zcela jiného. Sotva jsme popošli asi 20 kroků, spatřili jsme zbytky pohanství řeckého i římského, které se nám jevily jako nějaké strašidlo potřísněné krví a výstřednostmi. Bylo to divadlo s několika sloupy, které čněly do výšky a s jevištěm i svým polokruhem ještě dosti zachovaným; dále amfiteátr, který byl poněkud větší než ve městě Nîmes; konečně pak pole elysejská, jejichž prázdné rakve připomínají smutnou pravdu, že ani hrob člověka na vždy nepotrvá. Na konci této roviny zvedá se mezi zelenými stromy nádherný kostel Panny Marie Sněžné, který jest předmětem hrdosti

a lásky obyvatelů města Arles: jest to téměř ráj uprostřed pouště.

Mezi vznešené upomínky této starodávné Galie Narbonské jest třeba vřaditi čtyři sněmy církevní, jejichž svědkem bylo město Arles. První sněm, který konán byl r. 314., padá do zlatých dob církve křesťanské a podává nám svědectví o tom, jakého pokoje a bezpečnosti požívala již ona božská společnost, že odvážila se svolati sněm do těchto míst, odkud kouřilo se ještě z krve mučedníků.

Několik kroků od města na březích Róny ukazuje se místo, kde sv. Genesius krátce před odbýváním sněmu podstoupil smrť mučednickou. Když Maximián Herkul přišel do Arlesu, první jeho péči bylo, prohlásiti krvavý rozkaz o pronásledování, který byl přibit na hradbách Nikomedie, a který byl surovým způsobem vykonáván po celé říši. Obecní úředník Genesius byl zavolán, aby listinu onu opsal; on však to odepřel a hledal spásu v útěku. Od pochopů byv dostižen zemřel; avšak přece zůstal vítězem, neboť ruka jeho nepsala, a patnácte století hlásá nám o jeho slavné statečnosti.

Na úsvitě jsme vyjeli a o 9 hodinách jsme byli na širém moři. Při prvním pohledu na daleký obzor pronikne duši člověka zvláštní pocit, který se dá těžko popsati. A byť byl kdo mocnářem, přece vidí se ztracena v této nekonečnosti; vidí-li oblohu nad hlavou svou, moře pod svýma nohama, stejné to dvě neprozkoumatelné propasti, tu cítí živě svou vlastní nicotu a velikou moc Boží. Aby vznešenosť tohoto divadla protivou byla zvýšena, lítala za parolodí hejna vlaštovek mořských s jakousi majestátností. Tito ptáci rybáři jsou barvy sněhobílé, která krásně v modrých vlnách se odráží; nad jejich let nic není zajímavějšího. Hned rychle a zase pomalu, na příč a kolmo prorážejí vzduch, v němž tvoří pohyblivou síť, která jest zábavou pro oči při jednotvárné cestě na moři.

Asi o desáté hodině mohli jsme v mlhovité dálce rozeznati vyprahlé hory, které obkličují zátoku marseilskou. V pravo vypínal se zámek If, u kterého lodě plující od východu musejí se podrobiti prohlídce.

Na téže straně na pevnině objevila se nám na vrcholku štíhlé hory kaple Matky Boží Strážné, zasvěcená Mořské Hvězdě, chránitelce to námořníků. Zda jsme jí neměli po-

zdraviti s láskou a vděčností? Po příkladu mnohých jiných promluvili jsme k ní s pohnutým srdcem jako ku své máteři; nebo kdo vypoví ona mocná přání a modlitby, které odeslány byly Marii v této svatyni od matek, sester, manželek a dítek námořníků? Ještě do dneška jest Matka Boží Strážná pro Marseilany zbožným místem poutním; cesta vede poutníka pod stínem zelených stromů, což jest velikou vzácností v krásné zemi provensálské. Už byli jsme ve vodách obchodního města. Z oněch nesčetných korábů a loděk, které v době více než dvou tisíc let přebrodivše moře středozemské, přistály k tomuto fénickému městu, pouze jediná a to malá loďka zaujala mysl naši; byla to loďka bez vesla a s nepatrným počtem lodníků. Která to byla loď? Odkud přicházela a koho přivážela na tyto břehy?

Poslyšte onu událost: „Když Spasitel krátce před svým utrpením u bran města Jerusaléma vzkřísil z mrtvých Lazara, stal se tento trnem v očích Židům, poněvadž byl jim nemilým svědkem božství Pána Ježíše, proto chtěli Lazara usmrtiti. Prozřetelnost Boží však zmařila jejich úmysl. Po nanebevstoupení Syna Božího stal se z Lazara výmluvný kazatel, a zášť národa bohovražedného rozjitřila se tím ještě více. Lazar se svými sestrami a několika přátely byli dáni do vězení, souzeni a k smrti odsouzeni. Aby památku jejich jména úplně s povrchu zemského shladil, vymyslil nejvyšší soudce způsob smrti, který se často v dějinách mučedníků opakuje; byliť vyvedeni na břeh mořský, dáni na schátralý člun bez potřeb životních, bez plachet, bez vesla a vydáni libovůli mořských vln. Avšak Ten, který krmí mladá ptáčata, který poroučí větrům a bouři, pro kterého sami trpěli, ujal se jich, jsa jejich živitelem a kormidelníkem zároveň.

Pod jeho otcovským vedením připluli svatí osadníci šťastně ku břehům provensálským, usadili se v Marseili, kdež se stal Lazar zároveň prvním apoštolem a prvním biskupem.“

Právě odbilo jedenáct hodin, když jsme úzkou branou vepluli do přístavu. V pravo byla tvrz sv. Mikuláše, v levo tvrz sv. Jana s velikým nádvořím a nemocnice; přístavu samého však, který jest uvnitř města, jsme nespatřili, leč až jsme byli v něm. Objevil se nám nejinak než jako hustý les, jehož stromy a větve sestávaly ze stěžňů a lanoví lodního. V den, kdy jsme přijeli, bylo zde 1800 lodí rozličných národů.

Mezi těmito nehybnými hmotami kmitají se na všechny strany lehounké loďky opatřené vkusnými lavičkami a zastřené podnebím z látek různobarevných. Na loďkách jsou buď zvědavci neb námořníci, kteří jeden přes druhého chtějí každého zavézti na břeh. Nevěděl jsem, pro kterého z nich mám se rozhodnouti; avšak mého rozhodnutí také nebylo třeba. Čtyři neb pět „vodních fiakrů,“ samých to ramenáčů s osmáhlými obličeji, popadlo nás vší silou a posadilo do svého člunu. Zaplatili jsme po jednom franku, a za několik minut na to byli jsme se vším všudy u celního úřadu. Zavazadla naše byla ledabylo prohlédnuta, a my zaměřili k hotelu Východnímu.

8. listopadu.

Marseille. — Kostely. — Dobročinné ústavy. — Anekdota. — Kapucíni.

Procházíme-li Marseilí, pozorujeme s podivením, že většina kostelů nesrovnává se ani se zámožností města ani se zbožností obyvatelů. Každý kostel však vzbudí v nás zvláštní pocit a přivede nám na paměť výtečného Belzuncia, jehož jméno a ctnosti připomíná nám každá svatyně. Bezděky téměř přilne cizinec k obyvatelstvu, které v tak vděčné paměti chová svého dobrodince; vždyť zdá se téměř, jako by svatý biskup byl odkázal milovanému městu částku své něžné útrpnosti k nešťastníkům.

V očích pozorovatele křesťanského není pro město Marseile pravou slávou a jistou zárukou jeho štěstí ani bohatství, ani čilost obchodní, která zvýšena byla dobytím Alžírska, nýbrž dobročinnost v pravdě křesťanská, která si béře na starost, vydržuje a spravuje dobročinné ústavy. Zameziti nákazu nezkaženého ještě pokolení, uzdraviti onu část, která již nákazou nasákla: obojí povinnost, totiž práci a dobročinnost zároveň sloučiti, toť zajisté jest velikým úkolem naší doby.

Čest budiž za to Marseili, že řešení otázky této přenechává náboženství křesťanskému, které jest jediným schopným činitelem, otázku tuto řešiti účinně a dokonale. Čest

budiž onomu osvícenému muži*), který sleduje tento ušlechtilý cíl s oddaností vší chvály hodnou. Kéž by měl ve Francii mnoho následovníků. Každému, kdožkoli cítí v sobě opravdovou touhu, hojiti některé rány v lidské společnosti, tomu mohou školy pro mládež i dospělé, sirotčince, vzdělavatelé mládeže křesťanské a zpovědníci v Marseili sloužiti za vzor a ku povzbuzení.

Prohlédnuvše jeden z těchto znamenitých ústavů, procházeli jsme se hlavními ulicemi tohoto líbezného města, jmenovitě třídou *Cannebière*, která jest pýchou Marseilanů**). Tato pověstná ulice však nevyniká ničím, leč svou neobyčejnou šířkou.

Na téže cestě se zálibou spočinul zrak můj na dvou řeholnících z řádu kapucínského ve vší vznešenosti jejich vousů a oděvu. V roce 1841. viděti na půdě francouzské, v jednom z největších našich měst kapucíny, a to kapucíny, kteří byli zaměstnáni stavbou kostelíka (znamení to, že chtějí se mezi námi usídliti), zdálo se mi v pravdě báječným. Vzpomněl jsem si tehdy na slova jednoho kapucína, kterého jsem potkal v Lucernu r. 1833. a který mi pravil: „Vousy naše již mají ve Francii vyhráno, a uvidíte, že jedenkráte vyhrá i náš habit.“ Ó kéž byl dobrým prorokem! Přání toto jest zajisté v zájmu veškerenstva.

Každý kapucín, tento přítel lidu, jsa chudým jako sám lid, více příkladem než slovem učí nešťastníka milovati, neb aspoň snášeti bez reptání své nedostatky a svou chudobu. Kdož nám vypoví všechny ctižádostivé tužby, které pokorní synové sv. Františka utlumili mezi prostým lidem.

Avšak ani vy, boháči, nikterak nezapřete, že byste často pokojněji spali, kdyby tito dobří otcové jako za minulých dob, tak i nyní, v městech i na venkově učili vaše dělníky a poddané, jak mají milovati pány své, nedotýkati se cizího majetku a býti spokojeni se stavem, pro který je Pán Bůh určil.

*) Kněz P. Fissiaux.

**) Nyní cestující s velikou zálibou navštěvují přístav Joliette a nové město. —

9. listopadu.

Cesta z Marseile do Tulonu.

O deseti hodinách ráno, za červnového tepla odcestovali jsme z Marseile do Tulonu ve společnosti vyššího důstojníka, který patřil k armádě africké. Pro jeho upřímné vzezření a nenucené chování byli jsme mu hned z počátku nakloněni; tento první dojem nás nesklamal. Živá, rozmanitá a pestrá rozmluva s tímto statečným vojínem, který pocházel ještě z dob císařství a byl vzorem vojína, přispěla nemálo k tomu, že jsme zaplašili nudnou jednotvárnost cesty. Představte si cestu plnou prachu vedoucí mezi dvěma hřebeny horskými, které nemají žádného rostlinstva až na několik borovic semo tamo mezi skalisky roztroušených, aby ještě lépe bylo znáti neúrodnost a prázdnotu půdy; představte si cestu, vedle níž na úpatí vysokých pahorků posázeno jest několik proužků země vinnou révou, jejíž zvadlé listí praskalo pod nohama našich koňů; podél cesty pak několik křovisk, kterých sotva bylo viděti pro prach; představte si laskavě tuto krajinu a na konci krajiny této Tulon, město galejních otroků, a ubraňte se, možno-li vám, nevyslovitelné zádumčivosti!

Asi dvě hodiny před Tulonem táhne se cesta soutěskami Uliulskými, které jsou pověstny četnými vraždami. Pohoří toto patří k řetězu oněch hor, které chrání tuto část provensálskou před severními větry a tvoří z ní takto Italii a Portugalsko v naší říši. A skutečně vedla nás cesta kolem velkolepých zahrad, v nichž ponejprv jsem viděl oranžové stromy pod širým nebem. Obdivovati se ovoci, jehož barva jako sluneční červánky odráží se mile od zeleně stromů, na kterém roste, bylo prvním naším pocitem. Druhý pocit, mám-li se přiznati, byl méně čestným; naše společnost bez výjimky dopustila se hříchu nezřízené žádosti; neostýchám se říci, že jsem se dal též svésti lákavostí tohoto zapovězeného ovoce; než nemyslete si, že by snad příčinu k této horoucí žádostivosti zavdala pouze ta okolnost, že jsme byli potomky Evy, palčivá žízeň a prach nejvíce k tomu přispěly.

Ostatně za nedlouho přišli jsme na lepší myšlénky. Ukojivše krutou žízeň vzdali jsme vroucí díky Prozřetelnosti božské, která v různých krajinách nabízí plodiny pro oby-

vatelstvo nejpříhodnější. Pomeranč, který více občerstvuje a méně síly dodává než hruška a jablko, jest ovocem pro krajiny horké; pomerančů možno jísti mnoho a často a to bez nasycení. A proto dostává se jich v hojnosti obyvatelům krajin poledních, kteří jsou ustavičně rozpáleni paprsky sálajícího slunce, které odrážejíce se od písku stávají se tím palčivějšími. „Avšak kterak to," tázal se statný vojín, „že kromě pomerančů, citronů, mangonů, granátů a p. poskytují horké krajiny všecko, co zahřívá, jako pepř, skořici, hřebíčky a jiné? Podobné zboží mělo by se roditi jen v Sibiři." „To není nesnadno uhodnouti, pane majore, zněla odpověď. Zajisté cítíte vy jakož i my, že teplo vysiluje, zmalátňuje a vyvinuje mnoho potu, který též přivozuje ustavičnou ztrátu sil. Teplo zmenšuje též chuť k jídlu; známo vám též, že obytelé krajin jižních jsou mnohem střídmější, než obyvatelé severu, poněvadž teplo zmenšuje chuť k jídlu, aby se docílila žádoucí rovnováha, ústrojům tělesným pak aby se dodalo potřebných sil, jest třeba říznějších pokrmů, a proto jmenované koření roste v takovém množství v krajinách tropických." — „Avšak podobné pokrmy přece zahřívají?" — „Jsme na omylu, přikládáme-li pepři a zázvoru tento účinek. V zemích, kde koření jest domovem, nejen že nezahřívá, nýbrž ještě více občerstvuje, než u nás mražené a rosol." — „Tomu bych sotva uvěřil." — „Třeba se vám to nepodobá, jest tomu přece tak." Na to dostalo se mu o tom známých vysvětlivek*).

*) Výsvětlivky tyto nalezl jsem později v jedné stati listu psaného z Indie od jednoho z našich misionářů francouzských: „Myslíte si snad, že v tomto nesmírném parnu týráni jsme žízní? Ó nikoliv! Vyjma při jídle téměř nikdy nepiju. Máme za to co děkovati našemu stravování. Řeknete snad, že strava naše jest velmi občerstvující? Právě naopak; dle vašeho mínění jsou to pokrmy velmi dráždivé. Rýže, které se nejvíce pojí, jest vždy smíchána s notnou dávkou hřebíčků, pepře, zázvoru a jiného koření co možná nejdráždivějšího. Ponejprve lžící této míchaniny popálíte si polebí, brzy však si tomu zvyknete tou měrou, že byste bez tohoto silného okořenění jedli jen s nechutí a toliko s těží byste trávili. Chce-li se zde kdo pořádně občerstviti, vypije sice skleničku vody, do ní však nasype hrst tlučeného pepře. Když jsem byl ještě doma ve Francii, myslil jsem si někdy zahánějc žízeň u čisté studánky: Kéž bych nalezl takových studánek také v Indii! A ejhle, máme jich zde za každým krokem hojnost, avšak nepijeme z nich. Čerstvá voda by mohla způsobiti smrť; dobrou vodou, která opravdu zahání žízeň a občerstvuje, jest voda z rybníků a z řek, o kterou opírají se žhavé paprsky sluneční."

Nastávala noc, když jsme vstoupili do Tulonu. Ačkoli čas značně pokročil, přece odhodlali jsme se doručiti listiny odporučující nás kapitánu lodnímu *J . . .* Avšak bohužel! Jaké sklamání! Vynikající důstojník tento byl té doby poslán na pobřeží Toskánské. Za jeho nepřítomnosti přijala nás rodina jeho s takou srdečností, že jsme zapomněli na všecky nepříjemnosti a námahy cestovní. Snídani, která nám druhého dne s laskavostí byla nabídnuta, přijali jsme s vděčností; při té příležitosti pohovořili jsme ještě jednou o všem, co nám bylo milým a drahým.

10. listopadu.

Pohled na přístav. — Na moři. — Vězení galejních otroků. — Anekdota. — Rozjímání. — Návrat do Marseile.

Za nepřítomnosti kapitánovy, který nás měl po Tulonu provázeti, potázali jsme se s dobrou, že jsme se obrátili se svou žádostí ku ctěnému majorovi, s kterým jsme se den před tím seznámili a který byl ubytován v témže hostinci jako my. Aby se nám dostalo všude přístupu, oblékl svou sváteční uniformu, a ještě před polednem dostali jsme se do přístavu. Počasí bylo krásné a našemu zraku ukázalo se velkolepé divadlo. Širé, modravé moře, všechny úhledné člunky řízené zkušenými lodníky, všechny mohutné stroje ku ostěžnění lodí, všickni galejní trestanci se svým nápadně červeným oděvem, kteří uváděli do pohybu lodní šrouby a provázeni byli *andělem strážným* s puškou a bodákem na rameni; všechny tyto předměty tak mohutné a různorodé tvořily popředí tohoto malebného rozhledu.

Koráby s vysokými okraji, které tvořily loďstvo admirála Hugona, a které z daleka bylo viděti jako nějakou nehybnou hmotu, byly druhou částí obrazu. Když jsme tu stáli, obdivujíce velkolepou panorámu, přišel k nám lodník janovský, starý to Ezop námořní, a nabízel nám svých služeb. Dvojitý hrb, plesnivé vlasy, nepatrný člun rybářský byly pohnutkami odpudlivými; náš dobrácký pan major však právě proto dal mu přednosť a pravil: „Tento ubožák potřebuje spíše výdělku, než leckterý jiný."

S těmito slovy vstoupili jsme na jeho loďku a plavili se přímo ku lodi „Oceánu," který byl od břehu vzdálen asi

tři čtvrtě hodiny. Tento obr ve francouzském loďstvu byl pod velením admirála Hugona, pro něhož jsme měli s sebou list. Vysoké náramky našeho průvodčího byly příčinou, že se nám dostalo lichotivého vyznamenání vstoupiti na loď hlavními schody z pravého boku, které jsou určeny pro vynikající osobnosti.

Slýchával jsem, že ostrovtip lidský nikde skvěleji se nejeví, jako na lodi válečné; byl jsem dychtiv přesvědčiti se o tom na *Oceánu*. Představte si celou pevnost plující po vodě, která nemá žádné podpory, leč své vlastní těžiště; pevnost tato spočívá na pohyblivém základu, vzdoruje zuřivým a rozpoutaným živlům, v několika hodinách jest s to, rozbourati nejsilnější hradby, unese na svých ohradách celou armádu a přece vzdor své nesmírné velikosti a váze tak ochotně člověka poslouchá, jako vody mořské poslušny jsou Pána Boha.

Vstoupíte-li do samé budovy, zdá se vám, že jste v nějaké katedrále obrovských rozměrů, se dvěma neb třemi patry. Na místě oken jest sto dvacet otvorů, odkud na nás hledí nikoli snad sto dvacet rozmilých soch svatých a světic Božích, nýbrž sto dvacet zejících děl náramné velikosti. Všude jest vzorný pořádek; v celku i v jednotlivostech dbáno jest největší čistoty, ano možno říci jakési nádhery. A jest zde přece jedenáct set mužských ve věku od osmi až do třiceti neb čtyřiceti let: a všecko poslouchá na nejmenší hnutí a koná svou práci se zevrubností, která nestrpí ani loudavosti ani zmeškání.

Při takové podívané nebude tuším nikomu za těžko doznati, že loď válečná jest divem divoucím; a takovým divem byl také *Oceán*. Za průvodu kapitána Hugona prohlédli jsme si s obdivem všechny části výtečné lodi. Když admirál sestoupil do svého člunu, bylo nám volno prohlédnouti si jeho příbytek; i shledali jsme, že v ničem nezůstal pozadu za nádhernou úpravou nejskvělejších komnat v našich velkých městech.

Na Oceánu bylo zaměstnáno tisíc osmdesát mužů. Jest to mnoho; avšak mne se přece bolestně dotklo, že jsem tam nespatřil ještě o jednoho muže více; ano, jeden muž scházel, který nachází se na lodích všech národů; bohužel, že schází na všech našich lodích onen muž, kterého s bolestí pohřešují rodiny, a jehož sami námořníci tak mocně se dožadují;

a vláda by mohla z důležitějších příčin a tak snadno přiděliti osobu tuto k ostatnímu mužstvu.

Touto osobou jest kněz! . . . Srdce se mi svíralo, obzvláště když patřil jsem na mladistvé námořníky u věku osmi až devíti let, kteří odloučeni byli od svých miláčků a vydáni všanc všemu nebezpečenství na moři, postrádajíce útěchy náboženské v životu i při smrti. Ubohé dítky! Ubohé matky! Ubohá společnost! —

S pocitem lítosti a obdivu sestoupili jsme s královské lodi do našeho nepatrného člunu. Starý Janovjan úmyslně s námi zabočil ke dvěma lodím, při jejichžto pohledu nitro naše naplněno bylo vážnými myšlénkami. První, kterou jsme spatřili, má na přídě své jméno stímto nápisem:

LE MUIRON
TATO FREGATA BYLA DOBYTA NA BENÁTČANECH
1797. A 1799 PŘIVEZLA NAPOLEONA NAZPĚT
Z EGYPTA.

Druhá loď jest mnohem menší a má jméno Hvězda; na ní přijel Napoleon z ostrova Elby do přístavu Fréjus r. 1815. K celku scházela tu ještě loď Northumberland, na které Napoleon vykonal cestu svou na ostrov sv. Heleny.

Asi o třech hodinách přišli jsme ku zbrojnici, která jest založena od Ludvíka XVI.; nyní jest tu káznice. Podle obyčeje byl nám dán četník, aby nás prováděl a nám vše vysvětloval. Vězení sestává z dlouhých budov kamenných, které mají okna opatřená silnými mřížemi s vyhlídkou na rozsáhlou zbrojírnu se strany jedné, se strany druhé pak na širé moře. Přes okna ve výšce tří stop položeny jsou dvě šikmé desky, které se končí na nižším konci železnou tyčí: jest to lůžko pro odsouzence. Káranci jsou za dne rozděleni na tlupy a nuceni k nejobtížnějším pracím; musejíť štípati dříví, lámati kamení, stavěti stěžně na lodích, nositi břemena a p.

Při nejmenším pochybení padají už rány holí nebo plochým mečem na jejich záda. Při pochybení značnějším dáni jsou do tužší vazby; počnou-li vzdorovati, dáni jsou s dvojitými okovy do tmavého vězení, kdež mají za lůžko jen vlhkou dlažbu z kamení. Zde byl za našeho pobytu právě pověstný loupežník *Tražin*, který, jak jsme se dověděli,

toužil po svobodě, jen aby mohl zabiti úředníka, který jej dal zatknouti. Ukáže-li se u někoho zřejmá zlomyslnosť a vzpoura, jest takový provinilec souzen námořní radou válečnou, která obyčejně vynese rozsudek smrti bez milosti; poprava vykoná se během tří hodin. Všickni káranci postaveni jsou kolem popraviště do dvou řad; všickni klečí majíce v rukou čapku; před každou řadou pak postaveno jest dělo, aby vypálilo při nejmenším znamení nějaké vzpoury.

Surové násilí jest tudíž jediným zákonem pro tuto káznici. Nedivme se potom, že trestanci, kde a jak mohou, hledí se tomuto násilí vymknouti a utéci. A podaří se jim to též někdy přes všecku ostražitosť, které se proti nim užívá dnem i nocí.

Bylo nám vypravováno, že by se jim útěk mnohem častěji zdařil, kdyby sami jeden druhého nezrazovali. Jako kdyby ještě nebylo dosti zkaženosti mezi těmito lidskými nestvůrami, jsou ještě naváděni k tomu, aby konali mezi sebou tajnou policii, či lépe řečeno, zvláštní způsob vyzvědačství.

Krátce před naším příchodem podařilo se dvěma starcům sedmdesátiletým ukrýti se v jednom koutě zbrojnice, kde za hladu a zimy vyčkávali po čtrnácte dní vhodného okamžiku k útěku. Okamžik ten nadešel, a oni za nejhustší tmy vyšli ze svého úkrytu, plížili se čtvernožky ku bráně, kterou chtěli prchnouti. Stráž považovala je za psy a nechala je prolézti. Na to vplížili se do jakési světničky, kdež rozbili tabule v oknech. Padající sklo způsobilo povyk, a jeden z nich byl chycen, kdežto druhý byl ten tam. Z rána vztyčena byla modrá vlajka na znamení, že jeden trestanec utekl. Venkované tomu dobře porozumějí a dávají již pozor. Četníci též počnou pátrati a zřídka podaří se nešťastníku dlouho užívati své svobody. Tomu, kdo uprchlíka nazpět přivede, dostane se odměny. Nalezen-li jest trestanec uvnitř zbrojnice, bývá odměnou 25 franků; odměna ta zvýšena na 50 franků, postižen-li jest ve městě Tulonu, a na 100 franků, byl-li trestanec nalezen za městem.

Právě v den našeho příchodu přiváděli lidé nazpět starce, který utekl před dvěma dny. Po každém pokusu o útěk následuje zostřený trest. Před šesti měsíci, vyprávěl nám náš průvodčí, dostali jsme sem jednoho trestance na

pět let; pro časté přestupky však zvýšen mu trest na sto třináct let!

Chtěli jsme právě zkoumati toto peklo spravedlnosti lidské, když uslyšeli jsme hlomoz řetězů. Byli to trestanci přicházející z práce. Hnusné to divadlo! Co živ budu, nevymizí mi z paměti. Před námi kráčelo v řadě po dvou několik tisíc nešťastníků, kteří byli v pouta sevřeni. Byli to mužové s jistým krokem a vztýčenou hlavou i starci s šedivým vlasem a namáhavou chůzí. Po většině hleděla jim z obličeje drzosť a lstivosť. Šat jejich měl na sobě cosi smutného a zahanbujícího. Byla to vysoká čepice vlněná barvy červené pro trestance dočasné, a barvy zelené pro trestance doživotní; široká vesta neb kabátec červený, který sahá až po pás, s rukávy zelenými pro opětné provinilce, s rukávy červenými pro ostatní; konečně kalhoty z hrubého plátna šedivého, pod nimiž přivázán jest řetěz patnáct až dvacet liber těžký, který spojen jest se železným kruhem svírajícím nohu až po kotník: toť hanebná obláčka pro odsouzence v káznici.

Šli jsme za trestanci až ku vchodu rozsáhlých světnic, které jim slouží zároveň za spárny i za jídelny. Když se natáhli na svou tvrdou postel, navlékl jeden z dozorců železnou tyč do článků řetězových, tak že každé pohnutí nohou stalo se nemožným. Potom ještě, jako by nedostačovala tato ostražitosť a přísnosť, bylo postaveno do každých dveří dělo s ostrým nábojem, které bylo namířeno zpříma na trestance. Ejhle, tak bdí v devatenáctém století lidská společnosť nad svou bezpečností!

Daleci jsme toho, abychom zde byli žalobníky; ostatně bylo by to velmi snadným. Avšak při tomto strašném divadle nedovede se člověk zdržeti, aby se sám sebe neotázal, zda nynější společnosť lidská důstojně vykonává důležité poslání své, které jí Bůh svěřuje za tím účelem, aby udržovala mravnosť a pořádek? Zameziti zlo již v samém počátku, totiž v myšlénkách, zastrašiti zlomyslníka a napraviti vinníka: to jsou nejhlavnější její povinnosti. Ať zkoumá společnosť sama sebe ve příčině této trojí povinnosti a pak pozná, zda-li jest bez viny čili nic.

Zdaž upotřebila všech možných prostředků, aby zamezila zločiny, které přivádějí do káznice? Nepodporovala, netrpěla snad takové nauky proti-náboženské, které dříve nebo později činí z člověka zločince? Zda neučila snad svým vlastním

příkladem opovrhovati zákonem Božím, který jest základem všech zákonů, který krotí všecky naše tužby a žádosti a řídí všecky naše činy a skutky?

Co činí stát, aby zastrašil zlosyna, aby zadržel ruku, která připravuje jed, která brousí dýku neb rozžehá v temnotách pochodeň požáru? Ovšem ukazuje mu hanbu, vězení a popraviště, avšak neukazuje mu strašné hryzení svědomí, které srdce jeho rozežírá, otravuje mu radosti denní a vyrušuje jej ze spánku nočního, neukazuje mu též věčný žalář pekelný, z něhož nevysvobodí vinníka ani útěk, ani slabost neb omyl smrtelných soudců. A tak, dovoluje-li stát, hlásati vždy, všude a rozličným způsobem, že Boha není, a peklo že jest pouhou smyšlénkou, potom není divu, že všeliké zastrašování zlosynů zůstává bez výsledku.

Dopustíli se někdo zločinu, co se děje ku polepšení vinníka, aby se zločin již vícekráte neopakoval? Jest sobě stát dobře toho povědom, že zůstává-li zlosyn na živě, má trest za účel vinu odpykati a vinníka polepšiti? Jinak trest nesrovnává se s mravoukou. Pak jest člověk postaven na roveň zvířeti; trest není ničím jiným, než udeřením psa holí, který nás ukousl, a vězení jest klecí pro vzteklou hyenu. Místo aby trest sloužil ku *nápravě*, stává se spíše naprostou mstou, která mysl vinníkovu roztrpčí a vyzývá k boji proti člověčenstvu na život a na smrť. V káznici vykonává se jen to, co předpisuje trestní zákonník. Proto také jsou podobné výsledky!

Vždyť zkušenosť dokázala, že ze sta trestanců osmdesát vrací se do trestnice aneb skončí na popravišti. Jest dosti těžko, doznati se k tomu, ale každý pochopí, že jinak ani býti nemůže, než že *člověk, který ztratil svou čest a stud, avšak znova jich zase nenabyl, zůstane poždy osobou neužitečnou a nebezpečnou.* Ku zneuctění před lidmi, které se vinníkovi světským soudem na čelo vtiskuje, přistupuje zneuctění mnohem hnusnější, totiž zkáza mravů, jejížto příčinou jest pobyt v káznici. *Odsouzený odcházeje z káznice jest mnohem zvrhlejší než před svým příchodem do káznice.* Tak mluví kde kdo; a proto též na svobodu propuštěný bývá předmětem všeobecného postrachu a nedůvěry, odstrkován jsa ode všech počestných lidí, oddá se znova svým zlým náklonnostem, vyhledává spolky se sobě rovnými a stává se metlou našich měst i našeho venkova.

Nechceme-li tvrditi, že zlosyn jest nepolepšitelným, tož výsledek zmíněný odsuzuje naprosto nynější osnovu trestního zákona. Jest to zákon materialistický a příčí se zdravému rozumu, jest to zákon, který přísností a tvrdostí všecek mravní cit zmařiti a vinníka zhovaditi dovede, avšak nikdy se mu nepodaří jej polepšiti a mu čest zase navrátiti. A přece povinností státu jest napraviti zločince, aby zase čestné místo zaujal ve společnosti lidské; to má býti také účelem každého zákonodárství *lidského*, není-li vinník odsouzen k smrti.

Mezi dobou, kdy jsem si činil tyto poznámky, a mezi dneškem, kdy je k tisku připravuji, nastala blahodárná změna v mínění o trestním zákoně. Zdá se, že vláda sleduje cíl umravňující, o němž právě mluvíme; zařízení světniček ve trestnicích počíná se ujímati a náboženství má přispívati k tomu, aby strohá spravedlnosť byla zmírněna a posvěcena. Veřejné mínění tudíž ať změní svůj přísný, avšak spravedlivý úsudek, který byl všeobecně zavládl proti trestancům v káznicích, tito mají přestati býti tím, čím byl, totiž předmětem opovržení.

A to stane se tehdy, když se jich přestanou lidé báti a jimi opovrhovati, vědouce, že již nejsou, jakými byli, když dali jisté známky svého napravení a polepšení na jevo. Všecko to jest spravedlivo, mravno a důstojno vzdělaného národa. Avšak ještě řeknu slovíčko, že jest třeba varovati se, jednou rukou ničiti to, co chceme druhou rukou stavěti, a že, jestliže mnoho na tom záleží, napraviti vinníka, že mnohem více záleží na tom zameziti, aby člověk vinníkem se nestal. A když stát učiní, co možného mu jest za daných okolností, pak bude zákon trestní v pravdě účinný, poněvadž bude dokonalým a morálním. Ovšem že všechno na jednou se nedá přelomiti.

Ve příčině soustavy odpykávací, která zaříditi se má v trestnicích, pravíme s mužem nepředpojatým: „Nezapomínejte nikdy, že pokání za hřích má původ v církvi katolické a může nésti ovoce jen tehdy, zůstává-li věrno tomuto svému původu.“ A vskutku způsobiti změnu ve smýšlení jest výsadou výlučně náboženskou. Překážíme-li působení náboženskému, pak všecka namáhání jsou marna. Naproti tomu, ponecháváme-li náboženství úplnou volnosť a svobodu, můžeme se nadíti dobrého výsledku. A proč by také nemělo nábožen-

ství změniti smýšlení provinilců v káznici? Vždyť změnilo celé pokolení lidské, tohoto velikého provinilce, který tak pokleknul, že byl po 2000 let pohřížen v modlářství. Vezměte jen s opravdovou upřímností ku pomoci náboženství s jeho kněžími, řeholníky, jeptiškami a dobročinnými ústavy, a uvidíte, že má dosud touže moc přetvořiti drsné kameny v lidi pokojemilovné, občany užitečné na této zemi, ano uschopníte je i pro království nebeské.

Vyšedše ze zbrojnice, vrátili jsme se následující noci do Marseile a druhého dne před polednem byli jsme v hotelu Východním.

11. listopadu.

Odpoledne téhož dne psali jsme svým přátelům na rozloučenou a konali jsme přípravy k odjezdu. Druhého dne zamýšleli jsme plaviti se do Italie. Místa jsme si objednali na parníku toskánském *Lombardo*.

12. listopadu.

Plavba. — Angličané. — Pokojík. — Rozmluva.

Za překrásného počasí s četnou společností opustili jsme přístav marseilský. Bylo asi o polednách. Poslední pozdrav poslali jsme Panně Marii Strážné, jejíž svatyně vévodí širému moři, do něhož jsme právě vjížděli. Cestující na lodi ždáli k ní, aby nás ochránila před *vánkem umrlců*, nebezpečným to burácením, které pravidelně počátkem měsíce listopadu znepokojuje záliv janovský a lyonský. Sedě na zádi lodní, oči maje obráceny ku posvátnému pahorku nabývá cestující katolík veliké důvěry a odvahy v srdci svém. Čeho bychom se báli? tak táže se sám sebe; tam nahoře kraluje milostná Panna, která třímá v rukou svých žezlo vod mořských. Ze zvláštní výsady, která jen jí přináleží, má tato Panna, moje matka a sestra zároveň, tisknouc k srdci svému božského Synáčka, zajisté právo nás pojmenovati: Moje milé dítky! — Sláva budiž vzdána Marseilanům, jejichž zbožnost k Panně Marii Strážné nevídanými slavnostmi se osvědčila v měsíci červnu 1864!

Sotva že jsme se vzdálili od pobřeží a všimli si poněkud společnosti na lodi, již všecko nasvědčovalo tomu, že jsme opustili Francii. Nesrozumitelné zvuky čtyř až pěti jazyků narážely na náš sluch. Cizí tvářnosti mihaly se před našima očima. Vedle širokých a plných tváří námořníků janovských a toskánských, které byly osmáhly od slunce a pokryty černým plnovousem, bylo viděti mnoho obličejů bledých a podlouhlých, které byly ověnčeny vlasy *bělohřivými*. Ihned jsme uhodli, že to byly tváře anglické. Kde že bychom nepotkali syny a dcery Albiona? Tento národ kočující, opravdový to věčný žid vzdělaného světa, nalézá se všude.

Cesty, hostince, památné budovy, parníky, malebné krajiny ve Švýcarsku, ve Francii a v Italii jsou plny Angličanů, kteří všude s sebou přinášejí své mrzoutství a rozhazují své peníze po všech cestách světa, kdežto dělníci jejich umírají hladem u dveří zamčených továren na práhu osamělých zámků.

Až do pěti hodin ubíhala nám cesta až radostí. V té chvíli však valná část cestujících počala dostávati první nával mořské nemoci. Mezi tím, co většina mých společníků poskytovala na palubě zdarma divadlo smutněveselé, odříkával jsem já tiše svůj breviář ve světničce pro nás určené. Popis její bude snad leckoho zajímati.

Okolo velikého salonu, který zářil lesklými zrcadly a dřevem palisandrovým, byly pohyblivé stěny, které vedly do světniček a malých spáren. Rozměr každého pokojíka byl sedm stop zvýší, šest stop sdělí a tři stopy zšíří. Milý čtenáři! Kdyby ti někdo řekl, že do této malé prostory mají se směstnati tři postele, jedna židle, tři krabice a tři lidé, kterým musí zbýti ještě volné místo ku procházení, kterak bys tu úlohu rozřešil? Abych ti tuto dosti obtížnou práci uspořil, chci ti věc vysvětliti.

Na zevnější straně pokojíku jsou nad sebou přibity tři půl druhé stopy široké desky ve vzdálenosti asi dvou stop. Na každou desku položena jest matrace asi dva palce tlustá s plachtou a polštářkem, který co do měkkosti porovnati se může s kamenem, na němž Jakub odpočíval na poušti. U záhlaví první postele, která jest od podlahy asi jednu stopu vysoko, stojí židle, po níž se vylézá do postelí hořejších. Krabice jsou na konci úzké chodby, která, odečteme-li šířku postelí, jest široká 45 centimetrů. Kdo chce viděti okna, musí sobě lehnouti na podlahu. U samé hlavy jest otvor,

který poskytuje trojí výhodu a potěšení, že se člověk může nalapati čerstvého vzduchu, pokochati se pohledem na šplouchající se vlny. a je-li kdo postižen mořskou nemocí, že nemusí obtěžovati svých sousedů.

Tento až titěrně malinký pokojík není bez jakési elegance; avšak o pohodlí nemůže v něm býti ani řeči. Ostatně k čemu si také stěžovati? Na moři i na zemi, v době naší vysoké vzdělanosti jako za nejprostějších dob starých patriarchů není-li člověk vždycky poutníkem? A vzpomínka na to jest každému prospěšna. Zvykejme jen tělo své práci, buďme čistotni, zachovejme si pokojné svědomí, a spánek zavítá k nám jistěji snad na visutých matracích vlnami rozhoupaných, než-li na měkkých postelích v našich pozlacených pokojích.

A z té příčiny také několik málo okamžiků dostačilo, že jsme vzdor vlnobití byli ukolébáni ve hluboký spánek. Asi o čtvrté hodině z rána zpozoroval jsem skulinami lodními, že moře jest silně zmítáno; vystoupil jsem na palubu, abych pokochal se tímto divadlem tak vznešeným a pro mne tak novým. Hvězdy se třpytily na obloze a hluboké ticho panovalo na lodi mezi spícími; kormidelník sám bděl u kormidla, zrak maje upřen na kompas; na přídě lodi seděly dvě osoby, v nichž dle řeči poznal jsem Španěly. Jeden byl řeholník z řádu sv. Jarolíma, velectihodný to stařec, jak svým šedivým vlasem, svým starodávným oděvem a svými krásnými vousy, které mu splývaly až dolů přes prsa, tak obzvláště svým tichým a důstojným vzezřením; druhý byl mladý vojín, který vyznačoval se černým vlasem, jiskrnýma očima, rychlou chůzí a úsečnou mluvou: oba dva byli z vlasti vyobcováni a ubírali se do Říma, útočiště to všech nešťastných, kdež očekávali lepších dnů. Rozmluva jejich, která brala na sebe střídavě ráz povahy každého mluvčího, byla hned vážná, hned plna živosti. „Vy bezprávím reptáte proti Prozřetelnosti Boží," tak mluvl stařec ke svému mladému příteli. „Její řízení jest pro vás tajemstvím; vím to dobře, avšak vám jest třeba věděti, že události politické, jimž jsme padli za oběť, že zdánlivé nepořádky v díle Stvořitelově, nad kterými se pozastavujete, jsou jen poslušnými vykonavateli jeho neklamné moudrosti. Byl jsem ve vašem stáří, když jsem se plavil do Mexika. Před tím neznal jsem moře, ani námořníků, ani jejich počínání leda ze svých knih. Za soumraku jsme odpluli. Mezi mužstvem na lodi nastalo náhle neustálé hemžení. Jejich roztodivné a neobyčejné výkony, loď sama, která klátila sehned v pravo, hned v levo následkem mi neznámé síly, to vše bylo pro mne hádankou. Všeho, co jsem viděl, nemohl jsem pochopiti, žasnul a bál jsem se zároveň, že to bylo až směšno.

Bylo ještě hůře, když za svítání jsme byli překvapeni bouří. Loď zmítána byvši vichrem nebo zvedána vlnami, klátila se jako opilec s hora dolů, se strany na stranu; už jsem se považoval za mrtvého. Počínání mužstva, místo aby mi dodalo důvěry a odvahy, pohánělo mne spíše k zoufalství; viděl jsem všechny tyto lidičky běhati semo tamo jako posedlé. Jedni sestupovali do nejspodnější části lodi, druzí lezli po provazech, šplhali se až ku plachtoví, zvedali, spouštěli a točili plachtami na všechny strany; tito zacpávali otvory, otvírali dvířka, oni pracovali u čerpadel, a všecko provázeno bylo stálým křikem, slovy a znameními, z nichž ničemu jsem nerozuměl; myslil jsem, že vidím obraz největšího zmatku; všechno nasvědčovalo tomu, že mužstvo ztratilo hlavu, že jedná bez rozvahy a na zdař Bůh.

Třesa se a všecek pomaten, vstoupil jsem nevědomky do pokoje kormidelníkova. Tam nalezl jsem starce s holou hlavou zamyšleného; zrak svůj upíral na námořní mapu; hned jsem ho viděl, kterak pomocí ručičky měří výšku slunce, tu zase, kterak zkoumá kompas a určuje odchylku polární. Kolkolem po stěnách visely astrolaby, námořní hodiny, dalekohledy. Dobře jsem si všimnul, že upotřebuje vš ch těchto nástrojů, jichž účelu jsem neznal, aby udával směr lodi. Všimnul jsem si též, že ze své světničky vysílal rozkazy pro všechno mužstvo, které přijímalo je s uctivým mlčením a spěšně je vykonávalo. Tu teprve jsem se dověděl, že všechny možné výkony na lodi, kterým jsem já nerozuměl, byly již předkem připravovány, naporučeny a moudře vypočteny za tou příčinou, aby loď byla zachráněna. Ovšem neprohlédl jsem je proto lépe, nicméně vida hluboké vědomosti a dovednost kormidelníkovou, byl jsem dostatečně uspokojen, že šťastně dojdeme svého cíle.

Milý mladíku! Svět jest oceánem, společnost pak lidská lodí, kterou vede Bůh; lidé, jejich vášně a náklonnosti, ostatní tvorové a rozličné události jsou provazy, plachtami, kotvami, astrolaby a námořníky božské Prozřetelnosti. Vy

nikterak nechápete spletitou hru těchto nástrojů, a při tom malomyslníte a hořekujete! Příteli, učiňte jako já, a vstupte do pokojíku kormidelníkova. Při patření na nevystihlou Moudrost Boží, která řídí svou všemohoucí rukou světové kormidlo a oko svoje upírá ku společnému cíli nás všech, vaše obavy se rozplynou; vy se zardíte nad svým reptáním a vaše srdce sladce odpočívati bude v důvěře a v pokoji.“ Mladý vojín pozvedl očí svých k nebesům, naklonil hlavu a položil ke svým rtům ruku starcovu, kterou smáčel slzami; potom umlkl a zaobalil se do svého pláště.

Rozmluva tato, z níž zaslechl jsem toliko konec, hluboce mne dojala, tak že jsem se jí zabýval po celou ostatní cestu.

13. listopadu.

Kuchyně italská. — Rozhled po Janově. — Vliv francouzský. — Duch náboženský. — Anekdota.

Bylo jedenáct hodin před polednem, slunce zářilo ve vší své kráse, když jsme pozdravili *hrdý* Janov. Toto mramorové město poskytuje rozkošný pohled, hledíme-li na ně se strany mořské. Vystavěna jsouc na svahovité rovině, tato druhá královna středověku a rodiště Kolumbovo, omývá obě nohy své v moři a pozvedá milostně hlavy své k horám, které pokryty jsou veselou zelení a důležitými pevnostmi. Loď se zakotvila, dříve než jsme přepluli obvod mořský. Téže chvíle přiblížil se značný počet lehkých loděk, které měly přeplaviti cestující do úřadovny policejní. Na břehu, poblíž úzké, zasmušilé a začmuzené jeskyně Plutusovy čekala na nás celá hejna dravců, zvaných *facchini*, kteří skočili do našich člunů, popadli zavazadla a hodili je k nohoum uniformovaného strážníka, který (budiž to řečeno k jeho chvále) všecko naše zboží nemilosrdně prohrabal, aniž ,by za to jaké mzdy žádal.

Když bylo po prohlídce, popadli nosiči znova naše zavazadla a kufříky a za hotové zaplacení zanesli je do hostince dle své libovůle. Představíme-li si k tomuto lomozu a míchanici podomky a sklepníky z hostinců, cicerony a italské vozky, kteří se tahají o naši osobu, aby se jim dostalo cti nám posloužiti, a to vše touže chvíli a takovým

nářečím, jakým nemluví žádný vzdělaný národ, tu ubohý cestující opravdu neví si rady a nechá s sebou činiti, co komu libo. Provázeni jsouce z předu, ze zadu i z boku těmito člověku málo podobnými tvory, dostali jsme se do *hostince pro cizince*.

Přestáli jsme právě celodenní půst; vzduchem mořským jsouce notně vyhladovělí, byli jsme nuceni obeznámiti se s kuchyní janovskou.

První naše sezení, jehož účelem bylo, přivésti žaludek do pořádku, zasluhuje zmínky dosti obšírné, byť ne příliš čestné. Uprostřed velikého, čtyřhranného pokoje se stěnami holými a šedavou barvou natřenými, a opatřeného starou skříní, stál stůl přikrytý prostěradlem z červenožlutomodré vlny a na něm douhé prostěradlo menší, které bývalo kdysi bílé; okrášleno bylo třemi vejci, o kterých se nám aspoň řeklo, že jsou čerstvá, dále deseti houskami zvící palce a čtyřmi malými skleničkami, které jsme považovali za solničky.

Pohled na tento neobyčejný úbor stolní upamatoval nás, že jsme překročili hranici francouzskou. Způsob a příprava jídel pak důkladně nás poučila o tom, že jsme již v cizině. Jeden z našich mladých přátel, zapřisáhlý to nepřítel všeho sladkého, vzal na špičku nože bílého prášku, který byl ve skleněných nádobách, nasypal jej na své vejce, domnívaje se, že to sůl a dal se s chutí do jídla. Najednou však pořádné ušklíbnutí, provázené nehorázným smíchem prozradilo jeho přehmat: místo soli byl to cukr.

Zkušenost jeho sice nám posloužila, avšak nepolepšila našeho hladovce. Právě byla na stůl přinesena veliká mísa s pěti neb šesti luskami, které na pohled snadno jsme mohli míti za ředkve. Náš milý František vzal si tu největší a zajel do ní svými zuby; než ubohý! Kousnulť do zvláštního druhu papriky, div že si jazyk nepopálil. Rozevřel ústa až po uši, a jeho rty i jazyk jako tři ocelová péra napjavše se zároveň vyhodily zpropadenou rostlinu, když ne právě zdvořile, jistě tak rychle, jak jen možno sobě pomysliti.

Chtěli jsme si napraviti chuť a žádali jsme správně po italsku polévky, avšak neřekli jsme jaké. A tu slavnostně objevila se na stole veliká mísa plná makaronů, které byly prosákly vřelým máslem tak hustě, že jsme jich měli všichni až po krk: kdo pováží nyní naše sklamání? Na konec byli

jsme obslouženi treskou uvařenou ve vodě. Aby ztratila něco ze své jalovosti, byl k ní přidán scvrklý citron, z něhož by nejlepší vodní lis nebyl vytlačil ani kapky šťávy. To bylo mimo hrušky, kterým říkáme u nás *švýcarské kalhotky*, naše první jídlo na cizí půdě. Jako všecky věci, má tedy i cestování svůj líc a rub.

Když jsme si pak prohlíželi město Janov, tu krásami jeho byvši zaujati, zapomněli jsme na špatnou kuchyni.

Městská čtvrť *Via novissima* dlážděna, či lépe vykládána jest tabulkami na způsob orlího ocasu, vroubena pak širokými chodníky a okrášlena velkolepými paláci, tak že oprávňuje k onomu výroku, že Janov zdá se býti vystavěn pro kongres královský. U portálu některých kostelů viděti jest několik článků řetězových, které uzavíraly přístav města Pisy a které podařilo se Janovanům za noci spřerážeti. Jsou zde jako odznaky tohoto slavného vítězství a jako obzvláštní pocta vzdávaná od vítězů Bohu válek

Námořní zámečník, který přišel na tajemství, kterak by bylo možno překážku tu odstraniti, jest ve své vlasti ve veliké vážnosti. Čest budiž národu, který zůstává věren zásadám vděčnosti! Vzpomínka, pochvaly a odměny pobádají ku krásným činům, u národů pak křesťanských náboženství je posvěcuje pro věčné časy. Podle dávného obyčeje, který dojímá a povznáší zároveň, shromažďuje se každoročně obyvatelstvo janovské u hrobu prostého námořníka, kdež slouží se mše svatá za pokoj jeho duše. —

Cizinci, který prochází se městem Janovem uprostřed vznešeného panstva a nádherných povozů, jsou nápadny dvě věci: Vliv francouzský a duch náboženský. Náš způsob strojení převládá ve vznešených třídách společnosti cisalpinské. Nemálo jsem se podivil, naleznuv zde mladé *francouzštíky* s přistřiženou bradkou, s dlouhým vlasem, s kalhotami o podpínadlech, s doutníkem v ústech, s oděvem dle nejnovějšího střihu a barev mody pařížské. Slyšel jsem mluviti francouzsky dobře i špatně; četl jsem nápisy u obchodníků v naší řeči a byl jsem nad tím hrd. Avšak sám u sebe jsem si řekl: Proč se jenom bojíme, že nás milí naši sousedé ve všem nápodobují? Proč bychom se měli znepokojovati, že duch francouzský tak mocně vniká v jejich mravy a obyčeje? Vždyť nic jim lépe nebude svědčiti, leč budou-li napodobovati náš kroj a učiti se našemu jazyku. Avšak ať přijímají tyto nauky pouze jako dědictví bez všelikých závazků, sice by jim mohli býti někdy ku škodě. Lid italský v celku tak šťastný a tichý byl by vydán v šanc strašným převratům: a kdož ví, zda by pro ně nebezpečná katastrofa nenadešla? Několikráte na cestě opakoval jsem si tuto první poznámku, podobná přání a obavy. A hle! nyní v r. 1864 vidíme, že obavy ty byly zcela oprávněny.

Vliv náboženský u tohoto čilého obyvatelstva jevil se rozmanitým způsobem. Všecek onen mladý a vznešený lid, o kterém jsem právě mluvil, procházel se s osobami duchovními, a podávaje jim rámě, důvěrně s nimi hovořil. Toto vzájemné splynutí duchovenstva se světským lidem velmi mile mne dojalo. Spatřil jsem společnost lidskou v obcování naprosto přirozeném; kdežto dosud navykl jsem si vídati ji ve stavu nepřirozeně strohém a chorobném: kněze na straně jedné, laika na straně druhé, a mezi nimi velikou propast.

Nejen že nikdo se nevyhýbá společnosti kněží, nýbrž každá rodina za čest si pokládá, má-li mezi sebou služebníka oltáře Božího. Náboženství tudíž všude jsouc váženo, zaujímá vznešené místo, které mu přísluší; prospívá-li náboženství, radují se z toho všickni; jeho prospěch jest pro všechny posvátným. Zvláštní okolnost dosvědčila právě za našeho pobytu v Janově toto vzácné smýšlení.

Král Sardinský, který svou přízní velmi nakloněn jest Janovanům, naporučil velkolepé opravy na nábřeží, krásné sloupořadí z bílého mramoru mělo se táhnouti po břehu mořském a sloužiti ku procházkám a za skladiště.

Avšak dle nákresu stavitelského mělo býti zrušeno na místě onom několik soch Panny Marie, k níž chovali obyvatelé města Janova od nepamětné doby velikou oddanost a úctu; návrh tento pobouřil celé město; čelnější občané vešli v poradu, a záležitost tato byla podána samému králi k rozhodnutí, který meškal právě v Janově. Vzdor přání architektů rozkázal panovník, aby sochy byly ušetřeny a doložil: „Nikdy nepřipustím, aby přesvědčení náboženské zatlačeno bylo čarou stavební.“ Nemohl zajisté královštěji promluviti, než jak promluvil.

14. listopadu.

Svatý Vavřinec. — Sacro Catino. — Pisco. — Villa Negroni. — Vévodský palác a Sarra. — Mravy italské. — Vánek či dech umrlců.

Byla neděle; odebrali jsme se časně do katedrály, kde jsem si přál sloužiti mši svatou. Portál a kůr provedeny jsou pečlivě z bílého a černého mramoru. Nad hlavní branou jest vypuklina představující smrť sv. Vavřince. To jest výmluvným kázaním jak pro kněze, který přichází obětovati přesvatou oběť, tak pro věřícího křesťana, který chce mši sv. obcovati; loď jest zdobena šestnácti sloupy z parského mramoru, černého a bílého ve střídavém pořádku. Oči jsou oslněny nádherou všeho druhu, která krášlí rozličné části této majestátní budovy; avšak jedna věc mnohem příjemněji vábila naši pozornosť: Veliké zástupy mužů a žen klečely v lodi i v kaplích, vroucně se modlíce, a přistupovaly buď k posvátnému stolu Páně aneb tlačily se kolem zpovědnic. Vešel jsem do zákristie, ukázal jsem svou *pagelu**), a bylo mi co nejlaskavěji dovoleno sloužiti mši svatou.

V pokladnici sv. Vavřince chovají se dvě z nejdrahocennějších památek vůbec známých: první jest nádoba smaragdová, známá ve světě křesťanském pode jménem *Sacro Catino*, která nalezena byla při dobývání Cesareje v Palestině. Zbožné podání dosvědčuje, ze Spasitel náš užíval nádoby té, když se svými učedníky beránka velikonočního jedl. Velikosť této nádoby obnáší 40 centimetrů; v objemu má více než jeden metr; má podobu šestiúhelníka a opatřena jest dvěma držadly, z nichž jedno jest hlazené a druhé drsné.

Druhou památkou jest mísa achátová, na které jest vyobrazena hlava sv. Jana Křtitele. Mocně dojímá každého, uvede-li si na paměť, že jest to táž mísa, na níž byla nestoudné Herodiadě přinesena hlava předchůdce Páně. Aby žena byla sobě vědoma pokory a vděčnosti, připomíná jí Církev čas od času též její nepravosti, nezapomínajíc při tom prokazovati jí všecka možná dobrodiní. Na odpykání zločinu

*) Tak jmenují v Italii biskupskou listinu, kterou povoluje se knězím sloužiti mši svatou.

Herodiady jest vchod do kaple sv. Jana Křtitele v kostele sv. Vavřince zakázán všem osobám ženského pohlaví.

Dříve než jsme se vrátili do hostince, šli jsme se podívat na *vilu Negroni*, která jest dvojnásobně zajímava jak svým krásným rozhledem na Janov, tak svou sbírkou starožitností, jejížto majitel sám vítá a uvádí cizince. Nicméně tato vila, což schválně zde připomínám, nemá příliš velké důležitosti. Dóžecí či vévodský palác, starodávné to sídlo vévodů se svými dojemnými památkami, se svým průčelím, které ozdobeno jest věnci a římsami z mramoru, se svými klenbami a střechou bez vazby a bez železných spojů, dále palác *Sarra* ve čtvrti *Via Nuova*, známý svým sálem, který patří k nejkrásnějším v Italii pro svou eleganci v rozměrech, pro svou bohatosť v okrasách, pro svou dlažbu z mosaiky a svými dveřmi vykládanými kaménky lazulovými, vylákaly nás opět do města, kde jsme se zdrželi až do Božího poledne.

Asi o jedné hodině podivovali jsme se v kostele *sv. Ambrože* obrazům: *Obřezání Páně* od Rubensa, *Nanebevzetí Panny Marie* od Guida a konečně obrazu představujícímu *sv. Ignáce*, kterak vymítá ďábelství a křísí dítky z mrtvých; jest to souladná a mocně působící komposice od Rubensa. Dlouho by trvalo a bylo by snad trapno zmiňovati se o všech znamenitých obrazech v rozličných kostelech janovských. Při pohledu na velkolepá díla doby nové pozná cestující snadno, že vstoupil do země umění a pozorovatel koná studie, které vedou ho k vlastnímu úsudku o duchu a účinčích *renesance*. Může se též domakati mnohých zvláštností ve mravech a obyčejích obyvatelstva italského, které bývají od různých pozorovatelů různě posuzovány.

Za tím účelem odebrali jsme se do kostela Zvěstování Panny Marie (Annunziata), kde jest řeholník francouzský. Pater G. . . ., muž pokročilého věku, obdařen byl znamenitými vlohami všímati si zvláštností v cizině; byl v Janově od dvanácti let a povždy v duchovní správě velice činným; byl tudíž těmito příznivými okolnostmi uschopněn nás poučiti. Z jeho důvěrných rozmluv vycházelo na jevo, že v ohledu mravním jest *celá Italie až na malé výjimky středověkem v devatenáctém století*. Zde setkáváme se dosud v mocném prondu se dvěma zásadami, které se potírají v člověčenstvu navzájem od pádu našich prvních rodičů. Vítězství

dobývá brzy jedna, brzy druhá; avšak na zříceninách ctnosti obyčejně více zůstává nepohnutě státi. A tato spasná víra hojí dříve nebo později rány srdce a dává zbraně do rukou přemoženého, který jest skoro napořád vítězným v posledním boji. Osoby *stavů* vyšších podléhají více nebo méně vlivu cizinskému, který jmenujeme ideami franzouzskými. O důkazy na dotvrzení tohoto dvojitého pozorování není potíž. A musím říci, že jest tomu tak na rozličných místech v Italii od Janova až po Neapol.

Sotva uplynuly dva dny od odjezdu našeho z Francie, už zdálo se nám, když jsme slyšeli podobné výklady řeholníků, že jsme v dějinách nazpět postoupili o pět století a že žijeme v době Pavla, Lazara a Viléma z Akvitanie. Procházeli jsme se s klášterníkem prostrannou zákristií, která dělí kostel od kláštera. „Všímněte si," pravil k nám, „těchto tajných dvířek; každý den jsou otevřeny až do desíti hodin večer. Když nastane tmavá noc, v každé z těchto četných zpovědnic, které tuto vidíte, zpovídají naši kněží: až sem přicházejí k nám mužové. Ani byste tomu neuvěřili, že přicházejí k nám někdy loupežníci vyčitkami svědomí pohánění, na jejichž hlavu vypsána jest cena. Za tmy sestoupí a přicházejí sem pro útěchu. Jediný Bůh zná ony zločiny, kterým na jedné straně zabráníme aneb na druhé straně je napravíme. Jako obydlí naše, tak všecky kláštery kapucínů zůstávají po celé noci otevřeny, a všickni ctihodní a dobří otcové vám řeknou právě tak jako já, že na těchto místech v tu dobu konají se nevyslovitelná tajemství lítosti a Božího smilování."

Zde vidíme nejlépe člověka s jeho dvojí náklonností; s jedné strany jsou to zlé žádosti, které jsou dědictvím po Adamu, s druhé strany pak síla v odporování, kterou nám vydobyl Adam druhý. A pokud trvá boj, ani křesťanství není nečinno, neboť víra žije a naděje zůstává.

Avšak mnohý namítne, že Italiáni dopouštějí se hrozných věcí; nuže ať řekne někdo, ve kterém pásmu zemském nejsou lidé naklonění ke hříchu? Hřích byl za středověku, bez hříchu nebyli ani za prvotních dob Církve, avšak s mukami svědomí nemohli přece lidé nikdy žíti. Takovým jest lid tohoto poloostrova až na malé výminky dosavad. — Avšak namítne se opět: Lid tento lituje a zpovídá se, a potom zase padá do hříchu! A což jsou lidé utvrzeni v dobrém

v té zemi, kde nikdo poklesku nelituje, kde nikdo se nezpovídá? Žijí snad jako andělé? Umírají jako svatí? Později všímneme si statistiky, abychom byli o tom lépe poučeni.

Na konci naší rozmluvy bylo slyšeti hlomoz na sousedních schodech „To jest naše mládež, která přichází na nedělní kázaní," pravil nám řeholník. A vskutku zbožné společenstvo vybrané mládeže sjednocuje se na každou neděli, aby obcovala službám Božím, cvičila se v lásce křesťanské a odporučovala nejkrásnější své ctnosti pod mocnou ochranu modlitby a slova Božího. Rozloučivše se svým krajanem, který sám měl cvičiti mládež, vrátili jsme se do hostince; byly právě čtyři hodiny.

Tento spolek mladých Janovanů upamatoval nás na spolek jiný, našemu srdci předrahý, který byl téže chvíle shromážděn v našem rodišti. Myšlénka, že ve spolku tom modlí se za všecky, kteří jsou na cestách, blažila nás jako vonný balsám. A kdož ví, zda snad právě zbožné vzpomínce těchto vroucných duší neměli jsme co děkovati, že jsme byli ochráněni před strašnou bouří, která zmítala zálivem janovským.

S balkonu hostince mohli jsme dobře pozorovati rozsáhlost vln mořských. Počasí bylo studené, vítr prudký a obzor pokryt pochmurnými mraky. Blesky se honily jeden za druhým; rachot hromu po horách silnou ozvěnou se opakující prodlužoval se za velebného kolébání a zanikal ve hlubokém údolí Polčevera.

Moře zdálí dunělo, a příboj, který stále s prudkostí narážel na skály, rozpěněn hnal se do výšky až pět a dvaceti stop nad mořským násypem. Lodě zmítané klátily svými stěžeji na všecky strany; námořníci byli všickni na svých místech, svinovali plachty, obtěžkávali lodě kotvami a zavírali lóky; množství lidu s ustrnutím tlačilo se na nábřeží: táhlé kolem *dech umrlců*. Bouře trvala přes dvě hodiny; avšak bdělostí a přičinlivostí lodníků nepřišel nikdo k úrazu. Jak těšilo nás, že jsme již byli v Janově a mohli se nyní bezpečně kochati pohledem dojemným na bouři mořskou; kdežto cestující, kteří včera dále se plavili na lodi *Lombardo* zdrželi se na moři o šest dní déle a byli vydáni nebezpečí zahynouti.

15. listopadu.

Chorobinec. — Světnice sv. Kateřiny Janovské. — Kostel Panny Marie Kariňanské. — Odjezd z Janova. — Novi.

Jako ve všech velkých městech jest i v Janově mnoho chudých. Jejich bída jest pravou protivou nesmírné zámožnosti boháčů. Příjmy roční o 100.000 franků nejsou ve vlasti Doriův žádnou vzácností. Bohatství toto má svůj původ ve starodávném obchodu republiky i v obchodu novověkém. Janované mají dosud lodě své ve všech hlavních přístavech na východě. Avšak v Janově, jako vůbec ve městech katolických, láska křesťanská snaží se vyplniti mezeru, která dělí boháče od chuďasů, tak že přebytek jednoho napomáhá nouzi druhého.

O desiti hodinách vstoupili jsme do všeobecného chorobince, velkolepé to budovy, která právem nazývati se může *královským palácem lásky křesťanské.* Nemohu si nic dojemnějšího představiti. Vysoké schody, dlážka rozsáhlých pokojů jsou z nejčistšího mramoru kararského a stkví se vzornou čistotou. Zde jest ošetřováno, živeno a chráněno ve dne i v noci několik tisíc nemocných od kolébky až do hrobu, a to od *andělů* v lidské postavě, kteří přišli sem z Francie. Uprostřed hlavního sálu jest skleněný pokojík, kde přebývá *dobrý otec.* Tento důstojný stařec s bílými vousy z řádu sv. Františka jest zde ve dne v noci jako na stráži. Ustavičně jsa zaměstnán čtením, psaním a modlitbou, každé chvíle jest hotov přijímati a těšiti ty, kteří *vcházejí a vycházejí z tohoto království bolestí a útrap.*

Ustav tento vychovává na své útraty tisíc opuštěných a zanedbaných dívek. Až do dvanácti let dány jsou na opatrování na venkov; po uplynutí této lhůty, neponechají-li si jich pěstounové, vstoupí do *útulny* pro chudé, kde stráví nějakou dobu, načež vrátí se zase do všeobecné nemocnice, která postará se o další jejich výživu. Láska křesťanská zajisté samojediná jest schopna péče v tak vysokém stupni a vynalézá také nevyčerpatelné prostředky, aby šlechetné dílo své dokonale prováděla. Všeobecná nemocnice jest vydržována z nadací janovských šlechticů, každý dobrodinec jest tu zvěčněn různým způsobem dle množství darů. Kdo daruje méně než sto tisíc franků, má právo na nápis. Dobrodinci,

který daroval nejméně sto tisíc franků nebo více, postavena jest socha stojící neb sedící.

Tato dlouhá řada soch z bílého mramoru umístěných ve výklencích nad hlavou nemocných, činí nejen krásný dojem pro oko, nýbrž vzbuzuje i v srdci rozkošný pocit. Pohané stavěli sochy svých velikánů v lázních a divadlech, aby předsedali rozkošem a ukrutnostem, náboženství křesťanské vykazuje pro sochy svých dobrodinců místo v útulnách pro chuďasy a bídáky. Zdaž to není neskonale krásný vynález sblížiti takto bohatství chránící a dávající s chudobou přijímající a žehnající! Jak krásně zobrazuje se nám tu onen povýtečně sociální výrok božského Zákonodárce: *Vy jste všickni bratří vespolek: po tom poznají vás, že jste mými učedníky, budete-li míti lásku jedni k druhým.*

Nebudu mluviti o čistotě, která vládne v tomto krásném ústavě, jestiť neobyčejná; avšak nikterak nepřekvapuje toho, kdo viděl naše nemocnice francouzské. Byli jsme provázeni představenou, která byla důstojnou dcerou sv. Vincence Paulánského; ukazovala nám postupně lékárnu, prádelnu a pokoje s touže laskavostí a způsobností, s jakou dáma ve světě přijímá panstvo ve svém saloně. „A nyní vám ukáži naši pokladnu," pravila nám, „jest to světnička s tělem sv. Kateřiny Janovské." Vstoupili jsme s uctivostí do úzké cely, dlážděné cihlami, osvětlené malým okénkem; stěny byly stářím zčernalé a pokryty freskami představujícími rozličné výjevy z umučení Páně.

Toužebným okem pozoruje křesťanský cestovatel všechny části tohoto odlehlého místečka, a člověk světský nemůže se zdržeti, aby nezvolal: „Co že? Zde tedy žila po třicet let vznešená dívka, která se narodila na stupních trůnu, a jejíž předkové zastupovali nejvyšší důstojnosti na světě! Byli to náměstkové životní císařství římského v Italii, slavní vojevůdcové, mnozí kardinálové a dva papeži Inocenc IV. a Hadrián V.! Zde u nohou Ukřižovaného zotavovala se od namáhání denního a rozněcovala v sobě horlivou činnost, jejížto divy byly přečetné za doby strašného moru 1497! Zde tedy konečně také zemřela překypujíc sladkou rozkoší svaté čistoty tato rekyně křesťanské lásky!"

Což divu tedy, že svatyně tato plná tak krásných upomínek jest klenotnicí pro dcery sv. Vincence Paulánského? Z příbytku světice vstoupili jsme do kostela; tělo její chrá-

něné před hnilobou pozemskou odpočívá ve skvostné schránce na hlavním oltáři.

Příklady sv. Kateřiny nezůstaly bez úspěchu pro její vlast. Mimo nemocnice má Janov útulnu, která jest zejména známa svou nádherností; název její jest *Albergo de'poveri.* Ústav tento, jehož založení sahá do roku 1539, jest každému přístupnou dílnou, která může pojmouti na dva tisíce zdravých a silných nuzáků: 500 mužů a 1500 žen. Chudobní, kteří jsou bez práce, naleznou ji vždycky v Albergu. Zaměstnání jejich jest tkáti vlnou, bavlnou, konopím, hotoviti koberce, punčochy, hedvábné pentle atd. V dílně hotoví se věci pro vlastní potřebu, a částečně též pro některé nemocnice a dobročinné ústavy; v domě jest též sklad, v němž se prodávají vlastní výrobky. Zařízení, správa, pořádek a duch, který vane tímto výtečným ústavem, mohou býti předmětem užitečných studií a krásným vzorem k následování. Příjmy obnášejí až 300.000 lír, z nichž více než polovice pochází ze zbožných nadací.

Z *Alberga* vystoupili jsme na báň kostela Panny Marie Karignanské, abychom se pokochali pohledem na Janov. Slunce jasně svítilo, na nebi nebylo ani mráčku, když pyšné město rozkládalo před námi své vnady a svou nádheru. Veliké budovy a paláce mramorové leskly se jako diamantový věnec na hlavě nevěsty. Dle všeobecného úsudku jest to jeden z nejkrásnějších pohledů, jakých si jen možno přáti. Potom obrátily na sebe pozornost naši obrazy a sochy, kterými zdoben byl kostel sám. Na čtyrech sloupech, které podpírají báň, jsou čtyři sochy z mramoru bílého, mající asi dvanáct stop výšky. Socha sv. Šebestiána a blahoslaveného Alexandra Pauliho pocházejí od slavného Pugeta; první z nich považuje se za mistrovské dílo.

V museu Janovském dostalo se nám vzácného štěstí spatřiti přední část řečniště římského, jediného to, které dusud pozůstalo.

Poněvadž jsme chtěli býti co nejdříve ve středu Italie, vydali jsme se ještě večer na cestu do Alexandrie. Cesta táhne se úrodným údolím *Polcevera,* majíc po straně mořské městečko San-Remo, kde bydlí rodina Bresca, o níž mluviti budu ještě později. Za čtyři hodiny byli jsme v Novi, malém to městečku, které proslaveno jest svým obchodem bílým hedvábím a v našich památkách válečných bitvou, v níž roku VII. od trvání republiky zahynul mladý a slovutný generál Joubert.

16. listopadu.

Alexandria. — Šedá sestra milosrdná. — Vzpomínka. — Bojiště u Marenga. — Voghera. — Le Rizzotto alla Milanese. — Setkání s kapucínem.

Hluboké ticho rozkládalo se po Alexandrii, když jsme tam přijeli; byli tři hodiny před svítáním. Nic nemá větší podobnosti se hřbitovem, jako město pohřížené ve spánek. Bylo cosi slavnostního v tomto naprostém tichu, které nebylo ničím rušeno, leč krokem stráže bdící na hradbách, nebo vrzáním brány, která z těžka se otáčela ve svých veřejích, aby nás vpustila do města. Vyčkávajíce den a povoz z Turina, s kterým jsme měli jeti do Piačence, usídlili jsme se dle obyčeje v místnosti poštovní.

Uprostřed pokoje byla kamna, která na rychlo vzali pod svou ochranu první příchozí; ostýchavější byla jedna jeptiška, přijedši s námi ve druhém oddělení z Janova, která zaujala místo v jednom koutečku. Její oblek, který mi byl až přílíš znám, budil ve mně zvědavost. Přiblíživ se odvážil jsem se ji osloviti: „Ctihodnosti, kdybychom byli ve Francii, řekl bych: toť Sedá sestra.“ — „A nemýlil byste se,“ odpověděla mi ona velmi dobře po francouzsku. — „Nuže tedy, kterak přicházíte do země, která není vaším domovem?“ — „Sestry křesťanské lásky jsou všude domovem,“ pravila mi ona usmívajíc se. — „Nuže tedy, povězte mi přece jak sem přicházíte?“ — „Z vůle Boží.“ Tu teprve vzpomněl jsem si na uvedení řádu Šedých sester do Italie rodinou Bisontinů. Vyslovil jsem jméno velebné matky Th . . ., a už jsme byli jako staří známí.

Jako Franzouz a k tomu rozený Burgunďan byl jsem nemálo potěšen, dověděv se, že na ulomené větvi úrodného stromu řádu sv. Vincence vypučely četné ratolesti, že Šedé sestry rozšířeny jsou v Savojsku, v Piemotě, v Neapoli, v Kalabrii a že mají na starosti nemocnici námořní v Janově. Tato horlivá řeholnice ubírala se právě do Vercelli, aby tam vykonávala jednu z četných služeb svého povolání.

Ošetřovati nemocné a vychovávati dítky jest dvojím úkolem pro sestry sv. Vincence ve Francii; v Italii mají mimo to na péči správu útulen a vyučování mladých dívek. Poslední zaměstnání mají společné s Klariskami a Uršulkami.

Dítkám zámožnějších rodin dostává se od těchto tří řádů jednoduchého, avšak dobrého vychování. V zemi, kde všecko žije pro umění a průmysl, dovedou si přece stanoviti jisté meze a dáti přednost jádru před skořápkou. Pošetilost, která tomu chce, aby každá dívka uměla zahráti několik kusů hudebních a cvičila se v rozličných titěrnostech pro zábavu, ještě nepřekročila Alpy. Kéž Pán Bůh dá, aby je nepřekročila nikdy, leda za tím účelem, abychom my jí byli sproštěni!

Rozmluva trvala déle než hodinu. Hlas zvonku zazněl na *Anděl Páně*, sestra povstala a odešla. Všechno ještě spalo; andělové však křesťanské lásky a modlitby započali již svou posvátnou a užitečnou práci denní.

I já jsem odešel, abych si prohlédnul část města. Mimo palác královský, kostel sv. Alexandra, kostel sv. Vavřince a radnici neposkytuje starodávná *Alexandria stelliatorum* nic pamětihodného. A přece, když procházeje se ulicemi přišel jsem ku zbrojništi, kde s průvodem bubnu šla pochodem část posádky, byl jsem dojat milou vzpomínkou na věci prapobyčejné. „Roku 1811, pravil jsem si, byl v tomto městě, tehdy ještě franzouzském, bratr milovaný: on viděl tytéž paláce, probíhal těmiž ulicemi, obhajoval tytéž hradby. A kde jest nyní? Kde jsou tak četní soudruhové váleční, kteří byli ozdobou bývalého císařství? Vidím sice prapory a uniformy; slyším tlouci na buben, avšak ze všeho toho již nic není francouzského!“

Dlouhá řada vzpomínek rozvinula se v duchu před očima našima a podávala vděčnou látku k rozjímání; avšak k rozmýšlení nebylo času, byloť dáno znamení k odjezdu.

Asi v osm hodin z rána opustili jsme Alexandrii. Dívaje se po rozsáhlé rovině, která jest kolem města, pochopil jsem snadno, proč sjednocená knížata dala strhnouti hradby, které Francouzové dali zbudovati. Tyto nesmírné příkopy a náspy, které obklíčují město, učinily z města ochrannou hradbu francouzskou proti Italii; a Alexandrie stala se jednou z nejsilnějších pevností v Evropě. Když jsme překročili Tanaro, byli jsme za několik okamžiků na vysokých březích Bormidy, jejížto jméno často se opakuje v našich památkách válečných. Když jsme jeli přes tuto rozsáhlou bystřinu se širokým řečištěm a sráznými břehy, uchváceni jsme byli mocnou vzpomínkou. Vozka náš zastavil koně a obrátiv se k nám zvolal:

„Tu jest bojiště u Marenga!“ Na tato slova jsme povstali, srdce naše počalo mocně tlouci a my zrakem přehlédli jsme krajinu, která byla svědkem onoho památného boje, jenž změnil tvářnost Evropy, proslavil Napoleonův konsulát a připravoval Napoleonovi císařství.

I kdo není vojákem, nemůže se zdržeti, aby neobdivoval ostrovtip onoho velikého vojevůdce, který dobyl zde vítězství. Bylo nemožno vypočítati si s větší zevrubností a důkladností příznivou dobu a čas, a přizpůsobiti je ve svůj prospěch. Jaký roj myšlének, vzpomínek, rozjímání a naučení hemží se nám hlavou ve chvíli, kdy kráčíme přes toto bojiště! Rychle jsem se po něm rozhlédl, načež se srdcem pohnutým říkal jsem za tyto zástupy zesnulých vroucné *De profundis*. Jest to květinka, kterou křesťan mimo jda klade na hrob svých spolubratří.

Mezi tím uviděli jsme révou vysázené návrší, na němž zahynul statečný Desaix ve své vítězoslávě; dále onu náhorní rovinu, odkud Kellermann se svou těžkou kavalerií tryskem se žena vrazil do válečných řad rakouských, které podařilo se mu zastrašiti a na útěk obrátiti. Upamatoval jsem se ještě na dvě události, které krásně zobrazují nám povahu Franzouzů.

Generál Bessières v čele granátníků a myslivecké stráže konsulovy vrhnul se na nepřítele; zbraně Francouzů a Rusů již již se křižovaly, když tu jeden uherský jezdec na zem byv stržen, vztahoval úpěnlivě ruce k našim chrabrým vojínům, aby jej nezdrtili pod kopyty svých koňů. Bessières spatřiv to zvolal: „*Přátelé! Rozevřete řady a ušetřme tohoto nešťastníka!*“

V nejhustější seči zasažena byvši koulí dělovou uletěla noha poručíku dělostřelců Conradovi; padl, ale už zase povstal, aby pozoroval střelbu své baterie. Dělostřelci chtěli jej odvésti, on však se tomu bránil a pravil: „Starejte se o svou baterii a měřte poněkud níže!“

Rovina u Marenga, jakož vůbec v Lombardii jest pěkná pouze ku provedení bitev. Ani lesa, ani ovocných zahrad, ani živého plotu není viděti, a jen velmi málo révy; na všech stranách jsou rozsáhlé nivy, které táhnou se až ku Stradele, malému to městečku na hranicích vévodství parmského. Dříve než jsme tam dostihli, jeli jsme posledním městem království sardýnského, Vogherou.

Vyšší důstojníci armády francouzské obědvali zde den před bitvou u Marenga. My, ačkoliv jsme neměli před sebou žádné bitvy, přece chtěli jsme tohoto *vznešeného* příkladu následovati. Před očima Napoleona a jeho generálů, jejichž obrazy zdobily prostrannou jídelnu, zasedli jsme za stůl zároveň s několika Lombarďany, kteří přišli z Apenin.

Z počátku obeznámili jsme se s tamějším národním jídlem, které, jak za to pevně mám, nemůže býti leč výsledkem dlouhanáckých porad na všeobecném sjezdu lučebníků, lékárníků a travičů. Vařená rýže, sýr, tenounké lukše, piemontézské lanýže rozkrájené na malinké kousky jako lístky tabákové, okořeněné pak hojně hřebíčky, solí a šafránem, a omaštěné olejem — tato pěkná slátanina byla nám předložena jako polévka. Reknu vám její jméno, abyste, až pojedete někdy Vogherou, a opováží-li se vás kdo touto medicinou častovati, nemařili ani chvilky času, dali zapřáhnouti a uháněli dále. Tato *minestra* se nazývá *rizotto alla milanese.* Ostatně můžete býti ubezpečeni, jídlo to se neztratí; neboť že jest vzácnou pochoutkou Lombarďanů, o tom mohu každého ujistiti.

Po obědě pokračovali jsme v cestě, která se táhne nivami italskými, bohatými na památky francouzské.

Galie cisalpinská byvši dobyta od válečníků Brennových, viděla častěji potomky starých Franků. Ani jeden pahorek, ani křovina, ani jeden potůček, ani dědinka neupomíná nás na onu krajinu druhdy tak proslavenou našimi zbraněmi a vhodně od Montéňa nazvanou *kratochvílným místem našich králů a hrobem našich vojenských zástupů.* A přece nemohli jsme nikdy panství své zde upevniti; a dosud nepatří nám ani proužku země vzdor náklonnosti, kterou zdejší obyvatelé lnou více k nám než k Rakušanům. Že tomu tak jest, má příčinu svou bezpochyby ve společném původu; avšak není-li pravděpodobno, jakoby Francii se tím dávalo na srozuměnou, že povolána jest vládnouti nad Italií něčím jiným, než-li zbraněmi? Ať se stane upřímně katolickou, a opět nabude panství jak v Italii, tak na východě, tak všude, a to panství mnohem čestnějšího ve příčině mravní. Toho nesmíme zapomínati, že vládce nad všemi národy ponechal asi výsadu tuto nejstarší dceři své Církve.

Vzpomínky válečné zaujímaly pořád naši mysl, když nepředvídané setkání přivedlo nás na jiné myšlénky. Na

svahu malého pohorku, který posázen byl jílmy a morušemi, spatřili jsme po úzkém chodníku sestupovati mnicha sv. Františka. Podle jeho hrubé kutny barvy kaštanové, podle jeho šedých vousů, oholené hlavy a bosých nohou poznali jsme v něm hned kapucína. Pokorný fráter kráčel mlčky zabrán v myšlénky. Jednou rukou přidržoval pytel visící mu přes shrbená záda, druhou opíral se o větev stromovou jako o hůl.

Dobrovolný žebrák prosil své krajany o almužnu chudých: a neprosil nadarmo; jeho břímě to označovalo. A jako náhradou za chléb, kterého se mu dostalo, dával pouhou přítomností svou krásný příklad, k rodině promluvil několik přátelských slov, nemocným poskytl útěchy a malé dítky roztomile pobavil. Dojemný to obchod, při němž ten, který se zdá sám sebe olupovati, dostává více, než-li může dáti; zajímavý to soulad, kde člověk práce a člověk modlitby pomáhají sobě navzájem, aby došli téhož cíle. Mocné upomínky dávných století s živou vírou, posvátné zjevy jiného věku, jak sladkomilé jste srdci křesťanskému!

Zatím přes rychlou naši jízdu přiblížila se noc; byla již tma úplná, když jsme přijeli do *Stradely.*

17. listopadu.

Dobrodružství ve Stradele. — Celní úřad. — Přechod přes Trebii. — Nápisy. — Piačenca. — Pohled na město. — Vzpomínky. —

Bylo ujednáno, že budeme dne 16. nocovati v Piačenci; avšak vozka náš oznámil nám, že celní úřad, který měl před naším přechodem přes Trebii vykonati u nás prohlídku, má zavřeno od pěti hodin večer, a tudíž další cesta toho dne jest nemožna; kdybychom však čekati nechtěli, tu že bychom při nejmenším museli stráviti noc na veřejné silnici. Neradi, avšak přece musili jsme uznati jeho důvody. Pouze jsme si pomyslili, že by Její císařské Veličenstvo Marie Luisa, nyní vévodkyně Parmská a Piačenská, mohla milostivě naporučiti svým úředníkům celním, aby chodily spát poněkud později.

Ve Stradele ubytovali jsme se v hostince *Real Albergo* a poprosili hostinského, aby nás dal vzbuditi o čtvrté hodině,

bychom o páté mohli odjeti. Určitě jako voják na stráži vstoupil v naznačnou hodinu sklepník do pokoje mých mladých přátel. Bylo mu řečeno, aby mi přinesl svíčku do vedlejšího pokoje; avšak rozkaz nebyl dobře pochopen. Nerozumělť starý sluha ani slova francouzského. Z toho vzešly veliké rozpaky na obou stranách. Jindřich zvolal: „*Porta,*“ kteréžto slovo má dv jí význam, *dvéře* totiž a *přines*. Italián pospíšil si, aby vyhověl přání našeho mladíka, a podával mu první předmět, který se mu namanul, totiž umývadlo.

Frantík zasmál se tomu hlasitě a zavolal ještě hlasitěji: „Porta, porta!“ Italián zdvojnásobil svou horlivosť a přinesl mu kalhoty i s botami. Opět nastal smích a opětné volání: „Porta, porta!“ Ubožák s největší horlivostí, domnívaje se, že už to uhodl, uchopil se nezbytné nádoby v každé spárně: to však už bylo k popukání. — Ačkoli celý bez sebe, bral sluha přece účasť na veselosti mých přátel, prochodil a prohledal celou světnici, nevěda, co má podati, a za každým krokem si opakuje: *Ma che diavolo?* Všecken nábytek již prošel jeho rukama, když tu uslyšel smích v sousedním pokoji i zvolal: *Capito! Capito!* Už vím! Už vím! Na to otevřel moje dvéře, rozžal svíci, a s tváří polo nevrlou, polo usměvavou ještě si opakoval: *Ma che diavolo?*

Toto nápodobení věže babylonské obveselovalo nás ještě, když jsme se blížili ke hranicím vévodství Parmského. Pět čtvrtí hodin čekali jsme na cestě zimou skřehlí, až se uráčilo pánům úředníkům konati svou povinnosť. Prohlídka trvala sotva déle, než co toto píši; nemohloť býti nic jednoduššího. Starý jeden celník přiblížil se k nám, a vytáhnuv z pod svého zeleně lemovaného pláštíka vyzáblou ruku, která byla ozbrojena pěti normanskými prsty, pravil k nám polohlasitě: *Signori.* Porozuměli jsme.

Buona mancia, jak Italiáni nazývají zpropitné, vklouzlo do natažené ruky, která se s podivuhodnou rychlostí zavřela a prohlídka byla hotova. Za chvíli na to byli jsme ve voze od prachu bílí jako sníh, přemýšlejíce o tom, co se právě stalo.

Asi o deváté hodině ukázaly se nám pověstné břehy řeky Trebie. Trebia podobá se více dravému proudu než řece, a teče jako Bormida řečištěm křemenitým, jehož nesmírná šířka nás poučila o tom, jak strašnou překážkou může býti řeka taková pro vojsko na pochodu, když z břehů vystoupí.

Hanibal, s kterým jsme se setkali na březích Róny, objevil se nám zde v duchu opět se svými slony, i se svými africkými, španělskými a galskými zástupy. Konsul Sempronius s Římany ukázal se na břehu protějším. Málo scházelo, že jsme neslyšeli břinkot zbraní; tak jsme se se svou obrazností vnořili do dob klasických.

Avšak ozvěna opakuje ještě jiný lomoz sotva doznívající, rachot to dělostřelectva německého a francouzského, které na těchto místech zachvívalo vlnami tolikráte zbarvenými krví lidskou. Na témže místě, kde před dvěma tisíci lety přemoženi byli Římané od Kartaginských, potýkal se 19. června 1799 Makdonald se strašným Suvarovem v krvavé bitvě, která trvala po tři dni. Na jedné i na druhé straně vystřílelo se pět milionů patronů, a bylo vypáleno šedesát tisíc ran dělových: patnáct tisíc mužů zde padlo, a zástupy vojenské nocovaly na bojišti.

Brzy dojeli jsme k nádhernému mostu, který dala vystavěti Maria Luisa. Právě naproti sloupu, který stojí uprostřed, jest nápis *dle všeho rakouský*, který jsme si opsali. V nápisu tom zvěčněny jsou všechny ony události, o nichž jsme právě mluvili. Nápis zní:

MARIA LUDOVICA
IMP. FRANCISCI I CÆSARIS FILIA
ARCHIDUX AUSTRIÆ
DUX PARM. PIAC. VAST.
TREBIÆ
QUAM ANNIBAL AN. U. C. *DXXXV*
LICHTENSTEINUS AN. CHR. *MDCCXXXXVI*
SOVAROVIUS ET MELAS AN. CHR. *MDCCXCIX*
BELLO VICTORES
ILLUSTRAVERUNT;
PRINCEPS BENEFICENTISSIMA
FACTA PONTIS COMMODITATE
GLORIAM FELICIOREM
ADIUNXIT
ANNO *MDCCCXX.**)

---

*) Doslovný překlad jest tento: Maria Ludovíka, dcera císaře Františka I., arcikněžna rakouská, vévodkyně Parmy, Piacence a Guastaly, městu

Poněkud dále na hranicích těchto krvavých bojišť četli jsme nápis zcela rozdílného druhu. Nad branou úhledného, čerstvě obarveného domku bylo viděti Pannu Marii, před níž klečí dva poutníci. Pod touto krásnou freskou byla napsána tato slova, která se týkala též nás:

Figli d'Eva che per le vie andate
di salutar Maria non vi scordate

(Synové Evy, kteří touto cestou jdete, Marii Pannu pozdraviti neopomeňte).

Italie jest povýtečně zemí Mariánskou. Obraz Panny Marie objevuje se všude zrakům cestovatele, a ubohý poutník na cestě jest stále pamatován, že kráčeje tímto slzavým údolím má na nebesích Matku, která ostříhá kroky jeho.

Byli jsme u Piačenci asi o desíti hodinách ráno. Zdi, domy, paláce, kostely, všecko stavěno jest z cihel; ulice jsou dlouhé, široké, ale málo oživené. Povšechný dojem, který město toto činí, jest smutný a pochmurný. Piačenca oloupena bývši o svou někdejší slávu a zbavena bývši četného obyvatelstva, nezotavila se už nikdy po onom plenění, kterým řádil ve městě tomto František Sforza r. 1448. Kostely jsou přeplněny okrasami, avšak neposkytují nic obzvláštního mimo katedrálu, která jest krásnou stavbou ze dvanáctého století. Před hlavní branou jest síňka ve spojení s kostelem, spočívající na dvou sloupech, které samy stojí na zádech dvou lvů ležících na kamenných podstavcích. Podobnou předsíňku. nalezli jsme též ve městečku San Donino, v Parmě, Ankoně a ve mnohých jiných městech.

Sochy dvou lvů v předsíni chrámové zdá se, že jsou ve spojení se starodávným soudem církevním, který někdy zde se konával, a proto též jisté spisy soudní z té doby mají nápis *inter leones*.

Báň kostelní zdobena jest vzácnými freskami malíře Guerchina a Ludvíka Garracha. Na zevnější straně u samých zvonů jest viděti pověstnou klec železnou, v níž prý zavíráni byli přední osnovatelé četných spiknutí italských, aby v ní

Trebii, které Hannibal po zal. města Říma r. 535, Lichtenstein po naroz. Kr. r. 1746, Suvarov a Melas r. 1799 vítězstvím válečným proslavili, tato kuěžna dobrotivá a štědrá, davši postaviti most tento, mnohem šťastnější chválu a památku zjednala.

hladem zahynuli. Piačenca upomíná křesťanského cestovatele na dva památné sněmy církevní. První, který konán byl za Urbana II. r. 1093., zrušil manželství, které Filip I., král francouzský, uzavřel s Bertradou, zapudiv dříve Bertu, dceru vévody Holandského; druhý sněm řízený Inocencem II. r. 1132. odsoudil protipapeže Anakleta.

Nevalný úspěch našich prvních vycházek nahražen byl návštěvou, kterou odporučuji všem cestovatelům. Jest to důkladná prohlídka všeobecného sirotčince. Jako v Janově nalezli jsme i zde dcery sv. Vincence z Pauly. Byly povolány Marií Luisou, a jsou zde teprve od měsíce července. Ovšem změnilo se všecko v tomto krásném ústavě, kde nebylo před jejich příchodem nic než strašný nepořádek a špína. Dobrobromyslné sestřičky učinily konec všem zlořádům. Správa ústavu ponechává jim též úplnou svobodu, i mohou zařiditi všecko zcela dle své libovůle. Totéž, jak se pamatuji, viděl jsem také v Lucernu a Neufchatelu. Jaká to protiva zahanbující muže, kteří vládnou ve Francii. Naši úředníci libují si v pletichářství, v malichernostech, jsouce nedůvěřivými a pohlížejíce na milosrdné sestry se zvláštními předsudky, omezují jejich blahodárné působení, kdežto v Italii, ve Švýcarsku, a to i v krajích protestantských, za šťastny se považují, že mohou sestřičkám přenechati veškeru starosť a péči o chudé a nemocné; a proto jim věnují též neobmezenou důvěru. Již zdravý rozum poučuje nás dostatečně, že dcery sv. Vincence z Pauly stavše se z křesťanské lásky matkami, nemohou promarniti dědičný podíl svých chovanců.

Představená, která dávala na jevo radosť, že vidí krajany, provedla nás všude. Pravila k nám s výrazem dobromyslnosti: „Odejíti z ústavu není zakázáno. Malá děvčátka poslána jsou na venkov až do dvanácti let. Vrátí-li se nazpět do opatrovny, mohou zde zůstati po celý svůj život, nechtějí-li se vdáti nebo jíti na službu. V posledním případě jest pán před soudem zavázán, starati se o ně ve svém domě doživotně, nebo dáti je do takových domů, které se mohou vykázati nejlepším odporučením. Nedá se popříti, že tento způsob odchovávání nemine se svého účelu, vždyť zajišťuje zároveň tělesný život, vychování křesťanské a celé budoucí žití a bytí sirotkovo."

V té příčině nepěstuje se ve Francii láska k bližnímu dokonale. Dívka opuštěna jest ponejprv hned při svém na-

rození, a po druhé, když propuštěna jest ze sirotčince; společnost lidská se jí od tohoto okamžiku neujímá. Přijde mezi lidi bez ochrany, ve světě spojen jest život její s nebezpečím, a velmi často nepořádný život zmaří výsledky nákladné péče a starosti, které jí věnovány byly za mládí. Ať se naše lidumilnost mnoho nevychloubá, jestiť mnoho mezer v její nauce o pěstování lásky k bližnímu, a všecko, co dobrého činí, to již dávno a mnohem lépe konala láska křesťanská.

18. listopadu.

Městečko San Donino. — Pracovna. — Most přes řeku Taro. — Spolek paní božského Srdce Páně. — Studie bohoslovné.

Pohled na Parmu.

O sedmi hodinách ráno za sychravého počasí vydali jsme se na cestu do Parmy ve společnosti čtyř Italiánů. Když jsme již měli za sebou široké a jednotvárné roviny, přijeli jsme brzy do městečka San Donino. Toto malé a vkusně vystavené městečko tvoří se svým okolím čtvrté biskupství ve státech Parmských. Pohledem na krásnou nemocnici byli jsme povzbuzeni k rozmluvě o dobročinnych ústavech. Dověděli jsme se, že jest v Parmě právě tak jako v Janově veřejná pracovna, v níž zdraví a chudí lidé mohou svobodně pracovati. Dáme-li schopnému člověku práci, aby si mohl vydělati chleba vezdejšího, popřejeme-li přístřeší nemajetnému, rozřešili jsme nesnadný úkol, který má za účel, spojiti práci s dobročinností. Pracovna italská nemá odpudivého rázu našich polepšoven, nezbavuje též chudáka jediného statku, který mu zbývá, totiž drahé svobody, a dosahuje přece, čeho dosáhnouti chceme, totiž zamezení žebroty. Při vhodné příležitosti si ještě o věci té promluvíme.

V nedaleké vzdálenosti od Parmy přešli jsme řeku Taro po mostě, který nemá na sobě nic zvláštního, leda že jest značně dlouhý: měť zdélí na pět set metrů. Přišedše do města naší bývalé císařovny, s radostí jsme doslechli, že jest tam značný počet našich krajanů; první naše návštěva platila společnosti *Paní nejsvětějšího srdce Páně*; jsou to učitelky, které poskytují dítkám ze stavu chudobného i bohatého vychování na základě náboženství křesťanského; nad to pak

učí se chovanky všem předmětům v řeči francouzské, aby si řeč tuto dobře osvojily; jest to jediná řeč, ve které se cvičí mimo italštinu. Takto zásluhou Marie Luise jest naše jméno uctíváno jak v Parmě tak v Piačenci, a mocný vliv francíny poznati lza u všech obyvatel bez rozdílu stáří, stavu a povolání.

Kdyby Francie, pamětliva jsouc svého poslání od Prozřetelnosti božské, dala se vésti Církví, jejížto nejstarší dcerou jest, a kdyby všechnu svou péči věnovala ku zvelebení své mateře, náleželo by jí bez odporu panství a vláda nad národy. Vizme jen, co činí v zájmu naší dobré pověsti v Italii *Paní nejsvětějšího srdce Páně* a naše *Sesry sv. Vincence Paulánského* v téže zemi, na Východě i v Africe. Jak blahodárnou by byla teprve jejich činnosť, kdyby podporována byla od těch, kteří jsou ustanoveni za strážce osudů nejkřesťanštějšího království? O jak krásné by to teprve bylo, kdyby cizí národové vedle nauk obživujících a vedle mateřské péče řeholnic nemuseli patřiti na to, kterak z Francie vycházejí jiné nauky nebezpečné, kterým vší mocí vzpírati se musejí, chtějí-li samy sebe zachovati? Věčná hanba těm, kteří dali v klatbu jméno francouzské mezi národy, a kteří posly křesťanské víry a lásky vřadili mezi rozšiřovatele bezbožnosti!

Představená společnosti *Božského srdce Páně* laskavě nám dovolila prohlédnouti si celý dům, a seznámila nás se zpovědníkem, který spojoval s uhlazenými mravy zdravý rozum a vytříbený smysl. Sdělil se mnou, že studie kněžské jsou stejny jak v Parmě, tak v Janově a v celé téměř Italii. Kněžský i chlapecký seminář tvoří toliko jeden ústav, a podmínky, kterých jest nutně třeba ku vysvědčení, jsou zkoušky a duchovní cvičení po deset dní.

Den již byl na sklonku, a proto nemohli jsme ani zběžně pohlédnouti na město. Parma rozkládá se na rozsáhlé rovině a jest městem mnohem čilejším a živějším, než-li Piačenca; zítra ji uvidíme.

19. listopadu.

Katedrála v Parmě. — Baptisterium. — Museum. — Galerie. — Knihovna. — Vnitřek města. — Kostel sv. Kventina. —

Včerejší počasí ještě dosti drsné a studené, tak že udržovalo slabou vrstvu sněhovou na rovinách parmských, se dnes zmírnilo. Bylo sice více jiní na stromech a více mlhy ve vzduchu, za to však jasné slunce na obzoru, vlažné, skoro teplé ovzduší, a na to krásný den italský. Hned z počátku byl jsem žádostiv, viděti *Dóm* či katedrálu. Jest to rozsáhlá budova slohu gótického, který v jednotlivých částkách jest jemně proveden, ale v celku tvoří stavbu poněkud těžkopádnou. Kopula jest obzvláště významná svou výškou a freskami, které ji zdobí. Malby tyto považují se za nejlepší dílo Corregiovo, a znázorňují *Nanebevzetí Panny Marie uprostřed andělů.* Všeobecný obdiv budí odvážná smělost v tak zvaných *zkráceninách.* Při vchodu do kostela po pravé straně v pobočni kapli jest pomník dosti nepatrný, který jest věnován památce Petrarkově; jest nám věděti, že slavný tento básník byl po dlouhý čas arcijáhnem v Parmě. Nebudu se zdržovati popisováním a posuzováním četných obrazů, kterými zdoben jest jak pochmurný *Dóm*, tak veselý kostel Benediktinů.

Toto téměř plýtvání obrazy, sochami a zlatými okrasami ve všech kostelích italských dává podnět ku zvláštnímu pozorování, kterého by neměl zanedbati rozvážný cestovatel. Italský národ více, než který jiný potřebuje umění, aby se povznesl ku rozjímání o věcech duchovních. Vezměte mu jeho hudbu, jeho malířství, jeho sochařství, jeho svátky náboženské, jeho nádheru ve chrámech, a lid tento octne se v čiré smyslnosti; jeho živost a pohyblivost povahy, jeho vznětlivost a ohnivá obrazotvornost, jeho až zchoulostivělá citlivost, změkčilé vnady jazyka, kterým mluví, kouzla a bohatství země, kterou obývá, krása podnebí, v němž žije, nenechávají ve příčině této v pochybnosti žádného rozvážného myslitele.

Já dobře pochopuji, že u národů severních halí se náboženství v podoby mnohem vážnější; avšak pochopuji též, že v Italii a vůbec u národů jižních jest třeba, aby obklíčeno bylo souladem, zdobilo se vnadami a halilo se v oblak kadidlový: a náboženství tak činí. A to jest nová známka, dle

které jeví se býti náboženstvím v pravdě katolickým či všeobecným. Podivuhodný to *pud*, kterého nenalézáme u žádné cizí sekty! Jediné pravé Církvi přísluší, že dovede se přispůsobiti povaze, mravům a potřebám obyvatelů rozličných podnebí, aniž by zadala své bytí, svou důstojnost, ani svou posvátnou moc. Jedním slovem, že dovede se státi všem vším, aby všecky získala životu duchovnímu, pro Boha, pro ctnost, pro nebe.

Prohlížíme-li si kostely italské, dospějeme ještě k jinému pozorování, jehož předmět ve stejné podstatě a toliko s malými změnami nalézáme po celé Italii. Pod stolem oltářním, který jest podepřen čtyřmi sloupci, odpočívají v malé skříňce ostatky svatých mučedníků.

Mocně byli jsme dojati tímto nezměněným obyčejem z prvotních dob křesťanských, který oživuje v nás bolnou i slavnou upomínku na katakomby, a pro nynější pokolení katolické jest velikým tajemstvím a vznešeným poučením.

Z katedrály vešli jsme do *Baptisteria* čili křestní kaple, která jest hned na druhé straně ulice. Tento další pomník naší ctihodné starobylosti jest budova římská vystavěna v podobě osmiúhelníka, jehož všechny části sbíhají se v jedno místo, a tvoří kopuli podivuhodné výšky. Jest celá z veronského mramoru a pochází z r. 1196. Okolo veliké kopule točí se chodby, s kterých četní diváci kochati se mohli pohledem na velebné obřady slavnostního křtu. Celý obvod jest okrášlen starodávnými malbami; nejvíce vynikají: *Svatý Oktáv padající s koně* a *křest Konstantinův.*

Uprostřed Baptisteria jest veliká káď, do níž se ponořovali katechumeni; jest osmihranná a z jednoho kusu mramoru barvy červené. Uprostřed obsáhlé a prohloubené nádoby otevírá se jiná prostora se čtyřmi kouty, kde stával biskup se svými asistenty, když vykonával dvojí úřad ponořování a mazání. Co vzpomínek, co dojmů vynořuje se při pohledu na všechny tyto předměty tolikráte ctihodné! Představíme-li si ony dávné noci ve slavnostním jejich lesku, kdy Baptisterium bylo osvětleno mnoha tisíci svící, tu vidíme v duchu na galeriích lid křesťanský, který byl přítomen při obzrození lidu nového.

Vedle veliké nádržky vidíme biskupa a za ním oddíl jáhnů; potom četné novokřtěnce v šatech bělostných a se svícemi v rukou; slyšíme posvátný zpěv zpěváků, modlitby

a slova svátostná, a pojíme se se všemi tajemstvími lásky v radostném opojení, které může sice srdce pocítiti, avšak ústa nemohou vypověděti, tím méně pak péro vypsati.

Ačkoli již obřady církevní se pozměnily, přece tato úctyplná kaple křestní není opuštěna. Vedle starobylého umývadla jest umístněna křtitelnice, tak že všechny dítky z města Parmy přicházejí čerpat nadpřirozený život na totéž místo, odkud čerpali je jejich otcové. Na nynější křtitelnici lze čísti tento jednoduchý a vznešený nápis:

Hic renascimur
Ad immortalitatem.

(Zde bývame obrozeni pro život věčný.)

Ještě prodchnuti jsouce posvátnou vůní křestní kaple vstoupili jsme do paláce, kde nás ovanulo zcela jiné ovzduší. V *Pilotě* čili paláci Farnéském jest museum, akademie a knihovna. V museu, které ostatně velmi bohato jest, upoutala pozornost naši *deska Trajanova*, jejíž osudy jsou tyto: Nedaleko Parmy jest městečko *Velleja*, které stalo se pro množství starožitností tam nalezených Pompejemi střední Italie. V minulém století kopali čtyři rolníci v této úrodné půdě a nalezli zmíněnou desku; rozlomili ji na čtyři části a prodali zvonaři. Vzácná tato památka měla býti již úplně zničena, když jakýsi starožitník ji koupil a uložil do musea.

Známo jest, že Římané dávaly zákony své rýti do desek bronzových, aby bezpochyby zachovali neporušenost textu, a aby tím zároveň poukázali na nezměnitelnost a přísnost svých zákonů. A deska Trajanova má všecky tyto vlastnosti. Jest to dlouhá a široká tabule, která pokryta jest písmeny buď rytými buď pilovanými. Ustanovení, jehož deska nám uvádí, jest hypotekární smlouva týkající se statků velejských s císařskou zárukou Trajanovou. Dárci věnují 10.000 sesterců ku výživě chudých dítek, manželských i nemanželských. Jest to drahocenná památka pro dějiny o římské samosprávě. Mimo tuto desku jest zde ještě deska druhá, která jest též z bronzu a ještě starodávnější. Jest to čtvrtý list jakéhosi rozsudku senátu, který pořádá záležitosti Galie cisalpinské asi sto let před Kristem Pánem.

Když jsme vyslovili své díky našemu průvodčímu po museu, vešli jsme do akademie, provázeni jsouce novým vysvětlovatelem. Dvě obrovské sochy, jedna Herkulova, druhá Bacchova objevily se zrakům našim, avšak neupoutaly nás.

Patřiť mezi množství takových uměleckých předmětů, na které nesmíme *se zadívati*, nýbrž pouze *se podívati*. Sochy tyto, které jsou dobře provedeny a dosud ještě zachovalé, nalezeny byly ve zříceninách paláce Neronova, a od Pavla III. z rodiny Farnéské poslány rodnému městu Parmě. *Svatý Jarolím na poušti* zaujal však naši pozornost úplně. Svatý učitel stojí vzpřímen a drží v ruce napolo svinutý kus papíru, obsahující část jeho spisů; před ním podává andělíček druhou část Ježíškovi. Spasitel sedě na klíně blahoslavené Panny vztahuje ruku, aby přijal spisy sv. poustevníka. Pod Marií Pannou klečí sv. Magdalena, pozorujíc, co se děje; za ní na kraji obrazu přibližuje se druhý andělíček svým nosem k nádobě s vonnými mastmi slavné kajicnice.

Nevím, zda možno jest představiti si něco jemnějšího, vnadnějšího, přirozenějšího a dovednějšího nad obrazy tyto, pozorujeme-li každý zvlášť; dohromady pak tvoří celek, který má do sebe cosi souladného a okouzlujícího: pozorovatel jest dojat, a jako u vytržení nemůže promluviti a jen se obdivuje.

Dojem tak mocný a přece tak klidný, který v nás vzbuzen byl patřením na mistrovská díla umění křesťanského, přesvědčuje nás o pravdivosti výroku, jenž zasluhuje, abychom jej hlasitě pronesli: „*Víra, kterou jest nadšen umělec, vzbuzuje pocit krásy i u toho, kdo umělcem není.*“

Ve velké a krásně spořádané knihovně prohlíželi jsme s obzvláštní zvědavostí *Hodinky* Jindřicha II., krále francouzského s jeho půlměsícem a heslem Diany z Poitiersu, které by se lépe někam jinam hodilo: „*Donec totum impleat orbem;*“ *Koran* Kara-Mustafy, který nalezen byl ve staně po obléhání Vídně od Turků; dále *Žaltář* hebrejský s poznámkami od Martina Lutra; otec reformace psal velmi nečitelně.

Když jsme si důkladně prohlédli starodávné obydlí Farnésů, které nyní postrádá svých věhlasných pánů, procházeli jsme se po dvoře zamlklého paláce, obývaného Marií Luisou. Mezi Paříží a Parmou, mezi Tuileriemi a palácem vévodským, jaký to rozdíl! Jaký to nový důkaz o pomíjejicnosti lidských věcí! Ostatek dne byl věnován ku zběžnému prohlédnutí jednotlivých oddílů města.

Než rodné město *Kassia* a *Makrobia* neposkytuje nám ničeho, co bychom neviděli též v našich městech novějších. Výjimkou jest divadlo, které živě zaujímá cestovatele kře-

stanského, poněvadž jest veřejným projevem zbožnosti obyvatelů města Parmy. Asi uprostřed města stojí úhledný kostelík, jehožto průčelí a zdi jsou na zevnějšku ozdobeny šlechtickými erby a náhrobními kameny; kostel tento zasvěcen jest *sv. Kventinu.* Odznaky smrti jsou umístěny tak, že pamatují mimojdoucí na ty, kterých již více není a povzbuzují je zároveň k modlitbě za mrtvé. Po uplynutí určité doby dávají se nové odznaky na místo starých, tak že kostel jest jimi ustavičně pokryt: *tak rychle dovede smrť vyplňovati jejich místa!*

Avšak zbožnosť a láska křesťanská nepřestává na tom. Den co den bývá veřejně obětována krev Vykupitele za duše trpící. Během roku přichází každá farnosť z města zvlášť ku sv. Kventinu, kde koná se devítidenní pobožnosť spojená se mší svatou za zemřelé své spolufarníky. Tento dojemný obyčej, který Francie Italii záviděti může není hoden vší chvály toliko proto, že jest sám o sobě zbožný, nýbrž také proto, že jest nanejvýš společenský: neboť vše, co podporuje lásku k mrtvým, prospívá ponejvíce také živým.

20. listopadu.

Odjezd z Parmy. — Mýtný. — Reggio. — Modena. — Muratori. — Tiraboschi. — Triumvirát. — Boloňa. — Svatá Panna. — Průvod s nejsvětější Svátostí Oltářní.

O čtvrté hodině z rána zpíval jakýsi muž na ulici a tloukl zároveň na bránu *německého hostince,* kde jsme byli ubytováni. Muž ten byl náš kočí, ostatně poctivec, jemuž jsme se byli odevzdali na cestě z Parmy do Modeny. Přišel nás vzbudit a naložit naše zavazadla. Za hodinu byli jsme na cestě; počasí bylo studené a mlhavé. U brány městské hlídal strážník, který laskavě nám dovolil vyjíti, když jsme mu odevzdali lístky bezpečnostní. Netrvalo ani deset minut, a již byli jsme na hranicích vévodství parmského. Zde na nás čekalo nevyhnutelné celní mýto. Mýtný byl muž asi padesátiletý. Když uslyšel hrčeti náš povoz, vyběhl ze svého domku, natáhnuv svůj vyzáblý obličej s nehorázným nosem k našemu okénku a žádal viděti naši průvodní listinu a prohlédnouti si, co s sebou vezeme.

Ukázali jsme průvodní listiny podotknuvše, že v zavazadlech nemáme nic zapovězeného. — Lo credo, ma . . . Já věřím, ale . . . — „Ale už nás jenom nechte, a já vám *za to pohladím ruku:*“ *e ti toccherò la mano,* pravil mu jeden Italián, který jel s námi. Zdálo se, že toto vyjádření zalichotilo mýtnému; zakroutil však hlavou a pravil: „Nemohu, musím jednati dle rozkazu.“ — „A čeho se bojíte, milý brachu?“ otázal se ho náš Italián. — „Bojím se pana přednosty.“ — „V té příčině buďte beze strachu!“ — Ujišťujete mne tedy, že nemáte nic zakázaného? — Nic. — Na to otočil hlavu k oknům pana strážmistra; potom zašpoulil velmi milostivě dolním rtem, a pomalu strčil okénkem do vozu ruku, kterou měl zahalenou do rukávníka; my jsme mu ji rychle pohladili, a on ihned zavolal hřmotným hlasem na kočího: „*Vetturino! avanti!*“ Kočí, jeďte! Takovými jsou tito pánové z pravidla. K našemu obveselení přihodilo se nám v tento památný den podobné divadlo devětkráte jen s malými změnami.

Přes všecky tyto ostudy s vyplácením přijeli jsme do města Reggio ještě o devíti hodinách ráno. Reggio jest roztomilé městečko, kterému právě četně navštívený trh dodával veselé tvářnosti. Měli jsme pokdy, podívati se na některé jeho znamenitosti. Jest to sousoší *Adama* a *Evy* na portálu biskupského kostela; dále velmi krásný kostel Panny Marie, zvaný *della Ghiara,* který jest miniaturou či zmenšením kostela sv. Petra v Římě a ozdoben freskami a obrazem Kristovým od Guerchina, konečně na dům na náměstí biskupském, ve kterém prý narodil se Ariosto.

O polednách byli jsme v Modeně. Důležité město toto, starodávná *Mutina* jest vystavena na líbezné rovině mezi Sechiou a Tanarem. Široká sloupořadí s podloubím táhnou se podél ulic a poskytují chodci ochrany proti dešti a úpalu slunečnímu. V Modeně, jejíž obyvatelstvo nepřesahuje 30.000 duší, jest padesát kostelů. Biskupský chrám stavěn jest ve slohu lombardském a má čtyřhrannou věž z mramoru o samotě postavenou. V celé stavbě však není žádného ladu ani skladu. Pod věží uschováno jest vědro z jedlového dřeva, které Modeňané uloupili Boloňanům a které dalo podnět ku směšnohrdinské básni Tassově: *Secchia rapita* t. j. uloupený sud.

Ve chrámě tomto jest skromný hrob Muratoriho, faráře

u Panny Marie *de Pomposa*, který patří mezi největší učence v Evropě. Zemřel r. 1750. Celý svět zná nebo má znáti jeho dílo, mající název: *Il Christianesimo felice nelle missioni del Paraguay.* Líčí v něm věrně ony mladé osady křesťanské v jižní Americe, které uskutečnily báječné divy zlatého věku, a které sami filosofové připisovali mocnému vlivu náboženství křesťanského. Knihovna v Modeně čítá více než devadesáte tisíc svazků a tři tisíce rukopisů. Byli jsme zde upamatováni na slavného Tiraboschiho, kterým knihovna se chlubí jakožto svým dávným konservatorem.

Tento učený jesuita, který zemřel r. 1764, jest spisovatelem zajímavých *Dějin literatury italské.* Způsob zbožňování pohanských spisovatelů řeckých a římských, kterým se vyznamenávalo stotetí šestnácté, byl předmětem jeho spravedlivé kritiky. S důvtipem a dle práva dobírá si obzvláště kněze Maffeie, který žádal papeže o dovolení, aby směl odříkávati svůj breviář řecky, aby prý si nepokazil svůj uhlazený sloh čtením Vulgáty!

Bylo již pozdě, když jsme se vydali na cestu do Boloně přes rozsáhlé nivy, které viděly poslední vzpružiny svobody římské. Když byl Antonius přemožen u Modeny od konsula Pansy, utekl do Galie a objevil se brzy zase v Italii v čele 23 legií a desíti tisíc jezdců. Opustivše toto bojiště, na němž rozloženi byli v zástupech vrahové svobody, jak všeobecně mluvilo se r. 94., přešli jsme přes *Reno*, starodávný to *Labinius*, který se stal památným prazvláštní událostí.

Na jednom ostrůvku, který tato řeka tvoří, byl ujednán triumvirát mezi Oktaviem, Antoniem a Lepidem. Triumvirové dali sobě navzájem životy svých přátel i nepřátel; ano jejich šílená ukrutnost ukládala pod trestem smrti, aby každý měl radost nad svými obětmi; konečně život Ciceronův, o který po celé dva dny se dohadovali, stal se zárukou jejich spojenství. Místo smutných myšlének, kterými naplněni jsme byli vzpomínkou na onu krvavou smlouvu, cítili jsme potřebu zcela jiných dojmů: tyto čekaly nás v Boloně.

O sedmi hodinách večer octli jsme se u brány; po obyčejných formaliích, když jsme se vykázali průvodními listy, vstoupili jsme do města. Byla sobota před svátkem *Obětování Marie Panny.* Boloňa zářila zbožností svých obyvatel. Pod velikými podloubími po stranách ulic bylo viděti mnoho soch Panny Marie rozličné velikosti a podoby, osvětlených pochodněmi a ozdobených květinami. Nebylo to všecko pouze pro podívanou, při které srdce zůstává chladno; neboť semotamo klečeli křesťané a modlili se před posvátnými obrazy. Co živ jsem neviděl něco podobného. Nedovedu vyjádřiti radostného pocitu, který způsobilo v mém srdci toto veřejné a dobrovolné osvědčení zbožnosti všeho lidu k milostné Matce Boží a sestře pokolení lidského. Zpozoroval jsem též veliký počet domů, které byly v průčelí čerstvě opraveny cihlami jasnožlutými aneb červenými. Ani nám ve snách nenapadlo, že i toto krásné divadlo má původ svůj v živé víře Boloňanů. Z nevědomosti té byli jsme brzy vyvedeni. Ubytovavše se u jednoho Francouze, muže vzdělaného a dobrého křesťana, který byl v Boloně domovem již od dva a třiceti let, ihned jsme ho žádali za vysvětlení toho, co jsme viděli. „Boloňa," bylo nám řečeno, „má sedmdesát pět tisíc obyvatelů a dva a dvacet farních kostelů. Každý rok koná se slavnost Božího Těla střídavě pouze ve dvou farnostech; a tu bývá od nepaměti obyčejem, že obyvatelé, kolem jejichž domů kráčí průvod s Nejsvětější Svátostí, ozdobují vnitřek i zevnějšek svých příbytků.

Všickni obyvatelé bez rozdílu ukazují stejnou horlivost. Nemůže-li chuďas při vší své dobré vůli učiniti, po čem srdce jeho práhne, tu neváhá vypůjčiti sobě na vydání, které považuje za posvátné. Pozorujete, že vnitřní zařízení mých pokojů není úplné. Příčinou toho jest ta okolnost, že všickni moji dělníci zaměstnáni byli ve farnostech, které konají letos průvod Božího Těla. A nedivil bych se tomu nikterak, kdyby započali již nyní s opravami v oněch částech města, kde průvod má se konati až na rok. Tak si můžete vysvětliti svěží vzřezření našich starých budov a nápadnou čistotnost i v našich starých ulicích."

Mezi tímto vypravováním byl jsem v duchu u nás ve Francii a vybízel jsem v duchu všecky Francouze, aby mu naslouchali. Bohužel! Jak vzdálily se naše mravy a naše obyčeje od tohoto veřejného vyznávání víry! Vinu toho nesou ti, kteří svými naukami a příklady ochladili srdce naše, které přirozeností svou jest tak horoucno a k dobrému tak náchylno. Ejhle, co děje se v Boloně! A ve hlavním městě našeho nejkřesťanštějšího království došlo to tak daleko, že Synu Božímu není dovoleno vyjíti z chrámu a ukázati se na veřejnosti!

21. listopadu.

Serenada. — Obraz křesťanského města. — Výchova. — Věž Asinelli a Garizenda. — Universita.

Včera byli jsme povzbuzeni nepříliš lichotivě drsným hlasem našeho kočího; poněkud jinak bylo tomu na svátek Obětování Panny Marie. Představeným a osobám ctihodným a obzvláště milým vyhrává se ve Francii večer před jejich svátkem; s tímže zvykem shledáváme se i v Italii. Jen že v Italii činí to svatou věrou ozářená láska a dětinná úcta ku představeným a příbuzným ještě jednou, a to o svátcích Mariánských.

O čtvrté hodině na úsvitě byli jsme ze spánku probuzeni slavnostním vyzváněním četných zvonů, které zvonily a o závod se rozléhaly po celém městě jako přeutěšená hudba. Každý by byl řekl, že to zpěv andělů, jemuž brzy na tisíce hlasů odpovídalo. Když jsme přišli časně do blízkého kostela, byl již naplněn muži, ženami a dítkami všech stavů. Bylo nám milo, spojiti modlitbu svou s modlitbami zástupu zbožného, který tlačil se k oltářům Královny nebeské a přinášel této milé Matičce svá *přání* a *kytičky*. Jednoduché zpívání *litanií*, které opakoval ve sboru veškeren lid, způsobilo nám velikou radost.

Bylo právě po poledni, když jsme se vydali na obcházku ctihodným a studiemi proslulým městem Boloňou. S vnitřním uspokojením přihlíželi jsme po druhé na křesťanské město v jeho nedělním a svátečním rouše. Krámy byly zavřeny, všechny práce zastaveny, a nikde nebylo žádného hluku. I jízda dostavníků ustala, klid a ticho panovaly vůkol. Podloubí jen se hemžilo osobami rozličného stavu, které se napájely čerstvým vzduchem, a kostely byly naplněny zbožnými věřícími.

Uvnitř města potkali jsme hošíka asi dvanáctiletého, který maje v levé ruce kříž a v pravé zvonek, ustavičně zvonil. Byl to školák, který probíhal ulice ve farnosti a svolával všechny spolužáky ke službám Božím. A vskutku bylo viděti, kterak všickni ragazzi (chlapci) opouštěli své hry a poslušně ubírali se do své kaple. Zde viděti jest opět jednu známku ve zvycích a obyčejích, která nás od Italie dělí hrází mnohem vyšší nežli jsou Alpy. V Boloně jest všeobecně lid vzdělaný; a takovým jest i v ostatních státech papežských, kde jest mnohem menší počet těch, kteří neznají čísti a psáti než ve Francii. Spisovatel Tournon praví totéž ve svých knihách.

O vyučování na školách obecných praví, že poskytuje se ve státech papežských v takové míře, jako málo kde jinde. Ve městech i na vesnicích učí čísti, psáti a počítati takoví učitelé, kteří jsou od státu placeni, takže není jediného dítka, jemuž by nebylo možno užiti dobrodiní počátečného vyučování; a vskutku také dítky, které chodí do školy, jsou v poměru jako 1 ku 11 obyvatelům; ve Francii 1 ku 20; ve Spojených Státech 1 ku 4; v Badensku a Vyrtembersku 1 ku 6; v Prusku 1 ku 6; v Bavorsku 1 ku 10; v Rakousku 1 ku 13; v Irsku 1 ku 19; v Polsku 1 ku 79; v Portugalsku 1 ku 88; a v Rusku 1 ku 378. Z toho vidno, že státy papežské řadí se k oněm národům, u nichž počátečné vyučování jest nejvíce rozšířeno.

Výchova dívek jest v Boloně svěřena paním osvědčených ctností nebo řeholnicím. Všechny možné prostředky a pomůcky jsou pro mládež školní pohotově, a poskytují se zdarma. Co mám říci o všeobecném blahobytu? Jako v Parmě tak v Boloně jest pracovna pro chudé. O našich daních nekonečných na dvéře, okna a rozličných patentech není zde řeči. Zkrátka národ tento, který jest pod světskou vládou sv. Otce, jest ve mnohých věcech pokročilejší nežli jistý národ, který se domnívá, že kráčí v čele všeobecné osvěty; a nadto ještě šťastnější jest než-li my, a to při menším vydání.

Uprostřed své vycházky museli jsme se zastaviti před dvěma pověstnýma věžema, které jsou nevyhnutelným předmětem vypravování a obdivu každého cestovatele. Stavěny jsou z cihel a mají podobu čtverhrannou. Věž zvaná *Asinelli*, která jest nejvyšší v Italii, převyšuje o několik stop nejvyšší bod věže na invalidovně. Někdy užívá se jí ku pozorováním hvězdářským. *Garizenda* jest vysoká 48 metrů.

Co je činí obě nápadnými, ba řekl bych děsnými, jest jejich sklon. První přesahuje kolmý směr o půl čtvrté stopy, druhá o 8 stop a dva palce. Nemusíme se však obávati žádného neštěstí, pomyslíme-li, že v tomto nakloněném stavu jsou již po několik století; ani Dante o tom nepochybuje. Jest příčinou sklonu těchto dvou pomníků klesání půdy či

snad marnivé a ješitné soupeření starých šlechticů boloňských? Otázka tato, ačkoli již dala mnoho psaní, zůstává nerozhodnuta. Ostatně nestojí za lámání hlavy, a my můžeme pokračovati.

Universita boloňská, nejstarší v Italii a jedna z nejznamenitějších na celém světě, upoutala brzy naši pozornost. Založena byla r. 425 císařem Theodosiem a v pozdějších letech stal se jejím protektorem sám Karel Veliký, který jí dodal nového lesku. Bylo by obšírno jmenovati všecky veliké muže, které odchovala.

Zdi a stropy nesmírných síní jsou ozdobeny množstvím erbů, které nám připomínají učence z rozličných oborů a vznešené osobnosti, žáky a učitele této slavné university. Jejich jména, která se s chloubou cizincům ukazují, jsou ustavičnou pobídkou pro mladíky mající duševně se namáhati jako tito jejich svědkové.

Z novější doby stačí pouze jmenovati Benedikta XIV., Galvaniho, kardinála Mezzofantiho, kteří patřili mezi členy university, aby sláva její stala se nesmrtelnou. Knihovna obsahuje osmdesát tisíc svazků a čtyři tisíce rukopisů, z nichž některé jsou ze šestého ano i z pátého století. Mezi posledními prohlíželi jsme s opravdovým pohnutím *Obrazy Filostratovi.* Ve spise tomto vypravuje se o dojemných příhodách a neštěstích; pochází z péra Michala Apostolia, řeckého uprchlíka z Cařihradu ve století patnáctém, a má na sobě tento nápis: „*Král chudých tohoto světa psal knihu, aby mohl žíti.*“ V Italii co krok setkáváme se s troskami bývalé slávy, blahobytu a štěstí.

22. listopadu.

Obraz Panny Marie od sv. Lukáše. — Její svátek. — Campo Santo.

Díváme-li se s *Garizendy* na západ, spatříme zelený pahorek ve vzdálenosti asi jedné míle od Boloně. Na srázném vrcholku tohoto osamoceného kopce stojí nádherný kostel, jehožto štíhlá věž a zářící báň poutají zdaleka pozornost cestovatele; jest to Panna Maria *Strážná* či Matka Boží *sv. Lukáše.* Zde uctívá se zázračný obraz Panny Marie, který maloval

sv. Lukáš. Dle starobylého podání obraz tento byl přinesen z Cařihradu do Boloně r. 1160 od zbožného poustevníka, který jej dal do osamělé kaple, nedaleko níž přebývala svatá dívka jménem Anděla.

Královna nebes neváhala ohlásiti svou přítomnost, jsouc nakloněna Boloňanům svou přízní, za kterou projevili tito k Marii upřímnou vděčnost. Zbožní obyvatelé vystavěli místo jednoduché kadličky velkolepý kostel, a právě v poslední době odhodlali se zpříjemniti a pohodlnou učiniti cestu vedoucí ku *prameni milosti.* Tato báječná cesta, s jakou neshledáváme se nikde leč v Italii, jest předmětem obdivu, a svědčí zároveň o veliké moci křesťanské víry a zbožnosti, spojujíc město s temenem posvátné hory.

Jest to zděné sloupořadí skládající se ze 635 oblouků po většině ozdobených malbami a zbožnými nápisy. Utvořeno jest ze dvou zdí asi pět a dvacet stop vysokých, a přepaženo krásným klenutím, pod nímž jest cesta asi dvanáct stop široká. Jedna zeď jest úplně zastavena, druhá pak sestává z oblouků, které zpodpírány jsou sloupy neb vystavěnými podstavci, tak že poutník může se rozhlížeti po krajině. Tato nádherná řada sloupů vine se ladně krajinou a stoupajíc do vrchu zatáčí se stranou po pahorku a mile uvádí nás do Mariánské svatyně. Ne bez zvláštních dojmů četli jsme jména osob, jejichžto štědrostí vystavěny byly tyto velkolepé oblouky. Na místě jednom jsou tu krejčí, švadleny, čalouníci; na místě druhém osoby služebné z města; poněkud dále drvoštěpové, zedníci, kteří složili své úspory na jeden, dva, ano i tři oblouky.

Stoupali jsme pozvolna po stezce této, posvěcené modlitbami a slzami tolika zbožných poutníků, kteří po ní každodenně kráčeli a kráčejí. Ó kolikráte touží poutník na cestě této míti aspoň část oné dětinné důvěry, která plodí tklivé zázraky, o nichž svědčí četná díkůvzdání a zaslíbení při oltáři Panny Marie! Projevili jsme před kostelníkem přání, že chceme uctíti posvátný obraz. Žádost naše byla přednesena knězi, který byl představevým u Marie Strážné, a který má jediný právo obraz odhaliti. Svíce byly rozžaty; kněz oblékl se do rochetky se štólou, a my jsme jich následovali za hlavní oltář. Přišedše ke schodům se dvojitým zábradlím, padli jsme na kolena a třikráte jsme pozdravili pozdravením andělským Matku lidí a královnu andělů.

Železné dvéře zavrzly a otočily se ve svých stěžejích, a my jsme byli voláni jeden po druhém, abychom patřili na věčně ctihodnou tvář velebné Panny. Ať jest podoba vyobrazena věrně dle přírody, ať jest toliko výrazem ústního podání, to jest jisto, že odpovídá oné představě, kterou si učinili o Panně Marii křesťané v dávných stoletích. Čistě provedená zaokrouhlenosť, oči úplně otevřené, obočí lahodně klenuté, přepodivná souměrnosť jednotlivých částí, pleť obličeje barvy pšeničné, to všecko, jakož i neodolatelná laskavosť zírala z celé její tvářnosti. Tolik asi mohl jsem vyčísti z obrazu, který zajisté délkou času ztratil mnoho na svém výrazu.

Každého roku sestupuje Královna nebes s hory do města; zde zdrží se po tři dni. Průvod její jest vítězoslavný; obyvatelé z Boloně i z celého okolí sejdou se ku slavnosti, aby se účastnili průvodu. Kardinál arcibiskup očekává milostnou Královnu u brány městské a odevzdá jí klíče od brány. Když ji uvítal s úctou která přísluší hlavám korunovaným, odnáší ji sám do *kostela sv. Petra.* Zde vystavena jest po dva dny ve dne v noci ku všeobecnému uctívání věřících. Třetího dne zavítá do biskupského chrámu udělit svého požehnání, načež nastoupí zpáteční cestu do vysokého paláce, aby ochraňovala šťastné město, které vidí u svých nohou.

Odchod její jest rozněž tak slavný jako její příchod; děje se tak v prvních dnech měsíce máje. Ovšem, máme-li pochopiti kouzelné vnady této skvělé slavnosti, k níž mnoho přispívá krása jara a jasnosť nebeského blankytu, musíme sami Itali viděti. Po této v pravdě nebeské slavnosti cítí se lid italský šťastným; jeho obraznosť tak živá a srdce jeho tak vznětlivé, jsou znova posvěceny nevinnými a zbožnými dojmy: *duch* vítězí nad *tělem.*

V Italii obzvláště jest třeba vzývati Marii, královnu panen; z té příčiny zajisté také tolik svátků, obrazů, různých a četných zvyků a obyčejů, které všude poukazují na Marii. Vidí-li lehkomyslný a bezbožný cestující v tomto všeobecném zjevu toliko opovržení hodnou pověru, tomu se nelze příliš diviti; neboť kdo o všem pochybuje, ten také daleko nevidí a netuší ničeho. Avšak soudný pozorovatel spatřuje zde jednu z nejkrásnějších harmonií v náboženství křesťanském.

Odporučivše sebe a své přátely Panně Marii, odevzdali

jsme k nohám jejím příspěvek poutnický na památku našeho krátkého pobytu. Ubírajíce se nad míru šťastni a blaženi nazpět do města, sestupovali jsme pomalu s hory svaté, abychom se pokochali krásným divadlem, které se rozvíjelo před našima očima. Byla to rozsáhlá rovina, kterou obklopovaly Apeniny a protékala řeka Reno, v jejížto vodách bylo viděti široké vrstvy bílého křemene, sloužícího za řečiště.

V této líbezné a poutavé krajině rozkládá se město učenců se svými starými valy, četnými věžemi a bílými vilami, které roztroušeny jsou po vůkolních hřebenech horských.

Na úpatí hory v levo počíná nové sloupořadí, které má asi sto padesát oblouků: jest to cesta vedoucí ku Campo Santo čili ku svatému poli. Jméno toto v pravdě křesťanské dává se v Italii hřbitovům; a hřbitovy zasluhují toho jména. Pomníky, které postavila dojemná úcta k nebožtíkům, svědčí zároveň o nejvroucnější víře ve příští z mrtvých vstání. A třebas není Campo Santo v Boloně utvořeno z posvátné hlíny Jerusalémské, jak tomu jest ve městě Pize, tož přece jest místem, které patří mezi nejctihodnější a nejvzácnější v Italii.

Představme si jen nesmírný čtverec, který obklopen jest vysokými, zelenými stromy a skvostnými sloupořadími, nádhernými kapličkami a ještě nádhernějšími náhrobky; potom skrovné pomníky a jednoduché hroby s četnými nápisy, které sice obsahem svým připomínají nám spisy klasické, avšak přes to všechno svědčí o starobylosti křesťanské, a slouží ke cti učenci a knězi Schiassimu — a budeme míti malou představu o tomto velkolepém hřbitově. Cestovatel jansenistický shledával by zde poněkud mnoho nádhery světské a méně náboženského klidu, který se hodí do tichého příbytku mrtvých.

23. listopadu.

Vězení krále Enzia. — Kostel sv. Pavla. — Svatý Petronius. — Svatý Dominik. — Svatá Kateřina Boloňská. — Svatý Štěpán. — Anekdota o Benediktu XIV. — Galerie. —

Při východu slunce přijíždělo do města mnoho venkovanů přivážejících na trh *canepa*, výtečný to druh konopí, s nímž provozuje Boloňa rozsáhlý obchod. Prodrali jsme se zástupem hlučícím, abychom se odebrali do paláce Podesty, bývalého to vězení krále Enzia, jehožto příběhy zkrátka chci vyložiti. Ve třináctém století žil císař německý jménem Bedřich II.; ten projížděje světem napořád válčil a málo sobě vážil zákonů spravedlnosti. Starší jeho syn Enzio kráčel mu po boku. Jsa ještě mlád a pln síly pustošil ohněm a železem krajinu kolem Ankony a přemohl mocné loďstvo Janovanů. Když přišel do Lombardie, střetl se v boji s Boloňany, kteří úplně zničili jeho armádu na rovinách u Fosalta, jej pak samého zajali; stalo se to v měsíci květnu r. 1247. Vítězové vedli ho u vítězoslávě do města, a odsoudili ho k doživotnímu vězení. Měl teprve pět a dvacet let, a dočkal se padesáti. Z dlouhé chvíle opěvoval své neštěstí, a zajatý pěvec dosud ještě žije v ústech lidu boloňského. Viděli jsme věž, ve které byl střežen, a onen pokoj, ve kterém zemřel. V pokoji tom, který ještě dosud nazývá se *Sala d'Enzio*, konáno bylo konklave, které zvolilo r. 1410 papeže Jana XXII.

Naproti tomuto palácí nalezá se vodotrysk *Obrův*, dílo to Jana z Boloně, o kterém promluvím při navštěvě uměleckých děl ve Florencii. Mezi mnohými kostely shlédli jsme tyto:

I. Kostel *sv. Pavla*, kde jest hrob kněžny Elišky Bacciochi, sestry Napoleonovy; v jedné kapli zasluhuje pozornosti obraz od Guerchina, představující *Duše v očistci.*

II. Kostel *sv. Petronia*, který se hodí lépe než metropole za první kostel boloňský. Ačkoliv počala se stavěti tato basilika již na konci čtrnáctého století, přece dosud není dokončena. Dva umělecké předměty vzbuzují obzvláště naši pozornost: *Sibyly* na branách a velkolepá okna v kapli *sv. Antonína.* V lodi sv. Petronia určil Cassini první poledník; učenci toho nezapomněli, avšak co zapomněli a snad nikdy nevěděli, jest život sv. Petronia. A přece vzdor těm, kteří mají oči k vidění a nevidí, má zajisté život světce toho aspoň tolik práva zůstati v paměti lidské, jako výpočet hvězdářský, ať si pochází od Newtona nebo od Cassiniho.

Ku konci čtvrtého století narodil se Petroniovi, náčelníku pretoria, dávno žádaný synáček, jemuž se dostalo v mládí velmi laskavé péče a moudrého ošetřování. Hoden jsa svého otce svým bystrým rozumem, chtěl státi se hodným Boha svého ctnostným životem. Odešel z domova, aby viděl vlastníma očima veliké vzory svatých, kteří obývali pouště na východě. Jako Mojžíš, když byl zavolán z hořícího keře, pochopil i on, že kráčí po zemi posvátné, a prošel bosýma nohama všechny tyto rozsáhlé pustiny. Obohacen byv dary nadpřirozenými vrátil se do Říma. Papež Celestýn postavil na svícen tuto svíci hořící a svítící; Boloňa dostala za biskupa světce, napravitele a otce, který ji pozvedl z bídy duševní i hmotné, ve kterou ji jako do nějakého hrobu uvrhlo kacířství a ukrutnost barbarů.

A hle, ostatky sv. Petronia, které odpočívají v kostele k jeho poctě vystaveném, nezaslouží si žádné návštěvy? Jeho život nezaslouží žádné vzpomínky? Ty si libuješ v tom, můžeš-li pohlížeti, posuzovati, chváliti předměty umělecké, které zdobí jeho chrám, dle toho, jaký máš vkus, avšak na to, příteli, zapomínáš, abys u slavného hrobu poklekl? Ó kdy přestanou býti cesty po Italii pouze světskými, neprospěšnými a často nebezpečnými vycházkami?

III. Kostel *sv. Dominika.* Pamětihodný hrob krále Enzia, který se zde nalézá, upoutal by zcela pozornost cestovatele, kdyby nebyl zastíněn hrobem jiným, zářícím slávou a velebností: hrobem sv. Dominika. Zde odpočívá pod nádherným oltářem z bílého mramoru dovedně zhotoveným znamenitý potomek z rodu Guzmanů, spasitel jižní Evropy, a se svatým Františkem Serafinským sloup církve ve třináctém století.

Projevte přání, že chcete viděti v jedné z pobočních kaplí *Madonu del velluto*, a budete jako u vyjevení. Toto mistrovské dílo od Lippa Dalmasia jest nejznamenitějším vzorem, kterak cit náboženský dá se spojiti s uměním. Ze zbožnosti nechtěl tento nábožný umělec malovati nic jiného, leč madony. Z dějin dovídáme se, že byl posvátností díla a čistotou srdce, se kterou k dílu přistupoval, tak proniknut, že si ukládal den před tím půst a ráno přistupoval

ke stolu Páně. Kvido též uznal, že žádný malíř, ani sám Rafael se všemi pomůckami moderního umění nedovedl dodati všem svým postavám toho rázu svatosti, pokory a čistoty jako Dalmasio.

IV. Kostel *del Corpus Domini* či *della Santa* t. j. kostel sv. Kateřiny Boloňské. Jakkoli jsou velmi krásny malby od Ludvíka Karacha, od Josefa Mazza a od Zanottiho, které krášlí kůr, klenby a zákristii, přece nezdrželi nás ani na okamžik. Chtěli jsme především spatřiti div, který jest nade všecka mistrovská díla v umění. Půda, po které chodíme, jest půdou posvátnou, po níž chodila před čtyřmi sty lety vznešená panna z Boloně. Dům, ve kterém dlíme, byl jejím příbytkem. Všecky klenby tohoto kláštera viděly její slzy a utrpení. Stěny těchto malých pokojíků naslouchaly jejímu hlasu, a dosud vane z nich líbezná vůně její modliteb a ctností.

Pokud žila, nazývala se panna tato Kateřina. Bůh ji oslavil a jméno její jest nyní *svatá* Kateřina Boloňská. Dostavše dovolení podívati se na její tělo zázračně zachované, vešli jsme do okrouhlé kapličky, která byla na tlusto potažena červeným sametem a vyšívána zlatem. Uprostřed jest trůn a nad ním baldachýn, který jest jak krásný tak nádherný. Na trůně sedí světice majíc obličej odhalený. Ruce, které jsou rovněž odhaleny, spočívají na kolenou, a nohy možno viděti skrz čisté sklo. Údy zachovaly ještě svou svěžest, avšak barva těla jest poněkud načernělá, jen nižší část pravého líce má na sobě jasnou bělost; jest to ono místo, na které dostala políbení od Dítěte Ježíše.

Ó jak jsem se považoval za šťastného, že jsem knězem! Neboť z té příčiny toliko bylo mi dovoleno, políbiti nejen nohy, nýbrž i ruce světice, a prohlédnouti si z blízka ctihodné předměty, které byly posvěceny rukama této divotvůrkyně. První křesťané pochovávali s těly mučeníků všecko, co na ně mohlo upomínati, aby jedenkráte mohli býti poznáni. Italiáni zůstali věrni tomuto obyčeji a věrně chovají s ostatky tělesnými svatých a světic Božích též předměty, kterých tito užívali. Tak v tomto pokojíku spatřujeme škapulíř této světice, její kapesník, modlitební knížky psané její rukou, violončelo, hlavu Ježíška od ní samé malovanou, a konečně zázračný kříž s ukřižovaným Spasitelem, který k ní mluvil. Upřímně jsme si přáli v těchto slastných chvílích, aby byly s námi všechny osoby, které nám byly milé a drahé; nemohouce jinak odporučili jsme je mocné přímluvkyni města Boloně, a odcházeli jsme s úmyslem, navštíviti kostel sv. Štěpána.

V. V každé příčině památným pomníkem jest kostel *sv. Štěpána*, který sestává ze sedmi kostelů spojených v jeden. První z nich vystavěn byl svatým Petroniem. Kdybych znal archeologa, který by byl upřímným a nepředpojatým ctitelem umění křesťanského, poradil bych mu, aby se usadil v Boloně a studoval po celý rok každodenně kostel sv. Štěpána. Předsíň, křtitelnice, stavitelství všech slohů, kaple rozličných způsobů, staré fresky ze dvanáctého a třináctého století, prostinké malby, plné čilosti a života, obrazy Panny Marie, votivní sochy a obrazy, hroby svatých, z toho všeho nalezl by zde opravdovou sbírku, v níž každá věc vyplňuje jednu stránku v dějinách umění od kolébky křesťanstva až po naše doby. Odcházeje od tohoto pomníku, který jest snad jediným takovým na světě, spatřil by ještě na zevnější zdi starobylou kazatelnu, odkud hlásalo se evangelium lidu shromážděnému na veřejném náměstí.

Dříve než jsme přišli do akademie, minuli jsme palác, který obýval Benedikt XIV., pokud byl ještě arcibiskupem boloňským. Příbytek tento oslavený tolika památkami, upamatoval mne na příběh, který nás důkladně obeznamuje s povahou tohoto duchaplného a vznešeného muže zároveň.

Jakýsi ledabylý básník osmělil se uveřejniti hanlivou báseň o tomto ctihodném arcibiskupu, který si jí přál viděti; dostav ji, četl ji s velikou zálibou a pozorností. Potom ponechav v básni všecky urážky, které se jeho vlastní osoby týkaly, opravil několik chybných veršíků a odeslal ji spisovateli s tímto doložením: „Tuším, že takto opravená půjde lépe na odbyt.“

Galerie, kterou jsme si hlavně šli do akademie prohlédnout, vyznačuje se hlavně případnou volbou obrazů. Pozornost naše byla hlavně upoutána na *mučednictví sv. Anežky* od Dominiquina*); *Madonna della pietà* od Guida; *Panna Maria ve svém oslavení* od Perugina**) a *sv. Cecilie* od Ra-

*) Naroz. v Boloni 1571.
**) Naroz. v Perugii 1446.

faela*). Tyto velkolepé malby umístěny jsou v okrouhlém sále, do něhož se přijde dlouhou chodbou, v níž rozvěšeno jest množství obrazů ještě z dob před renesancí. Toto vzájemné sblížení poučuje nás jasně o dějinách umění a ukazuje nám makavě, jaký jest rozdíl mezi duchem a způsobem malby, který shledáváme ve škole křesťanské a ve škole pohanské. Abychom tuto svou myšlénku lépe vysvětlili, naskytne se nám příležitost v městě Florencii, kdež octneme se za několik dní.

24. listopadu.

Apeniny — Kroj. — Markýzka Pepoli. —

Kdo neslyšel ve svém mládí, neb kdo nečetl o loupežnících v Černém Lese anebo v Apeninách? Vždyť bez takových příhod o loupežnících neobejde se žádné vypravování z cest po Německu a obzvláště po Italii. Obrazotvornost zůstává věrna svým prvním dojmům, a proto i my znepokojeni jsme byli hroznými myšlénkami, když bylo ujednáno, že máme jeti tímto pověstným pohořím. O třech hodinách, když jsme se probudili ze spánku, vzpomněli jsme si hned po Pánu Bohu na sgrazzatory čili bandity. Jako naše myšlénky, byl i čas pošmurný.

Černá noc, tuhá zima a hustá mlha, která padala s velkými kusy sněhu, sprovázely nás při našem tichém odchodu. Boloňa pohřížena byla ve spánek. U bran městských vpustil konduktor do vozu silného muže, který měl dávati pozor na zavazadla připevněná již bez toho dvěma silnými řetězy. Uvnitř bavili jsme se vypravováním, které mělo naše myšlenky rozveseliti. Poslouchali jsme o vraždách, které byly spáchány před desíti lety nebo jen před dvěma dny.

Brzy jsme se dostali do hlubokého údolí, opravdového to brlohu loupežnického, ohraničeného dlouhým a pustým pohořím: byli jsme v Apeninách. Zde čekali na nás čtyři voli barvy šedé s velkými rohy. Čas od času byli vypřaženi tito užiteční ale váhaví čtyřnožci, a nahraženi jinými. Rozednívalo se; než běda! Loupežníků nikde, žádné přepadnutí,

*) Naroz. v Urbinu 1485.

a tudíž cesta bez zajímavé příhody. Odškodnil jsem se za tutu ztrátu tím, že jsem si důkladně prohlédl krajinu. Sotva jest co smutnějšího, než-li pohled na Apeniny, aspoň na onu část, která dělí Boloňu od Florencie. Neshledáváme se zde ani s majestátním pohořím Švýcarska, ani s jeho vyčnívajícími vrchy, ani líbeznými údolími, která oživena jsou hukotem vodopádů a šumotem horských bystřin.

Neúplné hory, semo tamo bez ladu a skladu rozházená skaliska, která jsou po většině holá s hlubokými propastmi, anebo pokrytá zakrnělými duby; to jest stručný popis krajiny, kterou nikterak neobveselují, nýbrž spíše zachmuřují osamělé chatrče chudých obyvatelů na těchto místech polodivokých. Po celých deset hodin jeli jsme mezi těmito horami cestou, podél které otvíraly se propasti a postaveny byly kříže na místech, kde událo se nějaké neštěstí. Chvála Pánu Bohu, nepotkala nás na cestě žádná nehoda a nestřetli jsme se v celých Apeninách s žádným loupežníkem. Viděli jsme pouze jeho pravou podobu a oblek, jaký od starodávna nosí tamnější prostosrdeční horalé.

Představte si muže se statečným vzezřením, černými vlasy, měděnou pletí, na hlavě s kloboukem Robinsonovým, kolem něhož jest omotána pentle z černého sametu, připevněna z předku podlouhlou přeskou; ramena pokrytá pláštíkem a kabátcem kaštanovým; punčochy splývají v jedno se střevíci; přimyslete si za pásem pistole a na ramenou pušku, a máte před sebou apeninského *sgrazzatora*. Provází-li vás po vašich cestách některý horal, máte jeho strašnou podobu před očima. Požádáte-li jej, aby vám ukázal svůj nůž, ukáže vám zcela chladně zbraň, při jejížto pohledu hrůzou se zachvějete; jest to dýka, která má čepel tenkou, úzkou a asi devět palců dlouhou. Vyptáváte-li se ho dále, jako my, dá se vám do výkladu o svých potyčkách v lese, jakož i o své statečnosti a duchapřítomnosti, které mu bylo potřebí, aby mohl loupežníkům uniknouti. Chraňte se však dáti na sobě znáti nějakou známku nedůvěry; přestal by vám naprosto vypravovati a vy byste toho litovali: již byste neuslyšeli o dobrodružstvích, která jsou velmi pěkně vymyšlena a se zajímavými posuňky vypravována. Ostatně věřiti nemusíte jeho výkladu, neboť ve skutečnosti jest dle mého mínění v Apeninách mnohem méně sgrazzatorův, než jak se o tom dočítáme, rara avis in terris atd.

Po povídačkách loupežnických mluveno bylo střídavě o Francii a o našich přátelích. Jeden cestující však, který byl odedávna v Boloni usedlým, příjemně nás pobavil životopisem Markýzky de Pepoli. „Což neznáte markýzky této?“ pravil nám; „když vám jméno její řeknu, tu s udivením poznáte, že pod touto italskou slupkou skrývá s jméno francouzské, které jest oslavováno a milováno od vojínů z dob císařství. Markýzka Pepoli jest prvorozená dcera Murata, krále Neapolského. Provdána jest v Boloni, a má značné jmění; avšak to není příčinou, proč vám o ní mluvím. Její sláva záleží v tom, že může býti vzorem všem hospodyním a matkám, které umí dobře vychovávati své dcery.

Paní tato prostě se domnívá, že vychovávati jest učiti někoho, jak má žíti. Rozumná, pravá a vznešená zbožnost, která jest stydlivou ozdobou ctnosti, tvoří základ vyučování a výchovy dívek. Pod mateřskou ochranou vedena jsouc dovednými učiteli, prospívá mladá dívka ve vědomostech. Po vyučování odchází dívka k domácímu hospodářství, obstarává prádlo, učí se šíti, spravovati šaty a dělati účty o příjmech a výdajích: zkrátka, přiučuje se ponenáhlu vésti a pořádati domácnost. Šlechtická dcera nestydí se nikterak za toto zaměstnání; neboť matka její říkává jí, že na světě není žádné sprosté práce, nýbrž že toliko hloupí lidé dělají zaměstnání sprostým; u člověka rozumného jest ve vážnosti každý, kdo rozumně a věrně koná povinnosti stavu svého, královstvím ženy jest její dům, a jejími nejdůležitějšími záležitostmi pořádání domácnosti.

Po takovém vychování bude vnučka bývalého krále neapolského zajisté něžnou, zbožnou, vzdělanou, jednoduchou, skromnou, statečnou a dobrou manželkou, dobrou paní a hospodyní; ona dovede do pořádku uvésti svou domácnost, dohlédati na čeládku, modřiti a žehliti límečky svým dítkám, spravovati punčochy svému manželi; tomu všemu bude rozuměti, to vše bude dělati, a nebude se za to styděti. Za to však nebude nikdy *divem světa*, nedovede plovati, ani na koni jezditi, ani šermovati, ani dychtivě doutníky kouřiti, ani romány čísti; nebude míti zvláštní lože v divadle, ani zvláštního místa při sněmování, aby se mohla pobaviti a povyraziti. Jinými slovy, zakončil cestující svou řeč, devatenácté století jest ohroženo, že se mu dostane od markýzky o jednu *dobrou ženu* více a o jednu *pávici* méně.

Tato zajímavá rozmluva nedala nám mysliti na nepříjemnou a jednotvárnou cestu, které jsme již veliký kus urazili; přijeli jsme do Florencie teprve o dvou hodinách po půlnoci.

25. listopadu.

Florencie. — Zahrada de Boboli. — Krátký přehled dějin města Florencie.

Jaké bylo naše překvapení, když jsme ráno oči otevřeli a spatřili nebe jasné a průhledné, jako u nás ve Francii za krásných dnů letních. Při tom cítili jsme příjemnou teplotu a viděli všecko tak zelené a svěží, jako u nás v měsíci květnu. Abychom mohli posouditi celé město najednou, odebrali jsme se do *císařské a královské zahrady de Boboli*. Jest to zahrada patřící ku krásnému paláci Pitti, kde sídlí nyní panovník. Zahrada rozkládá se stupňovitě na vyvýšené stráni a s nejvyššího místa mohli jsme pohodlně přehlédnouti celé květnaté město. Florencie, rozložena jsouc na rovině obklopené horami, které pokryty jsou do polovice bujným rostlinstvem, podobá se perle v kalichu květiny, jejíž listy jsou na dně čerstvé a nahoře zvadlé.

Hlavní město Toskánska, kterým protéká řeka Arno, má na sto tisíc obyvatelů. Jest krásně vystavěno a dosti slušně vydlážděno, a v době podzimní přeplněno nevyhnutelnými Angličany. Potkali jsme též několik Francouzů.

Večer za stolem mluvilo se téměř výhradně francouzsky. Byl jsem nad tím šťasten a hrd, a moje radost dosáhla nejvyššího stupně velmi milým a příjemným překvapením. Při večeři otázal se mne pán naproti mně sedící, správnou francinou, co jest nového v Neversu, a jak se mají někteří z mojich přátel.

Tento ctihodný neznámý, který tak dobře věděl, kdo jsme a odkud přicházíme, byl hrabě T. W. . . Patří k oněm vzácným mužům, kteří jsou tak šťastni, že s nejvybranějšími způsoby naší staré šlechty spojoval vědecky vzdělaného ducha a opravdový cit pravého křesťana.

Podívejme se ještě jednou na Boboli. Při vchodu postaveny jsou na mohutných podstavcích dvě slušné sochy

ze starověku, které jsou zhotoveny z orientálního porfýru a představují dva zajatce dácké. Dále objeví se zrakům našim obrovská socha Ceresy, a ještě mnohé jiné, které buď nemohu nebo nechci všechny jmenovati.

Sochaři, jejichžto díla zdobí zahradu, způsobili svými smutnými vlohami, že jsme museli klopiti oči krok za krokem. S výšiny, kde jsme zastavili, obsáhly zraky naše celé město. U nohou našich valila se řeka Arno; zdálo se nám, jako by zmítané její vlny podávaly nám zevrubný obraz z dějin města Florencie. Stoje na klasické půdě domníval jsem se, že jest mi dovoleno užiti básnického obratu, a proto obrátiv se k řece, oslovil jsem ji: „Starodávný svědku událostí, na místech těchto se sběhších, vypravuj mi, co jsi viděl?“ A řeka Arno odpovídala mi: „Dávno před Římany obývali Etruskové, osadníci feničtí, moje břehy; hrdelná výslovnost Florentanů svědčí o jejich původu; viděla jsem jádro vojska Césarova, které přišlo a ze starého města vytvořilo město nové. Florencie dostala se pod nadvládu Říma, s nímž byla spojena širokou silnicí, nazvanou Via Caspia, jejíž trosky můžeš ještě poznati. Za Nerona meškal zde nějaký čas apoštol jménem Frontinus, kterého svatý Petr poslal do Galie; zde roznítil jiskru božského ohně, s kterým ubíral se ještě v jiné kraje: Florencie byla pokřesťanštěna.

Spustošena byvši od Barbarů, byla opět vystavena od Karla Velikého, tohoto slavného obnovitele západního císařství. Roku 1125 byla tak mocna, že přemohla a podmanila svou dávnou soupeřkyni, město Fiesole. Po dvou stoletích roznesla se po celém světě sláva jejího jména. Na klenbách paláce, zvaného Palazzo Vecchio, připomíná nám jeden obraz onu událost, snad ojedinělou na světě, a tak čestnou pro osvětu města Florencie. Obraz ten představuje římského papeže Bonifáce VIII., který přijímá dvanácte vyslanců rozličných mocnářů při své slavné ročnici r. 1300 — a vyslancové tito byli všickni Florentané.

Papež také byl překvapen tímto setkáním se samými Florentany, kteří ovládali celý svět a pravil k nim: „*Vy jste pátým živlem světa!*“

I seznam panovníků, u kterých byli tito Florentané ministry, budí u každého nemenší obdiv, nežli sama zmíněná událost; byliť to: král francouzský, král anglický, král český, císař německý, republika ragússká, Pán na Veroně, veliký chán tatarský, král neapolský, král na Sicilii, republika pisánská, panství Kamerinské a velmistr řádu sv. Jana v Jerusalémě.

Florencie měla vládu hned aristokratickou, hned demokratickou, a domohla se obchodem s Asií nesmírného bohatství, které bylo příčinou její pozdější zkázy. Moje vlny červenaly se nejednou krví nejšlechetnějších občanů. Odvrať oči své od tohoto smutného divadla, a pohleď na slavné muže, které tato země zplodila! Nebudu mluviti o mnohých jiných, a zmíním se toliko, že zde spatřil světlo světa Dante, král básníků a tvůrce řeči italské, který měl tu jedinou vadu, že byl fanatickým stranníkem Gibelinů; Macchiavel, který své vlohy zneuctil tím, že byl hlasatelem lsti a úskočnosti; Michal Angelo, který by si byl nesmrtelné slávy dobyl jako malíř, jako sochař, jako stavitel, kdyby nebyl býval odchovancem renesance; Brunelleschi, o jehož bezúhonné slávě ustavičně hlásá věž ve Florencii. Frà Bartolomeo, který nikdy neukázal se ve větší slávě, jako když do ohně házel lehkomyslné výtvory svého dovedného štětce; Cimabue, jehož slavná pověst rostla tou měrou, kterou umění bralo na sebe ráz náboženství katolického, svatý Antonín, perla biskupů patnáctého století; svatý Filip Neri, vzor kněží; blahoslavený Hipolyt Galantini, jehožto památce žehnají chudasi a dítky, zatím co nebesa korunují jeho ctnosti, svatý Filip Benicius, chlouba *Servitů* a apoštol míru mezi Guelfy a Gibeliny; konečně sv. Magdalena de Pazzi, která byla svatou Terezií italskou.“

Takto plynuly dějiny Florencie před očima s vlnami řeky Arna, která chvátala, aby splácela vždy stejný dluh svých vod moři Etrurskému, jako kdysi lidé na těchto březích žijící spláceli dluh svého života velikému oceánu vděčnosti. Když jsme vyslechli toto poučení o dějinách, vrátili jsme se do hostince s nadějí na hojnou sklizeň pro zítřejší den·

26. listopadu.

Křestní kaple. — Katedrála. — Pomník Dante-a, Giotta a Marsila Ficina. — Sochy sv. Miniata a sv. Antonína. — Žehnáčky. — Svatý Zénób. — Upomínka na všeobecný sněm. — Zvonice. — Kostel sv. Vavřince. — Kaple Medičejská. — Kostel l'Annunziata. — Kostel sv. Magdaleny de Pazzi. — Nápis Arnulfův. — Zápalky chemické.

Ukázka mravů.

Naše první cesta byla do kaple křestní. Základ k této budově pocházející ze šestého století dala Teodelinda, královna Lombardů. Má podobu osmiúhelníka a jest celá vykládána mramorem, avšak, až na troje pověstné brány bronzové, dal bych přednost křestní kapli v Parmě. Nejstarší brána na jižní straně byla zhotovena r. 1330. od Ondřeje Pisánského. Ve dvaceti odděleních předvádí se nám tu život sv. Jana s rozličnými jeho ctnostmi. Na obrazech *Navštívení* a *Obětování Panny Marie* jsou postavy ženské provedeny se vší něžností, ano řekl bych s jakýmisi bojácnými rozpaky, v celku pak jsou obrazy plny okouzlujících vnad. Nesmíme též zapomenouti na dobu těchto jednoduchých, ale vkusných výtvorů uměleckých, které jsou mistrovským dílem Ghibertiho; druhé dvě brány pocházejí ze století čtrnáctého. Prostřední jest tak krásná že Michal Angelo tvrdil o ní, že by mohla býti branou do ráje. Mezi všemi vypuklinami, které zdobí jednotlivá oddělení, jsou předmětem obdivu obzvláště výjevy ze Starého zákona. Vedle hlavní brány jsou dva sloupy porfýrové, které byly dobyty od Saracénů; železné řetězy pak, které jsou na nich přivázány, zvěčňují památku na slavné vítězství, kterého dobyli Florenťané na Pisánských.

Od křestní kaple kráčeli jsme ku katedrále *Santa Maria del Fiore* (Panna Maria Květná). Tento ohromný kostel jest 467 stop dlouhý; šířka kopule převyšuje kopuli sv. Petra v Římě o sedm stop a dva palce. Celý zevnějšek až na průčelí jest vykládán různobarevným mramorem. Nad loďmi táhne se kolem zdí chodba, jejíž zábradlí z mramoru vytesáno jest na způsob krajek. Podobná chodba se zábradlím jest na spodní části kopule, kdež obklopuje vzdušnou část budovy jako nějakým věncem z květin. Okna ozdobena jsou

řezbami, spirálovými sloupci, mosaikou a pyramidami; podobně okrášleny jsou čtvery poboční dvéře.

Vnitřek kostela jest bohat na pomníky, sochy a náhrobní kameny. Vedle jedněch pobočních dveří jest malba na dřevě, představující Dantea v oděvu občana z Florencie s vavřínovým věncem na hlavě. U něho jest obraz *Božské Komedie* a pohled na Florencii. Opodál spatřujeme ještě pomník Giottův a pomník Marsila Ficina.

Ze soch v první řadě sluší jmenovati sochu sv. mučedníka Miniata; jest velikosti obrovské. Pochopuji, že umění, chtějíc zvelebiti nadpřirozené ctnosti a statečnost, překročuje obyčejné rozměry. Římský vojín Miniat byl posádkou ve Florencii, když Decius počal krutě pronásledovati křesťany. Tento statečný vojín, vybídnut byv, aby obětoval modlám, ukázal, že dovede pro svého Boha vzdorovati smrti, které tolikráte byl vzdoroval pro svého panovníka: smrť jej zastihla v nejkrutějších mukách. Toto slavné vítězství bylo předchůdcem vítězství legie thebánské, a Florencie zachovala ve vděčné paměti jeho jméno, které Bůh zapsal mezi jména nebeských nesmrtelníkův.

Ostatky tohoto slavného mučedníka a jeho soudruhů odpočívají v kostele nedaleko brány *di San Miniato*, který jest zasvěcen jeho památce. Tato ctihodná svatyně, vznášejíc se na třiceti šesti mramorových sloupech, jest velmi ušlechtilá a zasluhuje obzvláštní pozornosti cestovatelů. Druhá obrovská socha jest socha sv. Antonína, arcibiskupa Florenckého, jehož ostatky obohacují katedrálu. Ó šťastná města, která ve svém vlastním lůně nalezají vzory a učitele ctností! Ještě šťastnější jsou ona města, která dovedou pomníky zvěčniti jejich drahocennou památku! Neznám nad to krásnějšího vlastenectví!

Jsa ušlechtilým synem Florencie a otcem vlasti, narodil se Antonín r. 1389. Obdařen byv výtečnými vlastnostmi, měl co děkovati jen svému přepodivnému nadání duševnímu, že mu bylo dovoleno vstoupiti do řádu sv. Dominika. Ve věku patnácti let představil se převoru ve Fiesoli a snažně jej prosil, aby ho přijal mezi novice. Převor, který chtěl se přesvědčiti, zda nejedná Antonín nepředloženě, pravil mu: „Milý synáčku, budeš přijat, naučíš-li se napaměť *dekret Gratiánův.*“ Každý, kdo jen poněkud zná tuto část církevního práva, uzná, že podmínka tato byla naprostým zamítnutím

jeho žádosti. Antonín však neviděl v tom, leč obyčejnou překážku, dal se do učení, a po dvanácti měsících představil se opět převorovi.

A hle, div divoucí, mladík odříkává, odpovídá na otázky s takovou jistotou a rozhodností, že byl ihned za všeobecné radosti přijat.

On to byl, který později odpověděl Eugeniovi IV., který chtěl jej učiniti arcibiskupem: „Chtěl byste, přesvatý Otče, naložiti jako s nepřítelem, komu jste dal na jevo tolik známek své přízně a dobroty?“ Papež však ve svém úmyslu byl neoblomným. Antonín, jakožto arcibiskup, pravidelně visitoval svou arcidiecési. Mezek byl jeho jediným povozem a družinou. Když neměl již co rozdati, prodal i tohoto mezka, aby mohl pomoci chudým. Bohaté osoby snažily se pak mezka tohoto koupiti, aby mu jej příležitostně mohly darovati. Tento zbožný obchod trval po drahný čas; a kdyby tomu on sám nebyl přišel na stopu, žádné zboží zajisté nebylo by bývalo tak často prodáno, jako mezek sv. Antonína a vlněná přikrývka sv. Jana Almužníka.

U dvou prvních pilířů ve hlavní lodi jsou dva žehnáčky, z nichž jeden vyznamenává se svými řezbami, druhý pak jest ve veliké úctě, poněvadž choval v sobě kosti *sv. Zenobia.* Jako sv. Antonín jest i Zenobius rodákem, ochráncem, patronem, apoštolem Florencie a synem Zenobie, královny palmyrské; narodil se ve století čtvrtém. Vyloven jsa z propasti modlářství, stal se sám lovcem lidí.

Nejprve získal víře Kristově otce svého i matku. Jakožto přítel sv. Ambrože a papeže Damasa zemřel za panování Honoriova a pochován byl v katedrále, kdež bdí nad rodinou, kterou zplodil Kristu Ježíši.

Kostel *Santa Maria del Fiore* připomíná ještě jinou událost důležitou v dějinách. Kostel tento viděl mezi svými zdmi slavný, všeobecný sněm, na němž byla ujednána a spečetěna jednota mezi Východem a Západem, jednota tak dlouho žádaná a tolikráte přerušená, po které i tentokráte mělo býti brzy od Řeků nohama šlapáno k jejich vlastnímu neštěstí. Přípravné porady konaly se v klášteře dominikánském, konečná rozhodnutí čili veřejná sezení pak v biskupském chrámu Páně.

Tohle jest jen několik vzpomínek, kterými ovládán jest přichozí do této přepamátné budovy. Kdyby mi bylo

dovoleno dáti radu vám všechněm, kteří hledáte povznášející myšlénky ve krásné Italii, tu zvolal bych: Nebuďte nevšímavi k těmto vzpomínkám; buďte ujištěni, že dovedou buditi a zdokonolovati smysl náboženský, který bych beze vší obavy pojmenoval druhým okem každého umělce.

Ve Florencii jest věž oddělena od katedrály; tato zvláštnost naskytuje se často v Italii, obzvláště v Romagni, kde po dlouhý čas převládal vkus byzantinský. Věž kostela Panny Marie Květné má podobu čtverhrannou, obložena jest od země až do vrchu drahocenným mramorem, a jest zajisté nejúhlednější a nejkrásnější *zvonicí*, jakou jsme viděli, a jakou vůbec viděti možno. Kdož v umění si oblibují, mají v dobré paměti, že zvonice jest dílem Giottovým, a to jest důkazem, že otec novověkého malířství a král umění křesťanského nepotřeboval klasických vzorů z Athén a z Říma, aby tvořil mistrovská díla.

Když jsme vycházeli z *dómu*, shledali jsme ulice přeplněny Toskaňany a Toskaňankami, kteří přišli na trh. Všecky tyto zástupy v malebném kroji poskytovaly velmi zajímavou podívanou; mohli jsme se po vůli pokochati tímto pohledem cestou do *kostela sv. Vavřince.*

Zde nalézá se kaple Medičejská, která nás upomíná na nádhernost a velkoleposť kaple ve Versailích. Spatřujeme tu však ještě něco více; jsou to hroby tohoto praslavného rodu, z prvopočátku kupeckého, později knížecího, který spojiv se s nejušlechtilejším rodem na světě, s Burbony, potom zanikl!! A právě zde, zcela na blízku jest jiná kaple, kde se pochovávají knížata rakouská, vládnoucí nyní ve Florencii. Tak přecházejí koruny s jedné hlavy na druhou; tak zanikají lidé, tak zanikají dynastie. Jediné, co nezaniká, jest smrť! která ukládá do prázdného hrobu panovníky země, ať náleží národu tomu či onomu.

Pouť svou ukončili jsme návštěvou dvou kostelů *Zvěstování Panny Marie* a sv. Magdaleny de Pazzi. V prvním jest zázračný obraz Panny Marie, který mají Florenťané ve velké vážnosti. Pozdravivše Královnu chrámovou, obdivovali jsme se obrazům Ondřeje Sarta, které představují nám některé rysy ze života Filipa Benicia. Chceme-li porozuměti jednomu z nejznámějších, třeba jest nám věděti, kterak pobouřil světec onen krátce před svou smrtí bratry klášterní, žádaje po nich ustavičně svou knihu. Dobrým mnichům nemohlo se podařiti

dlouho ji nalézti, ačkoliv mu podali již značný počet knih. Konečně mu byl podán jeho kříž s Ukřižovaným. „Ach ano, to jest má kniha!" zvolal v Pánu usínající světec; a když se ještě naposled s roztoužením do knihy této zadíval, a roznícením z ní četl, skonal. Kaple, v níž uschován jest zázračný obraz, jest nádherná k neuvěření. Dlažba jest z porfýru a žuly egyptské; zdi malého oratoře jsou vykládány achátem, jaspisem a jinými drahokamy. Jest zde pohromadě všecka velkolepost přírody a důvtipu lidského. Kostel sv. Magdaleny ukazuje nám okrasu, která převyšuje všecka mistrovská díla umělců; jsou to ostatky této světice. Ó pokleňme se rádi pod těmito zlatem se skvoucími klenbami panenskému tělu přeskvělé milovnice Spasitelovy! Rádi vzpomínejme si u jejího slavného hrobu na její nadšené písně k milovníku její duše, jakož i na její horoucí lásku k nejsvětější Svátosti Oltářní, která vložila jí do úst tato slova: „Kdybych měla přistoupiti ke stolu Páně, neváhala bych v čas potřeby vstoupiti do jámy lvové."

Když jsme na zpáteční cestě kráčeli opět okolo katedrály, zastavili jsme se před pomníkem postaveným na počest Arnulfa di Lapo, který byl stavitelem této slavné budovy; pod poprsím četli jsme tento nápis:

Ille hic est Arnulphus
Qui facere jussus
Aedis metropolitanae

Tanta ex decreto communis Florentinorum

Magnificentia extruendae
Quantum nulla hominum
Superare potest industria
Ingenti civium ausu
Ob aciem animi ingentem
Parem se praebuit.

(Toť onen Arnulfus, který obdržev rozkaz od občanů města Florencie, aby vystavěl chrám tak nevídané nádhery, která by žádným důmyslem lidským překonána býti nemohla, byl s to, svým nadlidským důvtipem uskutečniti odvážný podnik svých spoluobčanů.)

U nás dítek severu stala se italská přemrštěnost příslovečnou. Výtky této, kterou činíme národům jižním, zasloužila tuším tato nadšená chvála Arnulfova. Ostatně velikost a krása pomníku mohou omluviti ponekud básnickou licenci v nápisu tom; proto ještě nechtěli jsme pronášeti úsudek o Italiánech z této jediné okolnosti. Avšak nový důkaz o pravdě našeho výroku nedal na sebe dlouho čekati. Ovšem nebyl to nápis vyrytý do mramoru na rozkaz městské rady; byl to pouhý nápis na škatulce z lepenky od jakéhosi neznámého pobudy. Tato okolnost však neseslabila nikterak onen mocný dojem, kterým nápis na čtenáře působil; naopak přesvědčila nás o pravdě následujících slov: Poněvadž v přemrštěností shledáváme se ve všech vrstvách společenského života, není výtka činěná tomuto národu úplně neoprávněna. Povahu národa můžeme poznati jak z desek mramorových, tak ze škatulky lepenkové dle slov básníkových:

„Přirozenost lidská zračí se u každého přepodivným způsobem, prozradí se každým pohybem a každou maličkostí; avšak každé oko nedovede ji prozkoumati."

Jeden z mých mladých přátel koupil si škatulku zápalek z továrny *Filipa Barriera, z Empoli v Toskánsku.* Dříve než-li jsem rozžal svíčku, přečetl jsem si ze zvědavosti italské verše na zmíněné *scatole* ze šedého papíru. Popřejte sluchu zvukům tohoto neslýchaného výtvoru básnického:

Dall' uno all' altro mare
Il nome di Barrier.

„Co jest příčinou té radosti, kterou naplněno jest srdce mé? Proč rozkoší téměř omdlévám? Ejhle! To jediné jest příčinou radosti mé, že jsem vynikl nade všechny, a že se posmívati mohu všem svým protivníkům a samolibě říkati: Pojďte a naslouchejte, jak ozývá se od jednoho moře k druhému mé slavné jméno Barrier."

Pane Filipe Barriere z Empoli v Toskánsku, který tímto způsobem opěvujete sám sebe, poněvadž jste vynalezl zvláštní druh zápalek, dovolte mi laskavě otázati se vás, jakým chvalozpěvem byste sebe opěvoval, kdybyste jako druhý Kolumbus objevil Ameriku?

27. listopadu.

Překvapení. — Galerie paláce Pitti. — Úsudek o renesanci.

Dnešní den jako včera s jasným počasím započal pro mne překvapením. Vsadil bych se s vámi, nevím oč, že byste neuhodli, jaké to překvapení bylo. Před čtyři a dvaceti hodinami shledali jsme se s Francouzy u hostiny, a dnes dověděli jsme se, že ubytováni jsme u jednoho našeho spolurodáka z Neversu! Věc se má takto. Hned z rána přišel ke mně hostinský, který si byl prohlížel naše průvodní listy a pravil mi: Jsem šťasten a těší mne nevýslovně, že spatřuji duchovní z naší krajiny. — Jste Francouz? — Ještě více; jsem Niverňan. Moji rodiče pocházají tam odtud, a já mám dosud ve městě strýce, který jest knězem. Jest ještě na živě? — Prosím, jak se jmenuje? — Pan B . . . . — „Znám jej dobře. Ačkoliv jest velmi stár, tož byl přece úplně zdráv při mém odjezdu asi před měsícem.“ Slzy vyhrkly z očí tomuto statečnému muži, a už jsme byli jako staří známí, nemohouce přijíti ani ku konci s vypravováním o svém rodném kraji. —

Ctěný pan B . . . . vypravoval mi též, co zkusil, a od té chvíle patřili jsme k nejlepším hostům v hostinci u *Červené Brány* (*Porta Rossa*).

Jsouce téměř tak šťastni nad tímto setkáním, jako pan Filip Barrier nad svým vynálezem, vydali jsme se na novou obcházku po městě. Včera prohlíželi jsme Florencii *náboženskou*, dnes byla na řadě Florencie *umělecká*. Matka má zajisté přednost před dcerou; tak se to sluší a jest zcela v pořádku.

Chodby či galerie paláce Pitti, Ufizi, Palazzo Vecchio a Akademii prohlédli jsme si všecky jedno za druhým. Skvělé tyto svatyně umění byly zajisté velmi překvapeny, když zpozorovaly, s jakou vážností jsme si jich prohlíželi, kdežto přece odedávna si již byly uvykly tolika chvalořečným úsměvům a tolika výkřikům obdivu.

Abychom se ospravedlnili, dostačí, tuším, když věc vysvětlíme.

Stálit jsme na místech neblahé paměti, na kterých asi před půl třetím stoletím stalo se umění smyslným a lehkovážným, povrhnuvši čistotnou snoubenkou, náboženstvím katolickým, a zasnoubivši se s nečistým bájeslovím starých Řeků a Římanů. Všude a napořád spatřovali jsme neblahé ovoce tohoto cizoložného obcování; politování hodná to roztržka, o jejíž vzniku a následcích jest třeba promluviti. Křesťanství, které očistilo svět od hanebností pohanských, které je zachránilo před barbarstvím severních národů, které přivedlo nynější společnost k takové výši mravní a osvětové, vzbudilo též veleduchy v umění.

Z povždy čistého ohně jeho oltářů, z povždy božského světla jeho svatých nauk zažehli své pochodně a čerpali své nadšení, jak malíři, tak sochaři a stavitelé, jak básníci tak řečníci. A celý svět pln obdivu spatřoval, kterak myšlénky jejich obrážejí se v pomnících všeho druhu, a to s takovou vznešeností, ušlechtilostí, čistotou, důstojností a důvtipností, o jakých starověku nikdy ani se nezdálo. Bylt to podivuhodný odlesk myšlénky nadpřirozené, která stala se duší národů obrozených.

Bylo to uprostřed patnáctého století, kdy umělecká Evropa, jsouc odchována pravou věrou, kráčela rychlým krokem cestou pokroku, který nejlépe jí svědčil; bylt zajisté přirozeným vývinem její mravů a názorů, které měly za základ náboženství křesťanské. Cimabue, Giotto a mnozí jiní poukázali již svým štětcem na vznešenost náboženství křesťanského, a to ve chrámech ve Florencii, v Boloni, v Asisi a Padui; po celé Evropě na tisíce chrámů se svými nesčetnými věžemi povznášelo nad oblaka slávu umění stavitelského, které čerpalo tvůrčí sílu svou z víry křesťansko-katolické. Ejhle, jak jasný den zvěstovala tak jasná jitřenka!

Však vizte, Řekové, snutné to trosky národa rozptýleného do čtyř úhlů světa, poněvadž zapřeli víru otců svých, přišli do Florencie. Vyhnanci tito přinesli s sebou díla pohanských mudrců, básníků, řečníků a umělců, jimžto se obdivovali až přespříliš. Přijati byvše od Mediceů chtěli se jim odměniti za jejich pohostinnost vypravováním o starodávných svých krajanech. Kdo jich poslouchal, musel se domnívati, že Evropa nemá ani potuchy o filosofii, o řečnictví, o básnictví a o krásných uměních. „Barbaři, učte se a vzdělávejte se, nehledejte vzorů a nadšení u vašich velikánů, ve vašich dějinách a ve vašem náboženství. Pohanský Řím a pohanské Řecko může vám především poskytnouti v každém

oboru mistrovská díla, která jsou hodna a důstojna vašeho přemýšlení. To jest jediným zřídlem důvtipu, věd a řečnictví; tam toliko byli mužové, které máte napodobovati, avšak kterým nevyrovnáte se nikdy; k nim se jen poněkud připodobniti, bude vaší slávou; avšak nikterak se nedomnívejte, že je někdy předstihnete; oni dostoupili vrcholu vědění lidského."

Tak a podobně mluvilo se ustavičně od nových přistěhovalců a jejich žáků. Jejich řečem lehkomyslně byla víra dána, na minulost násilně bylo zapomenuto, nebylo viděti než samy pohany z Athen a z Říma, a celá Evropa se vynasnažovala, vyrovnati se jim. Po horlivém pátrání a kopání nalezeno několik soch obyvatelů z Olympa, a kde jaký umělec přichvátal, aby čerpal nadšení z těchto nových vzorů; stal se náhlý a úplný převrat. To jsou v krátkosti dějivy renesance. Co se týče jejího vlivu na společnost vůbec a na krásná umění zvlášť, stala se renesance předmětem úsudků velmi sobě odporujících. Poněvadž jsme ve Florencii, a poněvadž chceme navštíviti sbírku uměleckých předmětů v paláci Pitti, spatříme nejhlavnější výtvory umělecké z té doby; jest záhodno dobře si jich všímnouti. Toť zajisté nejlepším prostředkem, abychom mocné hnutí patnáctého století dovedli spravedlivě oceniti, a chválu i hanu svědomitě rozdělovati.

Mluvíme-li jen o malířství, jest renesance dle všeobecného úsudku napodobením starožitností pohanských a zbožňováním formy. Všímati sobě formy, není samo sebou nic zlého, avšak jen do jistých mezí. Nejprve nemá býti forma na újmu nadšení umělcovu, tak že by tento samou touhou zušlechtiti hmotu, zanedbával myšlénku, která má oživovati plátno a mramor, a při předmětech náboženských činiti umělce opravdovým knězem. Dále, touha tato po zdokonalení formy nemá býti tou měrou přepjata, aby umělec jen po ní se pachtil, nemaje zřetele k tomu, že veřejná slušnost v jistých případech nedopouští všecko stavěti na obdiv.

Konečně pro samou lásku k formě nemá umělec zapomínati, že krása hmotná nemůže a nemá býti leč odleskem krásy ideální, s jejížto pravzorem shledáváme se u lidstva, které zušlechtěno jest náboženstvím křesťanským. Slavní nebešťané, Bůh člověk, jeho vznešená matka, andělé, svatí a světice Boží, rozjímáme-li o nich v tichosti, a pozorujeme-li

je zrakem, který nám propůjčuje čistota srdce a pravá zbožnost, jsou oním zřídlem nadšení křesťanského a opravdovým výrazem krásy. Zobraziti vlastnosti božské, ctnosti a city nebeské těchto vznešených vzorů ve spojení s krásou formy, to znamená povznésti umění k nejvyššímu stupni slávy a moci.

Uvedeme-li si na paměť tyto pravdy, jest nám uznati, že i renesance jest hodna jakési chvály, poněvadž zdokonalila formu; avšak jestliže k vůli formě nedbala vnitřního nadšení, předváděla-li nám některé okolnosti takovým způsobem, že vzbuzovala v nás cit studu; jestliže hledala pravý výraz krásy toliko na zemi a na Olympu, a nikoliv na nebi, tehdy zasluhuje přísného pokárání: neboť takto snížil se duch ke hmotě, a umění zpronevěřilo se svému vznešenému a svatému účelu.

Nuže přesvědčme se, zdali tomu tak jest, a vstupme do věhlasné síně krásných umění.

Stoupáme nejprve po nádherných schodech mezi dvěma řadami Venuší, Herkulů, Faunů, Bakchů, Merkurů, Satyrů, Hygií, Palad a Eskulapů. Nad schody jest prostranná chodba nazvaná *Salla della Nicchie* t. j. síň s výklenky. Jméno toto dostala od výklenků, které jsou vyhloubeny ve zdích a určeny ku vystavení soch. Shledáváme se zde s Venuší, Flórou, s jednou Musou, s Apolinem Musagetem, Markem Aureliem, Antoninem a Komodem. Konečně jsme u cíle, totiž na prahu tak zvané galerie. Tento chrám umění malířského, kde renesance vystavuje na obdiv většinu svých znamenitějších děl, rozděluje se na patnácte *kaplí* čili síní. Ani jedna z nich však nemá pojmenování křesťanského. Tři z nich mají jména bezvýznamná: kaple *della Stuffa*, kaple *dítek* a kaple *di Poccetti*.

Ostatních dvanácte oddělení má jméno nějakého pohanského boha nebo poloboha. Jsou to sál *Venušin*; sál *Apolinův*; sál Marsův; sál Jovišův; sál *Saturnův*; sál *Iliady*; sál s pojmenováním *Vychování Jovišovo*; sál *Ulyxa vracejícího se do Itaky*; sál *Prometheův*; sál *Spravedlnosti*; sál *Květeny*; sál *Hudby*.

Abychom nebyli v pochybnosti o vůdčí myšlénce při tomto uspořádání a pojmenování, jest třeba poznamenati, že poslední oddělení jsou nejbohatší a nejnádhernější; sál Venušin zaujímá první místo; každé ochranné božstvo vyobrazeno jest na klenbě příslušného sálu s vyznačením

svých *bezúhonných* vlastností, z nichž jedna více než druhá naplňuje nás *nebeskými myšlénkami*. Pod klenbou na čtyřech stěnách spatřiti lze největší mistry renesance. Mají to býti *věnovací* obrazy, které svědčí o vděčnosti umělců ku onomu bohu neb bohyni, z jejichžto vnuknutí povstala jejich umělecká díla.

Co se vám zdá? Není celé toto pohanské divadlo, které zde vidíte, opravdovým obrazem umění novověkého? Zdaž není toto naprostou ukázkou onoho hříšného počínání z konce patnáctého století? Což nemluví galerie ve Florencii k mladému umělci těmito slovy: „Pozvedni zraků svých ku klenbě mých sálů, a viz bohy malířství a umění; ejhle, tito jsou původci pravými mistrovských děl, která září u tvých nohou. K čemu se budeš sháněti po vzorech a nadšení na křesťanském nebi? Olymp ti dostačí; cestu máš proklestěnu světlými stopami velikých mistrů. Jen pracuj, napodobuj, doufej!“

Všímněme si nyní blíže výsledků těchto pohanských zásad, které přivodily dobu renesance.

Obrazy v galerii jsou rozděleny na dvě veliké třídy. Třída první obsahuje předměty světské, třída druhá předměty náboženské.

Prvnější jsou od mistrů provedeny s velikou důkladností. Jest viděti, že malovali s vnitřním ohněm a z plnosti srdce. Na obraze jest každá postava jako živá, tak že možno i samému lékaři zkoumati jednotlivé části těla. Něžnost, síla, výraz vzezření, nejjemnější odstíny pleti, pružnost těla, jednotlivé tepny, žilky, svaly, nejnepatrnější svalnice, vzájemné spoluúčinkování ústrojů, jeho na příklad jejich rozšiřování a stahování na označení jejich radosti a bolesti, každý *přirozený* dojem duše, to všecko jest do nejmenšího výtečně znázorněno; se všemi těmito vlastnostmi pak pojí se pravidelnost rozměrů, bezvadná a přirozená poloha těla, krása barvitosti, tak že forma hmoty a přirozená smyslnost jsou provedeny s úžasnou dokonalostí: a tak to má také býti.

S podobnou rozkoší a s tímže výsledkem pozorovati může rostlinopisec některou nádobu s květinami. Tyčinky a lístečky se svými barevnými přechody, které jsou tak zajímavy, listy ve své tučnosti nebo ve svém lesku, ano až k neuvěření, i poloha stopky, její průměr, její výška, to všecko s jistotou nalezneme zde tak, jako to vidíme ve přírodě, napodobeno s obdivuhodnou zevrubností; a tak to má

rovněž býti. Rozdělení anatomické tudíž, zevrubnost kresby, krása hmotná, čistota, živost, ušlechtilost, barvitost, zkrátka všecko, co patří do říše smyslů, jest provedeno s nevšedním štěstím: to týká se všecko předmětů *světských*.

Co se týče obrazů *náboženských*, můžeme snadno tušiti, čím by mohly býti; avšak malíř udělal je takovými, jakým sám byl, obrazy totiž dle vzorů pohanských a světských. Formě hmotné nelze naprosto neb téměř ničeho vytýkati. Máme před sebou krásné muže, krásné ženy, ano pravé grácie a bohyně, avšak téměř žádných světců ani světic.

Hledáme nebe, nalezáme však Olymp, *oko* žasne, avšak *srdce* zůstává lhostejným. Všechny city, představy a obrazy, které u vnitru našem vypěstěny jsou náboženstvím křesťanským, a které tvoří takořka *nadpřirozený základ* naší bytosti, zůstávají nepovšímnuty. Malíř nám nerozumí; jeho mluva není mluvou naší: on mluví *tělem*, my mluvíme *duší*.

Odtud pocházejí též ony nesprávnosti a převrácenosti, kterých se dopouští, namáhá-li se mluviti jazykem naším. Tak vzpomínali jsme si na krásné obrazy Panny Marie od Giotta, Lippa Dalmasia, blahoslaveného Angelika da Fiesole a hledali jsme též na obrazech, které zavěšeny byly v sále Marsově a Jovišově, onu prostomilou zajímavost, ušlechtilou stydlivost, onu spokojenou mysl a svatost, zkrátka onen božský odlesk, který jeví se v obrazích prvějších, a dle kteréhož víra naše poznává blahoslavenou Pannu a Matku Boží Marii, avšak bohužel! marně jsme po něčem podobném pátrali, nenalezše ničeho, vyjma snad na *Madoně vévody z Alby* od Rafaela.

Ještě jednou prohlíželi jsme obrazy, a bezděky shledali jsme u svatých a světic Božích, u mučeníků a andělů naprostou podobu s Apolinem a Jovišem, s Graciemi a Musami, s heroy a rekyněmi ze starověku; podoba tato vzbuzovala v nás pocit smyslnosti, která sama nejvíce k těmto obrazům přispěla; než tak rozhodně to nemá býti. *Velcí mistři z doby renesance* jsou *umělci v pravdě křesťanskými jen* potud, pokud byli také *v pravdě křesťany*, a to bývalo jen tu a tam výminkou. A nemůže ani jinak býti; neboť kdož by si dovedl mysliti, vede-li někdo život smyslný, je-li vnitro jeho plno myšlének, obrazů a náklonností nezřízených, že postačí jen, vyznati se v malbě, vzíti štětec do rukou, míti před očima osobu ženskou ze světa, která obdařena jest

vnadami, aby mohl umělec vytvořiti na obraze světici, Pannu, která jest všech panen nejčistější?

Ó, tomu já nikdy nevěřím, že by *božská* pochodeň pravého umělce rozplameňovati se měla v bahně náruživostí! A přece dějiny nás učí, že právě takových *vzorů* a pomůcek zcela obyčejných vyhledávali malíři století šestnáctého i jejich nástupcové; a my máme pak věřiti, že všechna díla jejich mají podklad náboženský?

Credat Judaeus Apollo . . . Ať to věří, kdo chce . . .

Že renesance mnoho péče věnovala formě zevnější, při tom však nedbala pohnutek křesťanských, toť, tuším, jsou dvě přední výtky, které se činí právem renesanci. Galerie v paláci Pitti poučuje nás však ještě o výtce mnohem závažnější. Před renesancí nikdo nemaloval nahotu, a to z dvojí příčiny. Nejprve proto, poněvadž náboženství křesťanské, jsouc podstatně duchovní a k mravnosti vedoucí, to zapovídá. Umění provozováno bylo s úmyslem vážným, a považováno za něco posvátného, za zvláštní druh kněžství, za mluvu nadpřirozenou, která by budila v nás smysl pro krásu.

Dosvědčují nám to za rozličných dob život a díla Dalmasia, Cimabua, Giotta, blahoslaveného Angelika da Fiesole, jeho milovaného žáka Benozza Gozzoliho, Gentia Fabriana, Thadea Bartola; dosvědčují nám to konečně dva mniši Vital a Lorenzo, kteří malujíce klášterní chodby v Boloni, pracovali vždy pospolu jako dva bratři; jen když se jednalo o malbu Ukřižování Krista Pána, cítil se Vital tak zkormoucen, že další malbu přenechal úplně svému příteli. Mohl bych jmenovati ještě jiné neméně vzácné příklady tohoto hlubokého citu náboženského, který byl vůdčí hvězdou malířům v pravdě křesťanským.

Druhou příčinou, proč nemalovala se nahota, byla ta, že ku zdokonalení umění katolického toho nebylo naprosto třeba. Hlavní snahou bylo znázorniti krásu *duševní*, na kterou patříce, povznášeni bývame nad pozemskost. A tato krása na obraze vyzírá jak z očí, tak z obličeje. Odtud také pochází ona nevyrovnatelná čistota vzezření, a v pravdě božský výraz, kterým se vyznačují díla velikých mistrů před náhlým převratem v umění ve století patnáctém. Vidíme, že této stránce věnovali všecku svoji péči a všecko svoje nadání, vyjmeme-li malbu oděvu, která provedena jest s takovou důkladností, že dosud budí veliký obdiv u pravých

umělců. Všecko ostatní považováno bylo za přívěsek a pracováno o tom s jakousi nedbalostí, která se stala předmětem ustavičných a často nespravedlivých výtek.

Tato vznešenost, toto posvátné povolání malířského umění bylo zneuznáno od nových umělců.

Vychováni byvše ve škole pohanské, viděli obyčejně jen krásu hmotnou, a aby byla očím přístupnější, malovali s takou bezuzdností a drzostí, že ctnostný musí klopiti zrak a jen poněkud stydlivý musí studem se zardíti. Nuže tážeme se, jest to snad oprávněný obyčej anebo zneužívání umění? Či jest to k víře podobno, že by byl dal Bůh lidem výtečné vlohy za tím účelem, aby tím dovedněji mohli kaziti dobré mravy?

Je-li nahota, o níž mluvím, pohoršením při předmětech světských, kterak by neměla býti při předmětech náboženských svatokrádežným zneuctěním? Zda-li se nevzpírá cit křesťanský proti tomu, představují-li se zraku našemu jako světice postavy osob neoblečených a svůdných na způsob vil a mořských panen? Zda-li se nebouří tentýž cit, máme-li patřiti na vznešenou Matku Boží a vidíme před sebou ženu, která veřejně ukazuje dítě úplně nahé? Ať říká, kdo chce co chce, nikdy si nedá žádný katolík namluviti, že naše světice chovaly se s onou půvabnou nenuceností bohyň, a že nejskromnější ze všech matek, že nejstydlivější ze všech panen, Panna Maria, by se byla u veřejnosti tak ukázala, jak jsem právě pověděl.

Avšak byli jsme též mile dojati, a útěchou jest to pro nás oproti tomuto neslýchanému, ano svatokrádežnému jednání, prohlásiti, že galerie ve Florencii může se vykázati čestnými výminkami. Rafael, Titian, Murillo, Guido, Tintoretto, Julius Romano a jiní ještě vykonali díla v pravdě křesťanská t. j. v pravém smyslu vznešená. Avšak při těchto výminkách nesnadno jest odčiniti závažné výtky činěné době renesance, která ku zvelebení formy tolik učinila, až se to zdálo býti modlářstvím. Umění přestalo býti mluvou ducha, aby se stalo mluvou hmoty. Místo aby zastávalo úřad kněze katolického, konalo často úlohu kněze pokleslého.

Ve skutečnosti tudíž při převratu v patnáctém století přece umění více ztratilo, než získalo. Neboť kdo nám to může dokázati, že umění kráčejíc cestou náboženstvím katolickým jemu vyměřenou nebylo by dostihlo oné zevrub-

nosti v kresbě, oné pravidelnosti a důkladnosti v různých polohách a v jiných vedlejších věcech, kterou renesance právem se chlubí? Kdo dovede vykonati více, dovede i méně. Umění křesťanské povzneslo se ku kráse ideální a duševní, a po nějaké zkušenosti bylo by bývalo zasvěceno v tajemství krásy smyslné, jejížto vzory jsou makavé. Avšak ono je zanedbalo z příčin svrchu uvedených. Za důkaz můžeme uvésti mistrovská díla Giotta, blahoslaveného Angelika, Gaddiho a j. Kaple španělská v Římě chová několik soch slohem a výrazem tak krásných, jako jsou sochy Rafaelovy, avšak myšlénky jsou hlubší s pojmy mnohem obsáhlejšími. Obraz Panny Marie *in Cosmedin* a obraz našeho Spasitele v kostele sv. Kosmy a Damiána jsou podivuhodny; postavy jsou tu provedeny s takovou dokonalostí, že jich nedostihli ani Michal Angelo a Rafael, ani jejich nástupcové.

Vyšli jsme z galerie florencké s očima oslněnýma, avšak se srdcem málo uspokojeným. Při pohledu na tolik a tak výtečných veleduchů, kteří tak smutně vlohy své využitkovali, člověk žalostně povzdechne a nenalezne útěchy, leč v naději na lepší časy; a těch vroucně jest si přáti za našich dnů; jen aby k tomu napomáhal každý blahodárně ze všech svých slabých sil. A okolnost ta mě také pohnula k těmto úvahám, buďtež proto úvahy tyto ospravedlněny!

28. listopadu.

Anekdota. — Palazzo Vecchio. — Uffizj. — Návštěva u pana kanovníka B . . . — Mravní stav města Florencie. — Bratrstvo božského milosrdenství. — Vyučování dospělé mládeže v kateehismu.

Včera opustili jsme galerii, abychom se odebrali do *Uffizj*. Poněvadž však bylo již pozdě, počkali jsme až do rána. Mírná teplota italská vystřídala se za noci s drsným podnebím severním. Zimomřivý Toskaňan nevěděl při této neočekávané změně počasí, jak se zaobaliti do pláště. Jeho nesnáze budily v nás úsměv, neboť zima zdála se nám býti velmi nepatrnou. Ovšem, že nežli jsme se vydali na krásnou a dlouhou procházku po malebných březích Arna, postarali jsme se o dobrou snídani, při které nad míru nás pobavila

rozmarná a poutavá rozmluva jednoho anglického cestujícího.

Tento rozmilý vypravěč byl malý a v cestování velmi zkušený stařec. Na své kočovnické cestě projezdil několikráte celou Evropu. Nic důležitého neušlo jeho pozornosti; o všem mluvil s takovou zevrubností a při tom s takovou dovedností, že vypravování jeho stejně zajímalo a poutalo od začátku až do konce. Byl obdařen vzácným u jeho krajanů darem, že dovedl se vyjadřovati v naší řeči s neobyčejnou uhlazeností a správností. S rozmanitými vědomostmi spojoval ještě jednu vzácnou ctnost, totiž opravdovou skromnost. Bylo nás v jídelně asi pět nebo šest; rozmlouvali jsme všickni vespolek a tázali se jeden druhého, co kdo viděl a zkusil v rozličných městech italských.

Byl mezi námi též jeden turista, který si zakládal velmi na tom, co kde viděl, a chtěl-li něco pochváliti, tu neznal míry, byť se to týkalo věci sebe nepatrnější. Obrátiv se ku starci, otázal se ho: Pane, byl jste již v Janově? — „Ano, prosím, a zdržel jsem se tam dosti dlouho; tuším, že znám dobře to město.“ I počal nám vykládati dopodrobna, co viděl: kostely, pomníky, obrazy, paláce, ústavy, četné znamenitosti onoho nádherného města, všecko předvedl nám v duchu před oči. Po tomto dlouhém vypočítání podotkl náš turista: A viděl jste též vilu Negroni? — „Nikoliv, pane.“ — „Co že? Vy jste neviděl vilu Negroni! To jste ještě nic neviděl!“ A milý turista počal vypravovati s nadšením o krásách, zvláštnostech a o nádheře této vily, pochvaloval si nesmírně, že ji sám viděl, a litoval starce, že jí navštíviti opomněl.

O vile Negroni poznamenal jsem již v Janově, že neobsahuje nic takového, co bychom nemohli viděti třeba dvacetkráte někde jinde v Italii; má jen výhodnou polohu, tak že ze zahrady její možno se pokochati krásným pohledem na město; avšak ještě krásnější pohled naskytá se nám i na jiných místech, jako na příklad z báně Panny Marie *di Carignano*.

„Milý pane,“ odvětil skromný Angličan, „děkuji Vám za toto upozornění; asi za měsíc na zpáteční cestě zastavím se v Janově a doufám, že neopomenu prohlédnouti si též vilu Negroni.“ A ihned poznamenal si do své knížečky: *Vila Negroni v Janově.*

Pokračovalo se dále v rozmluvě, která přecházela s jednoho předmětu na druhý; stařec nechal ji běžeti svou cestou. Avšak přece semo tamo prohodil slovíčko, dávaje na jevo, že má cosi za lubem. A skutečně, celý jako by zabrán do svého *beefsteaku*, který pokojně pojídal, a nedávaje na sobě znáti, jako by něco zvláštního zamýšlel, počal nám vypravovati rozličné anekdoty. „Vzpomínám si," pravil mezi jiným, „na jednu událost z první mé cesty po Paříži, na kterou nikdy nezapomenu. Jsa u věku dvaceti let a při tom zvědav, jak to již bývá obyčejem u mladých lidí, obliboval jsem si obzvláště v pomnících a mistrovských dílech. Doba šesti měsíců zdála se mi ještě krátkou ku poznání Paříže. Z tohoto města odebral jsem se do Versailí. Jednoho dne, když jsem šel do zámku, potkal jsem společnost cestujících francouzských, k nimž jsem se připojil. Jedna velmi vzdělaná a slušná paní, dověděvši se, že jsem cizinec, tázala se mne, zda jsem již byl v Paříži. — Ano, milostpaní. — A viděl jste Tuilerie? — Ano, milostpaní. — Viděl jste galerie v Lúvru? — Ano, milostpaní; mám zálibu v malířství, a proto zde učinil jsem začátek. — Viděl jste kostel Notre-Dame, kostel sv. Jenovefy, kostel sv. Štěpána na hoře? — Ano, milostivá paní. Přešla se mnou takovým způsobem celou Paříž. Na všecky její otázky dával jsem tutéž přisvědčující odpověď, a odpověď má byla pravdiva. Náhle se obrátila a pravila: „A viděl-li pak jste průplav Delůrk?" — „Neviděl, milostpaní." — „Co že? Vy jste ještě neviděl průplav Delůrk? A to jste ještě nic neviděl!"

Při těchto slovech, která jako střela byla namířena na našeho turistu francouzského, dali se všickni do smíchu, nevyjímajíce ani roztomilého upozorňovatele na *vilu Negroni*.

Když jsme se vrátili z procházky, na níž jsme mohli se zálibou pozorovati čarovnou krajinu vůkol Florencie, odebrali jsme se do *Uffizj*. Dříve než jsme vkročili do tohoto nového chrámu umění, šli jsme po vévodském náměstí vedle sousoší představujícího *Únos Sabinek* a ještě několika jiných soch, jejichž nahota nemile upomíná nás na vodotrysk Neptunův v Boloně.

Před námi se zvedá Palazzo Vecchio*.) Tento zasmušilý, pevný, malebný hrad Mediceů vystavěn byl na konci třináctého století a vyniká svou vysokou, odvážně se vypínající strážnicí, která nás mocně upomíná na středověk. Vypráví nám zároveň o mocném panování svých dávných pánů, jakož i o smutných událostech mezi svými kamennými hradbami. Stoupajíce pozvolna po vysokých schodech, potkáváme v duchu bratra *Savonarolu*, nazvaného *posledním křesťanem středověku*, který smrtí odpykal svá neohrožená kázaní proti pohanství. Opodál jest místo, kde mučedník tento byl zbaven šatu dominikánského, dříve než-li vstoupil na hranici. Věž *Barberia* uvádí nám na paměť Kosmu Medicejského, kterému se dostalo právem i neprávem názvu „otce vlasti." Zavřen byv do tohoto vysokého vězení od divokého Rinalda Dei Albizzi, měl za strážníka nejctihodnějšího a nejněžnějšího ze všech žalářníků Bedřicha Malavotti.

Prostředkem velikého množství soch dojdeme k Uffizj; toto proslavené jméno v dějinách umění značí nám nový palác přeplněný obrazy a sochami z doby staré i nové. Zde viděti jest v oddělení malířů všecky podobizny velikých umělců zhotovených jimi samými; sbírka tato jest svého druhu jedinou na světě. Rozličné školy malířské, italská, flámská, francouzská, německá, španělská, mají každá zvláštní síň. Byli jsme blaženi, že jsme tu nalezli díla umělců katolických na předním místě; podobně jest tomu v *Akademii*, kde Florencie chová veliký počet mistrovských děl od blahoslaveného Angelika a jiných malířů, jeho vrstevníků. Akademie a Uffizj smíří nás sice poněkud s městem renesance, avšak my cítíme tím živěji bolest nad bezcestím, na které zabloudilo patnácté století. Mezi množstvím předmětů bronzových, které tvoří celou sbírku v palácí Uffizj, byly obzvláště dva, které vzbudily naši zvědavost. Předmět první jest římský orel *dvacáté čtvrté* legie; druhý jest železná přilba s nápisem v nepovědomých písmenách: oba předměty pocházejí z bojiště u Kan.

Sbírka starodávných poprsí všech císařů římských od

*) Pro sněmovnu italskou byla vystavěna rozsáhlá síň v tomto paláci r. 496. Zahájení sněmu dálo se shromážděním národním, při kteréžto příležitosti řečnil Savonarola. Později okrášlena byla tato síň od Vasaryho, za Kosmy I. Na bráně tohoto páláce leskne se nápis a monogram Kristův, který nám připomíná, že r. 1328 byl Syn Boží jmenovan králem Florenťanů: Rex regum et Dominus Dominantium.

Augusta až po Diokleciána jest velmi zajímavou za příčinou povahopisu. Krvežíznivosť a neřesti, které byly zosobněny v césarech, odrážejí se v jejich obličejích s hroznou opravdivostí. Čela po většině do zadu stlačená, kůže svěšená, spodní část obličeje nápadně vyvinutá, krk býčí, oči drsné a vypouklé anebo malé a vpadlé, oddělené nosem do předu vynikajícím vtiskují jedněm podobu nečistých a divokých zvířat, druhým pak podobu velikých ptáků dravých.

K poprsím císařů rozestaveným do dvou řad, jsou přidány sochy obyvatelů olympských. Bohové a císařové, kteří jsou spojeni zbytky kamenů náhrobních s nápisy svědčícími bůžkům podzemským, tvoří dvě řady v nesmírně dlouhé chodbě; lze říci, že jest to hnusná katakomba, která označuje nám kamenné a ledové obyvatelstvo staré t. zv. antické doby těmito třemi slovy: krutosť, chlípnosť a smrť.

Přes hanebnou nahotu, která unavuje oči diváka, není tato podívaná bez užitku pro pozorovatele křesťanského. Pohanství ukazujíc se mu tak, jak jest, klade mu na jazyk chvalozpěv, že milosrdný Bůh celý ten strašný svět pohřížil do stínu zapomenutí.

Zatím nadešla hodina, kdy jsem měl vykonati toužebně žádanou návštěvu. Dostalo se mi totiž štěstí přijíti do styku s kanovníkem katedrály, mužem znamenitým, který mohl mě dle přání dokonale obeznámiti s mravy a způsoby města Florencie. Mé očekávání nebylo nikterak zklamáno. Poznal jsem v osobě kanovníkově starce se šedivými vlasy, bývalého misionáře v Americe a upřímného přítele Francie, který se vzácnými vědomostmi spojoval nelíčenou prostosrdečnosť a laskavosť.

K otázkám mým odpověděl mi asi takto: „Učení Janseniovo utuchlo u nás nadobro, avšak škoda, kterou způsobilo, není ještě zcela napravena. Až dosud učilo se ve školách na mnoze dle učitelů *přísných*; nyní počínají nabývati váhy zásady sv. Alfonsa. Že vyučování náboženství dle zásad tohoto osvíceného biskupa v Toskánsku se ujímá a provádí, jest velmi významno. Duchovenstvo naše jest četné; posouditi to můžete podle naší katedrály, při které jest třicet šest kanovníků, šedesát pět kaplanů a sto bohoslovců, kteří na počest Eugenia IV. nazváni byli *Eugeniani*. Na sněmu ve Florencii tento papež, který byl naším krajanem, poskytnul výsadu, že sto mladých bohoslovců z našeho města může

býti vysvěceno na kněze, budou-li po devět let konati služby biskupskému chrámu Paně. Jediná věc nám chybí, totiž váš způsob ve správě kněžských seminářů. U vás nikdo není připuštěn ku kněžství, nedokázal-li po dvakráte, že má pravé povolání: poprvé v semináři chlapeckém, po druhé v semináři bohosloveckém. My máme sice semináře, avšak dle mého mínění by bylo lépe, kdyby byly rozděleny.

Nicméně duchovenstvo dobře působí; a působilo by ještě lépe a snadněji, kdyby dosud v Toskánsku nevládl duch z dob Josefa II. Moc světská zasahuje jak jen může v práva církevní, a přece stěžuje si neustále na přechmaty duchovenstva. — „Tak jest, důstojný spolubratře," pravil jsem mu na to; „jest to již poněkud opotřebovaná taktika oné osobnosti, které u nás přezdívají *Robert Makarius*, který okradnuv svého souseda, volá sám první: Chyťte zloděje!"

„Mravy," tak pokračoval dále, „byly by ještě dobré, neboť ve Florencii jest ještě dostatek víry ano i zbožnosti, avšak cizinci nám zde natropí mnoho zlého. Jest jich ve městě obyčejně na patnáct až dvacet tisíc. Než povinnosť velikonoční vykonají všeobecně jak mužové tak ženy. Jest nám to poněkud aspoň známo; neboť ačkoliv není nikdo povinen zpovídati se u svého duchovního správce, přece jest povinen jíti ve své farnosti ke svatému přijímání a knězi odevzdati zvláštní lístek."

Vzdor špatným naukám, které k nám cizinci donášejí, vzdor vašim bezbožným knihám, jimiž belgičtí padělatelé nás zaplavují, vzdor veškerému jedu, kterým nasycuje se vnitro našeho lidu, který vidí pohoršlivé nahotiny ve městě našem i v jiných městech italských, máme přece kromě onoho dobrého, o kterém jsem se vám zmínil, ještě jeden vzácný spolek, který jest chloubou samotné Florencie a našeho svatého náboženství; jest to *bratrstvo božského Milosrdenství*. Založeno bylo asi uprostřed třináctého století od šlechetných Florenťanů, v době, kdy morová rána pustošila naši vlasť, čítá asi tisíc údů. Panující kníže, kardinál arcibiskup jsou v něm zastoupeni jako obyčejní údové, stanovy vylučují všecky hodnosti. Účelem bratrstva jest přispívati raněným, dopraviti je do nemocnice a pečovati o ně tak dlouho, pokud nejsou uzdraveni aneb povoláni k lepšímu životu."

„Tento chvály hodný spolek překvapuje a povzbuzuje

cizince. Často se stává, že některý z údů bratrstva opustí nejvybranější společnost, byv upozorněn na nějaké neštěstí zvonkem z věže. Na tento hlas křesťanské lásky spěchá obléci se do řeholního oděvu barvy černé s kapucí, který zakrývá nestejnost stavů, a na němž zavěšen jest růženec. Tento světský muž, který může užívati života, chápe se dobrovolně jedné rukojeti nosidel, kráčí pomalu ulicemi města, obtížen jsa trpícím spolubratrem; opouští s dobrou myslí a bez rozmýšlení salon, aby šel zpříma do nemocnice."

„Mezi údy spolku, kteří mají svůj týden, jest vždy jeden kněz k udělování posledního pomazání. Je-li třeba přenésti do nemocnice některého nemocného, ať jest již raněn nebo není, jest to vždy čestným úkolem spolku tohoto. Je-li nemocný chuďasem, neopomene spolek nikdy zanechati v domě jeho známky šlechetné dobročinosti. I ženy účastňují se tohoto díla milosrdenství poskytováním almužny a vykonáváním modliteb. Bratrstvo rozděleno jest po jednotlivých čtvrtích města, a jeden z údů koná každý měsíc sbírku na chudé."

„Co se týče našich nemocnic, nejsou, jak by měly býti, světnice pro mužské mají na starosti služebníci, kteří se svými pomocníky velikou část příjmů sami spotřebují. Ve světnicích pro ženské mají dohled klášternice, avšak nejvíce péče o nemocné přináleží osobám služebným." — A dobrý stařeček dal se do vychvalování sester z řádu sv. Vincence Paulánského, a vyjevil vroucné přání, aby byly též uvedeny do Florencie. „Máme ještě více spolků dobročinných a náboženských, které vás budou zajímati," pravil ctihodný stařec na konec. „Spolky ty jsou *la pia casa di Lavoro*, útulna *Bigallo* a *la pia casa* sv. Filipa Nerejského. Nesmím však také zapomenouti na opakující hodinu náboženskou." Při těchto slovech podíval se na hodinky a pravil mi: „Opakující hodina u sv. Trojice odbývá se právě nyní, přejete-li si býti přítomen, jděte tam ihned. Avšak dříve než se rozejdeme, slibte mi napřed, že zítra zase přijdete."

Slíbil jsem, poděkoval a spěchal jsem do naznačeného kostela. Farní duchovenstvo modlilo se za oltářem polohlasitě nešpory, kdežto v lodi kostelní započalo již vyučování katechismu. Účastnilo se ho mnoho mládeže od dvanácti do dvaceti let. Nalezl-li jsem v Italii podobné zařízení, jemuž jsem se sám věnoval po deset let svého života; byl-li jsem

účasten shromáždění v tutéž hodinu, v kterou jiné dítky mému srdci tak drahé účastňovali se týchž cvičení, a poslouchaly totéž vyučování, bylo to pro mne, přiznávám se, velmi příjemným překvapením. Chtěl jsem se ještě vroucně pomodliti za dítky cvičící se v katechismu, jak zde, tak v mé domovině, když jsem pozoroval, že nastává již noc. Musil jsem odejíti, nechtěl-li jsem zabloudit na zpáteční cestě k Červené Bráně (*Porta Rossa*).

29. listopadu.

Poloviční svátek sv. Ondřeje. — Pia casa di Lavoro. — Útulna Bigallo. — Pia casa sv. Filipa Nerejského. — Opatrovna „Neviňátek." — Sasso di Dante. — Knihovna sv. Vavřince. — Pisánské pandekty. — Hroby Michala Angela, Galileiho, Macchiavelliho a Pika della Mirandolla. — Anekdota.

V Italii ještě dosud jako druhdy ve Francii slaví se poloviční zasvěcené svátky. V tyto dny jest dovoleno pracovati, avšak přikázáno jest, obcovati mši svaté. Takovým polovičním svátkem jest den sv. Ondřeje, který měl býti slaven na druhý den. Když jsem kráčel trhovým náměstím, přiběhl chlapec asi dvanáctiletý jako bez dechu a otázal se mne: „*Padre, c'è obbligo di messa oggi?*" Velebný pane! Jest přikázáno dnes jíti na mši svatou? — „Dnes nikoli, ale zítra ano." Políbil mi ruku a odběhl zase ke svému krámku. Druhého dne viděl jsem jej u oltáře s množstvím lidí, kteří obcovali svaté Oběti. Ctnostné děťátko! Žehnej tě Bůh! Tvé chování mile mne dojalo, a já byl šťasten, že jsem si mohl cestou říci: Zde zachovávají se ještě svědomitě zákony církevní, a to i takové, jejichž plnění není tak přísnou povinností, na kterou pro denní povinnosti snadno se může zapomenouti. Ó Francie! Dokud plakati bude nad tebou tvá matka, a rdíti se budou tvé dítky?

Pamětlivi jsouce včerejšího upozornění odebrali jsme se do ústavu *pia casa di Lavoro* (Zbožný dům pracovní). Do výtečného ústavu tohoto přijímáni bývají zdraví i nemocní žebráci, kteří sem posláni jsou od vrchnosti, a potřební, kteří sem dobrovolně přicházejí práci hledati. Počet zaměstnaných obnáší šest až devět set, kteří pracují po zvláštních odděle-

ních. Vyučuje se zde rozličným řemeslům. Jsou tu dílny pro tkalce, krejčí, ševce, dílny na česání vlny, hedvábí a bavlny, dílny na vyrábění koberců, hedvábných látek, pentlí a červených čapek pro krajiny východní. Část výrobků prodává se hned v domě, ostatní přenechávají se obchodníkům. Dvě třetiny z ceny jsou majetkem ústavu, jednou třetinou vyplácí se mzda dělníkům. Kázeň jest přísna a spojena s laskavostí.

Nedaleko odtud obdivovali jsme se křesťanské dobročinnosti docela s jiného stanoviska. Sirotčinec *Bigallo*, který byl založen od Kosmy I., jest útočištěm chudých a od rodičů zanedbaných dítek; *pia casa* sv. Filipa Nerejského vyhledává dítky toulavé, aby je vyrvala z nebezpečí, jaké často plodí zahálka. Láska křesťanská jde ještě dále, neboť i dítky v kolébce jsou předmětem její rozumné péče. Byli jsme též v opatrovně, která má překrásné jméno *Neviňátek*. Založena jest r. 1421, a vystavěna dle nákresů slavného Bruneleska. Jest při ní zvláštní porodna, v níž věnuje se veškerá péče nalezencům. Ústav sám vyživuje 4000 těchto maličkých a vede na své útraty péči o vychování chlapců do desíti a o vychování děvčat až do osmnácti let.

Toskánsko má dvacet velikých útulen pro nalezence, které jsou po většině ve hlavních městech. V ústavech těchto jest vytahovadlo ku přijímání nalezenců, avšak jest zakázáno klásti do něho dítky manželské. Tyto přijmou se toliko v případě svrchované nouze, na příklad, nemůže-li matka sama odkojiti, neb pozbylo-li dítko otce, který byl jedinou podporou rodiny. V podobných případech musí býti opravdová chudoba stvrzena správcem duchovním, lékařem, okresním soudcem a starostou obce. O opuštěné hochy stará se veřejnost do čtrnácti let, o dívky do osmnácti let. Všickni zůstávají pod poručnictvím správců; nad dívkami trvá poručnictví toto do 25 let. Rodina, jíž bylo dítě opuštěné svěřeno, a která o ně svědomitě pečovala, a po případě řemeslu vyučovala, dostává za náhradu 70 korun. Dívky, jejichž chování bylo bezúhonné, dostávají věno v době, kdy se provdají.

Naše obcházky přivedly nás poblíž katedrály, kdež jsme mimochodem zadívali se na *Sasso di Dante* t. j. skálu Dantovu. Jest to mramor, který naznačuje místo, kde básník sedával, aby na čerstvém vzduchu se zotavil a čerpal nové

nadšení z pohledu na vznešený *Dóm*. Každý člověk na potkání ukáže vám Sasso di Dante, a bude vám vypravovati o jeho původu, tak jest Dante znám po celé Italii a obzvláště ve Florencii! Ejhle, jak krásné to poučení pro naše klasické spisovatele! Kdežto novověcí opěvovatelé Olympu a Pantheonu naprosto jsou neznámi ve vlastní zemi, jest básník katolický přes všecky své vady oblíben u lidu již od čtyř set let, a fakini ve Florencii, lazzaroni v Neapoli a gondolieři v Benátkách opakují dosud jeho prostonárodní popěvky.

V krásném kostele *Santa Maria Novella*, který jest tak bohat na památnosti, zdrželi jsme se jen na okamžik, neboť jsme pospíchali ku slovútnému kanovníku B . . . Dnes poučil nás na novo o předmětu naší včerejší rozmluvy mnohými doklady ze života. Jeho úsudek shodoval se úplně s míněním, které jsme si byli utvořili o Italii za pobytu svého v Janově. Ve Florencii samé vede se stálý a zuřivý boj mezi dobrem a zlem. Mezi třídami vzdělanými, které jsou ve vleku protináboženského karbonářství, jsou též obyvatelé, kteří zachovali víru čistou a nepokálenou. Jsou zde jako všude zlořády ve mravech, avšak také výčitky svědomí a upřímné pokání. Jen výjimkou shledáváme u nich hříšný ohled na lidi a nekajicnost až do konce.

Rozloučivše se ještě naposled se svým ctihodným přítelem, vešli jsme do knihovny Laurentské. Milovníci knih mohou ukojiti svou zvědavost, že spatří tu pověstné *Pandekty* Pisánské, rukopis to ze šestého století úplně zachovalý; dále rukopis Virgilův ze století čtvrtého a konečně *Horáce*, který byl majetkem Petrarkovým; na tomto jest napsáno rukou slavného básníka několik slov, kterými odkazuje toto dílo jednomu ze svých dědiců.

Většina rukopisů připevněna jest na pultech železnými řetězy: starodávný to zvyk, kterého počali užívati Benediktini, a kterým zachováno bylo více než jedno dílo mistrovské. Jiný řetěz, mnohem silnější než první, připevňoval knihu k pultu pracovitého mnicha; to bylo odznakem církevní klatby. Ano, za dávných dob po vpádu barbarů bylo pohrożeno církevní klatbou každému, kdo by byl rukopis odcizil. Takovou úzkostlivost jevila Církev, aby zamezila všeliké zkomolení a ztrátu spisů starověkých, z nichž zůstaly

tenkráte pouhé opisy. A za našich časů říká se, že prý jest Církev nepřítelkyní osvěty!

Prošli jsme jednu čtvrť města, a došli jsme ku krásnému kostelu *sv. Kříže*. Nalézáme v něm stkvělé náhrobky Michala Angela, Galileiho a náhrobek postavený Danteovi teprve před několika lety; konečně mausoleum Macchiavelovo s tímto nápisem dle vkusu italského:

TANTO NOMINI NULLUM PAR ELOGIUM.
(Jméno takové nemůže býti dostatečně oslaveno).

Kostel sv. Marka, mohútná to budova, chová v sobě hrob slavného Pika della Mirandola s náhrobkem. Pohled na tento pomník přivedl nám na paměť událost ze života tohoto slavného filosofa.

Piko della Mirandola, který byl pravým divem pro svou učenosť a výtečnou paměť, ohlásil kdysi veřejnou rozpravu o všech věcech, které lidé vůbec mohou věděti, *de omni re scibili*; šprýmař jakýsi podotknul k tomu: a ještě o něčem jiném, *et de quibusdam aliis*. Když pak se přiblížil určený k tomu den, tu dle pověsti přivedl jakýsi muž z lidu domýšlivého učence do rozpaků otázkou, kolik proseb obsahuje litanie loretánská k Panně Marii.

30. listopadu.

Galilei před soudem. — Proč byl Galilei odsouzen? — K čemu byl odsouzen? — Odjezd z Florencie do Říma.

Časně z rána byly již kostely naplněny věřícími, jejichž zbožnosť byla pro nás opravdovým povzbuzením. Potěšivše se tímto pohledem odebrali jsme se ihned do oddělení Dějin přírodních a do Tribuny Galileovy.

V této poslední budově, která stavěna jest na způsob rotundy s velikou nádherou, chovají se nástroje, které přispěly znamenitému hvězdáři, že způsobil převrat v astronomii a ustálil všeobecně známou soustavu. Tyto dalekohledy, magnetické střelky a kružidla, jichž dotýkala se ruka onoho veleducha, vzbuzují v nás hluboký cit úcty k tomuto muži a cit vděčnosti k Pánu Bohu. Ó duše lidská, jak jsi ty u-

šlechtilá! Ó Bože všeho umění, jak dobrý jsi ty, že jsi udělil svým slabým tvorům tak krásný podíl svého poznání!

Avšak nepokálel Řím zvučnou chválu, která vzdávána byla nesmrtelnému hvězdáři, nespravedlivou klatbou? Což nechtěl Řím shasiti toto zářící světlo? Což nezatratil Řím bez příčiny toto objevení, které přesahuje meze obyčejného lidského rozumu? Tyto otázky, nebo abych se lépe vyjádřil, tyto obžaloby, které tak často jako u vítězoslávě pronášeny bývají, přicházejí samy sebou na mysl právě na tomto místě, na kterém pře Galileova vzala původ svůj. Bohu díky, že není třeba ospravedlňovati rozsudek apoštolské Stolice. V této příčině, jakož i ve mnohé jiné, sami protestanté dovedli náležitě oceniti plané hanopisy filosofů *). A přece nespravedlivé odsouzení Galileovo svatou Stolicí jest tak zakořeněným bludem, že nebude zajisté bez užitku vysvětliti tuto starou a přece vždy novou rozepři.

V Modeně ukazoval nám učenec, abbé Baraldi paměti a listy Galileovy, které dosud nebyly vydány, jakož i listy Františka Nikoliniho, vyslance toskánského v Římě, které tento psal Ondřeji Ciolimu, státnímu sekretáři velkovévody, které obsahují diplomatické zápletky na každý den právě v té době, kdy Galilei byl v Římě souzen. Z těchto původních a tudíž věrohodných listin, které byly psány od Galileiho samého, aneb od jeho přítele a obdivovatele Nikoliniho, vysvítá:

1. Že Galilei naprosto nebyl odsouzen proto, že dotvrzoval otáčení země.

---

*) Říká se, že Galilei odsouzen a pronásledován byl sv. Stolicí, poněvadž učil, že země se otáčí kolem své osy. Avšak dokázáno jest nyní šťastně z listů dvou důvěrných přátel Guichardina a markýze Nikoliniho, vyslance z Florencie, že obecenstvo klamáno bylo po celá století tvrzením tímto. Filosof tento nebyl pronásledován jako dobrý hvězdář, nýbrž jako špatný theolog, poněvadž nepovolaně chtěl vykládati Písmo svaté. Jeho objevy nadělaly mu ovšem mnoho žárlivých nepřátel; avšak jeho svéhlavosť že chtěl Bibli uvésti v souhlas s objevy Kopernikovými, byla příčinou jeho rozepře a jeho neštěstí. Nebyl dán do vězení inkvisičního, nýbrž do zvláštního pro něho upraveného pokojíka, kdež měl úplnou svobodu. Při jeho sebeobraně nebylo ani řeči o jeho hvězdářské soustavě, nýbrž o jeho předstírané shodě s Písmem svatým. Když byl vykonán rozsudek a dáno dostiučinění, bylo dáno Galileovi na vůli vrátiti se do Florencie. Vysvětlení toto pochází od protestanta Malleta Dupana, který na základě původních akt soudních obhájil kurii římskou. (Mercure 17. červenec 1784 č. 9.)

2. Že Galilei nebyl odsouzen proto, poněvadž tvrdil, že země pohybuje se vzdušným prostorem, který jest zemi na závadu, kteréžto mínění ostatně popřeno bylo dalším pokrokem ve vědách od Bacona a Laplasa.

3. Že byl Galilei odsouzen proto, poněvadž chtěl z Písma svatého dovoditi a za článek víry prohlásiti jistou domněnku astronomickou, která toho času měla mnoho nepřátel, později však ukázala se býti naprosto lichou a bezdůvodnou. Z toho jde na jevo, že soud, který první zavrhnul tuto záhadnou domněnku, nezasluhuje hany, nýbrž obdivu a chvály. Či není v pravdě výtečnou službou prokazovanou veleduchu, chráníme-li ho před jeho vlastním poblouzením? A zdaž to není důstojnou obranou svobody lidské, chceme-li zameziti průchod neoprávněné domněnce, která vtírá se rozumu našemu, jako by byla nějakým posvátným přikázáním. A takovou úlohu konala kurie římská v záležitosti Galileově.

Přistupme nyní k důkazům: „Vzduch dle Galileiho jest rozpoutané a tekoucí těleso, které jest ve slabém spojení se zemí, a nezdá se býti vázáno jejím pohybem, pokud vyvýšeniny na povrchu zemském nestrhují a neodnášejí s sebou jistou část vzduchu, která nevyčnívá nad vrcholky hor; a tato částka vzduchu může tím méně odpor klásti otáčení země poněvadž jest plna páry, kouře a výparů, které majíce některé vlastnosti naší země, jsou ku společnému pohybu s ní způsobilejšími.

Galilei vykládaje dále o přílivu a odlivu mořském, *připisuje tento zjev každodennímu otáčení země kolem své osy*, nikoli však vlivu měsíce, jak to vysvětluje Kepler, kterému se Galilei trpce posmívá. Téhož mínění jako Kepler jest Laplas, který za souhlasu všech hvězdářů praví: Další objevy potvrdily výklad Keplerův, vysvětlení pak Galileovo vyvrátily, poněvadž se příčí rovnováze při pohybu tekutin.

Tyto domněnky tedy, které nyní od mužů vědy prohlášeny byly za nesprávny, chtěl míti dle tehdejšího obyčeje stvrzeny Písmem svatým a rozhodnutím sv. církve, aby takto nabyly větší platnosti. „Žádalť," jak dosvědčuje Guichardin, „svého přítele a vyslance v Římě, aby papež a sv. Kurie prohlásila, že tato soustava Koperníkova zakládá se na jednom výroku z bible." V listě psaném vévodkyni toskánské snaží se dokázati soustavu tu náboženskými důvody poukazuje na

první knihu Mojžíšovu. Má zde na mysli soustavu Koperníkovu po rozumu Galileově; neboť soustavu samu Řím nikdy nepopíral. Ano máme co děkovati samým papežům, že byla vydána kniha Koperníkova, která byla věnována Pavlu III.

Z původních akt vychází též na jevo, co jest pravdy na potrestání Galileiho; čteme tam,

1. že nebyl zbaven zraku, jak udává Montecucla;
2. že nebyl dán do vězení, jak dovozuje Bernini;
3. že nebyl na nohách spoután okovy, jak to vidíme na některých obrazech v našich museích;
4. že mu nebylo nikterak uškozeno ani na údech ani na očích, ale že mu byla věnována všemožná péče a pozornost, jak toho zasluhoval jeho věhlas, a jak toho bylo třeba k vůli jeho zdraví; že přebýval po čas přelíčení soudního v komnatách nejvyššího sudího, a když byl soud ukončen, v rozkošné vile *Mediceů*, kde s ním bylo nakládáno s největší něžností a šetrností; později za obydlí byl mu vykázán palác jeho nejlepšího přítele Msgra Piccolominiho, biskupa sienského. Zde vyčkával, až ustane mor řádící ve Florencii, aby se mohl opět vrátiti do své vlasti a oddati se novému bádání.

Uveďme ještě některá svědectví. Povolán byv z Florencie, odebral se do Říma 15. února 1633, kdež bydlel u svého přítele Františka Nikoliniho, vyslance toskánského. V měsíci dubnu představil se komisaři římské kurie, „který dle výroku Nikoliniho přijal jej co nejblahosklonněji, a vykázal jemu za obydlí komnatu prvního soudce. Vlastní jeho služebník mohl jej obsluhovati a u něho spáti; služebníci pak moji mohli mu přinášeti stravu každého dne do pokoje a vraceli se domů ráno i večer." Za tři dni po rozsudku 24. června zavedl jej vyslanec do zahrady u Tří Kopců, která tentokráte měla jméno vila Medici, nyní pak jest v ní akademie francouzská. Za pět měsíců opustil Galilei Řím a odebral se do paláce arcibiskupa Pikolominiho v Sieně; když ustal mor ve Florencii, bylo mu volno asi za tři měsíce navrátiti se do vily Arcetri, kde zastihla jej smrť 8. ledna 1642.

Sám Galilei psal svému žáku P. Recenerimu: „Papež uznával mne za hodna své úcty a dal mne ubytovati v paláci u Tří Kopců. Když jsem byl předveden před soud, vybídli mě dva řeholníci sv. Jakuba velmi zdvořile, abych se

hájil . . . Za trest zabaveny byly moje *rozmluvy (Dialogy)* a po pěti měsících byl jsem z Říma propuštěn. Poněvadž ve Florencii zuřil mor, byl mi za příbytek vykázán palác mého nejlepšího přítele, Msgra Pikolominiho, arcibiskupa sienského, kde jsem se těšil úplnému klidu a pokoji. Nyní meškám na svém venkovském statečku Arcetri volně si oddychuje poblíž svého milého domova.“ Takovým byl tedy Galilei mučedníkem!

Když jsme se přesvědčili o věrohodnosti jistých spisovatelů a o ukrutnosti soudců při inkvisici, opustili jsme tribunu Galileovu, abychom konali přípravy k odjezdu; ještě téhož večera měli jsme se vydati na cestu k věčnému Městu. Věrné vyobrazení pouti lidské na této zemi, jakož i život cestovatele obsahuje se v těchto dvou slovech: přicházeti a odcházeti. Těch několik chvílek odpočinku, které se mu cestou naskytují, jest jen nepatrnou zastávkou, která se často podobá smutnému táboření kočujících národů. Právě tak a vždycky stejně jest to se životem lidským. Umluviv̌si se se svými krajany, kteří byli ubytováni v témže hostinci, že se spolu shledáme v Římě, vstoupili jsme do povozu jedoucího k hlavnímu městu světovému. Bylo osm hodin večer.

1. prosince.

Siena. — Katedrála. — Upomínky na sv. Kateřinu, — na sv. Bernardina, — na Kristofa Kolumba. — Kostel Fonte-Giusta. — Chudobinec. — Osamělá kaple. — Jaký byl náš povoz se spřežením? — Radikofani. — Upomínky na Pia VII.

Kdo upřílišuje a přepíná, lže. Jako žádný smrtelník, tož ani Florenťan není prost této vady. Nápis na kameni a na škatulce se zápalkami podal nám o tom makavý důkaz. U poštovních vozků jsme se o tom přesvědčili poznovu; toliko jest se nám třeba přiznati, že mezi vozky jest u nás ve Francii též mnoho Florenťanů. Ovšem rád připouštím, že u těchto lidiček dává se jazyk říditi obrazotvorností, tak že často bezděky obelhávají; avšak proto přece pravdou zůstává, že nezkušený cestovatel, jehožto neličená upřímnosť nedovede dostatečně posouditi jejich řeči, nebo filosof, jehož přísný soud klade výrok s myšlénkou na stejné vážky, nevychází

z překvapení. Slibovalo, tvrdilo, přísahalo se nám, že budeme za 36 hodin z Florencie v Římě; zatím však se ukázalo, že se v udávání rychlosti nadsazovalo o deset hodin.

Na úsvitě byli jsme v Sieně. *Sena Julia*, která byla za starodávna tvrzí Etrusků, později za Augusta osadou římskou, ve středověku mocnou republikou a soupeřkyní Florencie, nese se roztomile na svahu zeleného pahorku. Domy a ulice sestupují v polokruhu až na rovinu, a ukazují svou vážnou sice, ale příjemnou tvářnosť. Na vyvýšeném místě klene se katedrála, která patří mezi nejstarší a nejnádhernější v Italii. Stavěna bzla již ve třináctém století. Zdi vykládané mramorem bílým a černým, šestihranná kopule, dřevěné řezby, mosaiková dlážka, která nemá sobě podobné, modré klenutí, poseté zlatými hvězdami, nádherná okna ze šestnáctého století, poprsí papežů od sv. Petra až po Alexandra III., v chóru překrásné knihy, které lesknou se zlatými a azurovými znaky, upokojují úplně zvědavého umělce.

Křesťan však nemá na tom dosti; srdce jeho povznáší se při vzpomínkách, které mu uvádí na mysl kostel tento. Přední místo zaujímá sv. Kateřina Sienská. V pravdě, člověk nemůže ani na nic jiného mysliti, než-li na tohoto mírného, nevinného a trpělivého anděla, jehož láska snažila se všecku možnou bídu a nouzi zmírniti. Pro své vynikající ctnosti jsouc královnou své doby, byla účastna jako svatý Bernard té slávy, že v její rukou spočívaly osudy Evropy. Řehoř XI. pravil k ní jedenkráte: „Pokoj a mír jest jediným předmětem mých tužeb; odevzdávám veškeru záležitosť do tvých rukou, odporučuje ti toliko zájem a čest svaté církve.“ Blaze skonala v Římě 29. dubna 1380 u věku 33 let, a odpočívá v kostele Minervy. Hlava její byla přenesena do Sieny, kde po pět století nepřestává býti předmětem vroucné úcty.

Sv. Bernardin Sienský, miláček Panny Marie, zaujímá druhé místo u katolického cestovatele. Přišed na svět téhož roku, kterého zemřela sv. Kateřina, byl Prozřetelností božskou určen, aby pokračoval v díle své vznešené krajanky. Pozorujeme-li tyto nebeské postavy, které jsou pověčnou chloubou města Sieny, tu zaplesá srdce naše; avšak vyjdeme-li z katedrály, tu ihned srdce naše zkormoutí se při spatření dvou zcela jiných postav, které tu stojí jako dvě neštěstí

věštící příšery. Burgundie, která nám dala Bossueta, dala nám též Pirona.

A podobně Siena, tato blažená máti sv. Kateřiny a sv. Bernardina, zrodila též Bernardina Ochina, sběhlého kapucína a reformátora po způsobu Lutra a Socina, původce ohyzdné sekty, která má po něm své jméno.

Měli jsme ještě dosti času mimo katedrálu podívati se na krásný kostel *Fonte Giusta*. Zde nalézá se obraz od Peruzziho, představující pověstnou Sibylu, ana oznamuje císaři Augustovi příští našeho Spasitele. Ani Rafael nepřekonal toto mistrovské dílo. Stranou viděti jest záslibný dar v pravdě veliké důležitosti. Jest to veliká rybí kost, a malý dřevěný štít, pobitý na kraji železem, a meč, který věnoval Kristof Kolumbus po svém návratu z nového světa na osvědčení úcty, kterou od mládí choval ku Panně Marii v kostele *Fonte Giusta*, když ještě študoval na universitě v Sieně, a na poděkování za zázračné přispění při ztroskotání lodě.

Ve zbožném a lidumilném městě Sieně zaslouží pozornosti cizincovy krásný chudobinec. Tato vzácná budova, kterou musí Francie Italii záviděti, založena a vydržována jest šlechetnými příspěvky obyvatelstva. Přijímáni jsou do chudobince nuzní lidé obojího pohlaví a zaměstnáváni od osmi hodin ráno do osmi hodin večer, začež dává se jim strava a oděv s malým příspěvkem.

Opustili jsme Sienu, obdivujíce se krásné výslovnosti obyvatelů. Poprvé slyšeli jsme *jazyk toskánský z úst římských*.

Asi o deváté hodině ráno, když jsme se dostali do hlubokého údolí, upoutala naši pozornosť příjemná podívaná. Vedle silnice stála osamělá kaplička. Ode dveří až do prostřed cesty klečel zástup věřících. Byli zde zastoupeni starci, mladíci, ženy i děti, a v této svatyni venkovské sloužil kněz mši svatou. Jako Israelité na poušti ještě před východem slunce pospíchali, aby nasbírali si manny, nebeského to pokrmu na každý den, tak tito bodří venkované, jako dítky Onoho, který živí ptáka v lese a bylinu v údolí, přišli prosit o požehnání svého díla, a o dvojí potravu pro duši a tělo, které jest nám potřebí, chceme-li kráčeti cestou ku věčné vlasti.

Upřímné modlitby naše sjednotili jsme s modlitbami těchto spolubratří, kterých jsme nikdy neviděli, a kteří nám

za okamžik zmízeli; neboť vůz, který jest věrným obrazem času, unášel nás rychlostí blesku.

Pohleďte jen na prostého *forestiera* (cestujícího), který tyto řádky píše, kterak cestuje jako korunované hlavy se šesti koňmi a třemi postiliony v pestrobarevném odění! Ovšem na rovině bylo radosť na nás se podívati; avšak zcela jinak bylo to s námi v horách. Dva voli barvy železné s rohy nesmírně velkými dáni nám byli za přípřež a konali dobrou službu. Tito pokojní čtvernožci, které vedl venkovan jako medvědy na řetězu prostrčeném nozdrami, neposkytovaly našemu povozu nikterak vzezření královského, nýbrž spíše takového, o kterém mluví Boileau:

„Krokem tichým a loudavým čtyřspřežní volové
projížděli po Paříži s mocnářem lenivým.“

Kdybychom se svým spřežením byli jeli některým městem francouzským, hned by byla plna okna lidí, a byli by nás zajisté považovali buď za knížata nebo za větroplachy; na štěstí nebyli jsme ani jedním ani druhým. Tak často lidé soudí nesprávně toliko podle zdání!

Za ustavičného přesedání z jednoho vozu do druhého přijeli jsme teprve večer do města Radikofani, které jest ledabyle stavěno mezi skalami ve výšce 2515 stop nad hladinou mořskou, a to právě na vyhaslém jícnu bývalé sopky. Stráně i vrchy těchto pochmurných hor pokryty jsou vrstvami lávy. Lávou touto jest krajina tak spustošena, že ani rosa nebeská ani pot lidský nedovedly půdu zkypřiti a uspůsobiti ke vzrůstu bylin. Po celých deset hodin měli jsme před sebou totéž divadlo, totiž pusté hory, tak že právem mohli jsme ukončiti dnešní dlouhý a jednotvárný den tímto zvoláním:

Není všecko krásné v krásné Italii.

Ostatně nemuseli jsme si nikterak stěžovati. Vždyť jeli jsme touž cestou, kterou kdysi konal ctihodný papež Pius VII. v parných dnech měsíce července, když násilně byl ze svého paláce unesen, o všecko oloupen, a bez peněz i bez prádla ozbrojenci v uzamčeném voze odvážen jako zločinec. Viděli jsme též ono místo osudné, kde vůz jeho se převalil. Zastavili jsme se v témže hostinci a v témže pokoji, kde vzne-

šený zajatec si odpočíval po přestálé zimnici. I my odpočavše si několik hodin vydali jsme se opět přes hory na další cestu.

2. prosince.

Bellarmin. — Pontecentino. — Akvapendente. — Bolsena. — Mirade. — Montefiaskone. — Anekdota. — Vzpomínka na kardinála Maury. — Cesta Kasiova. — Jezero Naviso. — Viterbe. — Blahosl. Kryšpín. — Svatá Růžena. — Monterosi. — Objevení se kříže chrámu sv. Petra. — Římská rovina. — Ponte molle. — Vjezd do Říma.

Z pochmurných krajin, jimiž včera jsme se ubírali, vyvstal muž, jehožto slavná a milá památka radostí naplňuje svět katolický. Dvě míle vlevo od silnice objevilo se nám Montepulciano, které jest rodištěm Bellarmina, chlouby to sv. kolegia, ozdoby řádu jesuitského, metly kacířů a předního bojovníka za práva Církve v 16. století.

Za osadou Radikofani počíná býti cesta velmi obtížnou. Táhne se přes vrcholy a stráně hor, prochází hlubokou a pustou propastí, která jest oživena hučením bystřin a obklíčena lesy i skalisky tvořícími vysoké hranice mezi Toskánskem a státem papežským. Na protější straně nalézá se Pontecentino, *Sentina* Římanů. Celní úřad přísně prozkoumal naše knihy a listiny. Spis sv. Tomáše Akvinského *proti pohanům* (summa contra gentes) měl úředník dlouho v rukách. Tato opatrnost, aby se nevloudil žádný špatný spis, zdála se mi zcela v pořádku. Neděje se to proto, jako by se bál Řím osvěty, nýbrž proto, poněvadž se bojí moru. A který mor jest záhubnější nad špatnou knihu? A kterému rozumnému člověku napadlo by haněti vládu, která zavádí na hranicích zdravotní opatření, poněvadž jest ohrožena nakažlivou nemocí?

Když jsme překročili most *della Paglia*, spatřili jsme městečko Aquapendente, které jest pozoruhodno toliko svou polohou na srázné výšině. Čtyři míle dále jeli jsme za jasného měsíčna podél rozkošného jezera Bolsena, jehož úhořové došli té cti, že byli od Danta opěvováni. První paprsky na úsvitě zazářily při vjezdu našem do Bolseny.

Toto městečko, které má asi tisíc duší, jest starodávné *Vulsinium*, jedno z lukumonií čili hlavních měst Etrusků. Ó budiž nám vítáno městečko to i se svými zříceninami! Budiž nám vítán onen národ, který proslul svými boji se syny Romulovými! Vítány nám buďtež ony dva tisíce soch, ušlechtilých to děl uměleckých, která se stala kořistí Římanů! Avšak požehnán budiž především dobrotivý Bůh, který zvěčnil město toto zázrakem, zjeviv svou skutečnou přítomnost ve velebné Svátosti Oltářní! Cestovatel křesťanský nezapomene nikdy na onu posvátnou událost, která dala podnět ku slavnému svátku v celém světě křesťanském.

Asi uprostřed století třináctého meškal papež Urban VI. právě s celým svým kolegiem v Arvietě blízko Bolseny. V tomto posledním městě konaje kněz jeden obět mše svaté v kostele sv. Kateřiny, který dosud stojí, vylil z nepozoru několik kapek drahocenné krve na korporál. Aby odstranil každou stopu této nemilé příhody, složil posvátné plátenko tak, aby božská krev byla setřena. Když pak byl korporál zase rozvinut, bylo shledáno, že krev vnikla do všech záhybů a všude vytiskla podobu svaté hostie. Z rozkazu papežova byla zázračná šatka přenesena do Orvieta, kdež dosud chová se s posvátnou úctou. Schránka, ve které jest uschována, jest mistrovským dílem umění zlatnického a ozdobena malbami smaltovými; i katedrála, která jest vystavěna na památku tohoto zázraku, patří k nejskvělejším a nejstarším památkám uměleckým v Italii; pochází z roku 1290. Zázrak tento byl předmětem, že tentýž papež ustanovil slavnost Božího Těla. V Bolseně ukazuje se ještě místo, kde krev tekla, a jest ohrazeno mříží.

Jedouce rovinou špatně obdělanou postřehli jsme v dáli Montefiaskone, *Mons Faliscorum*. Městečko toto má rozkošnou polohu na stráni, s mírným a úrodným svahem, tak že vévodí celé krajině; slyne výborným vínem. Ve příčině té není snad ani jednoho obyvatele v zemi, především pak ani jednoho vinaře, který by vám nemohl vypravovati následující příhodu, známou všem cestujícím. Bohatý Němec vracel se z Říma domů. Jsa velikým milovníkem dobrého vína, naporučil svému sluhovi, aby okusil vína ve všech hostincích podél cesty. Pán čekal vždy ve voze, s jakou se sluha jeho vrátí. Podle toho pak, jaké víno bylo, buď se zastavil, nebo jel svou cestou dále. Bylo-li víno dobré, měl to služebník svému

pánovi dáti na srozuměnou slovíčkem *jest*. Bylo-li víno ještě lepší, měl říci: *jest, jest*. Konečně, bylo-li víno výtečné, měl říci: *jest, jest, jest*.

A ejhle, *moscatello* v Montefiaskone zasloužilo si trojího *jest*. Německý labužník popíjel tak dlouho, až z toho měl smrt. Aby byla zachována v paměti potomků tato příhoda, která byla pro víno montefiaskonské tak čestnou, jako pro cestujícího Němce zahanbující, napsán byl na jeho náhrobek tento nápis, který možno dosud čísti v kostele sv. Flaviána:

EST, EST, EST
ET PROPTER NIMIUM EST
JOANNES DE FUGER
DOMINUS MEUS
MORTUUS EST.

(Jest, jest, jest. — A pro samo jest — pán můj Johan Fuger — zemřel jest.)

Montefiaskone připomíná nám mimo to ještě něco zcela rozdílného. Slavný abbé Maury, který byl za revoluce francouzské v národním shromáždění obhájcem duchovenstva a protivníkem Mirabeauovým, zastával v tomto městě úřad biskupský, který by byl již postačil, pro vždycky učiniti jej slavným. Avšak jak málomocni jsme my ubozí smrtelníci; víno připraví jednoho o život, ctižádost pomate druhému hlavu!

Nedaleko Montefiaskona po pravé straně silnice viděti lze část cesty Kasiovy (via Cassiana) se zbytky lázní konsula Numia Nigra Valeria Vigila. Opodál těchto zřícenin jest jezero Naviso, které se považuje za starodávné Vadicum Etrusků. V památné bitvě na těchto neveselých březích vzal za své starodávný národ Etrusků, stav se od té doby závislým na Římě.

Za dvě hodiny dospěli jsme do Viterba; město toto má krásné vodojemy a stavěno jest na úpatí hory Cimino, kterou Římané nazývali Cyminus. Obklíčeno jest vysokými hradbami, na nichž vypínají se štíhlé věže, tak že jest na město příjemný pohled; obyvatelstva páčí se na 20000 duší. Mezi chlouby města přísluší na prvním místě *sv. Kryšpín*, chudý to kapucín, který po čtyřicet let s hrdinnou pokorou a svatostí plnil obtížný úkol sběratele klášterního. Později

ještě mluviti bndu o tomto rodáku z Viterba, jehož tělo zázračně zachované od všeliké nákazy zdobí město Řím. S živým účastenstvím patřili jsme též na krásný kostel a klášter dominikánů, *Di Gradi*. Bylo v něm několik noviců, našich krajanů, nadějných to mladíků, kteří jsouce výkvětem mladého pokolení, snaží se ve vlasti naší zpřetrhati léčky nevěry a smyslnosti, do nichž mnozí z krajanů našich za mládí se zapředli. Kterak bychom tedy neměli chválu vzdáti jejich šlechetné snaze, a od Boha vroucně vyžadovati zdaru jejich v pravdě apoštolskému dílu?

V klášteře sv. Růženy vystaveno jest k úctě věřících neporušené tělo této rekyně z třináctého století, která skonala v osmnácti letech stavši se miláčkem svých krajanů, jak svou obětavostí, tak svými andělskými ctnostmi. Mezi uměleckými krásami kostela de la Quercia jest zázračná socha Panny Marie na starém dubě, kdež byla původně nalezena. Zde, jakož i jinde jest množství darů svědčících o mocné přímluvě milostivé Matky Boží, jakož i o vděčnosti pokolení křesťanského.

Jen několik mil od Viterba jest vesnice Kamino. Proslavena jest ústupem Luciána Bonaparta, a šťastnými objevy starobylých nádob a soch Etrusků, které způsobily náhlý převrat ve starovědě.

Avšak co jest to za rozkošné městečko, obklíčené mladými topoly a podobající se oase na poušti? To jest Monterosi. Zde spojuje se cesta z Perugie se silnicí vedoucí do Říma; tato poslední jest bývalá via Kassiana, která nám hlásá, že jsme již blízko hlavního města starověku. Při pohledu na široké kameny, které tesány jsou rukou starých Římanů, počínají se ve hlavě naší rojiti vážné myšlénky, a duše chvěje se mocným pohnutím. V duchu slyšíme rychlý pochod legií římských, spěchajících do všech končin světa, aby tam vztýčili prapor Césarů, neb vracejících se s kořistí národů přemožených.

Dále vidíme tudy chvátati Goty, Huny, Vandaly a ostatní roje barbarské, kteří též znali cestu do Říma: strašní to poutníci, kteří přišli najednou pobrat poklady, které poznenáhlu nasbírali Římané. Ejhle, Kasius netušil, když dláždil tuto silnici, že urovnává cestu dobyvatelům říše; avšak tím méně tušil, že přispívá hlasatelům evangelia, aby volněji spěchati mohli za svým posvátným povoláním.

A my, kteří jsme Římany devatenáctého století, a kteří žijeme mezi samými lokomotivami, známe-li pak tajemnou budoucnosť našich železnic a parníků?

Ruka, která je zhotovuje, nemá při tom jiného účelu, leč užívati jich k osobnímu prospěchu; avšak posuzujeme-li je s vyššího stanoviska božské Prozřetelnosti, nejsou-liť ony prostředkem, aby urychlena a uskutečněna byla ona jednota dobrého se zlým, která ponenáhlu se připravuje pro příští časy? Nyní jako odedávna, člověk míní a Pán Bůh mění.

Tak jsem sám u sebe uvažoval, zatím co jsme došli na výšiny Bakánské. Tu náhle výkřik radosti, výkřik námořníka, který objevil novou zemi, výkřik vyhnance, který pozdravuje svou vlasť a domovinu, výkřik poutníka, který spatřil Jerusalém, zavzněl bezděky z našeho zástupu: *Báň kostela sv. Petra! Báň kostela sv. Petra!*

Všickni se zastavili, vrhli se k zemi a pozdravovali se zaníceným kříž, který vztýčen jest u vítězoslávě na nejskvělejším pomníku, zbudovaném důvtipem národů západních. Divadlo toto, v němž obrážejí se celé dějiny světové, vzbuzuje v nás obzvláštní cit posvátné hrůzy, který člověka naplňuje útěchou, avšak vypověděti se nedá. Chtěl jsem zvěděti zevrubně okamžik tohoto slavnostního objevu. Vydávajíce se na cestu, pravili jsme svým přátelům ve Francii, že za měsíc budeme v Římě. Podíval jsem se na hodinky; byly právě za pět minut tři čtvrtě na tři, a byl den druhého prosince. Právě na den a na minutu uplynul jeden měsíc od našeho odjezdu z Neversu.

I kdo není dobrým křesťanem, cítí, že klade nohu na posvátnou půdu, a duše zatouží po modlitbě. Otevřel jsem svůj breviář, a šťastnou shodou měl jsem se modliti první nešpory o sv. Františku Xaverském, jehož svátek připadal na druhý den. S jakým potěšením přidružil jsem se v duchu k tomuto svatému poutníku, který jako já přišel z Francie do Říma, který dle všeho touže cestou Kasiovou kráčel, a z téhož místa snad jako my věčné město pozdravil!

U Bakána začíná římská rovina, nazvaná Kampania. Hluk světský ustal, a nastalo úplné ticho; krajina byla beze stromů, bez obydlí a bez orné půdy. Byli jsme na hranicích pouště; před námi rozkládala se rozsáhlá planina, po níž bloudilo tu a tam několik pastýřů, kteří podpírajíce se o své dlouhé hole, kráčeli pomalu za stády koz a ovcí; země jest rozrytá, nerovná a vlnovitá, na ní viděti semo tamo bělavé kosti ze starodávného bojiště, kusy bílého mramoru, zbytky sloupů, zanedbané náhrobky, a všude jen sám obraz smrti!

A v pravdě tato pustá planina, nad kterou trůnil dříve starodávný Řím, jest nyní jeho hrobem. A hrobu tomuto po tolika stoletích nedala zaniknouti Prozřetelnost božská; neboť měl zůstati pro budoucí pokolení pomníkem mocného a strašného Říma pohanského, který ukázal se Danielovi v podobě obrovského zvířete šlapajícího svými kovovými nohami všecko, co železné zuby nerozdrtily. Tento hrob starého Říma však jest též pomníkem ještě větší moci Boží, která mocný Řím sklátila. Tento obraz, který jest pln zádumčivosti a velebnosti, doplněn jest nesmrtelným svědectvím o onom mocném vítězství: na tomto obsáhlém hřbitově, mezi těmito obrovskými zříceninami činí křesťanský Řím pokojně, záře mladostí a krásou. Myšlénky tyto a množství jiných, které zdají se, jako by vyrůstaly ze země, jsou nejbližší přípravou pro katolického cestovatele, který se chystá vejíti do bran věčného města.

Mezi zříceninami podél osamělé cesty vyniká náhrobek Publia Vibia Mariána a jeho manželky Reginy Maximy; omylem se považuje za mausoleum Neronovo. První pronásledovatel jména křesťanského nemá vůbec žádného hrobu. O pěti hodinách objevila se nám Tibera osvětlená posledními paprsky denními. Jest to táž řeka se žlutými vlnami, kterou nazýval již Horác *Flavus Tiberius*, žlutá Tibera. Před námi v pološeru bylo znamenati most *Ponte Molle*, na němž vypínala se věž opatřena otvorem, na způsob vítězoslavného oblouku. Tento starodávný pomník, bohatý na dějiny světové, přivádí nám na mysl opět různé vzpomínky. Vždyť viděl spěchati lid římský vstříc poslům, kteří mu přinášeli první zprávu o porážce Hasdrubalově; viděl Cicerona, kterak dal zajati vyslance Alobrogů, kteří byli spojenci Katilinovými; viděl též Konstantina, který svedl krvavou bitvu, v níž stal se neobmezeným pánem říše, a v níž pohanství západní zahynulo s Maxenciem u Tibery právě tak, jako za své vzalo pohanství východní s Juliánem Odpadlíkem, na rovinách Persie.

Majíce po pravici pahorek *Monte Mario*, po levici pak *Monte Pincio*, kráčeli jsme podél krásné rotundy sv. Ondřeje, která hlásá o vděčnosti papeže Julia III., a brzy na to vstou-

pili jsme do Říma branou *lidovou*, kdysi nazývanou Porta Flaminia. Zatím co celníci se strážníky konali svou povinnost, pozdravili jsme kříž na obelisku Augustově, a ještě před sedmou hodinou uvelebili jsme se ve francouzském hostinci *Palazzo Conti*.

3. prosince.

Pojem o naší cestě do Říma. — Současný přehled Říma pohanského a Říma křesťanského. — Obzvláštní přehled Říma křesťanského. — Vycházky do okolí římského a prohlídka katakomb.

První noc svého pobytu v Římě jsme se pořádně zachladili, tak že jsme po celé dva dny nesměli vyjíti z domu; avšak i neštěstí bývá k něčemu dobré. Využitkovali jsme tudíž této nehody, že jsme si vytknuli určitý plán ku prohlédnutí věčného města. Dohodli jsme se, že zachovávati budeme tento pořádek, od kterého jsme se také neodchýlili.

Řím jest shromáždištěm dvou světů: světa pohanského a světa křesťanského. Zde setkávají se dvě města, a cestující má si dobře všímati jednoho i druhého, chce-li nabýti z cesty své žádoucího prospěchu. Avšak města tato jsou navzájem tak spojena a takořka srostlá, že jest často nemožno, od sebe je odděliti, nýbrž nutno jest, v téže chvíli všímati si jednoho i druhého. Klásti otázky tomuto Jánusovi podle toho, kterou tváří se k nám postaví, jest naší první snahou. Avšak čím začíti? Obtíž tato usnadňuje se tím, že Řím papežů dělí se podobně jako Řím Cézarův na čtrnáct okresů, které se ve mnohých částkách shodují. Toto rozdělení tak vhodné ku nalezení jednotlivých míst a pomníků, bude nám vodítkem v každé čtvrti městské zvlášť.

Od začátku až do konce této první naší cesty státi budeme každodenně jednou nohou v pohanství a druhou v křesťanství.

Výsledek této naší pouti ukáže se sám sebou, po pomnících a zříceninách přijdou na řadu ústavy. V těchto jeví se býti Řím na prosto křesťanským. Podivuhodné, avšak málo známé ústavy dobročinné a náboženské v Římě poskytnou příležitost k novému bádání, avšak ne jako uměl-

cům a milovníkům starověky, nýbrž jako lidumilům a křesťanům. To bude naší druhou úlohou.

Až potud nevykročíme za ohrady města. Než i mimo Řím, obzvláště pak ve vnitřnostech Říma nalézají se divy, kterých nesmíme opomenouti. Vily, silnice římské, mnohé baziliky a konečně nesmrtelné katakomby připoutají ponenáhlu naši zbožnou a oprávněnou zvědavost. To jest všeobecný rozvrh našich vycházek každodenních. Přišel jsem též k tomu náhledu, že jakkoli vzdělaní budou průvodcové, jejichž stop sledovati a jejichž vysvětlivkám naslouchati budeme, přece bude třeba slova jejich dokázati a poněkud doplniti. V duchu si myslím, že by měly moje cesty na každý den tak býti rozděleny, aby jedna cesta vedla nás k památnostem města a druha do knihoven. Tomuto rozdělení, jak doufám, zůstal jsem věren. Po ukončení svých vycházek chodíval jsem obyčejně k vůli správnosti srovnávati svoje poznámky do *Minervy*. Tam měl jsem co děkovati přátelské ochotě učence P. Ferrariho a jeho výtečných soudruhů, že byly mi zapůjčeny potřebné knihy k mému dílu. S potěšením vzdávám jim za to uctivé díky.

4. prosince.

Průvodcové po Římě. — Průvodcové po Římě pohanském, po Římě křesťanském a po Římě podzemním.

Dobrý průvodce jest bez odporu první podmínkou, chceme-li se zdarem konati nad míru zajímavé, avšak velmi spletité studie o věčném městě. Avšak pouze tato podmínka nestačí; jest třeba říditi se též dle svého průvodce rozumně. Jako včera musel jsem i dnes doma hlídati; prohlížel jsem si tedy některé průvodce po městě Římě, kteří by nám poskytli při našem pátrání bližšího vysvětlení. Shledal jsem však, že hlavním průvodčím opravdového cestovatele má býti důkladná znalost dějin světských i církevních; průvodčím pak druhým jest neúmorná píle a vytrvalost. Při četných okolnostech nutno jest útočiště vzíti k původním pramenům, buď abychom doplnili již nabyté vědomosti, buď abychom poopravili to, co již sice víme, ale zač věrohodný spisovatel ručiti nemůže pouhým vzpomínáním.

Prameny, o nichž se zmiňuji, jsou dvojího druhu, dle toho, zkoumáme-li Řím pohanský neb Řím křesťanský. Obeznámím-li s nimi čtenáře, uveda jednotlivé spisovatele, nebude to pouze k jeho vlastnímu prospěchu, nýbrž podá se tím zároveň důkaz pravdy, od které se nechci uchýliti. Přiměly mne k tomu obzvláště lehkovážné výroky turistů, romány o Římě uveřejňované od novověkých spisovatelů, jakož i nevědomosť a předsudky jistých velmi rozšířených průvodců.

Ze spisovatelů světských lze se na mnohé spoléhati, uvedu z nich nejhlavnější. V první řadě jest Titus Livius. V jeho Dějepisu, který jest neocenitelný ku poznání obyčejů a mravů republikánského Říma, popisuje takořka místopisně jisté události, na jejichž jeviště cestovatel s radostí patří. Plutarch ve svých Výzkumech římských a ve svých Životopisech vypravuje mnoho zajímavého o lidech, o zákonech a rozličných předmětech. Cicero ve svých Listech rodinných odkrývá část závoje, pod nímž tají se zvyky a obyčeje života soukromého.

Závoj tento jest téměř zcela odkryt od Suetonia. V Césarech popisuje mravy za císařství a udává původ některých pomníků, jejichž trosky dosud lze spatřiti. Juvenál ve svých Satyrách a Marciál ve svých Epigramech doplňují dílo svých předchůdců. Plinius Starší mluví zase ve svých dějinách přírodních, jmenovitě o soukromém životě Římanů a o nádheře jejich měst. Frontin, přítel Vespasianův a správce vod za Nervy, poučuje nás o zařizování vodovodů. Kdo čte jeho pojednání o vodovodech, právem obdivuje se důvtipným a obrovským podnikům, které budí úžas u cestovatelů v římské Kampanii. Potom ukazuje nám Josef Flavius své dějiny o válce židovské. Kromě zajímavých podrobností v pokladech, které přineseny byly z Jerusaléma do chrámu Pokoje, líčí nám veškeru vítězoslávu Římanů až na některé nepatrné mezery.

Zmíňme se ještě o spisovatelích domu Augustova, *Scriptores domus Augustae*, kteří uveřejněni byli s vysvětlivkami od Casanbona. Z nich dovídáme se o příšerných saturnaliích v paláci i ve zvrhlém městě Césarů. V tomto bahně jsou perly, některé to události, o kterých se dovídáme toliko z tohoto spisu. Nesmíme zapomenouti ani na Sexta Aurelia Viktora, ani na Onufria, ani Marlianiho, ani na

Kaninu. Jejich díla podávají nám místopis Říma tak úplný, jak jen očekávati můžeme po tolika převratech a změnách. Cirkusy a hry popsány jsou od Bulengera v pojednání *de Circis Romanorum*, a Demongiosovi můžeme býti povděčni z velmi zajímavé rozpravy o Panteonn Agripově Na konec ještě připomínám, že valná část poznámek, které roztroušeny jsou u jmenovaných spisovatelů, nachází se ve dvou dílech pohromadě, a sice ve Starožitnostech římských od Grevia a v Lexicon antiquitatum Romanarum od Pitiska.

To jsou tedy spisovatelé, kteří mohou býti průvodcem cestovateli po Římě pohanském.

I Řím křesťanský má dostatek spisovatelů proslulého jména. Mezi těmi, kteří zasluhují tohoto vznešeného názvu, jsou někteří, kteří popisují obě dvě města zároveň. Postačí, když jmenovati budu toliko Casaliho s jeho dílem de Splendore Urbis; spisovatele Říma starodávného, středního a novověkého, Roma antica, media e moderna; spis La Notizia dell' uno e l'altro imperio; konečně otce Donatiho. Tento učený řeholník zanechal nám pod názvem Roma vetus popis Říma v mnohem zevrubnější a důkladnější, nežli všickni jeho předchůdcové. Slovútný Justus Lipsius odhaluje ve svém Amfiteatru všechny poklady své obsáhlé učenosti, chtěje nás seznámiti s Koloseem ze stanoviska pohanského a P. Marangoni vypravuje křesťanské dějiny tohoto Kapitola mučedníků. Jiné dílo od tohoto posledního spisovatele: Delle Cose gentilesche e profane, trasportate ad uso e ad ornamento delle chiese, objasňuje množství světských předmětů, blahoslavíc zároveň Církev, že uchránila je před zničením.

V čele spisovatelů, kteří mluví jen o Římě křesťanském, o mravech, o obyčejích, o soukromém životě prvních křesťanů, kráčí slavný kardinál Baronius. Četba jeho církevních letopočtů a poznámek k římskému martyrologiu, jest téměř nutna pro každého, kdo chce porozuměti všem věcem, které se objevují zraku toho, kdo prohlíží si kostely Města věčného. Druhé místo zaujímá veleučený P. Mamachi svým spisem o počátcích křesťanství a o mravech prvních křesťanů. Co nenapsal Mamachi, o tom poučuje nás zevrubněji Selvaggio ve svých Starožitnostech a P. Mazzolari spojuje zbožnosť s učeností opakuje některé věci ze spisů výše uvedených. Tento výtečný muž strávil dva a čtyřicet let svého živnta

v Římě, obrav si za hlavní úhol studovati kostely a pomníky křesťanské. Jeho dílo sestávající za šesti svazků má název: *Diario sacro.*

Učený mnich z Oratoria sv. Filipa Nerejského, P. Severanus *a sancto Severano*, pojednává o sedmi Bazilikách římských, a od velikého služebníka Božího P. Dom Karla Thomassiho máme stručný popis Kolosea posvěceného krví nezapomenutelných mučedníků. Dva spisy, které mohou býti považovány za úřední, podávají nám dějiny o dobročinných ústavech ve městě papežů. První spis má za původce kněze Constanziho, a má název: *Instituzioui di pietà dell'alma città di Roma;* spis druhý pochází od monsiňora Morichiniho*) přeložen jest do francíny a jest nadepsán: *Dobročinné ústavy v Římě.* Ještě novější dílo od rytíře Grifiho posloužilo nám užitečnými poznámkami o činech papeže Pia IX. V Římě, 1862.

O katakombách a o mučednících zároveň máme důležitá díla, bez nichž nelze se obejíti. Jsou to Hymny od Prudencia; pojednání o pokutách smrti svatých mučedníků od Severana; Slavný boj mučedníků od Floresa; dále Podzemní Řím od Bosia, který jest nazýván Krištofem Kolumbem křesťanských katakomb. *Osservazioni sopra i cimiteri de' santi Martiri e dei primitivi cristiani di Roma*, jest obdivuhodným pomníkem vědy a zbožnosti, zbudovaným od proslulého Boldettiho: Buonarotti popsal a vysvětlil nám náhrobní kameny, sklenice a jiné předměty, které nalezeny byly v tomto ctihodném městě v Pánu zesnulých. Kráčeje ve šlepejích těchto slavných archeologů pokračuje v tomto bádání P. Marchi, který uveřejňuje dílo s názvem Římské pomníky křesťanské v obrazech**.) I vzácné mosaiky ve starožitných kostelech římských mají svého dějepisce v osobě Ciampiniho. Jeho dílo jest nadepsáno: *Monimenta vetera, in quibus praecipue mussiva opera illustrantur.*

K tomuto seznamu již dosti obšírnému mohl bych přidati ještě jiné spisovatele, jejichž díla byla nám neocenitelnou pomůckou. Ať postačí nám toliko jejich jména: Martidelli, Pirro Ligorio, Fogginio, Ferretti, Andrea Fulvio, Biondo,

*) Nyní kardinála a biskupa v Jessi, který jest pronásledován Piemonťany.

**) Učený rytíř Rossi vysvětluje je právě s takovým zdarem, s jakou horlivostí oddává se prozkoumávání katakomb.

Flavio, Torrigio, Sigonius, Owerbeck, Vignole, Nardini, Ferraris, Zinelli, Cancellieri a učený papež Benedikt XIV., který napsal po jednání o svátcích Páně a o svátcích blahoslavené Panny Marie. Z nejnovějších spisovatelů zasluhují zmínky Nibby, Kamina, Melchiorri, z nichž obzvláště tento poslední mluví poněkud o Římu křesťanském. Jakkoli tyto prameny, na které jsme poukázali, jsou bohaty, přece nepostačují. Chceme-li prozkoumati Řím s opravdovým úspěchem, vyhledejme si muže, a to muže vzdělaného a obětavého, který by nám konal službu průvodčího. Věčným díkem zůstaneme zavázáni svým výtečným přátelům, kteří nám tuto službu ochotně prokazovali.

5. prosince.

Pifferari.

Před pátou hodinou byli jsme probuzeni koncertem, který byl provozován na ulici zrovna před našimi okny. Bylo to pro mne milou náhradou za churavost dne včerejšího, a pro nás všechny krásným začátkem ku pobytu našemu ve svatém městě. Jest to zajisté rozmilým zjevem a jedním z prostonárodních a dojemných zvyků pocházejících z dob živé víry. Pifferari jsou pastýřové ze Sabinie a z Abruzzů, kteří každoročně začátkem adventu sestupují se svých hor a přicházejí do ulic římských ohlašovat za zvuku venkovské hudby blízké narození Ježíškovo. Bývají obyčejně tři hudebníci pospolu, jeden stařec, jeden statný muž a jeden hošík. Upomínají takto na starobylé podání, dle něhož byli u jesliček tři pastýřové.

S obnaženou hlavou stojíce před Madonami, které jsou buď ve výklencích domů aneb které viděti ozářeny lampou ve výkladní skříni, pozdravují veselou hudbou blahoslavenou Matku Spasitele. Mimochodem řečeno, neznám nic půvabnějšího nad pohled, který nám poskytují krámy římské tenkráte, když Madony v nich jsou osvětleny, a zboží rozestaveno po nakloněných plochách; svatá Panna stojíc v pozadí na nádherném podstavci okrášleném květinami a rozžatými svícemi vévodí takořka vyloženému zboží.

Pifferari mají zcela jednoduché nástroje hudební, které

vídáme u pastýřů. Dudy, píšťala a cimbál tvoří celý sbor hudební těchto horalů. Píseň, kterou opakují stále před nebes Královnou, není psána umělými notami. A právě tato její jednoduchosť působí kouzelně; neboť podivuhodně nám připomíná pokorné tajemství betlémských jesliček.

Šat pifferarů shoduje se s jejich hudbou a s jejich zaměstnáním. Při pohledu na ně zdá se nám, že jsme přeneseni do středověku; tak se to zdálo mně, tak se to zdálo těm, kteří byli v Římě před stoletími. Tyrolský klobouk ozdobený širokou pentlí různých barev, krátký pláštík ze sprostého sukna barvy modré neb zelené, kalhoty z kozí neb ovčí kůže a punčochy zakončující se sandály, které jsou připjaty k noze řeménky, tvoří oděv pifferarů. Přimyslíte-li si k tomu černé vlasy, které splývají po ramenou, krásné vousy, pronikavé oči a vysoké čelo, nabudete pravého pojmu o tomto významném kroji i postavě.

Obyvatelé města Říma vidí rádi Pifferary, neboť každý, kdo uvádí na mysl upomínku náboženskou, jest vítán v tomto městě povýtečně křesťanském. Těší se všeobecné oblibě, všude je oslavují, každý je k sobě vábí. A oni sami nabízejí své služby v domech i v palácích, a táží se každého, zda si nepřeje ve svém domě konati devítidenní pobožnosť k Panně Marii. Jsou-li přijati (a kdo by je nepřijal?) tu přicházejí po devět dní obveselovati vás svou hudbou; vy jim dáte za to několik *bajoků*, a nevím věru, kdo jest šťastnější, zda ten, kdo dostává či ten, kdo dává.

Již předem vám povím, že 17. prosince, kdy počínají veliké antifony vánoční, zařídili jsme si onu devítidenní pobožnosť. Bylo ujednáno, že naposledy se má hráti při obědě ve společném pokoji. Milí pifferari přijali tuto podmínku s ochotou, a dle daného slova se dostavili. Na památku vyžádal jsem si od nich prostinkou píseň. Oni mi ji diktovali a já jsem si ji napsal; tohle jest její překlad, který nikterak nevystihuje krásu a půvab písně italské:

„Sladká Panno, dcero svaté Anny, v lůně svém jsi nosila dobrého Ježíše. Andělové volali: Pojďte, svatí, a jděte do domku Ježíškova, který se narodil ve chlévku, kde byl vůl s oslicí. Panno neporušená, která raduješ se na nebesích, na zemi buď naší přímluvkyní kéž; v noc vánoční, v onu noc posvátnou, jest tato modlitba naše, kterou jsme prozpěvovali, odporučena Jezulátku.“ *)

Nesmím zapomenouti, že naše stará hospodyně účastnila se též koncertu. Byla to hodná dcera Sabinů a Ekvů, jejichž potomky jsou Pifferari v nepřetržité linii. Za zvuků písně té, která obveselovala její mládí, zapomněla naše dobrá Monika, že již má 66 let, a dala se chutě do tance jako mladá děvucha. Ani napomínáním ani smíchem nemohli jsme ji od toho zdržeti. Se vší opravdovostí na světě a všem na vzdory tancovala na počesť Ježíškovi a nejsvětější Paně *(die Gesù bambino et di Maria santissima)*, pokud se národní píseň zpívala. Bůh tě žehnej, dobrá Moniko! Bůh miluje, o tom jsem ujištěn, i tvou víru jak vroucí, tak upřímnou, i tvou výmluvnou lásku, kterou chováš k nevinným vzpomínkám z tvého útlého mládí.

Nadešly vánoce, a s nimi přestaly všecky venkovské písně; Pifferari vykonali svou úlohu a odešli. S Bohem tedy buďte, dobří Pifferari; odebeřte se vesele do svých hor a paste dále svoje stáda; štěstí nechť vás všude provází, neboť vykonali jste dobrý a posvátný skutek. Římané vám žehnají a my vám žehnáme s nimi. Avšak nezapomeňte přijíti opět na druhý rok. Škoda, že vás již neuslyším. Než, šťastnějšími než-li já, budou jiní cestovatelé, kteří vám budou naslouchati a vám podobně žehnati. Vždyť oni zase přijdou; otcové snad již nebudou, avšak za to přijdou dítky a vnukové jejich, kteří na svých dědičných píšťalách vyluzovati budou národní písně, kterým naučili se od svých předků. A tak po celý krásný advent nelze v Římě učiniti ani kroku na ulici ani chvilky zůstati doma v pokoji, abychom mimoděk nebyli připomínáni na dojemné svátky, které pomálu se blíží.

---

*) O Verginella, figlia di sant' Anna,
Nel ventre tuo portasti il buon Gesù,
Gl'Angioli chiamarono: Venite Santi,
Andat' a Gesù bambino alla capanna,
Partorito sotto una capanella,
Dove mangiavan il bove e l'asinella.
Immacolata Vergine beata
In cielo, in terra sii avvocata.
La notte dinatale è notta santa,
Questa orazion che sem cantata
A Gesù bambino sia representata.

6. prosince.

V kostele sv. Petra. — Vzpomínky. — Náměstí sv. Petra. — Obelisk Neronův. — Stolec sv. Petra. — Konfese. — Kopula či báň svatopetrská. — Ponaučení.

Za příčinou rozličných jiných zaměstnání museli jsme vycházky vědecké poodložiti; dnes nemajíce již jiných starostí, mohli jsme s nimi započiti. Počasí ukazovalo se na den rozkošným, a obloha itaská objevila se ve vší své kráse. Devět hodin bilo právě v Propagandě, když jsme se ubírali do kostela sv. Petra. Cestou, která byla dosti dlouhá, neviděl jsem, neslyšel jsem, duch můj pohroužen byl v myšlénky, jimž jsem částečně nemohl a částečně nechtěl se ubrániti. A zda mohlo býti jinak? Zdaž nevidí, kdož ubírá se ke sv. Petru, jen při nepatrném uvažování vinouti se před sebou jako ohromný řetěz ze zlata, z perel a rubínů onen veliký a slavnostní průvod císařů, králů, biskupů, učenců, svatých a světic, kteří od patnácti století od východu i od západu, z Afriky, ze Španěl, z Galie a z Německa sem chvátali, aby uctili hrob galilejského rybáře, k němuž poutník sám spěchá poctu vzdát?

V čele těchto korunovaných poutníků kráčí vítěz nad Maxenciem a první císař křesťanský, Konstantin Veliký. Za ním Theodosius, který r. 393. táhna do války proti Euginovi, přichází oděn v šat kajicnika, aby prosil za vítězství na přímluvu zástupce Ježiše Krista. Roku 449. jest to Valentinian se svou manželkou Eudoxií a s matkou svou Gallou Placidií. R. 545. jest to vítěz nad Barbary a opora otřesené říše Belizar, který přináší své vítězné vavříny Petrovi, tomuto druhému vítězi nad barbarstvem. Za ním kráčí král se strašným pohledem a postavou obrovskou; jest to divoký Atila, pustošitel světa a metla Říma; ten, který byl ukrutným vlkem všude jinde, stává se u hrobu apoštolova bojácným beránkem. A čí jest ona korunovaná hlava, která vyniká nade všecky jiné? Jest to Cedvella, král východních Sasů, který r. 689. opoustil jako katechumen své království a odebral se do chrámu Apoštolů, aby přijal křest svatý.

Po něm připutoval neméně slavný poutník; byl to Konkred, král Merciů, který u hrobu náměstka Kristova pocítil takovou slast, že povrhnul purpurem královským a

vstoupil do kláštera sv. Petra, aby se mu dostalo milosti, žíti, umříti a pochovánu býti na blízku svatých apoštolů. Na všech cestách, které vedou ku slavnému náhrobku, hromadí se zástupy jiných panovníků národů vzdělaných a nevzdělaných: Luitprand, král Lombardů; Ina, král anglický; Karloman, král francký; Richard, král anglický; zbožná Berta, manželka Pipinova a matka Karla Velikého; Offa, král východních Sasů, který učinil své království lénem sv. Petra; král národa lackého z Kolchidy provázen jsa od předáků ze svého království; Otto I., Otto II., Otto III.; sv. Jindřich, král německý, císařovna Anežka, manželka Jindřicha III.; Machestad, král škotský; Kristian, král dácký a gótský; císař Jan Paleologus a množství jiných králů a královen zářících v dějepisu dvojnásobným leskem svého důvtipu i svých ctností.

A které mocné kouzlo vábilo tyto mocnáře ku hrobu náměstka Ježíše Krista? Který jest onen tajemný význam těchto pověčných událostí? Odpovědí na tyto otázky jest nám onen velebný převrat světový, ve kterém panství surové moci bylo zlomeno, a nastoupilo panování ducha mající základ svůj ve dvojím kříži na hoře kalvárské a na Vatikáně. Hlásáním sv. evangelia nabyla moc světská svého pravého významu, že totiž moc královská jest *obtížným břemenem.* A proto k vůli blahu národů vedla ruka Boží všechny tyto mocnáře ku hrobu sv. Petra, aby tam nabyli potřebných vědomostí a čerpali oddanosť, obětavosť a otcovské city, které mají pronikati srdce králů křesťanských. Ó spásonosná pouti, při níž mocní a silní tohoto světa přisáhali u sv. ostatků náměstka Kristova, že nechtějí nikdy panovati dle svých rozmarů a choutek, nýbrž dle spravedlnosti.

Tehdy také pochopíme hluboký význam všech korunovačních slavností, které se vykonaly u sv. Petra v Římě za souhlasu celé obrozené Evropy. Tu vynořuje se nám též leskem zářící a největší postavu na prahu novější doby, postava to Karla Velikého, obnovitele císařství římského a pravzoru panovníků křesťanských. Čtyřikráte přišel k tomuto hrobu, před nímž i my v krátké době měli jsme se na své tváře vrhnouti.

Naposledy připutoval, aby r. 800. o vánocích v důstojné basilice tento syn Pipinův na kolenou přijal korunu císařskou z rukou papeže sv. Lva III.; a veškeren lid římský

provolal tenkráte tato slova radosti plná: *Karlovi velezbož nému, vznešenému, Bohem korunovanému, velikému, mírumilovnému, císaři Římanů budiž blaho a vítězství!* V pravdě lid měl proč radovati se.

Vždyť dostávalo se mu záruky, že při tomto vznešeném úkonu, kdy králové pozemští prohlašovali se za zástupce krále nebeského, zavazují se zároveň slavnostně následovati božského Krále, který umřel za svůj lid. Po Karlu Velikém vidíme na témže hrobě Lothara, an přijímá korunu z rukou Paschala I.; Alfred, král anglický, korunován byl na témže místě od Lva IV., Karel Lysý od Jana VIII., Karel Tlustý od téhož papeže; Otto I. od Jana XII., svatý Jindřich se svatou Kunhutou od Benedikta VIII. a mnoho jiných neméně mocných panovníků.

Jest tedy třeba diviti se tomu, jak hlubokou úctu vzbuzoval svatý Petr v Římě u samých Barbarů a pronásledovatelů. Alarich, zmocniv se města Césarův, rozbíjel, zpřevracel, pálil a ničil všechny pomníky tohoto světového hlavního města; avšak vzácnou výminku učinil, zakázav dotýkati se kostela sv. Petra a uškoditi těm, kteří útočiště vzali do této velebné svatyně. Vandalové nebyli méně šetrni. Císařovna Teodora chtěla za každou cenu ukojiti svou pomstychtivost na papeži Vigiliovi, i pravila k Antemiovi: „Zmocněte se papeže, kdekoli jej naleznete, ať v jeho paláci, ať v kostele sv. Jana Lateránského, neb v kterémkoli jiném kostele, ušetřte jej však a ani vlasu mu nezkřivte v kostele sv. Petra!“ Zda potřebí jest připomínati, že v nejnovější době francouzský generál Berthier, chystaje se bombardovati Řím s hory Monte Mario, byl takou úctou proniknut, že zabránil střílet na basiliku knížete apoštolů.

Tolik vznešených myšlének zajisté právem naplňovalo duši mou zbožností, a v myšlénkách těchto pohroužen jsem byl po celou cestu. Vždyť byli jimi nadšeni dva veleduchové, jeden od východu, sv. Chrysostom, druhý od západu, svatý Augustin. A přece tito velikáni neviděli všecko, neboť mohli jen z části poznati nádheru kostela sv. Petra v Římě. Ať jest tomu jakkoli, já aspoň pravil jsem sám k sobě s pocitem nevýslovné rozkoše: „Já, nepatrný poutníček, mám v tuto chvíli vstoupiti na posvátnou půdu Vatikánu, která skropena jest krví apoštolů; této chvíle mám spatřiti vlastníma očima onu basiliku, která byla jevištěm tolika slavných událostí;

onu svatyni, z níž vyšlo tolik božských výroků, archu úmluvy mezi dvěma velmocemi, které řídí svět; ono místo na věky požehnané, kde tolik modliteb vysláno a tolik slz prolito bylo, odkud vzneslo se k nebesům tolik zbožných přání, tolik povzdechů i slavnostních projevů; konečně mám býti účasten štěstí, které bylo nejvroucnějším přáním v mém životě. Ó kéž zakusím v duši aspoň část oněch pocitů lásky a víry, které rozjařily na tomto místě tolik srdcí šlechetných!“

Zatím došli jsme k Tibeře. Přešli jsme ji po městě Andělském, druhdy mostě Eliově. Minuvše po pravé straně nábřeží Hadriánovo, stáli jsme za malou chvíli před největším divem nového světa. Náměstí sv. Petra vytrhlo mne z mých myšlének. Nemohlo býti voleno majestátnějšího a dojemnějšího místa, aby vznešená basilika lépe vynikla. Podobu má okrouhlou a obklíčeno jest nádherným, čtvernásobným sloupořadím, na němž jsou sochy z bílého mramoru. Uprostřed zvedá se obelisk egyptský mezi dvěma vodotrysky, jejichž voda vytryskuje na způsob stříbrných pramenů, a opět jako hučící vodopád padá do okrouhlých pohárů bronzových. Jsouce zaraženi a oslněni vším, co jsme viděli, zastavili jsme se plni úžasu před portálem svatopetrským. Obelisk konečně upoutal naši pozornost.

Na rozkaz Kaligulův převezen byl tento kámen z Egypta do Říma a postaven v cirku vatikánském jako mezník. Viděl Nerona, který přestrojen za kočího řídil svůj vůz za svitu živých pochodní, totiž křesťanů oděných pláštěm požárovým, kteří přivázani byli ke sloupům v jistých vzdálenostech, aby svítili při nočních hrách tomuto císaři a ukrutníku. Roku 1586 dal jej Sixtus V. přenésti doprostřed náměstí sv. Petra před průčelí basiliky. Původně byl vysoký 100 stop a podepřen čtyřmi lvi; lvi postupem času zmizeli, a výška obnáší nyní toliko 72 stop. Po stranách, které čelí k vodotryskům, lze čísti nápis, který věnován jest Kaligulou císaři Augustovi a Tiberiovi. Na straně obrácené k náměstí jest vyryt vítězoslavný nápis Sixta V.:

ECCE CRUX DOMINI,
FUGITE,
PARTES ADVERSÆ;
VICIT LEO
DE TRIBU JUDA.

„Ejhle, kříž Páně; odstupte všickni nepřátelé, zvítězilť lev z pokolení Judova.“

Průčelí sloupu, které hledí ku chrámu sv. Petra, hlásá těmito slovy věčné vítězství náboženství křesťanského:

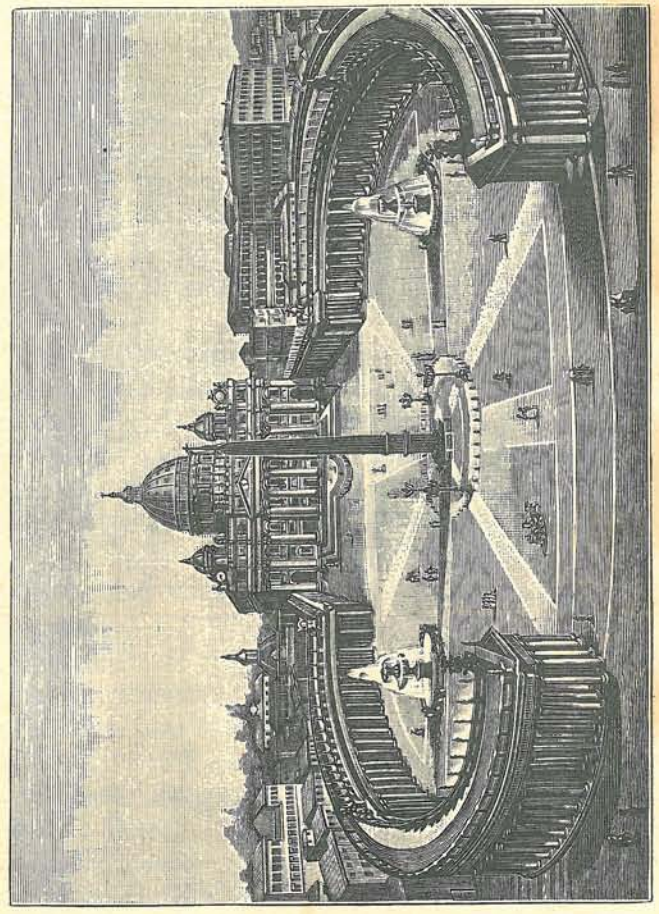
CHRISTUS VINCIT,
CHRISTUS REGNAT,
CHRISTUS IMPERAT;
CHRISTUS AB OMNI MALO
PLEBEM SUAM
DEFENDAT.

„Kristus vítězí, Kristus panuje, Kristus velí; kéž lid svůj ode všeho zlého zachrání!“

Odcházejíce od obelisku, přišli jsme k mírnému svahu, který se končí prostranstvím před portálem sv. Petra. Tato tři místa, která ve spojení tvoří úhledný celek, obnáší dohromady 1073 stop délky.

Konečně dospěli jsme ku prahu svatých Apoštolů: *ad limina Apostolorum.* Co mám říci o nesmrtelném chrámu, který vystavěl genius křesťanstva nejvyšší hlavě Církve svaté? Celek jest naprosto souladný přes obrovské rozměry tohoto velechrámu; zlata užito jest s podivuhodným vkusem na vhodných místech, malby vynikají svou jemností a velkolepostí zároveň, mramor jest nejdrahocennější, a mosaiky nemají sobě rovných ani co do nádhery, ani ve příčině barviva a provedení. Vše nás překvapuje a oslňuje, ať se díváme z kterékoli strany. Avšak dnes nesmím mluviti o lidské kráse a velkoleposti tohoto vznešeného pomníku; nepřišelť jsem jako umělec, nýbrž jako křesťan. Stolec sv. Petra, Konfesse či Vyznání a báň chrámová, tyto tři veličiny řádu vyššího odpovídají lépe náladě duševní při první návštěvě; jimi byli jsme dnes jediné a naprosto zaujati.

V rozsáhlé lodi, po níž oko naše těká, nesetkávajíc se ani se židlemi, ani s lavicemi, ani s kazatelnou, vznáší se trůn biskupský. Na něm sedí velekněz nepohnutý a nesmrtelný, jako pravda, jejíž vykonavatelem a strážcem sám jest. Jest to týž velekněz, jemuž řečeno bylo: „*Pasiž beránky mé, pasiž ovce mé a potvrzuj bratří svých, já prosil jsem za tebe, aby neochabovala víra tvá.*“ A Petr, věčný velekněz, žije po všechny věky ustavičně ve svých nástupcích, vyučuje jejich ústy, a bdí nad svými beránky a ovečkami, V této velebné

Chrám sv. Petra ve Vatikáně.

samotě rozsáhlé basiliky jest Petr sám jediný; před ním všecko mlčí, všecko mizí. Někde jinde lze viděti jiné pastýře, jiné trůny a slyšeti jiný hlas; zde však, v prvním chrámu křesťanstva, není jiného pastýře mimo něho samého, není jiného trůnu mimo trůn jeho a není jiného hlasu mimo jeho hlas. Jakožto nejvyšší hlava Církve spatřuje ve všech biskupech rozptýlených po celém světě údy svého ovčince, svoje pomocníky, avšak ne sobě rovné. Hlas jeho jest pro ně posvátným výrokem, dle jeho rozkazů oni se řídí, jejich pak prostřednictvím řídí a spravuje on celý svět.

Při okouzlujícím pohledu na jednotu Církve katolické zosobněnou ve sv. Petru poskytuje basilika zraku našemu ještě jiné divadlo, neméně vznešené. Ukazuje nám galilejského rybáře, kterak vykupuje si slavné náčelnictví cenou nesmírné lásky své. Několik kroků totiž od trůnu jest Konfese apoštolova.

Toto podivuhodné jméno dáno jest oltáři mučedníků; neboť připomíná nám, že nezvratným vyznáním a svědectvím víry jest prolitá krev. Pod nádherným baldachýnem na čtyřech kroucených sloupech z bronzu korintského vznáší se nejvyšší oltář papežský. Pod ním jest hrob sv. Petra a Pavla, před nímž hoří dnem i nocí sto dvacet lamp, trojnásobný to odznak uctívání, lásky a víry. Sestupuje se do něho po dvojích točitých schodech z bílého mramoru nejlepšího jádra.

Blížíme-li se k této věčně ctihodné *Konfesi*, tu zmocňuje se nás vnitřní jakási tajemná síla, kterou dáváme se mimovolně ovládati. Zdá se nám, jako bychom slyšeli hlas Syna Božího, který se táže příštího svého náměstka: *Šimone, synu Jonášův, miluješ-li mne?* A z hloubky tohoto hrobu slyšeti hlas Petrův, který odpovídá: *Ano, Pane, ty víš, že tě miluji.* A člověk jest pohnut až k slzám u přítomnosti těchto kostí mučedníků, slavných to svědků jeho lásky, a nám nelze než blahoslaviti okamžik tento a modliti se. Po příkladu tolika milionů poutníků, našich předchůdcův a bratří, padli jsme i my na kolena. Podepřen jsa o zábradlí z bílého mramoru, které táhne se podél dvojitých schodů, odříkával jsem za sebe, ve jménu svých přátel, své vlasti a celého světa katolického nicejské vyznání víry. Ó! jak snadno jest věřiti! Lépe řečeno, jak šťasten jest, jak hrd jest na to, že může věřiti, kdo stojí na místě tomto!

Pozvedneme-li hlavu, zaletí zrak náš ku vysoké báni. Na spodnější části kolem do kola čteme nesmrtelné zaslíbení Syna Božího, které napsáno jest zlatoskvoucími písmeny: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam.* „Ty jsi Petr t. j. skála a na té skále vzdělám Církev svou, a brány pekelné neodolají jí.“ Dojem těchto slov jest mocným tak, že čtouce tento výrok, slyšíme téměř hlas Boží, který je vyslovil; a to tím více, ana báň lesknouc se mosaikou v závratné výši mezi nebem a zemí, představuje nám Církev katolickou, která spočívá na slovech svého zakladatele, vzdorujíc útokům svých nepřátel a rozprostírajíc do nekonečna své panování.

Nuže, o nezměnitelné převaze náčelníka apoštolů, které se mu dostalo za jeho velikou lásku, a která odměněna byla věčným a vítězným panováním nad světem a ďáblem, vypravuje nám stolec sv. Petra, jeho hrob a báň svatopetrská. Nemůžeme dosti obdivovati se katolickému náboženství, které přivádí tolik králů, tolik zakladatelů světských říší k tomuto výmluvnému hrobu, aby zde byli poučeni o své moci, o svých povinnostech i odměně, které se jim dostane za věrnosť ve svém povolání. Toť jsou ony vznešené nauky, které podává knížatům a králům tohoto světa tato velebná svatyně. U obyčejného cestovatele probuzují se jiné city v duši, když jest v kostele svatopetrském; jest to hlavně dětinné podrobení se církvi svaté, víra, obdiv a nevysvětlitelný pocit úcty a lásky. Od té chvíle, co jsme vkročili do přepodivné baziliky, uplynuly nám hodiny jako okamžik, a soumrak oznamoval nám, že jest již čas, abychom ukončili dnešní putování.

Sv. Petr a Pavel.

7. prosince.

Všeobecný rozhled po dvou Římech. — Řím pohanský. — Jeho rozsáhlosť. — Jeho silnice. — Jeho obyvatelstvo. — Řím křesťanský. — Jeho krásy. — Jeho ústavy. — První setkání se sv. Otcem. — Požehnání Velebnou Svátostí v kostele svatých Apoštolů.

Včera vykonali jsme první povinnosť každého cestovatele katolického ve věčném městě. Opravdovému králi města, sv. Petrovi, vzdali jsme svůj hold, a zkoumání naše o obou Římech mělo započíti. Za průvodu vzácného přítele, jehož učenosť nic si nezadala s jeho ochotou, odebrali jsme se k vile vystavěné na svahu hory Eskvilina, na místo, kde dle domění rozkládaly se zahrady Heliogabalovy. Odtud jest krásný rozhled po rovině, v jejíž středu jest město Řím. Na straně východní měli jsme před sebou horu *Cavi*, na které Romulus, obklíčen jsa domorodým obyvatelstvem, slavnostně zavedl latinské náboženství; poněkud v levo spatřili jsme Tuskulum s vilami stroskotanými, které nás upomínají na Cicerona; opodál viděli jsme Tiberu s nepatrnými vodopády vinoucí se na úpatí pohoří Sabínského; dále Svatou Horu, na kterou utekl se lid před libovládou šlechticů. Střídavě ukazovaly se nám vrchol hory Sokratovy, odkud papež Silvestr byl uveden do Říma, nikoliv snad, aby tam byl mučen, jak sám se domníval, nýbrž aby bral účasť na vítězoslávě křesťanství a pokřtil Konstantina; osamělé roviny starého města Civita-Vecchia, moře středozemní, které se obráží na obzoru nebeském jako stříbrná záclona, město Ostia, které žije toliko svým jménem a dojemnými upomínkami na Augustina a jeho matku Moniku, město Albano, bývalá to Alba Longa, která byla založena od Eneáše a jest hrobem Askaniovým; konečně na výšině Castel-Gandolfo se staletým hradem, který jest tichým příbytkem papežův a zdaleka podobá se nesmírnému majáku vystavěnému na předhoří.

Pod tímto prvním obrazem, kterým vrouben byl obzor, ukazovaly se tam po rovině roztroušené veliké pomníky, které jako by chtěly přežíti všecky převraty, aby vydávaly svědectví po všechna století o moci nejprvnějšího národa. Na pravo jest hrob Cecilia Metella, potom vodovod Klaudiův, jehož obrovské oblouky procházejí celou rovinu římskou a

tvoří vzdušné řečiště pro panenskou vodu asi ve vzdálenosti šesti mil mezi pohořím Subiako a věčným městem; opodál jsou nahromaděné zříceniny podivuhodného letohrádku Hadriánova a mausoleum rodiny Plautovy na cestě do Tivoli.

Konečně uprostřed široké roviny ukázal se zraku našemu Řím s vysokými a mohutnými hradbami, kterými jej obklíčil Aurelián. Avšak tento tichý a klidný Řím, jehož vysoké věže třpytily se při posledním záblesku slunečním, nebyl již oním pyšným a hlučným městem Césarů. Proto však přece, abychom ukojili touhu srdce našeho, museli jsme pozorovati dříve Řím Augustův, abychom tím lépe mohli poznati Řím sv. Petra.

Cuvier z několika zkamenělých kostí mastodonta sestavil ohromného čtvernožce odedávna naprosto neznámého. Pomocí dějepisných zpráv pokusili jsme se o tutéž práci se zkomolenou mrtvolou starého Říma. Za přispění paměti a zraku, těchto dvou mocností, z nichž první oznamuje nám věci minulé a druhá doplňuje obraz, který se objevuje naší zřítelnici, vystavěli jsme si v duchu starověký Řím pohanský: nuže, patřme na Řím, který se zraku našemu objevil takový, jakým býval za panování Césarů.

V záři mramoru, zlata a mistrovských děl z doby nejpokročilejší osvěty lidské, rozkládala se tato královna síly a moci na sedmi pahorcích. Tyto pahorky byly: *Palatin*, kolébka Romulova a obydlí Césarů; *Aventin*, který byl korunován chrámem Diany, *Célius* se svými věžemi a trhem na ryby tak často navštěvovaným od Apiciů; *Eskvilin* s mnohonásobnými vrcholky a vojevůdcovským stanem, *Kvirinál*, s chrámem Kvirina a Spásy; *Viminál*, druhdy pokrytý hustým křovím a později velkolepými paláci. Řím na druhé straně Tibery, jejížto hluboké řečiště jej obkličuje jako podkova, prostíral se ještě na Vatikáně a Janikulu a dělil se na čtrnáct okresů čili čtvrtí, jejichž jména v dějinách proslavená jsou tato: Porta Capena, Coelimontium, Isis et Serapis, Moneta, Templum Pacis, Via Lata, Esquilina cum turre et colle Viminali, Alta semita, Forum Romanum, Circus Flaminius, Palatium, Cirkus Maximus, Piscina publica, Aventinus, Trans Tiberim.

Na této ohromné prostoře bylo čtyřicet šest tisíc šest set a dva ostrovy čili skupiny domů, které odděleny byly ulicemi, 2117 palácú neobyčejné velkoleposti, 480 náměstí

čili křižovatek, 470 chrámů modlářských, 46 paláců určených k výštředním rozmařilostem, 856 lázní, 1352 jezer a vodních nádržek, 32 posvátných hájů, dva velkolepé amfiteátry, z nichž v jednom směstnalo se 87.000 diváků na sedadlech a 20.000 na galeriích, dva velké cirkusy *Flaminius* a *Maximus*; tento poslednější měl dle mírného počítání prostory pro 15.000 osob, pět naumachií t. j. takových míst, kde cvičili se ve válečnictví námořním, 23 obrovských koňů z mramoru, 80 koňů z pozlaceného bronzu, 84 koňů ze sloně, 36 vítězoslavných oblouků z mramoru, ozdobených nejjemnějšími kamenořezbami, 19 knihoven, 48 obelisků, 11 náměstí *forum* zvaných, deset bazilik a bez počtu mramorových, kovových a zlatých soch. Čtrnácte vodovodů přivádělo do Říma vodu, nebo lépe řečeno řeky vod ze sousedních hor; čtyři a dvacet silnic dlážděných širokými dešticemi a okrášlených nádhernými pomníky rozcházelo se do čtyři a dvaceti bran městských a vedlo z hlavního města světového do římských provincií.

Tak se objevilo oslněnému zraku našemu město Césarů. A přece viděli jsme jen polovici tohoto divadla. Za Pomoeriem či za okrouhlými hradbami, které chránily vlastní město zvané *Urbs*, rozkládalo se město nové, zvané *civitas*, které bylo ohromným prodloužením města prvního. Čím jsou za dnešních dnů předměstí pařížská pro původní město, tím byl Řím *extra muros* pro původní město Řím, které bylo obklíčeno hradbami a Pomoeriem.

Nesčíslné budovy pokrývaly okrouhlou plochu, která jest nyní pustá a která v průměru šesti mil prostírá se od Otrikola až ku Ostii, a od Albana a Tivoli až ku Civita-Vecchia. A to jest nám třeba věděti, chceme-li porozuměti tehdejším spisovatelům, mluví-li o rozsáhlosti a lidnatosti velkolepé metropole světové.

„Řím," praví Aristid ze Smyrny, „jest městem měst, jest hlavním městem celého světa. Celý den by nepostačil, než co dím? celý rok by nepostačil ku sčítání všech měst vystavěných v tomto božském městě." „Za hradbami městskými všechna místa jsou obydlena, podotýká jiný dějepisec, tak že každý, kdo chce poznati rozlehlost Říma, vždycky se zmýlí; neboť nelze nikterak poznati, kde město začíná a kde město končí. Stává se tak proto, poněvadž předměstí

jsou tak úzce spojena s městem samým, že tvoří obraz jediného města, které se prodlužuje do nekonečna.“

„Město,“ pokračuje Aristid, dosahuje až k moři, kde odbývá se všeobecný trh, a kam soustřeďují se výrobky celého světa; a taková jest velikost Říma, že ať postavíme se na kterékoli místo, myslíme, že jsme ve středu města.

Takovým byl Řím pohanský za dnů svého rozkvětu. Za jeho hradbami a pahorky táhla se ještě rozsáhlá předměstí až k Tiberu, Otrikulu, Aricii a ještě dále. Dle těchto svědectví byl by Řím zaujímal prostoru v průměru desíti mil. Událost vypravovaná ze života Konstantina Velikého dokazuje nám prapodivnou skutečnost těchto ohromných rozměrů. Panovník tento na své cestě do Říma přišel do Otrokoli. Již prošel část tohoto předměstí; tu obrátil se ku Hermidovi, znamenitému perskému staviteli, který ještě nikdy nebyl v Italii, a tázal se ho, co soudí o Římu? Překvapen nádherou a množstvím budov, dal mu cizinec v odpověď: „Domnívám se, že jsme prošli již polovici města.“

I kdyby těchto důkazů nebylo, pouhý pohled na římskou rovinu byl by postačil, abychom nabyli pojmu o rozsáhlosti Říma císařského. Vyhloubená, přehazovaná a nerovná půda, nesčetné trosky pomníků na povrchu roztroušené pozvedají ze všech stran svého hlasu a volají k nám: Zde býval Řím.

Spočinuvše zraky svými na tomto báječném městě, viděli jsme na úpatí Kapitolu pověstný mílník zlatem se skvoucí. Odtamtud rozcházely se četné silnice, které udržovaly ustavičné spojení mezi královnou světa a poddanými národy. Po širokém dláždění viděli jsme v duchu ujíždět rychlé posly, kteří donášeli vůli Césarovu na východ i na západ, do Galie, Germanie a až do zadního Španělska, s rozkazem, aby všickni s bázní a třesením klaněli se vrtochům všemocného Nerona a Kaliguly. Na to objevovali se v širokých ulicích cizinci v nesmírném počtu, kteří od sebe se různili jazykem, mravem i krojem, a jichž na tisíce vábily sem jak rozkoše a zvědavost, tak ctižádost a obchodní záležitosti; tak že město nebylo ani tak pro Římany, jako spíše pro obyvatele celého světa. Mezi těmito silnicemi římskými, které byly mistrovským dílem jak co do stavby, tak co do stálosti, nejvíce nás zajímala cesta *Appiova*, která pro svou velkolepost nazvána byla královnou cest, *regina viarum*. Procházejíc města Albaniho, Aricii, Trè-Loggie, Forum Appiovo, Sinuessu, Terracinu, Fondi,

Formium, Minturny, Kapui, Nolu, Neapol, Noceru, Salerno, vedla ku Brindisi a až do východních krajin Italie.

Silnice *Via Latina* táhla se směrem k Abruzzům, k Agnani, Ferentinu, Frosinoni, Akvinu, Arpinu pod horou Kassineum a sáhala až ku Beneventu.

Cesta *Via Salaria* vnikala až do země Sabinů.

Via Aemiliana spojovala s Římem celou severní Italii a procházela města Cesenu, Bolognu, Modenu, Reggio, Parmu, Piacenzu, Milán, Bergamo, Bresciu, Veronu, Vicenzu, Padovu a Akvileji.

Via Flaminiána brala se směrem přes Otrikoli, Narni, Spoleto, Pesaro a končila u města Rimini, které bylo přístavištěm loďstva římského.

Via Aureliana vedla na západ přes Ligurii až do Arelat, odkudž rozvětvovala se paprskovitě do všech krajin galských.

Na straně polední vedla *Via Ostia* do města téhož jména, které bylo přístavem římským a skladištěm světovým.

K těmto cestám prvního řádu, které byly jako veliké tepny královny světa, družilo se mnoho cest jiných; jejich daleké okliky zabíhaly do všech míst menší důležitosti, aby tam působily rozruch vycházející ze samého srdce. Téměř tak jako jsou prvější známy v dějinách světských, podobně většina jich jest oslavena v letopisech mučedníků. Postačí vyjmenovati tyto silnice: Via *Cassiana*, via *Nomentana*, via *Tiburtina*, via *Praenestina*, via *Lavicana*, via *Ardeatina*, via *Valeriana*, a konečně pověstná silnice *Vítězoslávy*. *)

Na všech těchto velkolepých cestách, v těchto nádherných palácích, pod těmito sloupořadími bez počtu, mezi těmito skvostnými pomníky svědčícími o moci, bohatství, jedním pak slovem o světské vzdělanosti, hemžilo se přes pět milionů obyvatelů **).

---

*) Jména všech silnic římských jsou tato: Via Trajana, Appia, Lavicana, Praenestina, Tiburtina, Nomentana, Salaria, Flaminia, Clodia, Valeria, Aurelia, Campana, Ostiensis, Portuensis, Janiculensis, Laurentina, Ardeatina, Setina, Quinctia, Cassia, Gallica, Cornelia, Triumphalis, Latina, Asinaria, Cimina, Tiberina. Hlavních cest uvnitř města čili širokých ulic bylo devět: Via Sacra, via Nova, via Lata, via Nova alia, via Formicata, via Recta, via Alta. Onuphr. lib. I. pag. 64.

**) Tak se udává dle výpočtu učeného Justa Lipsia. A tento výpočet zdá se nám mnohem správnější a shoduje se více se zprávami spisovatelů

Takto se nám objevil Řím pohanský. Při tomto zjevu ve svých jednotlivostech úplně na dějinách se zakládajícím, který za nynější doby ničím nedovedeme si znázorniti, trne člověk po celém těle; po tomto prvním pocitu následuje pocit útrpnosti. Dle nádhery a bohatství poznati lze arcikrálovnu světa a mocnou vládkyni; avšak její koruna z diamantů a rubínů nedovede úplně zakrýti příšernou bledosť její neduživosti, a pod oděvem ze zlata a purpuru, který kryje její lepotvárné tělo, viděti lze ošklivé vředy. V lůně proslaveného města viděli jsme téci slzy, a bolestné výkřiky vstupovaly až k našemu sluchu; neboť hluboké opovržení člověčenstva bylo pozorovati ve všech jeho tvářnostech. Než nepředbíhejme; ještě nenadešla chvíle ku zkoumání mrtvoly.

Jiné divadlo upoutalo naši pozornosť: Řím křesťanský ukázal se zraku našemu. Již se připozdívalo, a poslední paprsky sluneční pozlacovaly svou hasnoucí září vrcholky sedmi pahorků, mezitím co lehká pára jako rozsáhlý závoj purpurový přecházející do barev duhových, rozprostírala se nad městem a zahalovala je průhledným povlakem. Město sv. Petra vynořovalo se nám tu jako cudná matrona s čelem ctihodným, s něžnou a klidnou tvářností a majestátní postavou. Vidíme-li Řím usínati tak klidně a pokojně v širé samotě, za ustavičného stříkání vodotrysků, ve stínu kříže, který vévodí nesčetným kostelům, pod ochranou Marie, jejíž ctihodný obraz zdobí jeho domy, a vidíme-li, kterak Řím střežen jest mučedníky, jejichž vítězný zástup obkličuje jeho hradby, tu poznáváme v něm onu královskou choť, onu matku nesmrtelnou, která bezpečně probudí se zítra, aby pokračovala až do skonání světa v díle, které včera byla započala. Bylo

pohanských, nežli domněnky spisovatelů novověkých, kteří lidnatosť města Říma páčili na jeden milion dle množství obilí, které bylo do Říma z Egypta dováženo. Tacitus mluvě o uzavření lustru od Klaudia, praví: *Conditque lustrum quo censa sunt civium LIX centena et XLIV millia.* Tacit., Annal., lib. XI., c. XXV. Považíme-li, jak 1. veliký byl počet skupin domů, *insulae*, a palácú mezi hradbami: 2. jak ohromná byla vzdálenosť předměstí, 3. množství cizinců či lépe národů, jak Aristides dobře podotýká, kteří valili se do Říma, 4. nesmírný počet otroků, který o mnoho přesahoval počet pánů, 5. že onen sprostý lid římský, jehož jistá časť (300 000) živena byla na útraty státní, 6. představíme-li si praetoriánské kohorty, posádku, strašný počet gladiatorů, neshledáme žádného upřílišňování v hořejším výpočtu.

v pravdě nesnadno pozorovati Řím ve chvíli slavnostnější a za dne příhodnějšího.

O světských krásách Říma křesťanského řeknu jen něco málo ve chvíli této: sláva choti velikého krále zakládá se na něčem vznešenějším. Jako královna pohanství, tak královna křesťanství jest vystavěna na sedmi pahorcích, ana prostírá se též z druhé strany Tibery na Vatikánu a Janikulu. Avšak zůstává-li pojmenování míst stejným, předměty na nich se již změnily. Na místě chrámů pohanských vévodí všem těmto výšinám kostely zasvěcené pravému Bohu. Místa pokálená a sprzněná Neronem, Kaligulou a Heliogabalem jsou obývána řeholníky a řeholnicemi všech řádů.

Na vrchu Kapitola, právě na místě, kde byl chrám Jovišův, skví se kostel *Ara coeli* zasvěcený Panně Marii. Na Palatinu mezi ssutinami paláce císařského zvedají se kostely Panny Marie Osvoboditelkyně, sv. Teodora a sv. Bonaventury. S pahorku Célia shlíží se zářivá basilika sv. Jana Lateránského, Čtyř Svatých Korunovaných a sv. Jana a Pavla. Na Aventinu proslaveném chrámem Dianiným činí až do oblak krásné kostely sv. Sabiny, sv. Alexia, sv. Prisky, Panny Marie v *Kosmedinu*, kteryžto poslední kostel jest vystavěn na úpatí hory a slouží za posvátné sloupořadí těmto velebným svatyním.

Na Kvirinálu nedaleko sloupu Trajanova září svatyně sv. Kateřiny Sienské, sv. Dominika a Sixta, sv. Silvestra, sv. Zuzany a Panny Marie Vítězné. Viminal jest korunován velkolepým kostelem Panny Marie Andělské, který vystavěn jest na místě bývalých lázní Diokleciánových. Eskvilin ukazuje oslněnému zraku našemu Pannu Marii Sněžnou, sv. Petra v okovech a sv. Martina z Hor. V dálce na obzoru vystupuje Janikulus se svým chrámem Brabantským, a poněkud níže Vatikán s divoucím divem všech kostelů, kostelem sv. Petra.

V Římě počítá se na sto sedmdesát tisíc obyvatelův;*) hradby, které dal postaviti Aurelián, jsou nyní až příliš rozsáhlé. Prostor mezi městem a starými hradbami vysázen jest vinicemi, zahradami nebo leží úhorem, který pokryt jest troskami, a mezi těmito pasou se stáda ovcí a volů s několika bůvoly. Vnuká-li prohled na tolik rozbouraných budov a

*) Nyní asi 300.000.

vznešených pomníků bývalé slávy mudrci vážné myšlénky, utvrzuje zase odvěká spousta křesťana ve svaté víře. Křesťan vidí v tom vyplnění proroctví o spustošení; vždyť je vidí svýma očima a maká svýma rukama.

Jako za císařů dělí se Řím i nyní na čtrnáct okresů *(Rioni)*. Jeho paláce, jeho vodotrysky, jeho musea, jeho sloupořadí, jeho mistrovská díla malířská a sochařská, jeho čtyři sta kostelů činí z Říma dosud ze stanoviska pouze světského první město na světě.

Ačkoli zbaven jest nyní vší násilné moci, přece nepřestává býti královnou národů. Více než dva tisíce let dělí nás od předpovědí a pěvců, kteří opěvali jeho věčnost, a prorocké jejich zpěvy uskutečňují se napořád.*) Kterak možno bez úžasu patřiti na onu tajemnou moc, kterou má Řím ve svém sebeurčení? Jaké úvahy možno konati o tomto prorockém zjevení! Co všecko možno říci o městě, které již ve svém jménu nese význam o dvojím poslání svém**).

Královna síly, Řím pohanský, jak všeobecně známo, byl na výši svého dvojího poslání. Dávno železné jeho žezlo rozdrtilo svět, který byl podmaněn jeho zbraněmi: vždyť vládl pouze tělesům. Královna lásky, Řím křesťanský, jest posud na výši svého blahodárného působení. Národům dobrovolně poddaným ukládá toliko pouta, kterých lze sladce a příjemně nésti; vždyť vládne nad dušemi. Avšak proto vždycky zůstává městem bojovným. Pravda jest sice, že již neválčí s Kartagiňany, Party, Dáky, Garamanty, avšak válčí

---

*) Imperium sine fine dedi. — Virgil. *Aneid.*. lib. I., 279.

Romulus aeternae nondum fundaverat urbis
Menia, consorti non habitanda Roemo.
Tibull., *Eleg.* lib. II.

Romue aeternae, Romae deae, čteme na mnohých nápisech. Ve všech krajinách stavěny mu byly chrámy. Tac., lib. III. — A ku podivu, v Římě, který byl bohem *síly*, uctívána byla od lidí zároveň bohyně *lásky*.

Atque Urbis Venerisque pari se culmine tollunt
Templa, simul geminis adolentur thura deabus.
Prud.

Známo bylo o Římu, že měl býti věčnou královnou světa. Terrarum dea gentiumque Roma, cui par est nihil et nihil secundum. — Martial.

**) Čteme-li *Roma*, což značí *sílu* od pravé strany k levé, obdržíme slovo *amor*, což vyznamenává *lásku*.

bez ustání s bludem a nepravostmi, s těmito barbary mnohem nebezpečnějšími, než-li byli onino první. Obdivujeme-li se mohutné organisaci města Romulova, který se narodil, aby se města zmocnil; kterak bychom neměli znamenati ve městě sv. Petra ono velemoudré sjednocení všech prostředků, které jsou s to, skloniti vesmír celý pode jho sv. evangelia? Avšak kterak o tom podati jen slabý nástin?

Město Řím chová v sobě všechny veliké památky z dějin světských i církevních, má vždy pohotově svědectví nesčetných mučedníků, nezabývá se politikou ani obchodními špekulacemi, které jsou hlavním zaměstnáním jiných hlavních měst, vykonává věrně své božské poslání a může užívati všech prostředků božských i lidských, které je uschopňují, vyučovati celý svět pravdě božské. Veškero jeho panování směřuje k tomuto cíli. V jednotné moci spočívala síla Říma pohanského. Nad to nade všecko byl César náměstkem a knězem Jovišovým. Podobně, aniž chci užívati porovnání, jeví se v Římě křesťanském nejvyšší hlavou, která jest věnčena trojnásobným diadémem, náměstek Ježíše Krista, nesmrtelného to velekněze božské pravdy. U trůnu císařského skví se shromáždění otcové (Patres conscripti), jejichž radou řídil se panovník vládnoucí celému světu. Vůkol nejvyššího Velekněze spatřujeme posvátný sbor (sacrum Collegium), onen ctihodný senát církve sv., jehož zkušenost, vzdělanost a především ctnosti bez odporu zastiňují zasmušilý senát starého Říma.

Četným sborům posvátným i světským, které bděly, každý ve svých mezích, nad zájmy republiky, podobá se nyní čtrnácte kongregací, jejichž členy jsou výteční učenci a preláti. Všechny kongregace pozorují ostražitě válečný postup oné veliké bitvy, která se vede na všech místech země a rozhoduje o důležitých otázkách týkajících se obrany a rozšiřování evangelia jak na Východě tak na Západě. Konečně poblíž nejvyššího velekněze a posvátného sboru zdržují se generálové řádů, důmyslní to velitelé těchto armádních sborů, které sice v postupu se od sebe liší, avšak v kázni a oddanosti sobě nezadají, neboť čekají vždy na rozkaz nejvyššího pastýře a stojí pohotově, jako pretoriánské legie za dob Césara, chvátajíce s rychlostí a ochotou na místa, kde potřebí jest jejich přítomnosti.

Krajiny nasáklé kacířstvím, jakož i národové modlářů

spatřují je po mnoho století blížiti se svým nehostinným břehům. Jednou pod bílým šatem dominikánů, po druhé pod temnohnědým oděvem františkánů neb pod černou sutanou jesuitů přinášeli s sebou víru a vzdělanost, tuto dceru víry křesťanské. Všude můžeme stopovati jejich krev, kterou prolili při hlásání evangelia. A dosud vycházejí s výšin těchto sedmi pahorků neomylné výroky, které řídí ducha lidského, které přivádějí ku kříži národy vzdělané i nevzdělané podobně jako kdysi rozkazy s těchže výšin skláněly bez odporu třesoucí se národy pode jho Césarovo.

Takto jest několika slovy pověděno, co Řím ve světě koná, aby věren zůstal svému úkolu. Takovým způsobem a takými prostředky vládne nad světem. Kdo nám vypoví, co činí za tím účelem ve své domovině? Pro 170.000 obyvatelů vydržuje Řím 374 škol obecných, do nichž chodí 14.990 žáků obojího pohlaví. Připojíme-li k tomu vyučování večerní, seznáme aspoň z části, kterak ochraňuje mládež a chudinu před nevědomostí a řáděním bludu. Kdo chce býti v té příčině lépe poučen, ať nahlédne do díla Breve ragguaglio dell opere pie di carità, atd. od rytíře L. Grifi-ho, Řím 1862.

Bohatým otevírá velkolepé ústavy: Propaganda, Collegium Romanum, Collegium Anglicanum, Collegium Germanicum jsou tolikéž zbrojnice, v nichž uloženy jsou nejlepší zbraně, jimiž přicházejí se ozbrojiti mladíci všech národů.

K těmto ústavům, a ku mnohým jiným, o kterých se nyní nezmiňuji, řadí se ještě jiné, jichž účelem jest zachrániti duši od zkázy. Jsou to četné útulny, v nichž chráněna jest nevinnost a čest pohlavní, a kterým dán o jest vhodné pojmenování *Opatroven*. Avšak nestačí pouze zameziti zlo, potřebí jest též nápravy, a toho Řím nezanedbává. Jako opatrovny chrání ctnost počestných dívek, tak zbožné útulny udržují v dobrých předsevzetích ony, které poznavše se, zanechaly nespořádaného života. V Římě jsou tři útulny tohoto druhu: Útulna *sv. Kříže*, útulna Panny *Marie* in Trastevere, která jest pod správou francouzských jeptišek Dobrého Pastýře, a útulna *Madonny de Loretto*.

Avšak člověk může utrpěti úraz jak na duši tak na těle. Utrpení jako dlouhý a těžký řetěz svírá tělo jeho od kolébky až ku hrobu pod rozličnými jmény a způsoby. Starý Řím tento řetěz, který sám o sobě jest dosti těžký, ještě více

obtížil: pohození, vražda, prodej, opuštění dítka, chuďasa, mrzáka anebo starce, byly aspoň v praksi hlavními odstavci zákona jednajícího o *lidskosti*.

Jak zcela jinak pochopuje Řím křesťanský svůj královský úkol. Příchozí do Říma jest pohnut až k slzám, pozoruje-li, jak četných a rozmanitých prostředků užívá se k ulevení *tělesné* bídy synů Adamových. Dva a dvacet ústavů ulehčuje nemocným, chudým, pomatencům, z těžké nemoci povstalým a starcům; osm nemocnic veřejných a jedenáct soukromých přijímá nemocné; četné spolky přispívají ku pomoci nuzným a starají se o pochování mrtvých. Různé tyto nemocnice jsou tak po městě rozděleny, že každá čtvrť městská může jich snadno v čas potřeby užiti. V západní části Říma všimli jsme si nemocnice *Ducha Svatého* a *sv. Galikána*, jedna jest v Borgo, druhá v Trastevere; v nejlidnatější části města jest nemocnice *sv. Jakuba;* na straně východní nemocnice *Útěchy Panny Marie* a *sv. Spasitele;* konečně na ostrově Tiberském, kde se spojuje město s předměstím, nalézá se nejrozsáhlejší ze všech nemocnic soukromých.

Hle, toť jest dvojí rozhled, kterého bylo popřáno zraku našemu. Když jsme se vraceli do města za ustavičné rozmluvy o tom, co jsme viděli, dověděli jsme se, že sv. Otec bude míti slavnostní požehnání v kostele svatých Apoštolů.

Viděti sv. Otce, spatřiti jej po prvé v životě a přijati od něho požehnání, bylo pro nás štěstím, kterým korunována byla naše zajímavá obchůzka; štěstí toho chtěli jsme býti účastni. Kráčejíce chvíli *cestou papežskou*,*) přišli jsme na prostranství před kostelem. Množství lidu kupilo se na začátku všech ulic a tvořilo veliký kruh, který byl v pořádku udržován po celém obvodu řadou jezdců a gardistů. Napřed přijelo několik vozů s kardinály a preláty; na konec pak objevil se povoz papežský, v němž bylo zapřaženo šest koní s dlouhými hřívami a nádhernými přikrývkami. Svatý Otec byl ve voze sám s jedním kardinálem. Střevíce bílé, ozdobené křížem, bílý talár s malou rochetkou, která byla vroubena krajkami a sáhala až po pás; konečně červený pláštík

*) Má-li sv. Otec odebrati se do kostela, posypávají se jemným pískem všecky ulice, kudy celá družina se ubírá. A to se nazývá cestou papežskou, *la strada papale*.

podšívaný sněhobílým hermelínem: to byl oděv velepastýře, jahož hlava byla ozdobena *kloboukem rybářským;* tento byl shora červený a od spodku zelený.

Nelze si mysliti oděvu půvabnějšího a s důstojností osoby lépe srovnávajícího. U přítomnosti vznešeného starce, před náměstkem Boha člověka, jehožto hlas vybízí veškerenstvo ku svrchované úctě, jest i vlažný křesťan nevýslovně dojat. Není to bázeň, kterou pociťujeme při pohledu na krále pozemské; jest to jakási směs úcty, důvěry, lásky a blaha, kterou nelze popsati. Dojem tento byl pro nás tím živější, poněvadž nesnadno jest spatřiti postavu příjemnější a ctihoddnější nad postavu Jeho Svatosti Řehoře XVI.

Za družinou papežskou vkročili jsme do kostela. Oltář v lesku světel ozdoben byl s takovou nádherou a s takovým vkusem, jak to viděti lze toliko v Italii. Po obyčejných písních dal sv. Otec požehnání Nejsvětější Svátostí za všeobecného ticha: tak to vyžadují předpisy římské, které jsou důmyslnější, než-li naše obřady galikánské. V pravdě, proč se má žehnati hlasitě ve jménu nejsvětější Trojice, kdy Spasitel náš sám svou osobou žehná? Vždyť by to bylo téměř zapírání jeho skutečné přítomnosti.

8. prosince.

Svátek Neposkvrněného Početí P. M. — Anekdoty: hraběnka de R . . . . . — Lord Spencer.

Řím byl oděn ve sváteční háv; byltě den Neposkvrněného Početí Panny Marie. Všechny zvony na věžích *(campanili)* zvonily o závod; na ulicích hrála hudba vesnických pifferarů; všechny Madony na náměstí byly osvětleny, krámy zavřeny, a kostely zbožnými věřícími přeplněny. Den před tím byl zachován přísný půst, tak že lid nejedl až do samého večera. Tento úkaz zbožnosti jest tím vzácnějším, poněvadž se děje dobrovolně. Avšak, jedná-li se o Marii, neleká se Říman žádných obětí. K Matce Boží, kterou si též sám přisvojuje, jest jeho láska a důvěra neobmezena.

Dnešního dne vyšli jsme pouze za tím účelem, abychom vykonali některé nutné návštěvy a přijal jsem sám též některé návštěvníky; návštěvy z obou stran byly mi k nemalému prospěchu. Při těchto nenucených a domácích rozmluvách mluvili jsme též o cizincích, kteří zaplavují Řím. Do mnohých si bylo stěžováno, že se svým zlatem přinášejí často do svatého města nákazu mravů.

Hejna Angličanů obzvláště přihrnou se každého podzimku na Italii jako kobylky. O velikých slavnostech jsou oni mezi prvními v kostele sv. Petra a v kapli Sixtinské. A co zde dělají? To věru není známo; neboť co může v Římě dělati, co může věděti ten, kdo postrádá opravdové víry? Avšak úradky Prozřetelnosti božské jsou nevyzpytatelny. Neboť nezřídka se stává, že právě křesťanství, které ukazuje se v takové velebnosti uprostřed pomníků věčného města, slaví do roka několik vítězství nad bludařstvím.

Ku skvělému obrácení protestantského ministra z Ameriky M. Tayera náleží též obrácení hraběnky R . . . . . Slovutná tato paní přišla z Německa do Říma s úmyslem, kterým se nikterak netajila, aby totiž získala příznivce náboženství protestantskému. Obdařena výtečnými vlastnostmi, nadála se značného úspěchu. Jednoho dne přítomna byla papežskému požehnání, a vznešenost těchto obřadů učinila na ni takový dojem, že padla na kolena a povstala jako katolička.

Študie o původu římské církve jsou neméně důležity než-li poznání pomníků a slavností. Mezi jiným bylo nám sděleno toto; „Byl zde mladý lord Spencer. Bývalý tento ministr anglický jest nyní knězem katolickým a zároveň apoštolem ve své vlasti. On to byl, jenž ve velké části Evropy zařídil *spolek Apoštolů modlitby*, který má za účel opět získati pravé víře Anglii. Za svého pobytu v Římě vykládal nám, že znepokojován byl pochybnostmi o pravdě svého náboženství a za tou příčinou obrátil se k jednomu biskupu anglikánskému a oslovil jej takto: „Jsem znepokojován pochybnostmi; zdá se mi, že počátek naší *sestátněné církve* nesahá do původních dob církve Kristovy, i domnívám se, že jsme zavedli některé novoty. Abych nabyl pokoje, odhodlal jsem se čísti svaté otce z prvních století a dávnověké obrance církve křesťanské.“ — „To vám neradím“ odtušil mu biskup, „znal jsem mnohé, kteří podobně učinili a všickni se stali katolíky.“ — „Toto doznání, podotknul lord Spenzer, bylo pro mne světlým paprskem, a já dobrořečím Prozřetelnosti božské za po-

hnutku k těmto studiím, které byly hlavní příčinou mého obrácení.“

9. prosince.

Svatý Jan Lateránský. — Roztřídění kostelů římských. — Křestní kaple Konstantinova. — Obelisk. — Triklinium sv. Lva. — Scala Santa. — P. Ratisbone.

Jen zběžně a všeobecně přehlédli jsme pohanský i křesťanský Řím. Nadešel čas, abychom pojednali zevrubněji o každé čtvrti obou těchto měst zvlášť. Vydali jsme se tudíž na obcházky postupně do čtrnácti obvodů čili okresů městských dle pořádku, který byl stanoven Benediktem XIV. roku 1743.

První, který se nám namanul, byl okres *Hor (rione de' Monti);* zaujímá starý obvod Eskvilina, částečně cestu *Svatou*, cestu *Pokoje*, cestu *Alta Semita*, cestu *Coelimontana*, cestu *Isis a Serapis*, a *Forum Romanum*. Nazývá se okresem *Hor*, poněvadž zaujímá nejhornatější část města, a sice Eskvilin, Viminil, část Celia a Kvirinálu. Vyšedše z náměstí španělského o 9 hodinách ráno, odebrali jsme se do basiliky sv. Jana Lateránského, který jest na svahu Célia. Poznamenati však dlužno, že kostely římské jsou trojího druhu: patriarchální, basiliky konstantinské a kostely obyčejné.

1. *Patriarchální.* Krajiny, které byly sv. evangeliem vybojovány, byly rozděleny od prvních století na pět patriarchátů. Prvním ze všech svou mocí a rozsáhlostí jest patriarchát římský. Jako papež má náměstek sv. Petra pravomoc nad celou Církví. Jsa patriarchou, měl vládu nad celým Západem, k němuž počítala se Afrika a později připojen byl též Nový Svět. Druhý patriarcha byl v Cařihradě, třetí v Alexandrii, čtvrtý v Antiochii a pátý v Jerusalémě. Zde měli své sídlo *otcové otců* všech diecésí katolických. Patriarcháty východní klesly brzy pod ranami kacířů a barbarů; avšak Řím, který jest *zachovávatelem*, nechtěl, aby památka jejich zahynula. V jeho nesmrtelném obvodu shledáváme se s pěti kostely patriarchálními, s kostely to třikráte ctihodnými jak svou dávnověkostí a velkolepostí, tak svou posvátností, které zvěčňují upomínky na katolický Cařihrad, Alexandrii, Antiochii a Jerusalém. Jmenoval jsem již kostel sv. Jana Lateránského, sv. Petra *na Vatikáně*, sv. Pavla *na cestě Ostijské*, Pannu Marii Sněžnou, a sv. Vavřince *za hradbami*. V následujícím dvouverší opakují se jejich jména, ač v převráceném pořádku:

Paulus, Virgo, Petrus, Laurentius atque Joannes,
Hi Patriarchatus nomen in Urbe tenent.

2. *Basiliky konstantinské.* Jest jich osm: Svatý Jan Lateránský, sv. Kříž v *Jerusalémě*, sv. Petr *na Vatikáně*, sv. Pavel *za hradbami*, sv. Vavřinec *za hradbami*, sv. Marcelín a Petr *na cestě Lavikánské*, svatí apoštolové uprostřed Říma a sv. Anežka za hradbami. Stáří těchto kostelů, jejich fresky, jejich mosaiky, počet a nádherná úprava ostatků svatých, které obsahují, činí je opravdovými archivy umění a zbožnosti. A není též vzdělaného cestovatele, který by je rád nespatřil, ani poutníka zbožného, který by v nich rád na modlitbách neprodlel*).

3. *Kostely obyčejné.* Počet jejich přesahuje 350. Některé pocházejí z prvotních století, jako kostel sv. Klementa, sv. Praxedy a Panny Marie v Kosmedinu. Jejich sloupořadí, jejich nápisy, jejich architektura hlásají o jednoduchosti, živé víře a horlivosti v prvních dobách křesťanských. Neopomeneme zajisté blíže si jich všímnouti, až se s nimi na svých cestách setkáme.

Asi za dvacet minut přišli jsme na náměstí, které prostírá se od křestní kaple Konstantinovy až ku bráně sv. Jana. Řím jest po většině zemí dojmů a vzpomínek. Jaké množství povznášejících upomínek vynořuje se na těchto místech, po kterých nyní kráčíme! Jak mocné dojmy zachvívají duší naší až do poslední žilky. Obzor rozšiřuje se do nekonečna. Všecka století mihají se před námi s nejvelkolepějšími událostmi z dějin světových.

Zde za tři sta let po tuhém a tvrdošijném boji svět

*) Mezi těmito basilikami jest jich pět, které řadí se ke dvěma jiným nekonstantinským a tvoří s nimi *sedm basilik římských*; tyto navštěvují cestovatelé křesťanští za příčinou velikých odpustků, kterými jsou obdařeny. Jména jejich jsou: Sv. Jan Lateránský, sv. Petr na Vatikáně, sv. Pavel za hradbami, Panna Maria Sněžná, sv. Vavřinec za hradbami, sv. Kříž v Jerusalémě a sv. Šebestián.

pohanský sklonil pyšnou hlavu svou pode jho svatého kříže; zde první z Césarů stal se dítkem Církve. Nástupcové vládců světských a náčelníci říše ještě rozsáhlejší bydleli zde po jedenáct století jako náměstkové Ježíše Krista. Sem přichází každý velepastýři, aby přijal na sebe svou hrůzyplnou důstojnost a zaujal svůj odpovědný úřad; zde konáno bylo tři a třicet sněmů. Místa tato tedy viděla téměř všechno, čím chlubiti se může Církev, tisíce biskupů, kardinálů, učitelů východních i západních, kteří po všechna století spěchali sem, aby vydávali svědectví o víře celého světa, a sváděli ony veliké boje mezi pravdou a bludem, které utvrzujíce slovo Boží, zachránili vzdělanost.

Zaujati jsouce těmito myšlénkami, kráčeli jsme podle brány paláce papežského a octnuli jsme se před veleposvátnou a velectihodnou basilikou. Jako většina velikých pomníků římských, tak může i kostel sv. Jana Lateránského vyprávěti o událostech z dějin světských i posvátných. Jméno jeho *Laterán* připomíná jednu z nejstarších a nejslavnějších rodin římských, rodinu *Sextiovu*. Příjmením *Lateranus* lišily se od sebe některé větve tohoto společného kmene. Jméno toto slavně bylo nošeno za dob republiky i za dob císařství; ukrutnost pak Neronova zvýšila ještě lesk jména toho vraždou konsula *Plautia Laterana*. Bohatství bylo též podílem této rodiny. Její královsky vyzdobený palác dědičný zaujímal místo nynějšího kostela a dal mu též své jméno. Konstantin stav se majetníkem tohoto pomníku, daroval ho papeži sv. Silvestrovi, aby zde Spasiteli vystavěl chrám. Chrám tento byl posvěcen r. 324.

Proniknut jsa vděčností k Bohu, jemuž děkoval za víru křesťanskou, umínil si Konstantin nádherně vyzdobiti nový chrám tento, aby byl důstojným císaře římského. Odtud dostalo se basilice té jména *basalika zlatá*. Pojmenování toto jest oprávněno, jak posouditi můžeme z některých darů královského novokřtěnce: Socha sedícího Spasitele vysoká pět stop, ze stříbra a vážící 120 liber; dvanácte apoštolů v přirozené velikosti ze stříbra s korunou z nejčistšího stříbra; každá socha váží devadesát liber. Čtyři andělé ze stříbra v přirozené velikosti držící v ruce kříž; každý z andělů váží sto pět liber. Dlouhá římsa, která slouží všem sochám za podstavec, jest ze stříbra ciselovaného a váží 2.025 liber. Lampa z čistého stříbra zavěšená na klenbě váží se svými

řetězy 25 liber. Sedm oltářů stříbrných, z nichž každý váží 200 liber; sedm paten ze zlata vážících po 30 librách; šestnáct oltářů stříbrných vážících po 30 librách. Sedm zlatých šalmají, z nichž každá váží 10 liber; jiná šalmaj ze zlata, bohatě vykládaná drahokamy váží 20 liber a dvě unce. Dvacet kalichů z nejčistšího zlata vážících po 50 librách; čtyřicet kalichů menších z nejryzejšího zlata vážících po jedné libře. Padesát kalichů ku rozdávání nejdrahocenuější krve věřícím (calices ministeriales) vážících po dvou librách.

Okrasami basiliky byly: svícen z ryzího zlata, postavený před oltářem, kde hořel olej nardový; ozdoben byl osmdesáti delfíny vážícími 30 liber a nesoucími tolikéž svící z nardy a nejdrahocenějších mastí; jiný svícen ze stříbra se dvaceti delfíny mající váhu 30 liber, kdež hořely tytéž vonné masti; v kůru bylo 40 svícnů stříbrných vážících 30 liber, odkudž dýchala tatáž vůně. Na pravé straně basiliky 40 svícnů stříbrných, vážících 20 liber; tolikéž svícnů bylo na straně levé; konečně dvě kaditelnice z jemného zlata, vážící 30 liber, v nichž spálilo se před oltářem ročně 150 liber nejvonnějšího kadidla.

Při pomyšlení na tolikerou nádheru, kdož by se neobdivoval jak víře Velikého Konstantina, tak jeho vděčnosti a ochotě, státi se nástrojem Prozřetelnosti božské, že podrobil úctě pravého Boha zlato a stříbra, kterých tak dlouho zneužíváno bylo při modlách!

Tak jen přičiněním náboženství křesťanského přišlo všecko zaze do svých kolejí a tíhlo ke svému původci, jak člověk, tak svět i ostatní tvorové. A čím jest nyní zlatá basilika? Co se stalo se vším jejím bohatstvím? Tažte se barbarských vůdců v dějinách tak pověstných, Alaricha a Atily. Avšak velebná budova několikráte povstala za svých zřícenin a stojí dosud. Poklady její zmizely, avšak její povznešenost a přednost zůstávají jí napořád. Na průčelí lze čísti tento jednoduchý, ale velebný nápis: „SACROSANCTA LATERANENSIS, ECCLESIA, OMNIUM URBIS ET ORBIS ECCLESIARUM MATER ET CAPUT.“ „Veleposvátný chrám Lateránský, všech chrámů v městě i na světě matka a paní.“

Nade dvěma ze tří bran vedoucích do basiliky zarazí se každý příchozí v úžasu; jedna vyniká svou tajemností, druhá svou nádherou. Brána po pravé straně, *brána svatá*, jest uzavřena a otvírá se toliko svatým Otcem v roce jubi-

lejním. Starobylá, bronzová brána prostřední jest podoby čtyřhranné; podobné brány není snad na celém světě. Vstoupíme-li dovnitř, podivem nás naplní symbolika v lodi hlavní. Nad okny, kde započíná klenutí, jsou obrazy proroků. Nad proroky jest viděti osoby ze Starého zákona, předobrazující Mesiáše, na druhé straně pak příslušné události uskutečněné v Novém zákoně: předměty předobrazující a předobrazené. Tak objevily se nám pod dvěma okny, která jsou nejblíže apsidy:

Z jedné strany:	Ze strany druhé:
Adam a Eva vyhnáni jsou z ráje pozemského, poněvadž jedli ze zapovězeného stromu.	Spasitel náš na stromě kříže otevírá nebe pokolení lidskému.

Pod následujícími okny:

Všeobecná potopa.	Křest Pána Ježíše.
Oběť Isákova.	Spasitel náš nese těžký kříž na horu Kalvarii.
Josef od svých bratří prodán.	Spasitel náš od Jidáše zrazen.
Mojžíš vyvádí Israelity ze zajetí Faraonova.	Spasitel náš káže v předpeklí.
Jonáš vyvržen jest z břicha velryby.	Spasitel náš vstává z hrobu.

Pod každou z těchto vypuklin stojí jeden ze dvanácti apoštolů. Jejich krásné a veliké postavy jsou v úplném souladu jak s malbami hořejšími tak s výklenky, v nichž jsou uschovány. Vidíme zde dvanácte hlasatelů evangelia, kteří svým slovem i výroky proroků osvěcují stíny zákonné smlouvy náznačné. Avšak učení apoštolů osvítilo netoliko minulost, ono vrhá svůj lesk i do budoucnosti. Evangelium Kristovo zaujímá střed mezi Starým zákonem a nebem. Proto za každým apoštolem v pozadí výklenku jest vymalována polootevřená brána, každý z apoštolů stojí na prahu, jako by nás chtěl upozorniti, že za zjevením křesťanským, jemuž slouží za nástroj, jest jasné město, Jerusalém nový se dvanácti branami smaragdovými. Konečně dole v každém výklenku viděti jest vypuklinu, představující holubici s ratolestí, dojemný to odznak Ducha svatého.

A tak obráží se v této podivuhodné řadě maleb a řezeb celé náboženství křesťanské od počátku času až do věčnosti; a všecko to obsaženo jest ve chvalozpěvu betlémském: *Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle.* Mám říci, jakou radost jsem pocítil, naleznuv v tomto prvním ze všech kostelů úplný rozvrh mého *katechismu, který jsem sepsal pro dospělejší mládež?*

Mezi ostatním bohatstvím u sv. Jana Lateránského uvádím kovový náhrobek papeže Martina V., který se proslavil obzvláště tím, že položil meze dalšímu šíření rozkolu církevního na Západě; na jedné straně příční lodě jest kaple sv. Ondřeje Korsiniho, jedna z nejvelkolepějších v Římě, která nám připomíná synovskou lásku Klementa XII. a zároveň vynikající ctnosti jeho slavného děda. Dva porfyrové sloupy, které stojí v koutě po pravé straně evangelia, zdobily druhdy sloupořadí v Panteonu Agripově. Na druhé straně lodě jest nádherná kaple velebné Svátosti Oltářní, o níž brzy promluvím. Velkolepé sloupořadí chrámové má 24 mramorových sloupů a obrovskou sochu Konstantinovu, která byla nalezena v jeho lázních; konečně pověstná brána basiliky *Emiliovy*, která sem byla přenesena od Alexandra VII.

Znali jsme dějiny a nyní jsme prostudovali stavbu, obrazy a sochy sv. Jana Lateránského, i bylo nám doznati, že ani umělec ani milovník starožitností nemohli více požadovati od vznešené basiliky; křesťan však nemůže to o sobě říci; neboť oživen jsa svatou věrou, má ještě jiné požadavky. Jest to pro křesťana tím naléhavější potřebou, považíme-li velikou moc a ušlechtilost této vznešené ctnosti. A kdož by také popíral, že v kostelech máme jednu stránku lidskou, druhou pak stránku božskou? Při návštěvě římských basilik jest nám pátrati po jejich původu a dějinách, zkoumati, které světské pomníky je předcházely, oceniti malby a řezby, které ji zdobí, obdivovati se drahocennému mramoru, mosaice a zlatým okrasám, jimiž se basiliky třpytí od země až k nebeské báni; a to jsme právě učinili v basilice sv. Jana Lateránského. Učiníme-li tak i v ostatních kostelech, pak viděli jsme světskou stránku basilik, a jest to, jak rádi veřejně prohlašujeme, pro vzdělance ušlechtilou a užitečnou zábavou. Avšak přestáváme li na tomto zevnějším dojmu, dojem ten zůstává nedokonalým; obrazotvornost naše může býti uspokojena, avšak co jest u člověka, a u křesťana ob-

zvláště mnohem ušlechtilejšího, srdce totiž, nebude uspokojeno; stránka božská uniká. Není třeba dlouhého vysvětlování ku pochopení a znázornění této myšlénky.

Kdyby tělo Ciceronovo nebo přilba Césarova byla v některé z jejich vil, táži se, zda by se nalezl pouze jeden cestující, který by si nepřál spatřiti je? Táži se, zda by byl jen jediný cestující, jenž by nenavštívil příbytek těchto slavných mužů a spokojil by se pouze tím, že by se příbytku jejich podivil, avšak opomenul by, podívati se na mrtvolu řečníka římského a na slavné oruží vládce všehomíra?

Nuže, čím by byla vila chovající v sobě tělo Ciceronovo nebo přílbici Césarovu, tím jsou kostely naše ve skutečnosti a ve smyslu mnohem vznešenějším. Zvláštní výsadou, které není zbaven žádný chrám na světě, chovají mezi svými stěnami těla mnohem ctihodnější, než-li jest tělo žalobce Verrova, a předměty mnohem drahocennější, než-li jest přílbice vítěze u Farsalu. Zde odpočívají často i s nástroji své kajicnosti nebo své smrti sbory svatých a mučedníků; jsou to opravdoví velikáni, kteří se stali řečníky svou krví, hrdinami svou statečností, vzory pro všecky věky svými ctnostmi, kteří se stali vítězi nad světem pohanským a zakladateli nové svobody. Jejich zlámané kosti, jejich krev prolitá za osvobození pokolení lidského jest zde, a to všecko tvoří stránku božskou římských basilik.

Nevšímnete-li si těchto předmětů, pak, ať jest chrám sebe skvělejší, vyšli jste z něho prázdni na duchu, pak neuslyšíte chrám promlouvati k vám svou nadšenou řečí: vy jste se naň dívali jako na každý jiný obyčejný pomník. Srdce vaše ničeho nepocítí, poněvadž oko víry ničeho nevidělo. A stálo-li to věru za to, jen za tím úmyslem přijíti do Říma? Avšak jestliže ku znalosti dějin a ku zevnějším okrasám basiliky připojíme ony oslavence svaté víry, kteří jsou v basilikách hostěni, téže chvile duše naše nad pozemskost se povznese. Hluboký cit úcty a radosti, který se nedá vypsati ani vypověděti, zmocní se srdce našeho. Celé nitro naše jest zaujato, a dojem jest úplným. Chrám jest oživen, mluví ke smyslům, k rozumu, k víře hlasem každému srozumitelným a opěvuje dlouhým a vznešeným chválozpěvem osudy pokolení lidského.

V mramorových, alabastových, bronzových a porfýrových sloupech, které zvelebují nyní Boha Vykupitele, zdobivše

druhdy chrámy Jovišovy a palác Neronův, spatřujeme zlý, pohanský svět, který přemožen byv křesťanstvím, zapřažen jest ku vozu nesmrtelného vítěze. Dále, v jejich hrobech, které lesknou se zlatem a drahokamy, spatřujeme vítězné zástupy mučedníků, kteří na nás patří, jednou rukou ukazujíce na odznak katolický, opatřený krvavým nápisem, druhou rukou pak na vavříny vždy se zelenající, kterými věnčena jsou jejich čela; a hlas jejich posvěcený smrtí a slávou volá k nám z lůna věčnosti: „Kterak ukazuješ se býti hodným krásného jména křesťana, které bylo oslaveno naší prolitou krví?“ Kdo s těmito myšlénkami vstupuje do kostelů římských, nemůže je opouštěti bez polepšení, neboť nikde nezakouší tak mocných a radostných dojmů jako zde.

Viděli jsme tedy stránku lidskou v kostele sv. Jana Lateránského, zbývalo nám ještě pozorovati stránku božskou matky a paní všech kostelů. Uprostřed příční lodě, pod velikým obloukem lodě hlavní, na dvou sloupech ze žuly východní, které jsou 38 stop vysoké, stojí oltář papežský. Avšak jaký oltář, velký Bože! Týž oltář, u kterého sloužil mši svatou svatý Petr, a jest právě takový, jako když byl vynesen z katakomb od papeže sv. Silvestra. Jednoduchost, možno říci chudoba připomíná nám dobu prvních století církve svaté, několik desek jedlových bez pozlacení a bez okras a toliko kříž vyřezaný na přední straně, to jest vše. Z úcty obehnán jest zábradlím mramorovým, na kterém vyryty jsou erby Urbana VIII. a krále francouzského. Oltář přikryt jest nádhernou látkou; na požádání byl nám laskavě odhalen, a my vlastníma očima patřiti jsme mohli na onen ctihodný stůl, na němž tolikráte spočívala veliká oběť samým knížetem apoštolů konaná. Jest to tuším jediný oltář na světě, pod nímž není uloženo žádných ostatků. Nástupci Petrovu přísluší výlučně právo slaviti zde svatá tajemství.

Pozvedneme-li očí svých, spatříme v závratné výši zrovna před oltářem stan z červeného sametu zlatem vyšívaný. Pod tímto pavilonem jest skřínka čili ciborium z mramoru parského spočívající na čtyřech sloupech z mramoru egyptského. Hlavice těchto sloupů jsou zhotoveny ve slohu korintském a jsou z pozlaceného bronzu.

Ve skřínce jsou uschovány hlavy svatých apoštolů Petra a Pavla. Každého roku dvakráte, na bílou sobotu a v úterý prosebných dnů, jsou slavnostně vystaveny k uctí-

vání od šťastných věřících v Římě. Ještě o jiném krásném zvyku jest záhodno promluviti. Aby všickni mladí jáhnové čerpali sílu ku vykonávání svého úřadu u samého zřídla, z něhož prýští se pravé povolání kněžské, duch to svatých apoštolů a mučedníků, koná se svěcení vždy u stupňů oltáře sv. Petra a Pavla, o kterém jsme právě mluvili.

Na pravé straně papežského oltáře nalézá se kaple nejsvětější Svátosti Oltářní. Svatostánek zhotovený dle nákresu Pavla Olivieriho, jest sice velmi vysoký, široký a hluboký, avšak vzdor tomu jest celý složen z drahocenných kamenů a nejvzácnějšího mramoru. V pravo i v levo stkví se dva andělé z pozlaceného kovu se čtyřmi sloupy zelenavými. Římsa a stříška z pozlaceného kovu, které věnčí oltář, spočívají na čtyřech sloupech z podobného kovu, sloupy samy jsou pozlaceny, rýhovány, asi 25 stop vysoky, a na spodní části mají asi půl třetí stopy v průměru. Jsou to sloupy tytéž, které dal zhotoviti Augustus po bitvě u Akcia ze zobanů lodí egyptských a jež dal postaviti do chrámu Joviše Kapitolského. Z počátku užívalo se jich jako svícnů a pálen byl na nich o velikých slavnostech balsám s nejvybranějším kadidlem: k nynější potřebě určil je papež Klement VIII.

V pravdě nemohli jsme se ubrániti poznámce, kterou lze učiniti za každým krokem v tomto důmyslném městě papežův. Řím pohanský stavěl napořád pomníky, které připomínaly jeho vítězoslávu: Řím křesťanský činil totéž; všude vynořují se pomníky upomínající nás na četná vítězství nad pohanstvím, jehož chrámy, obelisky a sloupy jsou nyní ve službě křesťanské, — na četná vítězství nad zhoubnými bludy, jejichž zavržení napsáno jest na malbách a mosaikách chrámových, — nad Turky, jejichž zlato a prapory obohatily oblíbené kostely d'Ara coeli a della Victoria. Basilika sv. Jana Lateránského chová ještě jiný odznak vítězství křesťanů nad mohamedány. Před kaplí nejsv. Svátosti Oltářní vlaje prapor Jana Sobieského ze slavné bitvy u Vídně. Na označení své vděčnosti a oddanosti náboženské přál si veliký vojevůdce, aby jeho válečný prapor byl zavěšen na klenbu prvního kostela na světě.

Ve sboru kapitolním jest stolice pro krále francouzské, kteří, jak známo, jsou kanovníky sv. Jana Lateránského; postavena jest naproti stolici sv. Petra. Na lehátku stolice

královské vyniká něžná soška Panny Marie, jejíž vasalem a prvním rytířem jest král francouzský; za stolicí sv. Petra stojí socha našeho Spasitele, jehožto náměstkem jest papež. Co by se dalo všechno říci o tomto symbolickém uspořádání? Zde, zdá se nám, vypsány jsou i dějiny, i Bohem stanovený poměr mezi matkou a její nejstarší dcerou Francií.

Ačkoli jsme nebyli králi francouzskými, posadili jsme se přece na stolici královskou, a při řeči o Jindřichu IV. dověděli jsme se, že kanovníci u sv. Jana Lateránského oslavují každoročně slavnou mší svatou narozeniny svého královského spolubratra. Děje se tak na označení vděčnosti za dar, který věnoval obrácený Béarňan kostelu sv. Jana Lateránského, uděliv mu opatství Clarac v diecési Agenské. Ač do revoluce červencové býval vyslanec francouzský přítomen obřadům na vyvýšené pavlači.

Dosud neviděli jsme pokladnu, ve které se chovají některé z nejctihodnějších ostatků na světě. Za železnými mřížemi a pod širokými deskami z křišťálu skrývá se týž stůl, na kterém Spasitel náš ustanovil Svátost Oltářní. Dvéře se otevřely, a nám bylo popřáno patřiti na památník neskonalé lásky Boží. Dřevěný tento stůl jest bez okras, ztloušťí jednoho palce, zdélí dvanácti a zšíří šesti stop. Papežové dali jej pokrýti stříbrnými dešticemi, o které byl oloupen při drancování Říma za konetábla Burbonského.

Několik kroků odtud nalézají se jiné ostatky, při jejichž pohledu proniká srdce naše rovněž pocit vděčnosti a zkroušenosti. Jest to útržek z pláště šarlatového, kterým byl náš Spasitel přioděn v soudní síni; dále část houby namočené ve žluči a octě; pohár, v němž podán byl sv. Janu Evangelistovi jed, který vypil Miláček Páně bez úrazu, část šatu a řetězu, na kterém byl veden sv. Jan z Efesu do Říma; rámě sv. Vavřince; zázračná hlava sv. Pankráce, mučedníka; obratel sv. Jana Nepomuckého; krev sv. Karla Boromejského a sv. Filipa Nerejského a konečně schránka s popelem mnohých mučedníků.

Z pokladny vešli jsme na klášterní chodbu, kde spatřili jsme krásné zbytky paláce Konstantinova. Čtyrhranná chodba spočívá na sloupech mramorových a uměle spracovaných, některé jsou vykládány jemnou mosaikou. Pod tímto obloukem chovají se četné ostatky, jejichž pravosť zakládá se na starodávném podání, která však přece nepostačuje,

aby předměty tyto vystaveny byly veřejné úctě věřících; tak přísný jest Řím v této příčině. Mezi ně patří ohlubeň studnice Jakubovy, na níž Spasitel náš seděl očekávaje Samaritánku; sloup z chrámu jerusalémského rozpuklý ve dvě půle při smrti Spasitelově: *Petrae scissae sunt* (skály se pukaly); kostka, kterou vojínové římští metali los o nesešitý oděv vznešeného Trpitele a dva sloupy z domu Pilátova.

K věčně ctihodnému kostelu, který právě jsme navštívili, pojí se dvě již známá jména, basiliky Konstantinovy a basiliky sv. Jana. Jméno první jest samozřejmo, jméno druhé potřebuje vysvětlení. Odedávna byl Konstantin v srdci křesťanem; avšak posvátný úkon, kterým měl býti uveden do společnosti věřících, nebyl ještě vykonán. Ku přijetí křtu sv. dal vystavěti zvláštní kapli. Této budově dostalo se zcela přirozené pojmenování po sv. Janu Křtiteli, a jméno toto přešlo časem na sám kostel. Křestní kaple, která byla dle obyčeje v prvních dobách křesťanských oddělena od basiliky, byla osmihranná. V osmi vnitřních koutech vyčnívalo osm sloupů porfýrových, které jsou ode zdi tak odděleny, že ponechávají volný průchod k obejití. Nad sloupy jest římsa a široký štít, na kterém jest řada nových mramorových sloupů nevídané krásy a umělosti; sloupoví toto, menší nežli první, podepírá veliký architráv věnčící celou budovu.

Uprostřed ještě jest kotlík z basaltu podoby okrouhlé a pět stop vysoký. Konstantin obložil ji vnitř i zevnitř plechem ze stříbra, který vážil 3800 liber. Ze středu kotlíku vyčnívaly sloupy z porfýru nesoucí zlaté lampy 52 liber těžké, v nichž byly knoty z amiantu. Místo oleje hořel v nich o svátcích velikonočních libovonný balsám. Na kraji kotlíku byl beránek ze stříbra těžký 30 liber, kterému tekla voda z úst do křtitelnice, po pravé straně beránka stála socha Spasitelova ze stříbra, vážící 170 liber, po straně pak levé socha sv. Jana Křtitele ze stříbra, vysoká pět stop a držící v ruce posvátná slova: *Ecce Agnus Dei; ecce, qui tollit peccata mundi; Ejhle, Beránek Boží, ejhle, který snímá hříchy světa!* Váží sto liber. Sedm jelenů značících duše prahnoucí po milosti Boží, pouštělo vodu do křtitelnice; každý vážil 80 liber; konečně kaditelnice z nejjemnějšího zlata a ozdobená čtyřiceti drahokamy vážila deset liber.

Takovou byla křestní kaple Konstantinova, takovou jest dosavad až na zlato a stříbro, které stalo se kořistí barbarů. Původní ozdoby nahrazeny byly malbami představujícími památné děje ze života Konstantinova. Oprava tato stala se za panování papeže Urbana VIII. Dlažba jest z jemné mosaiky a všecky stěny jsou nádherně pozlaceny a malovány. Na hořejší části jsou starobylé nápisy, které nám připomínají tajemství na tomto místě konaná:

Gens sacranda Polis hic semine nascitus almo,
Quam foecundatis Spiritus edit aquis.
Mergere, peccator, sacro purgande fluento:
Quem veterem accipiet, proferet unda novum.

„Zde rodí se z božského semene národ pro nebe, který vychází z vod Duchem Svatým oplodněných; ponoř se, hříšníku, abys se očistil v tomto posvátném proudu: voda, která přijme tě jako starého člověka, učiní tě dítkem Adama nového.“

Představme si jen ono dojemné a velkolepé divadlo, které nám poskytovala tato vznešená budova v onu noc, kdy v záři tisíců pochodní, za velikého účastenství celého světa, za zvuků překrásných zpěvů a v oblacích z nejvonnějších kadidel, bylo viděti tehdejšího vládce nad celým světem jako poslušného žáka, kterak veden jsa zástupcem Boha člověka sestupoval do posvátného pramene a svým křtem u vítězoslávě posvěcoval společnost křesťanskou.

Po levé straně křtitelnice jest železná mříž se dvěma kovovýma branama, které vzaty byly z lázní Karakalových. Jimi vchází se do kaple sv. Jana Křtitele. Jakožto záslibný dar papeže Hilaria III. jest kaple tato ozdobena nádhernou mosaikou. Pod oltářem odpočívají kosti posvátné nejznamenitějších mučedníků, počtem čtyřiceti devíti. Vchod do této svatyně zakázán jest pohlaví ženskému buď pro velikou svatost hostí v ní přebývajících, buď proto, poněvadž zasvěcena jest Předchůdci Páně, jehož smrť zaviněna byla Herodiadou. Na konci seznamu těchto mučedníků totiž čteme: *Per il gran santuario fu proibito che le donne non potessero entrare nella predetta capella.*

Prošli jsme památná místa, na kterých odehrála se světoznámá událost, která změnila tvářnost země. Bylo slušno, aby Církev posvětila památku tohoto velikého vítězství, které bylo vybojováno za tři staletí; a největší obelisk ze všech

které jsou v Římě, postavený právě na místě vítězoslávy, hlásá to všem cestovatelům. Obelisk sv. Jana Lateránského bez podstavce jest vysoký devadesát devět stop. Přivezen byv z Egypta do Říma od císaře Konstantina a jeho syna Konstancia, byl porouchán od barbarů a znova postaven r. 1588 na nynějším místě od mocného a básnického veleducha Sixta V.

A co to za budovu, kterou spatřujeme na konci rozsáhlého náměstí? Co jsou ty nádherné mosaiky, které jsou předmětem obdivu umělce i milovníka starožitností. Jaké to schody, po nichž vystupují po kolenou zbožní poutníci? R. 797. dal svaté a slavné paměti papež Lev III. rozšířiti a okrášliti příbytek papežský. Mezi jinými předměty dal dle svého vkusu postaviti *triklinium* čili jídelnu, jejíž klenba budí dosud obdiv jak svými malbami tak svou zachovalostí. Abychom poznali její účel, jest třeba zmíniti se o dojemném zvyku prvních křesťanů. Či jest snad někomu neznámo, že o výročních slavnostech konali předkové naši bezúhonné a přátelské hostiny, zvané *agapy*?

Náměstkové Ježíše Krista zachovávali dlouho tento obyčej se skromností a vážností, která upomíná na zlaté časy vzrůstající církve. Ku slavení těchto bohužel zaniklých hostin dali zbudovati ve svém paláci několik *trinklinií*. Jejich zbožný duch okrášlil je malbami, které hlásaly jak kněžím tak králům a císařům k těmto hostinám pozvaným, jejich povinnosti a památné události z jejich života. V tomto triklíniu přijímal Lev III. často slavné poutníky, které jak potřeba tak vděčnost nebo zbožnost u velikém počtu přiváděla do věčného Města.

Na pravé straně klenby představuje nám nádherná mosaika Spasitele našeho, sedícího na stolici a majícího čelo ověnčeno páskou s křížem, kterak pravicí podává klíče sv. Sylvestrovi, tento klečí a má hlavu ozdobenu okrouhlou září. V levici drží Spasitel náš prapor, který podává Konstantinovi rovněž klečícímu; tento pak má po boku meč a kolem hlavy zář čtverhrannou. Tyč u praporu končí se křížem, který výmluvně nás obeznamuje o původu moci královské, a zároveň poučuje krále, jakým způsobem vládnouti mají.

Na straně levé jsou jiné tři postavy v témže uspořádání. Uprostřed sedí sv. Petr oblečen bílým šatem a pláštěm, čili lépe řečeno *orariem* starých Římanů a na kolenou drží

klíče Spasitelovy. Pravicí uděluje *pallium* papeži Lvovi, levicí pak podává prapor Karlu Velkému. Papež i císař klečí před Apoštolem; oba jsou nad hlavou ozářeni září čtverhrannou, která jest odznakem osob živých, jako zase zář okrouhlá značí osoby zemřelé. Pod tímto skupením čteme tento důmyslný a souladný nápis:

Beate Petrus, dona
Vita Leoni P. P. et Victo
ria Carolo regi dona.

„Blahoslavený Petře, uděl život papeži Lvu, uděl vítězství králi Karlu.“ Okolo celé klenby stkví se velikými písmeny ve zlatě slova, kterými tak krásně vyjádřen jest účel náboženství křesťanského, k němuž spojenými silami směřovati má moc papežská i královská: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis.*

Tak na obou koncích Říma, na straně východní a západní, a to ve dvou hlavních chrámech na světě, u sv. Jana a Petra poznali jsme onu pravdu, která jest základem společnosti křesťansky spořádané, a která se zakládá na jednotě mezi mocí kněžskou a královskou.

Kdybychom se tomu nebyli zpěčovali, byly by dějiny před očima našima rozvinuly obraz v minulých stoletích míru, štěstí a pravého pokroku, které jako ze svého zřídla prýštily z tohoto čistého spojení utvrzeného krví Spasitelovou na Kalvarii. Řekněme jen otevřeně, že, hlásá-li velikánský obelisk napořád vítězství náboženství křesťanského, nepřestávají naproti tomu mosaiky v trikliniu hlásati novověkým národům společenskou nauku, která jediná dovede je upevniti na jejich vratkých základech. Však sama Prozřetelnost božská postarala se o to, že upomínky tyto na žádoucí řád vzdorovaly zubu času a unikly požáru, který strávil palác papežský. Ať jest tomu jakkoli, Sixtus V. po požáru, který shltil starodávné obydlí papežů až na *triklinium* a domácí kapli, dal vystavěti před kaplí touto nádherné sloupořadí a uprostřed něho umístil svaté schody „*Scala Santa*“.

Není křesťana, který by nevěděl, že v den svého utrpení Spasitel náš vstoupil na rozkaz Pilátův na vyvýšené místo, na způsob balkonu dlážděného kamenem, odkudž nevinný Trpitel představen byl lidu. Schody, po nichž veden byl Syn Boží na místo potupy a bolesti, byly přeneseny do

Říma; pozůstávají ze čtyř a dvaceti stupňů sněhobílých z mramoru týrského. Aby nebyly poškozeny, dal je Klement XII. pokrýti silnými deskami z ořechového dřeva, po kterém poutníci ne tak nohama, jako spíše po kolenou vzhůru krátčejí. Posvěceny kročeji božského Trpitele a poroseny jsouce krví bičovnou staly se schody tyto předmětem úcty celého světa. Dle povinného obyčeje kráčeli jsme vzhůru po kolenou, proniknuti jsouce dvojím citem, vděčnosti a skroušenosti. Schody tyto, po kterých Spasitel náš několikráte kráčel, vedou do hořejší kaple, nazvané *svatyní svatých* pro množství ostatků svatých, které se v ní chovají: *Non est in toto sanctior orbe locus.* Pomysleme si jen, jaké city provívají srdcem křesťana a obzvláště katolického kněze u přítomnosti krve Boží a svatých mučedníků.

Ze svatyně svatých sestupovali jsme dolů po schodech, které jsou připojeny po obou stranách ku schodům Scala Santa.

Rád si vzpomínám na onu dojemnou okolnost, že totiž za několik dní po naší pouti Římem kráčel podél schodů mladý Israelita, který se proslavil svým obrácením. Pan Bussières, který ho provázel, obnažil hlavu svou z úcty k tomuto posvátnému pomníku a zvolal: *Pozdraveny buďtež, schody svaté!* Nový Šavel zasmál se hlasitě této slabosti pověrečné! „Jen se mnoho nesmějte," pravil mu zbožný průvodčí, „brzy sám po kolenou budete sestupovati po schodech!" Za několik dní předpověď tato se splnila. Alfons *Ratisbone* stav se zázračným způsobem katolíkem, klečmo lezl po svatých schodech, oplakávaje jako sv. Pavel nevědomost, která mu dala do rukou zbraň proti Bohu, jehož kříž a pohanění od té chvíle s hrdostí snášel a sdílel.

10. prosince.

Podnik o založení bohoslovné akademie. — Kostel sv. Klaudia.

Mladí moji druhové vyšli si o půl čtvrté hodině z rána na hon za město Řím. Poněvadž jsem přišel do Říma se smýšlením úplně mírumilovným, necítil jsem sebe menšího pokušení vyrušovati z klidu zajíce, kance a dikobrazy této latinské krajiny, ačkoli předkové jejich zajisté také pustošili historické nivy Cincinnatovy a pásli se na trávníku Mucia Scaevoly: zůstal jsem tudíž v městě.

Tohoto klidného dne seznámil jsem se s podnikem v pravdě katolickým. Přetřásala se ve vznešených společnostech otázka, kterak zařídíti ku poctě sv. Ludvíka bohoslovnou akademii, která by sestávala z kněží od francouzských biskupů vyslaných. Po třech letech měli by se mladí kněží vrátiti do Francie, aby zde šířili nauky čerpané u Církve, která jest matkou a hlavou všech ostatních církví*).

Kdo by v tom shledával co zlého, a proč by se nemělo činiti tolikéž pro vědu posvátnou, co činí se pro umění malířské? Což nemohla by se bohoslovná akademie státi nejkrásnějším a nejjistějším prostředníkem, aby docíleno bylo oné jednoty v učení bohoslovném, která zavésti se má na školách obecných? Kéž povede ji Prozřetelnost božská k dobrému cíli!

Poněvadž počasí bylo překrásné, nemohl jsem odolati touze, abych neprozkoumal aspoň kouteček sv. města. Učinil jsem jen několik kroků, a už jsem stál před stálým pomníkem zbožnosti našich předků. Veliké národy v Evropě, jako Němci, Francouzi, Španělové, Portugalové, mají v Římě kostely a budovy sloužící ku potřebám cestovatelů. A hle, i nábožní obyvatelé hrabství Franche-Conté dovedli nalézti prostředky, aby těchto vznešených příkladů následovali. I toto hrabství zaujalo místo mezi velikými národy, které jsem právě vyjmenoval.

Burgundie rovněž chtěla míti kostel a pohostinný dům, kde by se dostalo pomoci a obsluhy jejím dítkám, které putují do věčného Města. Dobročinnost a láska křesťanská obmyslila je hojnými dary. Všickni příchozí z krajiny Franche-Conté mají právo 1. na bezplatné přístřeší v hostinci na jistý počet dní, a 2. požadovati domovní účty a prozkoumati je; s přístřeším spojeno jest i stravování.

Kostel není sice nádherný, ale čistounký, vkusně stavěný, a má rozkošnou polohu. Nad průčelím jest ve zlatých písmenech tento nápis: *Comitatus Burgund. S. S. Andreae ap. et Claudio ep. Natio dicavit.* „Lid z Burgundie věnoval

*) S potěšením můžeme podotknouti, že návrh tento jest uskutečněn zařízením semináře francouzského, jehožto řízení svěřeno jest kongregaci Ducha svatého.

tento kostel sv. apoštolu Ondřeji a sv. biskupu Klaudiovi.“ Po pravé straně při vchodu nad kropenkou jest mramorová deska a na ní nápis: Quicunque oraverit pro rege Franciae, habet decem dies de indulgentia, a papa Innocens IV. S. Thom. in suppl. q. 25. act. 3. ad 2. „Kdo se pomodlí za krale francouzského, získá deset dní odpustků udělených papežem Inocencem IV.“

Král francouzský, tuším, používá samojediný této výsady, a to se mi zdálo velmi významným. V levo jest několik náhrobků s nápisy, které mi připomínaly známá jména z našich hor Doubských, jako: N. Vernier d'Orchamps-Vennes, Briot de Belherbe atd. Kostel sv. Klaudia netvoří farnost; přece však ponechává si kostel příjmy aspoň částečně ve spojení s ostatními kostely francouzskými. Od doby okupace podléhají účty o příjmech vrchní správě vyslanectva a duchovních správců od svatého Ludvíka.

11. prosince.

Mučedníci. — Obelisk Augustův před kostelem Panny Marie Sněžné. — Panna Marie Sněžná. — Původ. — Ozdoby. — Malby. — Svatá brána. — Anekdota. — Pomníky a památky v této čtvrti starého města. — Nápis na kříži Spasitelově. — Shromáždění mučedníků.

Včerejší hon nebyl šťasten; čtvernožci i opeřenci umluvili se mezi sebou, že se nedají zastřeliti. Mimo několik nepatrných zvířátek nepřinesli naši přátelé s sebou nic jiného než únavu po tak dlouhém pochodu a notný hlad, tak že s pravou rozkoší pochutnali si na *ricottě* t. j. ovčím sýru, který jim nabídnul jeden pastýř. Dnes před desátou hodinou byli jsme na nejvyšším místě Kvirinálu, kde křižují se čtyři ulice ve pravém úhlu. Sv. Maria Větší čili Maria Sněžná tvoří hlavu, Trojice Hor tvoří podstavu, vodotrysk Mojžíšův a vodotrysk na Kvirinálu tvoří ramena tohoto velikého latinského kříže. Kostel Panny Marie Sněžné byl cílem naší dnešní cesty.

Na úpatí pahorku, s něhož rozhlíží se vůkol Liberiova basilika, půvabná a čistá, jako Panna, která jest v ní uctívána, vznáší se obelisk egyptský. Tento dávnověký hlasatel

své slávy a dvojnásobného určení vypráví poutníkům o dojemných zázracích, na které mohou poutníci sami brzy vlastníma očima patřiti. Augustus dal přivézti z Egypta dva celistvé kameny, aby byl jeden z nich postaven do velikého cirku a druhý na pole Martovo. Avšak jak vratké jest počínání lidské! Smrť zastihla mocnáře, a tyto dva pomníky, které měly zvýšiti slávu jeho panování, podaly jen skvělé svědectví o jeho málomocnosti. Císařem Klaudiem byly dány před náhrobek Augustův, a tam zůstaly tak dlouho, až barbaři přišli a připojili je k množství jiných zřícenin. R. 1587 byl jeden z nich obnoven a upevněn na místě, kde stojí do dnešního dne.

Obsah jednoho nápisu na obelisku jest tento:

CHRISTI DEI
IN AETERNUM VIVENTIS
CUNABULA
LAETISSIME COLO
QUI MORTUI
SEPULCRO AUGUSTI
TRISTIS
SERVIEBAM.

„Ctím s radostí kolébku Krista Boha věčně živého, který s žalostí a nerád sloužil jsem k okrase hrobu Augusta mrtvého.“

Vzdává-li se obeliskem božská úcta Kristu Pánu, děje se tak jediné po příkladu samého Augusta, který to vyjadřuje slovy na opáčné straně vyrytými:

QUEM AUGUSTUS
DE VIRGINE
NASCITURUM
VIVENS ADORAVIT
SEQU. DEINCEPS
DOMINUM
DICI VETUIT
ADORO.

Tento nápis, který nás naplnil úžasem, připomíná starobylé podání, dle něhož Augustus dobře věděl o příštím

z Panny narozeném Mesiáši. Více o tom povím, až bude řeč o kostele *Ara-Coeli.*

Český překlad jest tento:

„Klaním se tomu, jemuž majícímu zroditi se z Panny klaněl se Augustus, který po té nedal se již nazývati bohem.“

Syn Panny Marie jest v pravdě Bůh; obelisk to hlásá. Což mu ještě zbývá, než státi se tlumočníkem přání znovuzrozeného světa? A modlitba, obsahujíc toto přání, jsouc do žuly vryta, září na straně, která jest obrácena ku kostelu:

CHRISTUS
PER INVICTAM
CRUCEM
POPULO PACEM
PRÆBEAT
QUI
AUGUSTI PACE
IN PRÆSEPE NASCI
VOLUIT.

„Skrze kříž svůj nepřemožitelný, račiž, Kriste, světu pokoj dáti, který za mírumilovného Augusta ráčil jsi se v jesličkách naroditi.“

A vskutku kříž, který slavně zvítězil nad světem a ďáblem, věnčí obelisk. Uctivě jsme jej pozdravili a kráčeli rychle po širokých stupních nádherných schodů do kostela Panny Marie Sněžné. Tento slavný patriarchální kostel zaujímá místo pověstných jatek *Macellum Liviae*, které byly obklíčeny mramorovým sloupovím, kde se prodávaly Římanům nejvzácnější výrobky celého světa. Byla to zajisté velmi nádherná budova, když Tiberius odvážil se ji věnovati své matce Livii.

V prvních dobách církve svaté svrchovaně uctěna byla vražděním křesťanů na tomto místě. V blízkém kostele sv. Víta jest kámen, na kterém dle podání zardouseno bylo množství věřících jako nevinných beránků. Jako často v Římě, tak i zde dle přepodivného řízení Božího jest to právě takové místo, které slavnostně bylo kdysi věnováno ženě nestoudné, později však očištěno bylo krví mučedníků. Nyní strmí tu k nebesům překrásný kostel Královny panen.

Podnět ku založení kostela Panny Marie Sněžné zavdal

Sněhový zázrak. Začátkem čtvrtého století žil v Římě slovutný šlechtic. Jsa bezdětným, dohodl se se svou manželkou, že věnuje své velké jmění Bohu, který mu je uštědřil. Zbožní manželé zabývali se stále touto myšlénkou, ana zatím svatá Panna oznámila jim, že chce býti sama jejich dědičkou. Pravilať jim: „Vystavíte mi basiliku na pahorku římském, který bude zítra pokryt sněhem.“ Bylo to v noci ze dne 4. na 5. den měsíce srpna r. 352., kdy jsou v Italii parna nesnesitelná. Druhého dne byl Eskvilin pokryt sněhem.

Obyvatelé celého města dostavili se ihned na místo zázraku. Šlechtic Jan a papež Liberius odebrali se tam v průvodu veškerého duchovenstva. Příčina zázraku byla vyhlášena, chrám byl vystaven na útraty zbožných manželů a dáno mu jméno, které má až do dneška: *Panna Maria Sněžná (Sancta Maria ad Nives).* Na památku papeže Liberia, který následujícího roku kostel posvětil, byla svatyně tato nazvána též *basilika Liberiova.* K těmto prvním dvěma jménům druží se ještě jiná dvě neméně úcty hodná: *kostel Panny Marie u Jesliček* za příčinou Jesliček Spasitelových, které se tam uctívají, a kostel *Panny Marie Větší,* poněvadž jest ze všech kostelů, které jsou Královně nebes zasvěceny, nejdůležitější.

Papežové a lid římský vůbec při svém horlivém uctívání Marie Panny neopomenuli nikdy s obzvláštní štědrostí ozdobovati její přední chrám. A kostel Panny Marie Sněžné jest také krásnější a bohatší nade všechny kostely římské. Když jsme prošli hlavní branou obrácenou k východu, zastavili jsme se před třemi širokými loďmi, které vynikají souladností a sloupořadím sestávajícím ze 36 sloupů mramorových neobyčejné bělosti, a pocházejí z blízkého chrámu Junony *Luciny.* Sloupové hlavice slohu dórského mají římsu mosaikovou, která se vyznačuje hojnými úponky révovými a arabeskami, které věnčí dvojité sloupořadí a půvabně druží se ku krásným kresbám a bohatým ozdobám na stropě.

Radostí nás naplnila vzpomínka, že strop rozdělený na mohutná pole zlacen jest prvním zlatem z Ameriky k nám dovezeným. Dvůr španělský dostav je od samého Kolumba, chtěl jím poctíti Marii, a poslal je do Říma, aby jím byl ozdoben nejkrásnější kostel zasvěcený *hvězdě mořské.* A jednání toto bylo zajisté zcela správným; vždyť loď, na které se plavil Kolumbus, chtěje objeviti Ameriku, měla jméno *Santa Maria.*

Čtyři sloupy ze žuly egyptské podpírají dva veliké oblouky lodní a přispívají mocně k půvabnému rozhledu. V pravo a v levo od vchodu jsou nádherné náhrobky Klementa IV. a sv. Pia V., jehož tělo odpočívá v krásné rakvi, která jest barvy zelené a z kovu bohatě pozlaceného.

Hlavní oltář, který jest povýšen od země na jedenácti stupních, má podobu veliké rakve antické z porfýru, víko pak, které jest z mramoru bílého a černého, neseno jest od čtyř andělů z pozlaceného bronzu a slouží za stůl obětní. Baldachýn, skvostný to dar Benedikta XIV., spočívá na čtyřech sloupech porfýrových, které jsou ovinuty zlatými palmami; nad nimi vznášejí se čtyři andělé z mramoru tříma jíce v rukou vítězoslavný věnec. Na každé straně oltáře, na místě, kde se končí klenba, jsou dvě kaple, jedna od Sixta V. a druhá od rodiny Borgése. Nádheru jejich nelze vypověděti.

Při návštěvě poslední kaple byli jsme dojati vzpomínkou na mladou kněžnu Borgése, jejíž mrtvola nedávno tam uložena byla; tato vzpomínka ovanula nás posvátným dechem též v paláci, který obývala, i v této dědičné kapli, ve které odpočívá se svými dítkami. Nad oltářem jest obraz Panny Marie od sv. Lukáše, který má podstavec lapislazulový a září drahocennými kameny, ponášejí ho čtyři andělé z pozlaceného bronzu; k nejpřednějším ozdobám oltáře patří též nádherná vypuklina *Sněhového zázraku.* Fresky Guidovy doplňují bohatost a nádhernost přerozkošného stánku Královny panen. Za malou chvíli spatří poutník nádherný oltář postavený na rozkaz Pia IV., na kterém vyloženy jsou ostatky Jesliček a tělo sv. Jarolíma, který byl jejich věrným strážcem.

Z památností kostela Panny Marie Sněžné nesmíme na jednu zapomenouti. Na oblouku, který dělí loď od klenby a věnčí presbyterář, jsou velmi zajímavé mosaiky. Blud Nestoriův, který v Církvi nadělal mnoho pohoršení, byl zavržen na sněmu v Efesu r. 431. Aby zvěčnil památku tohoto nového vítězství nad kacířstvím, dal papež Sixtus III. okrášliti klenbu kostela Marie Sněžné mosaikovými malbami. Tajemství o božském mateřství blahoslavené Panny a o božství našeho Spasitele vyjádřeno jest způsobem, který nás nenechává nikterak v pochybnostech o víře sv. Církve.

Tak malíř, aby se přizpůsobil úmyslu nejvyššího pastýře, porušil poněkud pravidla umění a zobrazil nám Dítě betlémské sedíci na stolici, která se podobá více trůnu nežli kolébce. Jest na bíledni, že úmyslem umělcovým bylo, aby probleskovalo božství Spasitelovo průhledným závojem přirozenosti lidské. Na ostatních obrazech přijímá dítko toto pocty, které toliko Bohu přísluší. Ostatně Zvěstování Panny Marie a všecky okolnosti týkající se božského mateřství Panny Marie jsou rovněž tak zobrazeny, že v celé své kráse jeví se nám neporušený článek víry katolické. O těchto důstojných malbách stala se slavnostně zmínka na druhém sněmu v Nicei (787), aby byl podán důkaz o starobylém uctívání obrazů.

To však ještě není všecko bohatství Panny Marie Sněžné. Ve svém milostném chrámě jest královna andělů a lidí obklopena jako o slavnostním průvodu posvátnými těly množství svatých, jejichž oslavené duše koří se jí již v nebesích. V první řadě tohoto vznešeného dvořeninstva jest sv. Petr a sv. Pavel, sv. Ondřej, sv. Jakub, sv. Filip, sv. Tomáš a ostatní údové společnosti apoštolské, kteří jsou zastoupeni aspoň částkou svých ostatků. Pod oltářem papežským odpočívá tělo sv. Matěje a sv. Epafrasia, společníka sv. Pavla na jeho cestách. Hlava sv. Lukáše, životopisce Panny Marie, jest v kapli sv. Kříže.

V druhé řadě jsou mučedníci každého věku a pokolení: hlava sv. Bibiány, rámě sv. Juliána a rámě sv. Kosmy, část ramene sv. Abondia, dva prsty sv. Anatolie, část žíněného roucha a pokrvácený oděv sv. Tomáše Kanterburského, hlava sv. Amanda, sv. Cypriána a sv. Florence, žebro sv. Petronily, prst sv. Cecilie a sv. Anežky, slavné ostatky sv. Šebestiána, sv. Vavřince, sv. Blažeje, sv. Kateřiny, sv. Eufemie, sv. Apoleny, sv. Felicity a mnohých jiných. Toť jsou blahoslavení vyslanci, kteří zastupují řád mučedníků.

V další řadě jsou papeži. U Panny Marie Sněžné jest tělo sv. Pia V., který byl omilostněným dítkem Panny Marie, která mu dopomohla ku vítězství u Lepanta. Kolem něho vidíme aspoň z části ostatky sv. papežů Řehoře, Silvestra, Urbana, Sixta, Aniceta, Kalista, Melchiada, Štěpána, Damasa, Simpliciána a Fabiána: jak stkvělý to věnec ze samých drahokamů, který se pne kolem velebného čela královny papežů a mučedníků! Úctyplný zástup svědků hlásá svou krví a svými spisy všem pokolením o nesmrtelnosti

víry a o veliké moci oné královny, která všechny bludy přemáhá.

Sklonivše svá čela před tímto vznešeným sborem a odporučivše mu sebe, své přátely i svou vlast, dali jsme se směrem ku Svaté Bráně. Vstupujeme-li do kostelů sv. Petra, sv. Pavla za hradbami, sv. Jana Lateránského a Panny Marie Sněžné, vidíme po pravé straně zazděnou bránu a na ní zlatými písmeny stkví se tato jména. „Klement, Urban, Benedikt otevřeli mne r. toho; Inocenc, Lev zavřeli mne roku onoho.“ Tážeme-li se, jaká jest to brána, dostaneme za odpověď: „To jest Brána Svatá.“ Tolik vám obyčejně řekne váš průvodčí, a vy kráčíte dále, aniž byste se dověděli o překrásném starobylém obyčeji křesťanského Říma. Nechci, aby tak zkrátka odbyti byli moji čtenáři.

Předně věděti třeba, že čtyři veliké basiliky čili hlavní kostely římské mají kromě svých obyčejných bran ještě jednu bránu, která se *Svatou* nazývá. Mimo to věděti musíme, že papež každého 50. roku o vánocích slavnostně zahajuje jubilejní čili svatý rok. Slavnost počíná velkolepým průvodem; ve svatvečer o nešporách vyjde náměstek Ježíše Krista ze svého paláce, provázen jsa kardinály a preláty, a ubírá se do chrámu sv. Petra. Všickni utvoří veliký kruh kolem svého velepastýře, který se zastaví před bránou uzavřenou.

Jeden z asistentů podá sv. Otci malé stříbrné kladívko, kterým Jeho Svatosť třikráte udeří na bránu. Zároveň odříkává modlitby, které připomínají lásku, milosrdenství a moc Nejsvětější Trojice; vlastnosti tyto vzbuzují v nitru našem útěchu a za svého prostředníka mají náměstka Ježíše Krista. Po ukončení obřadů prolomí dělníci zeď, a brána Svatá jest dokořán otevřena. Na to od zpovědníků ve kněžském oděvu omyta jest ihned svěcenou vodou a papež s celým průvodem překročí práh za zpěvu radostných písní; na to započnou nešpory. Mezi tím, co tyto obřady konají se u sv. Petra, činí totéž od sv. Otce vyslaní kardinálové u sv. Jana Lateránského, u sv. Pavla a u Panny Marie Sněžné; jubilejní rok s odpustky jest zahájen.

Obřady tyto krásné samy o sobě, jsou ještě krásnější svým tajuplným významem. Svatá brána jest na pravé, křtitelnice na levé straně kostela: ejhle, toť dvě brány vedoucí do nebe! Křest svatý jest brána první, kterou vcházíme to-

liko jedenkráte, pokání jest brána druhá, která, Bohudíky, není nikdy naprosto zavřena. Den narození Páně jest obzvláště dnem odpuštění a odpustků, kdy brána svatá se otevírá. Papeži samému, jakožto zástupci Spasitelovu jest ponecháno právo, otevříti ji, a zároveň prvnímu přináleží čest do ní vstoupiti; tyto pozemské obřady jsou obrazem úplného smíření s nebem. Avšak proč pak se brána prolamuje? Proč užívá se kladiva a nikoli klíčů? Vidíme zde svrchovanou moc náměstka Božího. Brány mohou se otevříti dvojím způsobem: klíčem otevírají se za okolností obyčejných; avšak brána klíčem otevřená jest zde ustavičně a může se opět zavříti. Kladivem však otevřena byvši, jest sbořena a každý může bez překážky a bez bázně vcházeti. Užívá se prostředku tohoto za okolností mimořádných, slavnostních, kdy jest veliký nával lidu. Tak v den vítězoslavného vjezdu bylo ve starém Římě zvykem rozbourati část hradeb, buď aby touto novotou zvýšeno bylo všeobecné nadšení, buď aby dán byl volný průchod vítězi s četnými zástupy spoutaných zajatců a s vojíny ověčenými vavřínem.

Řím křesťanský zachovává tyto obyčeje zušlechtěné tajuplným významem, který jim dodává náboženství křesťanské. Řím pozývá všecky národy ku vítězoslavnému pokání, kde náruživosti se přemáhají, kde tresty za hřích se odpykávají. Řím nespokojuje se toliko, aby klíčem otevřel bránu svatou, bránu to k vítězství; on užívá kladiva, kterým bránu prolamuje, dávaje tím na srozuměnou, že jest každému otevřena a pro žádného zavřena. Ve starém Římě potřísněna byla vítězoslavná brána krví a slzami; v Římě křesťanském omývá se brána Svatá vodou svěcenou. A křesťan dobře poznává, že očištění srdce jeho slzami skroušenosti a božskou krví Ježíše Krista, která vylita byla na duši jeho u smírčího soudu ve zpovědnici a u stolu Páně, jest nevyhnutelnou podmínkou ku cestě do nebe, která má počátek svůj u brány Svaté.

Na čtyřech stranách města otvírají se současně čtyři velké basiliky; jejich brány padají pod kladivem velekněží. Zda může Řím užívati výmluvnějších obřadů, chtěje naznačiti, že královna a matka světa volá do svého lůna všechny lidi rozptýlené do čtyř úhlů světa? Že je zve k sobě se stejnou láskou, aby přišli čerpati z nevyčerpatelného pokladu mi-

losti a milosrdenství, který se jim otevírá bez rozdílu krajin a národností?

Obrátivše zraky svoje od Svaté brány, upřeli jsme je k nádhernému, rýhovanému sloupu z bílého mramoru, který stojí před průčelím Panny Marie Sněžné. Tato bývalá okrasa chrámu Pokoje byla sem dopravena papežem Pavlem V., který ji dal korunovati sochou Panny Marie. Na podstavci jest delší nápis, který takto končí:

PAX VNDE VERA EST
CONSECRAVIT VIRGINI.

„Věnoval svaté Panně, odkud prýští se pravý pokoj." Tak tedy obelisk Augustův na okrouhlé prostoře u basiliky opěvuje slávu Dítěte Ježíše, bílý sloup na Foru pak hlásá přednosti přesladké Panny, jeho Mateře. Člověk by řekl, že jest to hudební nástroj, na který hraje ruka andělů. Naslouchejme jen zvukům tohoto andělského zpěvu:

IMPVRA FALSI TEMPLA
QUONDAM NVMINIS
JVBENTE INCERTA
SVSTINEBAM CÆSARE
NVNC LÆTAVERI
PER FERENS MATREM DEI
TE PAVLE NULLIS
OBTACEBO SECLIS.

„Kdysi z rozkazu Césara nerád podpíral jsem nečisté chrámy falešného božství; nyní s veselím nesa Matku pravého Boha, vyprávěti budu, Pavle, o tvé slávě všem věkům."

Potom udávaje příčinu své radosti velebí vznešenou Pannu:

IGNIS COLVMNA
PRÆTULIT LUMEN PIIS
DESERTA NOCTV
VT PERMEARENT INVIA
SECVRI AD ARCES
HÆC RECLVDIT IGNEAS
MONSTRANTE AB ALTA SEDE
CALLEM VIRGINE.

„Ohnivý sloup svítil na cestu spravedlivým, aby v noci mohli kráčeti pouští; tak bezpečně vede nás tato cesta ku jasným hradům, anať Panna ukazuje stezku s nebes výše."

Chválu vzdejme římským papežům, kteří dovedli vzletnými slovy oslavovati tuto vzájemnou podobnost! Chvála přísluší Římu, jehož všecky pomníky mají do kovu i mramoru vepsány nesmrtelné památky náboženství křesťanského!

Neodejdu od Panny Marie Sněžné, abych se ještě nezmínil o jedné zvláštnosti. Každého večera již dávno po klekání, kdy Řím spí ve svém obyčejném klidu, bývá slyšeti s Eskvilinu pronikavý zvuk zvonu, znějícího jako o závod. Avšak to již není klekání, jest to skutek vděčnosti a lásky. Cestující jeden překvapen byl před lety temnotou noční a zabloudil na římské rovině. Boje se, aby nepadl do některého z četných otvorů, které z hlubokých katakomb dosahují až na povrch země, neodvážil se poutník ani kroku učiniti, odporučil duši svou Bohu a odhodlal se stráviti noc, a snad i umříti na této hrobové poušti.

Příští den byl zasvěcen Panně Marii. Před tímto svátkem zvonívalo se u Panny Marie Sněžné. Poutník uslyšev zvonek, poznal ihned místo, na němž se nacházel, nalezl pravou cestu a zázračně z nebezpečenství vyváznul. Z vděčnosti založil nadaci pro všechny časy, aby každého večera se zvonilo záchranným zvonkem všem těm, kteří by se octli v podobném nebezpečenství.

Na další cestě, kterou kráčeli jsme ku sv. Kříži v Jerusalémě, pozdravili jsme jména a trosky oněch pomníků, jimiž tento pátý okres Říma jest jako poset. Na levé straně v koutě mezi hradbami jest viděti zbytky *Vivaria*, ohromného to skladiště podoby čtverhranné, kam se odkládala část nesmírného počtu zvířat určených ku veřejným hrám. Dále k vodovodu Klaudiovu rozkládaly se zahrady a cirkus Heliogabalův, které souvisely s pověstnými zahradami Palanta, povýšence Klaudiova. Na těchže místech bylo veliké množství posvátných hájů: nejznámější byly *Lucus querquetulanus* pod ochranou nymf, *Lucus fagutalis*, zasvěcený Jovišovi; *Nemus* Kaja a Lucia. Na kraji tohoto posledního vznášel se amfiteátr; základ k němu položil Augustus, a Titus započal v něm krvavé hry, kterými zahájil své panování.

Na cestě, která vede od Panny Marie Sněžné k sv.

Kříži v Jerusalémě, mezi kostelem sv. Bibiány a sv. Eusebia, setkáváme se s prvním hradem *Vody Klaudiovy*. Překlenut jest dvěma oblouky z cihel, kde byly vítězoslavné brány Mariovy; to jest aspoň domněnka několika starožitníků. Za nimi následují nákladné zahrady Mecenášovy; tato místa radovánek rozprostírala se od nynějšího kostela sv. Martina *de'Monti* až ku kostelu sv. Antonína. Zde byla dle všeobecného mínění pověstná věž, s níž Nero se díval na hořící Řím, odříkávaje při tom verše o požáru Troje. V sousedství bylo viděti dům Virgilův a zahrady *Lamiánské*, kde se Kaligula obyčejně zdržoval a také pohřbíti dal. Dříve než-li tento miláček Augustův a první vynálezce parních lázní si zde zvolil místo ku svým rozkošim, užívalo se prostory té za pohřebiště pro lůzu a otroky. Zde byl též *Vicus Ustrinus* (Spálená ulice) tak nazvaný od hranice, na níž páleny byly mrtvoly.

K pomníkům ukrutnosti a rozkošnictví družil se v této části Říma velký počet chrámů modlářských, veřejných to škol neřestí. Byl to mimo jiné chrám Minervin *Minerva Medica*, chrám Kastorův, Apolinův, Merkurův, Marsův, Serapidin, Proserpinin, Venušin, Kupidův a chrám Bázně. Proč jen asi byl náboženský cit, u starých Římanů přece tak živý a hluboký, pohanstvím tak převrácen a znetvořen, že žádný, kdo prochází se starým Římem, nemůže učiniti ani kroku, aby nezavadil o krev a bláto neřestí? Toho já nevím; avšak zdá se mi, že duše stísněná takými vzpomínkami zatouží na těchto místech více než kde jinde po jakési nadpřirozené opoře; a tuto oporu může nalézti toliko v ústavě smírčím, kterým jest Církev Kristem Pánem založcná. Ó jak jsme si též oddechli, když jsme spatřili chrám sv. Kříže v Jerusalémě!

Tato ctihodná basilika vystavěna jest na samém konci hory Eskvilina mezi bývalým chrámem Venuše a mezi amfiteátrem *Castrense*. Nemohlo býti pro ni voleno vhodnějšího místa. Krvavé nástroje umučení Páně, spočívající na půdě veskrze prosáklé dlouholetými ukrutnostmi a hanebnostmi, tvoří dojemnou protivu, aneb můžeme též říci opravdovou harmonii! Popatřme jen na dějiny této památné budovy!

Konstantin, spatřiv ve snách kříž Spasitelův, dal zhotoviti *Labarum*, podivuhodný to prapor s odznakem Kristovým a se slovy Bohem zjevenými, která od té doby učinil svým

heslem: „V tomto znamení zvítěziš.“ Výsledek dokázal pravdu předpovědi. Nový Augustus zvítěziv nad Maxenciem a stav se pánem Říma, chtěl svatému Kříži vzdáti díky, které mu právem náležely. Matka jeho, svatá Helena, odebrala se do Jerusaléma, nalezla pravý kříž a vrátila se do Říma, přinesši s sebou značnou část onoho bohatého pokladu, jakož i mnohé jiné vzácné ostatky, o kterých ještě zvláště se zmíníme.

K uschování tohoto drahocenného pokladu byl vystavěn kostel nákladem císařovým a slavnostně vysvěcen papežem sv. Silvestrem: kostel tento jest právě velebná basilika sv. Kříže v Jeruselémě. V dějepisu jmenuje se jedenkráte basilikou *Sesoriánskou* dle paláce Sesoriánského, který na místě tom dříve stával, po druhé zase basilikou *sv. Heleny* na památku matky Konstantinovy a konečně, jak již pověděno, basilikou sv. Kříže v Jerusalémě. Původ a smysl tohoto posledního pojmenování jest tento: Sv. Helena přinesla s křížem též veliké množství hlíny s Kalvarie, která byla naplněna krví Spasitelovou, a vyplnila jí onu oratoř, kde byly uloženy svaté ostatky, země až po klenbu. Odtud dostalo se kapli a kostelu jména Jerusalém.

Obohativ kostel sv. Jana Lateránského, věnoval křesťanský císař veškeru péči této nové basilice. Mezi skvostné dary patří jmenovitě čtyři svícny ze zlata a stříbra dle počtu evangelistů, které svítily dnem i nocí přede dřevem sv. Kříže; každý z nich vážil 30 liber; padesát lamp stříbrných, z nichž každá vážila 50 liber; jedna píšťala z nejčistšího zlata vážící 10 liber; pět kalichů ku podání svatých hostií ze zlata ztěží jedné libry; tři píšťaly stříbrné ztěží 8 liber; deset jiných ztěží dvou liber; jedna zlatá patena ztěží deseti liber; jedna patena stříbrná vykládaná zlatem a drahokamy ztěží 50 liber. Jako nesmírné poklady u sv. Jana Lateránského, tak i tyto zmizely při plenění Říma. Kostel sám znova postaven byl Řehořem II. a Luciem II., a opraven v patnáctém století od kardinála Petra Mendozy, který byl jeho správcem.

Té doby událo se pamětihodné objevení, které chci vyprávěti vlastními slovy očitého svědka: „První den měsíce února roku 1492 byl pro Řím dnem zázračným. Když dával kardinál Mendoza líčiti a vykládati zdi u sv. Kříže v Jerusalémě, byli dělníci zaměstnáni právě na nejhořejší části oblouku, který se vypíná uprostřed kostela až po střechu.

Přišedše k místu, kde dosud jsou dva sloupy, narazili na dutinu; když ji prorazili, nalezli mřížku, na níž byla skřínka z olova asi dvě píde dlouhá a úplně zavřená; přikryta byla mramorovou deskou čtyrhranou, na níž byla vyryta tato slova: „Hic est titulus verae crucis;“ „Zde jest nápis ze svatého kříže.“

Ve skřínce skutečně nalezena byla malá destička asi jednu píď zdélí, z níž jedna část byla časem valně poškozena. Na této destičce byla vyryta a barvou červenou vymalovaná tato slova: Hiess Ivdaeorum Nazarenus rex; slova tato jsou psána hebrejsky, řecky a latinsky od pravé ruky k levé dle obyčeje východního. Deštice tato, která má asi půl druhé stopy délky, jest široká deset palců, a jest ze dřeva začernalého. Slovo *Ivdaeorum* jest v nápisu neúplné; schází mu dvě poslední písmena. Jakmile se novina o nápisu roznesla, sběhlo se téměř celé město ku sv. Kříži. Papež Inocenc sám přichvátal a rozkázal, aby nápis zůstal ve skřínce, dav své svolení k tomu, aby byl vystaven k uctění na hlavním oltáři o velkých svátcích. Nebylo žádné pochybnosti, že jest to pravý nápis, který Pilát dal přibiti na kříž Spasitele našeho Ježíše Krista, a který dle starodávného zvyku sv. Helena uschovala na toto vyvýšené místo při stavbě kotela.

To jest první poklad u sv. Kříže v Jerusalémě; není však osamocen. Na hlavním oltáři jest náhrobek z bazaltu, kde odpočívají těla sv. Cesaria a sv. Anastasia. V podzemní kapli, která jest zasvěcena císařovně sv. Heleně, chová se veliká částice sv. Kříže, dva trny z koruny Pána Ježíše, jeden hřebík, kterým byl na kříž přibit, část provazu, kterým byl přivázán ke sloupu při svém bičování, a houba, která mu se žlučí na kříž byla podána. Pod dlažbou, která byla obnovena Eugenem IV., jest množství kamenů přinesených s hory Kalvarie. Vůkol Krále mučedníků spatřujeme na tomto krvavém dvoře celé davy hrdin, kteří účastni jsou nyní jeho slávy, účastnivše se dříve jeho bojů.

Petr, Pavel, Bartoloměj, Šimon, Fabián, Šebestián, Hypolit, Agapet, Felicisim, Epifán, Chrysogon, Diviš, Anastázie, Pudenciána, Anežka, Eufémie, Vavřinec, Gordián, Jakub, příbuzný našeho Spasitele, Urban, Sixtus, Kosma, Damián, Sabinus, Regulus, Nerej, Hermes, Benedikt, Hilarion, Alžběta, Juliána, Felikola, Kateřina, Markéta; to jsou jména ještě s množstvím jiných, napsaná na slavných ostatcích,

kterými jsme byli obklíčeni, a které v této svatyni hlásají slávu Bohu Ukřižovanému. Jestli-že mimovolná úcta proniká duši naši, kdy vstupujeme do paláce králova nebo do vážného sboru lidí podobných nám, kdo se může ubrániti hlubokému dojmu náboženskému v takovémto shromáždění?

12. prosince.

Posvátné háje. — Chrámy pohanské. — Nymfea. — Ležení pretoriánské. — Vzpomínky na Nerona a Karakallu. Lázně Diokleciánovy. — Panna Marie Andělská. — Mučedníci. — Kapucíni neposkvrněného Početí Panny Marie. — Hřbitov. — Blahoslavený Kryšpín z Viterba.

Počasí bylo překrásné, a zima na Řím dosti tuhá. Bylo to pro nás dvojí výhodou, že pokračovati jsme mohli v započaté obcházce touže čtvrtí městskou. Majíce po pravé straně onu část Říma, kterou jsme již včera prohlédli, chtěli jsme dnes prozkoumati polohu a trosky, které ji dělí od hradeb. Od brány *Salaria* až ku bráně *Větší*, co tu vzpomínek! co hlubokých dojmů! Každá hrouda země může nám vyprávěti o nějaké události! Oči, pamět, srdce nedostačují. Museli jsme se omeziti jen na předměty nejdůležitější. Ze vzpomínek o původu Říma vynořil se nám Lucus *Poetilinus*, kde byl souzen Manlius, obrance Kapitola.

Nedaleko byl chrám Venuše Eryciny a Joviše Viminála, které byly oba pověstnými pro neslýchané hanebnosti, které se tam páchaly; opodál byl chrám Merkurův, chrám cti, chrám Slunce a posvátný háj Laverny, bohyně zlodějů, a za takové zločiny bylo třeba odpykání. Ještě dále za těmito místy stoupá do výše *návrší okurkové*, *Clivus Cucumeris*, které jest skropeno krví nesčíslných mučedníků. Starožitníci kladou v místa tato *Nymphaeum* Alexandra Severa.

Představme si budovu z mramoru, obklopenou hájem myrtovým a oranžovým; k ní druží se četná sloupořadí, při nichž plýtváno jest zlatem, malbami a vším, co smyslům lahodí. Mimo to jest zde množství vodotrysků v nejrozmanitějších formách, které s bubláním potůčků padají do nádob porfýrových a alabastrových; chlipní Římané hověli si zde ve chládku stinných hájů, trávíce život svůj v lázních neb

oddávajíce se bezuzdným výstřednostem v labužnictví a rozkošnictví. Představme si v duchu něco podobného, a máme před očima *nymphaea*, kterých bylo ve vile císařské veliké množství.

Avšak na místech těchto jsou ještě trosky jiné: kráčíme-li po bývalém ležení pretoriánském. Augustus stav se císařem utvořil si stráž. Devět tlup z celého vojska bylo vybráno, aby bdělo nad bezpečností panovníkovou a udržovalo pokoj a pořádek ve hlavním městě. Později počet jejich zvýšen byl na sedmnáct. Toto jádro vojska ubytováno bylo napřed v domech soukromých. Za Tiberia však bylo shromážděno do tábora, který byl zřízen blízko hradeb mezi dvěma branama (Viminalis a Tiburtina). Tábor tento byl oním ležením pretoriánským, které v dějinách bylo tak proslaveno.*) Velitel těchto vojenských sborů, či lépe řečeno, těchto strašných janičárů a buřičů, měl název prefekt pretoria.

Přiblížíme-li se k těmto zříceninám, jak mnoho osobností, jak mnoho událostí staví se nám před oči! Zdá se nám, že slyšíme křik, který vyděsil Nerona, když zrazen ve zmatku utíkal z Říma, provázen jsa toliko čtyřmi otroky, mezi nimiž byl také Sporus. Nero, tento vrah matky své a kat sv. Petra a Pavla, byl ještě den před tím pánem světa. Hodina spravedlnosti božské odbila; neboť den na to již bos, oděn jsa jednoduchou kazajkou a starým pláštěm, s hlavou zahalenou a s tváří choulící se do haleny ujíždí na špatném koni a hledá posledního útočiště ve vile svého propuštěnce Faona.

Vila tato jest vzdálena asi čtyři míle od Říma mezi cestami Via Salaria a Via Nomentana. Aby k ní dospěl, musel jeti podél vojenských hradeb; najednou země se otřásá, blesk zasvitne a uprchlík jest vypátrán; slyšeti jest výkřiky a proklínání hulákajících pretoriánů: „Smrť Neronovi, vítězství Galbovi!“ Ještě několik hodin a soud jest vykonán. Mimochodem zmiňujeme se, že vila Faonova, kde tato obluda v osobě císařově byla zardousena, jest opodál nynějšího kostela sv. Anežky, na místě zvaném *Serpentera*.**)

*) Na místě někdejšího ležení pretoriánského stojí nyní kasárna zuavů papežských.

**) V dějepisu děje se často zmínka o profektu pretoria; moc jeho byla velmi rozsáhlá a týkala se záležitostí vojenských i občanských; někdy přesahovala i pravomoc císařů. Za Komoda byli dva, za Diokleciána čtyři. Za Konstantina přestali již býti veliteli vojska Každý z nich měl správu nad částí císařství římského, které bylo rozděleno na čtyři prefektury. První z nich s názvem *praefectus praetorio Galliarum*, měl na starosti správu Galie, Španělska, Britanie a Germanie; druhý *praefectus praetorio Italiae*, spravoval Italii a Afriku; třetí, *praefectus praetorio Illyrici*, spravoval Řecko, Tracii, Panonii, Mésii a Dalmacii; čtvrtý *praefectus praetorio Orientis*, měl pod svou správou celý Orient, totiž všecky zámořské provincie.

Uprostřed ležení pátrali jsme po malém chrámu, kde byli uctíváni bohové vojínů, a ve kterém zabil Karakala svého vlastního bratra v náručí své vlastní matky. Později vidíme pretoriány, kterak dražbou prodávajíce důstojnosť císařskou, nalézají hojně kupců. Konečně po dvoustoletém hluku a proklínání ve příbytku kohort pretoriánských nastupuje hrobové ticho. Toto vojsko vzpurných buřičů bylo po porážce Maxenciově od Konstantina zrušeno, poněvadž pretoriáni byli přívrženci Maxenciovými.

Za stínem Burrhovým a Sejanovým táhl se jiný stín hnusný a krvavý; patřili jsme na ohromné trosky lázní Diokleciánových. V dějinách působily lázně Diokleciánovy takový obdiv, že všeobecně se říkalo: „Římané zakládají lázně jako provincie.“ Dioklecián a Maximián chtěli vyniknouti nad své předchůdce a rozhodli se, vystavěti lázně nádhery a velikoleposti nevídané; a podařilo se jim to. Lázně jejich tvořily ohromný čtverec obsahující plochu 1069 čtverečních stop. Na čtyřech rozích bylo tolikéž pokojů okrouhlých, které sloužily za *calidarium* čili nádržky na teplou vodu. Jeden z pokojů těchto stojí dosavad; jest to rozsáhlá rotunda, která jest nyní kostelem Bernardinů. Lázně samy byly shromáždištěm všeho, co si jen obraznosť lidská podivného vymysliti může: byla to sloupořadí, forum, visuté zahrady, háječky, nesčetné vodotrysky, čekárny, školy řečnické a filosofické, pověstná knihovna Ulpiánská, kterou sem dal Dioklecián převézti z náměstí Trajánova.

V lázních počítalo se více než 3000 pokojíků na koupání, kde se mohlo koupati 3200 osob současně, aniž by se viděly. Každý pokoj byl upraven s neuvěřitelnou nádherou. Nejdrahocennější kameny uhlazené dlátem třpytily se na stěnách se všech stran. Bazalt egyptský, vykládaný mramorem numidským, tvořil vložky vroubené barevnými kameny, kte-

rými s velikým nákladem nápodobena byla malba; stropy byly klenuty sklem a rybníky obloženy byly kameny z ostrova Thasos; s podobnou nádherou potkáváme se tehdy téměř jen ve chrámech. Voda tekla z kohoutků stříbrných do kádí rovněž stříbrných neb vykládaných drahocennými kameny.

Stavba těchto lázní trvala sedm let; Šalomoun nepotřeboval více ku stavbě chrámu jerusalémského. Se stavbou započalo se roku patnáctého panování Diokleciánova a Maximiánova, pokračováno pak císaři Severem a Maximinem, jak o tom svědčí starý nápis:

CONSTANTINVS ET MAXIMVS
INVICTI AVGG.
SEVERVS ET MAXIMINVS CÆSS.
THERMAS ORNAVER. ET
ROMANIS SVIS DEDICAVER.

Zde jako ve všech lázních římských byla různá oddělení, která v celku podávají důkaz o veliké změkčilosti tohoto zvrhlého národa. V oddělení prvním bylo *apodyterium* (svlékárna), tak nazváno od svlékání šatů; pak následovalo *frigidarium*, veliká to prohlubeň, v níž užíváno společně lázní studených. Pilíře, výklenky, sochy zdobily toto oddělení, kolem pak do kola táhla se na způsob okenic řada stupňů nazvaných *schola*. Zde sedávali pro ukrácení chvíle ti, kteří se nekoupali, anebo kteří čekali, až se uprázdní některá koupelna. Po studených lázních následovaly hned lázně vlažné, *tepidarium*. V těchto byly dvě kádě tak široké, že se v nich pohodlně mohlo plovati.

Za tímto oddělením bylo *sudatorium*, kde připravovala se parní lázeň. Uprostřed byla nádržka s vřelou vodou, která vypouštěla kotouče páry, kterou se naplňovala a zahřívala celá síň. Vystupujíc v hustých oblacích ku klenbě, unikala úzkým otvorem, který byl uzavřen kovovým štítem; tento pohyboval se zdola pomocí řetězu a otvíral se jako záklopka, když bylo horko nesnesitelné. Lázeň taková nedala zaháleti ani jedné žilce v těle. Sudatorium bylo zahříváno pecí zevnitřní, nazvanou *laconicum*, jejíž plameny sálaly pod dlažbu a za stěny pomocí trub do zdí zasazených. *Unctorium*, kde byly uloženy voňavky, bylo doplňkem koupelí.

Lázně, které nejlépe vyhovovaly nádheře a schoulostivělosti posledních Římanů, byly všeobecným shromáždištěm

všech stavů. V duchu viděli jsme přicházeti tyto nehodné syny Scipionovy a Grakchovy, i ony zvrhlé matrony dávající se nositi na lehátkách a provázeti se dlouhou řadou otroků obojího pohlaví, kterých bylo potřeba ku posluhování v lázních.

Byli to nejprve *capsarii*, jejichž úlohou bylo hlídati šatstvo; voňavkáři, *unctores*; *alipili* čili kadeřníci a masážníci, *tractatores*. Zaměstnání těchto posledních bylo následující: když vešel lázeňský host ze sudatoria, natáhl se na pohovku, a mladý traktator, muž nebo žena, počal mu tělo tisknouti a otáčeti jím na všechny strany, až staly se všechny údy pružnými a ohebnými. Na to počal články od ruky dovedně a bez bolesti po obratlech jezditi, že bylo slyšeti polohlasné luskání. Na to přešlo se ku tření; v ruce držel *strigillum*, zvláštní to způsob škrabadla z rohu nebo sloně, které bylo vyhloubeno na způsob lžíce a tak vyklenuto, že dotýkalo se jen povrchně vyčnívajících údů, třelo však citelně kůži a odstraňovalo z ní všechnu nečistotu, která se pocením byla nahromadila.

Potom čistily se vyhloubeniny pod pážemi; bylo to úlohou *alipila*, kterou vykonával pomocí malých kliště k neb pomocí mastí. Po této práci přišel voňavkář s nádobami plnými vonných mastí. Tento třel lehouuce tělo vykoupavšího se mastí ze sádla vepřového nebo z čemeřice, aby odstranil svrab a vyraženiny; když s tím byl hotov, napouštěl kůži olejem a voňavkovou třestí, která byla uschována v láhvičkách z rohu býčího neb nosorožce. Po té přišli otroci ostatní: jedni osoušelí tělo látkami lněnými nebo vlněnými; druzí pak zaobalili pána svého do pláště šarlatového, který byl velmi teplý a měkký. Konečně celá tlupa otroků milého požitkáře a darmochleba pozdvihla, vložila do uzavřených nosítek a odnesla domů.

Ve dne v noci byly lázně otevřeny, a ve dne v noci proudily pod sloupořadím, v síních a v zahradách zástupy lidu pachtícího se po rozkoších. Shromažďovali se v *Pinakotéce*, v nesmírném to sále, který dosud stojí, a z kterého Michal Angelo učinil jeden z nejnádhernějších kostelů v Římě. Od panování Sixta IV. jest celému světu znám pode jménem kostela *Panny Marie Andělské*. Vstoupíme-li do něho, žasneme ihned při pohledu na osm sloupů starodávných z červené žuly a zhotovených z jednoho balvanu; v průměru mají

šestnáct stop, vysoké jsou 43 stop, a celá délka oltáře obnáší 336 stop. Původní sál jest 308 stop dlouhý, 74 stop široký a 84 stop vysoký; jest to nejvyšší vůbec známé klenutí. Jeho rozměr, jeho dlažka mosaiková, jeho malby na čerstvé maltě, jeho sloupy ze vzácného mramoru činí tento sál opravdovým divem lázní Diokleciánových, které jsou opět divem věčného Města.

A přece, navštívíme-li jej, obraznost naše se sice rozohní, avšak srdce naše zůstává stísněno. Hle, ti Římané, kteří neměli ani jediné nemocnice, stavěli tyto obrovské paláce za tím účelem, aby tím vydatněji mohli hověti svým bezuzdným choutkám; jen za tím účelem vynaložili své bohatství, obětovali sílu i zdraví svých otroků ano i život křesťanů. Zda možno jest bez pohnutí k slzám mysliti na to, kterak tyto nákladné lázně stavěny byly od čtyřiceti tisíců křesťanů, kteří odsouzeni byli k dolování, a jejichž krev prolitá za víru rozlila se po těchto místech už dávno potem zvlažených; jejich vlastní krev jako kamennou maltou spojila tyto zdě, vystavené jejich rukama.

Ó božská Prozřetelnosti! kterak nemám tebe obdivovati! Augustus poslouchá hlasu své marnivosti, dávaje rozkaz, aby sčítáni byli poddaní jeho říše, zatím však napomáhá ku splnění proroctví. Herodes, puzen jsa svou krutou ctižádostí, chce zavražditi Dítě Ježíše, avšak uvaluje na sebe jen opovržení pokolení lidského. Dioklecián dal vystavěti lázně, aby hověly jeho výstřednostem, a hle, on postavil svatyni královně Panen a konečně, kdežto ze všech lázní římských jsou toliko neladné zříceniny, — lázně Diokleciánovy, které stavěny jsou rukama mučedníků, stojí dosud ve své nejušlechtilejší částce; jsouť lázně Diokleciánovy věrohodným pomníkem jak málomocnosti pronásledovatelů, tak zřejmé vítězoslávy onoho náboženství, které dovede vtisknouti pečeť nesmrtelnosti všemu, čeho se dotkne.

V kostele Panny Marie Andělské vykonávají duchovní správu Kartuziáni, jejichž klášter zaujímá část někdejších lázní. Provázeni jsouce laskavým P. Brunonem, který byl rodem Francouz z Lotrinska, prohlédli jsme si celý tento nádherný kostel, zářící leskem zlata, mramoru a maleb. Čtyři obrazy v něm jsou mistrovská díla z nejlepší doby: „Pád Šimona, čaroděje“ od Pompea Battoniho, „Svatý Basil

odmítá císaře Valenta od stolu Páně“ od Subleyrasa, „blahoslavený Mikuláš Albergati“ od Herkula Grazianiho.

Známo jest, že tento svatý arcibiskup poslán byl od papeže k Jindřichovi VIII., králi anglickému, aby jej přiměl k návratu do lůna Církve katolické. — „Jaký důkaz mi podáte o pravdě toho, co mi nabízíte?“ otázal se panovník. „Jaký si přejete,“ odpověděl blahoslavený Albergati. „Uvěřím vám, způsobíte-li, aby tento bílý chléb, který nese můj panoš, náhle zčernal. — Světec poznamenal chléb znamením svatého kříže, a chléb ihned zčernal. Panovník uvěřil, ale neobrátil se; ďáblové též věří, avšak víra jejich působí jim muka. Tento dojemný výjev jest dokonale zobrazen; stín a světlo jsou na obraze tak jemně odděleny, že se nám zdá, jako bychom patřili na skutečnost. V kůru jest pověstná freska, představující mučednickou smrť sv. Šebestiána, klasické to dílo od Dominikina. Většina fresek v kostele Panny Marie Andělské pochází z kostela sv. Petra, kde byly nahraženy těmiž předměty provedenými v mosaice.

Z kostela kráčeli jsme do ctihodné kaple ostatkové. Co tu posvátných pokladů! Vůkol nás odpočívají údy roztříštěné buď zubem lvů anebo sekerou liktorů; jsou zde též celá těla svatých, láhvičky naplněné krví, mučedníci každého věku a stavu, obzvláště však vojínové. Ó vítejte nám vy, kteří jste vlastníma rukama vystavěli budovu skropenou vlastní krví! Maxime, veliteli legie, a apoštole svých vojínů, setníku Marcele, který jsi ukázal cestu smrti mučednické soudruhům svým Klaudiovi a Luperkovi, Viktoriovi, Fakundovi, Primitivovi, Hemeteriovi, Chelideniovi, Faustovi, Januariovi, Martialovi, Sermandovi a Germanovi, vítejte nám!

Vítej nám, Saturnine, ty ctihodný starče, jemuž mučedníci pomáhali nésti břemena naložená na jeho slabá bedra; vítej slavný šlechtici, milostný Frasone, který jsi živil své bratry zmořené hladem a namáháním, a který za svou štědrost dosáhl jsi od nového Faraona koruny mučednické, Církev pak ukázala k tobě svou vděčnost, že pojmenovala tvým jménem jednu z nejznamenitějších katakomb.

Vítej nám konečně, ty veškera rodino, umučená pro víru! V hořejší skříncе jsou hlavy rodičů; pod nimi klečí bratr a sestra, mladé to dítky asi desítileté, s tělem i kostmi dobře zachovalými; na kolenou drží každé v rukou lahvičku naplněnou krví, jako by za svoje vítězství děkovali těm, od

nichž s životem dostalo se jim i víry. Nepřišel bych ku konci, kdybych chtěl jmenovati všechny mučedníky, jejichž přítomností posvěcena jest tato ctihodná kaple.

Odcházejíce z kostela, kde všechny mohutnosti duše naše došly uspokojení, spatřili jsme ještě krásnou sochu sv. Bruna a poprsí z bílého mramoru kardinála Alciatiho s tímto nápisem vznešené jednoduchosti:

VIRTVTE VIXIT
MEMORIA VIVIT
GLORIA VIVET.

„Ctnostmi žil, v paměti žije, ve slávě žíti bude."

Zdá se mi, že nesnadno, ba nemožno jest, říci více a lépe tak stručnými slovy.

Opustíme-li náměstí de Termini, a dáme se v pravo, přijdeme brzy ke kostelu a klášteru neposkvrněného Početí Panny Marie. Směrem tímto jsme se dali, protože jsme se chtěli zastaviti na hřbitově kapucínů. Kdo byl neslyšel o tomto proslaveném hřbitově? Kdo byl v Římě a neviděl ho? Bratr Bernard, který nám byl za průvodčího doporučen, očekával nás u brány kostelní. Pohled na kapucína vzbuzuje ve mně odedávna mocný dojem; nepotkal jsem na ulicích Říma nikdy některého z těchto dobrých otců, těchto pravých přátel lidu, s dlouhým plnovousem, s hrubým šatem kaštanové barvy, s provazem kolem pásu, se sandály na nohou, s holou hlavou a s vakem na ramenou, abych se nebyl uklonil před tímto živoucím divem lásky křesťanské a božským odznakem náboženství křesťanského. Ano, domnívám se, že kdyby některý starý Říman přišel na tento svět a spatřil by v Římě na potkání kapucína, podivil by se nejinak, a snad ještě více nežli já.

Dvojnásobně milým byl nám zjev tohoto výtečného bratra, který měl ukojiti naši oprávněnou zvědavost. Šli jsme za ním dlouhou chodbou, na jejíž stěnách visely četné obrazy svatých, kardinálů a jiných výtečných mužů z tohoto přísného řádu. Odtud prošedše kůr kostelní, sestoupili jsme po úzkých schodech do svatyně mrtvých. Brána se otevřela a my zůstali státi zaraženi na prahu. Jaká to podívaná na rozsáhlé a dobře osvětlené hrobky, kde spatřujeme hrob vedle hrobu, klenutí pak a stěny ozdobeny kostmi lidskými.

Pravím doslovně, že jsou ozdobeny, neboť pomocí této látky nového způsobu provedeny jsou tu kresby, růžice, věnce ano i svícny zavěšené nad našimi hlavami. Obvod těchto krypet jest obložen kyčlemi, které jsou souměrně urovnány a tvoří místy veliké výklenky čili *loculi*, podobné výklenkům v katakombách. Zde vidíme v modlitbě neb ve spánku pohroužené nebožtíky z doby staré i nové; jsou to všickni synové tohoto kláštera, oděni jsouce svým drsným šatem a v rukou držíce svatý kříž. Pohled na tato těla, která částečně unikla spráchnivění ve hrobě, proniká nás jakousi posvátnou hrůzou, která jest mírněna vždy stejným klidem vzezření a četnými odznaky budoucího z mrtvých vstání.

Vypravuje se, že tato mosaika z umrlců jest dílem muže, který, aby unikl spravedlnosti lidské, uchýlil se na konci sedmnáctého století do ohrady klášterní. Ať jest tomu jakkoli, mnichové k práci této svolili, nebo snad sami dali k ní podnět. *Zahrávati* si takto s kostmi lidskými zdálo by se snad mnohému znesvěcováním; avšak pro křesťana a pro řeholníka obzvláště jest tento způsob důvěrného přátelství s mrtvými toliko důsledkem onoho vítězství, kterého nad smrtí byli vydobyli: vidíme z toho, že se smrti nebojí. A mám to říci? Ano, s jasnou tváří, s úsměvem na rtech provázel nás láskyplný řeholník s bílými vousy po hřbitově, na kterém odpočívají jeho spolubratři a kde on sám pro sebe jednou místečko si vyhledá.

Paprsek radosti ozařoval jeho krásnou tvář, když se nám nabízel, že nás doprovodí do kostela. Byli jsme svědky divadla, které bylo jak pro něho radostné, tak pro nás přepodivné. Myslíte si snad, že jsme spatřili světoznámý obraz *sv. Michala* od Guida, nebo nepřekonatelný obraz *sv. Františka* od Dominikina? Ó nikoliv! Divy v umění musely ustoupiti před zázrakem, který mohl způsobiti sám Bůh. Řeholník vstoupiv do malé pobočné kaple, rozžal dvě svíce, odstavil přední pohyblivou část oltáře, odhrnul červenou záclonu a potom otevřel dřevěný hrob. I bylo nám popřáno viděti, nač by se měli přijíti podívat všickni, kteří říkají: „*Kdybych spatřil zázrak, věřil bych.*"

Zde před našima očima, tiše a klidně, s hlavou pokrytou šedinami, s bradou ozdobenou krásným vousem, s očima

polootevřenýma, s lícema růžovýma, s úsměvem na rtech ještě červených, s rukama bílýma, a s nohama neporušenýma odpočívá chudý kapucín před 95 lety v Pánu zesnulý. Chcete věděti jeho jméno? Ctihodný tento služebník Boží se nazývá bratr Kryšpín z Viterba. Životopis jeho jest dlouhý, já však vypovím jej několika slovy.

Dne 13. listopadu 1668 narodilo se ve Viterbě rodičům počestným a zbožným dítko, které dostalo na křtu svatém jméno Petr. Dvacet pět let uplynulo od té doby, a před branou kláštera kapucínského ve svém rodném městě klečel mladík krásného vzezření, andělské čistoty, okouzlující něžnosti a líbeznosti, toužebně žadaje o milost, aby směl obléci pokorné roucho sv. Františka. Tato milost byla mu udělena. Ode dne jeho slavné profese po čtyřicet let vídaly chaty i zámky států římských mladého Petra, který se stal bratrem Kryšpínem, prosívati o almužnu pro klášter. Dary, které přijímal, splácel modlitbou a často i zázraky.

V osmdesáti letech ještě procházel ctihodný bratr s vakem na ramenou města a vesnice. Tehdy mluvilo se o něm všude, vůně jeho ctností vábila za ním lid, i kardinálové vzdávali mu čest. Hlas lidu, který jest hlasem Božím, prohlásil ho za blahoslaveného, a Bůh sám potvrdil svědectví toto zázraky. Muž Boží pochován byv na společném hřbitově jako jeho bratří, byl po mnohých zázracích z hrobu vyzdvižen, jsa čerstvým a neporušeným, jak jsme viděli, a jak jej každý cestovatel viděti může.

13. prosince.

Pokoj znamenitých a vynikajících mužů.

„Když jsem byl v Athénách s M. Pisonem, se svým bratrem Kvintem, s Pomponiem a Luciem Ciceronem, svým bratrem, kterého jsem miloval jako vlastního bratra, a když slyšel jsem přednášeti Antiocha ve škole Ptolomeově, dohodli jsme se navzájem, že si odpoledne společně vyjdeme do Akademie, poněvadž v onu hodinu tam nikdo téměř nebýval. Měli jsme se za tou příčinou všickni sejíti u Pisona. Vyšedše z jeho bytu urazili jsme za vzájemné rozmluvy šest stadií od Dipilu až k Akademii. Přišedše až na toto krásné a právem proslavené místo, shledali jsme se dle přání svého úplně osamoceni; tu pravil Pison:

Zda zakládá se to na přirozenosti lidské, či děje se tak toliko následkem naší obrazotvornosti, že, jsme-li přítomni na místech, která byla obývána veleduchy, cítíme se více dojati, jako na příklad na místě tomto, nežli slyšíme-li o nich mluviti, anebo čteme-li některý z jejich spisů? Zde nemohu se zdržeti, abych nemyslil na Platona; zde Platon rozmlouval se svými žáky; tyto malé sady na blízku uvádí mi na mysl tohoto mudrce, tak že jej téměř vidím vlastníma očima. Zde se procházel Pseusip, Xenokrat a jeho žák Polemon, který sedával obyčejně na tomhle místě . . . . Konečně místa tato obzvláště dovedou nás povzbuditi k novým myšlénkám, tak že od nich závisí částečně umění o dobré paměti.

Ano, máš pravdu, odtušil Kvintus, že tato vnitřní síla jest mocna; já sám po každé, kdykoli se na místa tato ubírám, obracím zraků svých ku městečku Kolonu, kde se zdržoval Sofokles; ve chvíli té bývám dojat, ano zdá se mi, že vidím tohoto básníka, který jest předmětem mého obdivu a mé radosti, jak sami víte . . . .

I já, pravil Pomponius, na kterého nevražíte, poněvadž jsem si osvojil nauku Epikurovu, jehož sady právě jsme kráčeli, často si do sadů těchto zajdu se svou Fédrou, kterou, jak vám známo, tak velice miluji, avšak pamětliv jsa starého přísloví nezapomínám na živé.“

Já pak odpověděl jsem:

Já souhlasím s tebou, Pisone, na místech, která obývali slavní mužové, myslíme na ně tím živěji a pozorněji. Pamatuješ-li se, že jsem s tebou jedenkráte šel do Metapontu, a že jsem nevstoupil k tvému hostiteli dříve, pokud jsem nespatřil místo, kde Pytagoras trávil život svůj a lavici, na níž sedával. Sál, v němž přednášel Charmadas, poutá mne velice; tu domnívám se, že ho vidím, neboť jest mi dobře znám jeho obličej, a zdá se mi, že samo okolí, kde onen veleduch sedával, avšak již nesedává, každé chvíle kvílí, že ho slyšeti nemůže.“

I my jsme měli spatřiti ona místa, kde přebývali velikáni, vstoupiti do jejich obydlí, navštíviti jejich pokoje, dotýkati se předmětů, kterých oni se dotýkali vlastníma rukama. Dojmy, kterých zakusil v Athenách Cicero se svými

přátely, a jakých zakouší každý v příbytku slavných osobností, měli jsme zakusiti i my. Než co to pravím? Dojmy naše měly býti mnohem mohutnější, poněvadž oni velikáni, do jejichž příbytků jsme vstupovali, byli sami svatí a světice Boží.

O sedmi hodinách z rána kráčeli jsme ku kostelu *il Gesù*. Výtečný kněz P. V . . . vymohl mi milostivé dovolení, abych mohl sloužiti mši sv. v pokoji sv. Ignáce. Co tu opět vzpomínek zaujímá mysl naši! Kolik výmluvných památek jest na tomto požehnaném místě! Skrovný oltářík jest postaven v podlouhlém, nízkém a nepravidelném pokojíku, který zaujímá několik čtverečných stop; světlo vniká pouze jediným okénkem. Jest to pokoj, v němž žil i umřel sv. Ignác, kde skonal sv. František Borgiáš, kde složil sv. Alois sliby své do rukou sv. Ignáce, a sv. Stanislav Kostka do rukou sv. Františka Borgiáše. Zde u téhož oltáře konal svou druhou oběť mše svaté svatý Karel Boromejský; sv. František Saleský sloužil tu mši sv. několikráte, zde rozmlouval apoštol Říma sv. Filip Nerejský tak často se sv. Ignácem; zde se započaly a dále vzrůstaly dalekosáhlé záměry svědčící o horlivosti, oddanosti a lásce, které hýbaly celým světem a byly tak rozmanity, jako utrpení v tomto slzavém údolí.

Zde jsou řádky psané rukou všech, těchto velikých mužů; zde jsou původní akta, kterými se první otcové Tovaryšstva Ježíšova zavazovali ku poslušnosti sv. Církvi; podepsána jsou od Ignáce, Františka Xaverského, Laineza, Salmerona a j. Zde nachází se psaná přísaha, kterou potvrzoval sv. Stanislav Neposkvrněné Početí Panny Marie; psána jest jeho vlastní rukou a podepsána jeho krví. Zde jsou též v malém pokojíku posvátné šaty onoho muže, kterého může Církev katolická s pýchou ukázati jak svým přátelům, tak svým nepřátelům; jest to kardinálský klobouk a roucho kajicné zbožného kardinála Belarmina.

Pozvedneme-li vzhůru zraků svých, spatříme v dějinách slavně známý slunečník, který nosíval sv. František Xaverský, byl-li připuštěn ku slavnostní audienci u Fukarondona, krále japonského. Slunečník tento jest zhotoven z kůry stromové, vyznamenává se zlatými kresbami vzorně provedenými a jest při rozměru malého deštníku lehký jak pírko.

Před tímto třikráte ctihodným pokojem, kde jsem sloužil mši svatou, jest světnička jiná, kde Ignác obyčejně pracoval. Zde psal své nesmrtelné konstituce; zde jest jej viděti dosud, kterak jest oděn týmže oděvem kněžským a maje na nohou tutéž obuv, jakou nosil za živa. Ponechavše myšlénkám a citům svobodu, zabývati se vším, co těšiti může člověka vůbec a křesťana zvlášť na místech tak posvátných, vrátili jsme se do našeho hostince, kde jsme strávili ostatek dnešního dne; bylo nám třeba této volné chvíle, abychom dovedli pocítiti účinek rozkošného požitku ranního.

14. prosince.

Vicus Patricius. — Slavobrána čili oblouk Gallienův. — Dům sv. Justina. — Kostel sv. Pudenciány. — Upomínky dějepisné. — Lázně Timotheovy. — Kostel sv. Praxedy. — Mosaika. — Kaple Boromejská. — Sloup Bičování Páně. — Shromáždění mučedníků.

V Římě více než kde jinde není dosti na prvním podívání, ale třeba jest častěji odebrati se na tatáž místa a zkoumati tytéž pomníky. Každý kousek půdy, na které stojíme, každá budova, která se nám ukáže, seznamuje nás s nějakou událostí, která měla dalekosáhlou důležitost pro osudy celého světa, jak před zvěstováním tak po zvěstování svatého evangelia. Vracejíce se po nerovném hřebenu hory Eskvilinu, minuli jsme po pravé straně chrám Panny Marie Sněžné, a vešli jsme na silnici *Via Urbana*, pojmenovanou tak po Urbanu VIII., který ji dal vyměřiti. Starý Řím vystupoval před našima očima se svými jmény, se svými pomníky a upomínkami. Bylo nám, jako by nás obklíčovalo množství stínů patricijských: ovšem, vždyť jsme byli ve starodávné čtvrti *Vicus Patricius*. Jméno své má od patriciů čili římských šlechticů, kterým byla tato část města vykázána od Servia Tullia; tento chtěl tím zabrániti, aby proti němu nekuli nová spiknutí. Nedaleko odtud bylo nestoudné divadlo Flory a chrám Diany. Propercius měl zde své obydlí, které nemohlo státi na příhodnějším místě. Poněvadž chlípnost plodí vždy sprostotu, nikterak nás nepřekvapilo, když nalezli jsme poblíž příčný oblouk, dosti obstojný, vztýče-

ný na počest Gallienovi; na oblouku jest tento nápis, který zapáchá pochlebenstvím podobajícím se téměř modlářství:

GALLIENO INVICTISSIMO PRINCIPI
CVIVS INVICTA VIRTUS SOLA PIETATE SVPERATA EST
M. AVRELIVS DEDICATISSIMVS NVMINI
MAJESTATIQUE EJVS.

Na místo těchto pomníků světských, na místo všech těchto lidí neblahé paměti nastoupily pomníky a osobnosti, které zaujímají slavné místo v dějinách Církve prvotné. Svatý Justin přišed z východu, obýval tato místa: „Až potud, praví slavný obhajce církevní, bydlel jsem vedle domu Marciova, který sousedí s lázněmi Timotheovými. Nedaleko vznášejí se ctihodné kostely sv. Pudentiány a sv. Praxedy s lázněmi jejich bratří Timothea a Novata. Kráčeli jsme tedy po zemi, po které chodil sv. Petr, potom sv. Pavel a později množství slavných křesťanů. Vůdce rybářů galilejských vstoupil nejprve na břeh Tibery ve čtvrti židovské, když přišel do Říma r. 44. s pevným úmyslem vztýčiti kříž na Kapitolu. Brzy obrátil na víru senatora Pudence, jeho matku Priscilu, jeho dva syny Timothea a Novata, jakož i jeho dvě dcery Praxedu a Pudentiánu s jejich služebnictvem. Dům těchto novokřesťanů stal se příbytkem Apoštolovým.

Čím bylo večeřadlo pro Jerusalém, tím se stal tento dům pro Řím. Náměstek Ježíše Krista konal zde vznešená tajemství, předsedal shromáždění, uděloval svátostná pomazání sv. Linovi, sv. Kletovi a jeho nástupcům, a zmocnil ku hlásání sv. evangelia četné apoštoly na západě. Sv. Pavel sám navštěvoval později příbytek Pudence, a Bůh sám ví, co všecko zakladatelé křesťanství mluvili a činili na tom úctyhodném místě, kde právě jsme stáli. Když zatím nastalo pronásledování křesťanů, kdož to ví, čím zaměstnávali se tehdy svaté panny Pudenciána a Praxeda? Sbírati těla mučedníků, zachycovati do houby jejich krev a vlévati ji do přichystaných nádob a do studnic, kam spouštěli pokradmo posvátné ostatky svých bratří: to bylo nebezpečným předmětem jejich neunavné lásky křesťanské. Ústní podání i psané památky, obrazy i nápisy v obou kostelech, které jsou zasvěceny oběma sestrám, jsou samí svědkové oněch událostí, které úplně se srovnávají s tehdejšími mravy křesťanskými.

Senatorský dům, pro tak mnohé příčiny úcty a povšimnutí hodný, byl ve druhém století proměněn v kostel papežem Piem I.*) Kostel tento proslavený v dějinách pode jménem *Pastýře*, zasvěcen jest sv. Pudenciáně, a jest, jak jsem již podotknul, ve čtvrti *Vicus Patricius*. Archeologu i křesťanu naskytá se v něm hojná žeň. Mosaika v kůru pochází z dob prastarých, a Bozio s jinými jestě starožitníky má s jistotou za to, že pod kostelem jest katakomba.

Skládá se z velkého počtu pokojů či *monumenta arcuata*, které jsou dle pravděpodobnosti zbytky z lázní Timotheových. Dle domněnky vedla podzemní chodba až na hřbitov sv. Priscily, kde byla blízko *Porta Salaria*. Věhlasné sestry pochovaly zde asi 3000 mučedníků, kteří usmrceni byli za doby prvního pronásledování. Studně, do které spouštěna bývala těla svatých, jest dosud v kostele; podobně též oltář, na kterém dle podání obětoval sv. Petr přesvatou oběť v domě senátorově. Pod hlavním oltářem odpočívá větší část těla sv. Pudenciány. Spravedlnost zajisté vyžadovala, aby rekyně uctívána byla na místech své vítězoslávy.

Zbývá nám ještě navštíviti jednoho člena z rodiny senatorské. Jdouce po levé straně kostela Panny Marie Sněžné, přišli jsme za několik minut do kostela sv. Praxedy. Tato nová svatyně, která souvisela s domem Pudencovým, jest vystavěna na lázních Novatových. Původně byla útulkem křesťanů, ve druhém století pak stala se modlitebnou a přičiněním papeže Paschala I. vřaděna byla do počtu nejdůstojnějších kostelů římských, kteréžto místo zaujímá až do dnešního dne. První pozornost naši vzbudil veliký oblouk v kůru (tribuna), který tvoří klenutí nad hlavním oltářem, mezi lodí a svatyní. Na klenbě jest viděti práci mosaikovou znázorňující nebe. Uprostřed klenby jest město, k němuž chvátají odevšad četní poutníci, hojné dary přinášejíce.

V podobě dvou andělů stojí u brány sv. Petr a Pavel. Uprostřed věčného města trůní Král věků třímající v rukou zeměkouli. Šťastní obyvatelé svatého Jerusaléma obklopují svého krále s věnci na hlavě a s ratolestmi palmovými

*) Byl-li tento dům stráven požárem za Nerona, nebo byl-li zničen panovníkem tímto při stavbě zlatého paláce, použito bylo tedy zbytků a místa tohoto k novému kostelu.

v rukou. Před městem stojí anděl, který ukazuje poutníkům cestu do nebe.

S nejvyššího místa oblouku probleskuje monogram papeže Paschala, který chrám znovu vystavěl; poněkud níže jest ruka vycházející z nebe a držící korunu; ruka tato jest odznakem božství, a poněvadž spočívá na hlavě našeho Spasitele, poukazuje zároveň k jeho královskému a kněžskému úřadu.

Spasitel sám ukazuje se nám v oné slavnostní chvíli, kdy stojí vzpřímen, a maje pravou ruku vztaženou, praví tato slova: „Já jsem pastýř dobrý, znám ovce své, a ony znají mne.“ Poznati to můžeme dle ovcí, které hromadí se u jeho nohou, a podle svatých, kteří jsou mu po stranách. Po pravici Spasitelově stojí sv. Pavel, oděn jsa bílým rouchem, které má na kraji písmě P., monogram to apoštolův.

Za ním stojí mladistvá panna, sv. Praxeda; má skvostné roucho zlaté, ozdobené drahokamy, a její ruka tající se pod závojem, drží okrouhlý věnec, který má podobu obětních darů oltářních z doby prvních křesťanů. Třetí místo zaujímá papež Paschal se čtyrhranou září nad hlavou, nesa na rukou kostel sv. Praxedy. K větší ozdobě přidána jest palma zelená, na níž sedí tajemný pták fénix, který jest odznakem budoucího vzkříšení. Po levici Spasitelově spatřujeme sv. Petra v bílém rouchu, an ukazuje Pánu Ježíši jinou mladistvou pannu, sv. Pudenciánu, která má podobné roucho jako její sestra. Za ní jest osoba oděná bílou dalmatikou a držící v rukou knihu ozdobenou perlami. Kniha ta značí evangelium, osobnost pak ona jest bezpochyby sv. Zennon, jehož tělo v kostele odpočívá. Jen zběžně poukazujeme na význačné rysy této první mosaiky, která zasluhuje vší pozornosti archeologů.

Zraky naše jen s namáháním odvrátivše se od této vzácné památky, utkvěly na hlavním oltáři. Jest to skvostné dílo, nad nímž vznáší se baldachýn spočívající na čtyřech sloupcích porfýrových. Tyto darovány byly od sv. Karla Boromejského, který byl kardinálem u sv. Praxedy. Do této svatyně vystavěné nad kryptou vystupuje se po nádherných schodech se dvojím zábradlím; stupně jsou zhotoveny z červeného mramoru antického. Jsou to, tuším, nejkrásnější kusy mramoru nyní velice vzácného. Hlavní obraz pochází od Julia Romana, žáka a miláčka Rafaelova. Představuje nám

sv. Praxedu a sv. Pudenciánu, any zachycují houbami krev mučedníků a vylévají ji do studně: obraz ten považuje se za obdivuhodné dílo.

Na pravé straně lodě chrámové jest poněkud níže kaple rodiny Boromejské, kterou můžeme v češtině nazvati Boromejka. Viděli jsme tam dřevěnou židli svatého kardinála, jakož i stůl, na kterém tento kníže církevní často hostil chudé. V pozadí kostela jest dlouhá deska mramorová, která jest chráněna železnou mříží a má tento jednoduchý, ale výmluvný nápis: *Na tomto mramoru spávala sv. panna Praxeda.* Nebylo mi nesnadno tomu uvěřiti; vždyť sebezapírání jest matkou lásky křesťanské. Asi uprostřed lodě jest mříží opatřená studně, kdež světice konávala tutéž svatou povinnost, jakou její sestra v domě otcovském. Krásná socha představuje něžnou pannu, kterak na kolenou klečíc, vytlačuje nad otvorem studně houbu krví napojenou.

Na pravé straně vzadu jest známá modlitebna sv. mučedníka Zenona, která za příčinou překrásné mozaiky nazývána byla *rájem.* Co z ní zbývá, jest sice během času sešlé, zasluhuje však důkladnějšího povšimnutí cestovatelova. Dvě příčiny však mi brání zevrubněji ji popisovati; jest to nejprve nutnost, abych nebyl rozvláčným, potom nevalná pozornost, kterou jsem věnoval tomuto mistrovskému dílu. Kterak také jest možno zabývati se uměním, máme-li před očima jiný předmět, který úplně zaujal tělo i duši naši? V kapli této chová se totiž sloup, u něhož byl Pán Ježíš přivázán při svém bičování. Stáli jsme asi dva kroky od této posvátné památky; očima jsme se ho téměř dotýkali. Opakuji ještě jedenkráte: kterak lze mysliti na něco jiného.

Známo jest, že tento sloup od prvních křesťanů ve zbožné úctě chovaný byl přinesen z Palestiny od kardinála Jana Kolony, vyslance sv. Stolice ve třináctém století po Kristu. Jest z orientálského mramoru barvy černé a bílé asi tři stopy zvýší. Tři tisíce tři sta mučedníků, z nichž nejznamenitější jmenováni jsou v seznamu Paschala I., tvoří zde družinu Boha Ukřižovaného. Nuže tedy, zdaž mohly tyto kosti našich předků, tyto všecky potoky krve křesťanské, tento sloup hanby a bolesti, u něhož pykal Spasitel náš za nejohavnější naše nepravosti, zdaž mohly, pravím, býti někde lépe uloženy, než-li na tomto místě? Kostel sv. Praxedy jest asi dva kroky od bývalého divadla Flóry, nad jehožto ha-

nebnostmi zardívá se čelo i nejméně stydlivé. Zločin a pokání! Ejhle, jaký to soulad v Prozřetelnosti božské! Toto vzájemné sblížení vysvětlí nám všecko.

15. prosince.

Přísný půst. — Podrobnosti o mosaice. — Význam tohoto slova. — Potřebná látka při mosaice. — Způsob skládání. — Značka na oděvu. — Zář okolo hlavy světců.

Byla středa kvatembrová, den to přísného postu. Přísný půst záleží v tom, že se nesmí požívati ani vajec, ani másla, ani mléka, ani sýru: všecko připravuje se olejem. Řím věren jsa duchu církevnímu, zachovává původní přísnost církevních postů. Tento den pokání věnován byl studiu; příjemným zaměstnáním bylo dnes pro nás, že v prázdné chvíli pátrali jsme po původu *mosaiky*, že jsme si všímali způsobu, jakým umělec při tvoření mosaiky si počíná, a konečně, že jsme chtěli seznati ducha a pohnutky četných prací mozaikových, které budí všeobecný obdiv u cestovatelů.

Slovo *mosaika* dle všeobecného mínění značí dílo důstojné samých Mús. Za starých časů měli národové větší smysl pro náboženství, než v době novověké; proto také přivlastňovali bohům a jejich vlastnostem, o čem se domnívali, že přesahuje důvtip lidský. A tím jest zajisté krása a nesnadnost prací mosaikových, tak že je připisovali bohům a ochráncům umění. Díla tato, známá již od pravěku, svědčí o trpělivosti, nádheře a ostrovtipu, dostala se z Persie k Řekům, a po těchto zdědili Římané jak tajemství, tak zálibu v mosaice. Sulla první ozdobil mosaikou chrám Štěstěny, jejž vystavěl v Preneste. Brzy však pomníky veřejné i příbytky soukromé skvěly se touto novou okrasou.

Jako vždy se stává, bylo i při mozaice započato s pracemi snadnějšími. První mosaiky byly toliko souladným skládáním malých kosteček mramorových různé barvy, představujících čtverce, obdélníky, kruhy a jiné pravidelné obrazy, které, byvše souměrně spojeny, tvořily ladný a pestrý celek. Tohoto způsobu mosaiky bylo užíváno při dláždění paláců, příbytků a lázní. Křesťané přenesli tento obyčej do kostelů.

Dosud spatřujeme překrásné vzory u sv. Klementa, u sv. Silvestra a u Čtyřiceti Svatých Korunovaných.

Umění to se zdokonovalo, i chtělo vytvořiti obrazy bytostí živých, zvířat a lidí. Byly tudíž řezány z mramoru malinké kousky různých barev; na to byly skládány tak souladně, až se objevily ve skutečnosti podoby tvorů živoucích (*Opus sectile.*) Vnitřek katedrály v Ankoně a portál tohoto starožitného kostela skytal nám později obrazy svatých dle tohoto nového způsobu mosaiky.

Každý dovede pochopiti, že pilování a krájení mramoru na malé lístečky bylo po dlouhý čas velikou překážkou v jemném zdokonalení práce mozaikové. Nicméně zápasilo se se samou přírodou, až se mosaika dodělala úplné dokonalosti. Již ve starověku dělali s mramorem totéž, co činí čalouníci s vlnou; a obrazy, které byly hodny štětce Rafaelova, vyšly z dílny mosaisty. Každý cestující ví, že fresky tohoto velikého mistra napodobeny byly mozaistou; tak u sv. Petra mosaiková kopie zastupuje dílo původní, a klam jest takový, že, kdybychom upozorněni nebyli, považovali bychom mosaiku za malbu na plátně. (Opus vermiculatum.)

Jsou tedy tři druhy mosaiky: *velká* mosaika, které užívali již ve starověku při dláždění památných budov, a která znázorňovala pravidelné obrazy a *arabesky*; mosaika *prostřední*, které bylo užíváno při okrase stěn, a která arci nemohla vždy dokonale znázorniti i tvary ústrojné; mosaika *malá*, která může závoditi se štětcem, i co se týče živosti pleti, i souladu barev i dokonalosti v nápodobení. Pracemi mosaikovými těchto tří druhů, obzvláště však dvou prvnějších, bylo od Římanů plýtváno s nádherou, která svědčí jak o jejich nesmírném bohatství, tak zároveň o neuvěřitelné rozmařilosti.

Náboženství křesťanské, které dalo světu novou tvářnost, usilovalo o to, aby umění dosáhlo svého pravého účelu; užívalo mosaiky se zálibou ku výzdobě kostelů. Poněvadž byla mosaika malbou nesmazatelnou a trvalou, hodila se především ku zobrazení takových událostí, památek a pravd náboženských, které nikdy nezahynou. Setkáváme se tudíž se skvostnou mosaikou ve všech svatyních věčného města. S uměním a vědami zahynula i mosaika v onom velikém převratu, který následoval po záplavě Barbarů. Byl to jeden mnich benediktinský z Monte Kasina, který seznav a naučiv se jí v Cařihradě, počal se s ní obírati v Italii. „Muž tento

plný moudrosti, praví Leon Ostijský, vynasnažoval se mnoho mezi svými spolubratry, aby umění to zase mezi námi se ujalo.“

Z toho, co jsme posud slyšeli, můžeme s dostatek poznati, že právem obdivujeme se mosaice, kterou na všech místech spatřujeme, zvědavosť naše však ještě nebyla ukojena. V čem záleží ono pravé umění mosaiky? Odkud dostává se obrazům oné barvitosti a dokonalosti, že se z nich stávají v pravdě mistrovská díla? Poučení dostalo se nám v některých dílnách římských, jmenovitě u sv. Petra.

Dvě věci přináležejí ku provádění mosaiky: malé kostečky z mramoru, z porfýru neb ze skla, zvané *lapilli* a klíh zvaný *gluten*. Obyčejnou látkou pro malou mosaiku jest sklo. Ke hmotě, ze které se má zhotoviti sklo, přimíchá se barvy a látka ta hodí se do tavírny, ve které se silně topí po osm dní. Po ukončeném tavení nabéře se této tekuté látky na železnou lžíci a poleje se jí mramorová deska na několik palců prohloubená; na tu pak položí se jiný kus mramoru, čímž se docílí úplně rovné vrstvy. Po této operaci, která se opakuje s každým sklem různobarevným, odstraní se sklenný plást, který má ztloušťí tři až čtyři čárky. Na jeho místo položí se dlouhé a ostré nožíky, kterým Italiáni říkají *taglioli*; položí se vzhůru ostřím, kterým rozkrájí se svrchu položené sklo na malé lístečky slabým úderem malého kladívka. Tímto způsobem nabývá se lístečků pro velkou mosaiku.

Jedná-li se o jemnou mosaiku, neužívá se ani nožíku ani paličky, nýbrž pílky. Mimo to leje se sklo, kterého se má upotřebiti, na způsob malých rourek. Tyto dány jsou potom na oheň, aby se ucpaly a zakulatily, často užívá se na pomoc i stroje. V tomto případě řežou se lístečky mosaikové jako diamat a kovy, a tento způsob řezání může se vykázati nejskvělejším výsledkem. Jak si počínati, chceme-li dostati lístky pozlacené? Tenkráte nemíchá se zlato s hmotou, nýbrž, když tekutá látka se vydělává z peci, povleče se pozlátkem. Přistavíme-li tuto ještě k ohni, nastane mezi sklem a zlatem přilnavosť tak veliká, že je nelze nikterak od sebe odloučiti.

Zbývá nám ještě něco povědĕti o připravování klihu, kterému Italiáni říkají *lo stucco*, a kterým se slepují pospolu kousky skla. Staří užívali k jeho vyrábění hašeného vápna s práškem mramorovým, čistou vodou a s bílkem z vajec; zkušenosť však ukázala, že tato směs byla nedokonalá. Byla-li jí totiž polita forma, na kterou měla přijíti mosaika, uschla tak rychle, že umělec nemohl klásti skélka s patřičnou zevrubností. Umělci křesťanští vynalezli směs lepší; berou totiž jednu část hašeného vápna, tři části prášku z mramoru tivolského a jednu část prášku mramorového odrudy libovolné. Směs tato napouští se lněným olejem a míchá se lžicí podobnou moždíři.

To děje se po osm, patnáct, až i dvacet dní podle teploty místa a ročního počasí. Že všechny součástky jsou dokonale rozpuštěny a promíchány, pozná se po těchto známkách: Těsto se z počátku nadýmá a zdvihá na způsob pyramidy; mezi mícháním vypařuje se voda z hašeného vápna, a těsto by stvrdlo, kdyby nebylo stále svlažováno olejem. Pokud zůstává v těstě několik částic vody, jest pozorovati vždy nové kvašení. Těsto svlažuje se znova, až zůstane tuhé a povolné, tak že, natahujeme-li je, již se nezdvihá, netvrdne, nýbrž nabývá vlastnosti lepkavé masti.

To jsou jednotlivé látky potřebné ku provádění mosaiky. Při zhotovování obrazu mosaikového počíná si umělec takto: po ploše, kterou chceme malovati, rozleje se vrstva vápna; vrstva tato se náležitě uhladí a v ní nadělají se malé dírky, aby mosaika pevněji držela. Celý povrch potře se klihem, do kterého se dle dané kresby vkládají skýlka, mající tvořiti obraz. Tyto lístky čili lepe čtverhranné špalíčky ze skla jsou dva neb tři palce dlouhé, ana zevnější strana má několik čtverečných čáreček. Osm čtverečných palců obyčejné mosaiky stojí asi tři franky (1 zl. 50 kr.); jemná mosaika jest mnohem dražší, a obraz tohoto druhu dobře provedený nedá se penězi zaplatiti.

Zkoumáme-li v kostelech římských četná a mistrovská díla mosaiková, spatřujeme na šatech některých osob písmena zvláštní, jejichž významu nemohli se učenci při vší své píli nikterak domakati. Zůstanou snad na vždy hádankou, nemáme-li dáti za pravdu Ciampinimu, který praví, „že písmena jsou soukromými značkami osoby umělcovy.“

Šťastnější byla věda, pátrajíc po významu okras okolo hlav přednějších osob na obraze. Ústní podání a památky z dějin posvátných i světských poučují nás, že zář *okrouhlá*, odznak to dokonalosti, přísluší osobám mrtvým a jest znakem

svatosti; *zář paprskovitá*, ozdobená totiž paprsky a hvězdami, jest výlučnou ozdobou a odznakem vlastností Božích; zář čtyrhranná pak značí vždy osobu živou. Znalost těchto odznaků napomáhá k objasnění jistých tajemných obrazů, tak že pomocí jejich poznati se může význam obrazu a zároveň stanoviti doba jeho zhotovení.

16. prosince.

Starodávný Kapitol. — Chrám Jovišův. — Tvrz. — Curia Calabra. — Skála Tarpejská. — Intermontium. — Pokladny. — Kapitol nynější. — Museum a galerie. — Kostel Ara Coeli. — Zjevení Augustovo. — Vězení Mamertinské.

Nemohli jsme se již dočkati, až poznáme střed, srdce starého Říma. Přerušili jsme tudíž další pátrání ve čtvrti de'Monti a za průvodu zběhlého průvodčího zaměřili jsme ku Kapitolu. Jak mnoho upomínek druží se k tomuto slavnému jménu! Co živ, nezapomenu, jaký mráz prošel celým tělem mým, když spatřil jsem ponejprv ona strašná místa, na kterých po mnohá století obyčejně krvavě končily obrovské zápasy a boje mezi světem a Římem.

Z ulice Ara Coeli už jsme zahlédli vysoký hřbet pověstného pahorku. Snadno jsme se dostali nahoru po širokém chodníku, který vede až na rozlehlé prostranství. Na všech stranách viděti jest odznaky síly. Pod zábradlím při chodníku jsou dva egyptští lvi z černé žuly, nejkrásnější, jaké známe; pod schody pak jsou dvě obrovské sochy Kastora a Poluxe, z mramoru pentelického, kteří stojí vedle svých koňů. Tato mistrovská díla sochařství antického nalezena byla za Pia IV. ve čtvrti židovské *Ghetto*. Za sochami v téže řadě jsou dva sloupy; sloup první byl mílníkem, který ukazoval první míli od silnice Apiovy, kdež byl nalezen r. 1584; sloup druhý jest postaven toliko k vůli souměrnosti po straně levé.

Dle svého obyčeje chtěli jsme poznati Kapitol, jakým kdysi býval, a jakým jest nyní. Dejme tomu, že bychom byli na místa tato přišli před dvěma tisíci lety, byl by náš zrak postřehl před sebou strmou horu obklopenou ohromnými hradbami a opatřenou nedobytnými věžemi; spodní část těchto hradeb dosud můžeme viděti na straně, kde jest Forum.

Ohrovské dílo toto jest utvořeno z obrovských kvádrů bez malty přes sebe položených, jak to vidíme při klenutí veliké stoky Tarkviniovy. V levo jest chrám Joviše Kapitolského, v pravo římská tvrz a skála Tarpejská, uprostřed pak *Intermontium* čili *Ara*. Z počátku byl to háj dubový, potom volná prostora, sloužící od nepaměti za posvátné a nedotknutelné útočiště Římanů. Po celém obvodu návrší toho bylo množství kapliček čili malých chrámů, které zasvěceny byly četným modlám, jimž se Řím klaněl; konečně železné brány, které byly trvanlivější než samy hradby a uzavíraly celé strašné nádvoří. Kapitol byl tedy bez odporu srdcem starého Říma, svatyní světa pohanského, hradem libovlády a tvrzí pekelnou.

Chrám Joviše Kapitolského byl místem od starých nejvíce uctívaným jak pro své bohatství a nádheru, tak pro postrach svého jména a pro vznešené božství, jemuž byl zasvěcen. Měl podobu rovnoběžníka dvě stě stop dlouhého a devadesát stop širokého, obklopen jsa se tří stran přeskvostným sloupořadím z mramoru. Průčelí, obrácené na severovýchod, skládalo se z chodby sloupové, která utvořena byla z trojnásobné řady sloupů; na sloupech vznášel se štít se střechou a nad ním byla řada soch z pozlaceného kovu končící čtyřspřežením z podobného kovu. Pobočné řady sloupů tvořily na každé straně chodbu toliko dvouřadovou. Nad branou skvěla se dlouhá řada pozlacených štítů, mezi nimiž budil obzvláště obdiv štít Hasdrubalův a nádherná korouhev, které byl dobyl Marcius mstitel Scipionův ve Španělích.

Na sloupech a na římsách v předsíni zavěšeny byly vítězné odznaky vojínů. Byly to zbraně nepřátelských vůdců, smrtonosné sekery, porouchané štíty, válečné odznaky všech národů a meče od krve zrezavělé. Zde bylo viděti přídy lodí panských, dále přilbice galské, strašný meč Brennův, kořist Pyrrhovu, prapory Epirů, zježené oštěpy Ligurů, oštěpy obyvatelů z hor alpských a ještě mnohé jiné. Hned na první pohled věštila tato obdivuhodná budova pyšný chrám, odkud národ římský vysílal blesky do celého světa, a při prvním vkročení do budovy bylo poznati dle válečných kořistí zavěšených na stavitelských ozdobách, že chrám ten jest skladištěm pro vítěze.

Mramorové schody vedly do tohoto chrámu, jehož brána a práh byly kovové. Vnitřek byl důstojným svého zevnějšku

a rozdělen byl na tři lodě, které měly stěny společné. Neboť, ačkoliv Kapitol byl po výtce zasvěcen Jovišovi, byla zde uctívána též královna Juno a Minerva. Joviš zaujímal loď prostřední, Juno zaujímala loď na levé, a Minerva loď po pravé straně. Otec bohů byl tedy mezi svou matkou a dcerou. Na tajném místě pod chrámem byly uschovány knihy Sibylininy. Kaple čili svatyně Jovišova měla podobně jako chrám zevnější pozlacený štít a dláždění z mosaiky; bůh seděl maje hlavu ozdobenou zlatým věncem s paprsky a tvář nabarvenou do růměna; oděn byl purpurovým hávem. V levici držel místo žezla kopí a pravicí třímal zlatý blesk.

V tomto chrámě, nebo můžeme říci v tomto středu veškeré země měl Joviš první příbytek po Olympu; tak se aspoň vyjadřovali Římané. Sem přicházeli vojevůdcové prosit boha o zdar ve válce, zde pak vzdávali díky po dobytém vítězství; sem přinášeli cizí národové jako o závod bohaté oběti, Římané pak věnovali zde četné kořisti potřísněné krví národů. Mimo to byla tato nesmírná budova pokryta pozlacenými břidlicemi z kovu, kromě báně, která měla nad sebou za klenbu toliko oblohu nebeskou.

Jako nějaká družina svého nejvyššího boha, rozestaveny byly v řadách okolo chrámu sochy předních obyvatelů Olympu a vynikající osobnosti města Říma. Zde byl pověstný kovový Herkules z pevnosti Tarentské, který byl posvěcen Fabiem Maximem, Apollo přinesený z východních krajin od Lukula, vysoký čtyřicet stop; dva Jovišové, jeden z litiny výšky obrovské, zhotovený z přilbicí a z oruží Samnitů, přemožených Spuriem Serviliem; druhý mnohem větší než první, který byl postaven na rozkaz hadačů, aby usmířeni byli bohové rozhořčení pro války občanské; jízdecká socha Scipiona Afrického z pozlacené litiny; zlaté sochy Vítězství, které ozdobeny byly vítězoslavnými odznaky, a skupina rovněž pozlacená představující Jugurtu, kterak vydán jest od Bokcha Sullovi; sedm kovových soch starých králů římských a množství jiných.

Na druhé straně Kapitola vznášela se na strmé skále tvrz města Říma s chrámem bohyně Junony *Monety*. Chrám byl vystavěn na místě domu Manliova a měl při sobě dílnu na peníze a archiv, kde chovány byly ve knihách z plátna letopočty národa římského. Skála Tarpejská tvořila základ tvrze té. Jest to strmá skála, která před naplaveninami říčního písku byla asi sto sedmdesát stop vysoká; vznášejíc se nad vlnami Tibery, tvořila sráznou propast, z Tibery pak vyčnívaly na všechny strany skalní útesy, které těla ubožáků buď rozsápaly, aneb je od sebe daleko odrážely. Místo toto bylo vyhlídnuto za popraviště, aby nebylo třeba vícekráte se skály svrhovati zločince. Nyní nemá skála Tarpejská do sebe nic hrozného. Domy choulící se ku skále zakrývají částečně strmé stráně. Tibera již neomývá její spodní část, a na samém vrcholku spatřili jsme zahradu, ve které popelilo se hejno vzácných slepic; po *husách* však nebylo nikde ani památky.

Nedaleko chrámu Junonina byla *Curia Calabra*, zvláštní to druh paláce, kamž svolával velekněz lid, aby mu oznamoval dobu *Nón;* mezi tvrzí a chrámem Jovišovým nalézalo se *Intermontium*, dubový to háj, který byl od Romula prohlášen za nedotknutelné útočiště, aby bylo přilákáno více obyvatel do nového města; ve středu tohoto háje stál malý chrám vystavěný ku poctě *Vejovise* čili Joviše, dítěte.

Za *Intermontiem* bylo *Tabularium*, které bylo rozsáhlým skladištěm pro státní listiny, se sloupořadím a oblouky velice pevnými. Byly v něm chovány desky kovové, do kterých národ římský ve své domýšlivosti, že nikdy nezahyne, dával vrývati s chloubou smlouvy staré i nové s národy cizími, jakož i své vlastní zákony. Akta na těchto místech uschovaná byla tím úctyhodnější, poněvadž byla dána pod ochranu samých bohů. Vespasián, nastoupiv vládu, věnoval velikou péči památkám těmto, a když poškozeny byly při požáru Kapitola, dal jich na tři tisíce opraviti.

S Kapitola vedly dvě cesty na Forum, jedna nazývala se *Clivus Capitolinus* a druhá měla jméno *Ascensus ad asilum* t. j. cesta k útočišti. Na spodní části cesty první, která vycházela ze tvrze, nalézal se chrám Saturnův; byla to všeobecná pokladna říšská, a dělila se ve více pokladen vedlejších. První místo mezi nimi zaujímala *pokladna pro válečné kořisti* a *pokladna galská*. V první a nejbohatší ze všech byly nahromaděny válečné kořisti z celého světa, které pomáhaly zvýšovati lesk tak časté vítězoslávy. Pokladna druhá naplňcvala nás hrdostí. Vždyť tolik strachu naháněli Římanům naši předkové, že pyšná republika měla se před nimi vždycky na pozoru, a aby nebyla od nich někdy překvapena, zřídila si

zvláštní pokladnu, ze které bylo pod trestem veřejné klatby zakázáno bráti, leč ve případě války proti našemu národu.

V levo od chrámu Saturnova vypínal se chrám Joviše hřímajícího (Jupiter Tonnans). Augustus na zpáteční své cestě ze Španěl viděl prý, kterak jeden z jeho otroků zabit byl bleskem. Na památku svého vlastního zachránění zasvětil tento chrám vládci blesku a hromu. Několik kroků dále na pravo začínala jiná cesta *Clivus Sacer*, která spojovala Forum s Kapitolem. Zde byly schody do *Gemonii*. Kráčeli jsme cestou, která tolikráte byla krví zaplavena, a došli jsme až na vrchol pahorku, kde jsme se opět shledali s *Intermontiem*; obešlit jsme kolem do kola starodávný Kapitol. Přišedše na místo, z kterého jsme byli vyšli, konali jsme druhou cestu, abychom prozkoumali Kapitol, jak vyhlíží za nynější doby.

Křesťanství oblažilo svět, a velebnost římská sklonila se před ním. Chrám Jovišův, obrovské sochy bohů a herců, tisíce desek kovových, které byly zárukami poddanství národů, tvrze s obrovskými hradbami, to všecko již zaniklo. Pohled na Kapitol neděsí již cestovatele, nýbrž povzbuzuje ho k myšlénkám radostným a nabízí mu ušlechtilá vnuknutí a spásonosnou nauku. Uprostřed prostranství, které jest hned za *Intermontiem*, objeví se zraku našemu jízdecká socha Marka Aurelia, jediná to socha kovová, která nám ze starověku zbyla. Vzadu na místě bývalého Tabularia vypíná se palác senátorský, nad kterým vyčnívá věž ozdobená velikým křížem. Není to pouhou obraznou mluvou, pravil jsem sám k sobě, vida toto vítězné znamení; jestit to doslovně pravdou, že kříž kalvárský stkví se na vrcholu Kapitola. Kterak nevěřiti, když máme před očima jeden z největších divů světa.

Po levé straně jest celé prostranství zaokrouhleno museem, ve kterém chová se množství *uměleckých děl* a velmi zajímavých památek. Jsou zde obrovské sochy Cybely, Minervy a Oceánu. V síni *nápisů* jest kolem zdí v řadách 122 nápisů týkajících se císařů a konsulů; předvádějí nám chronologickou řadu od Tiberia až po Teodosia. Podél velikých schodů jsou vpraveny do zdi mramorové zbytky nákresu starého Říma, které nalezeny byly ve chrámu Rémově na posvátné silnici. Síně naplněny jsou starožitnými nádobami, sochami kovovými, mramorovými, žulovými, které jsou dokonalé a úplně zachovalé. Zmínky zasluhuje především umírající gladiator, poprsí Marka Aurelia a Hadriána.*)

V pravo jsou pospolu Pinakotéka, museum a galerie. Pod sloupořadím na dvoře všimli jsme si sochy Julia Césara, která jest od znalců považována za jedinou jeho zdařilou podobiznu nacházející se ve městě Římě; mimo to jest zde socha Augustova, který stojí na přídě lodní — narážka to na bitvu u Akcia; dále četné zbytky obrovských soch. Výšku soch těchto mohl jsem posouditi dle maličku na noze, který jest úplně zachovalý; viděl jsem v duchu obry tyto vyčnívati do výšky šedesáti stop.

Míra tato shoduje se se svědectvím dějin; kráčejíce vzhůru po schodech nalézáme v levo zlomek čestného nápisu Kaja Duilia, který dobyl prvního vítězství námořního na Kartaginských r. 492 od založení Říma. Uprostřed velikého sálu jest vlčice z bronzu, která kojí Romula a Réma. Ve třetím pokoji pozorovali jsme s živým účastenstvím několik úlomků mramorových vražených do zdi, na nichž napsány byly slavné letopočty konsulů, známé pode jménem *Fasti Capitolini*. Kostelík křesťanský zasvěcený Panně Marii vznáší se na troskách někdejší svatyně, která byla zasvěcena náčelníku zlých duchů, kteří uctíváni byli v Římě; jest to ctihodný kostel *Ara Coeli*. Již svou polohou vévodí věčnému městu a hlásá, že vláda nad světem přešla do jiných rukou.

Místo toto ovládáno bývši kdysi zlým duchem, ukrutným, nečistým a krvelačným nepřítelem pokolení lidského, jest nyní podílem sladké, čisté a milostivé Panny, dcery člověka a matky Boží, útočiště hříšníků a královny andělů.

Jestliže válečné kořisti zavěšené ve chrámě Jovišově daly podnět ku pojmenování budovy této *skladištěm vítězství*, zasluhuje i kostel *Ara Coeli* tohoto slavného pojmenování. Vítězové nad celým světem Joviš a César jeví se zde býti jako přemoženi.

Pán Olympu musil postoupiti místo Marii, a její chrám ozdobil sám César. Kostel má tři lodě a nesen jest dva a dvaceti sloupy, které podobně ukořistěny z rozličných chrámů

*) Jest politování hodno, a pravím to jednou pro vždy, že tato pohanská díla, většinou naprosté nahotiny, se nalézají zde jakož i leckde jinde, a jsou vystaveny zrakům každého, kdo přijde, ať jest to muž, žena nebo dítě. Jaký prospěch nám vzejde z podobného jednání?

a paláců starého Říma. Druhá loď na levé straně povstala ze soukromých příbytků císařských, jak možno souditi z nápisu: E cvbicvlo Avgg.

Při pohledu na tyto sloupy různých slohů, z nichž jedny jsou vroubkovité a druhé oblé, tyto postrádají podstavce a ony zase hlavic, snadno bychom mohli obviňovati stavitele, že neměl dobrého vkusu; avšak jen něco málo všímavosti a pozoru nás poučí, že tento zdánlivý nelad tají v sobě mocný účinek umělecký a hlubokou myšlénku. Křesťanství chtělo tu ukázati všeobecnost svého vítězství. S tímže úmyslem a za tímže účelem pečlivě jest ozdoben jiný odznak vítězný v tomto památném kostele. Nápis totiž umístěný nad hlavním vchodem uvádí nám na paměť, že kostel Panny Marie zlacen byl zlatem, které bylo vzato Turkům v pověstné bitvě u Lepanta. Dva nejstrašnější nepřátelé křesťanství, pohané totiž a mohamedáni, činí svými ztrátami kostel Ara Coeli skladištěm vítězství křesťanských.

Blížíme-li se ku vnitřní svatyni, spatřujeme třpytiti se dva zlaté nápisy. Málo který z cestujících je zpozoruje a ještě méně si jich blíže povšimne; u mne však vzbudily živou pozornost. První nápis upamatoval nás na slavný zázrak z dějin křesťanského Říma; druhý týkal se pověstného zjevení, které se přihodilo Augustovi.

Na klenbě kostelní zrovna nad hlavním oltářem jsou vyryta tato slova: *Regina coeli laetare, alleluja* (Raduj se, nebes královno, alleluja). Co znamenají tato slova? V šestém století zuřil v Římě děsný mor. Svatý Řehoř Veliký, který řídil tehdy Církev, vyzýval veškeren lid ku pokání. Všeobecný průvod ustanoven byl na ráno v den velikonoční r. 586. Svatý Otec odebral se do kostela *Ara Ceoli*, vzal do rukou obraz Panny Marie, který byl malován svatým Lukášem, a slavný průvod *sedmihranný* dal se na cestu ke sv. Petru. Když se ubíral kolem nábřeží Hadriánova, bylo najednou slyšeti ve výši hlasy nebeské, které zpívaly: *Regina coeli, laetare, alleluja; quia quem meruisti portare, alleluja; resurrexit, sicut dixit, alleluja* (Raduj se, nebes Královno, alleluja; neb ten, jejž jsi počala, alleluja; vstalť z mrtvých, jakož řekl, alleluja). Papež pak s úžasem odpovídá a veškerý lid s ním: Ora pro nobis Deum, alleluja (Pros za nás Boha, alleluja). Téže chvíle bylo viděti anděla světlem ozářeného dávati meč do pochvy; morová rána ustala ještě téhož dne.

Čtyři události, které po všechna století až do našich dob se nám uchovaly, svědčí o pravdivosti tohoto zázraku: Průvod sv. Marka, který se koná každoročně v církvi západní; kovová socha archanděla Michaela postavená na nábřeží Hadriánově, která byla od zmíněné doby pojmenována hradem andělským; zpěv Mariánský: *Regina coeli*, který Církev nepřestala opakovati od onoho památného dne při vzkříšení Páně; konečně nápis, o němž právě mluvím, který byl vyryt ve chrámě Panny Marie na důkaz vděčnosti za udělené dobrodiní. Ó, řekněte mi, kterak lze patřiti vlastníma očima na tento nápis tak slavně památný a neopakovati zároveň s citem vděčnosti a lásky: Regina coeli, laetare, alleluja! Královno nebeská, plesej Maria, alleluja! *)

Na levé straně hlavního oltáře jest kaple sv. Heleny; na oblouku, kterým počíná klenba, čteme druhý nápis, který nás nemálo překvapil; obsah jeho jest tento: „*Haec quae Ara Coeli appellatur eodem in loco dedicata creditur, in quo Virgo sanctissima Dei Mater cum filio suo se Caesari Augusto in circulo aureo è coelo monstrasse perhibetur.*“ „Kaple tato nazvaná *Ara Coeli*, jest dle ústního podání na témže místě vystavěna, kde zjevila se císaři Augustovi blahoslavená Panna Maria, uprostřed zlatého kruhu, držíc na rukou Syna svého.“

Jaký jest původ této tradice? Spisovatelé uvádějí, že tázal se kdysi Augustus věštby Apollinovy, kdože bude po něm pánem světa. Dle obyčeje obětoval žertvu, avšak Apollo neodpovídal. Obětoval ještě jednou, avšak bůh setrvával v mlčení. Vybízen byv do třetice, dal Apollo tuto odpověď:

Me Puer hebraeus divos Deus ipse gubernans
Cedere sede jubet tristemque redire sub orcum;
Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.

„Dítko hebrejské, a zároveň Bůh a Pán všech bohů, nutí mne, opustiti místo toto a vrátiti se smutně do podsvětí; vzdal se tudíž odtud a odpovědi ode mne nečekej.“

Velice byv překvapen touto věštbou, přišel Augustus na Kapitol, kdež dal vystavěti oltář božskému dítěti, s tímto nápisem: *Oltář prvorozeného Boha; Ara primogeniti Dei.*

*) Na památku onoho zázraku smějí toliko mniši z kostela Ara coeli zpívati Regina, ubírá-li se veřejný průvod okolo hradu Andělského.

O téže události s některými jinými změnami vypravují i jiní dějepisci. Císař tázal prý se Sibyly Tiburské, má-li připustiti, aby se mu vzdávala božská pocta. Po třech dnech přísného postu viděl Augustus nebe otevřené a na nebi Pannu převeliké krásy, držící na rukou malé děťátko, a hlas jakýsi pravil: *Haec ara Filii Dei est*; „Zde jest oltář Syna Božího.“ I zakázal Augustus, aby jej na dále nazývali bohem, a dal vystavěti oltář, o němž jsme již mluvili.

Považíme-li, že všechny tradice na východě i na západě zvěstovaly příští Mesiášovo; známo-li nám jest, že přímé zjevení o vtělení Syna Božího stalo se mnohým pohanům, snadno můžeme uvěřiti, že nebylo zapomenuto na vládce světa; a nehledě ani k samým dějepisným důkazům, stává se tradice tato pravděpodobnou. *)

*) Tolik o původu této tradice; zkoumejme její vnitřní cenu. Dáme-li si práci a prohlédneme-li si četné spisy o této otázce, shledáme, že někteří učenci pravdivosť tradice této uznávají, jiní pak ji popírají. Ti, kteří pravdivost popírají, opírají se

1. o naprosté mlčení sv. otců i světských spisovatelů;

2. předstírají rozdíl, který se nachází ve vypravování události;

3. praví, že Sibyla už nebyla za časů Augusta. Sibyla v Kunách, která posledně prorokovala, žila za Tarkvinia Superba.

Jiní, kteří pravdivosť události zastávají, odpovídají:

1. že mlčení svatých otců i spisovatelů pohanských není důkazem záporným, který nemůže nikterak vyvrátiti tradici a vypravování spisovatelů pozdějších;

2. že nedochovaly se nám nikterak všecky spisy otců církevních a spisovatelů světských; že soudní akta o Spasiteli našem, která byla poslána od Piláta Tiberiovi a dle svědectví Tertuliána a sv. Justina byla v senátu uschována, se ztratila. A jest-liže tak důležitá památka, jako tato, mohla zmizeti, což divu, že podobný soud stihl i památky jiné méně důležité? Také pohané, stavše se pronásledovateli křesťanů, zasadili se dle svědectví Eusebiova o to, aby zničili všechno, co mohlo býti křesťanům ku prospěchu. To jest odpověď na první námitku. Co se týče rozdílu ve vypravování praví zase, že v tom neshledávají žádné oprávněné námitky, to že jest spíše důkazem pravdy. Nejprve dokazuje tento rozdíl, že nebylo shody mezi spisovateli; dále se týká toliko okolností vedlejších, avšak hlavní událost, zjevení totiž učiněné Augustovi a oltář postavený Synu Božímu, zůstává nezměněna.

Na třetí námitku, jakoby za panování Augusta nebylo žádné Sibyly, odpovídají, že blud čili přehmat dějepisců jest spíše ve jménu než-li v událostech;

S dostiučiněním a uspokojením rozloučili jsme se s útulným kostelíkem Ara Coeli.

Před námi byla starodávná stezka, po níž jsme dostoupili až k *Asylu*; jest to cesta točitá, která končí u Forum

1. Jest jisto, že byla Sibyla v Tivoli; v dějepisu však známa jest pode jménem Sibyly Tiburtinské;

2. Jest jisto, že v Tiburu byla pověstná věštkyně, s kterou neostýchali se raditi sami císařové. Nezvratný toho důkaz nalézáme v životě Hadriánově. Panovník tento, postaviv si slavnou vilu, přišel se věštby tázati po tajemné budoucnosti; odpověď její zavdala pak podnět k mučednické smrti sv. Symforósy a její sedmi synů.

3. Chyby se dopustil dějepisec pouze tím, že místo věštby v Tiburu napsal Sibyla v Tiburu; a nad podobným omylem netřeba se zastavovati. Nejprve nemá do sebe velikého významu, poněvadž nevyvrací hlavní událost, kterou vypravují jiní dějepiscové; dále omyl se mohl přihoditi tím snadněji, poněvadž věštba Tiburská snadno mohla v obecné mluvě zachovati starodávný výraz Sibyla Tiburská; a konečně není třeba námitku tuto bráti s takou opravdivostí, poněvadž neseslabila přesvědčení mužů soudných a učených, jakým byl Petrarka, sv. Antonín a mnozí jiní.

Na konci této odchýlky od vlastního předmětu našeho promluvme ještě o všeobecné kritice, která se týká netoliko zjevení Augustova, nýbrž i mnohých jiných událostí, jimiž zabývati se budeme. Rozumná kritika nám praví:

1. že nemůže se ve právu popírati nějaká událost proto, že jest neobyčejnou, nýbrž proto, že jest špatně dokázána. Avšak událost dotýčná jest možnou, dále obhajci i protivníci shodují se v tom, že jméno kostela *Ara Coeli* má původ od zmíněné události; patří tedy kostel tento mezi nejstarší kostely v Římě. Tobiáš Corona, výtečný svatopisec domnívá se, že založen jest za Kostantina, tedy i tradice jest starobylá. Četní spisovatelé různých zemí považují ji za jistou. Jejich smýšlení nepotkalo se po mnohá století s žádným odporem. Na konci 16. století Sixtus V. vyryl nebo dal vyrýti obsah této události na obelisk u kostela Panny Marie Sněžné. Nelze předpokládati, že slavný papež rozkázal nebo dovolil napsati, a že jeho nástupcové ponechali na veřejném pomníku uprostřed Říma nesmyslnou bajku a ničím neodůvodněnou událost. Zda jest možno předpokládati, co náměstkové Ježíše Krista od nepamětných dob splnomocnili řeholníky z kostela Ara Coeli, aby obnovovali každoročně dětinskou pohádku, aneb že učení řeholníci souhlasili s tím, aby událost smyšlená od nějakého podvodníka byla zvěčněna a oslavována veřejnou modlitbou? Řeholníci oni jsou povinni každoročně o vánocích po večerní modlitbě zpívati tuto sloku:

Stellato hic in circulo,
Sibyllae tunc oraculo
Te vidit Rex in coelo.

blíže slávobrány Septima Severa. Dali jsme se po ní a brzy jsme byli na prahu pověstného vězení Mamertinského; dříve než-li do něho v kročíme, odpovězme si na otázku, co to za vězení? Černé, vlhké a strašné vězení toto má své jméno od čtvrtého krále římského Anka Martia, který je dal vyhloubiti v samé skále Kapitola. Jest téměř uprostřed stráně závratné hory a skládá se ze dvou žalářů umístěných nad sebou. Z počátku jde se asi 25 stop do hloubky, kde jest žalář hořejší, vlastní to vězení Mamertinské. Schody pocházejí z doby novější. Za času starých Římanů nebylo ani schodů ani brány. Spouštěni tam byli odsouzenci okrouhlým otvorem, který byl prokopán v klenbě, a který jest dosud uzavřen silnou mříží železnou. V pravo lze viděti nepatrné

Odkud tedy ono různé mínění, o kterém jsme se zmínili? Jest snadno poukázati na jeho původ. Vlivem protestantismu nastala po celé Evropě kritika vzpětná (reakce), neúprosná to kritika o všech tradicích v náboženství katolickém. To jest každému známo.

Zdravá kritika nám praví, že nemůžeme připustiti, aby událost, která měla po celá století důstojné zastánce, byla upírána, není-li zde pádných důvodů o podvodu a podvržení. A které pádné důvody uvedli protivníci této tradice? Které nové a neznámé památky objevili za posledních století? Uvedli jsme již jejich důkazy a každý nestranný člověk může je posouditi. Ať jest tomu jakkoli, většina obranců náboženství křesťanského brala na dosti lehkou váhu vedlejší tradice církevní a přičítala je prostosrdečnosti našich předků; těmito ústupky měl býti ukojen chladný Cerberus. Avšak nepřítel nenaleznuv ve věcech méně důležitých odporu, jal se popírati i důležitější pravdy. Avšak tu předáci Církve katolické byli nuceni užiti všech zbraní, aby zachránili všeobecné ústní podání, které chtěli protestanté zamítnouti, aby prý zbavili ducha lidského všech pověr a učinili písmo svaté jediným základem víry. To bylo účelem polemiky v 16. a 17. století.

Řím neustoupil před tímto nebezpečným hnutím. Jako strážce pravdy zachoval všecky částky, obhajuje jako dosud všecky tradice vedlejší století minulých. On střeží s láskou všechny památky tohoto druhu, nic nezničil, nic nezavrhnul. Toliko jakožto svědomitý ochránce pravdy neukládá tradice nikomu za články víry a neužívá jich nikdy za doklad ku rozhodnutí věroučnému; avšak také jako nesmrtelný král věků nedopouští, aby se lehkomyslně na minulosť útočilo, konečně jako matka plná dobroty a lásky jest Řím dalek toho, aby jednání dítek svých vázal v pouta úzkoprsé umíněnosti a často náruživé kritiky; dávať jim úplnou volnosť a prohlašuje více svými skutky než svými slovy zásadu pravé vzdělanosti a pokroku: in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.

stopy po otvoru, který pouštěl něco málo vzduchu a světla do tohoto hrobu pro živé. Žalář sám má 84 stop délky, 18 stop šířky a 13 stop výšky. Starodávný nápis zvýší člověka uvádí nám letopočet 574 po založení Říma, kdy vězení bylo obnoveno za konsulů Vibia Rufina a Kokceja Nervy.

C. VIBIVS. C. F. M. COCCEIVS NERVA EX. S. C.

Pod tímto prvním žalářem jest žalář druhý, užší, nižší a vlhčí, který postrádá úplně světla, jest to vězení Tulliovo (*robur Tullianum*). Své jméno má od Servia Tullia, šestého krále římského. Jako v žaláři hořejším, tak i zde spouštěni byli odsouzenci otvorem ve klenutí upraveným. Vězení Mamertinské bylo čekárnou, kde se natahovalo na skřipec; neboť ve vězení Tulliově odpravováni byli velicí zločinci a bohužel i mnozí jiní. Slyšeli tudíž dobře nešťastní vězňové zavržení v hořejším žaláři dušené výkřiky a chroptění těch, kteří byli škrceni, ano mohli i viděti jejich smrtelné úzkosti, skrze mříž nad sklepením. Na spodku vězení Tulliova končily se Gemonie (schody vzdechův), které měly své jméno od vzdechů těch, kteří po nich kráčeli. Po těchže schodech vlekli katové (*confectores*) mrtvoly zločinců po popravě do řeky Tibery.

Velký počet slavných osobností ze starověku byl usmrcen v tomto strašném vězení. Jugurta, král Numidie, který byl Abd-el Kader své doby, zemřel zde hladem. Odvázán byv od vítězoslavného vozu, byl dle vypravování Plutarchova hozen do vězení. Několik katů svléklo ho násilně se šatů, druzí vytrhli mu ucho, nesváříce se navzájem o náušnici kterou bylo ozdobeno. Když vstupoval do hrozného žaláře naprosto nahý, pravil s proklínáním: „Při sám Herkules! Jak studená jest vaše koupel!“ Za šest dní skonal překonán byv krutým hladem.

Lenthulus, Cethegus, Statilius, Ganibius a Ceparius, spoluspiklenci Katilinovi byli zde zardoušeni na rozkaz Ciceronův; podobně Aristobul a Tigran po vítězoslavném vjezdu Pompejově do Říma; Seján na rozkaz Tiberiův; Šimon, syn Jonášův, náčelník Židův, na rozkaz Titův, množství senatorův a matron římských na rozkaz Tiberiův, který rozkázal vléci mrtvoly jejich přes Forum do Tibery.

Avšak co hlásá, že zardousených obětí v tomto hroznem žaláři byl nesčíslný počet, jest onen zvyk, dle něhož

byli do tohoto vězení házeni vynikající zajatci neb aspoň cizí náčelníci, kteří při vítězoslavných vjezdech pomáhali zvýšovati slávu vítězovu.

Došedše k úpatí Kapitola, byli odtrženi od průvodu. Mezi tím, co vítěz vstupoval cestou Clivus Capitolinus ku chrámu Jovišovu, byli přemožení nešťastníci vlečeni ku Gemoniím. Napřed museli překročiti visutý můstek, který byl ve spojení se žalářem hořejším, a potom byli rychle svrženi do žaláře Tulliova čili robur Tullianum; v malé chvíli byli zardoušeni. Vítěz nevyšel z chrámu Jovišova, pokud nezaznělo k jeho uším osudné slovo: *Actum est!* (Už jest po všem.) Podobný osud byl údělem králů, cizích vojevůdců, kteří se provinili pouze tím, že hájili svou vlast a svobodu proti rozpínavosti římské.

Nebylo třeba mnoho si vzpomínati, abychom s vnitřním odporem vstupovali do vězení Tulliova. Co teprve jsme zakoušeli pod vlivem jiné vzpomínky, mnohem mocnější než všechny ostatní? Otcové naši u víře, sv. Petr a Pavel objevili se nám za světla pochodní, které osvěcovaly kroky naše. Sem totiž, a to netoliko do vězení hořejšího, nýbrž i do vězení spodnějšího dal Nero uvrci svaté apoštoly; odtud pak byly ještě téhož dne vyvlečeni, aby vedeni byli ku smrti mučednické. Líbali jsme s uctivostí sloup žulový, k němuž slavní mužové byli připoutáni. Pili jsme vodu z pramene, který se vyprýštil na rozkaz sv. Petra ku pokřestění žalářníků Procesa a Martiniána, jakož i dvaceti sedmi vojínů, kteří se stali podobně mučedníky. Křesťan, který se vmyslí v okolnosti oné chvíle, dovede si snadno vysvětliti zázrak vytrysklého pramene. Jestiť zrovna vedle sloupu Apoštolova, tak že tento vzdor svým poutům snadno mohl načerpati potřebné vody k obrození novokřtěnců.

Řím, který s obzvláštní péčí označoval a posvěcoval místa navštěvovaná svatými apoštoly, vystavěl nad vězením Mamertinským kostel, který jest zasvěcen sv. Josefu, patronu tesařů. Zamřížovaná chodba, která vede do spodnějšího žaláře, zdá se býti na místě dřívějších Gemonií a shoduje se úplně s otvorem, kterým vytahovali pomocí háků mrtvoly popravených. Po celý den jest viděti vroucné duše neb zbožné poutníky rozplývati se v slzách a v modlitbách na oněch místech, která byla kdysi jevištěm tolika ukrutností. I my spojili jsme svá úpění a modlitby s modlitbami jejich,

a to jest dle mého soudu pro každého rozvážného cestujícího a křesťana zvlášť, jediný rozumný způsob zakončiti návštěvu a pobyt na Kapitolu.

17. prosince.

Co jest Forum? — Forum romanum. — Budovy. — Basiliky. Chrámy. — Řečnická tribuna. — Comitium. — Sloupy sv. Petra a sv. Pavla. — Secretarium Senatus. — Kostel sv. Martiny. — Nápis od stavitele Kolosea. — Chrám Remův. — Kostel sv. Kosmy a Damiána. — Kámen mučedníkův. — Chrám Faustiny. — Chrám Pokoje. — Ústní podání. — Chrám Venuše a Říma. — Kostel Panny Marie Nové. — Památky po sv. Petru a Pavlu. — Výrok protestantského Angličana.

Časně z rána odebrali jsme se opět na ono místo, které jsme včera opustili. Postavíme-li se na vrchol Kapitolu tváří k východu, spatříme pod sebou rozkládati se údolí dlouhé, úzké a sevřené v levo Viminálem, v pravo Palatinem a končící návrším Célia, jest to místo římského Forum, které jest ze všech náměstí nejproslavenější.

Na úpatí hory jest v levo vítězný oblouk Septima Severa, dále podle cesty posvátné chrám Faustiny, trosky chrámu Pokoje, trosky chrámu Venuše a Říma, a v dáli obrovské Koloseum; po pravé straně jsou chrámy Joviše Hřímajícího, Svornosti, sloup Fókův, Grekostasis, a podlouhlý pahorek Palatin se svými císařskými zříceninami; před námi na konci Forum činí uprostřed svaté cesty slávobrána Titova, která jest věčným pomníkem bohovraždy! Kdybych žil ještě sto let, nazapomněl bych nikdy onoho mocného dojmu v této chvíli.

Dříve než-li sestoupíme s Kapitolu, abychom lépe poznali Forum, bude záhodno, seznámiti se s těmito místy tak pověstnými v dějinách římských. Představme si prostranství s širokými rozměry podoby oblé neb čtyrhranné; prostora ta jest obehnána nádherným sloupořadím a bohata na nákladné pomníky, basilicae. Ejhle, vizme, kterak probíhá zde veškeren lid, který přišel, aby vyjednával záležitosti obecné i soukromé, aby oddával se rozkošem a obdivoval mistrovská díla umělecká, a poznáme ihned, čím bylo Fo-

rum ve starověku; Řím měl sedmnácte náměstí. Nejznamenitější po římském Forum, bylo náměstí Césarovo, Augustovo, Neronovo, Trajanovo, Salustovo, Aureliánovo a Diokleciánovo. I soukromníci připojovali ku svým palácům a vilám tento způsob nádhery v pravdě královské. Z posledních bylo nejznamenitější Forum Appiovo uprostřed močálů Pontinských.

Co se týče náměstí Forum romanum, kterým se chceme nyní zabývati, známo jest, že bylo založeno v době příměří mezi Romulem a Ticiem, aby sloužilo za obecné náměstí a tržiště římské. Není však tak snadno popsati je zevrubně, neboť čítá nesmírný počet pomníků! Hlavní obrysy jeho jsou tyto: Má podobu dlouhého čtyřúhelníka, který jest obklopen dvoupatrovým sloupořadím, sloužícím za místo ku procházkám. César dal je pokrýti nádhernými plachtami a podívaná tato, praví Plinius s nepochopitelnou prostosrdečností, byla mnohem krásnější, nežli boj gladiatorův. Basiliky, chrámy, sloupy a sochy nesčíslné kupily se ve všech průčelích, tak že Forum bylo nejbohatším a nejvíce oživeným místem starého Říma.

Tři velké basiliky byly: Opimia, Aemilia a Julia; nezůstalo z nich ničeho. Sestupujeme-li s Kapitolu, namane se nám po pravé straně chrám Štěstěny, Saturna, Svornosti, Vespasiána, Grekostasis čili síň ku přijímání cizích vyslanců; zůstala z něho ještě část klenutí. Nedaleko odtud spatřujeme sloup Fókův, který byl postaven tomuto císaři od Smaragda, exarchy italského r. 608. Potom následuje oblouk Fabiánův, vystavěný od vítěze nad Alobrogy Fabia, chrám Julia Césara, oblouk Tiberův a tribuna řečnická.

U samého chrámu Saturnova byl zlatý mílník (*milliarum aureum*), bílý sloup mramorový, na kterém byla kovová koule pozlacená; sloup tento byl východištěm pro všechny veliké silnice císařské; míle se počítaly od tohoto místa, které se stalo památným smrtí Galbovou.

Netřeba ani sloupu viděti, místo samo již dostačí, abychom si představili ono strašné divadlo, jaké poskytovalo Forum v den císařské vraždy. Basiliky a chrámy byly plny lidu; avšak nikde ani jediného výkřiku, ani jediného slůvka nebylo slyšeti, všude děsné a zoufalé mlčení. Náhle vyřítí se římští vojínové, pretoriáni i legionáři jako litá zvěř, aby rozsekali císaře, který byl sláb, beze zbraně a svým stářím ctihoden.

S napřaženým kopím, s uvolněnou uzdou rozprášili lid, a již ženou se přes senát; ani pohled na Kapitol, ani úcta ke chrámům, které vévodí odevšad římskému Foru, ani přítomnost nejvyšších hodnostářů nedovede překaziti jejich otcovraždu. Jejich surovost byla taková, že zabivše Galbu, usekli mu mečem holou hlavu, kterou pak drželi nabodnutou na ústa, obnovenými ranami usekli mu ruce i nohy, ušetřivše ostatních částí těla toliko proto, poněvadž byla oděna kovovým brněním. A jak zkaženy byly mravy té doby, o tom svědčí ta okolnost, že Otonovi bylo podáno šest set dvacet žádostí o odměnu za účastenství při tomto smělém činu.

Ještě poněkud dále bylo řečniště; tato tribuna řečnická proslavená jak v dějinách římských tak v našem vychování klasickém, byla zvýší dospělého muže. Tvořila malé jeviště na čtyřech sloupcích, které stály na okrouhlém podstavci z kamene, nazývala se též *rostra*, poněvadž byla ozdobena šesti starými zobáky lodními, které uloupili Římané Antiatům, vznášela se před radnicí *curia Julia*, takořka před očima senátu, který ji z tajného oddělení pozoroval, aby mírnil ohnivost řečníků a udržoval je v mezech povinnosti.

Vedle řečniště a vedle budovy *curia Hostilia* bylo *comitium*. Na tomto místě obklopeném sloupořadím shromažďovali se kurie ku přijímání zákonů a ku volbě kněží; ubíjeni zde byli též odsouzenci k smrti. V tomto komiciu byli též bičováni sv. Petr a sv. Pavel před svým umučením. Zde stály dva sloupy mramorové, při kterých byli přivázáni, a které lze spatřiti v kostele Panny Marie *Santa Maria Transpontina*.

Na konci samého Forum, vedle svaté cesty, byla slavobrána Titova; promluvím o ní pozejtří. Na zpáteční cestě ku Kapitolu, na protivné straně náměstí potkáváme se se zříceninami chrámu Venuše a Říma, s obrovskými troskami chrámu Pokoje, s chrámem Faustiny a konečně se zachovalým dosud obloukem Septimia Severa, který jest u samého Kapitolu. Viděti jest, že jméno „Geta“ jest z nápisu vymazáno: smutná to upomínka na bratrovraždu! Co zbývá nyní z tolika velkolepých pomníků nahromaděných na Forum, které byly svědkem a jevištěm slavných událostí a též kratochvilnou zábavou mládeže? Trosky a opět trosky. Samo Forum, kde projednávaly se po tolik věků zájmy celého světa, ztratilo své jméno: nazývá se nyní *Campo vacino*, a

šedí voli s dlouhými rohy bučí zde, kde ozýval se druhdy hlas Ciceronův*).

Zatím na zříceninách těchto pověstných budov vypínají se křesťanské chrámy, které zasluhují všestranné pozornosti cestovatelovy. První chrám, do něhož jsme vstoupili, zasvěcen jest svaté Martině. Zaujímá místo chrámu Marsova čili *secretarium senatus*, kde rozsuzoval senát o zločinech za předsednictví císařova.

Pozoruhoden jest obzvláště podzemní kostel sv. Martiny se svou plochou klenbou a s nádherným oltářem. Jako Římanka a k tomu dcera konsulova podstoupila tato věhlasná panna důstojně veliký boj pro víru jak před svými katy, tak v amfiteatru. Její svaté tělo pokryté slavnými jizvami mučednickými odpočívá ve hrobce, a skvostná schránka, v níž jest světice uzavřena, vystavuje se čas od času k úctě věřících. Tak po mnoho věků slaví již panna křesťanská vítězství na úpatí Kapitolu, po jehož stupních kráčívali kdysi předkové její s vítěznými vavříny. V témže podzemním sklepení shledáváme se s jedním z nejpamátnějších starožitných nápisů římských. Kdo by si byl pomyslil, že stavitel Kolosea byl křesťanem? A přece následující nápis nenechává nás o tom v pochybnostech; toliko lze se domnívati, že Gaudentius byl ještě pohanem, když řídil stavbu krvavého amfiteátru:

SIC PRAEMIA SERVAS VESPASIANE DIRE PREMIA-
TVS ES MORTE
GAVDENTI LAETARE
CIVITAS VBI GLORIÆ TVE AVTORI PROMISIT ISTE
DAT
CHRISTVS OMNIA TIBI
QUI ALIVM PARAVIT THEATRVM IN CELO.

„Ty tedy tak odměňuješ, krutý Vespasiáne? Za odměnu přijímáš smrt, Gaudentie. Raduj se, Říme, jehož císař činí toliko sliby původci své slávy; vždyť vykoná všecko za tebe Kristus, který jiné divadlo připravil tobě na nebi.“

Slovo *theatrum* klade se zde oproti amfitheatru. Tato

*) I půda bývalého Forum byla pokryta tlustou vrstvou trosek; Pius IX. dal ji odkliditi.

protiva má velmi krásný význam; poněvadž v divadlech či v theatrech představovaly se obecenstvu věci příjemné a obveselující, kdežto v ámfiteatrech bylo viděti jen krev a hrůzu.

Nedaleko kostela sv. Martiny jest kostel zasvěcený sv. Kosmu a Damiánovi. Vystavěn jest na troskách a snad z vlastních kamenů chrámu Romulova a Rémova. Pod kropenkami jsou vloženy do zdi dva balvany z černého mramoru, které přivazovali pochopové na krk křesťanům, když je házeli do Tibery. Dle příkladu všech věřících políbili jsme s uctivostí tyto výmluvné pomníky statečnosti a utrpení našich Otců*). Odtud zraky naše utkvěly na nádherné mosaice v apsidě; jest to část z dějin, kterou dlužno studovati. Uprostřed oblouku jest viděti Spasitele stojícího s pravicí zdviženou ku žehnání a levicí držícího sv. evangelium. Oděn jest v purpurovou dalmatiku a v plášť bělostné barvy, na němž stkví se T, symbolický to monogram Syna člověka. Postava Spasitelova, ozdobena jsouc okrouhlou září, která však nemá paprsků, vyniká majestátností a velebností, kterou žádný moderní umělec nedovedl napodobiti. Po pravici Spasitelově objevují se tři osoby v nádherném oděvu. První osoba jest sv. Petr, an přivádí ku Spasiteli sv. Kosmu, který nese v rukou korunu ozdobenou kvítím; jest to obětní chléb, který poskytovali věřící k oběti a který obyčejně pokrývali květinami.

Za svatým mučedníkem přichází papež sv. Félix, zakladatel kostela, jehož nákres nese na rukou. Po levici Pána Ježíše jest sv. Pavel vedoucí sv. Damiána, který se vyznačuje stejným šatem a stejnou obuví, jako jeho bratr. Obuv tato jest celá, kdežto obuv apoštolů záleží z pouhých sandálů. Za sv. Damiánem kráčí sv. Teodor, slavný vojevůdce císařský, který byl umučen za Licinia. Nad Spasitelem viděti jest zahradu a čtyry řeky ráje pozemského, výmluvné to odznaky pravdy vycházející z nebe a z Judska, které rozlévají se do celého světa. Beránek Boží, zakladatel, apoštol a mučedník sv. evangelia ukazuje se zraku našemu poněkud níže s ozářením okolo hlavy. Z pravé i z levé strany

*) Učený P. Galonio ve svém díle o Mučednících provedl velmi dobře důkaz, že kameny nebyly závažím obchodníků.

přichází dvanácte beránků, kteří vycházejí ze dvou měst: Betléma a Jerusaléma, začátku to a konce lidského života Vykupitelova.

Pod touto skvostnou mosaikou možno čísti následující nápis, který jest archeologům velmi dobře znám.

AVLA DEI CLARIS RADIAT SPECIOSA METALLIS,
IN QUA PLVS FIDEI LVX PRECIOSA MICAT.
MARTYRIBVS MEDICIS POPVLO SPES CERTA SALVTIS
VENIT ET SACRO CREVIT HONORE LOCVS.
OBTVLIT HOC DOMINO FELIX ANTISTITE DIGNVM
MVNVS ET ÆTERIA VIVAT IN ARCE POLI.

Jen stěží jsme se odtrhli od tohoto mistrovského díla umění křesťanského ze šestého století a obrátili jsme svou pozornost k velkolepé nádobě porfýrové, která se stkví v kapli Ukřižovaného. Archeologové, umělci, křesťané, neopomeňte si povšimnouti tohoto mistrovského díla. Obsahuje ostatky svatých a vyzývá tudíž k obdivu, uvádějíc v činnost všechny mohutnosti naše duševní. Konečně nezapomeňte, že v tomto chrámě, jehož účel prvotný jest méně znám, nalezeny byly mramorové úlomky z nákresu starého Říma, které byly z rozkazu Benedikta XIV. přeneseny do musea na Kapitol.

Kráčejíce dále po levé straně Forum, dojdeme ku kostelu sv. Vavřince *in miranda*. Kostel tento zasvěcen jsa nyní slavnému mučedníku, byl vystavěn původně ku poctě Antonia a jeho manželky Faustiny. Ano, opravdu, Faustině, a to dle ustanovení senátu! Čtěte raději nápis na římse:

DIVO ANTONIO ET DIVÆ FAUSTINÆ EX S. C.

„Božskému Antoniovi a božské Faustině dle ustanovení senátu.“

Věnování toto bylo by pouze krvavým nápisem, kdyby nám nepodávalo zároveň jasný pojem o pohanství. Poznáváme z nápisu způsob a míru oné úcty, jakou vzdával starý Řím svým bohům, jestliže jejich čestné názvy a přívlastky dával takovým stvůrám, jakou byla Faustina. Dva nádherné sloupy z mramoru cipolinského podpírají římsu; jsou to dva nejkrásnější nám známé kusy tohoto mramoru frygického.

Sotva opustí poutník chrám Faustiny, již octne se před obrovskými zříceninami na téže straně římského Forum.

Jaká to ohromná klenba zšíří více než dvaceti metrů? Co zde dělají ony nesmírné balvany bílého mramoru tesaného kdysi umělým dlátem, které jakýs neznámý stroj, jehož páky jsou navždy zlomeny, vynesl do závratné výšky, aby tvořily obrubu na chrámě, kterého již více není? Jsou to trosky chrámu Pokoje. Dle zpráv dějepisců byla to největší a nejkrásnější budova starého Říma. O původu a zaniknutí jeho vykládá se toto:

Když přemohl Vespasián své soupeře a zmocnil se Orientu dobytím Jerusaléma, chtěl zanechati nesmrtelný pomník své moci a pokoje, který byl jeho zbraněmi říši navrácen. Za tím účelem dal vystavěti chrám Pokoje s takovými rozměry, které by naplnily úžasem a překvapením pokolení budoucí a dovedly vzdorovati všem bouřím časovým. V něm uložil bohaté poklady, které jeho syn ukořistil v Jerusalémě. Úmysl jeho, který měl při stavbě chrámové, jest dle archaeologů vyryt na desce mramorové která byla nalezena blízko této budovy a chová se do dneška v paláci Farnéském:

PACI ÆTERNÆ DOMVS IMPERAT.
VESPASIANI CÆSARIS AVGVSTI.
LIBERORVMQUE SACRVM.

„Věčnému Pokoji posvěcuje místo toto císařský dům Vespasiána Césara Augusta a jeho dítek.“ Dle domněnky Suetonia, Josefa Flavia, Plinia a jiných ještě dějepisců shořel prý chrám tento za panování Komoda.

Dle jiného vypravování sahá tato budova do doby císaře Augusta, který ji dal vystavěti na památku míru, který zjednán byl po námořní bitvě u Akcia.

Po ukončení stavby tázáno bylo věštby, jak dlouho budova potrvá? — *Quoadusque virgo pariat*; „až panna porodí,“ zněla odpověď. Římané považovali odpověď tuto za slib nesmrtelnosti; avšak téže noci, kdy narodil se Syn Boží v Betlémě, shroutil se chrám Pokoje. *)

Tato dvě vypravování mají své obhájce. Na první pohled není mezi nimi žádné příbuznosti; avšak mohou se přece

*) Baronius, který popírá poslední výklad, praví přece: Eaquae de templo Pacis Romae „collapso ea nocte, qua natus est Christus“ a multis ut vera certaque scribuntur. An. I. n. XI.

opírati jedna o druhou, připustíme-li, že stavěn byl chrám Pokoje posloupně, jeden za Augusta, druhý za Vespasiána; druhá budova zaujala místo budovy prvější, jejíž netušený pád svým dalekosáhlým ohlasem zvěstoval narození nesmrtelného Césara, zhoubce Říma pohanského a knížete pravého pokoje.

Nepřikládám veliké váhy tomuto poslednímu výkladu, s nímž nemá Řím nic činiti; uvádím jej toliko, chtěje ukázati svou nestrannost v dějepisu.

Z chrámu Pokoje spatřili jsme ne tak velkolepé, za to však lépe zachovalé zříceniny chrámu Venuše a Říma. Sem dávány byly dle mínění archeologů stroje, kterých se užívalo v amfitheatru; jisto jest, že nemohly býti lépe uschovány. Na části této půdy tolikráte krví a zločiny sprzněné vznáší se kostel Panny Marie Nové čili sv. Františky Římské. Dříve bývala na tomto místě starodávná svatyně vystavěná ke cti sv. Petra a Pavla. Pavel I. založil ji při následující příležitosti:

Pověstný kouzelník Šimon ze Samaří, byv přísně od apoštolů pokárán, předešel je do Říma. Aby zmařil již předem hlásání evangelia, vydával se sám za boha. Neron jej obdivoval, a Řím stavěl mu i sochy. Chtěje dovršiti svou slávu a podati skvělý důkaz o svém božství, rozhlásil, že se povznese do vzduchu beze vší pomoci lidské, a vyvolil si k tomu divadlo sousedící se zlatým domem císařovým. Celý Řím přichvátal k tomu divadlu; sám Nero byl přítomen v předsíni svého paláce. Kouzelník již se rozletěl; avšak nedaleko odtud modlil se obránce pravdy, sv. Petr a snažně prosil svého božského Mistra, aby zahanbil podvodníka. Jako střela, která zasáhne ptáka v povětří, tak apoštolská modlitba dotkla se podvodníka; spadl a zabil se. Zázrak učiněný v onom okamžiku, zvěčněn jest na místě tomto ještě jiným způsobem. Kolena sv. Apoštola otiskla se do kamene, a kámen ten, který zulíbán jest miliony poutníků, zůstal na památku na témž místě, kde ona památná událost se přihodila. Jest nejdrahocennějším ostatkem v kostele Panny Marie Nové.

Při vypravování těchto zázraků, o kterých věřící obyvatelé Říma, tito pověční strážcové trosek pohanských i pomníků křesťanských nikterak nepochybují, pohrává úsměv na rtech cizinců. Avšak jejich úsměv jest ukvapený. Věřte mi, přátelé, kdybyste byli v Římě a všecko toto vlastníma

očima viděli, a kdybyste prozkoumali všecky záruky a svědectví, řekli byste si zajisté na konec, co řekl jeden anglický protestant, který chodil s námi: „To všecko dá se snadno upírati, ale nesnadno vysvětliti.“

18. prosince.

Opětná návštěva na Forum. — Přibytek Krále obětního. — Cesta Posvátná. — Vzpomínky na slavné muže. — Různé pomníky. — Zlatý dům Neronův. — Slávobrána Titova čili vítězný oblouk Titův. — Budovy na druhé straně římského Forum. — Socha Vítězství. — Chrám Kastorův. — Tržiště na otroky. — Chrám Vesty. — Jezero Kurciovo. — Chrám zasvěcený bohyni Juno Juga a bohu Aïus Locutius.

Kaligulovi se vytýká, že strávil v divadle po sobě tři dni a tři noci. Aby mu neušlo ani okamžiku z divadla, jedl a pil v loži císařské. Náruživost, kterou dal se ovládati vnuk Augustův k vůli zápasům gladiatorským, pociťovali jsme i my vzhledem na zříceniny římského Forum.

Zříceniny výmluvné! kterým jsme se nemohli dosti nadiviti, tak že otázkám našim nebylo konce. Vskutku, byl-li Řím srdcem všehomíra, bylo římské Forum srdcem samého Říma, *umbilicus urbis*, jak říkali staří. Forum, jakožto ohnisko občanského i náboženského života všemocných Římanů, bylo střeženo, chráněno jako zřítelnice od císařů s výšin Palatinu, a od Joviše s výšin Kapitolu. Jako krev ze srdce vychází a do srdce se vrací, tak hnutí válečná i náboženská této královny světa počínala na místě tomto pod vlivem císařů, senátu a národa, a pod záštitou bohů.

Prapory s císařskými orly a platy vojínů vydávány byly ve chrámu Saturnově; válečné zástupy, které vycházely z Forum, aby se odebraly do končin světa, přicházely opět na místo, ze kterého byly vyšly.*) Avšak vojska tato nevracela se osamocená; všickni národové země jeden za druhým je následovali, až se zastavili upoutáni k vozu vítězovu, na tomto strašlivém místě. Zde očekávala je buď smrť nebo

*) Na Kapitolu rozhodovalo se o válce, když byl prve slyšen lid v komiciích.

otroctví; avšak sloupy neb vítězné oblouky, chrámy neb trofeje hlásaly potomstvu ustavičně o jejich jménu, o jejich porážce, a o onom dni, kdy přítomni byli na úpatí Kapitolu. Žádné vítězství, žádná událost, žádná osobnost nebyla účastna pravé slávy, neměla-li pomníku na tomto pozemském Olympu. Forum, toto amfitheatrum celého světa, vidělo tedy velmi mnoho, a otážeme-li se ho, bude nám vyprávěti, co zakusilo. Tohoto vysvětlení bylo třeba, aby čtenář pochopil, proč zdržujeme se tak dlouho na tomto místě, které většina cestovatelů prohlédne si za půl hodinky.

Včera jsme byli před zlatým domem Neronovým! Nebudu však ještě o něm mluviti; neboť na malé prostoře, která nás od něho dělí, jest tolik vzácných památek, že je nemůžeme tak snadno pominouti. Tak hned při začátku *posvátné cesty* jest příbytek krále obětního (Domus regis sacrificuli), vestálek a konečně císařských velekněží. Poslední pojmemování dává nám poučení, kterého jest třeba dobře sobě všimnouti. V dobách mravního úpadku bylo vždycky hlavní snahou králů, spojiti moc kněžskou a císařskou; avšak běda světu, kdyby se tak stalo! Řím o tom podává první důkaz. Augustus vrátiv se z bitvy u Akcia a u Filipi, kde spoutal svobodu římskou, rychle dal se ověnčiti tiarou. Jeho nástupcové u vládě chtěli býti již neobmezenými velekněži; a byli jimi též ve skutečnosti. S nápisem tímto potkáváme se na oblouciích vítězných i na penězích: *Imperator et summus Pontifex.* A známo jest o Neronovi, Tiberiovi, Kaligulovi, Vitelliovi, Domiciánovi, Hadriánovi, že konali oběti a dávali zákony, které ve svědomí zavazovaly. Za těžko jest zdržeti se trpkého úsměvu!

Avšak to byl teprve první krok. Obdařeni jsouce mocí duchovní, mohli se dožadovati božské pocty, svých kněží, svých chrámů a oltářů; a to všechno bylo jim též poskytnuto. Od Augusta až do úplného zaniknutí pohanství napočteno bylo 51 císařů a císařoven, kteří byli vřaděni do počtu bohů. Ku poctě každého nového božství byl postaven nový chrám a utvořen nový sbor kněží. Odtud také pocházejí staré názvy, které tak často se vyskytují ve starodávných nápisech: „*Vir* čili *Flamen Augustalis, flamen Hadrianalis, flamen Trajanalis,* kněz Augustův, kněz Hadriánův, kněz Trajánův; nebo též: *Sacerdos divae Augustae, sacerdos divae Domitillae, sacerdos divae Faustinae,* kněžka božské Livie, kněžka božské Domitilly, kněžka božské Faustiny.

A všickni tito kněží, veřejní i soukromí, v počtu asi osmdesáti a dvou, přecházeli ustavičně městem v dlouhých průvodech, ubírajíce se na kapitol, obzvláště v době, kdy ohlašovaly se *nóny* v Kurii *Calabra.* Cesta, kterou kráčeli, táhne se po levé straně římského Forum. Odtud také dáno cestě jméno *via Sacra* čili cesta posvátná, které jí bylo dochováno až do dneška. Cesta tato jest proslavena jak sama sebou, tak překrásnými pomníky, které ji zdobily. Konec cesty u samého Kapitolu, který se nazývá *summa via Sacra,* vypínal se chrám bohyně *Orbona,* která byla vzývána při smrti; ještě dále svatyně bohyně *Strenie,* která byla bohyní novoročních darů. Zde byla též socha jezdkyně Klélie, rekyně to ať skutečné ať vybájené, jejížto statečnost poděsila samého Porsenu; dále socha pověstného Horacia Kokla a konečně, sám Bůh ví, kolik slonů bronzových a vozů vítězných, které měly hlásati římské mládeži veliké skutky slavných předků.

Tyto chrámy a kapličky, tyto vítězné odznaky a množství jiných pomníků, z nichž pozůstalo toliko jméno, lemovaly levou stranu *posvátné cesty*; na straně pravé skvěl se velkolepý Palatin. Počínajíc od Kolosea, táhla se posvátná cesta podél Forum, dotýkala se domu Julia Césara, chrámu Pokoje, chrámu Faustiny a končila u sloupu Septimia Severa, na úpatí Kapitolu. Jako všecky veliké silnice římské, jest dlážděna i tato širokými deskami kamennými. Pokud možno zabraňuje vláda papežská každé pustošení; viděli jsme, kterak chudina římská pomocí železek vyrývá trávu, která roste mezi kamením.

Nesčíslným množstvím vzpomínek jsme zaujati, kráčíme-li po těchto starých kamenech, na nichž znáti dosud stopy vozů římských. Co slzí, pravil jsem sám u sebe, smáčelo tyto kameny, na které patřím vlastníma očima a po kterých kráčím vlastníma nohama! Zde přecházeli vítězové římští, a za nimi braly se vítězné legie a zástupy zajatců. Po těchto kamenech, na kterých stojím, jel kdysi vůz Titův, dupali jeho koňové, vykračovali si z boje se vracející jeho vítězní vojínové, a za nimi vlekli se zajatí Židé. Kameny tyto mohou vydávati svědectví o mnohých osobnostech v dějepisu smutně proslulých! Kročeje Césarovy, Ciceronovy, Pompe-

jovy a všech císařů vtiskly do nich své stopy, které často zbarveny byly lidskou krví!

Jednoho dne ubíral se tudy císař Vitellius, kterého zradilo štěstí ve válce, polonahý a vlečen jsa hanebně na popravu jako otrok, jako zločinec. Na tomto rozsáhlém poli pohanském kupili se parádníci, ničemové a zvědavci, jimiž byl Řím přeplněn; paní římské, jako Sempronia a Mesalina, přicházely sem stavěti na odiv své vnady a svůj ústroj; sám Horác chodíval zde procházkou. Tato cesta, byvši znesvěcena jako všecka místa v Římě, měla býti očištěna; a ejhle, vidím ji brzy na to svlaženou krví mučedníků vedených do amfitheatru.

Mezi všemi upomínkami, které vynořují se hojně na tomto památném místě, jest jedna, která zastiňuje všechny ostatní. Zlatý dům Neronův vypínal se před očima naší obrazotvornosti se svými obrovskými rozměry a báječnými poklady. Tento tyran a kočí a básník a herec komický cítě se stísněným ve svém paláci na Vatikánu, chtěl si upraviti příbytek sebe důstojný. Dle zpráv dějepisných byla tato budova dokonalým výrazem tvůrčí myšlénky. Zlatý dům podobal se více městu než paláci a rozkládal se od zřícenin chrámu Pokoje až k Eskvilinu. Měl tedy asi míli v obvodu. Na této prostoře nalézaly se jezera, louky a ohrady s krotkou zvěří. Předsíň byla veliká jako chrám Pokoje. Obklopena byla trojnásobnou řadou drahocenných sloupů mramorových nesmírné výšky. Z předsíně vcházelo se do *Atria*; byla to síň neobyčejné nádhery a tak velká, že v ní mohl senát odbývati svá shromáždění. Nádherná brána vedla na jezero, kde se nachází nyní Koloseum.

Dle Suetonia bylo toto jezero spíše mořem obklopeným budovami a velkolepým prodloužením paláce. Před jezerem vznášela se obrovská socha císařova. Byla z mramoru a měla sto dvacet stop výšky. Neron, tento *bůh za živa*, měl okolo hlavy zář paprskovitou a dával si ve svém paláci vzdávati božskou poctu. Takový byl dům, nebo lépe řečeno město Neronovo.

Nádheru, kterou bylo při okrasách plýtváno, nelze si představiti. Všecky stěny byly pokryty zlatými deskami, které byly posázeny drahokamy a diamanty; stropy obohaceny byly zlatem a výtečnými malbami, podlaha pak byla z jemné mozaiky.

Triklinia čili jídelny byly obklopeny točivými příhrádkami ze dřeva ebenového, které rozšiřovaly mezi hosty příjemnou vůni z květin. Na lůžkách z listí růžového a myrtového hověl si Nero se svými dvořeníny, maje hlavu ověnčenou voňavým kvítím. Co mohla země s mořem poskytnouti nejvzácnějšího a nejpůvabnějšího, bylo vše předkládáno ve zlatých a stříbrných nádobách. Při hostinách bylo až 22 jídel. U nohou každého hostě stálo několik otroků; jeden z nich ochlazoval vzduch, mávaje lehkým vějířem, jiný odháněl mouchy myrtovou ratolestí. Hudebníci, kteří seděli před krikliniem, lahodili sluchu překrásnou hudbou. Na konci hostiny přišly mladistvé dítky, které prováděly tance, zpívajíce při tom rozpustilé písně za zvuků rolniček.*)

Po tomto divadle následovalo jiné, které bylo po chuti Neronově. Pohyblivé stěny, které daly se svinouti, poskytovaly jednou divadlo, na němž tekla potokem krev gladiatorů, a to bylo posledním oslazením hostiny; jindy zase byli gladiatoři přivedeni do téhož sálu, zde rdousili se před očima hostí; a opět jindy vystoupili sami hosté na terasu, odkudž obcovali krutým zápasům mezi lidmi a dravou zvěří; trhali se pro zábavu Neronovu a jeho čistých soudruhů, kteří v Neronu viděli svůj vzor. Všecky tyto terasy byly pokryty ptáky ze stříbra mistrně provedenými v přirozené velikosti, tak že vzdálený divák domníval se, že vidí hejna pávů, labutí, holubů, kteří se chystají již již vyletěti do povětří. Síně lázeňské skvěly se drahokamy, zlatem a stříbrem, a při vší možné schoulostivělosti užívalo se lázní až třikráte za den.

Avšak pravým divem zlatého domu byl chrám Štěstěny. Umístěn byl ve vnitřních pokojích a stavěn z mramoru *sfyngového*. „Tento mramor, který dostal pojmenování od své průhlednosti, byl dle Plinia kámen z Kapadocie; tvrdý byl jak žula, bílý jako sníh a průsvitný i pod zlatými žilkami, kterými byl rozbrázděn. Vyznamenával se tou vlastností, že udržoval v sobě světlo a zářil ještě dlouho, kdy brány chrámové už dávno byly zavřeny.“ Než dosti již o zlatém pa-

---

*) Tyto podrobnosti vzaty jsou doslovně ze spisovatelů pohanských; neuvádím je k vůli stručnosti. Viz *Scriptores domus Augustae.* Plin a Dion. Cassius.

láci Neronově. Podrobné popisování této nesmírné pošetilosti vedlo by nás příliš daleko. Zašli jsme již za místo, kde kdysi stával, avšak již nestává; neboť z paláce tohoto, který stavěn byl z kořistí celého světa, nezbývá již po levé straně Posvátné cesty ničeho; v pravo pak na návrší palatinském jeví se nám toliko některé základy a známky po velikých schodech, které počínaly u náměstí a spojovaly dvě části budovy.

Až posud prohlédli jsme si vnitřek a levou stranu náměstí. Na konec ještě zbývá nám podívati se na vítězný oblouk Titův, který stojí v průčelí celého náměstí, a na zpáteční cestě ke Kapitolu prozkoumati pravou stranu náměstí, která opírá se o Palatin.

Vítězoslavný oblouk čili slávobrána postavená Titovi po dobytí Jeruzaléma patří mezi nejzachovalejší pomníky starého Říma. Jest z bílého mramoru a má toliko jediné klenutí s vypouklým obloukem, který jest dovedně pracován a ozdoben nápisy a řezbami nesmírné důležitosti. Na vnitřních stěnách klenby jsou vypukliny; při pohledu na ně jest člověk bezděčně dojat.

Z jedné strany stojí Titus v oděvu oslavence na svém voze, korunován jsa Vítězstvím, které v podobě osoby vznáší se nad jeho hlavou. Na hořejší části klenby odnáší božský orel duši hrdinovu do nebe. Z toho dalo by se souditi, že pomník tento postaven byl až po smrti císařově; avšak tato domněnka nezdá se býti pravou. Kde komu jest dobře známo, že pochlebníci u Římanů nečekali vždy na smrť císařův, aby je vřaditi mohli mezi bohy.

Na druhé straně klenby jest viděti sedmiramenný svícen chrámu jerusalémského a stůl obětních darů; trouby jerišské položeny jsou na nosidlech, které nesou římští vojáci, korunováni jsouce vavřínem a kráčejíce na Kapitol. Na okraji se strany Kolosea lze čísti tento nápis:

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS DIVO TITO DIVI VESPASIANI F. VESPASIANO AVGVSTO.

„Senát s lidem římským věnuje Titovi, synu božského Vespasiana, Vespasianovi Augustovi.“

Průčelí, které jest obráceno ke Kapitolu, nese jiný nápis, který jest mnohem významější a jadrnější než-li nápis první:

S. P. Q. R
IMP . TITI . CÆS . DIVI . VESPASIANI . FILIO .
VESPASIANO . AVG . PONT . MAX . TR . POT. X.
IMP . XVII . COS . VIII. PP . PRINCIPI . SVO . QVI .
PRAECEPTIS PATRIAE . CONSILIISQVE . ET .
AVSPICIIS . GENTEM . JVDÆORVM . DOMVIT .
ET . VRBEM . HIEROSOLIMAM . OMNIBVS . ANTE
SE . DVCIBVS . REGIBVS . GENTIBVS . AVT . FRVSTRA
PETITAM . AVT . INTENTATAM . DELEVIT . *)

Pod zubem času a možná též přičiněním barbarů spadl tento druhý nápis a nalezen byl ve velkém cirkusu dosti ještě zachovalý, tak že mohl býti opsán, avšak přece tak porouchán, že se nehodil již na své dřívější místo. Taková jest slávobrána Titova. Židé patří na ni s hlubokou bolestí, avšak ještě s mnohem větší nevolí. Všímne-li si někdo Židů na Foru, spozoruje, že každý Žid, než by měl projíti Titovou slávobránou, raději se vrátí; proto byla také pro Židy učiněna pobočná ulička směrem k Palatinu. Marné opatření!

Tato památka na jejich otroctví a svědectví o jejich bohovražděvrtá nicméně a trvati bude napořád.

Zabočivše v polokruhu na pravo, přišli jsme ke Kapitolu po té straně Fóra, která jest naproti svaté cestě. I na

---

*) Zde uvádím tento krásný nápis v prostonárodní latině a přeložený do češtiny:

„Senatus Populusque Romanus imperatori Tito Caesari, divi Vespasiani filio, Vespasiano Augusto, pontifici maximo, tribunitia potestate decies septies, consulari octies, patri patriae, principi suo, qui praeceptis patriae consiliisque et auspiciis, gentem Judaeorum domuit et urbem Hierosolymam omnibus ante se ducibus, regibus, gentibus aut frustra petitam aut intentatam delevit.“

„Senát a národ římský císaři Titovi, Césarovi, synu božského Vespasiána, Vespasiánu Augustovi, nejvyššímu veleknězi, třikráte tribunovi, sedmnáctkráte vladaři, osmkráte konsulovi, otci vlasti, panovníku svému, který z rozkazu svého národa, na jeho radu a pod jeho ochranou, zkrotil národ židovský, zničil město Jerusalém, které marně obléhali, na ktcré marně útočili všickni vojevůdcové, králové i národové.“

této cestě jest nahromaděno mnoho dávných upomínek. Zde jest na prvním místě *Curia Julia*, vystavená Césarem, do níž diktátor svolával senát. Potom socha Vítězství, která byla hlavním podnětem, že římský prefekt Symachus, horlivý to obhájce pohanství za Teodosia, napsal list, na který mu výmluvným způsobem odpověděl sv. Ambrož.

Poněkud dále byl opět chrám Vítězství, vystavený na zříceninách onoho domu, který vděčný národ vlastní obětavostí byl postavil Valeriu Publikolovi. Opodál směrem ku Kapitolu byl chrám Kastorův. Nevděčníci, kteří zapomínáte dobrodiní, která vám uděluje náboženství křesťanské, pojďte sem; místo toto bude vám výmluvně vyprávěti o pokořování a krutém nakládání, kterého vás zbavilo učení sv. evangelia: před chrámem Kastorovým totiž odbýval se hlavní trh na otroky.

Jen poněkud v levo vypínal se chrám a posvátný háj bohyně Vesty. V budově této, která měla podobu koule, udržován byl ustavičně posvátný oheň a chováno bylo Paladium, záruka to věčného trvání Říma. A zda-li pak vidíte opodál sochu jezdce z pozlaceného kovu? To jest Domicián; dal postaviti svou sochu právě na tom místě, kde byl pomník Kurciův. Není mezi námi, kdo by neznal jména a obětavosti Kurciovy.

Země se otevřela na tomto místě Fora, a věštba, jsouc tázána na tento přepodivný zjev, s kterým Římané nevěděli si rady, dala následující odpověď: „Propast nebude vyrovnána, pokud nevrhne se do ní, co má národ římský nejdrahocennějšího.“ Mladistvý Markus Kurcius domýšlel se, že bohové žádají si jeho samého za oběť; i vrhl se ve zbroji i s koněm do propasti a byl proto od Římanů považován za spasitele vlasti.*) Když se země opět zavřela, byla mu postavena pyramida.

Čím více se blížíme ku Kapitolu, tím více se množí pomníky pověrčivosti. U brány Karmentálské jest chrám Junony *Jugy*, tak nazvané proto, poněvadž chránila manželství; dále chrám *Aja Lokucia*, boha s vymyšleným jménem; dle pověsti slyšán

*) S podobnými obětmi shledáváme se často ve starověku, v podstatě své jsou to nánraky čili předobrazení tajemného díla výkupného na hoře Kalvarii.

byl jednou v noci na tomto místě před hrozným vpádem Galů hlas věštící neštěstí; hlasu toho nebylo všímáno, a proto za pokutu a na usmíření zasvěcen byl nový chrám bohu *Ajovi*. Konečně na onom místě, kde začíná údolí dělící Kapitol od Palatinu, bylo *Spoliarium* Sulovo. Toto osudné místo bývalo každý den naplněno hlavami senatorů a šlechticů římských, kteří byli na rozkaz strašného soupeře Maria zardoušeni. Přišedše ku konci této dlouhé řady jmen, všimli jsme si též pověstného mostu Kaligulova. Tento korunovaný blázen usmyslil si vystavěti most mezi Palatinem a Kapitolem, aby mohl choditi s jednoho pahorku na druhý a nemusil přecházeti Forum. Po tom všem není téměř ani památky.

Chtěje posvětiti tato místa, která byla jevištěm světské pýchy, rozkoše a rozmařilosti pohanské, vystavěl tu křesťanský Řím několik kostelů. Mezi jinými zmíníme se o kostele sv. Teodora. Dle badatelů po starožitnostech vystavěn byl blízko fíku (Ficus ruminalis), pod kterém nalezeni byli Romulus a Rémus; v kostele tom konává svá shromáždění bratrstvo šlechticů. Sem nosívají se novorozeňátka, která se nacházejí v nebezpečenství smrti. Svým jménem upomíná nás kostel tento na boj, s jakým často se potkáváme v dobách prvotné Církve. Teodor byl neohroženým vojínem Maximiánovým, avšak ještě neohroženějším vojínem Kristovým, i chtěl jedenkráte zapáliti chrám modlářský, ve kterém se konávaly hanebné obřady. Byl ihned jat, a měl býti zase propuštěn, bude-li činu svého litovati. On však dal tuto odpověď: „Jsem křesťan, a co jsem učinil jednou, učinil bych i po druhé“ Tu povalen byl na zem, boky mu byly trhány železnými hřebeny, až se ukázaly žíly a kosti, a on vypustil ducha. Jeho chrám jest na úpatí Kapitolu, průčelím obrácen ku kostelu sv. Martiny, který se nachází na druhé straně. Takto vojín křesťanský a panna z rodu konsulského střeží přístup ku pověstné hoře; a po mnohá století dostává se těmto mučedníkům pocty od vděčného člověčenstva na těchže místech, na kterých mocní jejich katové nezanechali jiné památky mimo svoje jméno prokleté.

19. prosince.

Papežská kaple. — Posvátný sbor čili svaté kolegium; rozdělení, původ, počet, jména, hodnosti kardinálů. — Anekdota. — Mše v kapli Sixtinské. — Zvláštní obřady. — Pohled na slávobránu Titovu, na Koloseum a na slávobránu Konstantinovu zároveň. — Úvahy.

Byla čtvrtá neděle adventní, kdy bývá u sv. Petra *kaple papežská*. Tak jmenuje se mše, kterou slouží papež za přisluhování posvátného sboru. Mile jsouce dojati, že po pochmurných zříceninách pohanských dívati jsme se mohli na vznešené obřady Říma křesťanského, odebrali jsme se do ctihodné basiliky. Za půl třetího paolu (asi 120 halířů) zavezl nás poctivý vozka z náměstí španělského na Vatikán. Mezitím co náš *legno* ubíhal skokem jemně dlážděnými ulicemi, činili moji mladí přátelé totéž, co činívají všickni cestující, kteří ponejprv přijedou, nepravím do Říma, nýbrž do leckterého města nebo vesnice. Okénkem pozorovali totiž nápisy nad krámy a na průčelích domů.

I já jsem se poddal z počátku téže zvědavosti, když mi náhle napadla dobrá myšlénka, i pravil jsem sám k sobě: Za chvíli máme se dívati na posvátný sbor či svaté kolegium. Avšak co jest to posvátné kolegium? Co jsou to kardinálové? Či mám vstoupiti do Sixtinské kaple nemaje o tom ani potuchy? Kdybych po příkladu mnohých turistů viděl v osobnostech těchto toliko hodnostáře církevní po červenu oděné, bylo by to právě tolik, jako dívati se na nádoby etruské neb hieroglify egyptské. Dal jsem se zcela vážně do přemýšlení o všem, co jsem kdy o kardinálech četl a slyšel, a výsledek mého přemýšlení byl tento:

Ve svatém kolegiu jsou zastoupeni hodnostáři s trojí důstojností: kardináli biskupové, kardináli kněží a kardináli jáhnové.

Původ kardinálů sahá do prvotných dob církevních, ačkoli jména jejich vyskytují se teprve za Konstantina. Z počátku byli to toliko jáhnové a kněží v Římě, jimž byla propůjčena zvláštní moc a důstojnost. Vidíme je předsedati všeobecnému koncilu nicejskému a podpisovati sněmovní usnesení ve jménu papeže Silvestra. Jaké byly tedy vyšší důstojnosti duchovenstva římského? Všeobecně má se za to,

že sv. Petr zaraziv sídlo své ve hlavním městě světovém, vysvětil kněze a jáhny, jimž udělil rozličné úřady. Z počátku byl jich omezený počet. Při dalším šíření sv. evangelia musel třetí nástupce sv. Petra, sv. Kletus, zvýšiti tento počet na pět a dvacet. Sv. Evarist, který dosedl na stolec Petrův r. 96., rozdělil město Řím na farnosti, aby předešel veškerému zmatku; byloť až posud v každé farnosti toliko po jednom knězi.

Papež sv. Hygin vida, že počet věřících se množí, přidružil asi r. 140. k duchovním správcům ještě jiné kněze neb jáhny. Tyto kostely čili soukromé farnosti měly název *tituli*, buď proto, poněvadž Církev nabývala vlastnictví čili *titulu* všeho toho, co patřilo dříve pohanstvu, aneb také proto, poněvadž každému knězi dostávalo se názvu neb titulu od toho kostela, který jeho správě byl svěřen. To jest starodávný a slavný původ kardinálů kněží. Od založení církve římské bylo kardinálů jáhnů ve městě Římě sedm, podobně jako v Jerusalémě. Tito nemívali obyčejně žádného titulu, a vykonávali svou službu, ať přišli kamkoli. Původním zaměstnáním jáhnů, jak známo, byla péče o chudé, o uvězněné křesťany pro víru a o mučedníky.

Papež sv. Fabián udělil jim okolo roku 240. různé čtvrti římské. V čele jáhnů v městě Jerusalémě byl sv. Štěpán; něco podobného vidíme i v městě Římě.

Náčelník těchto posvátných služebníků volen býval svatým Otcem za souhlasu duchovenstva a lidu, a přislušel mu název arcijáhna. Nade všecky arcijáhny proslavil se sv. Vavřinec. Jako nyní dělil se i tehdy Řím na čtrnáct okresů; každý jáhen měl na starosti dva okresy. Brzy však rovnal se počet jáhnů počtu městských čtvrtí. V každém okresu bylo místo neb kostel, kde jáhen především byl zaměstnán. Kostel takový nazýval se *diakonie*. A to jest rovněž důstojný původ jáhnů dle okresů. K těmto čtrnácti byli přidáni brzy čtyři noví, kteří měli přisluhovati papeži při slavení posvátných tajemství, tito nazývali se *palatini*.

Zbývají nám ještě kardináli biskupové. Nástupcové sv. Petra, majíce na starosti všechny církve, chtěli býti podobni tomuto velikému apoštolu. Jelikož sdíleli se svými spoludruhy břímě vlády, chtěli též společně nésti břímě s biskupy, nástupci to všech apoštolů. Vyvolili tedy biskupy Římu nejbližší, aby tito byli zástupci biskupů rozšířených po celém

světě, a utvořili z nich svůj poradný sbor. Šest z nich má název *episcopi suburbicarii* čili biskupové z předměstí. Jsou to biskupové z Ostie a Velletri, z Porta a Svaté Rufiny, z Fraskati, z Albána, ze Svaté Sabiny a z Preneste. Biskup v Ostii bývá vždy děkanem svatého kolegia. Tento nejvznešenější úřad na zemi po důstojnosti papežské zastával za pobytu našeho v Římě slavný kardinál Pacca*).

Počet kardinálů byl za rozličných dob rozličný; za doby nynější jest ustálen. Sixtus V. přehlížeje svým orličím zrakem tuto velkolepou hierarchii církve římské nechtěl, aby se při ní dály jaké změny. V bule, z níž vyzírá veškerá velebnosť důstojnosti papežské, jadrnými slovy vypisuje poměr mezi Starým a Novým zákonem; poukazuje na Mojžíše, který na rozkaz Boží vyvolil si sedmdesát starců, kteří mu měli býti nápomocni, uvésti vyvolený národ do zaslíbené země, chtěje pak užiti tohoto velkolepého obrazu v církvi křesťanské, která má přivésti pokolení lidské do věčného Jerusaléma, ustanovil, aby od té doby sedmdesát vážných starců tvořilo poradný sbor Mojžíše katolického. Poukázav vzletnou řečí na vysokou jejich důstojnosť a důležité povinnosti, přidělil každému z nich za vlastnictví čili titul jeden z kostelů římských**).

---

*) Sixtus V., v bule *Religiosa sanctorum* vyjmenoval je v tomto pořádku: Ostiensi et Veliterna invicem unitis; Portuensi et Sanctae Ruffinae itidem unitis; Albanensi, Sabinensi, Tusculana et Praenestina

**) Jména tituluích kostelů pro kardinály kněze jsou: 1. Sanctae Mariae Angelorum in Thermis; 2. Sanctae Mariae in Transtiberim; 3. Sancti Laurentii in Lucina; 4. Sanctae Praxedis; 5. Sancti Petri ad Vincula; 6. Sanctae Anastasiae; 7. Sancti Petri in Monte Aureo; 8. Sancti Onuphrii: 9. Sancti Sylvestri in Monte Martio; 10. Sanctae Mariae in Via; 11. Sancti Marcelli; 12. Sanctorum Marcellini et Petri; 13. Sanctorum duodecim Apostolorum; 14. Sanctae Balbinae; 15. Sancti Caesarei; 16. Sanctae Agnetis in Agone; 17. Sancti Marci; 18. Sancti Stephani in Coelio Monte; 19. Sanctae Mariae Transpontinae; 20. Sancti Eusebii; 21. Sancti Chrysogoni; 22. Sanctorum Quatuor Coronatorum; 23. Sanctorum Quiricii et Julittae; 24. Sancti Calixti; 25. Sancti Bartholomaei in Insula; 26. Sancti Augustíni; 27. Sanctae Caeciliae; 28. Sanctorum Joannis et Pauli; 29. Sancti Martini in Montibus; 30. Sancti Alexii; 31. Sancti Clementis: 32. Sanctae Mariae de Populo; 33. Sanctorum Neraei et Achillei; 34. Sanctae Mariae de Pace; 35. Sanctae Mariae de Ara-Coeli; 36. Sancti Salvatoris in Lauro; 37. Sanctae Crucis in Jerusalem; 38. Sancti Laurentii in Panisperna; 39. Sancti Joannis ante Portam Latinam; 40. Sanctae Pudentianae; 41. Sanctae Priscae; 42. Sancti Pancratii; 43. Sanctae Sabinae; 44. Sauctae Mariae supra Minervam; 45. Sancti Caroli; 46. Sancti Thomae in Parione; 47. Sancti Hieronymi Illyricorum; 48. Sanctae Susannae; 49. Sancti Sixti; 50. Sancti Mattaei in Merulana; 51. Sanctissimae Trinitatis in Monte Pincio.

Kardináli jáhnové mají za tituly tyto diakonie: 1. Sancti Laurentii in Damaso; 2. Sanctae Mariae in Via Lata; 3. Sancti Eustachii; 4. Sanctae Mariae Novae; 5. Sancti Adriani; 6. Sancti Nicolai Carcere Tulliano; 7. Sanctae Agathae; 8. Sanctae Mariae in Dominica; 9. Sanctae Mariae in Cosmedin; 10. Sancti Angeli in Foro Piasium: 11. Sancti Georgii in Velum aureum; 12. Sanctae Mariae in Porticu, 13. Sanctae Mariae in Aquiro; 14. Sanctorum Cosmae et Damiani; 15. Sancti Viti in Macello.

Přípojíme-li k nim ještě šest biskupství v Ostii, v Portu, v Albanu, ve Svaté Sabině, ve Fraskati a Palestrině, jest jich dva a sedmdesát. Na pohled o dva více, než-li jich stanoví bula Sixta V. Avšak třeba si všimnouti, že titul sv. Vavřince in Damaso není skutečná diakonie. Tento bývá vždy majetkem náměstka kancléře Církve svaté, ať jest jáhen, kněz nebo biskup. Proto připojil Sixtus V. ještě dva tituly, aby, ať jest náměstek kancléřem jáhnem nebo biskupem, žádný kardinál, jáhen nebo biskup nebyl zbaven svého titulu. Při každém podpisu kardinálském musí kardinál ve svých listech poznačiti svůj titul.

Aby se uctily vědy i ctnosti všude, kde se spolu setkávají, berou se kardinálové z řad duchovenstva světského i řeholního, a pokud možná ze všech národů. Musejí mezi nimi býti nejméně čtyři doktoři bohovědy z kongregací řeholních a obzvláště z řádů žebravých.

Aby do tohoto výhradně katolického zřízení nevloudil se duch rodinný, nesmějí v tomto vznešeném sboru býti zároveň nikdy dva bratři, dva bratranci, strýc a synovec, ať jsou zásluhy jejich sebe větší.

Jméno kardinálů samo poukazuje na důležitosť úřadu, který mají vykonávati v Církvi katolické. Jako sloupy udržují brány chrámu zděného, tak jsou kardinálové takořka stěžejemi posvátné budovy církevní, na nichž otáčí se věčná brána, která otvírá a zavírá nebesa. Jsou totiž podporou a poradným sborem zástupce Ježíšova, kterému přispívají svou osvíceností, svou zkušeností, svou statečností a nezměrnou oddaností. Za koncilu římského objevuje se ponejprve jméno jejich a stkví se od té doby na každé stránce letopisů křesťanských. Brzy předsedají všeobecným sněmům, brzy vy-

jednávají nejdůležitější záležitosti státní u dvorů císařů východních i králů západních; brzy řídí i samu Církev, uprázdněn-li jest stolec papežský a vykonávají v konklávech slavné a významné právo, udělovati Církvi křesťanské nejvyšší hlavu volbou papeže *).

Všechny tyto ctihodné osobnosti, které jsme měli brzy a ponejprve spatřiti kolem náměstka Ježíše Krista, převyšují svou důstojností biskupy, arcibiskupy, patriarchy a primasy. Je-li krásným pohled na krále uprostřed svých vznešených dvořenínův, tu zajisté tím krásnějším jest pohled na sv. Otce obklíčeného svým posvátným sborem.

Taková vznešenosť a moc musí býti spojena i se zevnějším leskem, který se nepopíratelně vyžaduje ke zbuzení úcty. A papežové snažili se také zvýšiti vyznamenáními a výsadami důstojnosť těchto knížat církevních. Na všeobecném sněmu v Lyoně r. 1244. udělil jim Inocenc IV. právo, nositi červený klobouk. Pavel II. dovolil jim mimo to užívati baretu a červené čapky, zakázav každému jinému pod těžkými pokutami zdobiti hlavu svou přikrývkou podobné barvy. Konečně určil purpurové čabraky pro koně, kdykoli posvátný sbor měl vyjeti koňmo.

Název *Eminence* a Eminentissimus, který se dává toliko kardinálům a žádnému jinému hodnostáři duchovnímu, pochází z dob Urbana VIII. Největší výsadou kardinálů jest však právo, že prostřednictvím kardinála může zločinec odsouzený k smrti dosáhnouti milosti. Setká-li se v den popravy popravný průvod s kardinálem, který nevyšel z paláce za tímto účelem, jest zločinec propuštěn na svobodu. Bez mála bych se domníval, že obyčej tento jest opakování starodávné

*) Až do 11. století volen byl papež veškerým duchovenstvem se souhlasem lidu. Aby se vyhnul mnohým nesnázím, které byly spojeny s takovouto volbou, rozhodl papež Mikuláš II. na sněmu v Římě, aby měli kardinálové hlavní podíl při volbě papežově, lid však aby brán byl v poradu a dal svůj souhlas. Tento nový způsob volby trval až do Alexandra III. r. 1179. Poněvadž několikráte nastaly nehody, rozhodl tento papež na všeobecném sněmu lateránském, že má býti ten považován za správně zvoleného, který dostane dvě třetiny hlasů kardinálů, duchovenstvo pak a lid aby byli od volby vyloučeni. Tak se koná dosavad volba, která jest potvrzena stoletími, papeži a všeobecnými sněmy.

výsady vestálek; vždyť Řím křesťanský rád zachovává ušlechtilé zvyky z dávnověkosti.

Dle přísného, avšak na nejvýš moudrého zařízení mají kardinálové zapovězeno choditi pěšky po ulicích římských, vystoupiti smějí z povozu teprve za hradbami městskými. Církev si nepřeje, aby se stýkali s lidem a takto vydávali se v nebezpečí byť i bezděčného zneuctění. Pravidlo toto nedovoluje žádné výjimky. Kardinál Rohan, arcibiskup z Besançonu, meškaje v Římě po červencové revoluci, žádal o dispensi od tohoto pravidla. Ústrky, které bylo kardinálovi snášeti, vyhnanství, ku kterému se odhodlal, jeho slovutný rod, jeho neobyčejná zbožnosť, obzvláštní náklonnosť, kterou ho poctíval sv. Otec, to byly tuším, samy závažné důvody, aby se mu dostalo milosti, o kterou prosil. Jednoho dne tudíž představiv se svatému Otci ve Vatikáně, pravil: „Přesvatý Otče, rád bych poprosil o nějakou milost.“ — Mluvte. — „Jsem ubytován poblíž kostela Trinità de'Monti, kde slouží mši svatou, prosím tedy, Svatý Otče, o dovolení, abych tam mohl choditi pěšky.“ — Žádejte na mně, co se vám líbí; o té věci však nemluvme, to vám dovoliti nemohu.

Všechna tato knížata, která vidíme projížděti se ulicemi římskými v pozlacených povozích, v nichž obyčejně jsou zapřaženi komoni s dlouhými hřívami, milují ve své domácnosti naprostou jednoduchosť, a jsou nad míru přívětivi. Pod purpurem září pokora sv. Františka, učenosť sv. Benedikta a bratrská láska sv. Romualda. Život jejich jest plný zaměstnání, jako předsedové kongregací římských, jako ochránci řeholních řádů, stráví veškeren svůj čas i skrovné příjmy při studiu a audiencích papežských v péči o chudé.

Není cestujícího v Římě, který by nežasnul nad skvostnými památkami v kostelích římských, které byly zbudovány nákladem kardinálů titulárních.

Ještě jednou v duchu jsem si je přehlížel, když povoz náš zastavil se u velikých schodů, které vedou do kaple Sixtinské. Přišli jsme ještě chvíli před početím obřadů, i mohli jsme si sednouti na místo, odkud bylo dobře viděti. Známo jest, že kaple Sixtinská jest chloubou Michala Angela; tento veliký umělec vymaloval klenbu za dvacet měsíců. Vidíme zde stvoření světa a některé jiné hlavní události ze Starého zákona; níže na rozích a na ohybech jsou proroci

a Sibyly. Jest to velkolepá činohra pokolení lidského, jejížto rozřešení, poslední soud, zdobí pozadí kaple.

Tato znamenitá freska, která jest věrně od Sigalona okreslena, mnoho utrpěla. Avšak proto není méně obdivována od jistých umělců. Než vydejme pravdě svědectví: ačkoli stála svého původce tři léta práce, přece není nikterak bez vady. Chci poukázati jen na něco; kterak možno jen si mysliti, že v soudný den bude Spasitel náš míti hněvivou tvářnost obyčejného smrtelníka s křečovitým počínáním Joviše metajícího blesky aneb Neptuna krotícího vlny! Při tomto nedostatku pravdy poznáváme snadno záhubný vliv báje olympské.

Zatím scházelo se ponenáhlu obecenstvo. Pořadatelé různě odění zaujali místa svá po straně epištolní. Před nimi jsou ve dvou pravidelných řadách stolice kardinálů. Brzy přišla knížata církevní oděná pláštíkem z biskupského hermelinu a svrchním šatem fialkovým *cappa magna*, a posadila se na své místo po obou stranách kůru. Za nimi ponášeli dlouhý šat kaudatáři. Náhle, jako jedním rázem otevřely se dvéře po pravé stráně oltáře; nejvyšší velekněz se objevil a veškeren lid povstal. Velebný stařec měl na sobě bílý plášť a bílou mitru.

Pokleknuv na chvíli před hlavním oltářem, povstal svatý Otec a modlil se *Introit* po pravé straně celebranta. Po Introitu vstoupil papež na trůn, který byl ve svatyni na straně evangelní, celebrant pak k oltáři.

Jak dojemný a slavnostní pohled skytala kaple Sixtinská! Všechna knížata církevní, z nichž většina byli již starcové s bílými vlasy, byla seřaděna kolem nejvyššího biskupa, který sám byl starcem sešedivělým v práci a starostech; jasnost jejich vzezření, posvátné ticho mezi shromážděním poskytovalo podívanou, kterou duše cestovatele křesťanského hluboce byla dojata. Může-liž pak oko lidské patřiti na velebnější shromáždění? Který dvůr v Evropě i v celém světě může se honositi takovým sborem, v němž zastoupeni jsou mužové tolike vážnosti a zkušenosti, mužové tolikých ctností a vědomostí?

Zrak můj utkvěl obzvláště na děkanu svatého kolegia, věrném kardinálu Pacca. Vzpomínal jsem si s pohnutím, že r. 1810 byl tento ctihodný stařec vypuzen z Říma s papežem Piem VII., nemaje pro sebe i svého soudruha na výživu nic,

leč 35 soldů v kapse. Pozoroval jsem s bázlivou zvědavostí kardinála Mezzofantiho, tyto *živé Letnice* či *Polyglotu* a jediný div světa, který mluví šest a třiceti jazyky s patřičným přízvukem, a který rozumí čtyřiceti až padesáti jazykům nečítaje v to různá nářečí.

Bohoslužby započaly, a my stali jsme se svědky obřadů vznešených a významných. Když se zpívalo *Kyrie*, přicháze-li kardinálové líbati ruku papeži, dávajíce tím na jevo svou poddanost: dětinná a hluboká úcta vzdávána tu knížaty církevními vznešenému starci, otci, králi, biskupu. Při evangeliu vstoupil řeholník na kazatelnu a měl latinskou promluvu asi na čtvrt hodiny. Po kázaní veškero shromáždění vrhlo se na kolena, a jáhen stojící před trůnem papežským odříkával *Confiteor*, které zároveň s ním hlasitě odříkával veškeren lid.

Pravá příčina, proč říká se *Confiteor*, jest ta, že svatý Otec hned po kázaní povstane, zazpívá modlitby *Misereatur* a *Indulgentiam*, dá požehnání a udělí odpustky na deset, dvacet neb třicet let dle stupně slavnosti. Sotva že jáhen dořikal *Confiteor*, oznámil ihned sám kazatel odpustky z kazatelny.

Při *Credo* povstal posvátný sbor, sestoupil do lodi a postavil se do polokruhu před svatostánkem. Té chvíle naslouchali jsme, kterak všechna tato knížata odříkávala hlasitě snešení apoštolské; a hle, totéž snešení apoštolské opakovalo se v touž hodinu na všech místech zeměkoule, tak že jednota a všeobecnost víry byly téměř samozřejmy! Po vyznání víry vrátili se kardinálové na svá místa.

Při *Sanctus* sestoupili opět a postavili se jako při *Credo* do kruhu v lodi, všickni zároveň opakovali pověčný hymnus: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus* etc. Všickni tito starcové, každý na svém místě, poklekli na kolena, sňali s hlavy červenou čepičku, odznak to své důstojnosti, a sklonivše se až k zemi, klaněli se Bohu, který se snížil na oltář. Zdaž nebylo to vidění nebeské? „A viděl jsem“, praví sv. Jan, „dvacet čtyři starce na svých tvářích před trůnem Beránkovým, a slyšel jsem je opakovati: „Svatý, Svatý, Svatý jest Hospodin, Bůh zástupů.“

Když bylo po pozdvihování, vrátili se opět na svá místa; při *Pater noster* pak sestoupili znova, seřadivše se jako ponejprv do podkovy a odříkavše společně *Agnus Dei*,

posadili se opět do svých sedadel, očekávajíce políbení pokoje, které jim bylo přineseno jedním knězem od oltáře, a které si vespolek sdělovali vzájemným objímáním. Přiznávám se, že se mi neukázalo náboženství nikdy tak vznešeným, tak okouzlujícím, tak tajuplným, jako při této jediné mši na světě; a to proto, poněvadž přítomen byl posvátný sbor kardinálů. Den, který jsme takto začali, skončili jsme následovně:

Řím jest městem protiv: jako Rebeka nosí dva různé světy ve svém nitru. My se zálibou jsme přecházeli od jednoho ke druhému; vyhledávali jsme veliké protivy, Říma pohanského a Říma křesťanského, a pokud možno bylo, dávali jsme se ovládati jejich mocnými dojmy téhož dne a téže hodiny. Tento ustavičný přechod jednoho dojmu k druhému blaží poutníka; on žije dvakráte. Tak za několik hodin po našem odchodu z kaple Sixtinské spočinul jsem na mírném výsluní podnebí italského, na východním svahu Palatinu, který jsme již včera byli navštívili.

Po několik dní chystal jsem se k vycházce na toto místo, které poskytuje krásný pohled na starý Řím; myslím, že Jeremiáš, kdyby měl rozjímati o zříceninách města Říma, nezvolil by si lepšího místa. Zde sedíce na ssutinách císařského paláce Augustova a Neronova, vidíme opodál oblouk Titův, oblouk Konstantinův a Koloseum, které tvoří před námi rozsáhlý trojhran. Tyto tři pomníky vystaveny jsou na hranicích starého a nového světa, a to v době, kdy židovstvo a pohanstvo zápasilo s Církví křesťanskou o vládu nad člověčenstvem a jsou nezničitelnou páskou mezi světskými a církevními dějinami; jména pak těchto tří válečných mocí podávají nám zároveň věčné svědectví o tom, jakými prostředky a s jakým výsledkem vedl se tento veliký zápas.

Prvním předmětem, na kterém utkví zrak náš, jest slávobrána čili oblouk Titův. Svým dvojím nápisem, který jest vyryt rukama římskýma, připomíná nám dávné proroctví Danielovo, bohovraždu kalvárskou a cizího panovníka, který přitáhl v čele vojska, aby zničil Jerusalém i chrám a odvedl do zajetí dítky israelské; vypravuje nám též o výsledku boje, který veden byl tímto národem proti osobě Kristově a ukazuje, jaký měl účinek onen bohovražedný výrok: „Krev jeho na nás i na naše syny!“

Druhé místo zaujímá Koloseum. Tento na pohled zá-

vratný pomník svědčí o nesmírné spustlosti člověčenstva v době zmáhajícího se křesťanství a o smrtonosné válce, kterou pohanství na vrcholu své moci vedlo proti Církvi křesťanské, jakož i o přeskvělém zázraku, ve kterém dosáhl vítězství slabý nad silným, odsouzenec nad svým katem; a toto krvavé zápasiště stavěno bylo od Židův, zajatců Titových! Ó Spasiteli náš! Beránku, zvítěziteli nad světem! Tys potřeboval bojiště, abys skvěle mohl zvítěziti; Tobě bylo třeba Kapitolu, abys slávou věnčiti mohl své hrdiny; Tys chtěl, aby sami tvoji nepřátelé, pohané a židé, vystavěli vlastníma rukama nesmrtelný pomník své vlastní porážce a Tvému vítězství!

Třetí místo zaujímá slávobrána Konstantinova. Obrátíme-li se na pravo, potká se zrak náš s výmluvným a věrohodným svědkem úplného vítězství, kterého dosáhlo křesťanství nad světem. Slávobrána Konstantinova, který byl vítězem nad veškerým pohanstvem, má troje klenutí, a jest vyšší než slávobrána Titova, který přemohl toliko jeden jediný národ.

Na hlavním klenutí lze čísti po jedné straně:

LIBERATORI VRBIS.

„Osvobodileli Říma“.

Po straně druhé:

FUNDATORI QUIETIS.

„Zakladateli pokoje.“

Nad římsou po obou stranách pomníku jest týž vždy stejně památný nápis, který hlásá, že panovník křesťanský *s pomocí Boží* zvítězil:

IMP. . CÆS. . FL. . CONSTANTINO . MAXIMO . P. F.
AVGVSTO
S. P. Q. R.
QVOD . INSTINCTV . DIVINITATIS . MENTIS
MAGNITVDINE . CVM . EXERCITV . SVO
TAM . DE . TYRANNO . QVAM . DE . OMNI . EJVS
FACTIONE
VNO . TEMPORE . JVSTIS . REMPVBLICAM . VLTVS
EST . ARMIS
ARCVM . TRIMPHIS . INSIGNEM . DICAVIT.

„Vládnoucímu císaři Flaviu Konstantinovi Velikému, senát a národ římský věnoval tuto slávobránu, poněvadž z vnuknutí Božího, svou velkomyslností pomstil ve spravedlivé válce republiku, zbaviv ji tyrana i všech jeho náhončích.“

A tyto tři pomníky, na které jsem se právě díval, jsou zbudovány v tomže čase a v téže době, kdy sběhly se ony události, o kterých nám samy vypravují. První dva pomníky nejsou sice nikterak záhadné, ale třetí svědčí o události, která jest tak jasná jako slunce.

Jsou od sebe vzdáleny asi na padesát kroků, a barbaři, kteří tak mnohé pomníky zničili, dovedli jich ušetřiti! Připojíme-li k nim Pantheon Agripův, shledáme, že všechny budovy starého Říma, dosud nejlépe zachovalé a v celku neporušené, jsou právě ony, které jsou svědky velikých dějů křesťanských. Zdaž nespatřujeme ve výminečné zachovalosti těchto pomníků prst Prozřetelnosti Boží? Kterak nemáme při podobném divadle padnouti na kolena a zvolati z hloubi srdce svého: „Věřím a vyznávám všecko, cos Ty, ó Bože, zjevil!“

Veliké trosky římské, pozorujeme-li je očima víry a rozumu, jsou nadmíru výmluvné: i nejmenší z nich hlasitě k nám mluví. Bůh i člověk potkávají se tu navzájem; neboť vítězné křesťanstvo a přemožené pohanstvo máme všude před očima. Dílo lidské, totiž staré město Romulovo a Removo, ukazuje na všech stranách směsici chrámů, paláců, vodovodů, zkomolených pomníků, které z polovice ještě stojí, z polovice pak jsou sem tam rozházeny bez ladu a skladu. Dílo božské, totiž Řím sv. Petra a Lva XIII., září povždy mladostí, ačkoliv Kapitol již mnohem déle jest korunován křížem kalvárským nežli orlem císařským; Řím křesťanský pne tiše k nebesům své věže chrámové, ovládá, chrání, brání a zakrývá svým ochranným štítem vše, co zachovati chce Bůh z Říma starého.

Všude vidíme, kterak zbytky z dob pohanských utíkají se pod ochranná křídla náboženství křesťanského, aby se zachránily před úplnou zkázou. Jako zajatci přijímají všechny možné podmínky, jen aby se zachovali při životě, tak všechny slavné památnosti starého Říma podrobují se libovolnému upotřebení, jsouť z nich chrámy křesťanské, náhrobky mučedníků, sloupy, podstavce, nízké práhy, ano i dlažby v domě

vítězově. Stačí jim, dotkne-li se jich toliko prstem dcera nebes t. j. náboženství křesťanské, a již jsou spokojeny; jestiť to pro ně rukojmím nesmrtelnosti. Zdá se, že vzpomínají si na barbary a jejich strašná kladiva, jejichž jizvy až dosud nosí. Aby unikly častému pustošení, dýchají pod ochranou nynější své matky, Církve svaté, jejíž krví se napájely za doby své slávy.

Ó jak často zastaví se cestovatel katolický před obelisky, které byly kdysi postaveny vládcům světa, když čte na spodku tyto nápisy: *Postaven Augustovi, Marku, Aureliovi, Trajanovi*; a poněkud výše: Znovu vztýčen od Sixta, Klementa, nástupce rybáře galilejského, a když na samém vrchu vidí se skvíti sochu sv. Petra, sv. Pavla, Panny Marie a sv. Kříže! Nemýlím-li se, shledáváme tu pohromadě dějiny a umění básnické. Ano, shledáváme tu ještě více; tato dvojí podívaná na porážku a na vítězství, která se nám naskytá za každým krokem, jest velmi poučnou pro srdce. Kdo jest ducha vážného, vidí a poznává tu dokonale nicotu lidskou a podivuhodnou vznešenosť Boží. Nuže, páni cestovatelé, umělci, poutníci, a kdožkoli jste, jestli-že při pohledu na pomníky římské tyto dva pocity ve vašem nitru se spojí za tím účelem, abyste nelpěli na tom, co pomíjí, nýbrž abyste přilnuli k tomu, co nepomíjí, tenkráte stali jste se lepšími a můžete s uspokojením říci: Viděli jsme Řím, pakli ne, tož nikoliv.

20. prosince.

Meta sudans. — Koloseum. — První dojmy. — Popis Kolosea. — Popis zápasů. — Mučednictví sv. Ignáce. — Koloseum jest kapitolem křesťanským.

Včera bylo už pozdě jíti do Kolosea; ostatně jsem chtěl teprve dnes podívati se na tento Kapitol mučedníků, a měl jsem k tomu zvláštní příčinu, o které se zmíním brzy Za překrásného počasí došli jsme až k obrovskému pomníku. Meta sudans, která se vypínala do výšky na prostoře několika kroků, upoutala naši pozornosť. Jest to zřícenina, z jejíhožto prostředku vyčnívá zeď z cihel a z kamení, podobná sloupům či mezníkům starodávných cirků; odtud pochází

také jeji jméno *Meta*. Tento uprostřed provrtaný sloup, nad nímž byla socha Jovišova, tvořil širokou troubu, z níž vytékal hojný proud vod, jakých bylo dosti v městě Césarů, a padal do široké nádržky z mramoru. Voda přitékala s hory Eskvilinu a sloužila k rozličným potřebám amfitheatru i diváků.

Konečně jsme se blížili ke Koloseu. Před touto obrovskou zříceninou, jejíž vrchol jest téměř nedohledný, člověk ustrnutím není mocen řeči a nemůže se ubrániti nikterak dvěma pocitům: pocitu hluboké nevole a ještě hlubší útrpnosti. Ejhle takových budov potřeboval národ římský, aby mohl dle své libovůle patřiti na tekoucí krev. A jaké množství krve potokem zde přeteklo! Zde tedy byli naší otcové, naši bratří, naše matky a naše sestry u víře po stech a po tisících rdoušeni a utraceni! Zde byly tyto nevinné ovečky zabíjeny! S nevyslovitelnou blažeností patřili jsme na kříž, který byl vztýčen uprostřed zápasiště. Budiž pozdraveno znamení vítězné, které stojí samojediné mezi zříceninami Kolosea, jako na výšinách Kapitolu!

Věrni jsouce svému rozvrhu, zkoumali jsme amfitheatr se stanoviska pohanského a se stanoviska křesťanského. Známo jest, že Koloseum stavěno jsouc ne místě Neronových rybníků, započato bylo Vespasianem a dokončeno Titem. Vítěz nad Jerusalémem chtěl, aby při stavbě pracovaly bez ustání dítky Abrahamovy, které s sebou přivedl do zajetí. Praví se, že dvanáct set Židů zahynulo vysílením, zajisté bylo to obzvláštní určení národa tohoto, který stavěl svým utiskovatelům Koloseum na západě a pyramidy na východě! Dílo ukončené zasvětil Titus svému otci Vespasianovi tím, že dal v něm konati hry po sto dvacet dní, při nichž bylo pět tisíc dravých zvířat a asi deset tisíc gladiátorův.

Koloseum tvoří okrouhlou budovu obrovskou, která má zvýší sto padesát sedm stop a v obvodu 1641 stop. Dříve než jsme vkročili do vnitř, obešli jsme Koloseum zvenčí, a to jest dle mého mínění nejlepší způsob, kterého by měl každý užiti, kdo je chce dobře seznati a prozkoumati. Tři věci upoutaly z počátku naši pozornosť: způsob stavby, sloupořadí a brány. Spodek z kamenných kvádrů neb balvanů, ostatek pak ze širokých cihel pevně maltou spojených: to jest obyčejnou soustavou starých staveb římských. Avšak tak tomu není u Kolosea. Od základu až do vrchu jest tato

obrovská budova z kamene Tivolského, který jest jako mramor tvrdý a při tom ohňovzdorný. Hned v přízemí po stranách shledáváme dvoje okrouhlá sloupořadí, která jedno vedle druhého táhnou se kolem celé budovy. Zevnější sloupořadí sloužilo buď za vchod, buď bylo ve spojení se sloupořadím vnitřním, aneb konečně se schody, které vedly ke sloupořadím hořejším. Těmito procházely zástupy diváků a dlouhými chodbami opět vycházely na stupně amfiteatra (*vomitoria*). Zevnější sloupořadí měla dvojí účel: za velkých paren chrániti před úpalem, v čas deště chrániti před zmoknutím. Nad těmito zevnějšími sloupořadími bylo postaveno ještě několik jiných, při kterých k vůli okrase zastoupeny byly všechny slohy stavitelské.

Sloh *dórský* poskytoval pilíře nižší s oblouky a sloupy polovypuklými. Sloh *jónský* stvěl se v obloucích hořejších a na pilířích beze sloupů. Na třetím místě byl sloh *korintský*. Jsa ušlechtilejší než oba prvější vyjímá se půvabně a velebně při klenutích a při pilířích sloupořadí hořejšího. Odtud pak až do vrchu viděti jest toliko veliká okna se spojenými pilíři slohu *smíšeného*. Mezi těmito širokými okny jsou kamenné podložky, na kterých spočívaly dřevěné trámy obložené pozlaceným kovem a určené k tomu, aby se na ně mohlo upevniti *velarium*. Konečně veliký výklenek, z něhož zbývá jen několik trosek, věnčil ohromnou tuto budovu.

Brány Kolosea jsou dvojího druhu: veliké a malé. Na obou koncích okruhu otvírají se dvě veliké brány, které tvoří dva oblouky neobyčejné krásy a velkolepých rozměrů. Brána vedoucí na Forum jest poněkud menší než druhá. Všeobecně se za to má, že první pouštěni bývali gladiatoři a nešťastní odsouzenci k roztrhání dravou zvěří. Druhé brány, která jest obrácena ke kostelu sv. Jana Lateránského, užívalo se ku dopravě strojů, listnatých stromů a jiných velikých mašinerií potřebných při některých hrách. Tím se také vysvětluje jejich zdánlivá nepravidelnosť.

V pravo i v levo od obou hlavních vchodů tvoří osmdesát jiných bran nepřetržitou řadu kolem celého amfiteatru; jimi vcházeli diváci. Jsou několik stupňů výše nad půdou a mají dosud na hořejší části klenby řadová čísla, která každé třídě občanů poukazovala na bránu, kterou by se snadněji dostali na své místo a zamezili všeliký zmatek. Na průčelí, které směřuje k oblouku Konstantinovu, jest jedna

brána bez čísla. Brána v pravo jest poznačena číslem XXXVII., brána v levo číslem XXXVIII. Jest patrno, že prostřední brána byla při číslování pominuta. Stalo se tak snad nevědomky? To sotva, a nikdo tomu též nedává víry; která jest tedy příčina tohoto opomenutí? Zkoumáme-li pozorněji, přijdeme k tomu náhledu, že to byla brána císařská. Poloha paláce Césarů na hoře Palatinu, okrasy, kterými zdoben jest průchod spojený s touto branou, veliká síň, kterou končí se tato chodba, to všechno nasvědčuje oné domněnce učenců.

Mezi těmito branami jsou ještě jiné dvě, které nesmím opomenouti. Jedna nazývala se *Sandapilaria* či *Libitinalis*, brána Mrtvých; druhá *Sanavivaria*, brána Živých. Jest třeba věděti, že při Koloseu, jako vůbec při každém amfitheatru, byla pochmurná a děsná kůlna: *spoliarium*. Představme si velikou síň, do níž železnými háky vláčeny byly mrtvoly lidí i zvířat při hrách zabitých, jakož i těla nešťastníků na smrt raněných, kteří dobíjeni byli palicemi a sekyrami *konfektorů*. Tito všickni vycházeli branou Mrtvých. Kteří byli zbraněmi zápasníků neb zuby dravců jen lehce poraněni, odcházeli branou Živých.

Každý tedy, kdo vstoupil do Kolosea, vyšel buď branou živého těla, Sanavivaria, buď branou umrlčích rakví, Sandapilaria*). Nahlédneme-li dovnitř, přijdeme k té domněnce, že spoliarium bylo u brány východní. Abych ničeho neopomenul, připomínám, že nedaleko odtud byla podloubí, kde měly své příbytky dvorní nevěstky. Místo pro hříšné rozkoše, a hned vedle spoliarium, kde byly nahromaděny mrtvoly, ejhle, toť v pravdě společnost pohanská!

Dříve než jsme vkročili do Kolosea, vzpomněli jsme si, že sloužilo netoliko k zápasům mezi lidmi a dravou zvěří, nýbrž také ku námořním bitvám. Avšak kterak natekla voda do arény? Brzy jsme se toho dověděli. Kráčejíce za zkušeným průvodčím, přišli jsme až ke svahu hory Celia v nepatrné vzdálenosti od kostela sv. Jana Lateránského. Patrně jsme

*) Známe-li toto zařízení, porozumíme pak snadno některým událostem ze života sv. Felicity a svaté Perpetuy. Dočítáme se totiž, že lid nechtěl, aby byly vydány novým mukám; a proto byly odvedeny do brány *Sanavivaria*, kde na ně čekal na víru obrácený Rusticus.

viděli, že tam bylo kdysi zemí hýbáno. Dle znalců starožitností byla zde veliká nádržka na vodu. Naplněna býti mohla snadno vodovodem Klaudiovým a spojena byla širokými a dosud znatelnými rourami s amfitheatrem; v jistých vzdálenostech skopány byly splavy, které v okamžiku vytvořily prudkou bystřinu, a tato za několik minut proměnila arénu v jezero. Voda tam mohla zůstati, jak dlouho potřebí; neboť půda byla mramorem dlážděna pomocí nepromokavé malty a pokryta tlustou vrstvou písku.

Když jsme konečně vstoupili do strašného Kolosea, jakási hrůza nás obešla. V amfitheatru rozeznáváme *arénu* čili zápasiště, *podium*, *stupně* a *terasy*.

Zápasiště, *arena*, *cavea*, jest prázdný prostor, ve kterém zápasili lidé i zvířata. Uprostřed stál sál pohyblivý, na němž obětováni byli lidé, když konaly se hry ku poctě *Joviše Latiala*.*)

Na místě, kde býval tento oltář, vypíná se nyní kříž božského Spasitele. První věc, kterou učiní cestovatel, jest, že padne nice na tvář svou; neboť jest ovládána duše jeho touto první upomínkou i mnohými jinými, jakých na tisíce vynořuje se na místech těchto. Aréna Kolosea má 285 stop délky, 182 šířky a 748 v obvodu. Asi na patnáct stop zvýší jest pokryta pískem. Částečně nechtěli papežové, aby půda, napájená kdysi krví mučedníků byla šlapána nohami cestovatelů a zvědavců, částečně bylo tohoto opatření třeba ku zachování zřícenin.

Okolo arény prostírá se *podium*, které jest obloženo mramorem a má asi osm stop výšky. Skládalo se z mramorových desek, které byly pevně zazděny, a ze sloupů majících podobu pilířů. Na okraji byla těžká mříž ze železa opatřená ostrými ostny, a nakloněná poněkud do arény. Na hořejším konci této mřížky byly upevněny kusy dřeva točící

*) Věc, jíž tak málo jest si všímano, a která přece povšimnutí zasluhuje. Tato veliká divadla v Cirku i v Kolosen byla slavnostmi náboženskými neb aspoň po nábožensky byla zahajována. Dle zásady *ab Jove principium* jednalo se v životě veřejném i v soukromém. Řím pohanský jí sice nesprávně užíval, avšak aby náboženství bylo sprostředkovateiem naším v životě obecném. toť zajisté zásadou dobrou a povinností svatou. Za nynější doby nemíchá se náboženství u nás do ničeho. Byli-li tedy všickni velcí národové, jakož i všickni velcí mužové náboženstvím prodchnuti, co jest třeba o nás mysliti, co jest třeba od nás očekávati?

se na hřídelích, tak že zvíře, které se chtělo zachytiti, bylo okamžitě na zem povaleno. Tato opatření dála se k vůli bezpečnosti diváků.

Kráčíme-li kolem arény, spatřujeme v jistých vzdálenostech pod podiem veliké otvory, které jsou uzavřeny silnou mříží železnou. Mříže tyto zdvihaly a spouštěly se jako padací můstky u bran našich starých měst a dávaly volný průchod zvěři, která zavřena byla v žalářích (*carceres*). Když nadešel pravý okamžik, dráždili zvířatníci (*bestiarii*) tyto strašné zápasníky oštěpy neb žhavými opalky, aby je rozzuřili a přinutili vyskočiti do arény.

Na podiu byla sedadla pro rodinu císařskou. V pravo i v levo byly stolice pro pretory, pro útlocitné vestálky a pro všechny, kdož měli právo na stolici kurulskou (sella currulis). Za podiem zdvihalo se na způsob veliké podkovy několik řad stupňů, které byly prořízнuty chodbami; kolik bylo chodeb, tolik bylo oddělení stupňových, která šířila se tou měrou, kterou stoupala do výšky: odtud dostalo se jim pojmenování *cunei* t. j. klíny. Na prvních čtrnácti stupních seděli senátorové, římští rytíři, cizí vyslanci a nejpřednější úředníci. Ostatní stupně byly určeny pro jiné římské občany.

Paní římské, které seděly na nejvyšších stupních, tvořily rozkošný věnec kolem celého amfitheatru a mohly se pohodlně dívati nejen na zápasníky, nýbrž na ostatní své spoludiváky. Stupně pokryty byly buď deskami neb nádhernými poduškami, aby mohli všickni, mužové i ženy, dívati se na vraždění svých bližních, sami však aby ani za vlas neutrpěli na svém zdraví.

Avšak to ještě nedostačovalo; s vůní krve měla se mísiti vůně voňavek. Od podia až po terasy vznášely se tu a tam roury ze zlaceného kovu, z nichž prýštily se voňavé vodičky a padaly jako jemná rosa na přítomné diváky. Byla to obyčejná směsenina šafránu s balsámem; dosud ještě rozpoznati jest místo, kudy roury se vedly.

Terasa tvořila širokou prostoru, která byla obemknuta chodbou se zábradlím a poskytovala místa pro dvanáct tisíc diváků. Odtud, jak jsem se již zmínil, vyčnívaly četné trámy, na nichž upevněny byly provazy a kladky k otvírání a zavírání velaria. *Velarium* byl nesmírný závoj purpurový, posetý zlatými hvězdami, kterým se zakrýti mohl celý amfitheatr, tak že nabývel podoby vojenského stanu. Velarium

bylo okrasou divadla a sloužilo ku zotavení diváků, chránic je před úpalem slunečním. Množství mladých námořníků, po většině z Numidie, stálo u lan, a spouštěli i vytahovali je s podivuhodnou rychlostí.

V Koloseu bylo místa pro osmdesát tisíc osob jak na podiu tak na stupních; přidáme-li k nim oněch dvanáct tisíc na terase, budeme míti dohromady téměř sto tisíc diváků, nepočítaje v to služebné duchy. Připomeňme sobě, že Koloseum má 157 stop výšky a 1641 v objemu a potom si představme, můžeme-li, jakou podívanou poskytovala budova tato, když slunce římské paprsky svými jasně ozařovalo velkolepý stan z purpuru posetý zlatými hvězdami, který se nad budovou vznášel, jakož i rozsáhlé zdi z hlazeného mramoru, obohaceného řezbami, sloupy, sochami a okrasami rozličného druhu! Netažme se ani, co stál tento obrovský pomník. Staří spisovatelé odpovídají k této otázce toliko, že Titus vlil do stavby této řeku zlata. Byli by dobře učinili, kdyby byli podotkli, že vlil do ní i proudy krve a slzí.

Koloseum jest zosobněním starého Říma v posledních třech stoletích svého rozkvětu a to jak svými rozměry a nádherou při ozdobách, tak přirozenou povahou divadel v něm konaných, jakož i zběsilostí za těmito hrami, kterou prozrazoval veškeren lid od císaře až do otroka. Kdo je důkladně prozkoumá, ten dívá se tehdejšímu světu tváří v tvář, ten nahlíží do samé domácnosti, v níž objasňují se nám zprávy u jednotlivých dějepisců roztroušené o neuvěřitelných tajnostech života pohanského.

Těmito myšlénkami jsme byli zaujati, když vstupovali jsme z arény na podium. Posadili jsme se na totéž místo, kde býval kdysi císařský pavilon, abychom si mohli živěji představiti, co se dálo v Koloseu za dob pohanství. Vzpomeňme si též, že máme dnes 20. prosince, poslední to den svátků *Sigilarii*, kterými oslavovali Římané konec roku. Nuže, kdybychom v onen den, léta jedenáctého panování Trajanova byli přítomni v amfitheatru, co bychom byli aspoň částečně viděli? Byli bychom viděli, že:

Aréna, která nyní pokryta jest pískem, tenkráte posypána byla na tlusto rumělkou. Viděli bychom, že oltář Jovišův jest okrášlen; nádoba krevní a posvátný nůž lesknou se na třínožce, která jest zahalena kouřem. Nad našima hlavami spouštějí se lehce po provazích *manualové*, kteří upra-

vují kladky a připravují voňavky. Pod námi slyšeti jest řev lvů, pardálů a medvědů, tak že se celé Koloseum otřásá. Brána císařská se otvírá; napřed jde prétor oděn jsa pláštěm purpurovým, který má připjat na ramenou zlatým knoflíkem; když vystoupí na podium, zaujme čestné místo, neboť císař meškápávě na východě. Za nim kráčejí vestálky bíle oblečené a senatorové v plášti bílém zlatem vyšívaném. Všechna podloubí jsou otevřena, osmdesát tisíc diváků sedí na stupních amfitheatru, dvanáct tisíc pak stojí na vysoké terase. Římské matrony a jejich dcery v záři diamantů, purpuru a zlata tvoří mezi prvním a posledním sloupořadím oslňující věnec kolem amfitheatru. V krátké době nastane veliké ticho; kněz Joviše *Latialského* vstoupí branou, která směřuje ku slávobráně Titově. *Pontificius*, *) kterého drží pretoriáni, stojí u oltáře. Ihned na to položen jest na oltář, *Flamen dialis* uchopí se nože, oběť svou zabije, Joviš jest uspokojen a hry mohou započíti.

Brzy zavzní hlučná hudba, a pod branou, kterou byl vešel kněz, objeví se ozbrojeni lovci (*venatores*), aby bojovali se zvěří. Postaví se do dvou řad s bičíkem v ruce, a každý šlehne jedenkráte do nešťastníků, kteří přecházejí nazí uprostřed nich; jsou to *bestiarii*, kteří byli určeni na pospas dravé zvěři. Není je možno spočítati, tak jest jich mnoho! Většina z nich jsou ubozí uprchlíci, zajatci ve válce, křesťanky, mladé dítky i starcové stářím sešedivělí. Před nimi jde hlasatel, který s nimi obejde arenu kolkolem, a oni zastaviše se před stanem císařovým, ukloní se a provolají: *Caesar, morituri te salutant.* „Císaři, jdoucí na smrť pozdravují tebe.“ **)

Zatím dělí se zástup na menší tlupy; neboť nemají býti zardouseni všickni najednou, aby diváci se mohli déle na ukrutnostech kochati. Ti, kteří mají první umříti, jsou přivázáni ku sloupům nebo zamotáni do sítí. Ostatní jsou zatím dáni do doupat pro zvířata. Všickni diváci jsou netr-

*) Lidská oběť.

**) Místo tohoto hesla dávali křesťané soudcům přísná napomenutí. Mučedníci kartaginští kráčejíce kolem balkonu prokonsula Hilariána, oslovili jej takto: „Ty nás soudíš na tomto světě, Bůh tě souditi bude na onom.“

pělivi a nedočkavi. A k neuvěření! Vestálky samy dávají znamení ku vraždění. Mříže se pozvednou, a již lvi, medvědi, pardáli a tigři, dražděni a páleni jsouce od gladiatorů, vyřítí se zuřivě do amfitheatru. A ejhle, již hlavy, ruce a nohy rozedrané, a vnitřnosti rozsápané potřísňují krví arénu a podium. Lid napájel se první krví, avšak ještě není opojen; a to on si žádá.

V zápasu se pokračuje, tak že na každou tlupu ubožáků přijde řada. Nastává živější a příjemnější vzrušení; senát, vestálky, matrony a všickni diváci dožadují se nových dravců, nových obětí. Avšak seznam ubohých obětí jest již vyčerpán; není již těl lidských k rozsápání, není již krve k ukojení obecenstva.

Avšak, co to pravím? Nejsou-li zde bestiarii, zbývají gladiatoři; upraví se jim místo. Lvi a pardáli zalezou do svých brlohů. Konfektoři pomocí železných háků odklidí mrtvoly do spoliaria. Dva z jejich náčelníků přecházejí po prostoře, která jest určena pro mrtvoly: jeden se nazývá Merkur, druhý Pluto, poněvadž nosí odznaky těchto božstev. Merkur dotýká se holí žhavou mrtvol, aby poznal, zda nejeví ještě známky života; Pluto dobíjí palicí nešťastníky, kteří nemají naděje na uzdravení. Když konfektoři se vzdálí, přijdou na arénu mladí a krásní otroci, ozdobně ošacení, kteří pokrvácený prach hraběmi převracejí.

Mezi tím, co se toto děje na aréně, vytryskují na všech stranách uměle zařízené roury voňavou rosu na diváky, která občerstvuje vzduch a ostrý zápach z krve zapuzuje. Jako obrovský vějíř mihotá se nad hlavami velarium vyšívané zlatem; za průvodu nesčetných hudebních nástrojů provozují se písně, a na sta šašků v nejpestřejším oblečení a roztodivnými posuňky baví se lid, který nemůže se dočkati nových zápasů.

Konečně se objeví gladiatoři; přijíždějí na vozech malovaných pestrými barvami a objedou amfitheátr; jedouce kolem stanu císařova, zvolají; *Salve, Caesar, Imperator!* *Morituri te salutant.* Na to sestoupí a rozběhnou se po areně. Šat jejich skládá se ze *subligakula*; jest to kus látky červené nebo bílé, která visí jako třepení až po stehna, na bocích jest vykasána a kolem těla upevněna skvostným pásem měděným, uměle spracovaným. Vysoký podpatek z modré kůže neb střevíce z bronzu, *ocrea*, jest jejich obuví; ostatní tělo

jest úplně obnažené. Za zbraň měli jedni malý kulatý štít, *parma*, trojzubec a síť; jsou to síťaři, *retiarii*; druzí měli zakřivený srp, kulatý veliký štít, *clipeus*, a přilbici s červeným chocholem neb rybou za okrasu; jsou to *mirmillones*, po většině naši nešťastní krajané. *Laquearii* jsou ozdobeni lanem, kterým hledí jeden druhého zardousiti; ku sebeobraně mají pouze měděný štít. Onino, které vidíme ozbrojeny mečem, na pravém rameni s modrými pruhy, kdežto levé rámě ozbrojeno jest štítem, hlava pak okřídlena jest modrou přilbicí, na níž vlá červená hříva, to jsou praví gladiatoři čili mečovníci. Jedni jsou pěšáci, druzí se projíždějí na koních.

Dvojzápasníci, *dimacharii*, nemají zbraně ochranné ani štítu, avšak za to dva meče, v každé ruce po jednom. Vozataji, *essedarii*, bojují na vozích, které táhnou otroci. *Andabati* jsou oni ubožáci, kteří bojují se zavázanýma očima. Tyto rozličné druhy gladiatorů nezápasí všickni zároveň, nýbrž střídavě svádějí zápasy každý zvlášť: změna ve způsobech umírání a usmrcování zvyšuje ještě rozkoš tohoto otupělého obecenstva.

Co jest to opodál za tlupa, která počíná zápas zdánlivým křižením oštěpů a klidně rozhlíží se po amfitheatru? Což neznáte gladiatory, zvané *auctorati*, kteří v šanc vydali svůj život, aby se mohl lid pobaviti pohledem na jejich smrť? V tlupě této, která brzy počne tuhý boj, jsou zápasníci, kterým se říká *sine missione*; a z těch nepřežije zápas ani jeden, všickni do jednoho vezmou za své. Při oznamování her nikdy se nezapomnělo udati, zda zápas bude *sine missione*; oznámení takové bylo lákadlem pro obecenstvo. Trouby zavzněly, zápas započal. Meče se křižují, oštěpy rachotí a krev teče proudem; lid však zdvihá se zlostí ze sedadel. Co jest toho příčinou? Příčinou toho jest, že gladiator jeden chce protivníka svého udeřiti do hlavy.

Ten bídník! Což pak neví, že rány takové přivozují obyčejně okamžitou smrť? A co to za radosť, viděti umírati člověka, který se bolestí křečovitě nesvíjí? Zabiti gladiatora jednou ranou, bylo tolik, jako nepřáti Římanům rozkošného divadla. Zatím zápas stává se živějším, avšak ještě není lidu po chuti. Celý amfitheatr jest rozhořčen a zhanoben od gladiatorů, kteří zabijejí jeden druhého z útrpnosti a kteří vesele neumírají. Bezuzdná zuřivosť propukne proti těmto nešťastníkům; strašná ukrutnosť oživí všechny obličeje a výkřiky děsné otřásají Koloseem. Obecenstvo, ano i samy vestálky povstávají se sedadel, dupají zuřivostí a počínají si tak hrozivě, tak strašně, tak křečovitě, jako by chtěli již samy sestoupiti do arény a rozsápati ony ubožáky, kteří jim zavdali příčinu k jejich svrchovanému hněvu.

Avšak vizte, co jsou ti mužové, kteří se vyřítili ze zadní části arény? Jsou to dodavatelé masa gladiatorského; tito vrhají se na stádo bojácných zápasníků s řemeny a pruhy, a pomocí žhavého ohně se podaří dodati jim poněknd směloslí. Lid mstí se za jejich zbabělosť, odsoudiv všechny k smrti; toliko dvěma nebo třem dostává se milosti v podobě prutu a čepice propuštěnců. Nadarmo pokoušejí se ostatní odložiti zbraň a obměkčiti soudce své; tento pokorný a bázlivý způsob, kterým doprošují se života, zdvojnásobňuje rozplamenělou nenávisť proti nim. Nejenom že všichni zahynou (a při hrách Trajanových zahynulo jich deset tisíc), nýbrž lid v ukrutnosti své boje se, aby některá oběť netvářila se toliko na oko mrtvou, káže těla obrátiti a znova do těchto bezcitných a krvácejících mrtvol sekati.

A tento ponenáhlý a rozmanitý zápas udržoval diváky v ustavičném napjetí a vzbuzoval rozkošné pohnutí mysli. Dříve nežli následovala smrť, musel býti každý několikráte těžce poraněn, a to vše muselo se díti s půvabností a dle přísných pravidel o zápasu.

Po každé hluboké ráně, po každém zavrávorání některé oběti ozývá se po celém amfitheatru volání: *Hoc habet, hoc habet*! „Ten dostal, ten dostal!“ a v pravdě ďábelská, pekelná radosť ozařuje obličeje všech. Padlý nešťastník se ještě jednou pozvedne, a pokleknuv na jedno koleno, prosí pokorně o milosť, aby mu byl darován život; vítěz jeho stojí před ním vzpřímen a rozhlíží se po amfitheatru, aby vyslechl rozsudek lidu. Zdvihá-li obecenstvo palce vzhůru, jest nešťastník zachráněn; tiskne-li palce dolů, jest odsouzen a musí umříti. Avšak smrť jeho musí býti pro diváky novým a rozkošným požitkem.

Každá podobná oběť u nohou svého protivníka překocená takovým způsobem, že umělci ostýchali se pád tento zobraziti, musela chytiti konec meče vítězem jí podaného, nastaviti hrdlo a sama udati směr ráně, která měla konec

učiniti životu jejímu. *) Výkřik radosti pozdraví každý takový výkon. Radostné výkřiky ozývají se i z místa, kde měly svá sedadla vestálky. Jest viděti, kterak tyto jemnocitné a pokorné panny povstávají při každé ráně, kterak jsou u vytržení po každé, když vítěz stápí meč svůj v hrdle přemoženého, a počítají, z kolika krvácejících ran zavlažována jest aréna.

Pohřební trouba zavzní znova, a brána Mrtvých se otevírá, aby vpustila několik set mrtvol krvavých a zkomolených. Sličtí otroci již po třetí převracejí písek v aréně. Zápas mezi lidmi byl u konce. Lid však ještě není spokojen; jest žádostiv nových požitků, totiž krve a jen krve, leč jiným způsobem prolité: stane se mu po vůli. Zatím drážděny jsou hnusné čivy duševní, které by jinak ochably. Otroci nádherně odění přinášejí konev se žhavým uhlím. Lid četl kdysi o Muciu Scaevolovi, kterak za živa si dal upáliti ruku; avšak lid podobného Scaevolu chce také viděti, poněvadž při takové podívané lze kochati se v ukrutnostech. Nešťastník, který veden jest od pretoriánů, jest přinucen vztáhnouti a držeti ruku nad palčivým ohněm. A za tou příčinou obečen jest v šat napuštěný sirou, *tunica incendialis*, kterou dva pochopové s hořícími smolnicemi při nejmenším zdráhání chystali se podpáliti.

Mezi tím, co napájel se lid výparem z lidského masa, byly dokončeny přípravy k honbě. Zástupy *bestiariů* vstoupí do Kolosea západní branou, kdežto z brány velké vycházejí na arénu pomocí neviditelného stroje hory porostlé křovím a travou. Ze všech stran pak náhle vyskočí lvi, medvědi, pardáli a bizoni. Krveprolití počíná znova, krev teče velikými potoky, načež následuje zběsilá bouře pochvaly. Brzy na krví zbroceném prachu arény leží na sobě jeden přes druhého, lidé i zvířata. Vše jest mrtvo až na několik alpských medvědů a lvů z Numidie, kteří opanovavše bojiště, vyhledávají pro sebe mezi mrtvolami nové oběti. Konečně jest tato dravá zvěř nasycena krví a masem lidským, leží v aréně a ohryzuje na polo rozdrcené kosti několika nebožtíků.

A proč pak ještě není zavřena do svých doupat? Proto,

*) Senec., Ep. 50. — Svatá Perpetua byla přinucena tak učiniti.

poněvadž má poskytnouti nové divadlo, které má povzbuditi ke hlučné radosti a křečovitému smíchu, jak senát a vestálky, tak ostatní obecenstvo. Otrok jeden hnán jest přes arénu od jednoho konce k druhému. Na natažené dlani má vejce, které musí nésti tak, aby nespadlo. Strach, zsínalosť, úzkosti tohoto nešťastníka, pohyby lvů, jejich dunivý řev vzbuzují rozkošné pocity u všech diváků, kteří poskakují radostí, je-li zakousnut neb rozsápán ubohý vykonávatel této ukrutné hry. Zatím nastává soumrak a nenasytný lid žádá nových lidských obětí; avšak už jich není. Cože? Lid římský má zůstati bez radovánek a lvům nemá se dostati potravy? Ó nikoliv, vždyť sám císař Trajan stál se dodavatelem Kolosea. Co to, že radostný ruch nastal na všech stupních amfitheatru? Vizte onoho setníka, který střemhlav chvátá na podium, mluví s prétorem a odevzdává mu depeši císařskou.

Oznamuje *Ignáce Theofora,* biskupa křesťanů, kterého posílá císař z východu, aby byl předhozen zvěři. Jaká to radostná zvěst!

A skutečně, léta Páně 116. po Kristu, právě v den 20. prosince, kdy prohlížíme si Koloseum, připlul Ignác na lodi do Ostie. Vojáci, kteří ho střežili, měli s ním do Říma doraziti ještě před západem slunce, neboť dnes naposledy hry se konají. Mučedník stojí zatím u brány amfitheátru. Prétor povstává a předčítá lidu list císařův: „Přikazuji, aby Ignác, který o sobě tvrdí, že nosí v sobě Ukřižovaného, byl spoután a zaveden od vojínů do velkého Říma; tam ať slouží za potravu dravé zvěři a za divadlo lidu římskému.“ Dlouho trvající potlesk svědčil o radosti a vděčnosti lidu.

Ctihodný stařec kráčí vážně pod ranami lovců, kteří jej tlačí na arénu. Sotva že jej zočí ony statisíce diváků, počínají znova tleskati rukama. Lvové vydávají strašný řev. Ignác padá na kolena a praví: „Pšenicí Kristovou jsem, zuby dravců ať mne rozmelou, abych shledán byl čistým chlebem Ježíše Krista.“ Domluvil, a již dva lvové vrhli se na něho a rozdrtili ho okamžitě, tak že zbyly z těla jeho toliko největší a nejtvrdší kosti.

Mučedník jest obětován. Ukrutníci, jste již spokojeni? Nikoliv; Řím, který právě nyní s pochoutkou pil několik kapek krve křesťanské, chce ji píti až do opojení. On chce píti ještě po celá dvě staletí a zástupy mučedníků mají ještě přijíti za Ignácem a zahynouti v amfitheátru. Ó tleskej ru-

kama, lide bláhový, dupej radostí při pohledu na jejich muka! Však ty nevíš, že jejich vítězná smrť otřásá tvými oltáři a brzy že ve prach povalí i tvůj Kapitol i tvé Koloseum!

V době této vidíme mezi těmito slavnými reky, kteří jeden za druhým přišli na arénu, Eustachia, který byl za Tita setníkem při obléhání Jerusaléma, za Hadriána pak velitelem vojsk římských; s ním jeho manželku a dva syny, ušlechtilé to ratolesti staroslavných rodin; proslavené panny Martinu, Titianu a Prisku, všecky tři dcery konsulů a senatorů; senatora Julia; syna senatorova Marina; biskupy Alexandra a Eleutheria; knížata perská Abdona a Sennona; dvě stě vojínů najednou a nesčíslné množství reků a rekyní rozličného věku a z rozličných krajin. Jejich vítězstvím proslaven byl tento Kapitol mučedníků.

Koloseum poskytuje nám hojnosť vzpomínek, dojmů a nauk světských i náboženských. Kdo mi bude tudíž zazlívati, otážu-li se, kde že jest pod nebem kniha výmluvnější a důkladnější?*)

---

*) Abychom si učinili dokonalý pojem o Koloseu a o společnosti pohanské, která si je zvolila za svůj stánek, jest nám připomenouti, že, nedostačoval-li ku hrám den, prodlužovány byly hry až do noci. Koloseum osvětlováno bylo nesčetnými pochodněmi; výjevy krvavé počínaly se znova, opakovaly a prodlužovaly se po dva, tři až pět dní a nocí bez přestání.

V amfitheatru se i jídalo; rytíři římští, senatorové, ano i matrony přestrojené za gladiatory sestupovaly do arény, a nebezpečí, do kterého se vydávali tito vznešení zápasníci, zdvojnásobňovalo radosť diváků. Po zápasech na pevnině následovaly bitvy námořní; někdy byla aréna naplněna vínem místo vodou, a mnohdy 36 krokodilů s několika nosorožci bojovalo proti gladiatorům na lodích.

Dle výpočtu strávil tento lid, který zaujímal první místo mezi národy, dvě třetiny roku v divadle, v amfitheatru a v cirku. Z toho můžeme seznati pravý význam onoho bezectného hesla: *Duas tantum res unxius optat, panem et circenses.* Z tohoto pak, co dále budu vypisovati, můžeme si učiniti pouze slabý pojem o zběsilé chtivosti, kterou naplněni byli Římané pro krvavá divadla. Poněvadž nemohli nikterak býti bez zápasů gladiatorských, stavěli amfitheatry ve všech důležitějších městech své říše, zaváděli je při hostinách a chvátali k nim s větší horlivostí, než-li do komicií.

Ciceron jako konsul byl nucen dáti zákon, který prohlašoval za neschopného každého kandidáta, jenž by byl před volbou lidu slíbil dar sestávající z gladiatorů; a v tomto případě měl kandidát téměř zajištenou většinu hlasů. Vítězové, edilové, čelní úředníci, bohatí občané a především císařové, chtěli-li se lidu zavděčiti, nesměli skrbliti gladiatory. Z počátku bylo jich dáváno padesát, později tři sta až sedm set dvojic. Trajan daroval jich deset tisíc; nelze spočítati oněch, které darovali Titus, Domicián a Heliogabal.

Někteří z těchto korunovaných netvorů byli takovou náruživostí zaujati pro tyto hrůzyplné slavnosti, že hned z rána sestupovali do amfitheatru, a v poledne, kdy ostatní lid šel k obědu, oni zůstali na svém místě; a nebylo-li dostatek gladiatorů, přinutili k zápasu každého, kdo jim přišel první na ránu. Julius César neostýchal se dělati ze sebe lanistu národa římského; na své vlastní útraty vydržoval školy pro gladiatory. Augustus převzal ústav tento do své správy a císařové měli k uchlácholení lidu vždy dostatek gladiatorů pohotově. Váleční zajatci, zločinci, uprchlí otroci nebyli by nikdy postačili k tak nesmírné spotřebě obětí lidských; proto měli křesťané této potřebě odpomoci.

Posuzujme jen tyto krvavé půtky, které se protáhly po pět století, dle počtu živé zvěře, která odvedena byla do arény. Přivedeno bylo sem na statisíce medvědů, leopardů, nosorožců a divokých turů ze všech končin světa. Scipio Nasica a P. Lentulus poskytovali ke svým hrám na 60 pantherů a čtyřicet jiných zvířat buď slonů neb medvědů. Skaurus daroval 150 pantherů; Sulla sto hřívnatých lvů; Pompejus šest set lvů, z nichž bylo 315 s hřivami, 410 panthérů a dvacet slonů; César 400 lvů; Drusus dvacet slonů; Servilius 300 medvědů a tolikéž zvířat z horkých krajin afrických; Titus 5.000 zvířat na jediný den; Trajan 10.000 při jedněch hrách; Domicián 1.000 pštrosů, 1.000 jelenů, 1.000 kanců, 1.000 položiraf a jiných přežívavců.

K uhražení nákladu na hry ukládány byly veliké daně peněžní po provinciích, a aby bylo dostatek zvěře, měly mnohdy daně odváděny býti v živoucí zvěři. Místodržitelové předpisovali svým úředníkům všeobecné

21. prosince.

Slávobrána Konstantinova. — Kostel sv. Klementa. — Starožitnosť, prvotná podoba. — Konsul Flavius Klement. — Ubohý mrzák. — Knihovna. — Prodavači starých knih. — Žebráci. — Ukázky obyčejů.

Ostatky sv. Ignáce byly sebrány s uctivostí od bratří, kteří jej doprovázeli na cestě z východu, a přineseny u vítězoslávě do Antiochie. Později byly přeneseny zpět do Říma a uloženy ve velebném kostele sv. Klementa, který stojí několik kroků od amfitheatru. Abychom dovršili naše včerejší dojmy, odebrali jsme se uctit vroucně tyto ostatky vele-

ctihodné. Před námi objevilo se opět Koloseum a slávobrána Konstantinova. Na bráně amfitheatra, kterou prošlo tolik hrdin křesťanských, jest nápis na desce mramorové, který nám hlásá posvátnosť míst svlažených krví našich otců.

Dle příkladu všech poutníků katolických políbili jsme ji s uctivou láskou a prosili jsme za přímluvu svatých mučedníků pro své přátely i pro sebe za stálost ve víře.

Zastavili jsme se na to před slávobranou Konstantinovou, abychom dokončili svou studii o tomto vynikajícím pomníku. Její tři oblouky jsou pamětihodny jak rozlohou svých rozměrů, tak ušlechtilostí forem. Rozestavení vypuklin a soch svědčí o neporušeném vkusu. Některé z těchto ozdob pocházejí z doby rozkvětu, jiné hlásají nám úpadek v umění. Osm sloupů z drahocenného mramoru, několik soch a obrazů veliké krásy zdobilo kdysi vítězné oblouky Trajana a Marka Aurelia; předměty ceny nepatrné pocházejí z doby, kdy byla brána stavěna.

Strakatina tato dává podnět k otázce: Měli-li umělci čtvrtého století tolik krasochuti, že dovedli zbudovati slávobránu, jejíž rozměry a všeobecná rozloha jsou naprosto bezvadny, zda smíme jim právem upírati potřebných vloh ku slušnému vyřezávání okras vedlejších? Jestliže nepostrádali

hony, jejichž výsledek odváděn byl do Říma, kamž zvířata dopravována byla s velikým nákladem; na to uzavřena byla do klecí a krmena byla ve vivariích až do té chvíle, kdy jich bylo potřeba. Zvěř tato stala se konečně tak vzácnou, že bylo zakázáno zabiti lva afrického.

Taková byla tvářnosť světa pohanského za dnů rozvíjejícího se křesťanství. Znamenitý spisovatel praví: „Dle jednohlasného svědectví vypravují se nám tyto věci někdy s nepatrnou útrpností, častěji však s schladnokrevností, ano někdy i s jásavou radostí od těch, kteří divadlům těm den po dni obcovali; bylo třeba, aby nám byl vyšším řízením dochován jistý počet amfitheater až na naše časy, abychom mohli nahlédnouti do doupěte, v němž vražděny byly nevinné oběti a do pelechů, kde lvi a tigři zavřeni byli po boku lidských zajatců; bylo třeba, abychom seznali pořádek těchto hroznych slavností; bylo třeba, abychom se dostali k lístku, který dával právo hrám těm obcovati; bylo třeba, aby starodávné vypukliny podaly nám věrný obraz o těchto děsných rozkoších, máme-li tomu všemu uvěřiti, má-li mudrc křesťanský ve vnitru lidského srdce domakati se onoho hnusného čivu, který má zálibu ve vraždě jediné pro samu vraždu, a který kochá se pohledem na krev jediné k vůli krvi.

vloh, kterak vysvětlíme si, že upotřebili soch naprosto hotových? Čím vysvětlíme si obzvláště, že senát, tento přísný strážce veřejných pomníků, dovolil, ano rozkázal zkáceti slávobrány vystavené císařům, kteří byli nejdražším předmětem dětinné úcty Římanů, a to ve prospěch panovníka, jehožto vládu z polovice pohanská říše spíše trpěla než milovala? Pro tuto nesrovnalosť máme toliko jednu vysvětlivku. Při slávobráně Konstantinově, jako při mnohých kostelech v Římě chtěla tomu Prozřetelnosť Boží, aby pomníky samých pronásledovatelů poskytli látku ku budovám, jejichž účelem bylo zvěčniti slávu jména křesťanského od pokolení do pokolení a poukázati ku oné zázračné přeměně Říma ve věčnou říši světovou.

Vysvětlení toto jest tím více odůvodněno, uvážíme-li, že senát, ačkoli jevil se býti vděčným ku Konstantinovi, přece byl dalek toho sdíleti s ním jeho náboženství. Vítězobrána, kterou dal postaviti ku poctě tohoto panovníka, podává o tom svědectví. Praví sice senát v nápisu, že syn Konstancia *přemohl tyrana vnuknutím božským, instinctu Divinitatis,* poněvadž upíráním zázraku nechtěl proti sobě lidu popuditi a vzbuditi u něho nenávisť a úsměšky; avšak toto obojetné slovo jest také jedinou poctou, kterou vynucuje pravda na shromážděných otcích. Kříže, odznaku to mnohem výraznějšího na slávobráně Konstantinově darmo hledáme. A přece nemohl se senát lépe zamluviti císaři, než kdyby byl dal na pomník vyrýti posvátné znamení, jemuž děkoval přemožitel Maxenciův za své vítězství.

Tohoto nápadného opomenutí dobře si povšimnul císař, avšak, jak dí Eusebius, neodváživ se podstoupiti otevřený boj proti předsudkům dosud pohanského senátu, dal sám vztýčiti kříž na obelisku, který byl postaven v samém středu města. Chvála a čest budiž věhlasnému Sixtu V., který obnovil onen slavný pomník, na nějž vděčnosť prvního císaře křesťanského dala vyrýti tento nápis:

HOC . SALVTARI . SIGNO, VERO . FORTITVDINIS
INDICIO,
CIVITATEM . VESTRAM . TYRANNIDIS . JVGO
LIBERAVI . ET
S. P. Q. R. IN . LIBERTATEM . VINDICANS, PRISTINÆ
AMPLITVDINI . ET . SPLENDORI . RESTITVI.

Nedostatek kříže na slávobráně Konstantinově jest vzácným úkazem o společenském postavení říše v této době přechodní. Císař a valná část lidu byli křesťany, avšak senát s vyšším úřednictvem zůstal pohanským.

Člověk cítí se šťasten, vidí-li v mramoru vyryta slova z listů sv. Pavla: že evangelium vzalo počátek u chudých a ne u bohatých, u slabých a ne u mocných.

Mimo tento povlovný a obtížný přechod z pohanství ku pravé víře uvedla mi vítězoslavná brána Konstantinova na mysl ještě jiné svědectví mnohem významnější, nežli které jsme právě uvedli. S podivením zajisté čteme na nápisech a na penězích prvních císařů křesťanských pohanský název velekněze: *Pontifex Maximus.* Z mnohých jiných ukázek postačí snad tato jediná, totiž nápis na mostě Cestiově u ostrova Tiberského:

DOMINI . NOSTRI . IMPERATORES . CÆSARES
FL. VALENTINIANVS . PIVS . FELIX . MAXIMVS
VICTOR . AC.
TRIUMF. SEMPER . AVG. PONTIF . MAXIMUS.
. . . . . .
. . . . . .
FL. VALENS . PIVS . FELIX . MAX . VICTOR . AC
TRIVMF.
SEMPER . AVG. PONTIF. MAXIMVS.
. . . . . .
. . . . . .
FL. GRATIANVS . PIVS . FELIX . MAX. VICTOR . AC
TRIUMF . SEMPER . AVG. PONTIF. MAXIMVS.
. . . . . .
. . . . . .
PONTEM . FELICIS . NOMINIS — GRATIANI
IN . VSVM . SENATVS . AC . POPULI . ROM.
CONSTITVI . DEDICARIQVE . JVSSERVNT.

Jaká jest asi příčina tohoto neobyčejného úkazu, v němž mnozí spatřovali zbytek modlářství? Příčiny této dopídíti se můžeme z událostí výše uvedených. Augustus, chtěje v jedné osobě soustřediti moc světskou i duchovní, dal si název nejvyššího velekněze. Jeho nástupcové snažili se jej v tom následovati, a jako nynější císař čínský všickni též

sami oběti konali. Od Konstantina až do Gratiana osvojovali si sice vládcové světa napořád název nejvyššího velekněze, avšak nevykonávali obřadů obětních; hodnosti a názvu zmíněného užívali toliko za tím účelem, aby byli účastni práv občanských, která byla spojena s onou důstojností.

Z mnohých důvodů nepovažovali Římané za císaře, kdo nebyl zároveň nejvyšším velekněžem. Mimo to měl velekněz moc velmi rozsáhlou, ano mnohdy větší než byla moc konsulů. Mohl přerušiti vyjednávání v komiciích a zmařiti jejich usnešení; mohl překaziti úrady senátu, odložiti na neurčitou dobu vykonání jeho rozsudků, zakázati vésti válku, ano mohl i konsuly přinutiti, aby se vzdali svého úřadu. Z toho jest vidno, jak potřebnou byla tato velekněžská moc císařům pohanským, a proč se jí nechtěli vzdáti císařové křesťanští.

Ano u císařů křesťanských byla tato moc tím nevyhnutelnější. Majíce před sebou senát, vojsko a lid z polovice pohanský, který jen s nechutí nesl jejich jho, a který byl každého času pohotově při nejmenší příležitosti omeziti jejich výkonnou moc, byli by se každé chvíle octli v nesnázích, kdyby byla moc velekněžská v cizích rukách. Jakmile se okolnosti změnily, zřekli se sami hodnosti od té chvíle zbytečné a nepotřebné.

Pod klenbou velikého oblouku vítězobrány Konstantinovy spatřujeme dva mramorové obrazy císařovy; dílo na nich jest povedené. Obklopeny jsou prapory, a nad nimi vznáší se bájeslovná postava Vítězství držícího věnec nad hlavou vítězovou. Na vypuklině obou menších oblouků čteme na jedné straně: VOTIS X; na straně druhé: VOTIS XX. Nová to hádanka, kterou jest nám rozluštiti.

Augustus, kterého později napodobil Napoleon, osvojil si za souhlasu lidu svrchovanou moc, kterou vládl ve skutečnosti již před tím; z počátku vyžádal si ji pouze na deset let, chtěje ukázati, jak dovede si vážiti svobody římské. Po deseti letech vyžádal si svrchovanou moc na pět let, potom ještě na nových pět let, tak že mu byla ponechána po celý život. Císařové, ačkoli byli voleni doživotně, následovali příkladu božského Augusta. Konstantin přizpůsobil se tomuto stavu věcí, a dvojnásobný nápis, o němž jsme se již zmínili, svědčí, že se Konstantinovi dostalo od lidu neobmezeného práva vládnouti na deset, na dvacet let. S tímže nápisem

shledáváme se na císařských penězích před obdobím křesťanským i po něm. Ejhle, jak bohata jest slávobrána Konstantínova na dějiny, a přec novější cestovatelé tak povrchně si ji všímají!

Vstoupivše do ulice *San-Giovanni-Laterano*, spatřili jsme brzy kostel sv. Klementa. Jednoduchost stavby, skromnost, a řekl bych téměř pokora rozměrů, souhlasná shoda hlavních částí s předpisy apoštolskými, krása mosaiky, vzácné stopy starobylosti, památky, slavné ostatky, ano všechno v tomto kostele zajímá učence a dojímá křesťana za nynější doby. Zasvěcen jest papeži a mučedníku sv. Klementu, žáku sv. Petra a jeho třetímu nástupci, a pochází z prvotních století. Puzen jsa touhou, která všecko hledí zachovati, a kterou se vyznačuji papežové římští, dal jej sice Klement XI. opraviti, netknuv se však ctihodných zbytků z dávnověkosti, s nimiž se v něm shledáváme. Díky buďtež jemu za to vzdány; neboť můžeme dle pravdy tvrditi, že basilika tato jest jedinou, která zachovala svůj starodávný způsob stavby.

Stavěna byvši dle pravidel z apoštolských konstitucí, vyniká svou klenbou, *concha*, která byla později ozdobena překrásnou mosaikou; presbyterář má zadní část do polokruhu, která určena jest pro biskupa a duchovenstvo. Vidíme zde stolici pro papeže, která jest vyšší než ostatní; dále sedadla pro duchovenstvo; *ciborium*, *tegmen*, *tabernaculum*, svatostánek totiž ve vzduchu na čtyřech sloupech se vznášející, *ara*, čili stůl mramorový, sloužící za oltář; ve stole tomto jest *konfese* t. j. místo, kde odpočívají ostatky mučedníků, v předu *transennae* t. j. zábradlí z mramoru provrtaného, které zastupuje mříže ku chránění konfese. V kůru jest stupeň čili řečniště, *béma* čili *ambon*, odkud hlásalo se slovo Boží, a *lektoria*, odkud četlo se písmo svaté; lektoria byla tři, a všechna z mramoru.

Dvě obrácena jsou k oltáři: nejmenší [určeno jest ku čtení evangelia. Vedle tohoto jest z mramoru svícen *lapillatum*, který jest vykládán mosaikou. S třetího lektoria, které jest obráceno k lidu, čítávána byla proroctví ze Starého zákona. S řečniště se kázalo neb konaly se promluvy k věřícím. Zbývá nám ještě posvátné místo *pastoforium*, kde dle zpráv sv. Paulina chována byla Svátost Oltářní; jest na pravé straně a slouží dosud za schránku pro svaté oleje. V levo byla skřínka na uschování obřadných knih. U sv. Klementa

jest dosud starodávná loď, *navis*, a před kostelem čtyrhranné sloupořadí *porticus quadripartitus*.

To jsou hlavní stopy naší posvátné dávnověkosti, s kterými se shledáváme v této skromné basilice. Vzpomínkou na naše předky, jejichž ruce zhotovily tyto předměty, pomýšlením na četné potomky, kteří na ony předměty patřili, kteří je svými slzami svlažili a svými modlitbami posvětili, unešeni jsme byli v duchu do zlatých dob svaté Církve, a pohroužili jsme se ve zbožné a vážné rozjímání. Člověčenstvo devatenáctého století, co jsi učinilo se zbožností a věrou svých otců?

Zabavivše se na okamžik zkoumáním starožitností, vzpoměli jsme si na úmysl, který sem vedl naše kroky. Pokloniti se mučedníku, jehožto vítězoslávu viděli jsme v amfitheatru, a uctíti jeho památku, bylo účelem naší cesty. Kosti Ignácovy spřelámané zuby lvími odpočívají pod hlavním oltářem s ostatky sv. Klementa a s ostatky proslaveného mučedníka Flavia Klementa, bratrance Domiciánova, který byl vydán na smrť tímto krutým pronásledovatelem. Ó jak vroucí víru může vzbuditi katolický křesťan, klečí-li před tímto proslaveným oltářem!

Dlouho se nám nedostávalo žádných písemných památek, ktarými bychom byli mohli dokázati, že byl v prvotní Církvi uctíván tento poslední mučedník, bývalý konsul a bratranec císaře Tita a Domiciána. Roku 1725 zbavil nás v té příčině všech pochybností starodávný nápis. Byl vyryt na mramorové desce, která byla nalezena v kostele sv. Klementa pod hlavním oltářem; deskou touto přikryta byla olověná schránka, která obsahovala kosti, popel krví prosáklý, rozbitou nádobu ze skla, dva kříže a ještě jiné věci. Nápis zní takto:

FLAVIVS . CLEM . MTR
HIC . FELICIT . E . TV .

„Flavius Klementus martyr, hic feliciter est tumulatus.“ „Zde blaženě odpočívá mučedník Flavius Klement.“ *)

*) Nápis tento obsahuje ještě třetí řádek, který dal učencům mnoho lámání hlavy. — Nápis sv. Klementa není jediným pokladem nalezeným v důstojné basilice. Roku 1862 byl při opravě basiliky objeven podzemní

Ku jménům přeslavných mučedníků druží se vzpomínky rovněž drahocenné jak pro učence, tak pro křesťana. V basilice této zřekl se svých bludů kacíř Celestius před papežem Zosimem; zde míval často Řehoř Veliký svá krásná kázání. Dosud jest tu viděti kazatelnu, s které kázával. Avšak popatřme ke vchodu na pravou stranu kostela a přečtěme si nápis vyrytý na mramorové desce, která jest vložena do zdi. Vypravuje se v něm stručně o dojemné události, kterou chci opakovati.

V šestém století žil v Římě svatý žebrák, jménem Servulus. Byv sklíčen dnou od dětství svého, nemohl ani seděti, ani státi, ani ruku k ústům zvednouti ani na loži svém se obrátiti. Dva láskyplní andělé bděli nad ním; byl to jeho bratr a jeho matka. Každého dne z rána přinášeli ho na nádvoří ke kostelu sv. Klementa. Pro jeho nemožnost dostávalo se mu hojně almužny; on však spokojen byl s tím, co nutně potřeboval a co přesahovalo jeho vezdejší potřeby, rozdával ostatním chudým.

Jsa andělským vzorem mírnosti a trpělivosti, byl ode všech milován a obdivován. Věřící se u něho zastavovali a rádi se s ním dávali do hovoru. Ve jménu Ježíše Krista, říkával jim, udělte almužny mojí duši! A z křesťanské lásky předčítal mu někdo několik stránek z Písma svatého. On poslouchával s takovou napjatou pozorností, že naučil se z paměti celému Písmu svatému. Od té doby často prozpěvoval chválu Pánu Bohu. Jeho utrpení mu nevadilo, nýbrž zvýšovalo jeho horlivost, tak že písně jeho stávaly se tím tklivějšími a příjemnějšími.

Jednoho dne, když dle obyčeje svého ležel na loži pod chodbou sv. Klementa, zjevil mu Bůh poslední hodinku jeho života. „Milí bratři," pravil k chuďasům a poutníkům, kteří jak obyčejně stáli u něho, „modlete se a zpívejte se mnou." A tak zpíval s nimi společně svým slábnoucím hlasem zbožný chvalozpěv. Na konec pak pravil: „Již umlkněte, nejmilejší; zda neslyšíte líbeznou hudbu, která zaznívá s výsosti ne-

kostel, ozdobený starožitnými freskami, které nám poskytují jasný pohled do prvotních dob Církve svaté. Podepsány a vysvětleny jsou od učence P. Rossiho.

beské?" To pověděv, skonal v Pánu a blažená duše jeho počala s anděly pěti chválozpěv věčný. *)

Když jsme odcházeli od sv. Klementa, zastihl nás v pravdě římský liják, tak že jsme nemohli podniknouti delší cesty. Šel jsem tedy dle svého obyčeje do knihovny. Pravil jsem již, že kdo chce poznati Řím, musí jej zkoumati jak v pomnících tak ve knihách. Ze všech měst na světě jest zajisté Řím nejbohatší na knihovny, a ve knihovnách těchto jsou rukopisy a díla, kterých bychom jinde marně hledali. Komu by nebyla známa ona bohatství, která objevil učený kardinál Maï ve Vatikáně? Obyčejně chodíval jsem do knihovny Minervy a Propagandy. Dnes nalezl jsem je všechny zavřeny; bibliotékáři měli prázdno za příčinou svátku sv. Ondřeje. Nemoha nalézti vědu v palácích, hledal jsem ji ve krámech a ve skladech pod širým nebem, kde staví na odiv své vnady, své vrásky, svou chudobu a někdy též své bohatství: sháněli jsme se po starých knihách a papírech.

Každý cestovatel může býti přesvědčen, že zřídka kdy se při tom potáže se šťastnou. Vzácná díla z dávnověkosti, na která byl Řím tak bohat, stala se kořistí Prusů a Angličanů. Nalézáme jich zde po řídku a vždy za drahé peníze. Při veřejných dražbách naskytá se nám též někdy něco dobrého; dražby takové bývají několikráte za týden a seznam knih rozdává se jako v Paříži již předkem. Ostatně nedejme se odstrašiti a vstupme směle do krámu, kde prodávají staré knihy; nenalezneme-li tam spisů, jakých hledáme, seznámíme se tam za to s pravým způsobem italského pohodlí *far niente*. Prodavač starých knih v Římě stojí za to, abychom si ho blíže všimli. Každý z nich má krám se skladištěm, který bývá obyčejně nízký a temný, a v něm nahromaděny jsou knihy bez ladu a skladu, pokryté vrstvami prachu. V koutě sedí starý Říman, někdy stará Římanka na židli ze slámy a tváří se důstojně po způsobu svých předků sedících na stolcích kurulských.

Padrone, s nímž se nám dostalo cti mluviti, pocházel v přímé linii z rodu Horatia Kokla; zdědil též významné vzezření svých vznešených předků. Široký svěrák svíral jeho široký nos, tak že při mluvení dokonale huhňal. Před sebou

*) Sv. Řehoř konal chválořeč o tomto blahoslaveném mrzáku.

držel noviny *Diario*; na kolenou měl *fazzoletto* totiž kapesník a širokou tabatěrku, z níž si po chvílkách pochutnával velmi zajímavým způsobem; pozdravili jsme ho, jak se na Francouze sluší. — *Padroni*, pánové, odpověděl nám, nehnuv se však ani z místa a nedav se námi pranic vyrušovati. — Máte ono dílo? otázali jsme se. — *Ecco*, tamhle, odvětil a pokynutím hlavy ukázal na tři veliké svazky rozložené na stole; svazky tyty však nebyly ničím jiným, než-li seznamem jeho knih. Obracel jsem list za listem, a on četl v bázni Boží dále.

Naleznuv dílo po své chuti, tázal jsem se po ceně. — Tři a třicet piastrů. — To není možná! pravil jsem mu, on však neodtušiv ani slovíčka a ani se téměř nepohnuv, seděl dále ve své důstojnosti, a mne též nechal hledati dále. — A co chcete za tuto knihu? — *Padrone, sedm paulů.* — Zpozoroval jsem, že tento rozšafný muž chce *padrona* napáliti, neboť co mi dával napřed za sedm paulů, prodal mi potom za tři. Odešli jsme, a on seděl na své židli nepohnutě; krev nám vřela v žilách. Kdo si dovede představiti podobné chování? Kdyby se podobně choval obchodník, knihkupec neb antiquář ve Francii, mohl by býti jist, že k němu nepřijdou leč zvědavci. Podobně nedovedeme pochopiti oněch slastí při takovémto *far niente* neb při odpolední *siestě*.

Rozmlouvajíce cestou o všem, co jsme byli viděli a zkusili, potkali jsme blízko kostela *Gesù* několik chuďasů, kteří nás prosili o almužnu. Lev XII. zakázal sice žebrati, avšak žebrání bylo přes to trpěno. Se žebrotou setkáváme se často na ulicích římských, a pozorovatel mravů nemusí se proto mrzeti: žebrák římský jest obzvláštním a neobyčejným zjevem. Člověk mu dá rád almužnu, už pro radost, s jakou může patřiti na způsob dožadování se almužny: tak rozmanitě, dojemně, výmluvně umí od vás vyluzovati *bajoky*. Sotva vás zočí, již z daleka povstane s místa, na kterém seděl, vážně smekne, pozdraví vás několikráte trojrohým kloboukem, svou hlavou a celým tělem. Jeho obličej se vyjasní, a sladká naděje září mu z očí.

Od žebráků v jiných zemích slyšíte stálé opakování: Prosím vás o svatou almužnu. Žebrák římský však má celou sbírku různých proseb, jichž užívá dle stáří, stavu a dle mínění, které má o osobě. Jednou začne do nebe vynášeti vaši šlechetnost, a nevěda ani, zda vyslyšíte jeho prosby,

již předkem nazývá vás svým dobrodincem *benefattoro mio*; po druhé začne vychvalovati vaše ctnosti, nazývaje vás duší požehnanou; jindy zase počne lichotiti vaší samolásce plýtvaje nejčestnějšími názvy, jako Excelence, nejjasnější, nejmilostivější pane.

Zakusil-li již od vás dobrodiní, tu svolává na vás s nebe požehnání Boží a můžete zaslechnouti z úst jeho slova tohoto obsahu: „Požehnán budiž šlechetný pán, ať vykračuje lehkým krokem slavnými ulicemi našeho města. Moje nábožné modlitby prospěly zajisté výtečnému pánovi. Jak byl slabý a neduživý, když poprvé kolem mne kráčel! . . . . Nebyl bych zavržení hodným, kdybych jevil radost nad jeho zdravím pouze proto, že dostalo se mi od něho nějakého daru? Nechci žádného daru, vzácný a ctnostný muži! Kráčej statečně kolem mne a neohlížej se na ubohého služebníka svého, který vždycky modliti se bude za tebe; ačkoliv žebrám, nejsem přece ziskuchtivým . . . .“

Dovolávaje se napřed vaší lidskosti, počne útočiti potom na vaše srdce křesťanské: „Duše křesťanská, dejte na modlení, dejte na slyšení mše svaté.“ A co žádá za to od vás? Řeč italská jest mu nápomocna a poskytuje pro jeho skromnost roztomilé výrazy. Někdy neodvažuje se dovolávati se vaší přízně a praví: „Požehnaná dušinko, jen malinký peníze k, *una piccola moneta!*“ a odváží-li se vyjádřiti své přání, nežádá o celý peníz, jako naši nenasytní vyděrači, nýbrž toliko o polovici malého bajoka: *Anima benedetta, un mezzo baiocco!* Na to vypočítává s nemalými vlohami řečnickými hojné odměny za nepatrný dárek. Několika slovy vypověděv, co nejlépe dovede obměkčiti vaši zbožnou mysl, doloží ještě: *Per l'amor di Dio, di Maria santissima, di Gesù sacramentato delle anime del purgatorio!* Slyšíce tato slova, jsme na polovici obměkčeni, a vzdor opravdovému předsevzetí, že mu nic nedáme, sáhneme bezděky do kapsy, abychom ho obdarovali almužnou. Avšak co vás téměř okouzlí, jsou rozkošné posuňky, kterými provázejí svou prosbu.

Zimničná činnost jeho třaslavého a zpěvavého hlasu, jeho prosebná postava, jeho vábivé oči, které na vás upírá, jeho hlava svůdně na stranu nakloněná, jeho důvěrné vzezření, to všecko vás okouzlí a podmaní. Vy se usmějete a hodíte mu do klobouku bajok nebo *paul*; on pak zaplatí vám úsměvem a pohledem, který nikdy nezapomenete. A je-li mi

dovoleno býti prostořekým, tož vám povím, že jsme se dali často schválně obtěžovati, jen abychom mohli znova patřiti na tento zajímavý výjev.

Takový jest žebrák římský. Jako žebráci všech zemí, miluje a zbožňuje on ještě opravdověji svého dárce a proklíná toho, kdo mu nedá. O tomto dvojím citu slyšeli jsme při dvou událostech, které se nedávno přihodily. Při smrti mladé kněžny Borghese rozplývala se chudina římská v slzách. Zcela jinak však chovala se při pohřbu knížete P . . . . ., který byl považován za lakomce. Chudí dali své opovržení a svůj hněv na jevo syčením a pískáním při smutečním průvodu. Tak hluboce jest přesvědčen lid o povinnostech, které mají bohatí k chudým. Z vnitřního popudu dobře zná apoštolská slova: *Nadbytek jedněch má přispívati nedostatku druhých.*

Užívá-li římský žebrák zvláštního způsobu při žádání o almužnu, užívá též neobyčejných způsobů ten, kdo mu ji chce odepříti. U nás říkáme: „Nemám peněz, nemám u sebe nic, nemohu vám dáti;“ zkrátka, my mluvíme. Říman se tolik nenamáhá; on se vůbec dělá, jako by se bál, že se mu jazyk poláme. Obrátí-li se na něho chuďas s prosbou, dá toliko k bradě pravý ukazováček, učiní znamení záporné a jde svou cestou dále ani se neohlednuv, ani hlavou nepohnuv, ani slovíčka nepromluviv. Dávám každému cizinci radu, aby nezapomněl na tento lékařský předpis. Takovým způsobem zatají, že jest cizinec, a vyhne se obtížným a někdy dotěrným prosbám. Spatří-li žebrák tento národní posuněk, myslí si ihned: „Aha, to je krajan, z toho nic nekouká; nadarmo bych prosil,“ a vzdálí se. Mimochodem připomínám, že v Neapoli užívají jiného způsobu odepříti almužnu: vypnou hlavu do zadu, pozvednou oči k nebi, zašpoulí poněkud ústy a mají už pokoj.

22. prosince.

Panna Maria Vítězná. — Turecké prapory. — Zahrady Sulustovy. — Jaký byl život a chování prokonsulů římských. — Jejich bohatství. — Jakým způsobem se obohacovali. — Odpověď cizincova. — Via Scelerata. — Lázně Titovy, Trajánovy, Hadriánovy. — Sv. Petr v okovech. — Sv. Šebestián. Mojžíš od Michala Angela. — Upomínky křesťanské, svatý Lev, svatý Petr. — Kostel sv. Martina z Hor. — Malby od Poussina. — Kostel podzemní. — Papež sv. Silvestr. — Mučednické nástroje.

Jasné slunko ukázalo se nad horami Sabinskými. Teplota byla tak mírná, že shledali jsme zeleniny a rostliny v bujném vzrostu. Abychom byli hotovi se čtvrtí *de'Monti*, dali jsme se cestou přes *pramen Mojžíšův* čili *Acqua felice*. Poblíž nalézá se roztomilý kostelíček *Panny Marie Vítězné*, který by žádný cestovatel neměl opomenouti. Avšak zlato, mramor, nádherné malby, jimiž kostel se vyznačuje od země až po klenbu, ztrácejí se před okrasami mnohem drahocennějšími. Jsou to prapory dobyté při osvobození Vídně od Turků. Vetknuty jsou do čtyř úhlů báně a tvoří pospolu slavnostní baldachýn nad oltářem Panny Marie.

Přepodivno! Řím vždycky pohlížel na svatou Pannu jako na obzvláštní ochrankyni křesťanstva před islamem. Tak vítězství u Lepanta bylo dobyto její zásluhou, a s odznakem římské vděčnosti setkáváme se v kostele *Ara coeli*. Zde podávají se jí darem prapory odňaté Turkům u Vídně; okolnost tato chová v sobě zvláštní tajemství. Poněvadž náboženství mahomedánské jest po výtce náboženstvím smyslným, přísluší zajisté také Královně panen, aby proti němu boj vedla. Či nevidíme i zde onen krásný soulad, s nímž setkáváme se při každém kroku v dílech Boží přírody? Nemýlím se snad, shledávám-li v tom něco zcela přirozeného, že Řím, který jest zrcadlem, v němž obráží se veškeren nadpřirozený svět, nezapomněl též na tuto shodu.

Kostel Panny Marie Vítězné a sv. Zuzany*) stojí na místě, kde býval kdysi dům a forum Salustovo; jeho za-

*) V kostele sv. Zuzany jsou skvostné a bohaté památky dějepisné i umělecké, které vážný cestovatel neopomene si prohlédnouti.

hrady nebyly odtud daleko. Tyto zahrady v dějinách rozmařilosti římské tak proslavené byly stálým místem rozkoší; koupeny, vystavěny a ozdobeny byly z kořistí afrických. Salust, uškodiv si na zdraví výstředním životem, zasypán byv dluhy a zbaven důstojnosti senatorské, byl před očima Římanů zcela bezúhonný, jakmile se stal přívržencem Césarovým. Aby povznesl svého nového dvořenína, odevzdal mu vítěz Pompejův vrchní správu nad Numidií. Tento nenadálý prokonsul, abychom užili rčení Senekova, tak *odřel* tuto ubohou provincii, že vrátil se brzy do Říma s nehorázným jměním. Z krve a ze zlata svých poddaných vystavěl si tak skvostný palác a založil si tak velkolepé zahrady, že sama Mesalina ráčila v nich bydleti: a to jest zajisté dosti výmluvným.

Při pohledu na tyto zříceneny obletuje vás hejno myšlének. Zde jest tedy to místo, na kterém afrikánský Verres svým chováním v posměch uváděl předpisy o mravnosti, které dává ve svých spisech! A tento muž byl mé mladistvé obraznosti předváděn jako vzor výmluvnosti a dobrých mravů! Kéž to odpustí Bůh mým vychovatelům! Byl jsem pobádán pohlížeti na Salusta jako na mudrce, a jména sv. Jana Zlatoústého a sv. Augustina se mi zatajovala! Ostatně, pravil jsem, obrátiv se ke svým mladým spolucestovatelům, nezasluhuje samojediný Salust našeho rozhořčení. Život jeho byl takovým, jaký vedli téměř všickni vynikající spisovatelé; nemilosrdně kárajíce cizí nepravosti, byli sami po většině na hanbu člověčenstvu pro své pohoršlivé mravy. Každý, ať prokonsul, ať vojevůdce, ať správce provincie, vyrovnal se Salustovi svým rozmařilým životem, a mnohý převyšoval ho snad ještě svým vyděračstvím.

Poněvadž se naskytuje příležitosť, nebude zajisté nevhod, všimneme-li si na okamžik lépe společnosti pohanské z tohoto stanoviska.

Neobyčejná zámožnosť Římanů ku konci republiky a za prvních císařů jest dostatečně známa. Každý senator dostával od státu sto dvacet pět tisíc franků; každý rytíř padesát tisíc; než to bylo maličkostí. V Římě bylo asi dvacet tisíc občanů tak bohatých jako Lukulus. A považme jen, tento římský Xerxes, *Xerxes togatus*, jak nazývá ho Cicero, dával hostiny, které stály nejméně 30.000 franků, a mohl pohostiti dvacet pět tisíc osob najednou. Krassus říkával, že

není boháčem, kdo nemůže svým nákladem vydržovati celou armádu; co říkal, to též sám dovedl. A přece nebyl Krassus takovým boháčem jako Sula; L. Domicius, nástupce Césarův v Gallii měl 48.000 jiter pole; Antoniovi, který byl společníkem Cicerovým, patřil celý ostrov Cefalonie, na němž dal vystavěti město.

Šesti občanům římským patřila převážná část Afriky; Nero dal jim stíti hlavu a prohlásil se sám za jejich dědice. Kornelius Balbus dal na smrtelné posteli každému obyvateli města Říma dvacet franků. C. Caecius Claudliius Isidorus pravil ve své závěti, že vzdor velikým ztrátám, které zakusil ve válkách občanských, zanechal po sobě 4.116 otroků, tři tisíce párů volů a dvě stě padesát tisíc jiného dobytka, nečítaje v to své pozemky, vily a domy. Valerián měl ve své soukromé vile 500 otroků, 2.000 krav, 1.000 jalovic, 10.000 ovcí a patnáct tisíc koz.

Gordián, pokud byl ještě pouhým soukromníkem, měl nesmírné bohatství ve všech provinciích císařských. Když byl edilem, dával národu římskému po dvanáctkráte divadla gladiatorská, která hradil svým soukromým majetkem. Někdy vytasil se s pěti sty dvojicemi gladiatorů; méně jich nebylo nikdy než tři sta. Za jeden den dal vypustiti do arény sto zvířat afrických, jindy zase sto medvědů z Germanie. Ve všech městech v Kampanii, v Etrurii, v Umbrii, v Emili a v Picenu pořádal vlastním nákladem veřejné hry, které trvaly až do čtyř dní. Nechtěje uváděti všechny podobné osobnosti, kterých by bylo velmi mnoho, zmiňuji se toliko o obou Pliniech, o mudrci Senekovi a o Ciceronovi.

Plinius Starší mimo ohromné příjmy jako vrchní velitel loďstva římského měl ještě nesmírné poklady. Dovídáme se o tom od jeho synovce, který toto napsal: „Můj strýc, když spravoval Španělsko, mohl prodati jednu svou knihu za čtyři sta tisíc tolarů; on však nabídnutí takové odmítl a pravil, že již sám neví, co má se svými penězi dělati.“

Plinius Mladší byl ještě mnohem bohatší než jeho strýc. Nebyv o to ani požádán, dal dceři Kvinktiliánově v den svatební padesát tisíc tolarů. Přítel jeho Romulus Firmus dostal od něho tři sta tisíc tolarů, aby mohl vstoupiti do stavu rytířského, a Kalvina, jeho příbuzná dostala věnem sto tisíc tolarů, Matellus Krispus čtyřicet tisíc, a útlé dítky na svoje vychování padesát tisíc. Mimo to byl majetníkem

četných vil upravených s královskou nádherou. Na jeho dvou vilách v Toskánsku a v Loretě, kde spisoval svá díla, byl přepych orientálský. Měl ještě několik jiných vil v Latiu, jednu v Preneste, jednu v Tuskulu a jednu v Tivoli; za jednu bylo mu nabízeno devět set tisíc tolarů. Na rozšíření jiné vily vynaložil osmdesát tisíc tolarů.

Mudrc Seneka, učitel Neronův, byl přísným mravokárcem, který s ráznosti kárał zlořády časové a výmluvným způsobem žehral proti boháčům: „Kdy učiníte jednou konec dalšímu rozmnožování svého majetku? Země, která stačila kdysi celému národu, jest nyní malou pro samojediného pána. Všecko to jest ještě málo; vaše *latifundia* musejí obsáhnouti celá moře, a správce váš musí zároveň vládnouti na břehu moře Adriatického, jónského a egejského.“ A tento Seneka měl jmění přes sto milionů! Chudáček nebohý!

Kdo z nás nezná Cicerona, který nám byl líčen nejen jako vzor řečníka, nýbrž jako vzor občanské přísnosti a upřímné nezištnosti? Což neprohlásil Verresa za člověka bezectného, nenapsal krásná pojednání o pohrdání vezdejšími statky a jiná pravidla mravnosti a poctivosti? Nuže, strhněme mu jen škrabošku!

Cicero narozen byv v ústraní, byl tvůrcem svého vlastního štěstí a prvním mužem své rodiny, jak sám o sobě říkával; v Římě měl dům, který koupil od Krassa za šest set tisíc franků. Majetkem jeho byla v Tuskulu královská vila s lázněmi, mosaikou, divadlem, mramorovým sloupořadím, sochami a jiným skvostným příslušenstvím; jiná vila (*Mola di Gaëta*) neméně velkolepá ve Formiu, a opět jiná v Baji byla tak nádherná, že sám senát, který v té příčině nebyl nikdy přísným soudcem, se nad takovou nádherou pozastavoval.

Jeden dům měl v Pompeji, jinou vilu ve svém rodišti Arpinu, jednu vilu blízko Agnani, nazvanou *vila Amalthea*, kterou on sám nazýval *alma*. Konečně v Římě samém, na svahu hory Aventinské, byl přísný tento republikán majetníkem mnoha hostinců a krámů, jejichžto roční nájem obnášel 16 366 tolarů, které věnoval na vychování svého syna v Athénách.*)

*) Cic., ad Attic, XVI. 1. — O bohatství a mravech Ciceronových a jiných velikánů, viz 11. svazek našeho díla: *La Révolution.*

A jaké byly prameny této báječné zámožnosti? Byly hlavně dvojí: lichva a správa provincií. Spíše by byla Tibera zastavila svůj tok, než by byla lichva za své vzala u Římanů. Vzdor různým nařízením dopouštěli se jí všickni, i sám Kato; půjčovalo se na měsíc, na čtrnáct dní na dvanáct, na osm a čtyřicet až i na šedesát ze sta. Nemohl-li dlužník zaplatiti, stal se otrokem svého věřitele, který jej prodal a měl zaplaceno. Kdo však chce půjčovati, musí míti peníze, a správa provincií k nim dopomáhala.

Vybírání daní měli v pronájmu celníci; doba nájmu trvala pět let. Veřejnou dražbou a soutěží při pronajímání daní byl nájem tento značně zvýšen; neboť kdo podal nejvíce, měl přednost. Nájem při dražbách dostoupil tím větší výšky, poněvadž vybírání daní ponecháváno úplně libovůli nájemců, kteří bohatli očividně. Rolníci a pastýři věděli sami, kolik mají platiti, ostatní poplatníci toho nevěděli, poněvadž řád poplatkový nebyl veřejně oznamován, což dávalo výběrčím příležitost, proti právu vysoké daně požadovati.

Vyděračství nájemců přesahovalo všecky meze. Aby mohli platiti daně, byli v některých krajinách otcové rodin nuceni prodati své dítky, jinde zase vesnice musely vydati obětní dary z chrámů, obrazy a sochy bůžků: pak-li všecko to nestačilo, byli nešťastní občané přiřknuti za otroky nemilosrdným věřitelům. Co však zakusili před tím, bylo ještě horší, než otroctví. Bylit mučeni na skřipcích, ve vězení, pod širým nebem, kde státi museli v létě na úpalu slunečním, a v zimě v ledu neb ve blátě.

Správcové provincií byli obyčejně spluvinníky výběrčích a zamhouřili oči, když viděli takovéto vymáhání dluhů. Věděliť dobře, že mohou ze svého zločinného mlčení hojně těžiti. Lze si pomysliti, jak nenasytná byla touha po zlatě u těchto lidiček, a jak zatvrdila srdce jejich, směli-li se dopouštěti takových násilností, z jakých je dějiny obviňují.

A v skutku, stát poskytoval každému správci vozy, soumary, lodě, stany, peníze, obilí a všecko, čeho bylo třeba k vojenskému vyzbrojení. Mimo to uděloval se místodržitelům ze státní pokladny veliký obnos peněžní ku vedlejším výlohám a pro jejich vlastní družinu. K tomuto obnosu, který nazýván byl *vasarium*, přidávány byly ještě zvláštní dary pro některé jednotlivce z družiny, kteří byli místodržiteli

po chuti. Abychom si dovedli představiti velkolepou nádheru, s jakou dávali Římané provázeti své prokonsuly, vězme, že *vasarium* Pisonovo, který byl prokonsulem v Macedonii okolo r. 696, obnášelo 3,660.000 franků!

To jest tuším dosti k ukojení nejhoroucnější lačnosti. Než to všecko ještě nestačilo; místodržitelé dávali si vypláceti zákonitá odškodnění na všech místech, kterými se ubírali. Za tou příčinou činili veliké zacházky při svých pochodech, aby měli tím více příležitosti k vyděračství. Přišedše na své působiště s množstvím přátel a služebnictva, vybírali značné obnosy na hostiny a podobné výlohy; takoví patřili ještě k nejmírnějším. Ostatní, aby nasytili svou hrabivosť, ukládali všecky možné poplatky a zaprodávali právo a spravedlnosť. Což nebyl Félix tak surový, že ponechal sv. Pavla po dvě léta ve vězení, aby na něm vynutil peníze? Než to bylo jen maličkostí v životě těchto zvrhlých a zlodějských pašů, jak nám je sám Cicero vylíčil.

„Posíláme sice do provincií muže, kteří jsou schopni odraziti nepřítele, jejichžto příchod však do měst našich spojenců málo se liší od vpádu nepřátel do města dobytého. Všechny krajiny sténají, a svobodní národové si stěžují, všechny říše hlasitě ohražují se proti naší hrabivosti, baživosti a násilnictví. Až po oceán není místa tak vzdáleného a tak skrytého, aby tam nebyli vnikli naši nešlechetní a pánovití občané. Národ římský může odolati zbraním, vzpourám, avšak nikoliv stížnostem svých národů.“ „Co tě dohnalo ku vzpouře?“ tázal se Tiberius jednoho náčelníka barbarů. „Ty sám,“ odpověděl náčelník, „který vysíláš ku hlídání svých stád místo psů hejna vlků.“ Slova tato jsou stručnými, ale případnými dějinami o činnosti prokonsulů římských.

Dvěma rysy ještě zakončíme toto úžasné utiskování, které my křesťané tou měrou nemůžeme pochopiti, jako onu krvežíznivosť, kterou nedovedlo uhasiti ani vraždění v amfitheatru. Tito ukrutníci dospěli tak daleko, že vyžadovali pro sebe všeobecnou spokojenosť. Neboť, když se byli v provincii notně opeřili, přinutili ubohé obyvatele, aby vyslali slavnostní deputaci do Říma, která měla vydati svědectví o jejich dobrém chování a podati senátu úřední chvalořeč o svých utiskovatelích.

Potom vrátivše se do Říma pod tíží zlata, páchali jako na posměch nevídané pokrytství, že v prázdných chvílích

spisovali mravoučná pojednání a elegie o nepravostech vrstevníků anebo brojili proti ctižádosti a hrabivosti vysokých osobností. Což nepsal ctnostný Salust ze zahrad, které byly stavěny z krve numidské, Césarovi: „Největší dobrodiní, které můžeš prokázati vlasti, občanům a sobě samému, svým dítkám, ano celému světu, jest, zničíš-li touhu po penězích neb ji aspoň zmírníš, pokud okolnosti tomu dovolí. Jinak jest nemožno zavésti nějaký pořádek jak v záležitostech obecních tak soukromých, neboť jakmile zahnízdí se u nás lačnosť po penězích, pak nedovedou nás na uzdě udržeti ani vnitřní vlohy, ani duševní síla, ani co jiného; vůle musí spíše nebo později podlehnouti.“

Cicero, Seneka, Plinius Mladší, Kato nemluvili jinak. Zvláště poslední z nich neváhal nadšeným hlasem provolávati: „Soukromí zloději tráví život svůj v okovech a v žalářích, zloději obecní a veřejní mezi zlatem a purpurem.“ Avšak již dosti. Jest třeba dáti si pozor, abychom, píšíce dějiny starověké, nelíčili životopisy z doby novověké. Ó, kéž nás předcházející poznámky proniknou vděčností k sv. evangeliu, abychom se posvátnou hrůzou chvěli při vzpomínce na lvici římskou, která po tolik staletí svými železnými zuby trhala, a svými kovovými nohami šlapala pokolení lidské stavší se její kořistí!

S výšin Kvirinálu zamířili jsme ku kostelu sv. Petra v Okovech. Na místě tom byla před dávnými časy *Via Scelerata*, kde Tulia, manželka Tarkvinia Pyšného jela vozem přes mrtvolu svého otce. Mnohé upomínky vynořují se v mysli naší na této straně Eskvilina, kterou zaujímají nyní dva kostely, sv. Petra a sv. Martina z Hor. Lázně Titovy, Trajanovy a Hadriánovy, od Diokleciána vystavěný chrám Eskulapův, část zahrad Neronových připomínají nám nejpamátnější čtvrti staroslavného Říma. Kostel, který jsme chtěli právě prohlédnouti, má památný svůj název od řetězů, kterým svázán byl kníže apoštolů podobně jako sv. Pavel a jako jeho božský Mistr, aby vymohl člověčenstvu svobodu. Původně byla prý to modlitební kaple, která byla zasvěcena samým svatým Petrem božskému Spasiteli. Při požáru Neronově shořela a postoupila místo zlatému domu; později několikráte byla znova zbudována; tak mnoho záleželo křesťanům na tom, aby věčnou památkou uctili místo, na kterém se zdržoval apoštol Petr!

Císařovna Eudexia, choť Valentiniána III., dala ji zcela obnoviti, odtud také má název Basilika Eudoxina, jak často v dějinách se jmenuje. Ona sama změnila název tento, pojmenovavši kapli kostelem sv. Petra *v Okovech (ad Vincula)*, když byla dostala dvojnásobný řetěz, kterým byl apoštol spoután v Jerusalémě od Herodesa a v Římě od Nerona. Později budu mluviti o době a dějinách této památné události. V tomto chrámě, který patří k nejposvátnějším chrámům na světě, má se čemu obdivovati a také čím poučiti jak křesťan, tak umělec.

Nejprve vidíme zde starodávný a zázračný obraz mosaikový sv. Šebestiána. Uhledný nápis po jedné straně oltáře tohoto mučedníka nám praví, že oltář tento jest věnován sv. Šebestiánu na poděkování za nenadálé osvobození Říma od moru r. 629. Po levé straně od vchodu znázorňuje současná malba velmi přirozeně některé podrobné události z doby řádění této hrozné nakažlivé nemoci. Vedle těchto starobylých památek jsou zde mistrovská díla z doby nové. V první řadě stkví se mramorový náhrobek papeže Julia II., jednoho z nejslavnějších papežů italských. Nejkrásnější ozdobou kostela jest socha Mojžíšova od Michala Angela. Zákonodárce židovský sedí, maje desky složené pod pravou paží a chystaje se mluviti k lidu, na který sice s hrdostí pohlíží, avšak tak, jako by si naň stěžovati chtěl. Umělec nepotřebuje jiného vzoru, chce-li studovati rozměr a polohu těla lidského. I lékař může na této soše rozebírati jednotlivé části těla; není svalu, není žilky na těle lidském poněkud vyčnívající, které by zde nebylo; podobu a směr jejich lze určiti a sledovati s největší přesností. Tato socha z bílého mramoru jest ohromně vysoká.

Litovati však jest, že Michal Angelo čerpal nadšení své k tomuto dílu na Olympu a z dějin světských a nikoliv z Písma svatého. Mojžíš má hlavu jako César a vousy jako Neptun. Ať jest tomu jakkoli, všickni *čičeroni* stále opakují, že Michal Angelo, dívaje se na ukončené svoje dílo, uhodil Mojžíše dlátem na koleno a pravil: *Tož mluv, vždyť jsi přece živ!*

Mramor nemluvil k umělci. Za to však šťastnějším jest cestovatel křesťanský, kterému dáno jest v tomto kostele naslouchati známému hlasu, jehož zvuky mocně se ozývají v jeho srdci. O všeobecnosti víry, o lásce ku andělské ctnosti,

o hrdinné statečnosti, o lásce k Bohu, která jest nad smrť silnější, ejhle, o tom všem vypráví mu matka Makabejská se sedmi syny svými, jejichž kosti pod oltářem odpočívají. Rovněž v Pánu zde odpočívají svatý mučedník a papež Saturnin, slavné panny Barbora, Konstancie, Emerentiána, Anežka, Priska, Markéta, Juliána a slavní rekové vojska křesťanského Hipolyt, Nabor a Pavel, jejichž ostatky obohacují různé části této velebné svatyně.

Křesťan může zde též naslouchati hlasu Lva Velikého; neboť zde měl tento výmluvný papež, vítěz nad Attilou a ochrance Říma, svou první řeč o bratřích Makabejských. Ke všem těmto hlasům druží se jako doprovod chřestění okovů apoštolských, které vítězně nosil Petr a Pavel, a které smáčeny byly slzami tolika miliónů poutníků.

I my hořeli jsme touhou spatřiti a políbiti je; avšak trojnásobný zámek, který je uzavírá v železné schránce, nesmí se odemknouti, leč se svolením Svatého Otce; a tohoto svolení ještě jsme neměli.

Vyjdeme-li z kostela svatého Petra a dáme-li se klikatou uličkou v pravo, přijdeme za několik minut *k sv. Martinu z Hor*. Kostel tento patří velkým Karmelitánům. Všude se jeví neobyčejná čistota a dobrý vkus, skvostná nádhera při pozlaceninách, krása dlážky mramorové, ušlechtilosť sloupů, kterých jest čtyři a dvacet; všechny jsou starobylé a zhotoveny jsou z různého mramoru dle slohu korintského. Toto všecko, obzvláště pak fresky na spodnějších stěnách, které jsou nesmrtelným dílem Poussinovým, řadí kostel tento mezi první kostely římské. Než toto divadlo velebné nepoutá na dlouho křesťanského poutníka.

Pod tímto kostelem, který leskne se zlatem a mramorem, jest ještě jiný kostel, který ozdoben jest toliko vráskami starobylosti a skromným šatem prvotné chudoby; a právě k tomu lne srdce naše. Křesťané, kteří za prvních dob svého pronásledování utíkali se do podzemních chodeb, do jeskyň a zřícenin, ukrývali se též ve zbořených lázních Titových. Papež Silvestr svolal do tohoto chrámu nového druhu dva pověstné sněmy: první zahájen byl za přítomnosti Konstantina, jeho matky sv. Heleny a prefekta římského Kalpurnia; sněmování účastnilo se 284 biskupů. Druhý sněm, který sestával ze 225 biskupů, konal se roku následujícího. Zde byl potvrzen samým papežem všeobecný sněm Nicejský; zde

byly zavrženy bludy Ariovy, Sabeliovy a Viktorinovy; zde byly spáleny jejich zhoubné spisy.

K těmto drahocenným památkám podzemního kostela pojí se ještě jiné neméně zajímavé. Všimněme si jen starobylé mosaiky: pochází z prvotních dob a představuje tajemnou Evu, které sám Bůh přislíbil vítězství nad hadem pekelným t. j. dle výkladu svatých otců, vítězoslávu sv. evangelia, potlačení tyranů, přemožení bludů a pokoj mezi lidmi pod stínem svatého kříže. U nohou Panny Marie jest papež sv. Silvester. Vida šťastný výsledek velikého boje v Církvi křesťanské, neváhal za to chválu vzdáti vítězné Panně, dav jí název, který vyslovuje celý svět katolický s největší vděčností a láskou: *Gaudium christianorum*, „radosti křesťanů.“ Ubožáci, kteří nemáte náboženské úcty k našim obřadům a modlitbám, učte se aspoň chovati k nim vážnost světskou, kterou vám vnukají památky z dávnověkosti! Vězte, že onen kratinký název svědčí o veledůležité události v dějinách!

Mezi mnohými malbami z nejdávnějších dob nalézáme tu kamenné spolehadlo z papežského trůnu sv. Silvestra. Že pochází spolehadlo to z jeho doby, o tom nemůže míti žádné pochybnosti zkušený aroheolog, všimne-li si jeho formy a rozměrů. V malé a s pečlivostí chované schránce uschována jest mitra, manipul, štola a střevíce téhož papeže. Aby tato ctihodná svatyně podzemní vyplnila každou stránku v našich dějinách, bylo třeba, aby svatému papeži dostalo se náboženské úcty právě na tom místě, na kterém tak slavné boje pro Církev podstoupil. Podmínka tata došla svého splnění.

Svatý Silvester odpočívá zde, obklíčen jsa četnou družinou mučedníků, kteří krví svou hájili víru, již on utvrzoval svými výroky. Deska, která byla do zdi zasazena od Sergia II., nám praví: „Za panování papeže Sergia Mladšího, uložena byla do tohoto oltáře těla blahoslaveného Silvestra, papeže, těla blahoslaveného Fabiána a Sotera, papežů a mučedníků, těla svatých mučedníků Antimia, Sistana, Poliona, Teodora, Nikandra a Krescenciana, svatých panen a mučednic Sotery, Pauliny, Memmie, Juliány, Cyrily, Teopisty, Žofie a mnohých jiných, jejichž jména známa jsou samému Bohu.“ Všecka tato těla posvátná byla sem přenesena z katakomby sv. Priscily, která byla nedaleko cesty *via Salaria*.

Vzdavše díky všem těmto zakladatelům víry a svobody lidské, uctili jsme též jeden z jejich nástrojů mučednických. V přední části podzemního kostela bylo nám popřáno spatřiti, políbiti a pozvednouti vlastníma rukama jeden z oněch vražedných kamenů, které přivazovali pohané na krk nebo k nohám našim předkům, dle toho, byli-li tito pověšeni na strom neb hozeni do vody. Vážil asi čtyřicet liber i s obručí na něm připevněnou.

23. prosince.

Kramářské boudy před svátky vánočními. — Vatikán. — Kniha Jindřicha VIII. — Nápisy. — Křesťanské museum. — Musea pohanská. — Laokoon. — Obrazy Rafaelovy. — Loggie a pokoje Rafaelovy. — Galerie. — Proměnění Krista Pána. — Vznik a původ tohoto obrazu.

Laskaví přátelé umluvili se tajně mezi sebou, že bez našeho vědomí zavedou nás do paláce vatikánského, abychom si mohli prohlédnouti pověstnou knihovnu. Pod záminkou, již nevím jaké vycházky, dali jsme se chytiti do léček, a o desáté hodině opustili jsme náměstí Minervy ve společnosti osmi osob. Prošli jsme kříž na kříž rozličné čtvrti městské, které nás dělily od Tibery, což mělo býti pro nás novou léčkou od našich přátel. Avšak nemuseli jsme si proto stěžovati, neboť dostalo se nám toho potěšení, že jsme mohli kráčeti dvěma řadama roztomilých krámů, které byly přichystány ku blížícím se svátkům vánočním.

Krámy tyto, v nichž bylo množství rozmanitých věcí, které lahodily očím i krasochuti, obléhány byly hejnem kupců ve stáří od sedmi do deseti let. Zdálo se, že jesličky obzvláště poutají jejich pozornost a vzbuzují vroucná přání; neboť *presepio* zaměstnává v Římě mysl všech a nachází se v každém domě. V adventě a o svátcích vánočních shromáždí se každý večer dvě nebo tři rodiny u kolébky Ježíškovy uměle ozdobené a nádherně osvětlené, aby se společně pomodlily a pobavily. Pro obyvatele města Říma jsou svátky vánoční více než pro který jiný národ předním svátkem rodinným. Tak v tomto městě křesťanském nepřejí si navzájem šťastného nového roku, nýbrž šťastných a dobrých svátků. Nový rok (capo d'anno) není ničím a vánoce jsou vším. A což není to zcela správno a rozumno, chceme-li si navzájem

přáti a dary přinášeti, abychom volili k temu výroční památku nejšťastnější události, kterou se započal světový letopočet, a památku největšího dobrodiní, které mohl Bůh uděliti člověčenstvu?

Obíral jsem se ještě těmito myšlénkami, když jsme vkročili do Vatikánu. Ó vítej nám, vítej, vznešený příbytku náměstka Ježíšova! Vítej, nesmírný paláci, odkud vycházejí výroky, kterými se řídí a spravuje víra člověčenstva! Poněvadž Vatikán byl stavěn za různých období, podobá se spíše celému městu z paláců, než-li jedinému paláci. Jest dlouhý sto osmdesát a široký sto dvacet sáhů. Nemohli jsme si jej prohlédnouti za jeden den; proto omezili jsme se pouze na nejpřednější části, které obklíčují kapli Sixtinskou a Paulinskou, jakož i na několik pokojů společného otce křesťanů, kterého též můžeme nazývati otcem umění a věd. První naše zastavení bylo ve knihovně.

Veliká síň, která tvoří hlavní oddělení, má 216 stop zdélí, 48 zšíří a 27 zvýší. Sedmi pilíři rozdělena jest na dvě lodě. Všechno, co může ukojiti ducha i smysly naše, spojeno jest zde s nevídanou krasochutí. Mramor, malby a pozlaceniny lesknou se nad hlavou i pod našima nohama. Na pilířích i na zdech jsou rozestaveny skříně, ve kterých jsou uschovány rukopisy.

Na těchto skříních uložena jest část veliké sbírky nádob italskořeckých z Vatikánu. Nad skříněmi až po klenutí jsou po jedné straně malbou znázorněny všeobecné dějiny ducha lidského, totiž dějiny knihoven a knih od Adama až do našich časů; po straně druhé pak úplné dějiny ducha křesťanského, totiž dějiny všeobecných sněmů s hlavními událostmi církevními od Ježíše Krista až po Lva XII.

Knihovna vatikánská předčí všechny ostatní knihovny v Italii, a možná že v celém světě, počtem rukopisů řeckých, latinských, italských a orientalských: jest jich 24 až 25 tisíc. Byla nám ukázána hebrejská bible psaná na pergameně se skvostnými malbami, která sotva má kde podobné. Viděli jsme též Virgila z pátého století a Cicerona z téhož století.

Avšak co každého nad míru zajímá, jest pově[illegible]tná kniha Jindřicha VIII., krále anglického, kterou tento napsal proti

Lutrovi.*) Na konci tohoto díla čteme tato slova: *Anglorum Rex, Henricus, Leoni decimo mittit hoc opus ad fidei testem et amicitiae, Henricus.* „Jindřich, král Anglie, věnuje dílo toto Lvovi X. na osvědčení své víry a svého přátelství. Jindřich.“ Tato věta celá napsaná jest rukou Jindřicha VIII., jehožto povaha a smýšlení zračí se již v jeho podlouhlém, strohém, nepravidelném a zmotaném písmě. Ať jest tomu jakkoli, dostalo se královskému apologetovi za tuto *Assertio* od Lva X. názvu *Obrance víry.*

A kdo by tomu věřil, že protestantští nástupcové tohoto rozkolnického panovníka zachovávají dosud na svých penězích toto slavné pojmenování? Dostane-li se vám někdy do rukou guinea britanská, spatříte za jmény a názvy panovníkovými tato dvě písmena F. D. t. j. Fidei Defensor, obránce víry!

Vedle tohoto díla viděli jsme ještě spisy jiné nápadně se lišící od prvnějšího, pocházející však od téhož královského spisovatele. V jednom pouzdru jsou rukopisné listy, které tento rozmařilý panovník psal Anně Boleynové. Svatá pravda jest, že nevěra jest rostlinou, která koření se v bahně neřestí, neb jak pravil duchaplný biskup Amienský, že *srdce vždycky působí bolení hlavy.*

Z knihovny vejde se do dvou rovnoběžných chodeb, které pospolu tvoří délku 400 stop; jsou v nich uschovány rovněž rukopisy a knihy. Ve čtvrtém pokoji po levé straně galerie jest posvátné museum. Tato sbírka starožitností křesťanských velice zajímá a živě na každého působí. Jsou v nich mezi jinými předměty též železné hřebeny a hřebíky, kterých užívali pochopové na rozsápání mučedníků. Patříme-li na tyto strašné nástroje, pochopujeme, jak snadno jest věřiti tomu náboženství, jehož svědkové odolali tak krutým mukám smrtelným. Místo hrůzy však nastoupí hluboké dojetí, spatříme-li dále před sebou chudičké nářadí prvních křesťanů: perleťové a skleněné kalichy, lžíce a rourky, pomocí

*) Název její jest tento: Assertio septem sacramentorum adversus Martinum Lutherum, edita ab invictissimo Angliae et *Franciae* rege et domino Hyberniae, Henrico eius nomine octavo, apud inclytam urbem Londinum in aedibus Pynsonianis 1521, 4 idus Julii, cum privilegio a rege indulto.

kterých naši otcové pili krev tvořící mučedníky. Kříže nalezené v katakombách a malby téměř všech věků budí pozornost jak u umělce tak u křesťana. Mezi posledními patřili jsme se zalíbením na postavu Panny Marie od Lipa Domenikana, zbožného a nesmrtelného původce *Madonny del Velluto*. O něco dále jest druhý pokoj, mající název papyrusový, poněvadž jest v něm uschováno několik listů, které byly psány ve století šestém na kůře stromu papyrusového. Z tohoto nádherného pokoje vykládaného vzácným mramorem a ozdobeného freskami Mengsovými jde se do široké síně s knihami tištěnými; síň tato jest ve spojení se sbírkou památných ražených peněz.

Nedaleko odkud jest *chodba s nápisy*. Jest to takořka kniha sestávající ze dvou částí, která obsahuje dějiny světské a dějiny posvátné, psané na mramoru. Myšlénka tato, založiti sbírku nápisů starožitných, pochází od papeže Pia VII. Na rozkaz papežův dal jeden z nejslavnějších učenců novověkých Kajetán Marini do zdí této nesmírné galerie upevniti po jedné straně nápisy pohanské a po straně druhé nápisy křesťanské z katakomb; všecko to uspořádáno jest s neobyčejným důvtipem. Mezi těmito posledními líbily se mi obzvláště dva, které svědčily o jednoduchosti, o víře a zbožné trudnomyslnosti. Nápis první svědčí slavné matroně, která z lásky k Bohu stala se jednou z oněch vdov proslavivších se v prvotní Církvi svou dobročinností.

OCTAVIÆ MATRONÆ
VIVÆ DEI.

(Oktavii matroně vdově Boží.)

Druhý nápis svědčí útlému dítku:

PERECRINAVIXIT
AN . VIIII . M . VIIII . D . V .

(Poutnice žila 9 let, 9 měsíců, 5 dní.)

Peregrina vixit!! Na vezdejší pouti žila! Jak krásně vyjadřují tato dvě slova tajemství života lidského! Jak dobře jest tu pověděno, že člověk jest jen poutníkem! Prošli jsme po sobě všecka musea, která činí z Vatikánu všeobecnou čtvrť uměleckou, a jejichž jména katolíkům tak drahá jsou,

poněvadž jimi vzdává se ustavičná pocta našim papežům. Jest to oddělení *Borgiů*; jest to museum *Pio Clementino*, poněvadž pochází od Klementa XIII., Klementa XIV. a Pia VI.; jest to museum *Pia VII.* čili museum egyptské a attické; jest to museum Řehoře XVI. čili museum Etrusků. Lev X., Inocenc XI., Julius II. a mnoho jiných papežů žije v těchto nesmrtelných sbírkách, které svědčí jak o vystříbeném vkusu tak o jejich šlechetné lásce k umění. Napsali bychom několik knih, kdybychom měli podati podrobný seznam všech drahocenných předmětů, které vyplňují tyto rozsáhlé síně. Náhrobky, sochy, poprsí, různé vypukliny, mramorové a čedičové bazaltové kotlíky, kovové vozíky, nádoby, náčiní, svícny a sousoší rozličných forem tvoří vzácnosti z doby pohanské ve Vatikáně. Z tolika mistrovských děl nelze nám některé pominouti.

V museu *Pio Klementino* obdivovali jsme jako každý jiný příchozí *Torso di Belvedere*. Toto nádherné dílo z bílého mramoru, nalezené v lázních Karakalových, jest zlomek ze sochy odpočívajícího Herkula. Z řeckého nápisu na podstavci se dovídáme, že jest zhotovena od Apolonia, syna Nestora Athenského. Potom následuje *Maleager* a slavné sousoší Laokoona s jeho dvěma syny od hadů zardousenými. Plinius, popsav toto mistrovské dílo, dokládá: „Laokoon byl umístěn v paláci Titově; pochází od tří sochařů rodských Agesandra, Polydora a Athénodora.“ *) Na počátku šestnáctého století nalezen byl v zahradách Titových. Nebudu mluviti o pohanské slavnosti, kterou oslavováno bylo toto objevení. Bylať tehdy Italie zimničně zaujata pro *domnělou* renesanci; pravím domnělou; neboť neuvedla nic nového do života, jak o tom důkaz podává rok 1864.

V jiném pokoji téhož musea viděli jsme slavného *Merkura z Belvederu*, který jest znám pod jménem Antinous; dále *spící* dívku a konečně mistrovské dílo sochařství antického *Apolina Belvederského*. Připomínám, že nahota překypuje na všech těchto výrobcích řeckých a římských, a že jak ve Vatikáně tak ve Florencii i jinde třeba jest dívati se, ale neviděti. Ani já, vzdor svému horoucímu přání nadchnouti se, nedovedl jsem leč želeti tohoto zneuctění vloh

*) Umělci tito žili asi r. 324 po založení Říma.

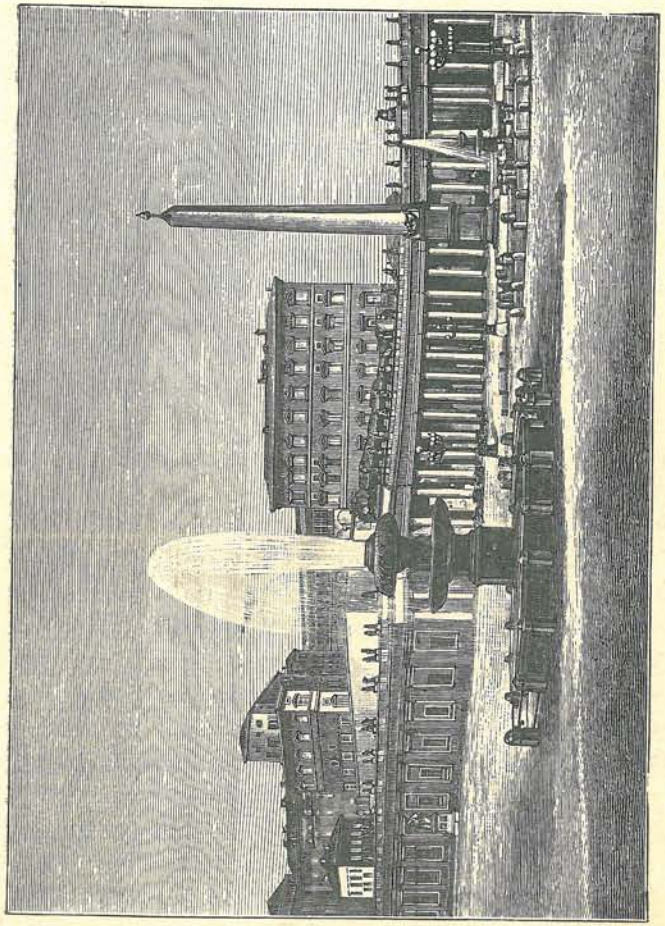
a toliko uznati dovednosť starých Řeků v dokonalém provádění formy a ve vyjádřování krásy tělesné. Umělci pohanští jsou vždy bez výtky, mají-li provésti, co může oko viděti a ruka omakati, avšak jsou naprosto ničím, mají-li sochám svým vštípiti vlastnosti božské z krajů nadpozemských. Tak jest na příklad Apolo Belvederský nádhernou akademií, mladíkem krásně a dovedně provedeným, možno říci hrdinou; avšak bohem naprosto není.

Projdeme-li velikou chodbu *s mapami zeměpisnými*, kde jsou na stěnách z hruba vymalovány rozličné části zeměkoule, vejdeme do pokoje, ve kterém shledáváme se s čalouny vatikánskými, zhotovenými dle vzorů Rafaelových. Jednoho dne zavolal k sobě Lev X. svého miláčka a pravil mu: „Sanzio, chci ozdobiti zdi vatikánské takovými čalouny, jaké se vyrábějí ve Florencii s velkou dovedností. Nakresli mi vzory, dle nichž by se dělník s nadšením říditi mohl.“

Za šest měsíců přinesl Rafael dvanácte hotových maleb, na nichž zobrazil hlavní události ze *Skutků apoštolských*; každý obraz měl světlotemnou obrubu, a na ní byly znázorněny některé příhody ze života Lva X. Při pohledu na tyto podivuhodné náčrtky, na něž Rafael, aby se zalíbil svému milostivému ochránci, vynaložil všecek svůj um a obrazotvornosť, nastalo mezi diváky ticho, jako by myšlénky a krev na chvíli se byly zastavily; potom obrátily se zraky všech na malíře a papež zvolal: *Divino*! *Toť božské*! A všickni přistojící opakovali po něm totéž zvolání: *Divino*!“ *)

Levé křídlo Vatikánu, které hledí k městu, jest stavěno samým Rafaelem; malby a okrasy jsou vlastním jeho dílem, neb aspoň dály se za řízení a dohledu tohoto krále umělců. Ve druhém poschodí nalézají se *loggie di Rafaël*. Rafael sám

*) Známy jsou osudy těchto maleb, které jsou nejdůkladnějším dílem Rafaelovým. Zakládá-li se na pravdě tvrzení Richardsonovo, přenechal je jeden dělník flámský Karlu I. králi anglickému. Po smrti tohoto nešťastného krále byly při dražbě koupeny od Kromwela; potom přišly v zapomenutí, až, když dosedl na trůn Vilém III., byly jako nepatrná hříčka od dělníků rezřezány, aby mohly býti snadněji okresleny. Konečně za jednoho osvíceného panovníka byly tyto vzácné zbytky umělecké dány za sklo a vystaveny k úctě umělců, kteří za nimi putují na Vindsor.

Náměstí sv. Petra ve Vatikáně.

vytesán z mramoru a vévodí v těchto galeriích jako král ve svých státech.

Kromě četných arabesek, které zdobí pilíře a římsy, jest tu ještě 52 fresek provedených dle jeho nákresů od Caravaggia, od Julia Romana a j., které zobrazují hlavní události ze Starého zákona. Ona freska, která představuje *věčného Otce pořádajícího zemi při stvoření světa*, jest pracována celá rukou Rafaelovou. Uměleckými pracemi tohoto mistra se jen hemží i ostatní části Vatikánu, a obzvláště ony pokoje, které jsou podle něho pojmenovány. Zmíníme se jen o požáru *Města Ducha Svatého*, básnickém to zobrazení požáru města Troje; dále o *Škole Athénské*, kde malíř dává nám příležitosť obcovati učení Platonovu a Aristotelovu; konečně o *Svatém Petru* v žaláři, an anděl Páně zbavuje ho pout.

Po všech těchto uměleckých dílech a mnohých ještě jiných od Julia Romana, Ondřeje Pacchiho, Poussina, Guida, Pavla Veronesa, Perugina, od blahoslaveného Angelika di Fiesole a od mnohých jiných, kterým jsme se naobdivovali do unavení, zbývala nám ještě nejnádhernější síň ve Vatikánu. Sbírka tato jest osamocena, obsahuje toliko pět obrazů, a přece jest nejbohatší na světě. V pravo u vchodu jest *Madona die Foligno*, mistrovské to dílo Rafaelovo, představující nám Pannu Marii s některými svatými; dále *Korunování Marie* po jejím na nebe vzetí, podobné to dílo od téhož malíře; naproti jest obraz s tímže předmětem, který byl malován od Rafaela, načrtnut však byl od Julia Romana; v pozadí jest *Přijímání sv. Jana* od Dominikana; konečně, obrátíme-li se opětně v pravo, octneme se jako u vytržení před nejpřednějším obrazem na světě, totiž *Proměněním Krista Pána* od Rafaela. Při této své vznešené skladbě jest Rafael duchem, srdcem, štětcem úplně a naprosto křesťanem; ó, proč jím nebyl při každé své malbě?

Dějiny o původu tohoto hlavního díla jsou, tuším, nejzajímavější událostí ze života tohoto slovutného malíře. Šebestián del Piombo byl jedné doby soupeřem Sanziovým, jehož důvtip a duševní nadání více než kdo jiný obdivoval. Jednoho dne přišel ukázati papeži náčrtek svého Lazara, ku kterému učinil Michal Angelo nákres, a který měl Šebestián oživiti onou živostí barev, jakou vyznačoval se obzvláště Benátčan Vecelli. Dva mužové tedy spojili se, aby překonali Rafaela! Michal Angelo a Šebestián del Piombo. Jeden měl

na starosti, zploditi myšlénku, vytvořiti předmět a smysliti souhrn osob na obraze; úlohou druhého bylo, celku dodati života.

Vzkříšení Lazara, dílo to dvou mistrů, bylo vyzváním k zápasu pro oblíbence Lva X. Sanzio cítil v sobě dosti síly, podniknouti boj proti takovým mužům. Vzav štětec, uzavřel se do svého pokojíka na několik týdnů, zřekl se společnosti papežovy i svých přátel, chtěje pracovati jediné o své malbě.

Nadešel den rozhodnutí, kdy měly býti posouzeny obě dvě komposice; než při pohledu na *Proměnění Krista Pána* dal slyšeti Řím hlas obdivu a překvapení a opakoval s Mengsem: „Toť pravzor opravdové krásy, totě dílo, které nemá sobě rovného, toť mistrovské dílo v malířství, toť nejdůmyslnější výtvor lidského ducha.“ Šebestián del Piombo přiznal se k své porážce; než považme jen, s kým mu bylo bojovati!

24. prosince.

Palatin. — Palác Augustů. — Lararium. — Chrámy bohů a císařů. — Socha Apolinova. — Křesťané domu Nerova. — Septizonium. — Svatý Šebestián alla Polveriera. — Zahrady. — Forum. — Villa Palatina. — Kostel sv. Bonaventury. — Blahoslavený Leonard de Porto Mauritio.

Včera jsme vyšli ze starého Říma, a dnes jsme se tam opět vrátili. Bylo zajímavo na štědrý den prozkoumávati paláce césarů, jejichž základy otřáslo Dítko betlémské, pokud ještě bylo v jesličkách: o devíti hodinách byli jsme na Palatinu. Ze sedmi pahorků byl dle tvrzení spisovatelů tento první obydlen. Evander založil zde městečko, které pojmenoval *Pallanteum* podle svého hlavního města v Arkadii. I prvních pět králů mělo zde svůj příbytek. Tato skromná obydlí postoupila místo své na konci republiky nádherným budovám Grakchů, Cicerona, Klaudia, Katiliny, Marka Antonia a samého Augusta, který se zde narodil 22. září r. 62. před Kristem Pánem.*) Podle města nazván byl pahorek

*) Někteří praví, že se narodil ve Velletri.

Palatin, *mons Palatinus*, a tak se jmenuje dosavad. Jména toho zasloužil si tím spíše, když nástupcové prvního Césara zastavěli ho svými zlatými a mramorovými paláci. Zde spávali Tiberius, Klaudius, Neron a Domicián, jejichž děsné stíny zdají se dosud blouditi mezi těmito pustými zříceninami, naplňujíce cestovatele strachem a hrůzou.

Ze všech těchto budov, kterými věnčen byl Palatin, nejvelebnější byl palác Augustův, který byl sídlem říšským a příbytkem císařů římských, *Sedes romani imperii*. Palác tento, z počátku skromný, zvětšil brzy své rozměry a oděl se neuvěřitelnou nádherou. Velkolepé schody vedly k němu z římského Fora po vítězné stráni, *per clivum Victoriae*. Po každé straně hlavní brány stály po všechny doby dva vavříny, na jejichžto vrcholech k sobě nakloněných vznášel se dubový věnec. Senát udělil tuto neobyčejnou poctu Augustovi, jakožto *vítězi nad nepřátely a slavnému ochránci občanů*. I nástupcům tohoto panovníka líbila se tato výsada, a ať si měli sebe menší nároky na toto vyznamenání, nebylo se jim přece obávati odporu se strany senátu.

Dlouhá sloupořadí z lacedemonského mramoru a z porfýru obklopovala příbytek císařský a zabraňovala sice přístup lidu, avšak nikoli starostem a chmurným starostem. Kolikráte patřily tyto tiché klenby na Kaligulu, kterak v noci, nemoha spáti následkem své hýřivosti, těkal jako smyslů zbavený a s velikým křikem vyčkával, až se objeví ranní červánky! Lázně spojené dle obyčeje dvorského s *Lariem* čili domácí kaplí císařů, tvořily přední část ostatních budov. Alexander Severus proslavil císařské Lararium tím, že v nejtajnější části mezi božské císaře, bohy a slavné osobnosti dal postaviti též sochu Pána našeho Ježíše Krista, Abrahama a Orfea, jimž obětoval každého rána. Z rozkazu jeho hlásal jeho palác zřejmým způsobem svrchovanou převahu mravovědy evangelické. Na jedno průčelí dal totiž vyrýti tuto božskou průpověď: *Co nechceš, aby ti jiní činili, i ty nečiň jim.*

Opodál vznášela se pověstná věž výstředního a rozmařilého panovníka Heliogabala, který pravil: „Chci, aby i má smrť byla velkolepou.“ I dal vystavěti vysokou věž na způsob lešení, dlážděnou vzácnými drahokamy, aby onoho dne, kterého se s ní střem hlav vrhne dolů, slavnostně si roztří-

štil hlavu. Zde byla též knihovna Tiberiova, dále pokoje vykládané zlatem, sloní a diamanty, v nichž udály se výjevy k neuvěření z domácnosti císařů.

Okolo paláce byla řada chrámů zasvěcených bohům i lidem. První místo zaujímal Jupiter Stator, který byl pro svou dávnověkost ve velké úctě. Potom chrám dobré Bohyně, pověstný svými tajnými hanebnostmi; dále *Sacrarium* kněží Sálských. Dvanácte vybraných patriciů střežilo zde posvátné štíty, na nichž dle pověsti záviselo blaho říše, jakož i auspicie, měděné opasky, hůl pro hadače a jiné předměty pověry římské.

Konečně chrám Apolinův proslavený obrovskou sochou tohoto boha, před nímž básnici odříkávali své verše, a jehož podstavec choval v sobě knihy sibylinské. Kolos tento, jehož hlavu bylo viděti až od Kapitolu, byl z kovu a měl zvýší asi padesát stop. Ke chrámům bohů družily se chrámy lidí. Augustus byl zbožňován ve chrámě, který mu dala vystavěti Livia, Kaligula ve chrámě, který on sám sobě zasvětil; konečně všem císařům dostávalo se božské pocty ve chrámě společném.

Řím tedy měl dva Pantheony, jeden pro bohy, druhý pro césary. Jest to tedy k víře nepodobno, že na Palatium, v tomto středistku síly a pověry římské, že v paláci samých pronásledovatelů mělo vzcházející náboženství křesťanské své oddané služebníky. Křesťané v domě Neronově, pokora a jednoduchost v příbytku pýchy a nádhery, čistota a nevinnost na místě rozmařilosti a hanby, tichost a láska v úkrytu ukrutnosti a nejpodlejších zločinů, — jaká to protiva! A přece křesťany z domu Césarova známe z listů samého sv. Pavla.*) Když mi na mysli tanula milá jejich jména, byl jsem potěšen; vždyť byl jsem zbaven trapných myšlének, které ve mně vzbudil pohled na Palatin.

Avšak kterak mohl svatý Pavel zasíti několik zrnek dobrého semene do domu Neronova? Jest to otázka, na niž bychom velice rádi slyšeli odpověď. Co nyní povíme, vysvětlí nám aspoň částečně onu zajímavou záhadu. Jméno křesťanů známo bylo v Římě od dob Tiberiových; vždyť z dějin víme, že tento císař chtěl Spasitele našeho vřaditi do počtu bohů.

*) Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de domo Caesaris sunt. Philipp. IV., 22.

Sv. Pavel hlásal víru Kristovu, procházeje hlavními městy asijskými a zdržel se osmnáct měsíců v Korintu. Židé, kteří vystupovali všude jako jeho úhlavní nepřátelé, pohnali jej před soudnou stolici Galionovu, který byl tehdy prokonsulem v Achaji, a obžalovali ho, že rozhlašuje nauku, která se zákonu protiví.

Avšak tento úředník římský Junius Annaeus Gallio byl starším bratrem Seneky, který byl učitelem Neronovým. Není možná, aby nebyl vladař slýchával o tomto rázném a výmluvném Židu, který si získával četné stoupence, a jehož nauky působily mocné hnutí v jeho provincii. Dá se předpokládati, že Gallio jako muž učený vypravoval svému bratrovi o tomto hlasateli nové a vznešené filosofie, a že pověst o sv. Pavlu jej samého předešla k Senekovi, v tomto pak vzbudila touhu sv. Pavla poznati. Tolik jisto jest, že nejslovutnější mužové nepochybují o tom, že Apoštol obcoval s učitelem Neronovým za svého pobytu v Římě.

To však ještě není všecko; sv. Pavel přišed do Říma, byl ještě s jinými zajatci dán v moc prefektu pretoria. Nelze tudíž pochybovati, že byl mu předveden několikráte; neboť sv. apoštol čekal na svůj rozsudek po celá dvě léta. Při soudních přelíčeních před Felixem a Faustem, jakož i ve vězení neustával Pavel hlásati sv. evangelium. „Jsem vězněm," píše on sám, „avšak slovo Boží není upoutáno, tak že okovy mé známy jsou u celého soudního dvora." (Filip. 1, 13.)

Prefektem pretoria čili náčelníkem soudního dvoru byl tehda slavný Afranius Burrhus, který společně se Senekou řídil výchovu Neronovu. On požíval dlouho přízně neb aspoň důvěry krutovládce, a podobá se, že oba tito státníci byli spolu stejného smýšlení. Dá se tudíž také předpokládati, že vzájemné obcování mezi nimi bylo dosti důvěrné, že Burrhus zajisté mluvil se Senekou o onom znamenitém vězni, a že mu poskytl též příležitost jej poznati; a to bylo dosti snadno, považíme-li, že sv. Pavel ve své horlivosti byl k podobným schůzkám velmi náchylným.

Takovým způsobem bez dlouhého lámání hlavy lze si vysvětliti, jak dostalo se sv. Pavlu přístupu do císařského dvoru. Slova jeho, která byla vysvětlována a přetřásána od strážníků Burrhových, od Burrha a Seneky, neb od dvořenínů a úředníků, kteří byli výslechu přítomni, docházela u některých jednotlivců ochotného sluchu a přístupných srdcí.

Z nejkrásnějších vítězství, která apoštol při císařském dvoře vydobyl, bylo na víru obrácení svatých mučedníků Torpesa a Evelia. První patřil mezi nejpřednější úředníky císařovy. Sotva dověděl se Neron o jeho obrácení, ihned rozkázal mu, aby obětoval bohům. Když to Torpes odepřel, byl pruty sbit, na kolo natažen a skonal s jasnou tváří ku podivu všech přítomných. Mezi těmito byl Evelius, rádce císařův. Milostí Boží byv osvícen, žádal býti pokřtěn, načež neváhal spojiti se na věčnosti s oním mučedníkem, když byl dříve obdivem žasnul nad jeho statečností.

Mezi křesťany z rodiny Neronovy musíme dle vší pravděpodobnosti počítati slavnou Pomponii Grécinu. Tato paní byla ozdobou domu císařského a manželkou znamenitého válečníka. Manžel její Aulus Plautius vrátiv se do Říma u vítězoslávě z Britanie, dal ji postaviti před rodinný soud, poněvadž doslechl, že se přidržuje cizí pověry *). Plautius prohlásil ji za nevinnou, ona však trávila svůj život v ustavičném smutku, nosíc povždy smutkové šaty. Ovšem tak jen mohl pohan líčiti nám křesťanku. Avšak sv. Pavel, čili lépe řečeno náboženství křesťanské objevilo se u své vítězoslávě, když vniklo do nejtajnější domácnosti císařovy a vyvedlo bloudící ovečku i ze lvího doupěte. Nero měl dvorní dámu, kterou blouznivě miloval: sv. Pavel ji obrátil **). Jaké bylo jméno této nové Magdaleny? Jedni tvrdí, že to byla Sabina Poppaea, druzí Akté. Jsou to však pouhé domněnky.

Na severní straně Palatinu namane se nám slavná jeskyně *Luperkal* poblíž fíku ruminálského, kde dle pověsti nalezeni byli Romulus a Rémus. V levo opodál schodů na krásném pobřeží, *gradus pulchri littoris*, jest po více než tisíc let venkovská chatrč, kde zakladatel Říma strávil svá první léta. Blízko těchto míst vypíná se kostel sv. Theodora. Na západní straně pahorku rozkládá se údolí *Velikého Cirku*, k němuž poutá křesťana milá upomínka. Jednoho dne za Diokleciána byl na místě tomto, zvaném Hippodrom čili císařská jízdárna, přivázán ku sloupu setník první setniny stráže pretoriánské.

*) Tak obyčejně nazývají spisovatelé pohanští náboženství křesťanské.

**) Okolnost tato stála ho život. Greppo.

Na rozkaz panovníkův bylo naň střileno šípy, a statečný velitel vykrvácel byv hustě ranami poset. A jaký byl jeho zločin? Byl křesťanem. Jaké bylo jeho jméno? Nazýval se Šebestián. Jaká byla jeho vlast? Byl Francouzem. Jsouce dvojnásobnými krajany tohoto mučedníka, jako křesťané a jako Francouzi, kterak jsme neměli býti mocně dojati, když kráčeli jsme po zemi slavně skropené naší krví?

Na východním konci Palatinu vznášelo se *Septizonium* Septimia Severa. Každý císař rozmnožoval a okrašloval palác Augustův. Septimus Severus, chtěje ozdobiti vchod se strany hory Célia, dal vystavěti nádhernou budovu se sedmerým sloupořádím. Jednotlivá sloupořadí spočívala na sobě a zhotovena byla dle rozličných slohů. Vypravuje se, že bakalářům, licenciátům a doktorům své doby udělovaly se tyto hodnosti v určitých sloupořadích dle jednotlivých pater. Roku 1216. bylo Septizonium ještě dosti zachovalé, tak že v něm mohlo bydleti svaté kolegium, když volilo Honoria III.

Dnes již není po něm stopy; císařský palác, chrámy bohů i lidí, tyto mohutné stavby římské zmizely docela, neforemné zříceniny pokryté ostružím svědčí samojediné o velikosti Říma v době jeho rozkvětu, a to právě na tom místě, které bylo středem moci a velebnosti jeho; Sedes romani imperii. Zahrady Farnéské a vila Palatina, která se vyznačuje několika freskami Rafaelovými, zaujímají nyní z většího dílu prostranství na pahorku a pokojní zahradníci pěstují zeleninu a hrách ve chrámu Apolinově, v paláci Augustově, pod sloupořadím Kaligulovým a na hlučném kdysi Hippodromu císařském *)

Zde jakož i jinde stojí křesťanství netknuto. Zvítězivši nad césary vztýčilo na zříceninách jejich paláců své vítězné sloupy. Kostel sv. Šebestiána *alla Polveriera* posvěcuje právě ono místo, na kterém velitel stráží pretoriánských dobyl slavného vítězství a zasloužil si věčné slávy, na druhé pak straně Palatina blízko bývalého Septizonia

*) Napoleon zmocniv se Palatina, dal prozkoumati zříceniny ty, které byly zakoupeny od krále neapolského, dědice Farnésů; kopápní toto vedlo k objevení fresky, která nám podává skutečnou podobu a velikosť kříže, na němž Spasitel náš dokonal.

vznáší se k oblakům štíhlý a úhledný kostelík sv. Bonaventury.

V kostele tom byli jsme svědky zázraku podobného onomu, který nás tak mocně dojal v kostele kapucínů. Pod hlavním oltářem spí spánkem spravedlivých blahoslavený Leonard de Porto Mauritio. Tento neunavný misionář v okolí boloňském a v horách italských zemřel r. 1751. ve věku 75 let. Bylo nám popřáno popatřiti z blízka na tohoto světce, který jest zázračně uchráněn od nákazy hrobové; zdálo se nám, že spící stařec již již se probudí. Jako vítězný meč po boku slavného válečníka, tak uložen jest do hrobu křesťanského hrdiny kajicný bičík, dosud prosáklý jeho krví. Mluvit k nám takořka, aby nám vysvětlil neporušitelnost sv. těla, asi tato slova: „Vizte! Ten, kdo obětuje život svůj na tomto světě pro Ježíše Krista, oživne opět ve slávě věčné.“ Ve dvou skříňkách zavěšených po obou stranách lodě uschován jest veliký kříž a obraz Panny Marie, které světec ustavičně s sebou nosil na svých missiích.

Klášter, který ve svém středu chová kostel, obýván jest bratry blahoslaveného apoštola, totiž Františkány z přísné řehole. Řeholníci slouží Římu k mravnímu povzbuzení; pod jejich drsnou kutnou žije pokora, chudoba, umrtvování, poslušnost a čistota prvních křesťanů. Zřejmě bylo úmyslem Prozřetelnosti božské, aby až do konce vládlo křesťanství nad Palatinem, jsouc dosud tak čisto a vítězíc nad tělem a světem, jako za prvotních dob, kdy palác Neronův zakrýval toto strašné návrší oslňujícím leskem své slávy; toť významným poučením pro ty, kteří hlásají smrt křesťanství.

Připomeňme si ještě, že den před vánocemi jest v Římě dnem přísného postu. Lid, jda za příkladem prvních křesťanů, zdržuje se všelikého pokrmu až do vyjití hvězd, t. j. až do soumraku; potom začínají radostné slavnosti rodinné. Lidé navzájem se zvou a mezi sebou se usmiřují. Večeře skládá se z postních jídel a trvá až do půl noci. Když nadejde slavnostní chvíle půlnoční, dají se na stůl pokrmy masité a hoduje se dále. Obyčej tento jest tak ustálen, že v Římě nikde o půl noci neslouží se mše svatá. První mše na jitřní koná se u Panny Marie Sněžné o dvou hodinách na úsvitě.

25. prosince.

Mše papežská. — Granátníci. — Konservativní duch v Církvi katolické. — Příchod Svatého Otce. — Proč nemá papež pastýřské berly. — Meč. — Vévodský klobouk. — Epištola a Evangelium zpívány jsou jazykem řeckým. — Konsekrace. — Kostel Panny Marie Sněžné. — Jesličky. — Podrobnosti. — Popis.

Nadešel krásný den vánoční, jak jsem si jej přál viděti v Římě; právě se hodil ku slavnostní náladě sváteční. Ve Francii a v krajinách severních vůbec přejeme si, aby byla zima a mráz, aby hvězdy zářily na blankytu nebeském a sníh svištěl pod našima nohama, abychom byli tím více dojati utrpením božského Jezulátka, které se chvěje a pláče v jesličkách vystavených větrům se všech stran. V Italii a vůbec v teplých krajinách, kde není ledu ani sněhu, přeje si každý více nebo méně hustou, vše pronikající mlhu nebo studený a hojný déšť; a obojího bylo dosti, jak jsme si přáli.

O osmi hodinách byli jsme ve Vatikáně. Budiž mi to dovoleno, říci ku chvále naší zvědavosti: byli jsme tam mezi prvními. Tohoto dne však nebývá u sv. Petra zvykem modliti se, nýbrž dívati se, není-li již pouhé pozorování modlitbou; a jest tomu zajisté tak pro opravdového katolíka, který obcuje obřadům papežským. Ať jest tomu jakkoliv, my jsme se dnes přišli dívat. První předmět, který upoutal naši pozornost, byli granátníci papežští; jedna tlupa vstoupila brzy za námi a postavila se před Konfesi sv. Petra, aby střežili potřebnou prostoru k obřadům. Nenajdeme brzy něco tak pestrého a úhledného, jako jest jejich uniforma: byly to nohavice černé, červené a žluté; okrouhlé brnění ze středověku s článkovitými náramky; límec s náběry okolo krku, kulatá helma z ocele a na ní červený chochol, široké žluté třepení a dlouhá staromodní halapartna. Při pohledu na ně zdálo se nám, že jsme v době rytířů.

Tato tak nenadálá podívaná zavdala nám podnět k těmto úvahám: Ejhle, jak váží si Řím starých zvyků a obyčejů! Projdeme-li všechny státy evropské, nenajdeme nikde tento stejnokroj z časů dávnominulých leč v museích. Jediný Řím zachovává jej, a ve slavnostní dny podává jej k nahlédnutí jako nějaký list z dějin, který si může kazdý přečísti. Ne-

jednou bezpochyby pousmáli se napomádovaní turisté při pohledu na tuto nezměnitelnou a gotickou uniformu, avšak rozvážný umělec naší doby obdivuje a studuje ji, kdežto křesťan zase blahořečí myšlénce, která vybízí ku jejímu zachování.

Tato římská myšlénka o zachovávání jeví se nám ve všech věcech, jak malých, tak velkých. Všechny řeholní řády, jejichž pozdní synové procházejí ulicemi a troskami papežského města, jako na příklad trinitáři a rytíři maltézští, nejsou zajisté ničím jiným, než-li zosobněním právě oné myšlénky. Zdá se nám, že by měl dle zákona zrušen býti řád, který za nynější doby neplní a plniti nemůže úlohu při svém založení předsevzatou; avšak naše horlivosť jest nemístnou. Jako Bůh, tak také Řím tvoří a zachovává, ale neničí. On střeží tyto přežilé řády jako ctihodné ostatky z minulosti, jako články tradicionelního řetězu. Pravda jest sice, že trinitář nepůjde nyní s výkupným do Tunisu; avšak on vykupuje jiné zajatce spoutané hříchem, on stará se o duše lidské. Podobně ani rytíř maltézský nepotáhne s vítězným mečem proti Turkům, avšak on zastává u hlavy křesťanstva vznešené úřady, čekaje, až nebezpečenství pro víru a zájmy lidskosti bude ho volati k novým zápasům.

Týž duch sebezachování jeví se při památkách starobylých. Kdyby Rakousko, Francie, Anglie, Rusko neb některý jiný stát byl pánem Říma, tu věru bylo by se obávati, že všecko bylo by zpřevráceno. Zvláštnosti každého národa, čilosť a přičinlivosť jedněch, nečinnosť a bezstarostnosť druhých, politické třenice, obchod a průmysl ohrožovaly by mocně většinu památných zřícenin. Pod ochranou Církve nemají se čeho báti. Nejpozornější a nejdůmyslnější snaha a smysl pro zachování bdí nad nimi, a Řím zůstává povždy nepřekonatelným museem, kde obyčeje a předměty všech dob bývají zachovávány a celý svět může je studovati a obdivovati.

Z toho bezděky vyplývá rozjímání mnohem vznešenější. Nemůžeme pochybovati, že tato vlastnosť Říma zakládá se na Prozřetelnosti božské, a že Církev mluví ke svým dítkám asi tato slova: „Věnuji-li já tolik péče, abych zachránila od zapomenutí a záhuby zvyky a památky méně důležité, čím svědomitěji snažiti se budu, abych bez porušení zachovala posvátný svazek víry naší! Důvěřujte své máteři,

ona nedopustí, aby se něco ztratilo z vašeho posvátného dědictví.“

Čas ubíhal, již bylo více než devět hodin Basilika zatím naplnila se nesmírným množstvím lidu, když tu rána z děla oznamovala, že Svatý Otec právě vyjíždí z Vatikánu. Vznešený kmet vykročiv ze svých komnat, sestoupil po schodech palácových do pobočni kaple kostelní. Brzy bylo spatřiti nade všechny hlavy povýšený baldachýn zlatem se skvoucí, potom dva veliké vějíře převeliké krásy, slavná to památka císařské štědrosti. Pod baldachýnem seděl na *sedicule* či *sedia gestatoria*, která se zlatem a purpurem třpytila, náměstek Ježíše Krista, maje na hlavě tiaru, odznak to trojí své důstojnosti, otcovské, královské a velekněžské*). Blížil se majestátně v červeném oděvu, nesen jsa na ramenou svých dvořenínů. Průvod zahájen byl dvanácti zpovědníky z Vatikánu, kteří byli oděni ornáty a na hlavě měli kvadrátky. Po tom následovali biskupové v pořádku dle doby svého zvolení; tito oděni byli kápou a mitrou z bílé vlny. Za nimi kráčeli kardinálové diakoni v tunicelách, s mitrami z bílého damašku, kardinálové kněží v ornátech s podobnými mitrami a šest kardinálů biskupů v kapě opět s podobnými mitrami; konečně Svatý Otec a s ním sbor pronotářů apoštolských, domácí úředníci, auditoři, votanti úřední, kteří všickni byli ve velké kapě.

Šlechtická garda tvořila dvě řady po stranách a uzavírala celý průvod, který před našima očima se zastavil za Konfessí sv. Petra.

Odloživ tiaru a pokleknuv na chvílku před oltářem vstoupil papež na trůn po pravé straně oltáře, zanotil *Terci*, přijal mitru a posadil se. Proč zaměněna byla tiara za mitru? Tato tajemná změna byla pro mne hádankou první mezi celou řadou hádanek jiných, které mocně znepokojovaly mou mysl. Než brzy jsem uhodl, že byl-li papež králem na *sedikule gestatorie*, byl u oltáře toliko knězem, a tak vysvětlil jsem si sám od sebe, proč místo tiary zaujala mitra. Více však mne znepokojovaly dvě nové záhady, z nichž

*) Kardinál dávaje Svatému Otci na hlavu tiaru, praví: „Accipe tiaram tribus coronis ornatam, et scias te esse Patrem, Regem et Christi Vicarium, etc.“ Italové nazývají tiaru *triregno*; významné to slovo.

jednu jsem viděl, druhou jsem neviděl. Svatý Otec, biskup biskupů nenosil berly. Marné moje pátrání! Tohoto odznaku úřadu pastýřského nebylo lze nikde spatřiti. Proč to? Odpověď na tuto otázku byla pro mne první hádankou.

Ze dvou domácích prelátů, kteří předcházeli Svatého Otce, nesl jeden skvostný meč se zlatou rukojetí, *stocco*, druhý nesl vévodský klobouk, *cimiero*, z červeného sametu, podšitý hermelínem, posázený perlami, omotán byl zlatou šňůrou, která měla uprostřed holubičku, náznak to Ducha Svatého. Meč i klokouk položeny byly na roh oltáře, kde zůstaly po celou mši svatou; a proč se tak dálo, to bylo pro mne hádankou druhou.

Hledal jsem kolem sebe dobrého ducha, který by mne byl poučil a vysvětlil toto dvojí tajemství: pátrání moje nemělo žádoucího výsledku. Bylo na počátku mše svaté, pokračovalo se v ní; byla již u konce, a mně pořád ani klobouk, ani meč, ani berla nevycházely z hlavy. Přiznávám se k této své roztržitosti v kostele, a abych za ni pykal, uložil jsem si za pokání, pátrati po příčině, která roztržitost tu zavinila, a šťastné jsem se jí také dopátral. Chtěje pak uspořiti namahání těm, kteří po mně přijdou, podávám tuto rozluštění k této dvojí hádance.

Papežství sv. Petra v Římě trvalo pět let. Třebas naši dějepiscové nám nevypravují o tom, co činil Apoštol v Římě za tohoto svého několikaletého pobytu, přece předobře víme, že neseděl se založenýma rukama. Starodávné památky, archivy a církevní podání italská obeznamují nás o mnohých cestách, jak sv. apoštola tak jeho žáků po celém poloostrově až za Alpy, jako jest na příklad cesta sv. Fronta do Akvitanie a cesta sv. Materna do Německa. S tímto posledním putovali do Trevíru též sv. Eucherius a sv. Valerius, sami to žáci svatých apoštolů. Po čtyřiceti dnech Maternus zemřel. Jeden z jeho apoštolských soudruhů vrátil se ihned do Říma, aby to zvěstoval sv. Petrovi, a zároveň ho poprosil, by odeslal nového dělníka na místo v Pánu zesnulého.

Apoštol dal mu pouze tuto odpověď: „Vezmi tuto hůl, dotkni se jí mrtvého, a řekni mu místo mně: Vstaň a kaž!“ Na rozkaz onoho, jehož pouhý stín uzdravoval nemocné, stal se zázrak. Maternus povstal z hrobu pln síly, pokračoval ve svých apoštolských cestách, a stal se druhým biskupem v Trevíru. Na památku věčnou tohoto zázraku nástupcové sv. Petra nenosí pastýřské berly, leč jsou-li v Trevíru.

Událost tato, která nikterak nepřekvapuje, považíme-li jak zázračnou moc apoštolů, tak potřebu zázraků k utvrzení rozvíjející se víry, spočívá ostatně na věrohodných svědectvích. Zmínim se toliko o dvou; první pochází od nejslovutnějšího muže svého věku Innocence III. a druhé od největšího učence ze středověku, sv. Tomáše Akvinského.*) Cítě radost nad svým objevením, obdivoval jsem se znova duchu, který všecko zachovává a který jest obzvláštní slávou Církve římské; dobrořečil jsem zároveň své mateři, že v jednom ze svých obyčejů zachovala nám památku na zázračné události z našeho blízkého okolí.

Avšak co vyznamenával meč a klobouk vévodský? Odpověď na tuto otázku vzbudila ve mně opět cit vděčnosti a obdivu. V nejdávnějších dobách, kdy křesťanství počalo se rozšiřovati mezi národy evropskými, bylo pěstní právo podřízeno právu mravnímu. Meč, který byl dříve nástrojem osobních choutek, obecného utiskování a nepravostí ve světě modlářském, stal se v rukou panovníků a bojovníků křesťanských zbraní, kterou měla chráněna býti pravda, spravedlnost a společenský řád. Tento úkol *železa* byl stále uváděn na paměť těm, jichž povinností Bohem uloženou bylo jej vykonávati. A proto také téže noci, kdy Dítě Ježíš zničilo každou krutovládu, světí náměstek Boží zbraň, kterou pak posílá císaři, králi, knížeti neb bojovníku, který statně potíral nepřátely pravdy, spravedlnosti a míru pozemského.

V šestnáctém století nazval Sixtus IV. zvyk tento obyčejem pocházejícím od svatých Otců; a v pravdě již dřívější století mohou dosvědčiti, kterak Urban VI. daroval posvátnou zbroj Fortigerrovi, předsedovi republiky Luky; Mikuláš V. knížeti Albertovi, bratru císaře Bedřicha; Pius II. Ludvíkovi VII., králi francouzskému. V Římě dosud světí se každého roku meč a klobouk bojovníka křesťanského, a

*) V disertaci *ad hoc*, kterou nalézáme na konci díla *Monimveter.*, l. III. p. 209, poznamenává učený Ciampini velmi vhodně, že zvláštní druh přímé hole *Ferula* podávána byla papežům v den jejich zvolení a která bývá vyryta na jejich náhrobcích, že není berlou, nýbrž odznakem jejich světské moci.

společný otec národů posílá je buď panovníku neb veliteli, který si jich zasloužil svými hrdinnými činy a svým životem.

Viděl-li jsem v obyčejích uvedených část naší krásné starobylosti, odhalila mi ji mše papežská téměř úplně. Po stupňové modlitbě u stupňů oltáře zaujal Svatý Otec místo na trůně ve sboru hned vedle stolice sv. Petra. V pravo i v levo stáli u trůnu biskupové; na lavicích, které byly potaženy látkou červenou, seděli členové svatého kolegia. Napočítal jsem jich čtyři a dvacet, kteří byli všickni oděni v bílé ornáty, a na hlavě měli nádherně vyšívané mitry. V pravo za kardinály kněžími viděli jsme biskupy ostatní, představené řádů a preláty. Nad těmito dlouhými sedadly táhly se dvě řady tribun; hořejší byly určeny pro panovníky a vyslance, ostatní pro osoby, které měly k tomu zvláštní dovolení. Nelze vypověděti, jak dojímavé jest toto divadlo v pravdě katolické.

Na památku bývalého sjednocení Církve východní a Církve západní, na stálé osvědčování víry, která mluvila a povždy mluviti bude všemi jazyky, byla zpívána epištola s evangeliem napřed latinsky, a to epištola prelátem auditorem Roty, evangelium kardinálem jáhnem; na to pak řecky podjáhnem a jáhnem, kteří byli oděni ve skvostný kroj orientálský. Před pozdvihováním sestoupil Svatý Otec s trůnu. Po vyřknutí posvátných slov vzal vznešený stařec hostii do velebných rukou svých, a pozvednuv ji nad hlavu, ukázal ji ke čtyrem stranám světovým; potom, dříve než ji položil na oltář, dal mlčky požehnání veškerenstvu. Hluboké ticho, bělostné vlasy náměstka Kristova, všechny ty hlavy panovníků a králů, pohled na převelebnou oběť vznášející se mezi nebem a zemí, všecko to působí na člověka blaženým a nevyslovitelným dojmem.

Dříve než bylo přijímání, vrátil se Svatý Otec na trůn, a hned na to bylo viděti, kterak kardinál jáhen opustil oltář, a provázen jsa svícemi, přinesl mu převelebné Tělo Spasitelovo. V tom okamžiku padl veškeren lid na tváře své, i Angličan, který stál po mé pravici. Svatý Otec stoje očekával podjáhna, který mu přinášel na pateně sv. hostii. Mezi tím, co podjáhen vstupoval vzhůru po stupních trůnu, pokleknul náměstek Ježíše Krista na kolena, hluboce se poklonil a opět povstal. Takto stoje očekával se sepjatýma rukama, až kardinál jáhen mu přinese v kalichu předrahou krev. Když jáhen se blížil, padl Svatý Otec opět na kolena a ihned se vztýčil. Na to skloniv hluboce hlavu, pravil: *Domine, non sum dignus* atd. Pane, nejsem hoden atd. Potom přijal sám jednu polovici hostie, druhou pak rozdělil na dvé a podal přisluhujícímu jáhnu a podjáhnu. Na to pil Svatý Otec část předrahé krve pomocí zlaté rourky, jak to činívali křesťané v prvotní Církvi, jáhen a podjáhen vrátili se k oltáři. Zde upil jáhen drahocenné krve pomocí téže rourky, podjáhen vypil ostatek obyčejným způsobem a vyčistil kalich. Toto dvojí přijímání pamatuje nás na první doby církevní: máme před očima večeři Páně a beránka velikonočního. Rozum i srdce, ano celá bytosť křesťana plesá při pohledu tomto vroucí, tichou a hlubokou radostí; čtyři tisíce let svědčících o lásce Boží objevilo se tu zraku našemu.

Po ukončení mše svaté byl Svatý Otec nesen nazpět do svých komnat, provázen jsa touže družinou jako prve. S povýšené *sediculy gestatorie* žehnal přes celou basiliku nesčetnému lidu, který se byl shromáždil, aby ho spatřil. S těžkým srdcem opouštěli jsme tribuny, s nichž obcovali jsme nejkrásnějšímu divadlu ve svém životě. Než museli jsme sestoupiti; jako všechny radosti na tomto světě, zašel i tento slavnostní a nádherný průvod.

Ještě než jsme se ubírali ku sv. Petru, bylo nám praveno: „Dejte si pozor a nazapomínejte se! Při obřadech papežských za všeobecné tlačenice najde se vždy několik potomků Romulových, kteří zahoří láskou po kapesních útrobách svého bližního.“

Ačkoliv jsme byli tělem i duší zaujati tím, co jsme viděli a cítili, přece jsme nezapomněli úplně na onu výstrahu a použili jsme některých bezpečnostních opatření. Chvála Bohu, žádný z našich sousedů nepatřil mezi ony syny Romulovy, o nichž jsme se zmínili, a žádná pohroma nestihla nás na majetku.

Vyhnuli jsme se sice zlodějům, za to však dostali jsme se do tenat *vetturinů* (drožkářů). Pršelo, jen lilo; a v Římě jako v Praze jsou v deštivý den sváteční drožkáři pány. Když jsme byli dlouho čekali, hledali a prosili, potkali jsme konečně jednoho z oněch milostpánů, kterému se uráčilo

zavézti nás domů za půl šestého paulu.*) Večer byli jsme nuceni opět doprošovati se pouličních potentátů, neboť líti s nebe neustávalo, a my za živou cenu chtěli jsme býti v kostele Panny Marie Sněžné. Jednou za rok a to dnešního dne toliko bývají tam jesličky Spasitelovy vystaveny k úctě věřících.

Byly asi čtyři hodiny, když jsme přišli do basiliky Liberiovy. Dle starodávného zvyku, odbýval zde papež nešpory. Přes tisíc světel osvětlovalo kostel a ozařovalo pozlacené předměty. Málo kdy zářilo zlato z nového světa tak mocným leskem. Po ukončených službách Božích vyprázdnila stráž papežská kostel, a dvéře byly zavřeny. V kostele zůstal jen malý počet vyvolenců, mezi které laskavostí jednoho z našich přátel patřili jsme i my. Ještě maličko, a nám mělo býti popřáno vlastníma očima patřiti na jesle betlémské, dojemné to svědectví o Bohu, který se stal naším spolubratrem.

Již od pradávných dob chovali křesťané v Judsku ve veliké úctě ony předměty a ona místa, která byla posvěcena přítomností a dotknutím Spasitelovým. Touže měrou, jakou rozšiřovalo se svaté evangelium po všech krajinách, přiváděla také vděčnost a živá víra do Palestiny nesčetné zástupy poutníků od východu i od západu. Císařovna Helena odebrala se tam osobně, a dala jesličky obložiti stříbrnými deskami a jeskyni drahocenným mramorem. Za časů sv. Jarolíma byl nával poutníků tak ohromný, že tento svatý učitel psal z Betléma: „Chvátají sem z celého světa, a ustavičně jest město přeplněno lidmi různých národů; neuplyne dne ani hodiny, abychom neviděli sem přicházeti zástupy bratrů, tak že jsme nuceni svůj klidný klášter proměniti v hostinec.“

Střeženy byvše s větší láskou než-li archa úmluvy, s větší úctou než-li *Tugurium* Romulovo, obklopovány nepřetržitými zástupy věřících, zlíbány od milionů poutníků a

*) Sluší poznamenati, že dle ustanovení ze dne 22. února 1863 ustálena jest cena za povozy, která obnáší od jednoho konce Říma k druhému 15 bajoků za povoz s jedním koněm, a 20 bajoků se dvěma koňmi. Dvojnásobně platí se toliko od neděle květné až do úterka velikonočního, ve svatvečer a o slavnosti svatého Petra, na Boží Tělo a o vánocích.

skropeny jsouce jejich slzami, opustily jesle Spasitelovy východ při vpádu Mohamedánů do Palestiny. Bylo to v druhém roku vlády papeže Theodora r. 642 po Kristu, kdy uloženy byly do basiliky Liberiovy zároveň s tělem sv. Jarolíma, které rovněž sem z Palestiny bylo přineseno. Svatý tento učitel, který byl za života věrným strážcem jesliček, nesměl býti od nich odloučen ani po smrti.

Nuže, zakládal-li si starý Řím tolik na tom, že mu byla zachována chatrč Romulova, posuďme, jak šťastným a hrdým jest Řím křesťanský, že chová v sobě kolébku Spasitelovu? Jesličky jsou jeho pokladem, jeho klenotem; jesličky jsou jeho potěšením, jeho chloubou. Řím střeží je se žárlivou láskou, má k nim neskonalou úctu, kterou staletí seslabiti nemohou, a chová je v kovové skříni, která se otevírá zraku lidskému jen jednou za rok.

Oné noci, která předchází den tak toužebně očekávaný od poutníka katolického, bývají jesle postaveny nejprve na oltář ve velké sakristii; nejlepší kadidlo zapaluje se ku jejich poctě. Potom vezmou je čtyři nejmladší kanovníci od Panny Marie na svá ramena a za průvodu veškerého duchovenstva přenesou tento drahocenný ostatek slavnostně do kaple Sixta V. Po mši svaté na jitřní zvednou je opět a vystaví je na svatostánku hlavního oltáře. Duchovenstvo odebéře se na to do kaple Borghéské a tam odhalí zázračný obraz Panny Marie; úkonem tímto pozývá se Matka Boží, aby patřila na vítězoslávu svého Syna a byla účastna jeho vlastní slávy.

Ó, přijdete-li kdy do Říma, neopomeňte uctíti tento obraz Panny Marie. Jest to týž obraz, který byl dle ústního podání malován od sv. Lukáše; týž obraz, který chtěl Sixtus III. uctíti tím, že dle přání srdce svého dal klenbu ozdobiti drahocennou mosaikou, a obnovil téměř všechny části basiliky; jest to týž obraz, u kterého strávili celé noci na modlitbách papežové Symmachus, Řehoř III, Hadrián I., Lev III. a Paschal I., před kterým Klement VIII. za svítání s bosýma nohama sloužil mši svatou, u kterého slavný Benedikt XIV. na každou sobotu vzdával chvály Panně Marii a se zástupem prozpěvoval litanii loretánskou. Upomínka na tolik modliteb, na tolik slz, na tolik skvělých osvědčení víry a zbožnosti pudí křesťana k nevýslovné důvěře, a my bychom byli ještě dlouho na kolenou klečeli před

tímto převelice ctihodným obrazem, kdyby jesle nebyly vykázaly jiný směr našim tužbám a modlitbám.

Když všecko bylo přichystáno, snesli dva kanovníci od Panny Marie Sněžné pozvolna obraz se svatostánku a položili je na malý oltář přenosný. Kardinál arcikněz vystoupil a první vzdal svou poctu božské kolébce; ostatní duchovenstvo jej následovalo. Přišla řada na mne, a mohl jsem z blízka patřiti na chudé jesličky, do nichž Maria položila a plénkami obvinula Spasitele světa!!!

Jesle už nemají své původní podoby. Pět desek, z nichž jesle se skládaly, jest spojeno dohromady. Nejdelší mají asi půl druhé stopy délky a pět palců šířky; jsou nepatrné a během času zčernalé. Kolébka tato povždy ctihodná odpočívá nyní ve schránce křišťálové, která jest přepažena stříbrným rámcem s ozdobami ze zlata a drahých kamenů. Jest to dar Filipa IV., krále španělského. Když jsme byli s uctíváním u konce, byl zaveden protokol, který měl dosvědčiti pravost jeslí a jednotlivých obřadů; na to byl posvátný ostatek uzavřen do pokladny, odkudž měl vyjíti na světlo téže chvíle na druhý rok. *)

S dnešní obcházkou mohli jsme býti úplně spokojeni. Naše oči viděly vše, co má naše náboženství nejvznešenějšího, totiž mši papežskou, viděly též, co jest v našem náboženství nad míru dojemného, totiž jesličky. Proto bylo srdce naše v pravdě tak spokojeno, jak se to státi může toliko v Římě, a to ve slavný den vánoční, patříme-li okem víry na ono dvojí divadlo, které jsem právě byl vylíčil.

*) Za nynější doby jsou umístěny na oltáři Konfese, který dal vystavěti Pius IX.

26. prosince.

Kostel sv. Vavřince za hradbami. — Sv. Vavřinec in fonte. — Sv. Vavřinec in Panisperna. — Sv. Vavřinec in Lucina. — Basilika sv. Vavřince za hradbami. — Kapitol a Santo Bambino. — Malí kazatelé.

V církevním roce následuje po Narození Páně veliký div; hned toho dne po vánocích slaví se památka sv. Štěpána prvomučedníka. Hrdinství toto, které bylo milostí betlémského Dítěte povznešeno na nejvyšší stupeň, jest podivuhodným důkazem jeho božství. Každého roku vypravuje Církev člověčenstvu o tomto zázraku; dnes naskytla se nám příhodná doba živěji to zakusiti. Vznešená kněžna W. . . . nabídla mi povoz, chtěl-li bych sloužiti mši svatou nad ostatky sv. Štěpána, v basilice sv. Vavřince za hradbami. Nabídnutí přijal jsem s vděčností.

Vězme, že Řím nešetřil ničeho, jen aby největší světce a nejslavnější mučedníky shromáždil pod svá mateřská křídla. Díky Prozřetelnosti Boží, která mu vnukla tuto spasnou myšlénku! Posvátná těla, která odpočívají pod záštitou věčného města, byla by dávno přišla v zapomenutí, nebo by znesvěcena bývala, kdyby byla zůstala na místech jiných, a co více, roztroušená po celém světě byla by svědky osamělými. V Římě však, blízko náměstka Kristova jsouce sjednocena, tvoří stálý, všeobecný sněm, jehožto hlas převyšuje veškeren světský hluk a rozptyluje klamné bludy. Abychom poznali všeobecnost našeho náboženství, dostačí nám, otevříti v Římě jeho hroby.

Tělo sv. Štěpána bylo za papeže Pelagia I. přineseno z Cařihradu do Říma. Můžeme snadno uhodnouti místo jeho odpočinku, měl-li jediný hrob spojiti dva slavné jáhny: Štěpána, chloubu Jerusaléma a Vavřince, slávu města Říma.

Branou Tiburtinskou dostali jsme se asi o osmé hodině k sv. Vavřinci za hradbami. Abychom lépe poznali tuto basiliku, musíme si na paměť uvésti některé okolnosti jí se týkající. Ve třetím století, asi r. 259. za papeže Sixta II. a za panování Valeriána měl Řím za arcijáhna jednoho z nejslavnějších synů svých. Vavřinec vyzván byv od prefekta, aby vydal poklady křesťanů, pospíšil sobě rozdati je chudině;

potom shromáždiv celý zástup kulhavých, slepých a nedužívých, pravil prefektovi: „Ejhle, zde máš poklady křesťanů!“

Považuje to za výsměch, rozkázal prefekt arcijáhna zatknouti a strašně ho mučiti pro pohrdání rozkazy císařovými. Vavřinec byl uvržen do vězení, potom za živa pečen na rožni k radosti pohanského Říma, který jásal nad tímto divadlem nového druhu. Vavřinec vysmívá se plamenům a katům, modlí se za zdar města Říma a prozpěvuje umírá. Modlitba mučedníkova jest vyslyšena. Joviš sestoupil brzy s Kapitolu, a orel římský ustoupil kříži ve štítu císařově.

Toto přeskvělé divadlo patří mezi popřední události prvních tří století; Církev pak obzvláště se vynasnažila zvěčniti ji slavnou památkou. Pomníky posvěcují rozličná místa, kde započala, pokračovala a končila tato krvavá činohra. Na pahorku Viminálu jest kostel sv. Vavřince in fonte. Jest to ono místo, na kterém slavný jáhen pokřtil sv. Hipolyta, svého strážce, s celou jeho rodinou. Na témže pahorku shledáváme se s kostelem sv. Vavřince in Panisperna na onom místě, kde světec přetrpěl ohnivá muka.

Uprostřed Říma jest kostel sv. Vavřince in Lucina. Vystavěn jest od slovutné paní sv. Luciny, jejíž jméno skví se jako perla v letopočtech Církve prvotní; v kostele tom chová se strašný nástroj, na němž sv. Vavřinec dokonal svou oběť. Viděli jsme rožeň ten vlastníma očima! Zhotoven jest ze dvou hrubých desek železných, které jsou asi dva metry dlouhé a jeden metr široké. Šesterým podnožím asi dvacet centimetrů vysokým upevněn byl na mramorový stůl, o němž budu ještě mluviti; na stole byla vrstva žhavého uhlí. Vedle rožně jest viděti tři nádoby, z nichž dvě obsahují krev, a třetí spálené tělo proslaveného bojovníka.

Jako jednotlivá zastavení uvedou vás tyto rozličné svatyně po stopách mučedníkových až do kostela, kde jest jeho hrob. Jedna paní římská, sv. Cyriaka, která jest více proslavena svou svatostí nežli svým rodem, měla za Římem na cestě Tiburtinské pozemek, nazvaný polem Veránským, *ager Veranus*. S ochotou nabídla je ku pohřbení sv. Vavřince, a po třech dnech modlitby a bdění byly zde drahocenné ostatky uloženy. Asi po osmdesáti letech r. 330. dal Konstantin na místě tom vystavěti důstojnou basiliku, kterou jsme si právě přišli prohlédnout.

Zbožný císař, chtěje ji okrášliti, učinil to s obvyklou

a velkolepou nádherou. Hrob hrdiny křesťanského byl překlenut vítězným obloukem, obklíčen sloupy porfýrovými a mříží stříbrnou, která vážila tisíc liber. Před hrobkou hořela lampa s deseti zobany z ryzího zlata třicet liber těžká; nad hrobem vznášela se koruna ze stříbra, která ozdobena byla padesáti delfíny ze stříbra a vážila rovněž třicet liber. K těmto skvostným ozdobám družily se jako obyčejně svícny a posvátné nádoby ze zlata a ze stříbra.

Basilika byla od papežů několikráte obnovena, chová však dosud drahocenné památky starožitné. Pod sloupořadím jest viděti starobylé malby představující sv. Vavřince, an křtí sv. Hipolyta; před hrobkou obdivuje se každý příchozí dvěma stupňům ku čtení epištoly a evangelia při bohoslužbách, na vítězném oblouku září krásná mosaika od papeže Pelagia II. Zobrazuje Spasitele našeho sedícího na zeměkouli a držícího v jedné ruce kříž, druhou rukou pak žehnajícího veškerenstvu; po pravé straně má sv. Petra, kterého provází svatý Vavřinec s otevřenou knihou, v níž čteme slova: „*Dispersit, dedit pauperibus,*“ „rozdělil darem mezi chudé;“ potom následuje papež Pelagius. Po levici Spasitelově jest sv. Pavel, sv. Štěpán a sv. Hipolyt.

Konečně zastavíme se před samou kryptou; dolů vede osm stupňů. Podepřena jest dvanácti sloupy, z nichž první čtyři jsou z mramoru zeleného, a ostatní z mramoru parského. Mramorový oltář, kde odpočívá sv. Vavřinec a sv. Štěpán, jest obklíčen krásnou mříží železnou. Na pravo ve zdi viděti jest za mřížemi kámen, na němž byl sv. Vavřinec pražen. V něm vydlabáno jest šest děr pro podnoží rožně. Asi uprostřed má na sobě ještě značné známky spálené krve a rozpuštěného sádla: „To není žádný přelud ani klam,“ pravil k nám znamenitý lékař, který nás provázel.

Ještě jiné předměty mnohem ctihodnější naskytují se cestovateli křesťanskému. Chci mluviti o mučednících ve hrobce odpočívajících. Mimo sv. Vavřince jest zde sv. Štěpán, sv. Hipolyt se svou pěstounkou sv. Konkordií a se všemi devatenácti členy jeho rodiny, kteří byli od sv. Vavřince pokřtěni; dále tři papežové sv. Zozim, sv. Xistus III. a sv. Hilár; sv. Justin, kněz a mučedník, který pochoval velikého arcijáhna, konečně sv. Cyriaka, majitelka pole Veranského, která se tak proslavila v letopisech Církve prvotní.

Svatý Vavřinec *za hradbami* připomíná nám památnou událost, na kterou by obzvláště žádný cestovatel francouzský neměl zapomenouti. Honorius III. korunoval zde Petra de Courtenay, hraběte z Auxerru na císaře Cařihradského. Když jsme byli vykonali nejsvětější oběť na tomto oltáři mučedníků, navštívili jsme ještě společně předsíně katakomb a vrátili jsme se do Říma.

Za několik hodin na to byl jsem na Kapitolu v kostele Ara-Coeli. A proč choditi na toto místo, kde jsme již byli? Pohnula mne k tomu ta okolnost, že, byv včera s obdivem přítomen velkolepým a nádherným obřadům ve Vatikánu, zatoužil jsem dnes obcovati nevinným radovánkám dětským u Jesliček. Aby lidé každého věku byli účastni radostí při narození božského pacholátka, bývá v Římě obyčejem, že malé dítky kážou v kostele Ara-Coeli. Socha božského Dítěte (Santo Bambino), která jest u Římanů v nesmírné úctě a vážnosti, vystavěna jest zde po celou oktávu v kapli dokonale vyzdobené. Dítě Ježíš, umístěno jsouc uprostřed všech osob, které byly svědky jeho tajemného narození, září démanty a drahokamy. Na sousedním pilíři upevněna jest malá kazatelna. Na ni vstupují mladí Římané i mladistvé Římanky od sedmi do deseti let a svou dětinnou řečí chválí a oslavují Ježíška. Již dva měsíce před slavností nastane čilý ruch v rodinách. Otec i matka, bratří i sestry, celý dům jest zaměstnán. Jedni skládají vánoční kázaní, druzí z něho malé dítky vyslýchají.

Když jsem přišel, bylo na kazatelně malé děvčátko; dle postavy mohlo míti asi osm let. Mluvilo s velikou přesvědčivostí a živostí, posuňky byly přirozené: byl to malý Bossuet (vynikající kazatel francouzský).

Zakončení bylo provedeno řečí ohnivou. Kazatelka padla na kolena, vztáhla ruce k božskému Pacholátku, modlila se k němu dětinně vroucí modlitbou, potom dala rukou požehnání naprosto jako starý kazatel. Jako při učených pojednáních PP. Lacordaira a Ravignona jevil se mezi posluchačstvem souhlasný rozruch, a jen příslušná úcta k posvátnému místu zamezila hlasitou pochvalu.

Malí kazatelé, jak je v Římě nazývají, kážou s kazatelny po celou oktávu od deseti hodin ráno až do tří hodin odpoledne a pořád jest kostel naplněn věřícími.

Nevím, co si myslí o tomto obyčeji naší učenci křesťanští. Co se mne týče, domnívám se, že mimo opravdovou radost u dítek, má zvyk tento ještě jiné dobré účinky. Tato kázaní dítek v kostele Ara-Coeli uchovávají v rodinách dlouho myšlénku na jesličky a povzbuzují takto ku ctnostnému životu. Chce-li kdo kázaním oslavovati Santo Bambino, musí sobě té radosti zasloužiti vzorným chováním. Kdo by chtěl ze starších bratrů neb sester mladistvého kazatele doprovázeti, musí se též osvědčiti toho hodným. Kdo tudíž zná povahu dětskou, dozná zajisté, co zmůže u dítěte takovýto slib. Já sám vedl jsem za ruku malého hošíka asi sedmiletého, který mi ve své prostosrdečnosti pravil: „Já bych šel do horoucího ohně, jen abych slyšel malé kazatele.“

Dnes nemuseli jsme kráčeti ohněm, za to však broditi se blátem a kalužinami; neboť pršelo, div nás voda nezaplavila. Přes to však stupně na kapitolu byly plny obecenstva a v kostele samém byla hlava na hlavě.

Při pohledu na tváře radostí zářící nedovedl jsem posouditi, kdo měl větší radost, zda dítě, které sotva že opustilo kolébku, již svým dětinným žvatolením oslavovalo Jesulátko, či stařec se šedinami, kterému po chvílkách veliké slzy kanuly po tvářích, neb který se usmíval na svého andílka, nemoha se dočkati, až stiskne jej ve svou náruč s obnovenou něžností.

My, kteří si zakládáme na filosofii a krasochuti, utlumili jsme v sobě podobné projevy, které svědčí o prostotě a o opravdové víře našich otců, a domníváme se, že jsme vykonali divy. Avšak, přihlédneme-li blíže, shledáme, že jsme se stali v náboženství vlažnějšími, suchopárnějšími a přísnějšími; než tím jsme náboženství nepozvedli. Ať jest už tomu jakkoli, buďme jen spravedlivi a neodsuzujme cizích zvyků a obyčejů pouze proto, poněvadž se příčí našim předsudkům národním.

27. prosince.

Pahorek Célius. — Dům starých Římanů. — Kostel a klášter sv. Ondřeje. — Triklinium chuďasů. — Upomínky. — Sv. Jan a Pavel. — Řeholníci z řádu Pasionistů. — Vila Maltei. — Kasárny pro cizozemské vojíny. — Kostel della Navicella. — Svatý Filip Nerejský. — Kostel svaté Cyriaky. — Škola gladiatorů. — Veliké jatky. — Kostel Čtyř Světců korunovaných. — Svatý Štěpán Okrouhlý. — Malby. — Forum Trajánovo.

Ze sedmi pakorků, na nichž rozkládá se město Řím, zbývaly nám ještě dva ku prozkoumání, Célius a Aventin. Když jsme na cestě Vítězné prošli slávobranou Konstantinovou, přišli jsme brzy na úpatí hory Célia. Pahorek tento jest ze všech nejnepravidelnější. Od prvopočátku zval se *Mons Querquetulanus* (Doubrava) od množství dubů, kterými byl pokryt. Za Tarkvinia Staršího byl pojmenován *mons Coelius* na počest Celia Vibenny, náčelníka Etrusků, který přispěl ve válce Římanům. Seznam starodávných budov na místě tomto jest následující:

Na předním místě stával kdysi dům Mamurry. Tento rytíř římský narodil se ve Formiu a stal se náčelníkem dělníků Césarových v Galii: *praefectus fabrorum.*

V tomto úřadě nabyl značného jmění, kterým plýtval při rozličných slavnostech a nákladných stavbách. Mezi tyto patřil též nádherný dům na Céliu. Plinius praví, že Mamurra první ze všech Římanů dal stěny svého paláce vyložiti mramorem. Nebylo ani jednoho sloupu mezi četným sloupořadím, který by nebyl z mramoru Karystového aneb Lunského.

Avšak co to? Proč pak řadím mezi pomníky římské dům Mamurrův, jako by v Římě nebylo bývalo více domů, a to mnohem nákladnějších? Takovým byl obzvláště dům Pompejův v Karenách, dům Kaja Akvilia na Viminálu, dům Kvinta Katula, vítěze nad Cimbry, dům řečníka Krasa, který byl později koupen od Cicerona, čtyři domy Skaurovy na Palatinu, dům Lepidův a ještě mnoho jiných.

Buď tomu jak buď, dle domu Mamurrova můžeme si učiniti pojem o budovách římských. Mezi ulicí a průčelím budovy byla prostora zvaná *Area* čili *Vestibulum*, aby ti,

kteří přišli ráno pozdraviti pána domu, nebyli nuceni státi na veřejné cestě. Uprostřed stávala obyčejně kovová socha představující majetníka domu. Hlavní brána, která se otvírala na obě dvě strany, byla ozdobena řezbami neb hřebíky s pozlacenými paličkami a otvírala se do *Prothyru.* Byla to chodba, která spojovala bránu zevnější s branou vnitřní. Po pravé i po levé straně byly *cely (cellae)* čili byty pro vrátného a pro psy. Tento vrátný (ostiarius), byl nešťastným otrokem, který byl jako pes uvázán na řetězu. Branou vnitřní bylo *Prothyrum* spojeno s rozsáhlým čtyrhraným dvorem, který byl obklopen mramorovým sloupořadím: bylo to Atrium.

Sloupořadí u samého příbytku nazývalo se *Cavaedia*; prázdná část na dvoře *Impluvium*; nádržka na vodu, která bývala uprostřed, nazývala se *Compluvium*, poněvadž v domech, kde měli pramenité vody, sváděla vodu dešťovou tekoucí s Kavedií.

Zmíněná sloupořadí se střechou přiléhající na všech stranách k budově, tak že mezi nimi bylo lze v chládku se procházeti, byla velmi šťastnou myšlénkou. Totéž můžeme říci o mramorové nádržce, z níž vystřikovala voda za tím účelem, aby udržován byl příjemný chládek. Nádhera spojena tu byla s lahodností; sloupořadí byla ozdobena freskami a obohacena sochami mramorovými i kovovými; celé pak Impluvium zacloněno bylo purpurovým závojem, který měl chrániti před paprsky slunečními.

Tři pokoje otvírały se do *Atria.* Prostřední pokoj, ve kterém uschovány byly rodinné památnosti, nazýval se *Tablinum.* V ostatních dvou pokojích po stranách, kterým se říkalo *Alae*, byly podobizny předků. Každá podobizna byla umístěna ve zvláštním výklenku, *Armarium.* Nápis na spodku obeznamoval s názvy, hodnostmi a spanilomyslnými činy oné osoby, jejíž obraz se v Armariu nalézal. U všech mocných pánů světa shledáváme se se známkami hluboké úcty ku předkům; a tento svazek rodinný byl opravdovým kouzlem moci římské.

Okolo Atria táhla se okrouhlá řada Triklinií čili pohostinných pokojů. Zde bylo sídlo nejdůvtipnějších vynálezů týkajících se labužnictví a požitkářství Římanů. Původně byla Triklinia upravována a měněna dle ročních počasí. Triklinia zimní byla na straně západní, triklinia jarní a podzimní na straně východní, a triklinia letní na

straně severní. Každé z nich mělo své jméno, jako triklinium Apolinovo, Marsovo atd.

V trikliniích zimních byly postele vykládány zlatem a sloní, v jarních a podzimních ozdobeny stříbrem a šupinami želvími, a v letních byly postele ze dřeva javorového a cedrového, v rozích pak a ve spojích byly stříbrné pruhy.

Uprava na postelích sestávala z matrací vycpaných vlnou galskou, peřím nebo prachem z labutí a z podušek povlečených hedvábím neb purpurem. Nádherné přikrývky byly vyšívány různobarevně neb okrášleny obrazy představujícími honby se vší skvělou výpravou. Přikrývky tyto byly dodávány z Babylonu; jedna jediná stála někdy až sto tisíc sesterců, totiž 63.666 franků. Zmíniti se ještě musíme, že triklinia ozdobena byla sloupy mramorovými a alabastrovými, dlážděna mosaikou, potažena látkami atalskými a okrášlena sochami veliké ceny, kterých používáno bylo za svíčny při nočních hostinách. Závoje upravené na způsob vojenských stanů visely z klenby nad stolem, aby jej chránily před prachem.

A stoly v trikliniích nezadaly si opravdu v ničem před nádhernosti a rozmanitostí postelí. Bývaly obyčejně o jedné noze ze stříbra, ze sloně, z kovu neb z nejvzácnějšího dřeva, a poskytovaly oslněnému zraku všecky možné zvláštnosti umění řezbářského. Nejvzácnější stoly byly z cedrového dřeva, které pochází z Mauritanie. První, který se vůbec v Římě objevil, patřil skromnému Ciceronovi, který jej koupil za milion sesterců t. j. za 204.583 franků. Asinius Gallus dal za svůj jedenáct set tisíc sesterců, to jest více než 225.000 franků. Po smrti krále Juby byly prodány dva podobné stoly, jeden za dvanáct set tisíc sesterců a druhý za něco méně.

V rodině Cethegů měli jeden dědičný stůl cedrový, který stál čtrnáct set tisíc sesterců, více tedy než 300.000 franků. Za tolik peněz mohla býti, nepravím živena chudina, bohužel, na tu Římané nemyslili, ale mohlo se koupiti celé panství. Triklinia byla ve spojení se dvěma místnostmi, které byly na konci *atria*. V levo byly kuchyně, kůlny a stáje, v pravo pekárna, kde přebývali otroci.

Všecko, o čem jsme dosud mluvili, tvořilo zevnější část domu, která byla přístupna obecenstvu. Potom následovaly příbytky soukromé, kam nikdo nesměl vstoupiti bez pozvání.

Vcházelo se do nich dvěma chodbami, zvanými *Fauces*, které byly ponechány po obou stranách *Tablina*; z nich vešlo se do *Peristylu*. Toto podloubí, které bylo delší než širší, spočívalo na sloupech a připomínalo svou podobou *Atrium*; zde však bylo všecko provedeno s větší nádherou a průzračností. Před každým sloupem stála socha, a prostora mezi sloupy byla vyplněna mramorovými nádobami s květinami.

Místo dvoru, jako v *Atriu*, byly uprostřed sloupoví záhonky s květinami, které svou zelení mile oku lahodily. Vodotrysky, mramorové stoly, vykládané stropy zvýšovaly ještě více báječnou krásu těchto kouzelných příbytků. Na konci peristylu byly pokoje pro ženy, nazvané *Oeci*. Netřeba ani podotýkati, že purpur, hedbávi a drahocenné kameny zdobily ve všem všudy tato střediska římské rozmařilosti.

Za peristylem byla *Bibliotheca* a *Exedra*, veliká to síň ku přijímání učenců; dále domácí salon, nazvaný *basilika*, lázně, *Sphaeristerium* čili míčovna, malé pokoje *Aleatoria*, v nichž konaly se domácké hry, *Cubicula* čili spárny a pracovny s postelemi cedrovými, a lentyškovými, z nichž jedny byly vystlány peřinami z látek hodbávných a sloužily ku čtení a psaní, a jiné opatřeny byly přikrývkami z kůže krtčí, které určeny byly ku spaní; *Sacrarium* byla malá modlitebna téměř v každém větším domě; konečně *Solarium*, nádherná to terasa, která zakrývala celou budovu a hodila se ku procházkám.

Takové byly v Římě domy boháčů. Přes všechnu skvělou nádheru, přiznávám se, že pohled tento neměl pro mne nic svůdného. Srdce naše se chvěje spíše úzkostí než radostí. Vždyť vidíme tu padlého člověka v ráji, kterak vyhledává svého štěstí jedině a pouze v blahobytu hmotném, a aby ho došel, neštítí se žádných nepravostí, ba ani vraždy a otroctví několika milionů svých bližních. Ó jak šťastnou tudíž cítila se duše naše, když přišli jsme do přítomnosti a octli jsme se v klášteře sv. Ondřeje, který jest blízko někdejšího domu Mamurrova.

Tento starodávný útulek vědy a ctnosti připomíná nám jedno z nejslavnějších jmen v dějinách. Vidíme zde v duchu sv. Řehoře Velikého, který obklíčen jest trojnásobnou gloriolou důvtipu, výmluvnosti a svatosti. Pocházeje ze staroslavné rodiny Anicejské, stal se Řehoř jáhnem Církve

římské a proměnil dům na návrší Clivus Scauri po svých předcích zděděný v klášter, kdež stal se opatem. Kráčeje jednoho dne po Foru, zvolal při pohledu na krásně vyrostlé otroky: „Jaká to škoda, že tak krásná stvoření jsou otroky ďáblovými!“ A od té chvíle neutuchla v hlavě jeho myšlénka na obrácení Anglie; Augustin, opat kláštera sv. Ondřeje, stal se pak brzy misionářem anglickým na podnět ne jáhna, nýbrž papeže Řehoře Velikého. Synové Albiona a neunavní navštěvovatelé věčného Říma, nepokládejte si za těžko, vážiti kroky sem na toto místo; spatříte kolébku vaší víry a východiště oněch dlouhých století slávy a úspěchu mravního, tak že zasloužila vlast vaše nazývána býti *ostrovem Svatých* (*Insula Sanctorum*).

V klášteře tomto žil sv. Augustin, apoštol Velké Britanie, sv. Vavřinec, arcibiskup z Kanterbury, sv. Melit, arcibiskup londýnský a později primas Anglie, sv. Petr, opat z Kanterbury, jakož i mnozí jiní zakladatelé vzdělanosti anglické. A Ty, který nosíš jméno Řehořovo, bělostnými vlasy, hlubokou učeností a statečností apoštolskou trojnásobně ctihodný velepastýři, kterak mohu na to zapomenouti, že právě ve stínu tohoto zbožného útulku Tě vyhledala Prozřetelnost božská, aby Tě uvedla za souhlasu celého světa křesťanského na trůn sv. Petra!

Na těchto místech, kde Mamurra z nízkého stavu za rytíře povýšený spával na měkkých lůžkách z labutího peří, viděli jsme holý kámen, na němž spával Řehoř, syn senatorův. Nedaleko odtud vznáší se kazatelna, odkudž výmluvný papež kázával, a jeho oltář obdařený zvláštními odpustky pro duše v očistci. Blízko kostela skví se malá svatyně, nazvaná *Triclinium pauperum*, ve které svatý papež každodenně nasycoval dvanácte chudých; stůl z mramoru, za kterým je obsluhoval, jest dosud zachován. Zeď ozdobena jest krásnou freskou, která nás upomíná na zázračnou událost ze života štědrého papeže, jemuž zjevil se Spasitel jednoho dne, sedě uprostřed dvanácti chuďasů.

Sousední kaple zasvěcena jest matce svatého Řehoře, svaté Silvii. Nejkrásnější ozdobou této modlitebny jest nápis, v němž zmínka se činí o velikém množství štěpů olivových, které daroval svatý papež za tím účelem, aby mohl ustavičně olej hořeti před Konfesí sv. Petra. Kdo by rád zvěděl, jak byl živ ve své domácnosti tento potomek slavného rodu

a ke svým bližním tak štědrý řeholník, ať podívá se na starodávný nápis v kostele sv. Sáby na hoře Aventinské, který nás o tom poučuje: „Zde přebývala sv. Sylvie, matka sv. Řehoře Velikého, odkudž posílala každodenně svému synu do kláštera sv. Ondřeje k jídlu misku čočky, *una schodella di lenticchie.*“

Z náměstí, které jest před kostelem sv. Řehoře, ubírali jsme se dále ku kostelu sv. Jana a Pavla. Na první pohled všimli jsme si věže, jejíž základy, soudíme-li dle příčných balvanů, pocházejí z prastaré budovy římské. Všeobecně se má za to, že jsou to zbytky z budovy *Curia Hostilia*, paláce to na místě tom vystavěného od Tulla Hostilia, když tam byl přeložil vojenské ležení Albánů. Věž ta jest nyní zvonicí kláštera Pasionistů. Řeholníci, kteří jste se proslavili svou svatostí a horlivostí, přijměte též vroucí díky za bratrské pohostinství, které prokazujete poutníkům!

Pasionisté nosí černý háv, který má nad srdcem trnovou korunu bíle vyšitou. K obyčejným povinnostem jejich svatého povolání druží se apoštolské cesty do cizích zemí; z jejich kláštera vyšli noví apoštolové Anglie. Tak bezpochyby na přímluvu sv. Řehoře vychází nad Velkou Britanií světlo, které ji má vymaniti z moci bludu, jako druhdy totéž světlo vzešlo nad ní, by ji vyvedlo z temnot pohanství.

Před námi kráčel klášterní bratr, svítě nám pochodní na cestu. Vešli jsme za ním do rozsáhlých jam, které byly kdysi vivariem zvířat určených pro amfitheatr. Široká studně s čistou vodou napájela tyto šelmy pouště, a potrava spouštěna jim byla otvory nad podloubím; chodbami pak, které byly vyhloubeny po stranách, vpouštěny byly do karcerů v Koloseu. V zadní části těchto pochmurných příbytků jest veliký, hluboký vodopád; dle podání byla to nádržka, která poskytovala potřebnou vodu pro námořské bitvy v amfitheatru. Nad těmito strašnými jeskyněmi nalézaly se žaláře pro křesťany a zločince, jejichž smrt měla býti zábavou pro lid. Co člověk pocítí při takovéto podívané, toho neodvážím se vyříknouti; opakuji toliko, že víra naše se oživí, a my sami snadno uvěříme, co vyprávějí nám dějiny o všech těchto ukrutnostech.

Než, tážeme se, odkud se dostalo klášteru a kostelu Pasionistů pojmenování po sv. Janu a Pavlu? Ve čtvrtém století meškali zde dva proslulí Římané, kteří byli důstojníky

ve vojště Juliána Odpadlíka. Císař nutil je, aby se klaněli modlám. Oni však jsouce na prvním místě bojovníky Ježíše Krista a potom také vojíny císařovými, vzpomněli si na skvělé příklady legie thebánské a odtušili, že úřad a život jejich sice jsou v moci císařově, avšak duše a víra jejich patří Bohu. Vida, že všecko přemlouvání jeho jest marným, dal je nehodný potomek Konstantinův zardousiti ve vlastním jejich příbytku. Vstoupíme-li do kostela, který jest zasvěcen jejich památce, spatříme na pravé straně široký stůl z bílého mramoru, který kolem do kola chráněn jest mříží; stojí na místě jejich mučednické smrti. Jako každý poutník katolický padneš i ty pokorně na kolena na jevišti onoho nesmrtelného vítězství a čísti budeš podobně jako my, následující nápis:

LOCVS MARTYRII
SS. JOANNIS ET PAVLI.
IN ÆDIBVS PPOPRIIS.

„Na místě tomto mučednickou smrť podstoupili sv. Jan a Pavel, a to ve vlastním příbytku."

Postoupíme-li několik kroků do předu, můžeme vzdáti patřičnon poctu ostatkům těchto dvou hrdin křesťanských, které uzavřeny jsou v nádherné popelnici z porfýru.

Poblíž Pasionistů nalézá se vila Mattei, která patří mezi nejkrásnější skvosty (delizie) města Říma. Její starožitnosti všeho druhu zasluhují povšimnutí cestujícího, který se zde může nadíti laskavého přijetí.*)

Jdouce dále směrem k sv. Janu Lateránskému, došli jsme až k místu, kde bývaly druhdy kasárny pro cizí vojíny, *Castra peregrina*. Několik nápisů na místě tomto upoutá znalce před těmito kasárnami v dějinách pověstnými. Uvedu pouze dva, z nichž druhý poněkud zkomolený nalézá se v museu kolegia římského.

COCCEIVS
PATRVINVS
PRINC.

*) Vila tato patří nyní kněžně Bauffremont. Tato zbožná paní dala vystavěti sličný kostelíček ve slohu gotickém a zřídila při něm klášter pro členy třetího řádu sv. Františka.

PEREGRI
NORVM.

„Kokcejus Patruinusvimus, velitel cizích vojsk."

GENIO SANCTO
CASTRORVM
PEREGRINORVN.
VR. ALEXANDER
ANALICLARIVS
VOD PEREGRE
CONSTITVTVS VOVIT
EDIL. CASTRORVM.
M. LIBENS SOLVIT.

„Strážnému duchu táboru cizinců Alexander Analiklarius, vojenský edil, vyplnil s radostí a jak se slušelo, slib, který učinil v daleké zemi."

Zde tedy poskytovali Římané ležení cizincům, kteří byli povoláni na pomoc státu římskému. Mezi ně patřilo na prvním místo jezdectvo flámské, které tvořilo stráž Augustovu, dále vojáci germánští, janičáři to Kaligulovi; tlupy ilyrské, které byly připojeny k vojsku Galbovu a v Římě byly právě toho dne, kdy císař tento byl zabit, konečně tělesná stráž Konstantinova, kterou tvořily kohorty arménské. Zde vypustil ducha jeden z posledních obhajců německé svobody, král Konodomarius, který byl zajat od Juliana Odpadlíka.

Na těchto kdysi hlučných a bouřlivých místech vznáší se nyní tichý a klidný kostel Panny Marie *della Navicella*. Jméno svoje má od loďky, *navicella*, která v něm byla nalezena, a jejíž napodobeninu dal Lev X. postaviti před kostelem. Loďka tato byla sem dána bez pochyby od některého důstojníka námořního na poděkování Jovišovi, ochránci na zpáteční cestě (Jupiter redux), jehož chrám byl s této strany Célia, a kterého vzývali vojáci za šťastný návrat. Nádherná mosaika v této svatyni, která se obráží ve zlatě a blankytu, pochází z doby papeže Paschala I. Vidíme zde svatého papeže, an líbá pravou nohu Královně nebeské a dostává požehnání od Ježíška. Spasitel stojí vzpřímen na klíně matky své; majestátní to postava, která poukazuje jako

podobná socha u Panny Marie Sněžné na článek víry, že Maria Panna jest Matkou Boží.

Nezapomeňme, že apoštol Říma Filip Nerejský vodíval své žáky a mladé kajicníky často k Panně Marii *della Navicella*, a že nedaleko kostela tento láskyplný stařeček nevinně se s nimi bavíval. Tato část pahorku může nám vyprávěti ještě o jiné události, která mile dojímá každého křesťana: viděl-at slavného arcijáhna římského sv. Vavřince, k'erak v odlehlém domě sv. Cyriaky rozděloval chudým poklady církevní v den před svým umučením.

Na hoře Céliu jsme za každým krokem zdržováni upomínkami neb pomníky z dějin světských i církevních. Sotva jsme tudíž opustili *Navicelu*, už stáli jsme před budovou *Ludus matutinus*. Tato škola gladiatorská, kde bylo vyučováno, jak se mají lidé zabíjeti dle uměleckých pravidel, byla blízko velikých jatek, *Macellum magnum*. Nic jiného leč pouhé jméno pozůstalo z těchto dvou budov kdysi tak hlučných, které byly ve veliké oblibě u krutých a chlipných Římanů.

Nejinak jest to s táborem *pěti nočních kohort*, které byly od Augusta k tomu ustanoveny, aby bděly v noci nad bezpečností obyvatelstva a přispěly na pomoc v čas požáru. V této dvojí příčině prokázaly tyto kohorty veliké služby městu Římu. Řím býval obyčejně plu darebů, a třebas v něm nebylo komínů, přece byly domy více vystaveny zhoubě požáru než za naší doby.

Z těchto rozsáhlých zřícenin, kterých již více není, vyčnívá pomník křesťanský; neboť na širém návrší Célia právě tak jako na blízkém vrcholku Kapitolu vztýčilo křesťanství své vítězné odznaky. Zde jest slavný kostel *Čtyř Světců korunovaných*, který byl zaléván slzami a krví prvních křesťanů. Obnoven byv od Honoria I., byl obohacen od sv. Lva IV. pokladem skvělých ostatků. Čtyři rakve, z nichž dvě jsou porfyrové, jedna z točivého mramoru a jedna kovová, jsou umístěny pod oltářem hlavním a obsahují zlámané kosti Čtyř Světců korunovaných a pěti sochařů, kteří všickni byli mučedníky.

Sever, Severián, Karpofor a Viktorin byli bratří. Vyzváni byvše Diokleciánem, aby obětovali modlám, pykali za svůj odpor hroznými mukami; dosáhly však palmy mučednictví. Těla jejich byla pohozena psům, avšak těmito ušetřená od bratří tajně pochována byla tři míle za Římem na cestě Ostijské; odtud pak převezena byla na místo, kde svět křesťanský dosud je uctívá. Avšak nebyli převezeni sami; pět společníků pohřbeno bylo vedle nich; poněvadž společně trpěli s nimi pro víru, stali se účastnými jejich vítězoslávy.

Slavní malíři Klaudius, Nikostrat, Symfronián, Kastorius a Simplicius byli od krutovládce požádáni, aby upotřebili svého dláta ku zhotovení model.“ „Což může umělec klaněti se dílu rukou svých? Což smí vybízeti druhého, aby se jim klaněl?“ taková byla jejich odpověď, která učinila je hodny trestu smrti. Vznešení vyznavači byvše uvrženi do temného žaláře a vytrpěvše dlouhá a strašná muka, byli konečně uzavřeni do olověných beden a hozeni do Tibery. Křesťané, kteří mezi zástupem na břehu vyčkali vhodné chvíle, z řeky je vytáhli a uctivě pochovali. Umělci křesťanští, neopomeňte navštíviti hroby jejich, vždyť z ostatků těchto mučedníků proudí síla, která očišťuje srdce a šlehá posvátný plamen, který zapaluje pochodeň pravého umění.

Abychom ukončili svou cestu na Céliu, zbývalo nám ještě jedno zastavení neméně zajímavé. V sousedství Navicely vypíná se velkolepý kostel sv. Štěpána Okrouhlého. Dle zpráv různých archeologů byla tato původně pohanská budova chrámem Joviše cizince, chrámem Bakchovým, Klaudiovým, zbrojnicí neb lázněmi. Ať již byla čímkoliv, jisto jest, že r. 468. byla upravena na kostel, který zasvěcen byl od svatého papeže Simpliciána prvomučedníku sv. Štěpánovi. Pod těmito očištěnými klenbami ozýval se výmluvný hlas sv. Řehoře Velikého, jehož kazatelna jest po pravé straně od hlavní brány. Tato okrouhlá budova sestává ze dvou kruhovitých obvodů, nad nimiž se vznáší starodávná báň spočívající na padesáti osmi sloupech. Avšak všecko to rozplývá se před jinou okrasou, s jakou neshledáváme se v žádném kostele na světě.

Na zdích, které pocházejí z doby pohanské, jsou napsány mohutnými rysy krvavé dějiny křesťanství. Jinde nalézáme několik roztroušených lístků z letopisů našich mučedníků, zde máme letopisy úplné. Jinde jest několik krátkých zpráv z velikého bojiště; zde však naskytuje se nám rozhled po celém rozsáhlém bojišti. Kromě dlouhých řad slavného vojska stojí sami pro sebe král a královna mučedníků, Ježíš a Maria, první an umírá na kříži kalvárském,

druhá, proniknuta jsouc mečem bolesti. Potom od krveprolití nevinných mladátek až po dobu, kdy nastal pokoj v Církvi, kol do kola malovány jsou na maltě všechny nástroje mučednické.

Ať pohlédneme kamkoli, všude vidíme skřipce, sekery, kleště, železné hřebeny, hranice dříví, kola, kotly s vařícím olejem, zkomolené údy, polámaná těla, krev, divoké katy a jejich oběti plné klidu a veselosti: toto divadlo jest hrozně krásné. Hrůza s útrpností, víra a láska s pokorou se střídají, ano není ni jediného ušlechtilého citu v duši křesťanské, který by se neozýval, ni jediné žilky, která by nebyla, a to hluboce dojata.

Cas rychle uplynul a my jsme pospíchali nazpět do města městskou čtvrtí *Termini*. Cestou přišli jsme na Forum Trajanovo. Toto nádherné náměstí, na němž lze viděti toliko úlomky z obrovských sloupů a několik podstavců napolo polámaných, bylo chloubou starého Říma. Rozloha jeho obnášela asi 2000 stop délky a 650 šířky. Žulové sloupy podpíraly podloubí, jehož výklenky, oblouky, klenby, jakož i četné sochy byly z kovu. Avšak nejkrásnější ozdobou byl sloup Trajanův, na němž byla socha císařova.

Tato socha mramorová a vysoká 132 stop byla pokryta od spodku až do vrchu vypuklinami, na nichž dalo se napočítati 2500 obrazů znázorňujících vítězství, kterých dobyl Trajan nad Dáky a jejich králem Decebalem. Nápis obeznamuje nás s událostí, která může nám sloužiti za příklad báječné pošetilosti římské. Aby mohlo býti Forum rozšířeno a náměstí urovnáno, bylo třeba odstraniti tolik země, jak vysoký byl sloup! Tato obrovská práce, spojená s nádherou na náměstí, vložila Amiánovi Marcelinovi na jazyk slova, že není radno smrtelníkům pouštěti se ještě jednou do podobného díla. Nápis zní:

SENATVS . POPVLVSQUE . ROMANVS
IMP. CÆS. DIVI . NERVÆ . F . TRAIANO . AVG
GERMANICO . DACICO . PONT. MAX . TRIB . POT
XII. COS. XI. PP.
AD . DECLARANDUM . QVANTÆ . ALTITVDINIS
MONS . ET . LOCVS . TAN . . . . . BVS*) . SIT
EGESTVS.

*) Tan . . . . . bus, tantis molibus.

„Senát s národem římským mocnému císaři Trajanovi, synu božského Nervy, vznešenému, Germánskému, Dáckému, nejvyššímu veleknězi, dvanáctkráte tribunovi, jedenáctekrát konsulovi, otci vlasti, na označení, jaká byla výška hory a povrchu zemského, která musela býti odstraněna k vůli těmto velkolepým budovám.“

Jdouce přes náměstí Trajanovo, nesmíme zapomenouti na upomínku v pravdě křesťanskou, která se k němu druží: v basilice totiž, kde rozhodnuto bylo o smrti velikého počtu bratří křesťanských, měl Konstantin po svém obrácení řeč k věřícím, ve které je napomínal, aby se nikterak na pohanech nemstili.

Snahou papežů jest, aby byl sloup Trajanův zachován. Na něm stojí krásná kovová socha sv. Petra, která jest vysoká 13 římských stop. Na okraji galerie, kterou jest sloup ozdoben, lze čísti mohutnými zlatými písmeny tento nápis:

SIXTVS QVINTVS SANCTO PETRO APOSTOLO
DONAVIT.

Nemohlo býti krásnějšího věnování. Zdráv buď, nesmrtelný rybáři galilejský! Těš se ze svého vítězství: Sami tvoji nepřátelé poskytli tobě vítězoslavný vůz; s kterého shlížíš na jejich zlomené žezlo, na jejich pomníky v troskách a na jejich zašlou slávu. Vítej, Církvi římská! jejíž péče zachovává a zároveň posvěcuje díla pohanská, svědčí to netoliko o tvé nesmrtelné vítězoslávě, nýbrž také o tom, že prokazuješ zároveň neocenitelnou službu vědám a umění: buď dvojnásobně požehnána!

28. prosince.

Velabrum. — Svatý Jiří. — Upomínka na sv. Bibiánu. — Oblouk Jánusa se čtyřmi obličeji. — Veliká stoka Tarkvinova, cloaca maxima. — O stokách římských vůbec. — Původ slova velmi známého. — Kostel sv. Marie Egyptské či kostel arménský.

Dosud jsme neviděli poslední ze sedmi pahorků: Aventin. Časně z rána vyšli jsme si na horu, která jest neméně proslavena než všechny ostatní; avšak již cestou museli jsme se zastavovati. Celý svět upomínek, zřícenin,

chrámů a pomníků křesťanských i pohanských namanuje se cestovateli a zdržuje ho na cestě. Dojdouce ulicí Ara Coeli až k úpatí Kapitolu, obrátíme-li se v pravo, objeví se nám městská čtvrť *della Ripa*, kdež třeba jest pozdržeti se. Čtvrť tato jest na poledni straně města, na březích Tibery a zaujímá starý obvod *Aventinu*, část obvodu *Piscina publica*, *Porta Capena*, *Forum magnum* a část velikého Cirku.

Pozdravme mimochodem dům *sv. Galy* a kostel *Milosrdenství*, dvojí to pomník římské dobročinnosti, o kterém se nám naskytne příležitosť promluviti. Před námi rozprostírá se *Velabrum*, jehož jméno vyvolá v prvním okamžiku bolestnou upomínku. Na břehy tohoto bahnitého jezera pohazovali staří Římané každé noci hromadu novorozeňátek. Původně bylo Velabrum močálem, který tvořila Tibera, a přes který na malých loďkách se přeplavovali na Aventin.

Ponenáhlu bylo Velabrum od Tarkvina Staršího odvodněno, a místo, kde byly dříve vody, zaujaly mohutné budovy. Na vysušeném řečišti počaly se odbývati rozličné trhy, trh na dobytek, *Forum boarium*, trh na ryby, *Forum piscarium*, na kterém zvrhlí vnukové Cincinatovi kupovali druhdy mořskou parmu za devatenáct tisíc franků; v této spodní části města byla čtvrť hrnčířská, *Vicus Argiletus*, kde měl Cicero četné krámy, které draho pronajímal knihkupcům, vlásenkářům a rozličným řemeslníkům.

Při vchodu do Velebra jest malý kostel sv. Jiří, který pochází až ze šestého století. V tomto kostele, který byl opraven od svatých papežů Zachariáše a Lva II., jest nádherný relikviář s hlavou slavného mučedníka, jehož jménem se honosí. Svatý Jiří, byv vojákem od mladosti své, stal se velitelem ve vojsku Diokleciánově, který jej nadarmo vybízel, aby se klaněl modlám: za jeho statečný odpor dostalo se mu koruny mučednické. Světec tento vyobrazuje se, kterak sedě na koni potírá draka, výmluvný to odznak, který praví nám všem: „Potomci mučedníků, vaší povinností jest, bojovati proti hadu pekelnému, a vaší chloubou budiž, na hlavu jej potříti. Jako byl Bůh s vašimi otci, tak bude i s vámi; nebojte se: Georgi, noli timere, ecce ego tecum sum.“

Ku kostelu sv. Jiří přiléhá malá slávobrána z mramoru, která byla postavena na počesť Septimia Severa od bankéřů, velkoobchodníků a překupníků na náměstí *Forum boarium*. Totéž náměstí mělo dříve název *Forum tauri* od zlatého

býka, který stál uprostřed. Jest to malichernosť, o které bych nemluvil, kdyby neupomínala na památnou událosť, která zaznamenána jest v krvavých letopisech prvotné Církve.

Svatá Bibiána a její sestra svatá Demetria, jsouce dcerami otce mučedníka a matky mučednice, omyly též panenský šat svůj v krvi Beránka. Bibiána vypustivši ducha pod ranami pochopů, byla předhozena psům na *Foru Tauzi*; avšak zvířata tato méně ukrutná než-li lidé, ušetřila posvátného těla panny mučednice. Demetria skonala před stolicí soudcovskou. Smrtelné ostatky obou sester byly pochovány vedle paláce Liciniova, příbytku svatého Flaviána, prefekta římského a náčelníka slovutné rodiny.

Ostatně snadno pochopíme, že zde jako v ostatních čtvrtích římských bylo nutno, aby tolika vraždami a krutými pověrami poskvrněná země očištěna byla krví našich panen a mučedníků. Vzpomeňme si jen, že Římané, kterým ve školách tolik se obdivujeme, dříve než-li táhli do války, zakopali za živa do země jednoho muže a jednu ženu z oné krajiny, které válku byli vypověděli. A tato strašná obět dála se právě na *Foru boariu*.

Nedaleko sv. Jiřího stojí jiný pomník pověrčivosti římské: jest to oblouk čili slávobrána *Janusa se čtyřmi obličeji* (*Janus quadrifrons*). Zbavena jest sice kovových soch a vypuklin, jimiž byla ozdobena; nicméně svědčí o nádheře, kterou královský národ na jevo dával i v dílech méně důležitých. Jest celá z mramoru umělecky a pevně stavěna.

Dle Publia Viktora bývalo obyčejem stavěti podobné brány na rozcestích a náměstích. Sloužily kupcům za písárny a úřadovny, byly ochranou proti slunci a dešti, užíváno jich za oltáře jiným modlám, byť i neměly pranic společného s chrámem Janusovým.

Pokročíme-li několik kroků dále, spatříme nejstarodávnější div města Říma: velikou stoku Tarkviniovu. Stálosť a pevnosť tohoto díla jest opravdu podivuhodna. Před patnácti sty lety žasnul nad ní Plinius; co by řekl dnes, kdyby viděl, že *Cloaca maxima* dosud jest nedobytna? Ani obrovské budovy, které na ní spočívaly, ani nárazy vod, které se do ní valí ze všech stok ostatních, neb které prudce vytékají z Tibery, ani zemětřesení, ani ssutiny starých budov, nic nemohlo jí otřásti, *et tamen obnixa resistit.*

Když jsme se postavili před její ústí, nemohli jsme si učiniti pojem o její stavbě. Dno jest dlážděno širokými kameny naprosto vespolek slitými; zdi a klenutí skládají se z hrubých balvanů kamenných, které jsou v jistých vzdálenostech spojeny vrstvami kamenů příčních bez vápna a bez malty. Oblouk (klenba) jest dvanáct stop široký a tolikéž stop vysoký, tak že dle výroku Pliniova může stokou projeti vůz se senem; výrok jeho jest úplně správným. Naprostá délka veliké stoky byla 2.500 stop.

A k čemu tyto rozsáhlé rozměry? To můžeme snadno pochopiti. Účelem veliké kloaky, jak snadno lze souditi z její místní polohy, bylo přijímati vodu ze stok vedlejších. Veliký pak počet pramenů tekoucích do Říma, město samo rozkládající se na sedmi pahorcích oddělených od sebe údolím, množství neřádu, které bylo nezbytným následkem nesmírné lidnatosti, to všecko bylo příčinou, že muselo býti ve městě mnoho a to rozsáhlých stok.

Římané uznávali a nahlíželi to tou měrou, že část své slávy vyhledávali v provádění takovýchto podniků. Vždyť vidíme, že nejslovutnější osobnosti neostýchaly se přispívati na podniky podobného druhu. Censoři Katon a Valerius Flakus vynaložili ohromné sumy, aby byly zřízeny stoky v okresu Aventinském a v jiných, kde se jich nedostávalo. Agripa, zeť Augustův, zvěčnil se tím, že věnoval péči stokám starým, k nimž ještě svým nákladem připojil několik nových. Sláva jeho byla oprávněna; neboť všechna jeho díla v té příčině byla důstojna vznešenosti císařské.

„Svým širokým, hlubokým a četným stokám, kterými proudí hlučně opravdové řeky," tak volá Dion Cassius, „má Řím co děkovati, že vyhlíží jako město ve vzduchu vystavěné, které poskytuje obraz podzemní plavby." „Velkolepost těchto podzemních staveb jest taková," pokračuje Kasiodorus, „že vzbuzuje úžas a zastiňuje vše, co ostatní města skýtati mohou nejpodivnějšího. Zde můžeme viděti pod polootevřenými stráněmi hor splavné řeky, které se ženou s nevídanou prudkostí do širokých rybníků." „Tři věci prozrazují velkolepost Říma," pravil Dionysius Halikarnassský, „vodovody, cesty a stoky." O důležitosti stok soudím netoliko z jejich užitečnosti, nýbrž také z velikosti potřebného nákladu. O tom můžeme si učiniti pojem ze svědectví Kaja Akvilia, který

uvádí, že úplné čištění stok stálo censory více než dvanáct milionů.

Jak jsem již pravil, většina soukromých stok ústily na Forum Romanum, kde počínala *Cloaca maxima*, a vlévaly své kalné vody do tohoto *duodena* velikého města.

Římské stoky čili kanály upamatovaly nás na jistou zvláštnost, která nás na okamžik příjemně pobavila. „Studovali jste latinské školy," pravil jsem mladým přátelům, „vyznáte se v latině, v řečtině, v počtech a ve všeobecných dějinách; nuže, řekněte mi, která slavná osobnost zrodila se na místě, kde právě stojíme? — Jen vzpomeneme-li si na to; nikoliv, nezpomeneme. — Tomu se divím; což to nemáte v rukověti, z které jste se připravovali k muturitní zkoušce? — Není v ní o tom ani zmínky. — Toť chyba; neboť jedná se o osobnost za našich dnů velmi známou. — Opravdu? — Na mou čest, opravdu. — Jaké jest tedy její jméno? — Počkejte jen; dovíte se to. Avšak ke jménu osobnosti patří též životopis oné osobnosti. Vyložím vám ho, a snad potom jméno uhodnete. Zde tedy na březích veliké stoky Tarkviniovy narodila se asi před dvěma tisíci lety osobnost, která ještě žije, která mluví všemi jazyky, která se šatí všemi kroji, která bydlí zároveň v Londýně, v Paříži, v Petrohradě, v Praze, v Cařihradě a v Pekinku, s kterou setkáváme se na celém světě jako s věčným židem. Znepokojuje kde koho, chodí obyčejně v roztrhaných šatech a děravých střevících, ačkoli mnozí cestující tvrdí, že viděli ji v premovaném oděvu, na koni i v kočáře. — To jest něco nového! — Nikoli, to jest něco starého, jen hádejte. — To ani Šalomoun neuhodne. — Nepotřebujete leč trochu latiny, a máteli maturitní zkoušku . . . . — Ale čaroději přece nejsme!

Nuže, věc se má takto: sprostý lid římský, rozpustilci, darebové, ničemové zdržovali se z mnohých příčin ve stokách, *kanálech*, na Foru; zde stávali se založenýma rukama, tlachajíce, smějíce se, škádlice a posměšky si tropíce z boháčů a mladého panstva, z paní a hodnostářů římských. Odtud dostalo se jim jména *kanalie*, které zdědila řeč naše a které se ujalo v obyčejné mluvě u většiny jiných národů, třebas o původu slova toho málo kdo co ví."

Pohled na *Kloaku maximu* a na ostatní stoky uvedl nás na vážnější myšlénky. Všecky tyto řeky podzemní, na nichž vystavěn jest pohanský Řím, dokazují nám na vlas

pravdu předpovědi sv. Jana, který mluvě o veliké nevěstce, ukazuje ji, ana sedíc na četných vodách, jednou rukou pije z plného poháru krev mučedníků, druhou pak podává všem národům víno své zkaženosti. Takto pomníky římské svědčí o nepopíratelné zevrubnosti jak dějin všeobecných, tak dějin posvátných.

Chceme-li viděti ještě jinou stavbu, která jest téměř tak starou jako veliká kloaka, obraťme se na pravo, a spatříme před sebou kostel *sv. Marie Egyptské.* Stavěn jest do čtyrhranu a obklopen sloupy; podobá se poněkud čtyrhrannému domu v městě Nîmes (Maison Carrée); čím asi byla tato budova, jejíž způsob stavby poukazuje na časy Romulovy? Dle všeobecného mínění byl to kdysi chrám *Fortunae virilis.* Postaven prý byl od Servia Tullia, šestého krále římského na poděkování za štěstí, že, narodiv se jako otrok, dosáhl důstojnosti královské.

Je-li tomu tak, tož může Servius Tullius spáti v pokoji. Neboť Řím křesťanský, zasvětiv chrám sv. Marii Egyptské, měl při tom úmysl podobný, jen že ušlechtilejší. Při uctívání proslavené kajicnice z Východu posvěcuje se zázračný přechod z otroctví ještě hlubšího k hodnosti ještě vyšší. Ostatky světice odpočívají pod hlavním oltářem a jsou předmětem veliké úcty. Duchovní správu ode dávna vykonávají tam Armeňané, kteří západním svým bratřím staví před oči velebnost starodávných obřadů a nádheru církevních rouch na východě.

Nápis vlevo připomíná nám dojemnými slovy, že jeden kupec arménský, usadiv se v Římě a nabyv značného jmění, rozdělil je mezi chudé. Jak šťasten jest cestovatel katolický ve věčném Římě! Vstoupí-li do kostela, prohlíží-li světské trosky, vyjde-li na ulici, všude setkává se s předměty a s památkami, které v něm vzbuzují převznešené a přesladké city svaté víry.

---

29. prosince.

Divadlo Marcelovo. — Forum olitorium. — Sloupořadí Oktavie. — San Angelo in Pescheria. — Povšimnutí hodné nápisy. — Cirkus Flaminianus. — Klášter sv. Ambrože della Massima. — Veliký Cirkus. — Rozměr. — Líčení her. — Panna Maria in Cosmedin.

Až dosud nebyli jsme hotovi s dolním městem; vzdor veliké touze vstoupiti na Aventin museli jsme ještě zůstati na rovině. Čtvrť *San Angelo,* která se druží ke čtvrti na nábřeží, nedala nám ještě překročiti hranice. Zaujímáť částečně starodávné obvody *Široké Cesty* a Cirku Flaminiova. Čtvrti této vévodí divadlo Marcelovo, jehož ohromné trosky dávají svědectví o nejlepší době stavitelství římského. Vystavěl je Augustus, aby zvěčnil památku svého mladého synovce; obsáhnouti mohlo asi 3.000 diváků. Ó jak přepodivná jest změna díla lidského! Podloubí, která druhdy se leskla hlazeným mramorem, pod nímž hověli si rozmařilí Římané, jest nyní začmuzěno a rozděleno na temná oddělení, ve kterých pracovití kováři vydělávají v potu tváře chléb svůj vezdejší.

Mezi divadlem Marcelovým, Tiberou a starodávnou branou Flumentánskou, na oné prostoře, která odděluje most *de'Quattro Capi,* palác Jovelli a kostel Panny Marie in *Portico,* bývalo dříve *Forum olitarium,* zelný trh. Pověstno jest svým mléčným sloupem, vedle něhož, jako na březích Velaberských, pohazováno bylo na tisíce malých tvorů lidských. Překročivše na rychlo toto místo smutné paměti, přišli jsme ku sloupořadí Oktavie, které zbudováno bylo na počest sestry Augustovy za válečnou kořist vydobytou na Dalmatech; přispěním náboženství částečně zachováno bylo v kostele Panny Marie *in Portico.*

Právě na těch místech nalézá se též starodávný kostel *San Angelo in Pescheria,* který byl vystavěn na památku slavného zjevení sv. Michala na kopci Gargan v království Neapolském. Papež Bonifác II. zasvětil ho slavnému archandělu dne 29. září r. 439. Pod hlavním oltářem odpočívají ostatky slavných mučedníků Tibura, sv. Symforosy a její sedmi synů. Starý nápis, který poukazuje na ctihodné zbytky hrdin křesťanských, jest obzvláště významný. Začínáť těmito

slovy: *Nomina sanctorum, quorum BENEFICIA hic requiescunt;* „Jména svatých, jejichž DOBRODINI zde odpočívají.“

Slova dobrodiní užito jest místo slova *těla* na označení ostatků svatých; jest to zajisté velmi smělý způsob řečnické mluvy církevní. Tento způsob mluvy vynalézti, zjednati mu platnosti v obecném životě i v nápisech mramorových, k tomu bylo bez odporu třeba povlovné a stálé zkušenosti. Mile se mne dotýká, pomyslím-li, že i cestovateli bude milou útěchou, pozná-li ona *dobrodiní*, která odpočívají v kostele San Angelo in Pescheria. Seznam jejich dle ctihodného nápisu jest tento: „Sv. Petr, Pavel, Ondřej, Jakub, Jan, Tomáš, Jakub, Filip, Bartoloměj, Šimon, Tadeáš, Jan Křtitel, Silvester, Štěpán, Linus, Vavřinec, Cesarius, Nikander, Celsus, Euplius, Petr, Marcelín, Valentín, Donát, Mikuláš, Pankrác, Anastás, Juda, Teodor, Jiří, Kryštof, Alexander, Erasmus, Telius, Abacir, Jan, Domesius, Prokop, Pantaleon, Nikasij, Kosma, Damián, Antonín, Leonc, Euprép, Antip, Anna, Alžběta, Eufemie, Žofie, Tekla, Petronila, Teodora, Aurea, Atanasie, Teokrista a Eudoxie.“

Volil jsem uvésti zde celý památný seznam, v němž jsou pohromadě svatí všech stavů a povolání, abych tím jednou pro vždy odbyl poznámku, ku které se nám naskytuje příležitosť v každém kostele římském. Poukázati na vzory a dobrodince ve všech postaveních života, ukázati se v pravdě katolickým, jedním slovem, učiniti ze svých chrámů malé nebe, to bylo (o tom není pochybnosti) pro Církev římskou vůdčí myšlénkou, když zvolila četné své svatyně za přibytek svatým a mučedníkům všech církevních hodností, každého věku, každého pohlaví a povolání. Zajisté nemohlo míti ušlechtilejšího a mateřštějšího úmyslu.

San Angelo in Pescheria, jehož obyvatelé se proslavili skvělým vítězstvím, sousedí s místem proslaveným zápasy jiného druhu; na místě tom počínal totiž *circus Flaminius*. Toto nové divadlo hlučných a ukrutných radovánek starého Říma bylo na místě, kde nyní rozkládá se náměstí *Margana*, palác *Mattei* a ulice s tmavými krámy, františkánský kostel sv. Kateřiny jest asi ve středu. Divadlo vystavěl Flaminius, který zahynul v bitvě u Trasimena, pověstným se stalo svými hrami, které v něm dávány byly k uctění bohů podzemských.

Všechny vchody naplňovaly hrůzou. Většina zlých duchů, které Římané vzývali pod rozličnými jmény Joviše Statora, Neptuna, Vulkána, Junony, Diany, Kastora, Marsa, Herkula, předsedala těmto zápasům, a jejich chrámy tvořily kolem do kola nepřetržitý obvod cirkusu. Nejzadnější část, kde jest nyní klášter *Specchi For di None*, sousedila s chrámem válečné bohyně Bellony, před nímž vypínal se pověstný sloup válečný. Když konsul, který měl válku vésti, vyšel z chrámu Joviše Kapitolina, kde se rozhodovalo o bitvě, vystoupil na válečný sloup a vypustil z praku krvavou střelu proti lidu nepřátelskému. Když pak vojovůdce, který se vrátil z výpravy válečné, vyšel z chrámu Bellony, vystoupil opět na sloup za přítomnosti senátu, který mu buď přiřknul anebo odepřel poctu vítězoslávy.

Jak šťasten jest člověk, spatří-li po všech těchto krvavých obrazech jinou památku plnou kouzla a nevinnosti. Kostel a klášter sv. Ambrože *della Massima*, které se vypínají na pravé straně, jsou na místě, kde býval druhdy rodný dům proslulého arcibiskupa milánského. Zde to bylo, kde hodná sestra a laskavá učitelka dvou svých bratří Ambrože a Satyra, sv. Marcelina přijavši závoj z rukou papeže Liberia, žila ve společnosti s jinými pannami křesťanskými.

Na zpáteční cestě minuli jsme *Ghetto* čili čtvrť židovskou, o které budu později mluviti, a přišli jsme do údolí, které dělí Palatin od Aventina. Avšak možno-li rychlým krokem kráčeti když chodec zdržován jest v chůzi mnohými památkami a pobádán ku pozornosti?

Toto dlouhé údolí, které jest nyní pokryto ostružinami, divokou révou, troskami srovnanými se zemí vlnovitou, přeházenou, vyhloubenou a neúhlednou, toto údolí bylo kdysi velikým cirkusem, který byl divem Říma pro svou rozsáhlosť a předmětem lásky a touhy Římanů, kteří k šťastnému životu nežádali nic jiného leč dvou věcí: chleba a her v cirkusu!

Prvními králi římskými položen byl základ k tomuto cirkusu, který se rozšiřoval zároveň s městem. Rozsáhlosť jeho za dob císařů byla taková, že zaujímal svou délkou tři a půl stadia, svou šířkou čtyři hony, a místa v něm bylo pro tři sta tisíc sedících osob. S návrší hory Aventinské patřili jsme v duchu na onen nesmírný rovnoběžník polokruhem končící. Po každé straně táhlo se dvoje podloubí jedno

nad druhým, které bylo ozdobeno sloupy a ověnčeno širokou terasou. Pod spodním podloubím byly hospody, místnosti pro rozmařilost lidskou a průchody, kterými se vcházelo do divadla. Jako peleší sprostý lid ve špinavých děrách v Paříži a v Londýně, tak spávala lůza římská pod podloubím, kamž schovávali se mezi hrou diváci před vedrem a deštěm.

Na terasách po celém obvodu budovy vyčnívalo šest čtyrhranných věží a sloužilo za lóže pro vynikající osobnosti. Na třech stranách pomníku zdvihaly se kamenné schody v polokruhu, čtvrtá strana pak tvořic čáru přímou zaujímala *Carceres*, odkudž vyjížděly koně a vozy. Nad karcery skvěl se pavilon pro císaře. Silná mříže dělila zápasiště ode tří stran, které opatřeny byly schody, pod mříží táhl se kolkolem široký a deset stop hluboký příkop *Euripus*, který byl naplněn tekoucí vodou, aby mohlo býti zápasiště zaplaveno pro případ námořních bitev.

Cirkus rozdělen byl po celé délce *Trnem* (Spina); byla to zeď šest stop vysoká a dvanáct stop široká. Na této zdi, na kterou vedly schody s obou konců, byl postaven oltář ku poctě boha *Consusa*, dva malé chrámy ku poctě slunce, sochy z pozlaceného bronzu bohů Herkula, Cybely, Cerery, Bakcha, Seje, bohyně žní a jiných bůžků. —

Uprostřed Trnu vypínal se do výšky sto dvacet stop vysoký obelisk Augustův, opatřený na konci pozlaceným plamenem, obrazem to slunce, jemuž byl věnován. Nyní jest obelisk ten na národním náměstí (Piazza del Popolo). Na obou koncích *Trnu* bylo viděti troje zábradlí z kamene nebo z pozlaceného dřeva (Metae), okolo kterého měly se zatáčeti vozy po obou stranách trnu cestou, která naznačena byla sloupy podobnými cypřiši neb opatřeným na hoře delfíny.

Takový byl veliký cirkus, jehož mohutné stavby zušlechtěné barvou šafránovou, která pod krásným podnebím římským značí ctihodné stáří, živě se odrážely na aréně, jež posypána byla rumělkou jako krev a zeleným chrysokalem jako čerstvý trávník.

Aby obraz byl oživen, představme si na stupních této kolosální budovy tři sta tisíc diváků! Mimo to v oknech, na galeriích, na plochých střechách paláců, které vévodí na stráních tří okolních pahorků Palatinu, Celia a Aventinu jest stejný počet diváků. Vyobrazme si v duchu všechny tyto diváky ve svátečním oděvu, s věnci na hlavách; v nesmírném pak zástupu lesknou se obzvláště ženy nádhernými skvosty. Diváci tito brzy zvedají se jako jeden muž, aby pozdravili miláčka lidu, který vchází do cirku, brzy zase vykřikují, reptají, posměch si tropí a dupají při spatření muže, který pozbyl přízně lidu. Na to po vášnivých a bouřlivých výstupech, které podobají se kolotání a hluku mořskému, nastupuje úplný klid a hluboké mlčení, ku kterému podnět zavdává náboženský průvod sestupující s výšin Kapitolu.

Vizme jen dlouhý a slavnostní průvod vycházející z hrozného příbytku velikého Jupitera, an ubírá se do cirkusu přes Forum romanum. V předu jede nádherný vůz, na němž sedí předseda her; jest to sám Augustus, Neron, Kaligula neb jiná podobná osobnost, edil, prétor, prefekt v červeném oděvu vítězů. Zástup mladíků od čtrnácti do patnácti let zahajuje průvod; někteří z nich jedou na koni, druzí jdou pěšky. Za nimi jedou vozkové (Aurigarii), řídící dvojspřežné a šestispřežné vozy, kterých má býti užito při závodech.

Za vozkami vykračují téměř zcela nazí zápasníci při velikých i malých hrách. Za nimi následují tři sbory tanečníků; první sbor skládá se z dospělých mužů, druhý z mladíků, třetí z dítek. Zbraní a šatem jejich jest šarlatová tunika stažená měděným pásem, meč po boku, malý oštěp v ruce, kovová přilbice zastíněná chocholem a ozdobená skvostnou kyticí. Provádějí válečné tance, které doprovázejí hudebníci hrou na krátké flétny, na harfy ze sloně a na loutny.

V patách za hudebníky objeví se zástupy *Satyrů*, ohyzdných to bytostí, oblečených do kozlí kůže pásem stažené se zježenou hřivou na hlavě. Mezi nimi možno pozorovati *Silény*, jiný to druh oblud oděných v sukně s dlouhou srstí a v pláště rozmanitě zbarvené. Všickni dohromady tváří se při tancích velmi vážně a tisícerým pitvořením dráždí diváky ke smíchu.

Za Satyry a Silénami kráčí nová tlupa hudebníků a množství podřízených sluhů obřadních nesoucích zlaté a stříbrné nádoby, z nichž vystupuje k obloze kouř voňavého kadidla. Sochy bohů, které pro tuto chvíli vypůjčeny byly z chrámů a doprovázeny jsou různými sbory kněžskými, uzavírají průvod. Všechny tyto sochy ze sloně neb draho-

cenného kovu, okrášlené zlatými věnci a drahokamy, stojí buď na vozech zářících stříbrem a sloní, tažených nádhernými koňmi, aneb umístěny jsou na uzavřených nosítkách. Dva patriciové je provázejí a mladí hoši, kteří mají ještě rodiče na živě, drží koně za uzdy.

Průvod jest již v cirku a obchází do kola za napjaté pozornosti, která rušena jest toliko provoláváním různých tříd občanstva, když ochranní bůžkové jejich stavu před nimi kráčí. Když obcházka v cirkusu jest u konce, postaveny jsou sochy bohů na podušky do kaple, která jest pro ně postavena nedaleko karcerů; kněží obětují, a císař koná očisty. Řím a Olymp, Joviš a císař jsou v cirkusu: hry mohou býti zahájeny.

Vozy již vyjely z karcerů; čtyři barvy, zelená, modrá, bílá a červená stkví se na šatech vozatajů. Koně jsou netrpělivi a dají se sotva zdržeti řetězem, který jim zamezuje cestu. Zástup dychtivě pohlíží na vozy. Diváci pouštějí se do odvážlivých sázek. Konečně z císařského pavilonu hozen jest bílý šátek do cirkusu, trubka zavzní, řetěz padne a vozy všechny vyrazí na jednou. Jiskřící kola sotva dotýkají se země, vozy všechny vyhnou se zábradlí a už jsou opět na místě, odkud byly vyjely; lid však není spokojen. Počne jízda o závod po druhé, po třetí; tu obratný *agitator* narazí náhle svým vozem o vůz svého protivníka, zlomí mu nápravu, tak že koně upadnou, obecenstvo pak provolává pochvalu. Vůz, který vymkne se z dráhy, narazí o zábradlí, roztříští se na kusy, a vozka jest zabit; obecenstvo tleská, a při každém roztříštění hlavy tleskot se zdvojnásobňuje.

Zatím vede se boj dále mezi čtyřmi barvami; každá z nepřátelských stran popuzuje své vozky, dává jim rady nebo činí výčitky. Diváci se zvedají, mávají rukama, potřásají tunikami, dupají na svých sedadlech a navzájem častují se kousavými vtipy, nadávkami, i tuhými ranami. Zápas neděje se již pouze v areně, nýbrž na samých stupních divadelních; půtka stává se chvílemi strašnou: některý den napočítáno bylo 35.000 mrtvol.

Dokonale tedy znal pohanská divadla starého Říma onen veliký obránce víry, který je stručně popsal těmito třemi slovy: zběsilosť, ukrutnosť, nestoudnosť. Mohl ť zajisté připojiti: bláhovosť, rozmařilosť a modlářství.

Tomuto lidu, pro který nemá řeč křesťanská jména, stávali se vozatajové znamenitými osobnostmi, hrdinami a polobohy. Básníci opěvali jejich vítězství.

Císařové, úřady, veškeren národ odměňoval je věnci, stavěl jim sochy ze zlata a bronzu, zahrnoval je poctami, bohatstvím, a mramor na náhrobcích hlásal slávu jejich pokolením budoucím. A i koně brali účasť na těchto nesmyslných poctách. Pro ně byly rovněž určeny věnce, sochy, zlaté žlaby a důstojnosť konsulská; když pak byli stářím vysíleni, živeni byli jako vysloužilci vojenští na státní útraty. Po smrti očekával je čestný pohřeb ve Vatikánu.

V cirku jako v amfitheatru bylo třeba změny v radováukách. Hony v pravdě báječné, jak počtem tak rozmanitosti zvěře, zápasy gladiatorů, zápasy se zvěří, zápolení, boje vedené pěstmi, námořské bitvy na jezeře z vína měly ustavičně udržovati v rozjaření tento otupělý lid. Zda možno jest patřiti na místo toto, kde vynořují se všechny tyto vzpomínky, a nevzpomenouti si na Androkla a onoho lva afrického, který byl méně ukrutným než Římané. Dle vypravování Aula Gella bylo to právě v tomto cirkusu, kde tento ubohý otrok předhozen byv dravé zvěři, poznán a ušetřen byl od vděčného lva, kterému vytáhl trn z nohy, když utíkaje před ukrutností svého pána, hledal útočiště na poušti.

Nebylo dosti na tom, že bylo plýtváno zlatem, stříbrem a krví celého světa; aby se mohl pobaviti nejpřednější národ na světě, musel býti zasypáván bohatstvím za to, že účastnil se těchto zhoubných slavností. Hry v cirkusu končily se totiž loterií. Neron, Titus, Domicián, Hadrián a jiní císařové házeli plnýma rukama do arény dřevěné kostky, které pak mužové i ženy sbírali a jeden druhému vydírali. Na každé kostce byl napsán předmět, který byl majiteli při odchodu odevzdán. Sveton vypráví nám, jaké předměty to byly, a jakou měly cenu: „Mezi hrami, které trvaly často několik dní, dal Neron denně na rozdání až tisíc *loterních lístků*, které byly vyměňovány za předměty všeho druhu; byli to hlavně ptáci, potřeby životní, obilí, šaty, zlato, stříbro, perly, diamanty, obrazy, otroci, koně, ochočená divá zvěř, lodě, domy a pozemky.“ Podobně bylo to i za jeho nástupců. Náhradou za to bylo viděti, kterak staří otroci na ostrově tiberském hynou hladem!

Hodily-li se hry cirkové pro společnost pohanskou, hodily se též pro bohy, kteří byli od ní uctíváni. Kdo by to byl jen tušil, že divadla tato byla slavnostmi náboženskými, slavnostmi nebes i země, slavnostmi veškerého světa pohanského? Chceme-li to poznati, jest třeba jen oči otevříti. Vysvítá to jak z celé úpravy v budově samé, tak z jednotlivých úkonů, které se v ní provádějí. Popatřme jen na *Trn*, a uvidíme, že jest pokryt pomníky náboženskými; *karceres* se svým číslem dvanácti představuje nám dvanáct znamení ve zvěrokruhu.

Delfíni a vejce ze dřeva na sloupech naznačujících dráhu vztahují se ku poctě Neptuna a Konsusa, ba ku poctě Kastora a Poluxa, kteří byli bohy běhounů a zápasníků. Vozkové se čtyřmi různými barvami představují čtyři roční počasí. Vycházejí ze dvanácti karcerů, poněvadž rok prochází dvanácte znamení zvěrokruhu; čtyři a dvacet oběhů pak značí čtyři a dvacet hodin jednoho dne a noci. Ve mnohých jiných podrobnostech spatřujeme neméně posvátnou souvislost s tajemstvími přírody. Dvojspřežení bělouše s vraníkem připomíná měnivou dráhu měsíce, která se koná ve dne, v noci; čtverspřežení nápodobuje běh slunce; koně náruční, s nichž služebníci ohlašovali začátek her, znázorňují jitřenku, která oznamuje den. Pluto jest pánem trojspřežení, Jovиš pánem šestispřežení.

Ve hrách těchto převládalo tedy modlářství. Kdož by se tedy divil, že svatí otcové tolikráte hřímali proti takovýmto hrám a veselostem? Když slavnost trvala po několik dní a nocí, skončila se tak, jak byla začala. Již dávno po západu slunce osvětlovalo na tisíce pochodní nesčetný zástup, který se namáhavě hrnul z podloubí, a předcházelo posvátný průvod, odnášející do chrámů sochy svých bohů, kteří svou přítomností posvěcovali hry divadelní.

Jestliže z těchto míst v duchu přehlížíme ony hříšné pošetilosti, veliký zármutek pojme srdce naše; unavený duch prahne po osamělém útulku, kde by mohl dáti nenuceně průchod svým citům, které ho tísní. Jaká to byla radost pro nás, že jsme nalezli v sousedství svatyni blahoslavené Panny Marie! Vkročili jsme do ní: byl to kostel Panny Marie *in Cosmedin*.

Ctihodný tento kostel zasvěcen jest přívětivé *královně* *ršehomíra* a vypíná se opodál velikého cirkusu, jako by měl

upokojiti pocestného, který zděšen byl hroznými upomínkami na cirkus, a připomenouti mu, že člověčenstvo jinému zákonu jest podrobeno; považuje se za druhý kostel v Římě, který jest zasvěcen Matce Boží. Vystavěn byl od prvních křesťanů na troskách chrámu *Pudicicie patricie*, do kterého směli vstoupiti toliko vznešené paní ze šlechtického rodu, které nebyly ještě provdané. Dle ústního podání vyučoval tu sv. Augustin řečnictví, dříve než se odebral do Milána. Při řádění obrazoborců na Východě vzali katolíci své útočiště do tohoto chrámu a nazvali ho *Školou Řeků*. Ačkoli byla tato basilika obnovována r. 772 od papeže Hadriána a r. 858 od Mikuláše I., patří přece k oněm basilikám, které zachovaly původní svůj ráz.

Nejdrahocennější ozdobou její jest obraz Panny Marie, který byl přinesen z Východu, aby ušel zuřivému řádění Lva Isaurického. Dle úsudků znalců jest obraz tento, mistrovské to dílo malířství byzantinského, tak krásný, že v celém Římě není takového, který by se mu vyrovnal. Umístěn jest za hlavním oltářem a má pověstný nápis řecký: Θεοτόκος ἀειπάρθενος, „Matka Boží, povždy Panna“.

Pod kůrem jest jednoduchá hrobka, do níž vedou dva stupně. Starodávný nápis nám hlásá, že se v ní chová tělo sv. Cyrily, dcery císaře Decia: *Beatae Cyrillae virg. et M. filiae Decii*. Životopiscové svatých však se domnívají, že slavná mučednice byla toliko dívka, kterou na svobodu propustila císařovna, choť onoho pronásledovatele křesťanů. Než okolnost tato může býti lhostejnou pro poutníky, kteří se zanícením líbají kámen, na němž mučednice nevinně byla obětována: jest asi tři stopy dlouhý, dvě stopy široký a čtyři palce tlustý. Dvě stě mučedníků všech věků, všech zemí a pokolení tvoří vznešenou družinu blahoslavené P. M. *in Cosmedin*. Poděkovali jsme jim s výronem vděčnosti, že svou krví vysvobodili svět od ukrutností pohanských, načež jsme se vrátili domů, abychom se ještě jednou rozpomněli na dojmy a upomínky dnešního pro nás veledůležitého dne.

---

30. prosince.

Aventin. — Památky pohanské. — Památky křesťanské. — Kostel svaté Prisky a svaté Sabiny. — Dějiny. — Převorství rytířů maltézských. — Pohled na Řím. — Monte Testaccio. — Heliogabalův podivný rozkaz.

Ubírali jsme se znova touže cestou, kterou jsme kráčeli předešlých dnů, neohlížejíce se ani v pravo, ani v levo, abychom se snad opětně nezdrželi; a přišli jsme záhy k úpatí hory Aventinu. Po cestě úzké a obtížné stoupali jsme podél Tibery na strmý pahorek: odevšad rojily se v mysli naší četné vzpomínky. Na levé straně minuli jsme jeskyni Kakusa, pověstného či báječného loupežníka, který byl zabit od Herkulesa, poněvadž mu ukradl voly; před námi objevilo se místo, kde byly druhdy lázně Deciovy a Heliogabalovy, smutně proslavené jak svými jmény tak událostmi, které připomínají místo domu Vitelliova, který popudil Římany k zuřivosti; místo pověstného chrámu Dobré Bohyně; dále místo chrámu Minervy, které bylo shromáždištěm herců a básníků; konečně místo chrámu Svobody se svým *Tabulariem*, obsahující trestní zákonník pro věrolomné vestálky.

Po této znetvořené stránce v dějinách světských následovaly brzy lépe zachovalé památky našich chloub křesťanských. Zde přebývala sv. Marcela a svatá Sylvia, ony dvě slavné matrony, z nichž první zaujímá čestné místo ve spisech sv. Jarolíma, druhá v životě sv. Řehoře Vel., který byl zdárným synem výtečné matky.

Až dosud žili jsme vzpomínkám; konečně nadešla skutečnost. Kostel *svaté Prisky* otevřel nám své brány se svými poklady a starožitnostmi. Vystavěn jest právě na místě, kde byl dům slavné mučednice, a sousedí s chrámem Diany a vodotryskem Faunů. Svatému Petrovi dostalo se zde často pohostinství ode dvou novoobrácenců židovského původu, Akvily a Priscila, kteří bezpochyby náleželi ke konsulárské rodině svaté Prisky. Mladistvá tato panna byla u věku třinácti let, když byla pokřtěna od samého apoštola ve svém rodném příbytku. Obžalována byvši proto u císaře Klaudia, byla přivedena do chrámu Apolinova, aby obětovala modlám. Když to byla odepřela, dal ji soudce nemilosrdně zbičovati, a pak uvrci do krutého vězení.

Když byla přivedena po druhé před soudnou stolici, dala na jevo tutéž statečnost, tak že krutovládce ve své zuřivosti rozkázal líti jí na hlavu vařící olej a zavříti ji do tmavého žaláře, odkud měla vyjíti toliko, aby předhozena byla dravé zvěři; avšak lev, který ji měl rozsápati, ulehl si uctivě k jejím nohoum. Tento div divoucí neobměkčil katany, kteří mladistvou pannu mučili skřipcem, ohněm a hladem; konečně hanbíce se, aby nebyli dítětem přemoženi, odvlékli ji na cestu ostijskou, kde jí u vzdálenosti tří mil od Říma stali hlavu. Svatá Priska považuje se za prvomučednici na západě. Takto první obrodná krev, která tekla ve starém Římě, byla krev římská, krev proslavená, krev panenská!

Ve hrobce chová se s úctou nádoba, které svatý Petr užíval při udílení křtu svatého. Kostel obnoven jest Hadriánem I. r. 772 a Kalistem III. r. 1455 a chová starožitný nápis obeznamující nás krátce s událostmi, o kterých jsem právě vypravoval.

Krev neméně proslavená očistila místo odedávna sprzněné chrámem Junony *Královny*. Byla to krev sv. Sabiny, která byla umučena v domě svých rodičů. Sabina svěřena byvši péči křesťanské vychovatelky dala se pokřtíti, bohatě se provdala, a konečně jako křesťanka byla zajata. Na rozkaz Hadriánův otázal se jí Elpidius: „Nejsi-li ty onou Sabinou, která se proslavila jak svým rodem tak svým sňatkem?“ „Ano, jsem; a díky vzdávám Ježíši Kristu, že skrze služebnici svou Serafii vysvobodil mne z otroctví ďábelského.“ Soudce již dále se netázal, ale po rozličných mukách dal stíti hlavu vznešené obžalované.

Její bratří u víře, kteří nelenili vystavěti kapli na jejím hrobě v ulici *Pagus Vindicianus*, nezapomněli též na jeviště její vítězoslávy, a r. 425 vystavěl tam kostel ctnostný jeden kněz z Illyrie, jménem Petr. Následující nápis upozorňuje nás na štědrého zakladatele: „Bohatým byv pro chudé, byl sám pro sebe chud; a poněvadž opovrhoval statky života vezdejšího, stal se hodným života věčného.“ „Pavperibus locvples, sibi pavper, qvi, bona vitae praesentis fvgiens, mervit sperare fvtvram.“ Který z pohanských nápisů vyrovná se tomuto? Avšak co máme říci o nápisu druhém, který svědčí zbožnému kardinálu Valentinimu? *Vt moriens viveret, vixit vt moritvrvs.* „Aby živ byl při smrti, žil povždy tak,

jako by každou chvíli měl umříti.“ V těchto několika stručných slovech jest obsažena všecka moudrosť lidského života.

Kostel svaté Sabiny, ve kterém jest tolik vzácných upomínek, byl posvěcen od sv. Sixta III., a přičiněním sv. Řehoře Velikého stal se kostelem odpustkovým pro popeleční středu. Tento slovutný papež kázal v něm několikráte v onen den, a papežové zachovávali dlouho ten obyčej, že přijímali popelec u sv. Sabiny.

Dle pobočních zdí a rozlohy jednotlivých míst lze souditi, že kostel byl ozdoben četnými mosaikami. Zbývají z nich toliko dvě stopy, z nichž jedna krášlí klenbu. Na oblouku jest patnácte okrouhlých vyobrazení, z nichž nejvyšší představuje našeho Spasitele; na ostatních jsou osoby méně známé, které jsou poněkud podobny hlavám císařů na penězích. Na každé straně jest město, z nichž jedno považují starožitníci křesťanští za Betlém, druhé za Jerusalém, jakožto dva protivné cíle pozemského života Spasitelova. Na klenbě jsou zavěšeny tři lampy, značící světlo, které zářilo z jesliček, kolébky to našeho Spasitele, a z kříže, který byl jeho smrtelným lůžkem. Na obloze nad hlavou našeho Spasitele vznáší se devět holubic, které jsou něžným odznakem nevinnosti a tichosti Bohačlověka.

V dolejší části kostela jest jiná stopa neméně zajímavá než první. Čtyři evangelisté se svými odznaky tvoří hořejší část obrazu. Po stranách vidíme v pravo sv. Petra a v levo sv. Pavla, ani kážou sv. evangelium. Nad hlavou svatého Petra vychází z oblak ruka napolo zavřená, značící moc božskou, které apoštol jest účasten. Níže pod svatým Petrem jest viděti postavu ženskou, která drží v ruce knihu; pod nohama má nápis, kterým objasněn jest celý obraz: *Ecclesia ex Circumcisione*; „Církev ze židovstva.“

Pod svatým Pavlem jest podobná postava s těmito zřetelnými slovy: *Ecclesia ex Gentibus*; „Církev z pohanstva.“

Hlavními známkami těchto starých maleb jest vroucnosť, jednoduchosť a vznešenosť. V pravdě naši předkové byli lépe nadšeni, než-li naši novověcí umělci, kteří napisují na zdech našich chrámů štětcem pohanským a srdcem světským často takové pravdy, které nedovedou ani pochopiti, tím méně cítiti.

Ve hrobce odpočívají těla sv. Sabiny a její vychovatelky sv. Serafie, panny a mučednice. V levo u vchodu jest zazděn kámen, který byl na hrobě svatých mučednic, a na kterém obyčejně konával své modlitby svatý Dominik. A kterak se stalo, že tento slavný zakladatel dominikánů zvolil si k modlitbě toto místo? Příčina toho jest tato: papež Honorius III. měl palác, který souvisel s kostelem svaté Sabiny a který věnoval darem sv. Dominiku. Papežský palác stal se bydlištěm tohoto řeholníka a jedním z nejproslulejších domů jeho řádu.

V průčelí skví se jména nesmrtelných hostí, kteří v něm přebývali: sv. Dominika, sv. Rajmunda z Penafortu, sv. Tomáše Akvinského, sv. Hyacinta, světla Polsky a svatého Pia V. Suďte sami, jakou posvátnou hrůzou dojati jsme byli, když jsme měli překročiti práh této důstojné budovy a procházeti tatáž místa, kde tolik svatých a výtečných mužů příbytek svůj vyvolilo! Bylo nám dovoleno vejíti do pokoje sv. Dominika, jehož podoba se nezměnila; jest asi deset stop dlouhý a šest stop široký. Nyní jest z něho kaplička, která jest nádherně vyzdobena od králů španělských.

V nepatrné vzdálenosti jest skromný pokojík, který byl obýván sv. Piem V., papežem slavné paměti a spoluvítězem v bitvě u Lepanta. Za vedení jednoho řeholníka, plného oné srdečné laskavosti, kterou, pokud vím, vynikají všickni dominikáni, prošli jsme rozsáhlé chodby a přišli jsme do zahrady. Stojí zde strom pomerančový, který jest sázen rukou sv. Dominika; obklopen jest velikou ohradou z kamene, která nám připomíná *plutei* ze starověku.

Na stromě tomto po šesti stoletích rostou ještě pomeranče. Laskavý náš průvodčí utrhl několik pomerančů před našima očima a daroval nám je na památku. Přijali jsme je s vděčností, a já řeknu zcela upřímně, přinesli jsme je domů jako ostatky mnohem drahocennější, než listy z keřů Virgilových neb zbytky mramoru a mosaiky ze světských památek, z kterých mnozí osvícení cestovatelé dělají si rozsáhlé sbírky.

Z kostela svaté Sabiny zahnuvše na pravo, přišli jsme za několik okamžiků do kláštera Hieronymitů, při kterém jest krásný kostel sv. Alexa. Prvním předmětem oprávněného obdivu jest svatostánek na hlavním oltáři z drahocenných kamenů, v pravdě královský to dar krále španělského Karla IV.

Než divy v umění a štědrosť panovníků zateměny jsou tu leskem pokory křesťanské.

Starodávný palác Eufemiána, senatora římského a otce sv. Alexia, nyní pak kostel, který jsme právě navštívili, vypravuje nám o hrdinství, které svědčí o větší statečnosti, než-li jest mučednictví. Popatřme jen v této posvátné budově na onu úzkou a hlubokou studni; z ní čerpal syn senatorův vodu na pití. Vizme dále pod kostelem za skvostnou mříží ony schody; pod nimi, vrátiv se z dlouhé a tajemné pouti, žil Alexius po sedmnáct let jako neznámý žebrák v domě otcovském.

Schody ty jsou dřevěné a skládají se z deseti stupňů, přes které jest přehozen průhledný závoj, tak že chráněny jsou před prachem, avšak možno je zřetelně viděti. Překrásná socha z bílého mramoru představuje nám světce ležícího, an drží v jedné ruce kříž a druhou svírá litinu. Sochař chtěl zvěčniti onu zázračnou okolnosť, která provázela úmrtí tohoto velikého služebníka Božího. Uvedu zde průběh celé události.

Po sedmnácte let žil syn Eufemianův a Aglain jako sprostý žebrák tajně a nepoznán pod schody svého otcovského domu; nadešel konec jeho pozemské pouti. Bůh duší pokorných chtěl, aby zaskvěly se ctnosti jeho věrného služebníka, a oslavil veřejně před lidmi toho, který, chtěje se zalíbiti Bohu, tak dlouho se vyhýbal zraku lidskému. Alexius umírá; téže chvíle ozývá se tajemný hlas v několika kostelech římských: *Quaerite hominem Dei, ut oret pro Roma.* „Hledejte muže Božího, ať se modlí za Řím.“ Celé město jest na nohou, všickni běhají, dotazují a modlí se, aby Bůh jim ráčil oznámiti, kde že jest onen světec, kterého mají hledati. Týž hlas dal se znovu slyšeti: „Hledejte muže Božího, ať se modlí za Řím,“ a potom dodal: *In domo Euphemiani quaerite.* „Hledejte v domě Eufemianově.“

Lid hrne se tam v zástupech, kdež nalezen jest svatý chuďas mrtev pod schody, maje v ruce jedné kříž, druhou pak svíraje listinu. Nadarmo pokoušejí se o to, aby mu vzali z rukou listinu, na které asi napsán jest jeho životopis. Papež, císař i senát byli na rychlo zpraveni o tomto zázraku; tito ihned spěchají na horu Aventin, a s nimi přichází zároveň otec Alexiův. Když přišel náměstek Ježíše Krista, velel mrtvému ve jménu Božím, aby vydal listinu, kterou

drží v ruce; ruka se otevřela a pustila papír do ruky papežovy. Spis čten byl ihned u přítomnosti císaře, senátu, veškerého lidu, otce, matky a manželky Alexiovy. Kdo dovede posouditi, jaký dojem způsobilo čtení listu na tyto poslední svědky, když se dozvěděli, že onen chuďas, jenž ukrýval se po sedmnácte let pod schody jejich paláce, byl Alexius, jejich syn, jejich manžel!

Celý Řím rozplýval se v slzách bolesti, radosti a obdivu Z úcty ke služebníku Božímu uvolil se sám císař Honorius I. a papež Inocenc I. nésti světce do kostela sv. Bonifáce, který sousedil s palácem Eufemiánovým a stal se napotom kostelem svatého Alexia. Tělo jeho odpočívá pod hlavním oltářem v nádherné schránce s tělem sv. Bonifáce, mučedníka. Opodál viděti jest zázračný obraz Panny Marie, která oznámila obyvatelům města Edesy zásluhy blahoslaveného poutníka, a která mu radila, aby vrátiv se do Říma, žil jako cizinec v domě otcovském.

Hrdinství křesťanské, kterému jsme se právě obdivovali, patříce jak na statečnosť útlé panny, tak na pokoru vznešeného mladíka, stkví se dosud na hoře Aventinské v celé své vznešenosti: vedle sv. Alexia jest velké převorství *Rytířů Maltézských.* Jejich kostel, který jest zasvěcen Panně Marii, vypíná se na zříceninách bohyně *Fauny*; jest to jeden z četných názvů, jaké dávali pohané bohyni Cybele. Uctívati Marii na témže místě, na kterém oslavována byla dobrá bohyně, — v tom věru jeví se nanejvýše moudré a prozřetelné jednání Říma. Kostel Panny Marie (Santa Maria Aventina) jest ve středu tohoto převorství, které má velkolepou polohu. Milý čtenáři, až budeš někdy před hlavní branou, která vede na rovinu posázenou zelenými stromy, nezapoměň se podívati ven kliční dírkou, a zrak tvůj spočine asi půl hodiny odtud právě na báni svatopetrské.

Z rozhledny, která jest vystavěna u prostřed zahrady na příkré stráni pahorku, jest v pravdě pestrý rozhled. Na úpatí Aventinu teče Tibera, která namáhavě unáší své žluté vody do přístavu Římanů; na protějším břehu ukazuje se veliká nemocnice sv. Michala, potom Trastevere, a ještě dále na obzoru pahorek Janikul, po jehož pravé straně rozkládá se Řím. V levo na straně jihozápadní mezi starou branou *Trojnásobnou* a branou Ostijskou objeví oko naše za přispění paměti širý přístav *Navalia emporium*, který byl vykopán

od Římanů a obklopen nádherným sloupořadím; tam kotvily obchodní lodě přivážející do Říma výrobky a kořisti z dálné ciziny. Na těchto místech viděti jest ještě zbrojírnu pro námořnictvo a obecní sýpky, jakož i *Forum pistorium*, které dal vystavěti Domicián, když utvořil zvláštní pekařské společenstvo.

Poněkud dále na širé rovině vyčnívá osamocený kopec *Testaccio*. Prazvláštní to hora, která utvořena jest ze samých zbytků rozbitých hrnců a má asi 163 stop výšky a 4503 stopy v objemu. Všeobecně se za to má, že země, kterou odvezli staří Římané při stavbě velkého cirkusu a jiných monumentálních budov, tvoří spodní vrstvy tohoto umělého pahorku; střepiny z nádob tvoří vrstvy hořejší. Této vysvětlivce, která jest ostatně dokázána skutečností, nic neodporuje. Každému jest dostatečně známo, že Římané ustavičně užívali, a proto také spotřebovali mnoho nádob z pálené hlíny, na vodu, na víno, na oleje a jiné tekutiny, ano i na popel mrtvých. Střepiny z těchto nádob, které odváženy byly po několik století na jedno místo, vytvořily kopec *Testaccio*.

U spodku vykopány jsou rozsáhlé a velmi chladné sklepy, ve kterých až dosud uschovávají se zásoby vína ku spotřebě obyvatelstva: *Testaccio* jest skladištěm vína pro Řím.

Spatříte-li kdy tuto horu z rozbitých hrnců, vzpomeňte si též, libo-li, na Heliogabala, který jednoho dne, chtěje si učiniti pojem o velikosti Říma, rozkázal svým otrokům posbírati všechny pavouky ve městě; což když se stalo, naváženo jich bylo na tisíc liber. Teď věru přijdete do rozpaků, a nevíte, zda okolnost ta svědčí o nesmyslnosti a nečistotě, či o nesmírném množství obyvatelstva římského.

---

31. prosince.

Konec roku. — Dojmy. — Te Deum v kostele Gesú.

Byl poslední den v roce. Čas tento, který ubíhá a s sebou nás unáší, vnuká každému vážné myšlénky; rok tento, který padá do propasti věčnosti, jako kapka vody do hlubokosti mořské; toto jeviště tak nestálého a vrtkavého světa, s kterým měníme se i my; konečně celý vesmír, který se valí kolem nás: všechny tyto a podobné myšlénky stávají se v Římě ještě vážnějšími a slavnostnějšími. A jinak to ani býti nemůže. Vždyť na jedné straně vidíme předměty, které jsou sice zřejmým obrazem největší slávy a nejobsáhlejší moci, avšak obraz ten jest znetvořen, vybledlý a zapadlý v chladnou noc nekonečného hrobu; na druhé straně jsou pomníky křesťanské, s kterými setkáváme se za každým krokem na troskách divadel, náměstí neb na výšinách sedmi pahorků. Pohled na tuto Církev Ježíše Krista, která mezi tolika pohromami a převraty zůstává nezměnitelnou; toto setkání dvou světů na jednom místě v poslední den v roku, z nichžto jeden býval kdysi strašlivým obrem a vítězem nad národy, nyní pak jako mrtvola v hrobě práchniví, druhý zase byl jako malé stádo štván a pronásledován v každém koutečku země, dnes pak jako král trůní u vítězoslávě: — tento dvojí pohled na nicotu lidskou a na velikou moc Boží proniká duši posvátnou hrůzou, a člověk bezděky řekne sám k sobě: „I ty jednou pomineš! Poutníče, jednoho dne, kdo vzpomene si zítra na tebe? Chceš žíti i za hrobem? Nuže, zvěčni svého ducha, učiň nesmrtelným svoje srdce, přičiň se o to, ať neumírá tvůj život, stotožni se s tím, který nepomíjí! Ať každým dnem života pozemského přihlížuješ se k životu posmrtnému; příteli, pospěš si, možná že den dnešní jest pro tebe dnem posledním.“

Tyto myšlénky, které tuším nejlépe se srovnávají s Římem v poslední den roku, provázely nás na cestě do kostela *Gesú*, kde mívá na konci roku obyčejně sám papež požehnání a slavné *Te Deum*. Vylíti naposled ve starém roce úrodnou rosu milosti Boží na svět křesťanský, odeslati vděčný chvalozpěv k Tomu, od něhož pochází všeliký dar dokonalý, ovanouti kadidlem modlitby rok nastávající, toť účelem těchto obřadů.

Veliké množství lidu hrnulo se na náměstí *del Gesu*, aby spatřilo přicházeti svatého Otce. Ne bez namáhání prodrali jsme se na pohodlnější místo. Konečně tryskem přicválali dva jezdci a všickni v zástupu ihned obnažili hlavy a opakovali: Eccolo, eccolo! „Už je zde, už je zde!“ Téže chvíle objevila se šlechtická garda v nádherné úpravě, za ní vůz papežský se šesti vraníky, které řídili dva kočí v červeném oděvu. Svatý Otec měl na sobě bílou sutanu, rochetu, biskupský pláštík, štólu a červený klobouk. Bylo nám možno jíti za ním až do kostela a obcovati slavnému Te Deum; avšak pro velikou tlačenici nemohli jsme vše dle přání pozorovati. Při svém odjezdu pozdravován byl papež provoláváním, jakého neslyšel ještě žádný mocnář na světě: *Santo Padre, la benedizione!* „Svatý Otče! prosíme za požehnání!“ Slova tato opakoval ustavičně při spatření svého otce a krále lid římský, tento opravdový mazlíček vlády snad až příliš mírné (totiž papežské.)

Zprávy

o Dědictví Svatojanském.

Přehled údů v roce 1896.

Zakladatelů jest	7
Spoluzakladatelů	62
Údů první třídy	30
Údů druhé třídy	135
Údů třetí třídy	28.467
Uhrnem . .	28.701 *)

Mezi těmi jest údů *stálých:*

a sice rodů	5777
škol, obcí, bratrstev a knihoven, konventů a spolků	1184
údů duchovního stavu	3069

☞ Členy stavu kněžského snažně žádáme, aby, jak veškeré údstvo očekává, mezi oktávem sv. Jana Nep. obět mše svaté za živé i mrtvé údy našeho Dědictví každoročně obětovali. Ostatní údové nekněží s tímž nábožným úmyslem v naznačeném čase přítomni buďtež mši svaté. U hrobu sv. Jana Nep. v Praze slouží řid. Svatojanského Dědictví v den 15. května v 8 hodin slavné zpívané rekviem za všecky v Pánu zesnulé údy, kteroužto pobožnost založil a nadal v Pánu odpočívající kanovník strážce Václav Pešina rytíř z Cechorodu, druhdy redaktor Dědictví Svatojanského.

II. Poučení o přístupu nových údův a odebírání knih.

O vzniku Dědictví připomínáme novým údům toto: Ant. Hanikýř, narozen v Praze dne 21. října 1753, býv.

*) Spoluzakladatel se vkladem 100 zl. (jednou pro vždy) obdrží ročně 4 výtisky podílu; úd I. třídy se vkladem 40 zl. 3 výtisky; úd II. třídy se vkladem 20 zl. 2 výtisky; úd III. třídy se vkladem 10 zl. 1 výtisk. Kdo nejméně 5 zl. věnuje, uznán za dobrodince Dědictví. Doplněním vkladu možno postoupiti do třídy vyšší.

Jesuita, pak kaplan v Sedlci u Votic, v Klokotech, Jindř. Hradci a exposita v Čiměři, posléze na výslužbě v Plané a v Táboře, umínil sobě roku 1829 na památku první stoleté slavnosti prohlášení Jana Nepomuckého za svatého založiti ústav, jímž by dobré, vzdělavatelné knihy v jazyku českém, již vázané, v ceně levné vydávány byly. O řízení závodu toho požádal roku 1831 kníž. arcibiskupskou konsistoř v Praze. Položiv jakožto základ 1000 zl. ve stříbře vyžádal sobě, aby podnik nesl jméno: „Dědictví sv. Jana Nepomuckého“ a veškeré obecenstvo aby k přistoupení vyzváno bylo. Dotčený zakladatel zemřel v Táboře dne 15. března 1833 v 80. roce věku svého a byl na tamnějším hřbitově pochován, kdež mu nákladem Dědictví pomník byl postaven. Po dosaženém potvrzení vstoupilo Dědictví roku 1835 v život a ze zrnka hořčičného vzrostlo v mohutný strom i bylo od slavné paměti papeže Pia IX. dne 13. března l. P. 1855 apoštolským požehnáním a pro oktáv Svatojanský plnomocnými odpustky obdařeno.

Ze stanov klademe sem následující poučení:

1. Kdo k Dědictví Svatojanskému v Praze přistoupiti hodlá, nechť poštovní poukázkou aneb ve vyplaceném psaní (franco) aneb jinak příležitostně s nápisem: „*Ředitelství Svatojanského Dědictví v Praze, IV. (Hradčany),*“ své jméno a příjmení, pak svou osadu farní a biskupství (diecési), ku kterémuž přináleží, udá, zároveň i peníze zašle neb vloží. Vklad za úda třetí třídy obnáší jednou pro vždy 10 zlatých rak. měny; za rod, školu, obec, spolek, knihovnu platí se jednou pro vždy 20 zl.

2. Každý nově přistoupivší úd ať si *lístek* na odebírání knih dobře uschová a následujícího roku, jakož i potom v budoucích letech po velikonoci od svého velebného správce duchovního podepsati dá. Na tento lístek může si pak, žije-li úd v Čechách, knihu v knihkupectví B. Stýbla v Praze na Sv.-Václavském náměstí (býv. koňském trhu) č. 786 – II. vyzdvihnouti; jen že musí připojiti 3 kr. r. č., kteryžto peníz přísluší za práci a obálku. Pro údy v Olomúckém arcibiskupství platí totéž, jenže knihy své vybírají v knihkupectví Eduarda Hölzla (Helcla) v Olomúci; údové pak Brněnského biskupství nechť se o knihy své hlásí v dvorním c. a k. knihkupectví Karla Winikra v Brně. Ostatním údům v jiných

diecésích zasýlají se knihy přímo z Prahy od ředitelstva. Kdož by však žádal, aby mu knihkupec knihu poštou zaslal, připoj mimo ony tři krejcary, knihkupci náležející, ještě 6 krejcarů na kolkovaný poštovský list průvodní.

3. Přestěhuje-li se některý úd z Cech na Moravu, aneb odebéře-li se z Brněnského biskupství do Olomúckého aneb naopak, ať to ve vyplaceném listu (franco) oznámí Ředitelství, kteréž mu nový lístek na odbírání knih pošle, aby mu pak v příslušném knihkupectví vydány byly.

4. Poněvadž odebírací či podílný lístek může v ztrátu přijíti neb i ukraden býti, každý si číslo jeho pro takový případ na jistém místě, ku př. v modlitební knížce, zaznamenej; pakli skutečně ztráta se udála, Ředitelství o nový lístek požádej s připojením 20 krejcarů, poplatku to za vydání listu nového, a 10 kr. na poštovní výlohy, tedy úhrnem 30 kr. Připomínáme však, že kdyby se napotom pohřešovaný lístek zase nalezl, týž žádné platnosti více nemá.

5. Když *umřel* úd, žádáme snažně pozůstalých přátel, aby, když si na jeho lístek knihu *posledního* roku (třeba i po smrti úda) vybrali, úmrtí toho úda na lístek ten poznamenali a dotýčnému knihkupectví vydali aneb poprosili svého pastýře duchovního, aby lístek ten nejdůstojnější arcib. *konsistoři* aneb *řediteli* Dědictví zaslal. Jména zemřelých údů Dědictví uveřejňují se v podílu každého roku.

6. Rod se béře, pokud jméno se neztratí. Synů-li není, odebírají knihy dcery zakladatele rodu, dokud žijí; dítky pak jejich *jiné* jméno již nesoucí, nemají práva tohoto: rod vymřel.

7. Spojí-li se manžel s manželkou svou v jeden toliko vklad (10 zl.), vydávají se knihy jenom do úmrtí jednoho z nich. Tolikéž, spojí-li se v jeden vklad bratr s bratrem nebo sestra se sestrou, neb bratr se sestrou a podobně, vydávají se knihy jen do úmrtí toho, jenž *první* jest napsán na přijímací listině (diplomu).

8. Při členech pohlaví ženského, kteří provdáním *jiného jména* nabyli, budiž, kdykoli za nový lístek žádají, udáno jméno jejich rodové (po otci), jelikož jinak nebývá možno jména v matrice nalézti a lístek vydati.

Připomínáme, že správa Dědictví Svatojanského rozdělena jest v ten způsob, že *ředitel* Dědictví přijímá vklady nových údů, žádosti o knihy (totiž darem, koupí neb starší podíly, nikoli však podíly běžné, vyjma pro údy bydlící mimo Čechy a Moravu), o duplikáty diplomu a podílné lístky, jež podpisuje atd.; *redaktor* pak Dědictví vede péči o vydání knih, pročež se redakci jenom *rukopisy* dávají, vše ostatní budiž zasíláno: *Ředitelství* Dědictví Svatojanského *v Praze, IV. (Hradčany).*

III. Seznam údů

Svatojanského Dědictví v Praze,

kteří během roku 1896 zemřeli, anebo již dříve zemřevše, Ředitelství teprv letošního roku oznámeni byli.

I. V Čechách.

1. V Pražské arcidiecési.

Černá Magdalena v Smolotelích.
Čížková Anna v Slaném.
Dědina Václav, rolník v Dol. Hbitech.
Dvořák Josef, soused v Starém Vesci.
Hanusová Marie ve Vlastějově.
Jelínek Václav z Ledec v Žižkově.
Jezdíkova Anna v Chrustenicích.
Joachimsthalová Apolonie ze Všetat v Praze.
Job František, kolář v Žabovřeskách.
Koštová Marie, manželka havíře v Záhoří.
D. p. Mašek Frant., farář v Nové Vsi.
Paul Ant., sakrystán na Vyšehradě v Praze.
Poroutka Josef v Žákavě.
Plachetková Anna z Hádačky v Americe.
Salačová Marie v Radostíně.
Toman Jos., rolník v Dol. Staňkově.
Toman Matěj a matka Magdalena v Dol. Staňkově.
Vrťátko František, knihař v Kolíně.
D. p. Vyšín Fr., farář na odp. v Borku.
D. p. Zuman Vojtěch, farář v Račiněvsi.

Úhrnem 20.

2. V Litoměřické diecési.

Brož Jan v Choruškách.
D. p. Folprecht Jan, farář v Libošovicích.
Hendrichová Anna v Rochově.
Kašpárek Václav v Štětí.
Kvapilová Josefa v Semilech.
Lamberková Kateřina v Lišni.
Novotná Kateřina, chalupnice v Záhubech.
Šlosrová Marie, provd. Černá v Kokoříně.
Zeman František, mistr truhlář v Semilech.
Znmrová Kateřina, domkářka v Záhubech.

Úhrnem 10.

3. V Královhradecké diecési.

Andrle František v Širokém Dole.
Dittert Antonín, kovář v Kunvaldě.
Dufek Fr., tkadlec v Kunvaldě.
Hák Isidor v Studenci.
Jedlinský Fr., rolník v Kameničné.
Jetmarová Kristina v Cerekvici.
Karský Josef v Pohoře.
Kolářová Anna v Střiteži.
Lemberk Jan v Slatinách.
Lorencová Marie v Králové Dvoře.
Macoun Antonín, truhlář v Trni.
Nedvídek Václav, rolník v Rybníčku
Neumann Fr., říd. uč. ve výsl. v Radimi.
Novotná Barbora v Kunčicích.
Pečenková Helena v Cerekvici.
D. p. Pilař Augustin, farář v Nížkově.
Plha Jan, řídící učitel v Kyšperku.
D. p. Podlaha Tomáš, farář na odp. v Dol. Cerekvi
Prášil Josef v Roškopově.
Rakušanová Jos. v Bělé u Něm. Brodu.
D. p. P. Rein Gotfrid v Želivě.
Richtrová Marie Miletíně.
Rozsypal Jan v Šir. Dole.
Rychtářík Josef v Koldíně.
Rypková Anna v Sloupnně.
Říha Jan v Sebranicích.
Říhová Rosalie v Sebranicích.
Seidl František v Litrbašich.
Soukupová Ros. v Benátkách.
Suchomel Jan v Kunčicích.
Škrbová Kateřina v Tržku.
Šritrová Anna v Hrošce.
Střítesský František v Střítěži.

Wagnerova Kateřina v Kr. Dvoře.
Váňa Josef v Bučíně.
Zahálka Jan v Desné.

Uhrnem 36.

4. V Budějovické diecési.

Bednář Josef v Černovicích.
Bendová Kateřina v Hluboké.
Čondlová Kateřina v Hradcích.
Elexindrová Marie z farnosti Lhenické.
Hurt Martin, rolník v Únětičích.
Janda Tomáš, rolník ve Výhni.
Kálal Josef, chalupník v Jehnedle.
Kirbisová Františka, manželka mlynáře v Poz lěraze.
Klimeš František, čeledín v Rousíně.
Korecký Matěj, rolník v Horoiedlích.
Krejčí Josef v Hradišti.
Longinová Anežka v Kruplově.
Mlynářík Vít, oděvník v Kolovči.
Nachlinger Jan, rolník v Oujezdě.
Slánský Fr. v Brloze z. r.
Slánská Marie v Brloze z. r.
Radouchová Kateřina v Chvalšinách.
D. p. P. Ryčan Václav, kněz ryt. řádu Johannitů, farář v Podsrpu.
Simotová Kateřina v Lhenicích.
Sládek Vojtěch v Roušíně z. r.
Škácha Josef, domkář v Uzenicích.
Špačková Kateřina v Želči.
Tancer Vít v Brloze z. r.
Tancrová Rosina v Brloze z. r.
D. p. Váša Václav, farář v Brloze.
Zárubová Kateř. ve Vatkově.
Trčková Kateř. v Lhenicích.
Váchová Terezie v Mičovicích.

Úhrnem 28.

5. V Brněnské diecési.

Buček Jakub, rolník v Troubsku.
Čejka Fr., mistr sedlář. v Bučovicích.
Dominik Frant. ve Skrejích.
Franková Regina v Šitbořicích.
Hofman Ondřej v Hrdlicích.
Holeček Karel v Želeticích.
Hruda František ve Světlé, far. Cetkovice.
Jonáková Anna v Brně.
Kalábová Marie v Slavkově.

Klimeš Jan v Syrovicích.
Louč Leopold v Slavkově.
Ludvík Matěj v Rouchovanech.
D. p. Mahr Josef, farář v Jaroměřicích.
Makešová Marie v Heřmanicích.
Odtáhalová Marie v Šitbořicích.
Pospíšil František v Želči.
Procházková Veronika, vým. v Marhöfách.
Slaný Silvestr v Pozořicích.
Švarz Jakob v Ivančicích.
Váp Tomáš, rolník v Oujezdě z. r.
Vrba Ignát, tesař ve Vicomělicích.
Zeman Fr., učitel v Rostenicích.

Uhrnem 22.

6. V arcidiecési Olomoucké.

Baďurova Justina v Kurovicích.
Baranová Antonie v Palhanci.
Bakalář Jan, vým. v Mořicích.
Březinová Františka v Zlíně.
Dadák Jakob v Starém Pleti.
Dokoupilová Kateřina v Kokorách.
Dp. Doležal Jan, farář v Jezernici.
Dostalík Jan v Čehovicích.
Ferencová Apol. v Němčicích.
Dp. Gába František, farář v Skrbeni.
Gabyková Nepomucena v Doloplasech.
Gregárkova Josefa v Troubkách,
Grušová Marie Anna, vdova ve Skrbeni.
Hanáková Juliana v Stření.
Hartmannová Veronika v Komárově.
Hilová Terezie v Slavkově.
Honzová Markéta v Slavkově.
Hrabalová Mariana z Mezic v Myšlechovicích.
Hrochová Barbora ve Václavově.
Hrubálkova Mariana z Potkovic.
Hrušáková Josefa z Bojanovic.
Keclík Josef v Partutovicích.
Klíčova Josefa v St. Ptení.
Kojecký Karel v Mickovicích.
Kurková Genovefa v Slavkově.
Kutrová Johanna v Liliendorfu.
Lasáková Apolonie v Slavkově.
Ledvinka Josef, pekař v Brtnici z. r.
Marková Marie v Doloplasech.
Maršálek Tomáš, výminkář v Lukách.
Mašáková Mariana, služebná v Příboru.
Pavlíčková Anna, manž. rolníka v Dřínově.
Petrášová Anna v Přerově.

Pokorná Adelheida v Příboře.
Rychlý J. v Baduni u Opavy.
Svoboda Fabian a Klara manž. v Zborovicích.
Svozilová M. Anna v Hynkově.
Šenkeříková Marie v Zlíně.
Škobrtal Josef, rolník v Cholíně.
Švarc Ant., familiant v Zákřově.
Švarcová Johanna, služebna v Olomouci.
Šupová Marie, vdova v Štětíně.
Rod Tomáška Petra v Boršicích.
Truksa Antonín, obchodník v Chromči.
Vláčilová Antonie z Chvalkovic.
Vrbecký Antonín v Roštíně.
Vyoralová Marie, půllánice v Hrubé Lhotě.
Zapletalova Mariana v Suchonicích.
Zatloukalova Marie v Křelově.

Úhrnem 49.

7. V jiných diecésích.

Okrouhlíkova Rosina v Sev. Americe.
Jaksicz Eva v Nových Zámcích, Uhry, z. r.
Hrdličková Vincencie ve Vídni.
Dp. Kropáčí Antonín, farář v Trenč. Teplé, Uhry.
Pecha Pavel v Egbell, Uhry.
Dp. Řehák Matěj, farář a okres. vikář v Egbellách. Uhry.
Sokolik Ondřej z Pečeňan, Uhry.

Uhrnem 7.

Všech tedy v Pánu zesnulých údů, pokud letos Ředitelství oznámeni byli, jest 172, kteřížto zbožným modlitbám živoucích se odporoučejí.

Modleme se:

Bože, všech věrných Stvořiteli a Vykupiteli, dušem služebníkův a služebnic svých odpuštění všech hříchů rač dáti, aby prominutí, kteréhož vždycky žádali, pobožnými prosbami dojíti mohli. Skrze Krista Pána našeho. Amen.

Odpočinutí věčné dejž jim, Pane, a světlo věčné ať jim svítí. Ať odpočívají v pokoji. Amen.

IV. Milodary pro Dědictví Svatojanské v roce 1896.

1. Tomáš a Rosina Jaklovi ze Žaltic (zasláno dp. Tomášem Pflanzrem, farářem v Křemži) . . . . . 10 zl.
2. Nejmenovaný † kněz diecése Budějovické (zasláno nejdůst. bisk. konsistoří v Č. Budějovicích) . . . 50 zl.
3. Chramostova Kateřina v Čečelicích, p. Byšice . . 1 zl.
4. Vdp. František Šorejs, jubilár, spoluzakladatel Dědictví, děkan v Rožďálovicích . . . . . 5 zl.

Úhrnem . . 66 zl.

Na přímluvu svatého Jana Nepomuckého račiž odplatiti, ó Pane, všem Dědictví Tvému dobře činícím, pro jméno Tvé životem věčným. Amen.

V. Příspěvky spoluúdů Dědictví Svatojanského na chrám sv. Víta v Praze v roce 1896.

1. Jaklová Barbora, výměnkářka z Loučeje u Křemže 1 zl.
2. Mathova Kateřina, svob. z Chlumu u Křemže . . 6 zl.

Úhrnem . . 7 zl.

VI. Knihy Svatojanského Dědictví.

Z knih Svatojanským Dědictvím vydaných jsou tyto na skladě:

Bible Česká čili Písmo svaté Starého i Nového Zákona (podíl č. 75 a 76 za rok 1888 a 1889) a sice:

I. *nové* vydání písmem *latinským* prodává se vázané v tuhých deskách ve *dvou* dílech čili svazcích za **1** zl. **50** kr. r. m.

1. *Pozn.* Pouze jeden díl tohoto Písma sv. o sobě se neprodává.
2. *Pozn.* **Písmo sv. Nového Zákona,** latinkou tištěné ve *formátě dvanácterky*, (otisk to z II. dílu velké bible Dědictvím vydané) za 50 kr. jest až na několik rozebráno a rovněž tak celé Písmo sv. v *jednom* svazku vázané (za **1** zl. **50** kr.).

II. *staré* vydání *švabachem,* obsahující v jediném svazku celé Písmo sv. Starého i Nového Zákona, velký oktáv, stran 1433, prodává se za **1** zl. r. m.

Postilla aneb výklady a rozjímání na evangelia nedělní od Dr. Innoc. Frencla.

Díl I. (od 1. ned. advent. do Bož. hodu velikonočního) za **50** kr. r. m.

Díl II. (od Velkonoc do poslední ned. po sv. Duchu) za **50** kr. r. m.

Díl IV. Výklady na epištoly nedělní a sváteční celého roku, za **50** kr. r. m.

Pozn. Díl III. Výklady evang. na svátky Svatých a Světci Božích — jest rozebrán.

Postilla ctih. o. Leonarda *Goffine-a*, upravil Jan Nep. Frant. Desolda, *díl II.* obsahující slavnosti a svátky Svatých, podíl za r. 1876 čís. 62, jest v málo výtiscích na skladě a prodává se brož. za 80 kr. r. m.

Díl I. téhož díla jest úplně rozebrán.

Kancionál. Díl I. a II., nyní **2** zl.

Hlas varhan. Díl I. a II. obsahuje dokonalý průvod varhan ke všem písním v Kancionálu obsaženým, nyní za **5** zl.

☞ K žádosti důstojných úřadů farních, řiditelů kůrův a členů Dědictví povolí Ředitelství při dílech „Kancionálu“ i u „Hlasu varhan“ ještě větší srážku, t. j. nižší cenu, jakož i při jiných knihách v tomto seznamu obsažených, zvláště když by se více výtisků odebralo. Tímto způsobem bylo by lze „Kancionál“ za nepatrnou cenu po osadách rozšířiti, tak že by se v každé domácnosti ke cti a chvále Boží zpívalo a společné služby Boží náboženským zpěvem veškeré osady oslavovaly.

Život Pána a Spasitelv našeho Ježíše Krista. Od far. Pantal. Neumanna. *Díl. I.* váz. za **50** kr. *Díl II. rozebrán.*

Duševní zábava. Sbírka povídek, (podíl č. 44 za r. 1859) za **40** kr.

Příběhy Starého Zákona a jim připojené nábožné rozjímání pro lid křesťanský. Podíl č. 55 za r. 1870 s obrázky; brož. str. 482 za **60** kr.

Příběhy Nového Zákona a jim připojené atd. Podíl č. 58 za r. 1873 s obrázky; váz. str. 329 za **1** zl. (Jen málo výtisků na skladě.)

Drahé kameny z koruny sv. Václavské, t. j. Životy Světců, Blahoslavenců a domněním Svatých národa Československého. Díl II. s obrázky. — **Sv. Vojtěcha hrob a ostatky na hradě Pražském.** Na památku nalezení těchto ostatků dne 15. března 1880 sepsal Jan Křt. Votka. Podíl č. 67 za r. 1880. Oba spisy, str. 617, za **70** kr.

Obrazy z dějepisu Církve Páně. Sepsal Tomáš Novák. Podíl č. 54 za r. 1869. Díl I. za **60** kr. (Jen málo výtisků na skladě.)

Obrazy z dějepisu Církve Páně. Sepsal Tomáš Novák. Díl II. — **O svatém biřmování.** Podíl č. 63 za r. 1877. Cena obou spisů **60** kr.

Dějiny diecése Pražské. Národní dům Český v Římě. Sepsal a vzdělal Dr. Kl. Borový. Podíl č. 59 a 60 za r. 1874 za **70** kr.

Sv. Jan Nepomucký. S ocelorytinou. Sepsal Dr. Klement Borový. — **Základní pravidla katol. vychování.** Zčeštil Jan Frant. Desolda. Podíl č. 64 a 65 za r. 1878. Oba spisy za **1 zl.**

Památky Staroboleslavské čili: Prvotní vývoj a význam úcty Svatojanské v Čechách. Sepsal Jan Křt. Votka. S obrázkem sv. Václava a 7 jinými dřevořezbami. Podíl č. 66 za r. 1879. Cena **80 kr.***)

Trnová koruna. Historický obraz z třicetileté války. — **Pan Odolan Pětipeský.** Historická pověst z třicetileté války a vojen Tureckých. Od V. Beneše Třebízského. Podíl č. 68 za r. 1881. Str. 487 s 2 obr. v textu. Cena **60 kr.**

Duchovní cvičení pro dospělé i pro mládež vzdělanější. Sepsal Fr. Srdínko, síd. kanovník starobylé kollegiatní kapitoly v Staré Boleslavi atd. Podíl č. 69 za r. 1882. Str. 347 s mnohými obr. v textu. Cena **40 kr.**

Posvátná místa král. hl. města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlav. městě král. Českého. Sepsal František Ekert, kaplan u sv. Vojtěcha v Praze. Svazek I. S 2 fototypickými obrázky. Podíl č. 70 za rok 1883. Str. 479. Cena **70 kr.** — Sv. II. s 2 fototypickými obrázky. Podíl č. 71 za rok 1884. Str. 515. Cena **70 kr.**

Jubilejní kniha. K oslavě tisícileté památky úmrtí sv. Methoděje, jakož i k oslavě 50-letého trvání Dědictví Sv. Jana Nep. vydaná. S první částí matriky údů Dědictví. Podíl č. 72 za r. 1885. S obrázky. Stran 448 a 285. Cena **60 kr.**

Otcové a děti. Povídka z venkovského života; napsal Vojtěch *Pakosta.* S 5 obrázky. S druhou částí matriky údů Dědictví. Podíl č. 73 za r. 1886. Str. 686. Cena **50 kr.**

---

*) Menší spis téhož druhu jest „**Stará Boleslav**, nejstarší poutní místo v Čechách.“ Vydal **Fr. Srdínko**, sídelní kanovník kolleg. kapitoly v Staré Boleslavi. S ocelorytinou a 8 obrázky v textu str. 120, za **30 kr.**

Cesty missionářské, které Mongolskem, Tibetem a říší Čínskou vykonali *Huc* a *Gabet*, kněží kongregace sv. Lazara v Paříži. Zčeštil Karel *Jindřich.* Podíl č. 74 za r. 1887. S obrázky. Str. 683. Cena **60 kr.**

Z města a ze vsi. Povídky od Aloise *Dostála.* Podíl č. 77 za r. 1890. Str. 596. Cena **40 kr.**

Rok Marianský. Vzdělal Frant. *Musil.* — **Odpustky.** Napsal Josef *Hůlka.* Podíl č. 78 za rok 1891. Str. 1032. Oba spisy za **80 kr.**

Církev vítězná. Životy Svatých a Světic Božích. Díl I. Napsal *Frant. Ekert.* Podíl č. 79 za rok 1892. Str. 527. S obrázky. Cena **2** zl. r. m.

Církev vítězná. Životy Svatých a Světic Božích. Díl II. Napsal *Frant. Ekert.* Podíl číslo 81 na rok 1894. Cena **2** zl. r. m.

Katolická Mravouka. Napsal Th. Dr. *Karel Lev Řehák.* Podíl č. 80. za rok 1893. Cena **1 zl. 50 kr.** r. m.

Liturgika o posvátných dobách sv. katol. církve. Sestavil a vyložil *Bohumil Fr. Hakl.* Podíl č. 82 za rok 1895. Cena **1 zl. 50 kr.** r. m.

Církev vítězná. Životy Svatých a Světic Božích. Díl. III. Napsal Fr. Ekert. Podíl č. 83. za r. 1896. Cena **3 zl.** r. m.

Poznámka. Starší podíly zde neuvedené nejsou více na skladě.

VII. Návěští.

Jména nových údů k Dědictví Svatojanském přistoupivších a jiná téhož Dědictví se týkající návěští budou ohlašována v denníku: „**Katolické listy,**“ jenž od počátku roku toho v Praze vychází. Redakce a administrace jest v Pštrosové ulici č. 200—II. Předplatné pro Prahn s donáškou do domu čtvrtletně 4 zl. 20 kr., pro tuzemsko poštou čtvrtletně 4 zl. 50 kr.

V Praze, 31. ledna 1897.

Dr. Jan Nep. Sedlák,
kanovník metrop. kapitoly u sv. Víta na hradě Pražském,
ředitel Dědictví Svatojanského.

Frant. Srdínko,
síd. kanovník kurat kolleg. kapitoly ve Staré Boleslavi,
redaktor Děd. Svatojanského.

Matrika údů

1886—1896.

Členové Dědictví.*)

Roku 1886 (duben).

27152 **Linhartova** Františka a vnuk František v Přílepích. Praž. d.
Linhartova Marie, nádennice v Přílepích. Praž. d.
Linhartova Barbora v Přílepích. Praž. d.
Turek František, rolník v Jírovicích u Benešova. Praž. d.
Třasák Jan s manž. Kateřinou v Nové Vsi. Hrad. d.
Rod Ivana Jana v Kojetíně. Olom. d.
V. p. **Bartoš** Antonín, kaplan ve Skutči. Hrad. d.
Zalta Matyáš ve Vídni. Víd. d.

27160 **Šubertová** Marie v Nymburku. Litm. d.
Kozák Josef, opatrovník v nemoc. Mil. Sester sv. Karla Bor. v Praze.
Vašíkova Johanna, svobod. v Komárově († rodiče a přízeň) Olom. d.
Papežova Marie, svob. v Kravaři (duše v očistci) Olom. d.
Rod Ulmanových Jana a Františky, domkáře v Babicích. Olom. d.
Plhalova Kateřina, dcera rolníka v Jasené. Hrad. d.
Hegrova Veronika, svob. v Němčicích a rodiče. Olom. d.
Rybička Emanuel, syn kupce a poštmistra v Nov. Hradech. Hrad. d.
Rod Josefa a Kateř. **Burýškových** v Pavlově, f. Ledeč. Hrad. d.
Rod Josefa **Vankáta** a manžel. Františky v Pavlově. Hrad. d.

27170 **Bartlova** Emilie, žákyně III. ob. školy na Král. Vinohradech.
Ondrálkova Anežka v Ondraticích, far. Brodek. Olom. d.
† **Psotka** Petr, čtvrtník v Starém městě. Olom. d.
Psotkova Barbora, vdova po † Petru Psotkovi v Starém městě. Olom. d.
Varmužová Teresie, manž. Františka, čtvrtláníka v Huštěnovicích. Olom. d.
Vaňková Juliana, vdova po † Františku, čtvrtláníku v Starém městě. Olom. d.
Eckerova Marie, vdova po † Jiřím v Uher. Hradišti. Olom. d.
Zajíčkova Marie z Troubelic. Olom. d.
Stuchlý Martin, rolník ve Vyškovicích, f. Star. Bělá. Olom. d.
Tománkova Antonie, dcera Martina, domkáře v Hříšti. Hrad. d.

---

*) První díl matriky údův — od založení Dědictví r. 1835 do 1855 — uveřejněn v podílu č. 72 za r. 1885: **Jubilejní kniha.** Obsahuje členy od čís. dlpl. 1 až 11267 včetně. Díl II. od r. 1856 až 1886 (březen), čís. dipl. 11268 — 27151 včetně — nalézá se při podílu č. 73 za rok 1886: **Otcové a děti.**

27180 **Baran** Josef, domkář v Niž. Lhotech, f. Dobrá u Frýdku. Vratisl. d.
Hopšel František, výměnkář ve Střelné, fara Konice. Olom. d.
Lužný Jan a Anežka matka spolu za † manž. Jana z Březovic. Olom. d.
Toman Josef, rolník v Dolním Stankově, děk. Sušice. Bud. d.
Čapkova Františka, vdova v Mladé Boleslavi. Litom. d.
Hrabaň Josef, syn nájemce velkostatku v Nebovidech. Praž. d.
Junker Frant., mlynář v Rokycanech. Praž. d.
Kozilek Jan a manž. Marianna v Nové Ulici u Olomouce. Olom. d.
Karth František a Josefa manželka ve Chvalkovicích (za duše v očist.) Olom. d.
D. p. **Roháček** Fabian, spiritual bohosl. v Brně.

27190 **Schramova** Františka, vdova ve Fridlantě u Místku. Olom. d.
Krejčíkova Kateřina v Lysé. Hrad. d.
Šmalcová Barbora v Břez. Horách u Příbrami. Praž. d.
Rod Škrabalových Jana a Marie v Bílovicích. Olom. d.
Bratrstvo růžencové v Mladé Boleslavi. Litom. d.
Bratrstvo Srdce P. Ježíše a blah. P. Marie v Ml. Boleslavi. Litom. d.
Vysokorodá paní Markéta hraběnka **Clam-Martinicová**. Praž. d.
Rod Bohumila **Pipala**, mlynáře v Míkovicích, f. Kunovice. Olom. d.
Jurda Jiří, dom. v Čelčicích č. 5 a Matilda, f. Klenovice. Olom. d.
Konečný Frant., svob. ve Frenštátě. Olom. d.

27200 V. p. **Koch** Karel, admin. in spir. v Brankovicích. Brn. d.
Střípkova Terezie v Březci f. Dol. Štěpánov. Olom. d.
Ct. p. **Hák** Václav, alumnus v Král. Hradci. Hrad. d.
V. p. **Skliba** Václav, kaplan v Kyšperku, Hrad. d.
Rod Homolky Matěje a manž. Rosalie, rol. v Blevicích, f. Koleč. Praž. d.
Novotná Alžběta v Sobětuchách č. 10, f. Předměřice. Praž. d.
Borecká Kateřina v Rašovicích č. 14. f. Chleby. Hrad. d.
Farní knihovna v Hnátnici (odk. far. v Rudolticích dp. Jana Dostálka) Hrad. d.
Wagnerová Františka, fam. v Gerštejně (Dolní Krupé). Hrad. d.
V. p. **Tomáš** Antonín, kaplan v Rožďalovicích. Lit. d.

27210 V. p. **Brázda** Dominik, kaplan v Mirošově. Praž. d.
Čahákova Marie v Niederthalu f. Nové Hrady. Bud. d.
Raabova Antonie, svod. v Radíkově se sestrou Marií. Olom. d.
Pruška Martin, obuvník v Bystrém (Polička) Hrad. d.
D. p. **Markrab** Klement, děkan na Smečně. Praž. d.
Práškova Marie, svob. z Vitějic č. 28. Bud. d.
Dvořák Ignác, malíř v Němčicích č. 17 a Františka m. Olom. d.
Dvořák Jan, roln. syn v Desné č. 2 (f. Mladočov). Hrad. d.
Rod Mihulových Jana a Marie v Dlouhé Vsi, (f. Hulčín). Olom. d.
Zimroštíkova Eufemia, vdova z Neboštic († manž. Frant. a rodiče). Olom. d.

27220 **Václavíkova** Marie v Štěpánkovicích (za † manžela) Olom. d.
Štědroň Ant. (za manž. Apolonii a rodiče) v Kravaři. Olom. d.
Erbenová Marie, vdova v Podolí, f. Rožďalovice. Lit. d.
Rod Kouřilových Ignáta a Anny v Drahanovicích. Olom. d.
Pekař Josef, rolník v Lidmovicích č. 10. f. Skočice. Bud. d.
Kahoun František, svobodný v Praze. Praž. d.
Farní knihovna v Noutonicích. Praž. d.
Rod Stržínka Fr. a manž. Teresie, domk. v Jezernici č. 116. Olom. d.
Rod Šalamouna Frant., rolníka v Přiměticích. Brn. d.
Vocílková Antonie, roln. v Mramoticích (za † manž. Frant.) Brn. d.

27230 **Collegium bohemicum v Římě.**
V. p. P. **Mařík** Jan, člen ř. Minor. u sv. Jakuba v Praze.
Roháč Václav, kupec v Lenešicích. Lit. d.
Míková Paulina v Žitné, f. Netolice. Bud. d.
Divišova Anna, dcera rol. ve Vys. Lhotě č. 13. f. Pošna. Bud. d.
Škola v Ohrazenicích, f. Přepeře. Lit. D.
Schönova Josefa v Rimřově, f. Sukdol. Olom. d.
Vankátova Kateř. a bratr Josef v Pavlově f. Čihošt. Hrad. d.
Schöferova Ros. ve Vilímovicích (za † manž. Vincence) Hrad. d.
Plášil Jan, rolník v Dobré Vodě č. 17. f. Věžná. Bud. d.

27240 **Plašil** Fr., rolník v Dobré Vodě č. 13. Bud. d.
Mlhulkova Terezie, svob. z Franc. Lhoty. Olom. d.
V. p. **Vrba** Josef, kaplan v Minicích. Praž. d.
Nekováříkova Barbora, v Hor. Štěpánovicích. Hrad. d.
Krčálova Marie, vdova po † Františku domk., Hříšť číslo 30. Hrad. d.
Rod Frant a Johanny Hrabalových, vým. v Kroměříži. Olom. d.
Skřivánkova Veronika z Bilovic, služka v Uhersk. Hradišti. Olom. d.
V. p. **Popp** Frant., kooperator v Uh. Hradišti. Olom. d.
Zdihalová Fratiška, svob. se sestrou Annou v Praze. Praž. d.
Novotný Jarosl., syn Frant. nájemce dvorů v Nových Hradech. Hrad. d.

27250 **Juchelka** Jakub ve Velkých Hosticích (za † manž. a rodinu). Olom. d.
Peterekova Filomena, svob. v Kutech (za † rodiče) Olom. d.
V. p. **Štědrý** Fr., kaplan v Peruci. Praž. d.
V. p. **Himmer** Josef, kaplan v Peruci. Praž. d.
Rod Helmhackera † Aloisia a Teresie v Praze.
Šaldova Františka v Česk. Brodě. Praž. d.
Bertel Ignac, † vrchn. kondukt. sev.-záp. drahy v Štětí s manž. Josefou. Lit. d.
Škola v Dolanech, f. Jaroměř. (vklad dp. Jos. Ludvíka, far. v Čes. Skalici). Hrad. d.
Dřízalova Marie Magd., sestra v klášt. Ursul. v Kutné Hoře. Hrad. d.
Vahalíkova Marie ve Lhotě, f. St. Jičín. Olom. d.

27260 **Václavíkova** Vincencie, v Opavě (za † Vincencii a Josefa Pospěcha i přátelstvo). Olom. d.
Hudek Josef, v Malženicích v Uhrách. Uher. Trnava.
Unger Václav, rolník v Hrádku č. 31. f. Mirošov. Praž. d.
Hanuš Jan a manž. Marie ve Vel. Skalici č. 13. f. Čibuz. Hrad. d.
Vrzal František, farář v Pyšelích. Praž. d.
Bratrstvo živého růžence v Němčicích na Hané. Olom. d.
Rod Kajetána Konečného v Humpolci. Hrad. d.
Rektoříkova Mariana, svob. ve Fryštáku (Holešov) Olom. d.
Šrubařova Mariana, svob. v Metýlovicích. Olom. d.
Hejlek Antonín, ve Vys. Poříčí č. 179, f. Hronov. Hrad. d.

27270 **Krutová** Barbora, vdova v Dobřivě č. 56. f. Mírošov. Praž. d.
Dinnebierova Marie v Mirošově. Praž. d.
Jedličková Marie, hostinská v Sadské. Hrad. d.
Rod Jana Sobotky v Dobřivsku č. 18. f. Mor. Krumlov. Brn. d
Krajčířská Apolonie, v Kutu (Slezko) za † manžela a přízeň Olom. d.
Hill Václav v Slavkově (za † Petronillu Valik a rodiče). Olom. d.
V. p. **Smrž** František, kaplan v Kněževsi. Praž. d.
Vaňatkova Františka, ve Vrběticích, č. 20, f. Vluhovice. Olom. d.
Charazimova Helena, v Praze, č. 854—I.
D. p. **Svitavský** Emanuel, farář v Lažankách. Brn. d.

27280 **Rod Františka Hocha,** hostinského v Lichovech (f. Dublovice) a manž. Kateřiny. Praž. d.

Roku 1887.

27281 **Bratrstvo literátské** při kostele sv. Mikuláše v Sebranicích. Hrad. d.
Rod Františka a Anny Zenčákových, chalup. v Kožušanech. Olom. d.
Škrabalova Anna v Příkazích, f. Náhlo. Olom. d.
Škrabalova Marie v Příkazích, Olom. d.
Táborkova Anna, měšť. dcera v Skutči. č. 402. Hrad. d.
Škrábalova Anna, vkládá za † Michala Škrábala, rol. v Příkazích. Olom. d.
Vidrman Frant. v Šumvaldě, č. 91. Olom. d.
Libičkova Josefka, vdova ve Velk. Újezdě. Olom. d.
Drábek Matěj a Gabriela manž., domkář v Lesovicích č. 53. f. Kučerov. Brn. d.

27290 **Lukeš** Antonín a manž. Anastasie, rolník v Petrovicích, vik. Sušice, Bud. d.
Gerhartova Anna, služka v Petrovicích. Bud. d.
Holmajer Václav, hrobař v Petrovicích. Bud. d.
Vaněčkova Marie v Břehově, f. Pištín. Bud. d.
Adamčikova Františka v Huštěnovicích, za † dceru Františku. Olom. d.
Švandá Bohumil, obchodník v Praze.
Libalova Františka, vdova v Plenkovicích (za † manž. Václava) Brn. d.
Rod Anny Redové v Opatovicích, č. 160. Olom. d.
Roháčova Marie v Žeravicích, (za dědečka a babičku) Olom. d.

27300 **Slavíkova** Petronila, služka v Přerově (za † rodiče). Olom. d.
Rataj Alois, syn † Jos. roln. v Pejškově č. 15. f. Nová Cerakev. Bud. d.
Čaltova Marie ve Vídni za † otce Františka Sal. Vomostku. Víd. d.
za † **Slováčka** Jana a manželku Alžbětu v Kutech (Uhry). Nitran. d.
za † rodiče Martin a Anna Kovárových v Kutech. Nitra.
Polák Ondřej a manž. Juliana v Petrové vsi, f. Holice. Nitra.
Hyza Emerich a Marie v Petrové vsi č. 113. Nitra.
Zámečník Petr a Teresie v Petrové vši č. 119. Nitra.
Rod Anny Rampáčkovy, vdovy v Petrové vsi č. 180 (za † manž. Martina) Nitra.
Mlčoch Tomáš a Marie v Petrové vsi č. 54. Nitra.

27310 **Hrubša** Marie, vdova v Petrové vsi, č. 39 (ža † manž. Štěpána). Nitra.
Skuba Pavel a Anna v Petrové vsi č. 148 (Michal Polák a Kateř.) Nitra.
Valášek Beata, vdova v Kutech, Slezsko (za † rodiče a manž. Valentina) Olom. d.
Moural Jan a Anna, vým. ve Vyšovicích. Olom. d.
Rod Karla a Kateř. manž. Šestořádových ve Vyšovicích. Olom. d.
Látal Fr. a manž. Anna, č. 56 ve Vyšovicích. Olom. d.
Sternbergova Terezie, svob. v Berouně. Praž. d.
Vítková Alžběta, vdova v Něm. Čermné. Kladsko. Hrad. d.
D. p. P. **Sekera** Jindřich, professor na c. k. realném gymn. Praž. d.
Hofmeistrova Marie, měšť. dcera v Přešticích. Bud. d.

27320 **Fuciman** Vincenc, domk. v Motylovicích a manž. Johanna. Olom. d.
Grollova Augusta, svob. v Praze.
V. p. **Škultéty** Jan, kooperator v Búr sv. Mikuláši v Uhrách Ostřihom. d.
Žídkova Mariana, dec. Frant. Žídka v Metylovicích. Olom. d.

Adámek Ant. a manž. Otilie v Čermně (Kladsko) Praž. d.
Adámek Jos. a manž. Františka v Čermně (Kladsko). Praž. d.
Wolf Vincenc a manž. Kunhuta v Čermně (Kladsko). Praž. d.
Švepesova Marie v Netřebicích, f. Velešín. Bud. d.
Slancová Terezie v Budějovicích.
Sklenářovi František a Anna z Bystrovan u Olom. Olom. d.

27330 D. p. **Utikal** Frant., vikář při velechrámu v Olomouci.
Zdráhalova Františka, domk. v Bojunovicích. Olom. d.
Portiš Ignác, učitel na odpoč. v Džbelí, f. Jesinec. Olom. d.
Barthova Mariana, rolnice v Petěkově, f. Irnava. Olom. d.
D. p. **Sládek** Jos., far. ve Svojšicích. Praž. d.
Pokorná Marie, svob. v Příboru. Olom. d.
Navrátil Jos. v Komné. děk. Uh. Brod. Olom. d.
Čížova Mariana v Komné (Uh. Brod.) Olom. d.
Škarbánkova Karolina v Oldršově (za † syna Františka) Olom. d.
Hadamčikova Johanna v Oldršově (za † manž. Josefa a přízeň.) Olom. d.

27340 **Přibyl** Fr., syn roln. Antonína z Modletic č. 9.
Cita Eman. a Anna, manž. v Lečíně. Hrad. d.
V. p. **Weber** Matěj, kaplan v Račiněvsi. Praž. d.
Klumparova Marie, svob. v Střítěži, f. Hranice. Olom. d.
Novotný Vojtěch, měšťan a majitel domu v Praze č. 785.
Rod Josefa Kuřiny a manž. Marianny, vým. v Blatnici, č. 160. Olom. d.
Rod Josefa Skácelíka a manž. Františky v Hor. Moštěnici. Olom. d.
Řezníkova Rosalie v Dublovicích. Praž. d.
Košťákova Marie, svob. v Psinicích, f. Libáň. Litom. d.
Jelinek Karel, učitel v Pečkách. Praž. d.

27350 **Polívka** Jos., svob. syn Jana, domk. v Nebovidech. Praž. d.
Bartoušek Eduard, svobodný syn Josefa, domk. v Nebovidech. Praž. d.
Beneš Rudolf, svob. syn Aloise roln. v Nebovidech. Praž. d.
Hradečná Terezie, výměnk. z Metylovic a dcera Františka. Olom. d.
V. p. P. **Vaněček** Frant. Josef, kněz řádu Minor. u sv. Jakuba v Praze.
Horníšková Marie v Kutech († Beata a rodiče). Olom. d.
Hrdý Valentin, rolník v Němčicích, číslo 58. a manž. Tarezie. Olom. d.
Doubravský Jan, vým. v Postřehmově, f. Zábřeh. Olom. d.
Strouhal Matouš, domkář v Zdounkách a manželka Veronika. Olom. d.

Rod Jana Bolecha a manž. Rosiny z Hořikovic č. 11, syn Ondřej ve Vítězících. Bud. d.
Zbožný kůr literátský při chrámu P. v Něm. Brodě. (věn. dp. Ant. Vančura, děkan.) Hrad. d.
V. p. P. **Vondráček** Jan, člen kanonie Strahovské, koop. na sv. Kopečku. Olom. d.
Pajer Jan Nep., obchodník v Miroticích s manželkou Annou. Bud. d.
V. p. **Miča** František, kooper. v Měříně. Brn. d.
Hofman Ladislav, ministrant, syn Jana roln. v Černilově č. 48. Hrad. d.
V. d. p. **Kubíček** Josef, kn. arcib. ceremoniář a kons. rada v Olomouci.
Volná Anna a Antonie z Novo-Sedlic (za † bratra a rodiče) Olom. d.
Volná Marta, svob. z Opavy, (za † rodiče a přízeň) Olom. d.
Rod Františka Jarky, čtvrtníka ve Lhotce č. 8. f. Zlámanka. Olom. d.
Spoluzakladatel d. p. † Václav Šula, farář na odpoč. v Brně (odkaz). Brn. d.

27370 V. p. **Dvořáček** Josef, kandidát klášter. Františkán. v Mor. Třebové. Olom. d.
Malíkova Marie v Kopřivnici. Olom. d.
Rod Františka Zatloukala, domkáře v Březcí a manž. Anny. Olom. d.
Prášilova Mariana v Dol. Štěpánově. Olom. d.
Rod Antonína Přivřela, domk. v Němčicích č. 98 a manž. Františky. Olom. d.
Rozkovec Josef ve Chvalkovicích č. 6. Litom. d.
Bartošova Kateřina v Trávníčku, č. 7. Litom. d.
Pošmůrkovy sestry Anna a Kateřina v Třešovicích. Bud. d.
Musil Václav a manž. Františka, rolník v Čachotíně č. 15. Hrad. d.
Kostrounova Petronila Barbora, terciářka v Ratibořských Horách. Bud. d.

27380 **Špáta** Josef, knihařský pomocník v Hronově nad M. Hrad. d.

R. 1888:

27381 **Ganggova** Johanna, žákyně 5. tř. školy u sv. Jiljí v Praze.
Křížek Augustin, měšť. syn v Manětíně. Praž. d.
V. p. **Pospíšil** František, kaplan v Červ. Kostelci u Náchoda. Hrad. d.
Kwiz Jan ve Velími č. 18. Hrad. d.

Kovářík Eduard v Kokorách (za své kmocháčky). Olom. d.
Sumšala Cecilie v Kokorách (za † rodiče). Olom. d.
Horákova Barbora, služka v Tetetících. Olom. d.
Křesťan Adolf, syn kožešníkův v Přibyslavi. Hrad. d.
Slánský Václav v Mal. Všelicích, f. Bezno. Lit. d.

27390 **Petrmoc** Antonín, rolník v Strakách. Lit. d.
Škola v Želetavě. Brn. d.
Škola v Bačkovicích, fara Dešná. Brn. d.
V. p. **Koten** František, kooper. v Chlebích. Hrad. d.
V. p. **Stock** Eduard, kaplan v Dol. Kralovicích. Hrad. d.
Trušina Karolina, svob. z Oldršova v Prus. Slezsku (za † rodiče). Olom. d.
Nosek Johanna, svob. z Oldšrova v Prus. Slezsku (a za † rodiče). Olom. d.
Trušinovi manželé František a Mechtylda z Oldršova (a za přízeň). Olom. d.
Sojka Johanna a manž. Antonín (a za přízeň) z Dobroplavic u Ratiboře. (Prus. Slez.) Olom. d.
Husičkova Eleonora v Hnojicích. Olom. d.

27400 **Rod Augusta Lásky a Mar. Anny** v Hulčíně (Prus. Slezsko). Olom. d.
Rejsek Josef z Malé Bělé, f. Bakov. Lit. d.
Zsifcsak John v Mount. Fleosant Severní Amerika.
Dočkalova Marie, manž. rol. Hrubčicích č. 7. f. Králice Olom. d.
Rod Barb. Novákové ve Lhotě, far. Bílý Újezdec. Hrad. d.
Tengler Alois, žák 8. třídy měšť. školy v Praze.
Rod Alžběty Mrazikové, vdovy učitelské v Chudenicích. Bud. d.
Bláhová Magdalena, vým. z Hostíma, f. sv. Jan pod Skalou. Praž. d.
Bečanova Marie, vdova a nájemnice v Žlebech. Hrad. d.
Zátopkova Marie v Křivém, f. Meziříčí. Olom. d.

27419 **Slaný** Vincenc a Teresie, manž. a rodiče v Kravaři. Olom. d.
Glogar Ant. a Marie, manž. (a † rodiče) v Slavkově. Olom. d.
Jedlička Jos. (za † rodiče a † dítky) v Slavkově u Opavy Olom. d.
Jedlička Marie, (za † rodiče a přízeň) v Slavkově. Ol. d.
V. p. **Ibl** Kašpar, kaplan v Radnicích. Praž. d.
Obecní knihovna v Újezdě, f. Radnice. Praž. d..
Rod Bednáře Josefa a manželky Kateřiny, vým. v Dol. Štěpánově Olom. d.
Kráčmar František a manž. Josefa, vým. v Břestcích, far. Dol. Štěpánov. Olom. d.
Dušek Josef, občan z far. osady Bystrce. Hrad. d.
V. p. **Čáp** Josef kapl. v Soběslavi. Bud. d.

27420 **Dolkková** Anastázie v Šaraticích. Brn. d.
Singer Haštal Alois, zámečník v Praze.
Matějíčková Josefa, svob. v Olonšově (za † rodiče a a přízeň) Olom. d.
Rod Josefa Brouska, rol. v Hubenově, č. 2, f. Borotice. Praž. d.
Trnanský Frant. a manž. Františka., vým. v Něm. Prusích, č. 21., f. Pustoměř. Olom. d.
Rod Mariany Ryšánkové č. 3. v Drysicích, f. Pustoměř (syn František a dc. Františka) Ol. d.
Adamecz Kašpar v Ersekújváru v Uhrách (za † matku Evu Jamriškovou). Ostřihom. d.
Černý František, rol. v Jabloné č. 23. f. Hbity. Praž. d.
Vavaj Jan, mistr obuvnický v Kobčanech, f. Holič, Uhry. Nitra.
Raserová Marie, (spolu za dítky Jindřicha a Františku) ve Frýštatě. Olom. d.

27430 **Čermák** Karel s manž. Antonií na Velehradě. Olom. d.
Bělka Lucie, domk. v Klenovicích. Olom. d.
Rod † Jana Smetáka a manž. Apoleny, čtvrtn. v Huštěnovicích č. 142. Olom. d.
Beredka Barbora, (dcera † Petra a † Barb. náden. v Šárově) služka v Hradišti. Olom. d.
Koutných Josefa, svob. z Drysic, č. 26. f. Pustoměř. Olom. d.
Škola v Přišovicích, f. Přepeře Lit. d.
Škola v Štveříně, f. Přepeře. Lit. d.
Rod Jos. a Anny Syblikových v Ostrově č. 11. f. Slivice. Praž. d.
Žišková Rosalie a † manž. Jakub v Metylovicích. Olom. d.
Bažant Otmar, alumnus b. sem. v Hradci Král. (z fund. Teichlovské).

27440 V. p. **Maršík** Mořic, kapl. v Starkově. Hrad. d.
Fukšíková Josefa v Opavě (za † manžela a syna). Olom. d.
Hlubek Josef a manž. Marie v Kravaři (za † rodiče z obou stran.) Ol. d.
Graca Rosalie a její manžel v Kravaři (za † rodiče). Olom. d.
Vranec František, svobodný v Kravaři (za † rodiče). Olom. d.
Šorm Jan, rolník v Lukavci. Hrad. d.
Jedlinská Teresie, vdova v Děčíně č. 98. Hrad. d.
Dobrý Josef, svob. v Motyčíně, f. Kladno Praž. d.
Vítek Jan a Marie v Oldršově, (za † rodiče.) Olom. d.
Michalská Anna, vdova v Kravaři. Olom. d.

27450 **Kučera** Anna a Jan v Kravaři Olom. d.
Richterová Jenofefa, svob. v Kravaři Olom. d.
Rod Antonína Hrudky a manž. Josefy, horníka v Tochovicích. Bud. d.
V. p. **Sedláček** Frant, koop. v Křtinách. Brn. d.

Zavřel Josef, svob. v Skašticích č. 33. (Kroměříž.) Olomúc. d.
Roušerová Mariana, vdova v Drysicích, f. Pustoně. Olom. d.
Pourová Josefa, choť říd. učit. v Dol. Kalné. Hrad. d.
† **Schönbauerova** Anna, v Trh. Svinech. Buď. d.
† **Votrubova** Johana, v Trhov. Svinech. Buď. d.
Štědroňová Josefa v Kravaři († manž. Vincenc a dítky) Olom. d.

27460 **Slaný** Jakob a Petronilla v Kravaři (rodiče a dítky.) Olom. d.
Pavlenka Anna, v Kravaři († rodiče a přízeň.) Olom. d.
† **Rabinská** Marie, v Slavkově u Opavy. Olom. d.
Blažková Marie, svob. v Březí, f. Hvožďany. Buď. d.
V. p. **Zeman** Antonín, kněz v Litoměřicích. č. 9.
Bernardova Františka, svob. v Čermě (Kladsko) Praž. d.
V. p. **Hálek** Petr, kapl. v Miletíně.
V. p. **Dvořák** Frant., kapl. v Bystrém. Hrad. d.
Rod Anton. Jarolímka, rolníka v Lipnici. Hrad. d.
V. p. **Čermák** Frant., kooper. v Štěpánově. Praž. d.

27470 **Tesař** Anna a Jan v Opavě (za † otce) Olom. d.
Šindlerová Marie v Nebožticích (za † manžela a přízeň.) Olom. d.
Večerek Jan z Kutu (za † mauž. Beatu a přízeň) Olom. d.
Sedláčkova Žofie v Javorníku č. 47, f. Nové Hrady. Hrad. d.
Šiman František, žák IV. tř. ob. školy v Č. Budějovicích.
Dickmajerova Anna a bratr Jan v Kyšperku. Hrad. d.
Prokeš Josef, roln. syn v Černilově. č. 68. Hrad. d.
Jansa Josef, učitel v Řepíně. Lit. d.
Mikeš Antonín, v Olešnici, f. Červ. Újezd. Hrad. d.
Kubitova Františka, svob. v Skreji, f. Olšín. Brn. d.

27480 **Červenková** Veronika, vdova v Nové Vsi. Dol. Rakousy, Vídeň.
V. p. **Kotyk** Josef, neomysta v Král. Hradci. Hrad.. d.
V. p. **Procházka** Frant., neomysta v Král. Hradci. Hrad. d.
V. p. **Zháněl** Ignat, kaplan u sv. Jakuba v Brně.
Košická Karolina v Olbramkostele. Brn. d.
D. p. **Kačer** Theodor, farář v Ostružné. Olom. d.
Hlubkovi Teresie a Josef manželé († rodiče a přízeň) v Kravaři. Olom. d.
Zídek František a Anna manž. (za † rodiče) v Kravaři. Olom. d.
Rod Martina Dobeše, roln. v Starém městě (Uh. Hradiště.) Olom. d.
Hanežkova Alžběta, měšťanka v Rožomberku. Spiš. Uhry.

27490 V. p **Harvánek** František, koop. v Bořitově. Brn.d.
Rod Matěje Brabce a manželky Marie, rol. v Křenovicích č. 26. Bud. d.
Vondrušova Kateřina, služka v Křenovicích č. 26. Bud. d.
V. p. **Zavřel** Ignác koop. v Přerově. Olom. d.

Rod Josefy Křemínkové a manž. Jakuba v Přerově č. 180. Olom. d.
Prajerova Anna z Oujezdce č. 11. f. Lhenice. Bud. d.
Vladyka Václav v Hradišti u Netolic. Bud. d.
Beranova Marie z Hradčan vik. Český Dub. Lit. d.
Pavel Josef František, mýtný z Verotce u Brna. Brn. d.
Tikalská Anna, domk. v Julienheimen, f. Nové Hrady. Bud. d.

27500 V. p. **Kaván** Jos., kapl. v Jilemnici. Hrad. d.
V. p. **Flégl** Frant., kapl. v Hermannseifenu. Hrad. d.
V. p. **Valdman** Tomáš, kapl. v Týnci u Klatov. Bud. d.
Zeman Vojtěch, svobodný roln. syn v Svůdčicích, fara Pohoří. Bud. d.
Šneiderovy sestry Petronila a Tekla v Lašťovičkách († rod. a přízeň). Olom. d.
Holubkova Johanna v Kravaři. († rodiče). Olom. d.
Rod Jana a Marie Styfried v Kravaři. Olom. d.
Šucha Josef, zámečník z Chválenic (v Bubnech). Praž. d.
Krejčík Jos. a manž. Alžběta, roln. v Strakách č. 13. fara Všejany. Lit. d.
D. p. † **Klumpar** Jan, farář v Dobříchově (odkaz). Praž. d.

27510 **Sedláčkova** Apolena v Trusovicích, f. Bohuňovice. Olom. d.
Klabalova Mariana, roln. v Šelešovicích č. 44. Olom. d.
Rod Antonína Zehnala, rol. **a manž. Antonie** (rodiče) v Podolí. Olom. d.
Hunavý Josef a manželka Růžena roz. Hruškova v Kočíně. Uhry Ostřihom. d.
Švédova Františka, svobodná vým. v Hor. Studýnkách č. 50. Ol. d.
Rataj František, domkář v Bořicích č. 13. Bud. d.
Řád Tovaryšstva Ježíšova v Praze.
Kasalova Kateřina, manželka Jana Dvořáka v Nov. Dvorech. Hrad. d.
Pařízek Josef, roln syn v Studnicích č. 39. fara Hlínsko. Hrad. d.
Peplík Josef v Kaškovicích č. 18. f. Jenšovice. Lit. d.

27520 **Langerova** Božena ze Zámostí, f. Pol. Ostrava. Olom. d.
Barbora Irma z Hranečníku, f. Pol. Ostrava. Olom. d.
III. Řád sv. Františka na sv. Hoře u Příbrami. Praž. d.
Kovářík Josef a manž. Dorota v Komné, f. Bojkovice. Olom. d.
Bartoníkova Josefa v Roketnici u Pěerova. Olom. d.
Strníska Frant. a manž. Alžběta, domk. v Archlebově č. 109. Brn. d.
Zákova Viktorie, svob. v Přerově. Olom. d.
Bittnarova Jenoféva v Břesci. (Dol. Štěpánov). Olom. d.
Lička Jan, roln. s manž. Johannou, v Hrabové. Olom. d.
Obec Jilkov, far. Hnojice. Olom. d.

27530 **Dubcova** Anna z Vlachovy Lhoty. Olom. d.

Roku 1889:

27531 **Slavík** Vincenc, rolník v Staré Vsi, č. 85. fara Vysoké nad Labem. Lit. d.
Hladíkova Barbora, vdova v Třiči čís. 139., fara Vysoké nad. Labem. Litom. d.
Hejdova Anna, domkářka v Starém Městě a manžel Jan. Olom. d.
Krylova Marie v Náhle, č. 7. Olom. d.
Plotova Marie na osadě Ondřejovské. Praž. d.
Borovičkova Rosalie, měšť. v Nov. Kolíně. Praž. d.
Melicharova Antonie v Kamenici nad Lipou. Bud. d.
Stránský Jan v Přední Ždírnici, č. 3. Hrad. d.
Kokešova Mariana v Hrabové († manžel a dítky) fara Místek. Olom d.

27540 V. p. **Postřihač** Ant., kaplan u sv. Mikuláše v Praze.
Výrobčikova Tekla, domk. v Drškovicích. Olom. d.
Stipa Anna, hospodyně v Holášovicích. Olom. d.
Pechníkova Anna v Slavkově († rodiče a přízeň). Olom. d.
Weigl Františe k a manželka Marie v Štěpánovicích († rodiče) Olom d.
Štědroňovy sestry Terezie a Apolonie a bratr Jan v Kutech. Olom. d.
Rinka Kateřina a Frant. v Kravaři († rodiče) Olom. d.
Luzar Jan a Johana v Kravaři († rodiče) Olom. d.
Muthwill Ant. a Josefa v Oldršově († rodiče obojí). Olom. d.
Krautwurst Marie a Jakub v Koberčicích († rodiče). Olom. d.

27550 **Valáškovy** sestry Petronila, Marie a Terezie z Kutů († rodiče). Olom. d.
Reiman Karel v Kravaři (za † manželky Terezii a Annu). Olom. d.
Vaňatkova Terezie ve Vrbčicích f. Vlňkovice. Olom. d.
Kopkova Juliana, svob. z Příkaz č. 56. f. Náhlo. Olom. d.
Duškova Anna, svob. služka v Kamenici nad Lipou. Bud. d.
Janičkova Anua ve Velk. Opatovicích, č. 83. Olom. d.
Bilíkova Mariana, domkářka v Doršicích. Olom. d.
Zemánek Jan, syn manž. Jana a Anny v Sendraži. Hrad. d.
Ölosezky Maria v Uhrách.
Antalík Michael, Juliana a Kateřina dcery. Uhry.

27560 V. p. **Keizlar** Vilém, kaplan v Josefově. Hrad. d.
V. p. **Kulm** František, kaplan v Kopidlně. Hrad. d.
Čekanova Bibiana v Rokycanech. Praž. d.
Kottasova Anna, majitelka prachárny v Josefově, f. Adamov. Brn. d.
Pelc Jindřich v Račiněvsi. Praž. d.
Hökertova Ludmila v Praze.
Matouškova Anastasia, vdova (a příbuzenstvo) v Polné. Hrad. d.
Langrova Jenofeva ze Skoků, f. Dolno-Újezd. Olom. d.
Oštádalova Marie, pololán. v Brodku č. 43. Olom. d.
Gabrielova Rosalie, domk. v Kostelanech č. 77. Olom. d.

27570 **Křivákova** Františka, svob. v Star. městě. Olom. d.
Šrůtek Josef a manž. Františka, domk. v Čudově. Praž. d.
Rod † Martina Rampáčka a Anny v Petrově vsi (č. 27 308). Uhry.
† **Palkovic** Jiří a manž. Barbora v Kontech v Uhrách.
† **Matějka** Michael, rolník v Koutech a manželka Zuzana v Uhrách.
Jirotova Barb., vdova v Teplejšovicích, f. Kozmice. Praž. d.
Ctih. p. **Zháněl** Rudolf, bohosl. v Brně.
Kohoutkova Josefa, výměnice v Náměstí. Olom. d.
Skoupilová Florentina, svob. roln. dcera v Biskupství. Olom. d.
† **Kalisovi** manželé Jan a Magdalena v Sunichlu, f. Bohumier. Vratisl. d.

27580 **Ulrich** Marie a Antonín, manž. v Kravaři († rodiče). Olom. d.
Petřík Vincenc a Anna, manželé v Kravaři († rodiče a dítky). Olom. d.
Petřík Frant. a Kateřina, manž. v Kravaři (rodiče obou stran). Olom. d.
Glabažna Beata v Kravaři (za † Jiřího a rodiče). Olom. d.
Lasak Apolonie v Slavkově († manžela Františka a dítky). Olom. d.
Polívka Jan na Svijanech, f. Loukov. Lit. d.
Trpíková Josefa, vdova v Němčicích. Olom. d.
V. p. **Konečný** Jan, kooperator v Benešově. Praž. d.
Jiříček Leopold, domkář v Němčicích a manželka Magdalena, č. 192. Olom. d.
D. p. **Rejšek** Tomáš, studijní prefekt v Budějovích. Bud. d.

27590 **Hanzlíkovy** Barbora a Magdalena v Miroticích. Bud. d.
Dosoudilova Amalia, pro sestru Marii Oščádalovu v Chvalkovicích. Olom. d.
Strašpytlova Hermina v Březovicích, f. Chroustovice. Hrad. d.
Andrlova Kateřina v Morašicích. Hrad. d.
† **Létavka** Matěj a Marie, manželka v Poštorné. Vídeň. d.
V. p. **Hornek** Alfons Jiří, admin. f. v Nížkově (Polná) Hrad. d.
V. p. **Kadlíček** Josef, novokněz z Bělidel f. Chvalkovice. Olom. d.
V. p. **Rosecký** Václav, kaplan v Králíkách. Hrad. d.
Lexmaul Fr. Ignác z Pelunky, f. Jesenice. Olom. d.
Portiš Frant. a Klára provd. Koukalova z Petrůvky. Olom. d.

27600 **Portiš** Alois a Josef bratři v Prostějově. Olom. d.
Rod Fabiana a Johanny Komrádkových ve Vel. Hosticích († rodiče.) Olom. d.
Michalík Josef a Beata manž. v Kravaři († rodiče a ditky.) Olom. d.
Hein Josef a Petronila manž. v Kravaři († rodiče.) Olom. d.
Večerek Jan a † manž. Teresie († rodiče) v Kutech. Olom. d.
Jirásek Václav ze Zálesí u Hronova (vik. Náchod) Hrad. d.
Kocián Frant. s manž. v Štětíně († rodiče a přízeň) Olom. d.
Šauer Josef z Augenburgu, c. k. professor v Praze.
Jeníkova Žofie v Oujezdci, f. Morašice. Hrad. d.
Řehořova Žofie, svob. v Oujezdci. Hrad. d.

27610 V. p. **Horák** Jarosl., kapl. v Černilově. Hrad. d.
V. p. **Stejskal** Josef, kapl. v Náchodě. Hrad. d.
V. p. **Světelský** Fraut., katecheta v Král. Hradci. Hrad. d.
Novotný Bedřich, pekařský pomocník v Komárně v Uhrách.
Snášelova Mariána v Budečku u Konice. Olom. d.
Procházkova Josefa v Moštěnici u Přerova. Olom. d.
Smola Frant., šafář v Hospozíně u Velvar. Praž. d.
Rychta Anna v Laštovičkách (za † rodiče a přízeň.) Olom. d.
Bjela Josef v Křenovicích († rodiče) Prus. Slezsko. Olom. d.
Šipturova Rosalie v Kravaři (za † manžela, syna a rodiče.) Olom. d.

27620 **Sekaninova** Veronika, vdova domk. v Napajedlech. Olom. d.
Štěpánova Mariána z Věšína, děkanát Vyzovice. Olom. d.
Mašín Josef v Nebovidech. Hrad. d.
Uher František z Peček, far. Nebovidy, Hrad. d.
Dědek Josef z Peček. Hrad. d.
Markuzi Josef, z Peček. Hrad. d.
V. p. **Pomrhonc** Josef, kaplan v Smolnici.
Dostálova Antonie, vdova z Chvalkovic pro syna Jana (za † manžela.) Olom. d.
Řeřábkova Josefina, svob. v Praze.
Kepkova Josefina svob. v Praze.

27630 **Portiš** Frant. z Prostějova a manž. Kateřina. Olom. d.
Portiš Jan z Petrůvky a manž. Anna roz. Kopka. Olom. d.
V. p. **Marek** Josef, kaplan v Labské Týnici. Hrad. d.
V. p. **Jindra** Jan, kaplan v Dobrušce, Hrad. d.
Fojtách Frant. v Prakšicích (Ub. Brod) Olom. d.
Kučera Josef, svobodný v Cerhenicich č. 23. f. Mirotice. Bud. d.
Schipturová Marie (za manžela a matku) v Kravaři. Olom. d.
Kubesa Jan a Marie († dcera Eleonora) ze Suchých Lazec) Olom. d.
Červenka Vladimír, učitelův syn v Napajedlích. Olom. d.
Rod Františka Skácela, pekaře a manž. Marie v Morav. Lodenici. Olom. d.

27640 **Tomancova** Mariana, podsednice v Nové Vsi č. 69. Olom. d.
Svobodova Marie, svobodná v Sukdole. Hrad. d.
Baránek Josef s manž. Magdal. v Nové Vsi chorvatské. Poštorna. Víd. d.
Svobodova Josefa v Praze.
Doležalova Anna, svob. ve Vavřinci, f. Library. Lit. d.
V. p. **Novák** Alois, kapl. v Písečné. Hrad. d.
Rod Mazálkův v Myslošovicích (zákl. Marie) Olom. d.
Andres František, syn Frant. a Marie v Borové. Hrad. d.
Střítezký Václav s manž. Annou v Morašicích. Hrad. d.
Kunc Jaroslav s bratr. Janem v Městské Habrové č. 152. Hrad. d.

27650 **Adam** Josef v Prosenicích, f. Kos. Hora. Praž. d.
Rod Frant. Roháčka, roln. v Žešově, f. Určice. Olom. d.
Důst. konvent řádu Františkánského v Plzni. Praž. d.
Kožínek Marianna a Jan manželé, domk. v Stichovicích č. 51. Olom. d.
Srýtr František, svob. v Čes. Dubu. Lit. d.
Spáčilova Monika, svob. v Chvalkovicích a rodiče. Olom. d.
Hrdý Rudolf, syn † Valentina a † Teresie, rol. v Němčicích. č. 58. Olom. d.
V. p. **Zima** Ferd., kaplan v Protivíně.
Jakubitova Kateřina v Štěpánkovicích (za rod. a přízeň. Prus. Slezsko.) Olom. d.
Pecuch Martin ve Vel. Hosticích († rodiče, bratry a sestry). Olom. d.

27660 **Semanova** Antonie, choť hutníka v Kročehlavech č. 65. f. Kladno Praž. d.
Doležalova Anna, vdova v Pavlově, f. Vel. Meziříčí. Brn. d.
V. p. **Talmáček** Frant., kapl. v Tachlovicích. Praž. d.
Škába Josef, syn domk. z Huntovic, f. Popovičky. Praž. d.
Bezchleba Frant., syn obec. starosty z Huntovic. Praž. d.
Daňkova Františka, dcera Josefa, předst. obce v Kladkách u Jevíčka. Olom. d.
Gabryš Frant., občan v Kollorodově, f. Místek. Olom. d.
Vondra Frant. v Meziklasích, f. Velím. Hrad. d.
Peterek Monika, vdova † Josefa (rodiče a přízeň) v Kutech. Olom. d.
Peterek Teresie, vdova † Antonína (rodiče a přízeň) v Kutech. Olom. d.

27670 **Benedikt** Magdalena, vdova † Antonína (rodiče a přízeň) v Kutech Olom. d.
Glabašna Josef a Beata manž. a dítky v Kutech. Olom. d.
Rod Františka a Františky manž. Vodňanských, obch. v Lysé nad L. Lit. d.
Musil Josef, syn obec. starosty ve Vranově. Praž. d.
Janků Martin, celolaník v Krpově. č. 30. Brn. d.
Hejda Jan v Starém městě, Hradiště Uherské. Olom. d.
Lasovská Anna v Březanech č. 37. f. Budyň. Praž. d.
Lasovská Anna v Březanech č. 37. f. Budyň. Praž. d.
Stefa Antonie ve Vel. Týnici. Olom. d.
Hynek Václav, syn Jana Statkáře v Bohuslavicích č. 107. Hrad. d.
Ježek Josef, syn † Josefa, statkáře v Bohuslavicích, č. 79. Hrad. d.

27680 **Voborník** Jan, syn Jana, statkáře v Bohuslavicích č. 46. Hrad. d.

Rok 1890.

27681 V. p. **Jirsa** Josef Jarm., kooper. v Borové u Poličky Hrad. d.
Valáškova Beata, svobod. v Kravaři (za † rodiče) Olom. d.
Gogalin Frant. v Kravaři (za † rod. Jana a Marii) Olom. d.
† **Bitnar** Josef v Břestci, zákl. manž. vdovy Jenovéfy. Olom. d.
Benátská Marie, svob. v Přaze.
Školní knihovna v Penčíně, farnosti Loukovské. Lit. d.
Majerova Barbora v Pavlově, farn. Ledečské. Hrad. d.
Chochole Bohumil v Rohozové f. Malá Chýška. Bud. d.
Rod Josefa Jarolíma, rolníka v Krmelíně, f. Star. Běla Olom. d.

27690 **Keclíkova** Augustina, svobodná v Lhotce, f. Hranice. Olom. d.
Guapil Josef, domkář ve Veselíčku, f. Luka. Olom. d.
Schina Marie v Kravaři (za rod Frant. a Teresii), Olom. d.
Timelova Jenovefa v Kutách (za † manž. Kašpara a dc. Annu) Olom. d.
Kaluža Marika v Kutách (za † manž. Josefa a dc. Marii) Olom. d.
Raška František, výminkář v Hrabově č. 91. a manž. Olom. d.
Havlíková Marie, vdova v Maňovicích. Bud. d.
Šešinova Antonie a sestra Anna, svob. v Mokré Lhotě (od matky Anny) Praž. g.
Rod Hanákův v Teteticích č. 30. zakl. Mariany Hanákové, výminkářky. Olom. d.
V. p. **Stejskal** Václav, kaplan u sv. Mikuláše v Praze.

27700 **Mikova** Aloisie, far. hospodyně v Hradisku. Olom. d.
Zlámal František, svob. v Černo-Víru (záduší Johanny Štotky a † manžela). Olom. d.
Labonekova Mariana z osady Břesovické. Olom. d.
Kovář Josef v Roketnici u Hronova. Hrad. d.
Rod † Josefa Drnce a manž. vdovy Anny v Dol. Štěpánově. Olom. d.
Dikova Františka a sestra († rodiče) v Němčicích č. 82. Olom. d
Nožičková Marie, vdova v Kostelanech (Uh. Hradiště). Olom. d
Štěpánkova Marketa v Těšicích, f. Nezamyslice. Olom. d.
Tvrdých Marie, svob. v Oldřišově († rodiče a přízeň). Olom. d
Olejáková Josefa, svob. v Kuchelně († rodiče a přízeň). Olom. d

27710 **Schimetkovi** manželé Marie a František v Mal. Hosticích. Olom. d.
V. p. **Buchta** Antonín, kooperator v Měníku. Lit. d.
Crha Jan, řídící učitel v Pecce. Hrad. d.
Peštová Anna, vdova výminkářka v Kuchelně č. 35. Lit. d.
Rychlovský Jan, učitel v Křízlicích. Hrad. d.

Ottova Teresie, svob. služka v městsk. chudobinci v Klatovech. Bud. d.
Herrmann Vincenc v Kravaři († rodiče a † manželka). Olom. d.
Herrmannova Johanna v Kravaři († rodiče a přízeň). Olom. d.
Haiderovi manž. František a Beata v Kutách († rod obou stran). Olom. d.
V. p. **Kubíček** Antonín, kooperator v Kelči u Hranic. Olom. d.

27720 **Adamíková** Anna, vdova po † Františku familiantu ve Františkovicích (Žeranov) Olom. d.
Rod Petra Matýska v Star. Dvoru, f. Stará Běla. Olom. d.
Bitomská Františka v Služovicích († rodiče a přízeň). Olom. d.
Glabažna manželé Vincenc a Beata v Kravaři († rod. obojí strany). Olom. d.
Glabažna bratří František a Josef v Kravaři († sestra Beata). Olom. d.
Rod Josefa Racka, kupce v Bučovicích č. 184. Brn. d.
Franz Anna a Antonín, svob. v Čermně (Kladsko). Praž. d.
V. p. **Ulrich** Augustin, admin. in spir. v Štěpánově. Praž. d.
V. p. **Novák** Jan, kapl. v Nov. Hádku. Hrad. d.
Koucká Rosalie v Bytouchově u Semil. Lit. d.

27730 V. p. P. **Čížek** Josef, kněz řádu praem. v Teplé, kaplan v Liticích. Praž. d.
Radová Františka z Rouska, f. Kelč. Olm. d.
Hořánkova Marie, svob. v Kostelci nad L. Praž. d.
Balgaová Kateřina, vdova v Kútech (Slovensko). Nitran. d.
Šimek Josef, rolník v Kútech. Nitran. d.
Šimková Anna, manželka Josefa Šimka v Kútech. Nitran. d.
Antalková Marie, vdova v Kútech. Nitran. d.
Onderkovi manželé Josef a Anna (též za děti) v Kravaři. Olom. d.
Zivsa Žofie, služebná v Opavě († rodiče). Olom. d.
Kiváčkova Ana, svobodná v Star. Ptení. Olom. d.

27740 **Rod Antonína Lona** v Strakové č. 17. farn. Hnojice. Olom. d.
Městský sirorčinec v Plzni. Praž. d.
Řihánek Vojtěch, studující z Bukovce. Praž. d.
Tomeš Josef v Helkovicích č. 2. (za rodiče a předky) Hrad. d.
Štěpánkova Anna v Těšicích, f. Nezamyslice. Olom. d.
Rod Barbory Vrlové, vdovy po Janovi, vým. ve Františkovicích. Olom. d.
Adamíková Anna ve Františkovicích (dar za 5 † osob.) Olom. d.
Knapová Justina, vdova po † Janu, vým. ve Františkovicích. Olom. d.
Hub Jan v Janovicích, f. Starý Jičín. Olom. d.
V. p. **Fiala** Otakar, kooperator v Maloticích. Praž. d.

27750 **Hárovniková** Anna, vým. v Maloticích. Praž. d.
V. p. **Fiala** Otakar, kaplan v Landškrouně. Hrad. d.
Cth. p. **Baborovský** Jan
Cth. p. **Bauer** Jan
Cth. p. **Ducháček** Ant.
Cth. p. **Dušánek** Frant.
Cth. p. **Forman** Josef
Cth. p. **Hlína** Stanislav
Cth. p. **Hora** Ludvík
Cth. p. **Hrdina** Karel
} bohoslovci v Král. Hradci.

27760 Cth. p. **Kraus** Frant.
Cth. p. **Křivka** Alois
Cth. p. **Novák** Augustin
Cth. p. **Sobotka** Jan
Cth. p. **Štancl** Alexander
} bohoslovci v Král. Hradci.
Šíma Rosalie, svobodná v Semeringu u Vídně. Vid. d.
Born manž. Františka a Jan, domk. v Slaném (Kladsko) Praž. d.
Flégr Frant. v Semanicích, f. Holohlavy. Hrad. d.
V. p. **Čabal** Jan, kaplan v Protivíně. Bud. d.
V. p. **Kotrch** Václ., koop. v Roudnici. Praž. d.

27770 **Národní škola v Mostkovicích** (dar Mariany Jáničíkové z Mostkovic). Olom. d.
Rod Vojtěcha Balouška v Křtěticích u Vodňan. Bud. d.
Kopecký Anton., obch. a maj. domu v Telči. Brn. d.
Novotných Josefka (a rodiče) svob. v Mořicích č. 85. f. Nezamyslice. Olom. d.
Kabelíková Magdal. a její † manžel v Němčicích, č. 171. Olom. d.
Lasovská Eleonora, bratr a † rodiče v Němčicích. Olom. d.
Balcar manž. Jan a Anna v Brušperku (děk. Místek). Olom. d.
Schmidt Jan, mlynář ve Vidově u Budějovic. Bud. d.
Blažková Pavlina, soukromnice na Vinohradech. Praž. d.
Suksíková Josefa (za † manžela Donata a Marii Mančíkovou.) Olom. d.

27780 V. p. **Svátek** Josef, kaplan v Činěvsi u Dymokur. Hrad. d.
V. p. **Kudrna** Václ. J., koop. v Oubislavicích. Hrad. d.
Miklíkovi manž. Cecilie a Ignác z Tučap u Holešova. Olom. d.
Vozalová Barbora, výmink. z Raslavic, f. Pavlovice u Přerova. Olom. d.
V. p. **Schmidt** Ferd., novosvěcenec Pražské arcidiecése.
Kouřilova Marie, svobodná ve Vel. Opatovicích č. 21. Olom. d.
Kolinská Kateřina, svob. v Tehově, f. Říčany. Praž. d.
Tuček Prokop Karel z Ostroměře, f. Sobčice. Hrad. d.
Buriánkova Anna, svob. z Morašic (u Litomyšle). Hrad. d.
Spudil Václav v Chotusicích. Hrad. d.

27790 V. p. **Rameš** Jan, kaplan v Chotusicích. Hrad. d.
Orlich Martin, měšťan v Prostějově. Olom. d.
Orlichova Anna, měšťanka v Prostějově. Olom. d.
JUC. **Hulla** František, majitel domu na Vinohradech. Praž. d.
V. p. **Valenta** Alois, kaplan v Divišově. Praž. d.
Rod Antonína Noska a Anny manž., domkářky v Bytouchově č. 77. Lit. d.
Stehlíkova Pavlína v Bytouchově. Lit. d.
Chlebníčkova Gertruda, roln. dcera v Habrové, č. 7. Olom. d.
V. p. **Kosan** Stanislav, kapl. v Chlumě n. Cidl. Hrad. d.
Došknva Josefa v Toušeni, f. Brandýs. Praž. d.

27800 D. p. P. **Cihlář** Roman, kvardian OO. kapucínů v Kolíně nad Labem. Praž. d.
Kopecký Josef, právník v Praze.
Roblová Marie ve Vyškovicích, f. Bohumilice. Bud. d.
Šálek František, půlláník v Břešti (Hulín). Olom. d,
Felklova Františka, vdova v Litni. Praž. d.
Trnkova Marie, vdova výměnk. v Bilovicích, f. Obrany. Brn. d.
Lejdar Karel v Čisté, č. 209, f. Dolení Kalná. Hrad. d.
V. p. **Černý** Jiří, kooper. ve Valaš. Meziříčí. Olom. d.
Kořen Antonín, dámský krejčí v Praze, s manž. Annou roz. Šimánkovou ze Štěpánova. Praž. d.

27810 **Konečný** Frant. v Šitbořicích č. 29. Brno.
Ročkova Marie, vdova v Praze.
Krejsa Jan v Horním Újezdě. Hrad. d.
Svoboda Jesef, obuvník v Pohřichově, f. Ranná. Hrad. d.
V. p. P. **Kučera** Robert, kněz ř. kapucín. v Kolíně. Praž. d.
Mojžíš Fr., učitel v Pečkách. Praž. d.
Kováč Štefan a Anna manž., roln. v Sterusách. Otřihom. d.
Merta Jan, domkář ve Frýčovicích, č. 141. Olom. d.
Peterekova Maria v Kravaři (za † Josefa manželka). Olom. d.
Halfarova Petronila v Štěpánkovicích († Frant. manž. a rodiče). Olom. d.

27820 **Radiměřský** Karel, svob. v Poličce, č. 149. Hrad. d.
Andrlíkova Marie, svob. v Poličce č. 149. Hrad. d.
Lidmilova Kateřina, svob. v Poličce č. 92. Hrad. d.
Mládek Jos., chalup. ve Vojtěchově f. Ranná. Hrad. d.
Rod Jana Zemánka a manž. Anny v Chvalkovicích u Olomouce. Olom. d.
Medvědova Marie, dcera roln. v Krásonicích, f. Újezd. Brn. d.
Farní knihovna v Charvatcích. Praž. d.
Kysela Frant., roln. v Zájezdci, f. Hroch. Týnec. Hrad. d.
Rod Jana Holáňa a manř. Františky půlláu. v Star. Městě. Olom. d.
V. p. **Pospíšil** Jos., kooper. v Slavičíně. (Uh. Brod.) Olom. d.

27830 **Mikýsek** Fr. syn v Krásonicích, f. Újezd. Brn. d.

Roku 1891.

27831 **Malý** Fr., roln. v Slížanech s manž. Kateřinou. Olom. d.
Rod Josefa a Josefy Noska, domk. v Bytouchově čís. 98. u Semil. Lit. d.
V. p. **Melich** Fr., kapl. v Chlebech. Hrad. d.
Rod Goliášův (Jana a Eleonory) č. 5 v Olšanech, fara Ruda Olom. d.
Mlčoch Jan, rolník ve Vejšovicích. Olom. d.
V. p. P. **Křídlo** Mořic, kněz řádu sv. August., kaplan u sv. Tomáše v Praze.
V. p. P. **Mika** Jan Ant., kněz řádu sv. August., kapl. u sv. Tomáše v Praze.
Rod Jana Kalába s manž. Annou v Tištíně č. 15. Olom. d.
Aujezdecká Františka v Česk. Budějovicích. Bud. d.

27840 **Liškova** Antonie a manžel Ignác, vým. v Dol. Újezdě č. 112. Olom. d.
Poslušných Marie v Kravaři (za † rodiče). Olom. d.
Vlčkova Terezie v Kravaři (za rodiče). Olom. d.
Rod Fr. Mikoláška, učitele v Nymburce. Lit. d.
Máchová Barbora, svob v Staré Bělé. Olom. d.
Bulantova Františka, vdova v Běstvíně. Hrad. d.
Pittner Václav, dělník v Lobečku, f. Veltrusy. Praž. d.
V. p. Jan **Reindl,** kaplan v Rožďalovicích. Lit. d.
Rod Františka Zábojníka z Březůvek, f. Luhačovice. Olom. d
Vaníčkova Františka, služka v Moravském Krumlově. Brn. d.

27850 Sl. **Teisingrova** Marie v Preze.
Anežka Marie (rozená Marie Veselá), sestra řádu sv. Voršily. v Kutné Hoře. Hrad. d.
Rejnek Václav v Ústí nad Labem. Lit. d.
V. p. **Aliger** Emanuel, kaplan v Nekoři. Hrad. d.
Paušovy sestry Barbora a Anna v Němčicích (a jejich † rodiče). Olom. d.
Rod Františka Břištěly a manž. Anny, půll. v Star. Městě, č. 148. Olom. d.
Magula Marie roz. Čsapkovics v Dol. Dubové. Uher. Trn.
Hynek Jan v Brněřově, f. Nová Kdýně u Domažlic. Bud. d.
Kocandova Marie, služ. v Mor. Krumlově. Brn. d.
Bistrých Marie, služ. v Rakšicích. Brn. d.

27860 D. p. **Rihánek** Jan, prefekt k. a. konviktu v Příbrami. Praž. d.
Studeckých Josefa z Malé Všelisy. Lit. d.
Opcházelova Marie, služebná v Březcích, fara Dol. Štěpánov. Olom. d.

Rod Josefa Jaroše, výměnkáře v Nových Malých Lazcích s manž. Rosalií. Olom. d.
Novotná Marie, hospodyně na faře v Telnici. Brn. d.
V. p. **Novotný** Jos., kooperator v Cetvinách. Bud. d.
Rod Josefa a Apolonie Papežových (za † rodiče). Olom. d.
Rod Antonína Maliny, domk. čís. 321 v Star. Městě a manž. Barbory. Olom. d.
Šupová Marie, vdova v Stětíně v Slezsku. Olom. d.
Rod Jana Juřena, předměšťana v Prostějově. Olom. d.

27870 **Rod Jana Krpece,** zahradníka s manželkou Teresií ve Vyškově.
Broukal Matěj, kolář v Rohdalicích u Vyškova. Brn. d.
Baláš Tomáš, tkadlec v Židenicích, f. Zabrdov. Br. d.
Rytych Fr., rolník ve Skále. Hrad. d.
V. p. **Buchta** Jos., kooperator v Telči. Brn. d.
Rod Františka Vaňka, koláře v Nov. Městě č. 90 a manž. Františky. Olom. d.
V. p. **Máka** Antonín B., kaplan v Železnici. Hrad. d.
Poslušný Melichar v Kravaři (za † rodiče). Olom. d.
Vránovy sestry Kateřina a Johanna (za † rodiče) v Kravaři. Olom. d.
V. p. P. **Stikar** Theobald, kněz řádu sv. Františka v Plzni. Praž. d.

27880 **Rod Petra Šupy,** rolníka v Mutěnovicích č. 224. Brn. d.
Žilka Helena, vdova v Kutech. Uhry. Nitran. d.
† **Žilka** Jan, pasák v Kutech. Nitran. d.
Žilka Marie roz. Matějka, vdova v Kutech. Nitran. d.
† **Balga** Ondřej, rolník v Kutech za † Matěje Kovarovice a Alžbětu manž. Nitran. d.
Melicharova Eva, provdaná za Emericha Malíka v Kuklově. Nitran. d.
† **Emerich** Štěpán ve Sv. Janě (Prešpurská stolice). Nitran. d.
V. p. **Vipler** Ant., kapl. v Nepomuku. Bud. d.
Ctih. p. **Bartoň** Jos.
Ctih. p. **Boháč** Ant.

27890 Ctih. p. **Budinský** Fr.
Ctih. p. **Čvejn** Josef
Ctih. p. **Dvořák** Frant.
Ctih. p. **Holubář** Ant.
Ctih. p. **Hynek** Jos.
Ctih. p. **Nepokoj** Václ.
Ctih. p. **Okrouhlický** Fr.
Ctih. p. **Šťastný** Václ.
Ctih. p. **Trnka** Josef.
} bohoslovci v Hradci Králové.

Svašek Fr. v Počepicích. Praž. d.

27900 **Kašpárkova** Antonie, svob. na Štětíně. Olom. d.
Rod Filipa Šrubaře, pasekáře v Trojanovicích č. 225. Olom. d.
Rod Františky Zapletalovy v Mal. Lazničkách, přispěním rodiny Jurečkových. Olom. d.
Cnb. p. **Kratochvil** František, bohoslovec v Hradci Králové.
Zábranská Marie, dcera po rolníkovi z Mezouně f. Tachlovice. Praž. d.
Olszok Jan, svob. barvíř v Horní Suchavě, Slezsko.
Čížková Alžběta, domkářka z Radošína, f. Charvatce. Praž. d.
Obec Újezd ve farnosti Radnické. Praž. d.
Rod Jana a Vincencie Mlčochových, chalupn. ze Strerovic, f. Pivín. Olom. d.
Slavíkova Marie z Maršovic, f. Lodenice. Brn. d.

27910 **Kvapil** Josef, výměnk. ve Veselíčku č. 8. f. Luka. Olom. d.
Mainingerová Karolina z Hostima u Mor. Budějovic. Brn. d.
Hořínkovi novomanž. Frant. a Žofie z Vel. Bystřice. Olom. d.
Švagr Jan Nep. z Tynčova, f. Petrovická u Selčan. Praž. d.
Ovčačíková Františka z Malé Lhoty, f. Kelč. Olom. d.
Rod Františka Prokoše, mistra truhl. v Kostelci a Křížkův. Praž. d.
Schmalmach Vincencie (za † rodiče) ze Služovic. Olom. d.
Slaný Paulina a František z Kravaře. Olom. d.
V. p. **Šourek** Jaroslav, kaplan v Červ. Kostelci. Hrad. d.
Laňka Augustin, syn roln. z Milčic č. 6. f. Záboří. Bud. d.

27920 V. p. **Pospíšil** Josef, kaplan v Chlumci. Hrad. d.
Zíkovi Frant. a Josefa z Rosičky Hadravovy, f. Nový Etink (Dar za † rodiče z obojí strany a přátele). Bud. d.
Opatrovna školských sester v Činěvsi. Hrad. d.
Slaná Beata (za † manž. Cyrilla a dítky) v Suchých Lazcích. Olom. d.
Lysekovi Jan a Ludmila manž. v Such. Lazcích. Olom. d.
Šutrovi Anna a † Bartoloměj v Doln. Újezdě na Skokách č. 4. Olom. d.
Zachystalová Marie za † rodiče Adolfa a Antonii (Dar).
V. p. **Liška** Josef, kaplan v Mnich. Hradišti. Litom. d.
Sekavec Josef, syn rolníka ve Velimi č. 10. Hrad. d.
Ortenthalova Benedikta, sestra ř. Voršilek v Kutné Hoře. Hrad. d.

27930 **Kuhn** František, pekař v Jaroměři č. 196. Hrad. d.
Mezlová Anna, vdova v Čechovicích. Olom. d.
Štětina Karel, číšník v Praze.
V. p. P. **Fabera** Felix, kněz ř. kapucín. v Roudnici. Praž. d.
Oharek Frant., obuvník v Tišňově. Brn. d.
Čurdová Voršila, sestra ř. sv. Voršily v Kutné Hoře. Hrad. d.
Holý Jakub, majitel Zeleného dvora u Klatov. Bud. d.
Beránkova Genovefa, svobodná z Kobeřic. Olom. d.
Malina Václav, rolník v Zelenči, f. Svémyslice. Praž. d.
V. p. **Wolf** Frant., kaplan v Kalné. Hrad. d.

27940 **Matoušková** Františka, domk. v Němčicích č. 161. Olom. d.
Sochor Antonín, košikář ve Valašském Meziříčí. Olom. d.
Randáková Barbora, vdova po kníž. ovčínském na Hluboké. Bud. d.
Kolář Fr. a manž. Marie, roln. v Křepicích, f. Chelčice. Bud. d.
Vaněk Jakub z Rozvadovic č. 4., f. Cholínská. Olom. d.
Šoupalová Johanna v Dědicích. Olom. d.
Pyhlíková Rosalie z Vodňan. Bud. d.
Hvozdecký Tadeáš a manž. Františka, roln. v Čechovicích. Olom. d.
Malachta Josef, rolník v Buku u Přerova, f. Prosenice. Olom. d.
Bršlica Jos. a Magdal. v Nivnici č. 131 (u Ub. Brodu). Olom. d.

27950 **Spisarova** Viktorie ze Želče, f. Brodek u Nezamyslic. Olom. d.
Velechovi manž. Josefa a Benedikt, vým. v Dol. Újezdě. Olom. d.
Rod Josefa a Františky Zezulových roln. v Sedlištích, f. Korouhev. Hrad. d.

Roku 1892.

27953 **Flaš** Josef a Marie, † rodiče a přízeň v Oldřichově. Olom. d.
Peterek Josef a Beata za † rodiče z Kravař. Olom. d.
Jurčová Anna, soukromnice v Lipníku u Hranic. Olom. d.
Školní knihovna v Mirošově. Práž. d.
Malíková Barbora, manželka Františka, podsedn. v Kostelanech, f. Ub. Hradiště. Olom. d.
Duškova rodina v Dol. Dobrouči č. 33. vik. Landškroun. Hrad. d.
Rod Mrkvičky Matěje v Bytčici. Uhry.

27960 V. p. **Dvořák** Frant., kaplan v Bílé Hůrce. Bud. d.
Čihák Ant., zámeč. tovaryš ze Slavětína, f. Meziříčí. Hrad. d.
Pytlíček Jan a manž. Veronika, roln. ve Velk. Týnci č. 87. Olom. d.
Rod Jakla Matěje a manž. Barbory, vým. v Loučeji č. 17. f. Kremže. Bud. d.
Řehůřek Jan v Drnovicích č. 18. f. Lysice. Bud. d.
Valíčkova Marie z Kotlas, t. č. služebná ve Velk. Meziříčí. Brn. d.
Jirásek Antonín, krejčí v Něm. Čermné v Kladsku. Praž. d.
Rod Hampla Josefa a Františky v Břescí č. 5. f. Dol. Štěpánov (věn. od Anny Prstkové vdovy) Olom. d.
V. p. **Mikán** František, kooperator v Jimramově. Brn. d.
Socha Petr ve Štramberku. Olom. d.

27970 **Vaněčkova** Ludmila, svobod. z Nových Strakonic. Bud. d.
Kriklová Anna, roz. Zelenková z Droužetic. Bud. d.
Nepomucká Františka, choť strojníka v Byšicích, f. Liblice. Lit. d.
Rod Josefa Čecháka a manželky Marie v Roketnici. Olom. d.
V. p. **Číhař** Frant., kaplan v Mnichovicích. Praž. d.

Kopecký Jan, syn Václava rolníka v Bohuslavicích. Hrad. d.
Horáková Anna, dcera Václava, rol. v Bohuslavicích. Hrad. d.
V. p. **Soukal** Frant., kooper. v Kunštátě. Brn. d.
Rod Fiřta Vojtěcha, rol. v Podruhlí, f. Bělčice. Bud. d.
Beneš Aloys v Nebovidech. Hrad. d.

27980 **Faltys** Rudolf z Nebovid. Hrad. d.
Vitečková Johanna a rodiče v Kravaři. Olom. d.
Jarošová Anna a † rodiče v Kravaři. Olom. d.
Matiášková Anton. v Jindřichově Hradci. Bud. d.
Gross Josef a Antonie, domk. v Nov. Hvězdlicích. Brn. d.
Urbanová Magdal. z Nasobůrek, f. Chudobín. Olom. d.
Šváb Ladislav z Dobrouče, f. Chleny. Hrad. d.
Malinská Marie, dc. Františka roln. z Hamrů, č. 14. f. Hlinsko. Hrad. d.
Malinský Josef, rolník z Blatna č. 44 f. Hlinsko. Hrad. d.
Matoušková Frant., svob. dcera Floriana č. 69 v Němčicích Olom. d.

27990 **Horák** Josef, žák obec. školy v Lobečku, f. Veltrusy. Praž. d.
Rod Slezáka Jana, rol. v Třebčíně, f. Slatěnice. Olom. d.
Novotný Antonín, roln. v Brozanech. Lit. d.
Řezníčková Pavlina, svob. v Kuchelně č. 145, f. Semily. Lit. d.
Zach Jan z Vepřové č. 60. u Přibyslavi, f. Borová. Hrad. d.
Hronovský Josef, syn Václava roln. č. 54. v Bohuslavicích. Hrad. d.
Farní knihovna v Kostomlatech (věnuje dp. Václav Krupička, farář v Kostomlatech). Litom. d.
Darmovazalová Anežka, vdova v Kosticích (a za rod), f. Tvrdonice. Brn. d.
Koucká Pavlina, svob. v Kuchelně č. 189, fara Semily. Lit. d.
Ct. p. **Bayer** Václav

28000 Ct. p. **Dubec** Jos.
„ **Gottwald** Ferd.
„ **Hartl** Anton.
„ **Havla** Jos.
„ **Hruška Otakar**
„ **Hypš** Josef
„ **Janoušek** Frant.
„ **Jelen** Ludvík
„ **Jelínek** František
„ **Kekstein** Vilém
} alumnové IV. ročníku v Hradci Králové.

28010 Ct. p. **Kohout** Frant.
„ **Kolář** Jindřich
„ **Němeček** Klement
„ **Pekárek** František
„ **Procházka** Vincenc.
„ **Šitina** Václav
„ **Trojan** Václav
„ **Vich** Antonín
„ **Tichý** Antonín
} alumnové IV. ročníku v Hradci Králové.
„ **Richtrová** Tekla, vdova v Neblahovicích (Slezsko). Olom. d.

28020. Na úmysl † děkana **Kleina** Josefa v Obořе. Hrad. d. (dar.)
Od zbožné osadnice v Benešově v Prus. Slezsku. Olom. d. (dar).
Kittler Josef v Radlících č. 37, f. Smíchov. Praž. d,
† **Ploschová** Beata a Mazela Valentin z Kravaře. Olom. d.
† **Ploschorá** Marie a Josef z Kutů. Olom. d.
Zilka Martin a manželka Anna v Kútech. Uhry. Nitran. d.
Mačejka Michal a † manž. Zuzanna v Kútech. Uhry Nitr. d.
† **Balga** Stefan a † manž. Marianna na Smolensku (dává dcera). Uhry, Nitr. d.
Mačejka Pavel a Helena manž., roln. v Kútech. Uhry. Nitr. d.
Balga Štefan darem své matky Kat. Balgové v Kútech. Nitran. d.

28030 **Kumpán** Matěj a Mariana roz. Dvorská v Petrové vsi. Nitran. d.
Vondrovicová Markéta v Nevolicích, děk. Domažlice. Bud. d.
Houštecký Václav, syn Josefa Houšteckého v Borku č. 10. u St. Boleslavi Praž. d.
Farní knihovna ve Veltrusích (věn. dp. Tomáš Coufal, farář.) Praž. d.
D. p. **Hrachovec** Frant. farář v Nelahozevsi. Praž. d.
Adam Tomáš, svobodný v Konici. Olom. d.
Buriánek Josef a matka Anežka vdova z Kuchelny č. 148 (vikar. Semilský) Lit. d.
Rezek Matěj, syn domk. z Drachkova č. 63 f. Bystřice u Benešova Praž. d.
Pohůnek Jarosl. syn roln. v Petroupině č. 26. f. Okrouhlice. Praž. d.
Navrátil Frant. S., bohoslovec IV. ročn. semináře v Olomouci.

28040 V. p. **Jedlička** Aloys, kooperator v Lanžhotě. Brn. d.
Bartoš Frant., syn roln. z Nestánic, f. Lomec. Bud. d.
V. p. **Nevoral** Anton., kaplan v Letovicích. Brn. d.
Rod Zalesákové Evy, vdovy v Koželově. Olom. d.
Derková Frant., vdova na sv. Kopečku u Olomouce.
Matoušková Marie ve Vel. Meziříčí č. 404. Brn. d.
Vltavský Jan a Vincencie manželé ze Štemplovce, f. Neplachovice u Opavy. Olom. d.
Rod Šticha Karla, správce paláce kníž. Jiří Lobkovice v Roždalovicích. Lit. d.
Šorejsová Marie, dcera po † Jos. Šorejsovi z Lažan. Lit. d.
Rod Němce Frant., roln. z Aujezdce, f. Drahov. Bud. d.

28050 **Hojda** Kateřina z Netolic, f. Domažlická. Bud. d.
Kopoletý Jan a manž. Františka v Náměstí u Brna.
Rod Vogla Josefa a Teresie v Lipce, f. Králíky. Hrad. d.
Rod Manžela Václava, roln. v Dol. Slivně č. 9. Lit. d.
V. p. **Censký** Bohumír, kaplan v Mýtě. Praž. d.
Poslušný František a rodiče v Kravaři. Olom. d.
Pieg František (za † manž. a rodiče) v Kravaři. Olom. d.
Krátký Antonín y Daskabátě, f. Velký Újezd. Olom. d.
Ostrčil Augustin a jeho rodina v Dobřescích, f. Moštěnice. Olom. d.
V. p. **Kotek** Ferd., kooper. v Štáblovirích. Olom. d.

28060 **Stuchlík** Bedřich v Hrabyni č. 6. Olom. d.
Mos Maximil. z Příbrami. Praž. d.
Novotná Karolina ze Životic, f. Litultovice u Opavy. Olom. d.
Vimr Karel, kaplan v Hořelici. Praž. d.
Majzon Janos a manželka Antalík Juliana v Nov. Zamkách, Ejsekujvár. Ostřih. d.
V. p. **Penc** Anton., katecheta na Kladně. Praž. d.
V. p. **Adamec** Frant., koop. v Bystrci u Brna.
Jirečková Anna, dcera Jana Jirečka, roln. v Sloupnici č. 248. Hrad. d.
V. p. **Stryk** Jan, kooperator v Křelově u Olomouce.
V. p. **Dedek** Jos., kaplan ve Velk. Újezdě. Praž. d.

28070 **Pavlíkova** Terez. svob. v Kútech (za † rodiče). Olom. d.
Dluhoštová Anna v Štěpánkovicích (za zemřelé manžela, bratra a rodiče). Olom. d.
Chytková Marie, švadlena v Jinově u Náměstí. Brn. d.
Vilím Rudolf, syn učitele ve Věcově u Jimramova. Brn. d.
V. p. **Zák** Frant., kooperator nn Král. Vinohradeh.
Bláha Josef, hohoslovec III. roč. v Praze.
Rod † Eliáše Josefa z Loučky. Olom. d.
Matoušek Jos., syn Jana Matouška roln. v Němčicích č. 34. Olom. d.
V. p. **Effler** Frant., kaplan v Bakově nad/J. Lit. d.
Ministranti v Radnicích. Praž. d.

28080 **Lukšová** Marie z Kuchelna č. 12. f. Semily. Lit. d.
Šmidová Marie vdova a školnice v Semilech. Lit. d.
Binová Pavlina ze Sytova, f. Loukov. Lit. d.
V. p. **Krejčí** Alois, katecheta ve Vel. Meziříčí. Brn. d.
Blažková Františka z Poličky. Hrad. d.
D. p. **Kašťák** Frant., farář v Slavoňově. Hrad. d.
V. p. **Matějka** Lud., kooperátor v Paskově. Olom. d.
Malinský Václav, roln. z Blatna, f. Hlinsko. Hrad. d.
V. p. **Pelikán** Frant., zámec. kapl. v Malešově u Kutné Hory. Hrad. d.
Vdp. **Runt** Jan, farář v Kolešovicích a správce vikar. úřadu Rakovn. Praž. d.

28090 P. **Pytlík** Kosmas, konventuál řádu praemonstr. v Želivě. Hrad. d.
Kopecká Emilie, žákyně v Stružinci, f. Železnice. Hrad. d.
Waltrova Nepomucena, sestra ř. sv. Voršily v Kutné Hoře. Hrad. d.
P. **Čabrádek** Václav, kněz novic Tovaryšstva Ježíšova na Velehradě. Olom. d.
Pavlišová Emilie z Měřína. Brn. d.
Budil Ferdinand, hostinský v Ivančicích. Brn. d.
V. p. **Šidlák** Jan, kaplan v Mohelně. Brn. d.
Straka Anna, domkářka v Lubné, f. Zlámanka. Olom. d.
Veselý Frant. Jos. a manž. Anna v Nivnici. Olom. d.
Navrátil Engelbert, syn Františka krejčího v Borové u Poličky. Hrad. d.

28100 **Kubišová** Teresie z Napajedel č. 539. Olom. d.
Zeman Karel a manž. Josefa, roln. ze Soudčic č. 11. f. Pohoří. Bud. d.
Tošnar Frant. Xav., bohoslovec IV. roku v Brně.
Šulc Jos. a manž. Filom. ze Sobkovic, č. 79. f. Nekoř. Hrad. d.
Jahodova Anna, svob. z Hrušky. Olom. d.
Harnová Mariana, vdova po † Silvestru, rolníku v Jezernici, f. Lipník. Olom. d.
P. **Randa** Athanasius, kněz řádu sv. Augustina v Praze.
Nevludova Job., svob. dc. Jana roln. ve Fryčovicích. Olom. d.
V. p. **Sedlák** Jan, kooperator v Třeboníně. Hrad. d.
Bayerová Marie, vdova po † Karlu, barvíři a měšťanu v Přerově. Olom. d.

28110 **Nejedlá** Kateř., svob. dc. láníka z Požďálek, f. Střížov. Brn. d.
P. **Bradáč** Klement, kněz r. kapucín. v Brně.
D. p. **Pubal** Frant., farář v Sluhách. Praž. d.
Matula Matěj, domkář v Mal. Beranově, f. Jiblava. Brn. d.
Kotasová Frant. z Bylovska. Olom. d.
Gazda Josef v Nezamyslicích. Olom. d.
Hronovský Josef, syn rolníka v Bohuslavicích. Hrad. d.
Mil Karel Josef v Horn. Radechově, f. Červ. Kostelec. Hrad. d.

Roku 1893.

28118 V. p. **Kristen** Jan, kooperator v Želetavě. Brn. d.
Rod Kotrby Jos. a manž. Anny, roln. v Bračicích, f. Potěchy. Hrad. d.

28120 **Kličkova** Alžběta, dc. Václava Kličky, roln. v Dobrovicích, f. Potěchy. Hrad. d.
Tobola František, svob. kovář ve Frydlandě v Místku. Olom. d.
V. p. **Vinař** Matěj, kaplan ve Štěkně. Bud. d.
Kozlová Marie z Nebovid, f. Moravany. Brn. d.

Kozlová Filomena z Nebovid, f. Moravany. Brn. d.
Částka Štěpán, chalupník v Žitné, f. Netolice. Bud. d.
Spurný Josef, roln. z Kokor (za sebe, manž. a dítky.) Olom. d.
Čechova Marie svob. z Kokor (za sebe, † rodiče a bratry). Olom. d.
Vitoslavská Marie s Vincencií Horákovou z Kokor (za sebe a své † rodiče). Olom. d.
Kolářova Anna svob. z Kokor (za sebe, rodiče a sestru). Olom. d.

28130 **Doupal** Pankrác, hajný ve Lhotce, f. Kokory. Olom. d.
Kuchařová Marie z Kokor (za sebe, manž. a dítky). Olom. d.
Vaculíkova Anežka a Anna, svob. občanky z Oseku u Lipníka. Olom. d.
Rod Blaháka Ant., obchod. v Oseku a manž. Frant. Olom. d.
Rod Matě Jos., roln. a manž. Nepomuceny v Oseku. Olom. d.
V. p. **Kubát** Jan, kaplan v Počepicích. Praž. d.
Valešovi Josef a Marie, děti Kryštofa Valeše v Horní Kalné č. 126., f. Dolní Kalná. Hrad. d.
Zavadil František, rolník v Kokorách (za sebe, manž. a dítky). Olom. d.
V. p. **Žurek** Karel, kaplan v Ustroni, rak. Slezsko. Olom. d.
V. p. **Machač** František, kaplan v Žlebích. Hrad. d.

28140 **Sobotová** Anna z Velk. Studec, f. Mcely.
Niemiec Antonín, chal. v Dolní Suché, f. Střední Suché. Rak. Slez. Olom. d.
Filip Eufemie a Jan (za sebe a dítky) v Křenovicích (Pruské Slez.) Olom. d.
Kremerová Marie v Opavě (za sebe † manž. Cyrilla a rodiče) Olom. d.
Kyral Jan, syn Jana, roln. v Zájezdě č. 22. f. Čes. Skalice. Hrad. d.
Kadaník Frant., syn Františka, roln. v Zájezdě č. 14. f. Čes. Skalice. Hrad. d.
Řezníček Jos., syn roln. v Malé Skalici f. Čes. Skalice. Hrad. d.
Novotný František ve Bzí, f. Modrá Hůrka (na úmysl † Jakuba Housky a manž. Alžběty). Bud. d.
Bartošková Mariana, služebná ve Znorovách. Olom. d.
Vašíčkova Kristina, služebná ve Znorovách. Olom. d.

28150 **Švozilova** Terezie z Drahlova, f. Charváty u Olomouce.
Čech Václav v Životicích, f. Litultovice u Opavy. Olom d.
Dvořák Tomáš svobod. z Vološné, f. Přibyslav.
Fara Modrá Hůrka. Bud. d.
Pour Matěj a Antonie manželé v Modré Hůrce. Bud. d.
Rod Chlupaté Johanny za † Frant. Chlupatého v Staré Bělé. Olom. d.
Rod Reitingera Matěje a † manž. Kateřiny, domk. ve Lhotce č. 16., f. Kremže. Bud. d.
Neudekrová Mariana z Mor. Lodenic, f. Bohuňovice. Olom. d.
V. p. **Benda** Frant., kooperator v Mor. Ostravě. Olom. d.
Rod Křížky Jana z Vacenovic, f. Milotice. Olom. d.

28160 **Hollaške** Mariana, vdova v Žilině, f. Nový Jičín. Olom. d.
Luzar Frant. a Anna, manž. z Kravař (Prus. Slezsko) Olom. d.
Vášková Johanna (za † manž. a přízeň) z Hadruku, f. Komárov. Olom. d.
Guthwirth Konst., c. k. dílovedoucí a manž. Josefa v Příbrami. Praž. d.
Vojtěšková Marie, vdova po † Antonínu, podsedn. z Huštěnovic č. 75, f. Hradiště. Olom. d.
Ošťádal Jos. a manž. Genovefa v Chválkovicích (za rod.). Olom. d.
Sláma Eduard z farn. Chotěboř. Hrad. d.
Semotánová Anna ze Včelnice, f. Nový Etink (za dvoje † rodiče). Bud. d.
Rod Janoše Jos. v Staměřicích, f. Vel. Újezd. Olom. d.
P. **Melichar** Václav, kněz kongregace OO. Redempt. ve Vídni.

28170 **Musil** Jan z Dlouhoňovic, f. Písečná. Hrad. d.
Kotlasová Terezie v Něm. Brodě. Hrad. d.
Feiglová Božena z Máslojed, f. Hoříněves. Hrad. d.
Rod Gryce Ant., vým. v Ruprechtově č. 10. f. Krásensko. Olom. d.
Dvořák Ant. z Petrovic u Selčan. Praž. d.
Příchal Alex. v Kravaři (za dvě † manž. a † rodiče) Olom. d.
Laml Ant. ze Strachovic (za sebe a za rodiče). Olom. d.
Spurný Karel z Chvalkovic u Olomouce
Rod Brožovských, vkladem ctih. sestry M. Josefy Brožovské ř. Voršil. v Kutné Hoře. Hrad. d.
Bedrunka Terez., svob. v Opavě (za sebe a † rodiče). Olom. d.

28180 **Krčmář** Theofil, svob. v Těžkovicích (též za rodiče). Olom. d.
Židek Marie, svob. v Kravaři v Prus. Slez. Olom. d.
Lašková Rosalie v Trhových Svinech. Bud. d.
Věrný Jan, syn rolníka ze Strerovic, f. Podivínská. Olom. d.
Zuzánek Jan a Josef v Buřanech č. 2. f. Jablonec n./Jiz. Hrad. d.
Buček Karel s manž. Amalií, hutník v Mor. Ostravě. Olom. d.
Vojtkova Frant., svob. dc. † Jana Vojtka, chalup. v Přerově. Olom. d.
Truksa Ant. a Barbora, krupař. obchodník v Chroměi (též za dítky). Olom. d.
Čeládnik Rudolf, stud. v Přerově, zákl. své matky Frant. Olom. d.
Hánová Kat. v Kravaři (za sebe, rodiče, bratry a sestry). Olom. d.

28190 **Luzar** Jan a manž. Johanna (a za dítky) v Kravaři. Olom. d.
Hlubek Marie a Terez. (za sebe, † rodiče a přízeň) v Kůtech. Olom. d.
Zapletal Frant., správce školy v Jasenici (na památku sv. křtu prvoroz. dítka svého za sebe, rodiče a rodinu) f. Val. Meziříčí. Olom. d.

Verner Ant., holič v Česk. Verneřovicích. Hrad. d.
Rod Maška Jana a manž. Marie v Neplachovicích. Olom. d.
Koptíková Anna, vdova z Jilemnice. Hrad. d.
Michlová Mariana z Kuklova. Uhry.
Melicharová Eva z Kuklova (za své rodiče darem). Uhry.
Michalova Mariana z Kuklova (za † sestru darem). Uhry.
Trdlicová Jindřiška, učitelka v Jilemnici. Hrad. d.

28200 **Moždíková** Barbora, půllánice v Roštíně č. 94. Olom. d.
Šrödr Jarosl., syn Eman. Šrödra, správce školy v Chrastovsi, f. Něm. Bělá. Hrad. d.
Škaroupková Anastasie z Bohuňova. Brn. d.
Zapletalová Josefa v Břesovicích. Olom. d.
Venkrbec Frant. s matkou Františkou, svob. krejčí z Hor. Čerekve č. 27. Hrad. d.
Rod Picky Jos. a manž. Františky v Bystřici č. 63. Praž. d.
V. p. **Kostkán** Jan, vikarista v Hradci Králové.
V. p. **Šmejkal** Josef, kaplan v Ranné. Hrad. d.
Ct. p. **Dostál** Alois
„ **Dvořák** Karel

28210 Ct. p. **Groh** Jan
„ **Hanuš** Václav
„ **Hornov** Vladim.
„ **Janák** František
„ **Knap** František
„ **Kolářský** Karel
„ **Kořínek** Václav
„ **Lebduška** Vojt.
„ **Loskot** Frant.
„ **Malý** Jaroslav

pastoralisté v Hradci Králové.

28220 „ **Martínek** Frant.
„ **Novák** Antonín
„ **Oliva** Václav
„ **Paukert** Václav
„ **Pohl** Josef
„ **Polák** Josef
„ **Rauch** František
„ **Stryhal** Josef
„ **Váňa** Josef
„ **Veselík** Václav

28230 **Prošková** Františka z farn. sv. Tomáše v Praze.
Ryšavá Marie Magdal. z farn. sv. Tomáše v Praze.
Křivánek Jan, domkář a horník v Zakřanech č. 86 f. Popovice. Brn. d.
Němcová Marie z Metelovic (za sebe a své † rodiče). Olom. d.

Zábranský Frant., podsed. ze Zlechova, f. Boršice. Olom. d.
Štefanová Marie ze Lhoty, f. Bílý Újezd. Hrad. d.
Čeleda Otakar z Drašetic č. 15. f. Borotice. Praž. d.
Metlická Hedvika, industr. učitelka v Hustopečích u Hranic. Olom. d.
Formiskova Marie z Kunovic u Uher. Hradiště. Olom. d.
Rod Kovalovskýho Tomáše z Čechovic (věnuje dcera Genovefa Kovalovská). Olom. d.

28240 **Haková** Marie z Račic č. 23 f. Hořiněves u Smiřic. Hrad. d.
Rod Judy † Jana a Anny, rolu. z Markvartic, f. Velešín. Bud. d.
Machová Matilda v Brně (třída Frant. Josefa č. 21.)
Rod Šmídka Ant. a Amalie v Brně (třída Frant. Josefa č. 21).
Novotný Frant., dělník tovární v České Třebové. Hrad. d.
V. p. **Urválek** Frant., koop. v Sobotnici u Potštýna. Hrad. d.
Ryšánková Marie v Novém Kolíně. Praž. d.
Kopečný František v Hranicích. Olom. d.
Říhová Františka, svobodná v Praze. Praž. d.
Ilčíková Marie, čtvrtlánice na Stupavě, č. 40. f. Roštín. Olom. d.

28250 **Obec Plumlov** (věnováním dp. far. Josefa Lžičaře). Olom. d.
Šušlíková Marie, čtvrtlánice v Cetechovicích č. 18. Olom. d.
Doležal Karel, výminkář na Střížově. Brn. d.
Vašíček Alois v Cetkovicích. Olom. d.
Mosler Antonín a manž. Kateřina ze Štěpánkovic, Prus. Slez. (za † rodiče a přízeň). Olom. d.
Tichý Alb., kost. zpěv. v Kateřinkách u Opavy (též za rodiče)
Pitaš Václav, svobodný v Radlicích f. Smíchov. Praž. d.
V. p. **Podlaha** Jan, kaplan ve Volini. Bud. d.
Báčová Marie, vdova ve Volyni č. 148 a † její manž. Raimund. Vopalecký. Bud. d.
Rod Gintra Frant., domk. z Dluhonic, f. Předmostí. Olom. d

28260 **Zákostelská** Emilie z Molčína, služebná v zámku v Roudnici. Praž. d.
Fiala Jan na Pařezí č. 4. f. Chotýšany. Praž. d.
V. p. **Wolf** Jan, katech. na měšť. dívčí šk. v Klatovech. Bud. d.
V. p. **Císař** Ludvík, kaplan v Lukavci (u Pacova). Hrad. d.
V. p. **Procházka** Jakub, kooperátor ve Křtinách u Brna.
V. p. **Škubica** Alois, kaplan ve Vlkoši u Přerova. Olom. d.
D. p. **Cibuzar** Jan, farář v Srbči. Praž. d.
Rod Oprchala Jana a Františky v Němčanech, fara Slavkov. Brn. d.
Baráková Josefa, dcera půllán. z Cetkovic č. 24. Brn. d.
Erančíková Beata, svob. v Kravaři v Pr. Slezsku. Olom. d.

28270 **Rod Klevety Františka** v Pratci u Brna. Brn. d.
Čermákova Karolina v Čechovicích (za sebe a † manžela). Olom. d.
Rod Kudrny Jana a Anežky ve Věteřově, fara Vel. Lovčice. Brn. d.
V. p. **Kasták** Václav, kapl. v Sedlci u Blatné. Bud. d.
Horák Jakub, polol. v Prasklicích, far. Morkovice. Olom. d.
Obec Záchlum u Žamberka nad Orl. f. Něm. Rybná (věnováno od dp. faráře plumlovského Josefa Ližičaře na Moravě). Hrad. d.
Výmislická Kristina z Dol. Bojánovic. Brn. d.
Klíma Jan, výměnkář v Boršově. Bud. d.
V. p. **Suchoradský** Ant., katecheta v Libni u Prahy.
Důst. konvent řádu OO. Kapucínů v Loretě na Hradčanech v Praze.

28280 **Kallista** Jos. ml. v Novém Strašecí.
Vrbička Jan a man. Rosina, vým. ve Zdounkách. Olom. d.
V. p. **Rychter** Josef, kooperator v Pohledu u Něm. Brodu. Hrad. d.
Rod Dvořáka Frant. z Roznotína, f. Čihošť. Hrad. d.
Rosický Vojtěch, celoláník v Nových Dvorech č. 13. f. Přibyslav. Hrad. d.
D. p. **Tippmann** Karel, katecheta učitelského ústavu v Praze.
Jirásek Jan, roln. č. 235 v Kunovicích. Olom. d.
Janoušek Jan, kolář v Ždánicích, f. Malotice. Praž. d.
Skořepa Frant., domkář v Ždánicích, f. Malotice. Praž. d.
Gotzmannová Marie z Neboštic (za sebe a † rodiče) Prusské Slezsko. Olom. d.

28290 **Gotzmannová** Johanna z Neboštic (za sebe, † rodiče a přízeň) Prus. Slezsko. Olom. d.
Kubinová Marie z Velk. Hoštic (za sebe a † stařečka) Prus. Slezsko. Olom. d.
Houserová Anna, dcera Václava, domk. v Čes. Dubu č. 114. Litom. d.
Froliková Magdal. z Malého Palče č. 43. f. Zlonice. Praž. d.
Hrouzkova Marie, svob. občanka v Oseku u Lipníka. Olom d.

Roku 1894.

28295 V. p. **Unger** Josef, kaplan v Kácově. Hrad. d.
Culka Alois, žák ve Vídni.
Klofáč Josef, žák v Jedouchově č. 25. f. Skála. Hrad. d.
Pytlík Josef, žák v Něm. Brodě. Hrad. d.
Voborník Jos., syn Matěje, mlyn. v Bohuslavicích č. 200. Hrad. d.

28300 **Hrnčíř** Václav, syn Václ., roln. v Bohuslavicích č. 24. Hrad. d.
Hrnčíř Josef, statkář v Bohuslavicích č. 26. Hrad. d.
Černá Kateřina z Černčic č. 67. Hrad. d.
Kašparová Marie, dcera Jos. Kašpara, roln. v Čánce u Opočna. Hrad. d.
V. p. **Němec** Jan, kaplan ve Skutči. Hrad. d.
D. p. Dr. **Horský** Rudolf, kaplan v Ounětičích. Praž. d.
Rod Rokosův ze Šlechtína, f. Bohdaneč. Hrad. d.
Rod Novosada Matěje z Maršovic, f. Loděnice.
V. p. **Kašpar** Karel Borom., kaplan ve Svojšíně. Praž. d.
Ševčíková Monika, vdova, za sebe a † manž. v Kravaři. Olom. d.

28310 **Cmínka** Marie, vdova, za sebe a † manžela Josefa z Kutů. Olom. d.
Rod Krušberské Anny a † **manž. Josefa** v Jamnici čís. 11., f. Štoborská. Olom. d.
Charamzová Josefa ve Vel. Prosenicích.
Petlach Antonín se svou manželkou, čtvrtník č. 100. v Roštíně. Olom. d.
Merta Antonie s manž. Karlem, kovářem čís. 100 ve Stupavě, f. Roštín. Olom. d.
Toulova Marie, dcera rol. v Dráhňovicích, f. Divišov. Praž. d.
Rod Rohovských ve Slavkově (Rak. Slezsko), věnují Karel Rohovský a manž. Amalie, roln. Olom. d.
Rod Kelnerův v Herticích u Slavkova (Rak. Slez.) věn. Bernard Kelner a manž. Antonie, roln. Olom. d.
Kelnerova Mariana ze Slavkova. Olom. d.
Stypa Jos., řídící učitel a manž. Marie v Slavkově. Olom. d.

28320 **Muzikář** Jakub a manž. Barbora v Břeclavě. Brn. d.
V. p. **Čermák** Karel, kaplan v Hroch. Týnci. Hrad. d.
Seitlová Augustina, majitelka domu č. 82. v Semnici. Brn. d.
Andrýs Fr. z Ottonovic, f. Králíky. Olom. d.
D. p. **Hotový** Ferdinand, farář v Staré Říši. Brn. d.
Kaláb František s manž., roln. v Heroticích, fara Topolany. Olom. d.

Ct. p. **Adam** Antonín
„ **Beran** František
„ **Bobek** Štěpán
„ **Burghardt** Frant.
28330 „ **Deyl** Josef
„ **Černý** Jan
„ **Dobruský** Stan.
„ **Koza** Václav
„ **Kristian** Augustin

bohoslovci IV. roku v Hradci Králové.

Ct. p. **Kvičera** Frant.
„ **Martinek** Václav
„ **Petřík** Petr
„ **Plichta** František
„ **Pokorný** Václav

28340 „ **Porteš** Arnošt
„ **Říb** František
„ **Štýblo** Václav
„ **Štemberka** Josef
„ **Štěpán** Václav
„ **Tesař** Josef
„ **Zikeš** Antonín

bohoslovci IV. roku v Hradci Králové.

Chlumský Jos., studuj. na filosof. fakultě v Praze.
Bolart Jakob Alois z řádu Milosrd. Bratří v Praze.
Houškova Rosalie, svob. ze Bzí, f. Modrá Hůrka. Bud. d.

28350 **Čapek** Václav v Kříších, f. Horní Stupno. Praž. d.
Zahálka Jan, chalupn. z Desné č. 39. f. Mladočov. Hrad. d.
Rod Haranta Josefa, kancelisty u soudu v Opavě a manželky Florentiny. Olom. d.
Klasek Jan za † manž. Marii, rodiče a dítky z Komárova u Opavy. Olom. d.
Kubesa Marie a Jan, manželé, za † rodiče. Olom. d.
Vsd. p. Dr. **Sedlák**, Jan, metrop. kanovník a kancléř kníž. arc. konsistoře v Praze.
Urbánek Václav, syn Václava, nájem. dvora v Péčicích, f. Dobrovice. Lit. d.
Petráň Antonín Jos., svob. v Modlíkové, f. Nadějkov. Bud. d.
Petráš Jos., učeň bednář. z Cvrčevsi č. 21. f. Dolany. Bud. d.
Hýlová Terezie, rolnice v Slavkově u Opavy č. 64. Olom. d.

28360 **Augusta** Julie, svobodná v Kejích (v upomín. na † Johanu Augustu, vdovu v Praze). Praž. d.
Dostál Frant. a Anna ve Zborovicích. Olom. d.
D. p. **Skrdle** Tomáš, redaktor „Vlasti" v Praze.
V. p. **Zeman** Frant., kaplan ve Hvožďanech. Bud. d.
Holubova Kateřina, dc. Jos. Holuba, roln. v Hotovicích, f. Nové Hrady. Hrad. d.
Třetina Jan a manž. Marie, chalupníci v Lanžhotě. Brn. d.
Konopíkova Markéta z Chrastavic, f. Domažlice. Bud. d.
Vdp. Th. Dr. **Jelínek** Jos., prof. bohosloví v Čes. Budějovicích.
Grezar Václav v České Třebové. Hrad. d.
Valm Jan v Strakonicích č. 99. Bud. d.

28370 **Kostka** Emilie z Křenovic, Prus. Slezsko (za † manž. Josefa) Olom. d.
Urbaseková Emilie (za † Šimona, přízeň a † otce) z Křenovic, Pruské Slezsko. Olom. d.
Hahnová Marie (za † Ant. Hahna) z Kravaře. Olom. d.
Doležal Jan, železniční strážník č. 10. v Borohrádku. Hrad. d.
Dvořák Emanuel v Písečném u Dačic. Brn. d.
Krakovský Jos. a manž. Frant. z Palhance f. Jaktar. Olom. d.
V. p. **Havlas** Frant., kaplan ve Frýdku. Vratislav. d.
Ct. p. **Šrámek** Bohuslav, bohoslovec v Hradci Králové.
Urbanova Františka z farnosti Chudobínské. Olom. d.
D. p. Th. Dr. **Kaspar** Theodor, stud. prefekt bisk. chlap. semináře v Budějovicích.

28380 V. p. P. **Hubart** Karel, člen ř. františk. v Zadru (Zara). Zadar. d.
Knotek Josef, stud. na gymnasium v Plzni. Praž. d.
D. p. **Cívka** Eman., katech. c. k. realky v Jičíně. Hrad. d.
Král Jan, soukromník v Hranicích. Olom. d. (dar. 50 zl.)
Bělunek Alois, mlynářský pomocník v Dolanech. Olom. d.
Vozihnojová Mariana, výměn. v Mořicích, f. Němčice. Olom. d.
Kvapilová Terezie a sestra Mariana, domk. v Mořicích, f. Němčice. Olom. d.
Marek Jan, tovaryš zednický z Narov, f. Bohumilice. Bud. d.
Houser Josef, tajemník záložny ve Velk. Jesenici. Hrad. d.
Hlávko Jos., roln. ve Veselici č. p. 28. f. Vel. Jesenice. Hrad. d

28390 **Šafránkova** Františka z Koblova, f. Hulčín. Olom. d.
Kubíčková Filomena z Irmani, f. Brouzov. Olom. d.
Klášter Františkánský v Dačicích. Brn. d.
V. p. **Petr** Anton., katech. na měšť. škole dívčí v Jičíně. Hrad. d.
Štěpánová Kateřina, manž. statkáře a starosty Václava Štěpána na Vtelně, f. Chorusice. Lit. d.
Poledna Frant. ve Velkém Týnci. Olom. d.
Švarcová Marie a manž. její Jan a dítky z Kravaře. Olom. d.
Reichel Ludvík a manž. Beata z Kravaře. Olom. d.
Urbášek Emilie z Křenovic. Olom. d.
Vakrčka Vilém v Bánově č. 129. u Uh. Brodu. Olom. d.

28400 **Rod Caleky Františka** a manž. Anny, poštovního a hostinsk. v Oseku. Olom. d.
Spáčil Alois, chalupn. a kosteln. s manž. Františkou v Oseku. Olom. d.
V. p. **Mareš** Martin, kaplan v Kardaš. Řečici. Bud. d.
Jelínek František, učitel v Maloticích. Praž. d.
Kašpárkova Marie, svobodná z Nové Paky. Hrad. d.

Smolík Alois, školák z Nové Paky. Hrad. d.
Valter Jan ze Slatiny č. 4. f. Pouchov. Hrad. d.
Kupka Jakub, svobodný v Kardašově Řečici. Bud. d.
Kubík Josef, krupař v Dětěnicích, f. Osenice. Lit. d.
Kulhavý Josef z Pořiče č. 30. f. Mladočov. Hrad. d.

28410 **Podlipská** Kateřina, manž. Václ. Podlipského, statkáře ve Vteluě, f. Chorušice. Lit. d.
V. p. P. **Vodička** Karel Štěpán, kněz ř. minorit. v Krumlově. Bud. d.
Lipner Jan, školák na Veselíčku, f. Osek. Olom. d.
Rod Tatýrka Lukáše v Jankovicích u Holešova. Olom. d.
Mládek Josef z Roztok. Praž. d.
Nedvědová Marie, dc. obchodnice na Kladně. č. 92. Praž. d

Roku 1895.

28416 **Střída** Melichar a manž. roln. v Březcích č. 3. f. Dolní Štěpánov. Olom. d.
Peřinová Terezie, vdova po Josefovi, roln. v Březcích, f. Dol. Štěpánov. Olom. d.
Konečná Marie ze Skuřiny, f. Markvartice. Lit. d.
D. p. **Zima** Josef, děkan v Mnichově Hradišti. Lit. d.

28420 V. p. **Jančík** Fr., koop. v Křenově u Mor. Třebové. Olom. d.
Rod Kašpara Jana z Malé Řetové, f. Ústí n./Orl. Hrad. d.
Dosoudil Ant., svob. v Chvalkovicích, za sebe a rodiče. Olom. d.
V. p. **Pokorný** Jan v Luhačovicích. Olom. d.
Pochyba Jan, studující na realce v Hradci Král.
Bartoš Jan, rolník v Nivnici č. 88. Olom. d.
Kunčíková Kateřina v Nivnici č. 31. Olom. d.
Havranova Marie, chalupnice z Morašic u Litomyšle. Hrad. d.
Šrám Josef, ministrant v Bohuslavicích č. 3. Hrad. d.
Macek Anton., ministrant v Bohuslavicích č. 10. Hrad. d.

28430 **Fejtek** Frant., ministrant v Bohuslavicích č. 100. Hrad. d.
Žďárek Josef, ministrant z Černic, f. Bohuslavice. Hrad. d.
Horák Mořic a † manž. Aloisie ve Zdounkách. Olom. d.
P. **Berchtold** Josef, kněz Tovaryšstva Ježíšova v Praze.
Silený Frant., z M. Malovic č. 39. Bud. d.
V. p. **Košák** Frant., katecheta v Mirošově. Praž. d.
Rod Bartka Martina v Nivnici č. 145. Olom. d.
Kozel Rudolf v Zlonicích. Praž. d.
Schlechtova Barbora, učitelka v Mirošově. Praž. d.
Kolmačka Arnošt z Kotvrdovic č. 92., f. Jedovnice. Brn. d.

28440 **Mrňava** Marie se sestr. Barborou v Lánech, f. Velk. Kostomlaty.
D. p. **Hammerle** Vojt., farář v Trinksaifen u Neudeku. Praž. d.
Rod Mrňavy Františka v Lánech, f. Kostomlaty. Lit. d.
V. p. **Savrda** Emanuel, kaplan v Litomyšli. Hrad. d.
Slinták Jan a Kateř. manž., roln. v Nivnici č. 159. Olom. d.
D. p. **Charvát** Josef, farář ve Vel. Popovicích. Praž. d.
Ježišek Josef a matka jeho Marie ve Vrbici, f. Bohumín, Rak. Slezsko. Olom. d.
V. p. **Kožišek** Matěj, kaplan ve Svárově u Unhoště. Praž. d.
Konvent Milosrdných sester sv. Karla Bor. v Oboře-Smrkově. Hrad. d.
V. p. **Slavík** Václav, v Steinu. Bud. d.

28450 **Rod Hanusových Josefa a Albíny** v Nedvězí, f. Bystré. Hrad. d.
Pokorná Adelhaida v Příboře, č. 54. Olom. d.
Lorenc Václav, svob. tkadlec z Trpína, f. Bystré. Hrad. d.
Kursidemová Vilemína, dělnice v Malém Beranově u Jihlavy Brn. d.
D. p. **Maňousek** František, farář v Budkově u Mor. Budějovic. Brn. d.
Kopřiva Tomáš a manž. Karolina v Sobáčově, f. Chudobín. Olom. d.
V. p. **Podobský** František, kaplan v Přepeřích u Turnova. Lit. d.
Ct. p. **Fišera** Bohumil
„ **Kašpar** Josef
„ **Novák** Emil
„ **Novotný** Josef
} bohoslovci IV. r. v Hradci Králové.
28460 „ **Prudič** Josef
„ **Sobotka** Jan
„ **Tajovský** Josef
Procházka František v Libomyšli, f. Lochovice. Praž. d.
Rod Hermanových Frant. a Kateřiny, roln. v Dobřinsku, Brn. d.
Pecháček Vincenc z Čermné, č. 57. Hrad. d.
Březina Frant., hraběcí kočí v Náměstí u Brna.
Kabelík Josef (a za † Václava a Františka, věnov. sestry pf. Dočkalové) v Přerově.
Anderlová Antonie v Nepomuku, f. Stará Říše. Brn. d.
† **Panská** Marie v Trhových Svinech (zasláno p. děkan. Jan. Winzigem darem.) Bud. d.

28470 **Římsko-katol. fara v Černilově** u Hradce Král. (věnov. výměnk. Jana a Marie Fabiana).
Potkanová Zuzana, vdova měšťanka v Ružomberku. Uhry.
Patočka Jáchym ze Třtice č. p. 53 a jeho matka Marie, f. Loukov. Lit. d.
Vyskočil Frant., syn Frant. Vyskočila, roln. v Dublovicích č. 36. Praž. d.
Krahulec Jan v Sendraží, f. Slavoňov. Hrad. d.
M. Maria Augustina člen řádu sv. Voršily v Kutné Hoře. Hrad. d.

Svobodova Magdalena z Dobříkova č. 8.
Rod Michla Josefa, výměnika v Bouzové. Olom. d.
Zatloukal Jakub, postajevodník v Lakat. Hercegovina.
Dufek Ferdinand, sluha u Kapucínů na Hradčanech v Praze.

28480 **Vrána** František a manž. Františka z Kravaře. Olom. d.
Polach Valentin, krejčí a manž. Marie v Bystřici pod Hostýnem. Olom. d.
Erazim Ferdinand, úředník městské spořitelny v Praze.
Burda Frant. (za rodiče a přízeň) zahradník v Herticích, f. Slavkov (Rak. Slezsko). Olom. d.
Rod Basilidesa Františka a manž. Rosalie č. 9. z Jablunkova. Vratisl. d.
Ct. p **Scheitz** Josef, alumnus bisk. semináře v Hradci Králové.
Tomanec Frant., domkář v Kralicích č. 155. Olom. d.
V. p. **Jirák** Josef, kooperator v Roudnici. Praž. d.
Fr. **Malý** Calasantius, ř. milosrdných bratří v Kuksu. Hrad. d.
Rosáková Františka ze Zdounek. Olom. d.

28490 **Vecová** Teresie, služebná ve Vídni.
Vedral Václav, syn Františka Vedrala, roln. ve Volešci č. 4. Praž. d.
Rod Treue Julia, pekaře v Boskovicích. Brn. d.
Rod Dohnala Jana, hrab. kočí v zámku Náměstí u Brna.
Strakáčova Anna, svob. v Uher. Hradišti Olom. d.
Erben Eduard, syn Hduarda Erbena, učitele ob. školy v Čibusi. Hrad. d.
Rod Vítka Františka z Biskupic, f. Luhačovice. Olom. d
Třetí řád sv. Františka v Budějovicích.
V. p. P. **Duchacký** Bohuslav Karel, kněz ř. Praem. na Strahově. Praž. d.
Macek Josef z Nezamyslic. Olom, d.

28500 **Týmelová** Teresie z Koutů, fara Něm. Kravař. Olom. d.
Rod Blaháčka Františka a Ludmily v Postřelmově. Olom. d.
Goluchova Albina, svob. ve Frýdlantě u Místeku. Olom. d.
Skřičkovi zbožní manželé Anna a † Frant. domk. ze Želátovic, f. Přerov. Olom. d.
Třetí řád sv. Dominika v Olomouci.
Vlk Josef, žák III. ob. třídy v Malíně, f. Sedlec u Kut. Hory. Hrad. d.
Doležal Frant., žák III. ob. třídy v Malíně, f. Sedlec u Kutné. Hory. Hrad. d.
Doležal Anton. ze Zhoře, f. Čes. Třebová. Hrad. d.
Jaroš Jan z Koutů (fara Kravaře). Olom. d.
Jarošova Beata z Koutů (f. Kravaře.) Olom. d.

28510 **Hrabalova** Františka z Bojanovic (f. Hradisko.) Olom. d.
Lokayova Marie, vdova ve Star. Boleslavi (a † manž. Antonín) Praž. d.
Kollej OO. Redemptoristů u Litovle. Olom. d.
Koberská Mariana, z Velkých Hoštic. Olom. d.
Rod Vepřkové Františky a jejího † manžela č. 20. v Postřelmově. Olom. d.
Slabý Jan a manž. Kateřina v Sterusz, fara Lancsar. Ostřihom. d.
V. p. P. **Janoušek** Jan B., kapitulár kláštera praem. v Nové Říši Brn. d.
Rod Strašáka Josefa, čtvrtníka ve Zlámance č. 20. Olom. d.
Chrastina Martin s chotí a synem v Abdal. Uhry.
Březina Jiljí, řed. měšť. školy chlapecké na Smíchově. Praž. d.

28520 D. p. **Papáček** Ignat, farář v Tvrdonicích. Brn. d.
Vehovská Anna z Kravaře. Olom. d.
Hladík Václav, rolník z Bohuslavic, č. 2. Hrad. d.
Slavík Josef, rolník z Bohuslavic č. 179. Hrad. d.
Vintera Jan, ministrant z Bohuslavic č. 117. Hrad. d.
Macek Josef, ministrant z Bohuslavic č. 119. Hrad. d.

Roku 1896.

Nastoupil VI. ředitel Sv. Janského Dědictví: **Dr. Jan Nep. Sedlák**, kanovník u sv. Víta v Praze.

28526 **Rod Vlčka Jana**, výměn. a **manž. Františky**, v Starémměstě č. 94. Olom. d.
Kvičerová Josefa, služebná z farn. sv. Štěpána v Praze v Prae.
V. p. **Sokol** Václav, kaplan v Labské Týnici. Hrad. d.
Hunovský Jan, podseduík v Zámrskách č. 5. f. Kelč u Hranice. Olom. d.

28530 **Rod Hejny Jana**, roln. v Klisíně č. 4., f. Milevsko. Bud. d.
Rod Kovářika Frant. a manž. Genovefy ve Velk. Újezdě Olom. d.
Voneš Frant., syn rolníka z Drahotěšic, f. Sevětín. Bud. d.
Rod Maláta Františka, měšťana v Humpolci č. 14. Hrad. d.
Bartek František al manž. jeho Kateřina, roln. v Nivnici. Olom. d.
† **Jakl** Tomáš a manž. jeho k Rosina v Žálticích u Č. Krumlova. (dar) Bud. d.
V. p. **Spáčil** Josef, kaplan ve Vel. Meziříčí. Olom. d.
Čermáková Apolonie, choť mistra kominického na Velehradě. Olom. d.
Rod Satké-ho Josefa, koláře v Brance ve dvoře, f. Hrad. Slez Olom. d.
Trunčík Vincenc a manž. Josefa v Kravaři. Olom. d.

28540 **Onderka** Fr. a manželka Marianna v Kravaři. Olom. d.
Graca Fr. v Kravaři. Olom. d.
Raiman Karel a sestra Paulina v Kravaři. Olom. d.
† **Okrouhlíkova** Rosina dar (zaslal F. C. Žák, kněz v Praze, v Sev. Americe.
† **Nejmenovaný kněz** diec. Budějovické (odkazem 50 zl.)
V. p. **Vais** Jos., kaplan v Hostivaři. Praž. d.
Engler Jaroslav, syn majitele mlýna ve Vlkově, fara Spálené Poříčí. Praž. d.
Prehm Theodor, brusič skla ve Val. Meziříčí. Olom. d.
Rod Slanýho Fr. a Anny z Kravaře. Olom. d.
Vilášková Marianna z Kravaře. Olom. d.

18550 **Hanáková** Marie ze Zdounek (s † prvním manželem Janem Procházkou a nyn. manž. Josefem Hanákem a svými † rodiči). Olom. d.
V. p. **Vomočil** Jos., kaplan v Jičíně. Hrad. d.
Jana Fr. v Lezníku č. 64. f. Sebranice. Hrad. d.
V. p. **Čeřovský** Karel, kooper. v Hazlově. Praž. d.
V. p. **Kostka** Karel, kooper. v Ježově. Olom. d.
Dopitova Kateřina z Klenovic. Olom. d.
Benko Michal a Alžběta v Kubachu. Uhry.
Němeček Jan, stud. II. gymn. tř. v Náchodě. Hrad. d.
V. p. **Klepl** Jos., vikarista v Hradci Králové.
Ct. p. **Adamec** Jan

28560 „ **Ditrt** Josef
„ **Heger** Václav
„ **Hladký** Josef
„ **Jirásko** František
„ **Kulda** Josef
„ **Kyselo** Karel
„ **Matouš** Josef
„ **Mikeš** Alois
„ **Nováček** Josef
„ **Salfický** František

bohoslovci IV. roku v Hradci Králové.

28570 „ **Stejskal** František
„ **Zuzánek** Josef

Pochmon Antonín, domácí učitel ve Slavkově u Uh. Brodu. Olom. d.
Schneeberg Alexandr, mistr kovářský v Čečelicích. Lit. d.
Dokládalová Josefa v Tučapech, f. Dub. Olom. d.
V. p. **Kejkliček** Karel, katecheta v Slavkově. Praž. d.
Farní knihovna ve Volešci (věn. dp. farář Jos. V. Prskavec).

D. p. **Žák** Ant., c. k. gymnas. prof. v Rychnově nad Kn. Hrad. d.
Nadaňský Jos. z Koutů, (Prus. Slez.) Olom. d.
Lančikova Beata z Koutů. Olom. d.

28580 **Týmelová** Anna z Kravaře. Olom. d.
Štěpanníková Johanna a rodiče z Neboštic. Prus. Slez. Olom. d.
Benko Marie roz. Kolarčik a dcera její Kateřina Benko v Kubachu. Uhry. Spiš. d.
Hornov Vojt. Štěpán, gymn. studující v Praze.
Majerová Ludmila z Troubelic č. 113., f. Hradečná. Olom. d.
Haering Vladimír, žák III. tř. gymnas. v Benešově. Praž. d.
Bárta Anton., zlatník v Turnově. Lit. d.
D. p. **Fridrich** Ferdinand, farář v Nov. Dvorech u Kut. Hory. Hrad. d.
V. p. P. **Zatloukal** Roger, kněz. ř. minorit. a koeper. u sv. Ducha v Opavě. Olom. d.
V. p. **Sokol** Jan, kaplan v Hněvčevsi u Cerekvice. Hrad. d.

28590 **Kubíček** Fr., alumnus bisk. semináře v Hradci Král.
V. p. **Stella** Karel, duch. správce v Řepích. Praž. d.
V. p. **Prášek** Josef, kněz na odp. v Garsu. Sv. Hippolyt. d. (Rakousy).
V. p. **Zlámal** Eduard, koop. v Staříči. Olom. d.
D. p. **Flum** Jan, katecheta u sv. Jindřicha v Praze.
D. p. **Královec** Jan Kř., katecheta měšťanské dívčí školy na Kladně. Praž. d.
V. p. **Čurda** Josef, katecheta v Čes. Budějovicích.
V. p. **Beneš** Bohuslav, kaplan v Ústí n. Orl. Hrad. d.
V. p. **Jelínek** Fr., kaplan v Strážově u Klatov. Bud. d.
Hlinovský Fr., ministrant v Roudnici. Praž. d.

28600 **Krumpolc** Fr., syn roln. v Hodslavicích. Olom. d.
Rod Valoucha Ignáce a Teresie, rol. v Olšanech, fara Česká Ruda. Olom. d.
Patera Vladimír, studující v Praze.
Šneiderková Marianna a † rodiče v Kateřinkách. Olom. d.
V. p. **Kabrhel** Jan, kaplan v Činěvsi. Hrad. d.
Segeťa Ant. z Vlčnova, f. Starý Jičín. Olom. d.
Segeťa Jan z Vlčnova, f. St. Jičín. Olom. d.
Knihovna na Morávce (v údolí Vlásky) Slezsko. Olom. d.
V. p. **Sedlák** Vojt. Jos. v Polné. Hrad. d.
V. p. **Čermák** Karel, kapl. v Nových Benátkách. Praž. d.

28610 **Procházka** Adolf, syn obecn. tajemníka v Protivíně. Bud. d.
Segeťa Ant. ze Lhoty, f. Starý Jičín. Olom. d.
David Fr. z Vlčnova. Olom. d.
Dorazil Ant. ze Star. Jičína. Olom. d.
Fr. **Kalvach** Florbert ze řádu Milosrd. bratří v Praze.

V. p. **Novotný** Ludvík, katecheta v Chrudimi. Hrad. d.
Knotek Karel, syn roln. ve Vrbně nad Vlt. Praž. d.
V. p. **Železný** Václav, kaplan ve Vimperku. Bud. d.
Poláček Jan, svob. syn Antonína Poláčka, rolníka v Lukavici. č. 22. f. Kryšperk. Hrad. d.
V. p. **Volenec** Karel, kapl. v Dubenci u Jaroměře. Hrad. d.

28620 **Krmelová** Jos., svob. z Bludova. Olom. d.
Vrána Theodor a manž. Marianna z Kravaře. Olom. d.
Večerek Fr. a manželka z Koutů. Olom. d.
Vaculiková Terezie v Břeclavě. Brn. d.
V. p. **Stulik** Ant., kaplan v Klatovech. Bud. d.
V. p. **Ježek** Josef, koop. v Pohledu u Něm. Brodu. Hrad. d.
V. p. **Fabian** Jos., deficient ve Volšovech u Sušice. Bud. d.
Novák Jan, studující z Újova u Kroměříže. Olom. d.
Vláskova Anastasie z Buku č. 16, f. Slivice. Praž. d.
Marek Lambert, kupec. příručí v Příboře. Olom. d.

28630 **Paul** Jos. na Král. Vyšehradě v Praze.
Hepnar Emanuel z farn. Červen. Kostelce. Hrad. d.
D. p. P. **Košař** Bedřich, kněz řádu Praem., farář v Dolánkách. Praž. d.
Školoudíkova Antonie, svob. v Přerově. Olom. d.
Krejčí Josef a Marie, novomanželé, famil. z Týnečku. Olom. d.
V. p. **Jehlička** Ferdinand, kaplan v Krucemburku. Hrad. d.
Rod Kubešových Antonie a Frant. na Kladně č. 65. Praž. p.
V. p. **Šimek** Frant., koop. v Třebovici u Čes. Třebové. Hrad. d.
V. p. **Mléčka** Frant., koop, v Hor. Hynčině. Olom. d.

28640 **Klášter OO. Kapucínů** v Olomouci.
Rod Seidlerův v Lubojatech č. 22. Olom. d.
Jedličková Anežka z Bitova, f. Lubojaty. Olom. d.
V. p. **Šorm** Josef, kooperator v Chotěborkách. Hrad d.
V. p. **Petr** Karel, koop. v Mor. Ostravě. Olom. d.
Spolek údů živého růžence v Mor. Ostravě. Olom. d.
Neugebauerová Terezie, mlynářka na Velehradě. Olom. d.
Sýkorová Cecilie z Kyjova u Bohdalova na Moravě. Praž. d.
Veverková Magdalena z Loučky, f. Starý Jičín. Olom. d.
Rod Schauera Josefa, vachtara v Dol. Dvoře, f. Hradec u Opavy. Olom. d.

28650 **Rod Hrbáče Františka** a manž. Josefy z farn. Hradec. u Opavy. Olom. d.
V. p. **Lom** Jindřich, kaplan v Kunžvartě u Vimperka. Bud. d.
Huška Filomena ze Ptení, f. Karlovec. Olom. d.

Podešvová Johanna, svob. soukrom. v Mor. Ostravě. Olom. d.
V. p. **Koutný** Ant., kooperator v Oseku u Lipníka. Olom. d.
Ryšánková Genofeva, svob. občanka v Oseku. Olom. d.
Chromčákova Mařenka, žákyně ob. školy se sestřičkou Hedvikou v Oseku. Olom. d.
D. p. **Ježek** Jan, prof. nábož. při c. k. české reálce v Praze.
Občané Svijan-Podolští. Lit. d.

28660 **Dokoupilová** Anna v Dolním Štěpánově. Olom. d.
V. p. **Brýdl** Frant., koop. v Kostelci u Chrasti. Hrad. d.
Farní knihovna v Prusinovicích. Olom. d.
Borák Tomáš v Bánově č. 119. Olom. d.
Jansa František, c. k. dragoun v Postoloprtech z Bezděkova u Police. Hrad. d.
Krist Jiří ve Vlkoši. Olom. d.
Neugebauerová Marie, industr. učitelka na Velehradě. Olom. d.
D. p. **Horák** Adolf, farář ve Zdounkách. Olom. d.
Slavíkova Marie s † Ant. Slavíkem v Zdounkách. Olom. d.
V. p. **Horák** Frant., kaplan v Libici u Chotěboře. Hrad. d.

28670 V. p. **Kobza** Raimund Martin, koop. v Pohořelicích u Brna.
D. p. **Kubíček** Frant., farář ve Velíze. Praž. d.
V. p. **Sponar** Štěpán, kaplan v Zlitinách. Bud. d.
D. p. **Lazar** Jan, děkan v Pohořelicích u Brna.
Králova Marie, tkalcovka v Malé Ledhuji, f. Police. Hrad. d.
Nováková Frant., vdova, opatrovnice v dětské nemocn. v Praze.
Papík Bernard, gymn. studující v Praze (farnost sv. Petra).
Rosehnal Jakub v Petřikovicích, f. Hulčín. Prus. Slez. Olom. d.
Komárek Josef a sestra jeho Anna v Čermné. Hrad. d.
Kubička Vojtěch v Strunkovicích. Bud. d.

28680 V. p. **Filip** Antonín, kaplan v Načeradci. Praž. d.
Komárová Marie v Kravařově (věnováním Anny Stoklasové tamže) f. Komárov. Olom. d.
Židek Josef v Nových Sedlicích (věnováním Marie Židkové tamže) f. Komárov. Olom. d.
Voňková Marie z Lipnice č. 50. f. Králové Dvůr n/L. Hrad. d.
Smekal František, truhlářský tovaryš v Praze.
D. p. **Ohera** Frant., exposita v Nýřanech. Praž. d.
Bäumlová Marie, manželka Jos. Bäumla na dole Humboldově v Nýřanech. Praž. d.
D. p. **Šimáček** Vojtěch, katecheta v Plzni. Praž. d.
V. p. P. **Stach** Tobiáš, kněz ř. praem., kaplan na Strahově v Praze.
Vdp. **Slavík** Karel, professor bohosloví v Čes. Budějovicích.

28690 **Rod Haška Antonina,** rolník ve Voleśníku č. 9., f. Hluboká. Bud. d.
C. p. **Šprongl** Josef, katecheta státní reálky na Král. Vinohradech. Praž. d.
Franc Josef v Lipchyních, č. 3. f. Slavoňov. Hrad. d.
Smejkal Karel, strojník ve Vidni.
Pavlíček Frant. v Křenovicích č. 5. Bud. d.
Večeřek Benjamin a manž. Mariana v Kravařích. Olom. d.
D. p. **Pohůnek** František, kaplan u sv. Štěpána v Praze.
Farní knihovna v Železnici (věnov. dp. Josefa Brože, faráře tamže). Hrad. d.
Hainz Karel v Droždíně u sv. Kopečku u Olomouce.
V. p. **Turek** Jindřich, kaplan v Dobřichově. Praž. d.

28700 **Kovalčík** Josef, zahradník v Herticích číslo 7., fara Slavkov. Olom. d.
Bystřická Ludmila v Dačicích. Brn. d.